SOCRATES JOURNAL OF INTERDISCIPLINARY SOCIAL STUDIES
ISSN 2757-5519 SINCE 2015

INTERNATIONAL SCIENTIFIC RESEARCH AND STRATEGY DEVELOPMENT ASSOCIATION
UBS
www.ubsder.org

INTERNATIONAL 10th SOCRATES SOCIAL SCIENCES CONGRESS

PROCEEDING BOOK

EDITOR
Prof. Dr. Bora YILDIZ

ISBN: 978-625-6997-61-5

INTERNATIONAL 10th SOCRATES EDUCATION, BUSINESS, ECONOMICS AND SOCIAL SCIENCES CONGRESS

January 29-31 2025 London/ENGLAND

SOCRATES JOURNAL OF INTERDISCIPLINARY SOCIAL STUDIES
ISSN 2757-5519 SINCE 2015

INTERNATIONAL SCIENTIFIC RESEARCH AND STRATEGY DEVELOPMENT ASSOCIATION
UBS
www.ubsder.org

PROCEEDINGS BOOK

EDITOR IN CHIEF
Prof. Dr. Bora YILDIZ

ISBN: 978-625-6997-61-5

Academic Sharing Platform Publishing

by
AKADEMIC SHARING PLATFORM PUBLISHING HOUSE®

All rights of this book belong Akademic Sharing Platform Publishing House
Authors are responsible both ethically and jurisdically APP Publications – 2025©
Issued: 03.03.2025

CONGRESS ID

CONGRESS TITLE

INTERNATIONAL 10TH SOCRATES EDUCATION, BUSINESS, ECONOMICS AND SOCIAL SCIENCES CONGRESS

DATE and PLACE

January 29-31, 2025, London/ENGLAND

ORGANIZATION

International Scientific Research and Strategy Development Association

CONGRESS CHAIRS

Prof. Dr. Bora YILDIZ

EDITOR IN CHIEF

Prof. Dr. Bora YILDIZ

CONGRESS ORGANIZERS

International Scientific Research and Strategy Development Association
Socrates Journal of Interdisciplinary Social Researches
International Journal of Health and Applied Science

PARTICIPANT COUNTRIES (12):

Türkiye, Azerbaijan, South Africa, Pakistan, Romania, Hungary, India, Slovenia, Thailand, Nigeria, China, USA

NUMBER OF ACCEPTED PAPERS (100):

(Türkiye- 46, Other Countries- 54)

Oral presentation

EVALUATION PROCESS

All applications have undergone a double-blind peer review process

ISBN: 978-625-6997-60-8

ORGANIZING COMMITTEE

Prof. Dr. Hakkı ÇİFTÇİ, Çukurova University, Türkiye

Prof. Dr. Zehra YÜCEDAĞ, Dicle University, Türkiye

Prof. Dr. Gülzar İBRAHİMOVA, Bakü Avrasya Üniversitesi, Azerbaycan

Prof. Dr. Aysel GÜVEN, Başkent University, Türkiye

Prof. Dr. Can İKİZLER, Rumeli University, Türkiye

Prof. Dr. Ayşe ÖZCAN BUCKLEY, Michigan State University,USA

Prof. Dr. Hamza Yaşar OCAK, Marmara University, Türkiye

Assoc. Prof. Dr. Cafer BUDAK, Dicle University, Türkiye

Assoc. Prof. Dr. Fahri ÖZSUNGUR, Mersin University, Türkiye

Assoc. Prof. Dr. Fatih ÇEMREK, Eskişehir Osmangazi University, Türkiye

Assoc. Prof. Dr. Melda Medine SUNAY, Bursa Technical University, Türkiye

Assoc. Prof. Dr. Can YARDIMCI, Afyon Kocatepe University, Türkiye

Assoc. Prof. Dr. Muhammad Zia-ur-Rehman,University Malaya, Malaysia & NDU, Pakistan

Assist. Prof. Dr. Heybet KILIÇ, Dicle University, Türkiye

Assist. Prof. Dr. Faruk EKEN, Kastamonu University, Türkiye

Assist. Prof. Dr. Abdullah Yüksel BARUT, İstanbul Gelişim University,Türkiye

Assist. Prof. Dr. Aslı KAYA, İstanbul Gelişim University, Türkiye

Assist. Prof. Dr. Ananda MAJUMDAR, North Central Theological Seminary, Minneapolis, USA

Dr. Keshab Chandra MANDAL, Kolkata, India

Dr. Subhashish DEY, Civil Engineering Department, Gudlavalleru Engineering College,Andhra Pradesh, India

SCIENTIFIC BOARD MEMBERS

Prof. Dr. Mehmet Siraç ÖZERDEM, Dicle University, Türkiye

Prof. Dr. Almaz Ülvi BİNNATOVA, Azərbaycan Milli Elimlər Akademiyası,Azerbaycan

Prof.Dr.Arzu KARACA, Munzur üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Gülzar İBRAHİMOVA, Bakü, Azerbaycan

Prof.Dr.Gülizar Sümer ÇAKIR, İnönü Üniversitesi, Türkiye

Prof.Dr.Ainur NOGAYEVA, L.N.Gumilev Avrasya Milli Üniversitesi (Kazakistan)-Erzincan Binali Üniversitesi (Türkiye)

Prof. Dr. Selçuk BALI, Selçuk Üniversitesi, Türkiye

Prof.Dr. Sinem SOMUNOĞLU İKİNCİ, Bursa Uludağ Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Anderi JEAN, Gas Petrolium University of Romania

Prof. Dr. Mahire HÜSEYNOVA - Azerbaijan State Pedagogy University,Azerbaycan

Prof.Dr.Basim ALHADİDİ, Albalqa Applied University, Jordan

Prof.Dr.Ashraf M. A. AHMAD, Princess Sumya University for Technology, Amman,Jordan

Prof.Dr. Raymond KOSALA, The Loseph Wibowo Center for Advanced Learning, Jakarta, Indonesia

Prof. Dr. Yaşar Hamza OCAK, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Wen-Lin YANG, Dean, National University of Tainan, Taiwan

Prof. Dr. Müjdat AVCI, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Türkiye

Assoc. Prof. Dr. Canan CEYLAN, İstanbul Nişantaşı Üniversitesi, Türkiye

Assoc. Prof. Dr. Ülhak ÇİMEN, Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi, Türkiye

Assoc.Prof. Dr.Aytekin ZEYNALOVA, Bakü Devlet Üniversitesi,Azerbaycan

Assoc. Prof. Dr. Gönül SAMEDOVA - Azerbaijan State Pedagogy University,Azerbaycan

Assoc. Prof. Ruslan ABDULLAYEV - Azerbaijan National Academy of Sciences,Azerbaycan

Assoc. Prof. Dr. Melda Medine SUNAY, Bursa Teknik Üniversitesi, Türkiye

SCIENTIFIC BOARD MEMBERS

Assoc. Prof. Dr. Osman ÇİÇEK, Kastamonu Üniversitesi, Türkiye

Assoc. Prof. Dr. Ergün AKTÜRK, Atatürk Universitesi, Türkiye

Assoc. Prof. Dr. Mevlut ALBAYRAK, Atatürk University, Türkiye

Assoc. Prof. Dr. Nermin DEMİRKOL, Kocaeli Üniversitesi, Türkiye

Assoc. Prof. Dr. Nuran VARIŞLI, Sosyal Güvenlik Kurumu, Türkiye

Assoc. Prof. Dr. Fatma KÖPRÜLÜ, Yakın Doğu Üniversitesi, Kıbrıs

Assoc. Prof. Dr.Melda Medine SUNAY, Bursa Teknik Üniversitesi, Türkiye

Assoc. Prof. Dr. Mesut BULUT Atatürk Üniversitesi, Türkiye

Assoc. Prof. Dr. Abdulkadir KIRBAŞ Atatürk Üniversitesi, Türkiye

Assoc. Prof. Dr. Münevver BAYAR, Sosyal Güvenlik Kurumu, Türkiye

Dr. Fuat ÇELİKEL, Sosyal Güvenlik Kurumu, Türkiye

Dr. Usman Ghani, PhD - Institute of Management Sciences Peshawar, Pakistan

Dr. Katarzyna Czech, PhD - Warsaw University of Life Sciences, Poland

Dr. Yuriy Danko, PhD - Sumy National Agrarian University, Ukraine

Dr. Olena Melnyk, PhD - Sumy National Agrarian University, Ukraine

Dr. Michal Wojtaszek, PhD- Warsaw University of Life Sciences, Poland

Dr. Maral Jamalova, PhD - Szent İstvan University, Hungary

Dr. Nicholas Imbeah, PhD - Takoradi Technical University , Ghana

Dr. Harshavardhan Reddy Kummitha, PhD - Budapest Business School, Hungary

Assist. Prof. Dr. Faruk EKEN, Kastamonu Üniversitesi, Türkiye

Assist. Prof. Dr. Ananda MAJUMDAR, North Central Theological Seminary, Minneapolis, USA

Dr.MUHAMMAD FAISAL, Allama Iqbal Open University,Ministry of Human Rights Commission, Pakistan

Dr. Keshab Chandra MANDAL, Kolkata, India

Dr. Chems Eddine BOUKHEDIMI, University of Tizi Ouzou, Department of commerce. Marketing Management. Algeria

Dr. Subhashish DEY, Civil Engineering Department, Gudlavalleru Engineering College, Gudlavalleru, Andhra Pradesh, India

Uluslararası Bilimsel Araştırma ve Strateji Geliştirme Derneği

UBSDER

Çankaya - Ankara

06-139-180

Konu: Kongre Düzenleme Kurulu 05.10.2024

Sayı:2025/009

İLGİLİ KURUMA

İçişleri Bakanlığı tarafından tahsis edilen 06-139-180 tescil kodu ile Tüzel kişiliğe sahip olan Uluslararası Bilimsel Araştırma ve Strateji Geliştirme Derneği, 5253 sayılı kanuna uygun olarak "Bilimsel Araştırmalar ve Akademik Çalışmalar" alanında ulusal ve uluslararası düzeyde faaliyetlerini yürütmektedir.

Kurumumuzun Yönetim Kurulu 05.10.2024 tarihinde saat 14:00'da "Bilimsel Çalışmalarda Strateji Geliştirme" görüşmeleri ile "Bilimsel Kongreler Düzenlenmesi" gündemleri ile toplanmış ve alınan 4 nolu karara istinaden aşağıda detayları yazılı olan bilimsel etkinliğin düzenlenmesine ve etkinliğe ilişkin akademisyenlerin resmi olarak görevlendirilmesine oy birliği ile karar verilmiştir.

Bilgi ve gereğini arz ederim.

Dr. Nadire KANTARCIOĞLU

UBSDER Başkanı

Etkinlik Adı : ULUSLARARASI 10. SOCRATES EĞİTİM, İŞLETME, EKONOMİ VE SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ

Etkinlik Tarihi: 29-31 OCAK 2025, LONDRA, İNGİLTERE

INSTITUTE CONTACT INFORMATION:
TURGUT ÖZAL MAH. AKKENT 6 TWINS TRADE CENTER ANKARA
TEL: 0 312 566 00 20 FAKS: 0 312 566 0021
Web : www.ubsder.org.tr ubsder@ubsder.org.tr

Bilimsel Kongre Başkanı:

Prof. Dr. Bora YILDIZ

Istanbul University, Türkiye

Düzenleme Kurulu:

Assoc. Prof. Dr. Özlem GÖK, Erciyes University, Türkiye

Prof. Dr. Hakkı ÇİFTÇİ, Çukurova University, Türkiye

Prof. Dr. Zehra YÜCEDAĞ, Dicle University, Türkiye

Prof. Dr. Gülzar İBRAHİMOVA, Bakü Avrasya Üniversitesi, Azerbaycan

Prof. Dr. Aysel GÜVEN, Başkent University, Türkiye

Prof. Dr. Can İKİZLER, Rumeli University, Türkiye

Prof. Dr. Ayşe ÖZCAN BUCKLEY, Michigan State University,USA

Prof. Dr. Hamza Yaşar OCAK, Marmara University, Türkiye

Prof.Dr.Özkan ŞAHİN, Uludağ University, Türkiye

Assoc. Prof. Dr. Cafer BUDAK, Dicle University, Türkiye

Assoc. Prof. Dr. Fahri ÖZSUNGUR, Mersin University, Türkiye

Assoc. Prof. Dr. Fatih ÇEMREK, Eskişehir Osmangazi University, Türkiye

Assoc. Prof. Dr. Melda Medine SUNAY, Bursa Technical University, Türkiye

Assoc. Prof. Dr. Can YARDIMCI, Afyon Kocatepe University, Türkiye

Assoc. Prof. Dr. Muhammad Zia-ur-Rehman,University Malaya, Malaysia & NDU, Pakistan

Assist. Prof. Dr. Heybet KILIÇ, Dicle University, Türkiye

Assist. Prof. Dr. Faruk EKEN, Kastamonu University, Türkiye

Assist. Prof. Dr. Abdullah Yüksel BARUT, İstanbul Gelişim University,Türkiye

Assist. Prof. Dr. Aslı KAYA, İstanbul Gelişim University, Türkiye

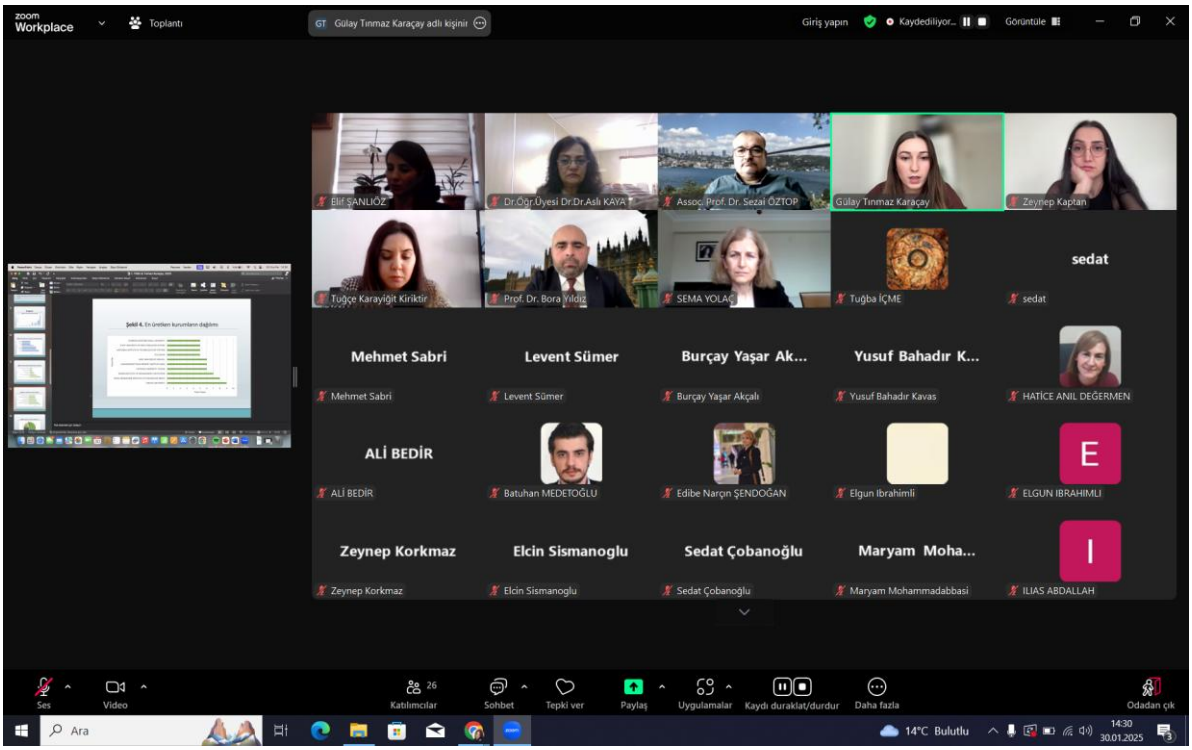
Assist. Prof. Dr. Ananda MAJUMDAR, North Central Theological Seminary, Minneapolis, USA

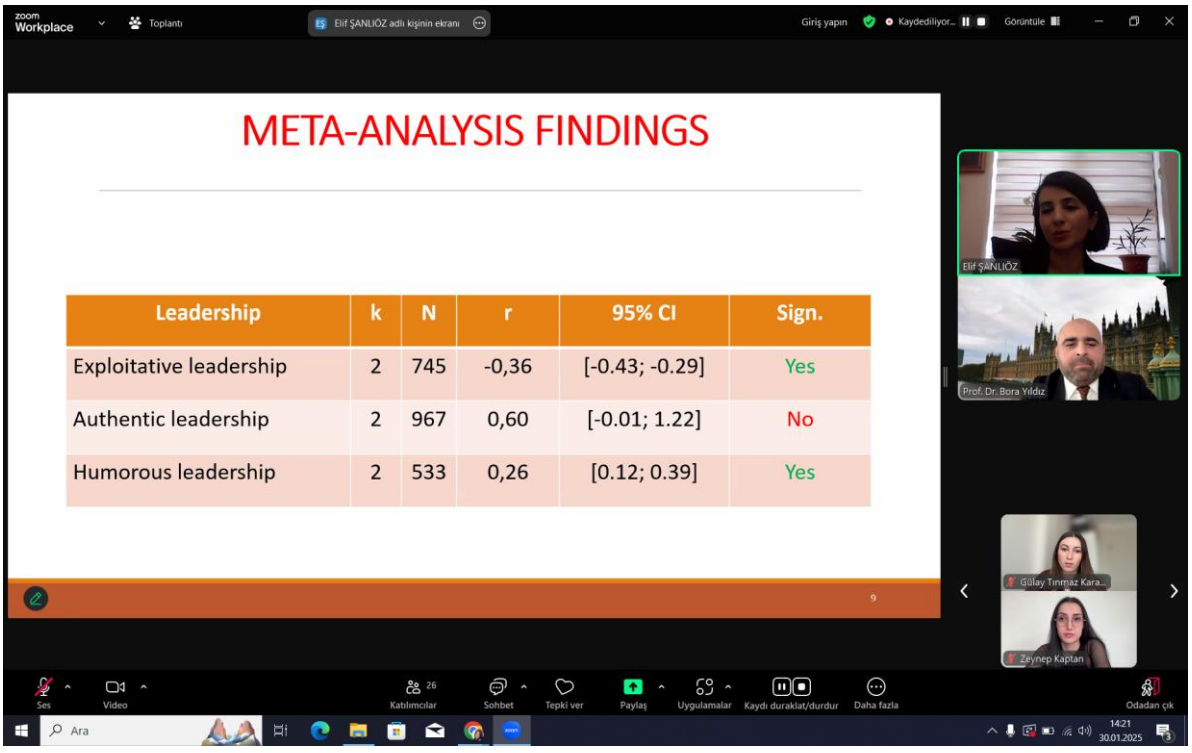
Dr.Subhashish DEY, Civil Engineering Department, Gudlavalleru Engineering College,Andhra Pradesh, India

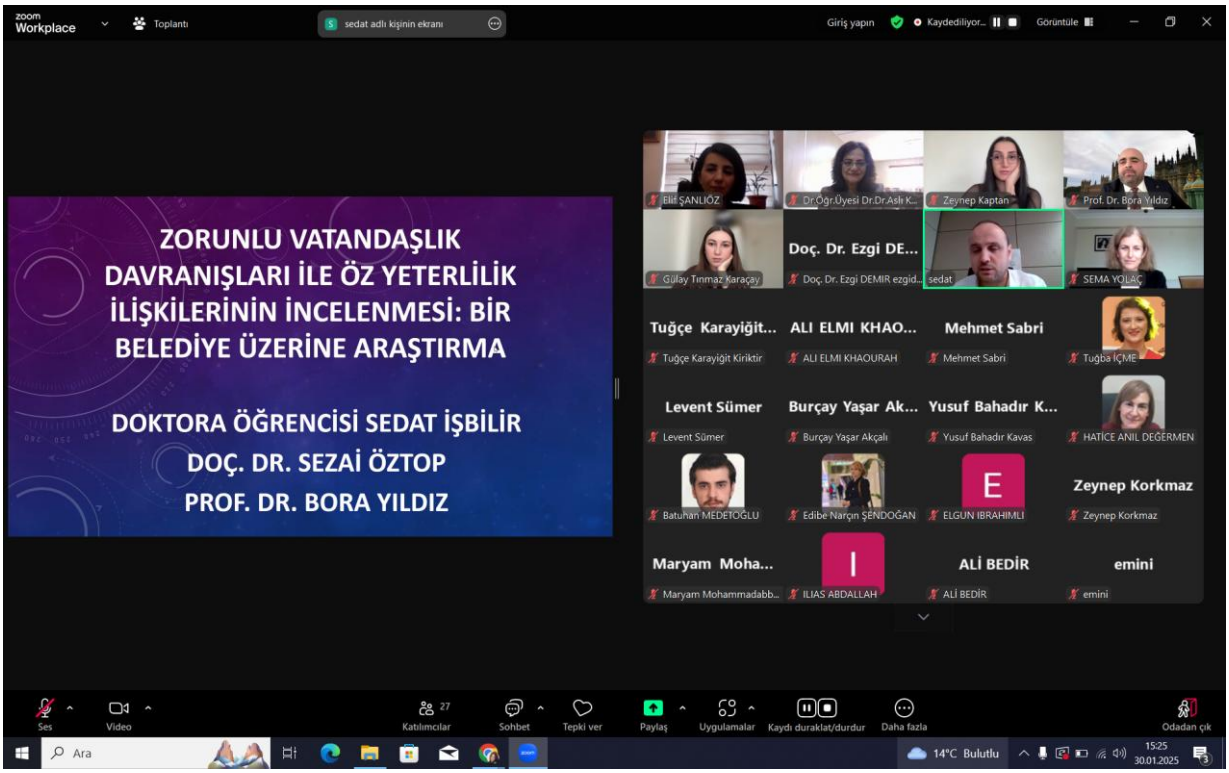
Dr. Keshab Chandra MANDAL, Kolkata, India

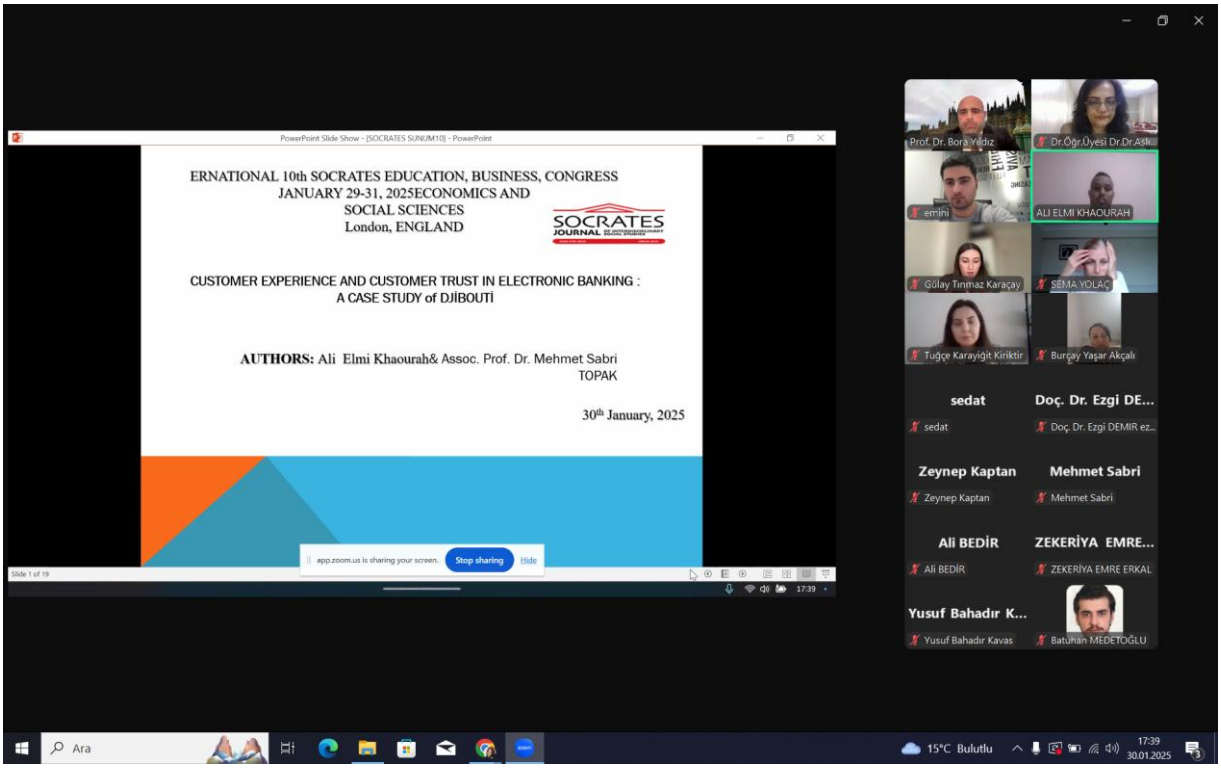

Toplantı - Hall 1
Giriş yapın
Kaydediliyor...
Görüntüle
Prof. Dr. Bora Yıldız
Dr.Öğr.Üyesi Dr.Dr.A...
Assoc. Prof. Dr. Seza...
Gülay Tınmaz Ka...
Elif ŞANLIÖZ
Zeynep Kaptan
Tuğba İÇME
Yusuf Bahadır Ka...
sedat
SEMA YOLAÇ
Burçay Yaşar Akç...
HATİCE ANIL DE...
ALİ BEDİR
ALİ BEDİR
Batuhan MEDET...
Edibe Narçın ŞE...
Elgün İbrahimli
ELGUN IBRAHIMLI
Levent Sümer
Levent Sümer
Tuğçe Karayiğit...
Tuğçe Karayiğit K...
Ses
Video
Katılımcılar
Sohbet
Tepki ver
Paylaş
Uygulamalar
Kaydı duraklat/durdur
Daha fazla
Odadan çık
Ara
14°C Bulutlu
14:14
30.01.2025

Toplantı
MSc. Yasemi Nurbanu KAYA adlı
Giriş yapın
Kayıt
Görüntüle
Levent Sümer bekleme odasına girdi
Kabul et
Görüntüle
SOCRATES 10th INTERNATIONAL EDUCATION, BUSINESS, ECONOMICS AND SOCIAL SCIENCES CONGRESS
January 29-31, 2025 Londra/ENGLAND
Opening speech:
Prof. Dr. Bora YILDIZ
Istanbul University, Faculty of Economics
CONGRESS TIME:
TURKEY TIME: 14:00 PM
Prof. Dr. Bora Yıldız
Dr.Öğr.Üyesi Dr.Dr.Aslı...
MSc. Yasemi Nurbanu ...
Assoc. Prof. Dr. Sezai Ö...
SEMA YOLAÇ
Elif ŞANLIÖZ
Tuğba İÇME
Zeynep Kaptan
Ses
Video
Katılımcılar
Sohbet
Tepki ver
Paylaş
Oturum sahibi araçları
Uygulamalar
Daha fazla
Ayrıl
Ara
14°C Bulutlu
14:08
30.01.2025

Elif ŞANLIÖZ
Dr.Öğr.Üyesi Dr.Dr.Aslı KAYA
Assoc. Prof. Dr. Sezai ÖZTOP
Gülay Tınmaz Karaçay
Zeynep Kaptan
Tuğçe Karayiğit Kiriktir
Prof. Dr. Bora Yıldız
SEMA YOLAÇ
Tuğba İÇME
sedat
Mehmet Sabri
Levent Sümer
Burçay Yaşar Ak...
Yusuf Bahadır K...
HATİCE ANIL DEĞERMEN
ALİ BEDİR
Batuhan MEDETOĞLU
Edibe Narçin ŞENDOĞAN
Elgun Ibrahimli
ELGUN IBRAHIMLI
Zeynep Korkmaz
Elcin Sismanoglu
Sedat Çobanoğlu
Maryam Moha...
ILIAS ABDALLAH

META-ANALYSIS FINDINGS
Leadership | k | N | r | 95% CI | Sign.
Exploitative leadership | 2 | 745 | -0,36 | [-0.43; -0.29] | Yes
Authentic leadership | 2 | 967 | 0,60 | [-0.01; 1.22] | No
Humorous leadership | 2 | 533 | 0,26 | [0.12; 0.39] | Yes
Elif ŞANLIÖZ
Prof. Dr. Bora Yıldız
Gülay Tınmaz Kara...
Zeynep Kaptan

ZORUNLU VATANDAŞLIK DAVRANIŞLARI İLE ÖZ YETERLİLİK İLİŞKİLERİNİN İNCELENMESİ: BİR BELEDİYE ÜZERİNE ARAŞTIRMA
DOKTORA ÖĞRENCİSİ SEDAT İŞBİLİR
DOÇ. DR. SEZAİ ÖZTOP
PROF. DR. BORA YILDIZ

ERNATIONAL 10th SOCRATES EDUCATION, BUSINESS, CONGRESS
JANUARY 29-31, 2025ECONOMICS AND
SOCIAL SCIENCES
London, ENGLAND
CUSTOMER EXPERIENCE AND CUSTOMER TRUST IN ELECTRONIC BANKING :
A CASE STUDY of DJİBOUTİ
AUTHORS: Ali Elmi Khaourah& Assoc. Prof. Dr. Mehmet Sabri TOPAK
30th January, 2025

INTERNATIONAL 10th SOCRATES EDUCATION, BUSINESS, ECONOMICS AND SOCIAL SCIENCES CONGRESS

January 29-31,2025

www.ubsder.org

CONGRESS PROGRAM

ZOOM LINK:

JANUARY 30, 2025
Metting Id: 460 363 6838
Passcode: 121314
https://us06web.zoom.us/j/4603636838?pwd=Gx9rIRf5cUTPsZZ4pilDYkYWaaEAc6.1&omn=86850440768

JANUARY 31, 2025
Metting Id: 460 363 6838
Passcode: 121314
https://us06web.zoom.us/j/4603636838?pwd=Gx9rIRf5cUTPsZZ4pilDYkYWaaEAc6.1&omn=81076920156

PARTICIPANT COUNTRIES (12):

Türkiye, Azerbaijan, South Africa, Pakistan, Romania, Hungary, India, Slovenia, Thailand, Nigeria, China, USA

FACE TO FACE

Opening Ceremony

Date: January 31, 2025
London Local Time: 10.00

Opening Cocktail Reception

London

Speeches:

Assoc. Prof. Cafer BUDAK
Dicle University, Department of Electrical and Electronics Engineering

SOCRATES 10th INTERNATIONAL HEALTH, ENGINEERING AND APPLIED SCIENCES CONGRESS

FACE TO FACE

31.01.2025	SESSION -1/HALL-1
LONDON	Ankara Local Time: 20:00

Zoom Meeting ID: 460 363 6838 **Zoom Passcode: 121314**

HEAD OF SESSION: ***Prof. Dr. Mehmet Salih SAYAR***

Author(s)	Affiliation	Title
Assoc. Prof. Dr. Secil KARATAY & Assoc. Prof. Dr. Cafer BUDAK	Kastamonu University, Department of Electrical and Electronics Engineering & Dicle University, Department of Electrical and Electronics Engineering	DETECTION OF IONOSPHERIC PRECURSORS BEFORE MAJOR EARTHQUAKES USING SUPPORT VECTOR MACHINES
Assoc. Prof. Dr. Cafer BUDAK & Assoc. Prof. Dr. Secil KARATAY	Dicle University, Department of Electrical and Electronics Engineering & Kastamonu University, Department of Electrical and Electronics Engineering	ENHANCING EARTHQUAKE PRECURSORS DETECTION VIA A COMBINED LSTM MODEL FOR IONOSPHERIC TEC ANALYSIS
Dr. Emine Gayretli	Independent Researcher, London	ÖRGÜTSEL VATANDAŞLIK DAVRANŞININ İŞGÖREM PERFORMANSINA ETKISI & THE EFFECT OF ORGANIZATIONAL CITIZENSHIP BEHAVIOR ON WORK PERFORMANCE

All participants must join the conference 10 minutes before the session time.
Every presentation should last not longer than 10-12 minutes.
Kindly keep your cameras on till the end of the session.

ÖNEMLİ, DİKKATLE OKUYUNUZ LÜTFEN / IMPORTANT, PLEASE READ CAREFULLY

Önemli, Dikkatle Okuyunuz Lütfen

- ✓ Kongremizde Yazım Kurallarına uygun gönderilmiş ve bilim kurulundan geçen bildiriler için online (video konferans sistemi üzerinden) sunum imkanı sağlanmıştır.
- ✓ Online sunum yapabilmek için **https://zoom.us/join** sitesi üzerinden giriş yaparak "Meeting ID or Personal Link Name" yerine ID numarasını girerek oturuma katılabilirsiniz.
- ✓ Zoom uygulaması ücretsizdir ve hesap oluşturmaya gerek yoktur.
- ✓ Zoom uygulaması kaydolmadan kullanılabilir.
- ✓ Uygulama tablet, telefon ve PC'lerde çalışıyor.
- ✓ Her oturumdaki sunucular, sunum saatinden 15 dk öncesinde oturuma bağlanmış olmaları gerekmektedir.
- ✓ Tüm kongre katılımcıları canlı bağlanarak tüm oturumları dinleyebilir.
- ✓ Moderatör – oturumdaki sunum ve bilimsel tartışma (soru-cevap) kısmından sorumludur.

Dikkat Edilmesi Gerekenler- TEKNİK BİLGİLER

- ✓ Bilgisayarınızda mikrofon olduğuna ve çalıştığına emin olun.
- ✓ Zoom'da ekran paylaşma özelliğine kullanabilmelisiniz.
- ✓ Kabul edilen bildiri sahiplerinin mail adreslerine Zoom uygulamasında oluşturduğumuz oturuma ait ID numarası gönderilecektir.
- ✓ **Katılım belgeleri kongre sonunda tarafınıza pdf olarak gönderilecektir**
- ✓ Kongre programında yer ve saat değişikliği gibi talepler dikkate alınmayacaktır

IMPORTANT, PLEASE READ CAREFULLY

- ✓ To be able to attend a meeting online, login via **https://zoom.us/join** site, enter ID "Meeting ID or Personal Link Name" and solidify the session.
- ✓ The Zoom application is free and no need to create an account.
- ✓ The Zoom application can be used without registration.
- ✓ The application works on tablets, phones and PCs.
- ✓ The participant must be connected to the session 15 minutes before the presentation time.
- ✓ All congress participants can connect live and listen to all sessions.
- ✓ Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.

Points to Take into Consideration - TECHNICAL INFORMATION

- ✓ Make sure your computer has a microphone and is working.
- ✓ You should be able to use screen sharing feature in Zoom.
- ✓ **Attendance certificates will be sent to you as pdf at the end of the congress.**
- ✓ Requests such as change of place and time will not be taken into consideration in the congress program.

Before you login to Zoom please indicate your name_surname and HALL number,

exp. Hall-1, Hakan ÖZTÜRK

Meeting ID: **460 363 6838**

Passcode: **121314**

Opening Ceremony

Online

Date: January 30,2025
Ankara Local Time: 14:00

Speeches:

Prof. Dr. Bora YILDIZ

Istanbul University, Faculty of Economics

INTERNATIONAL 10th SOCRATES EDUCATION, BUSINESS, ECONOMICS AND SOCIAL SCIENCES CONGRESS

January 29-31,2025

ONLINE

30.01.2025	SESSION -1/HALL-1
LONDON	Ankara Local Time: 14:15

Zoom Meeting ID: 460 363 6838 **Zoom Passcode: 121314**

HEAD OF SESSION: *Prof.Dr. Bora YILDIZ*

Author(s)	Affiliation	Title
Elif ŞANLIÖZ & Prof.Dr. Bora YILDIZ	Istanbul University, Faculty of Economics	İNOVATİF İŞYERİ DAVRANIŞLARI İLE OTANTİK, ÇIKARCI VE MİZAHİ LİDERLİK STİLLERİNİN META ANALİZİ & A META ANALYSIS OF INNOVATIVE WORKPLACE BEHAVIORS AND AUTHENTIC, EXPLOITATIVE AND HUMOROUS LEADERSHIP STYLES
Res. Asst. Gülay TINMAZ KARAÇAY & Prof. Dr. Bora YILDIZ	Istanbul University, Faculty of Economics	İNSAN KAYNAKLARI ANALİTİĞİ: BİBLİYOMETRİK BİR İNCELEME & HUMAN RESOURCES ANALYTICS: A BIBLIOMETRIC STUDY
Elif SANLIOZ & Zeynep KAPTAN & Prof. Dr. Bora YILDIZ	Istanbul University, Faculty of Economics, Department of Management, Istanbul, Türkiye.	LİDERLİK STİLLERİ İLE YENİLİKÇİ İŞYERİ DAVRANIŞLARI ARASINDAKİ BAĞLANTI: KAPSAMLI BİR BİBLİYOMETRİK ANALİZ & EXPLORING THE NEXUS BETWEEN LEADERSHIP STYLES AND INNOVATIVE WORKPLACE BEHAVIORS: A COMPREHENSIVE BIBLIOMETRIC ANALYSIS
Prof. Dr. Bora YILDIZ & Res. Asst. Gülay TINMAZ KARAÇAY	Istanbul University, Faculty of Economics	2002-2024 YILLARI ARASINDA UYUMLULUK MASKESİ KAVRAMI İLE İLGİLİ YAPILMIŞ ÇALIŞMALARIN BİBLİOMETRİK ANALİZİ & A BIBLIOMETRIC ANALYSIS OF RESEARCH ON THE CONCEPT OF FACADES OF CONFORMITY FROM 2002 TO 2024
Prof. Dr. Bora YILDIZ & Assoc. Prof. Dr. Ezgi DEMİR	Istanbul University, Faculty of Economics & Lancaster University, Department of Artificial Intelligence	UYULULUK MASKESİ DEĞİŞKENİN HİZMET SEKTÖRÜ ÇALIŞANLARINDA DUYGUSALLIK VE DUYGU ANALİZLERİ İLE İNCELENMESİ & EXAMINATION OF THE FACADES OF CONFORMITY IN SERVICE SECTOR EMPLOYEES WITH SENTIMENT AND EMOTION ANALYSES

Sedat İŞBİLİR & Assoc. Prof. Dr. Sezai ÖZTOP & Prof. Dr. Bora YILDIZ	İstanbul Medeniyet University, Faculty of Political Sciences & Istanbul University, Faculty of Economics	ZORUNLU VATANDAŞLIK DAVRANIŞLARI İLE ÖZ YETERLİLİK İLİŞKİLERİNİN İNCELENMESİ: BİR BELEDİYE ÜZERİNE ARAŞTIRMA & EXAMINATION OF THE RELATIONSHIPS BETWEEN COMPULSORY CITIZENSHIP BEHAVIORS AND SELF-EFFICACY: A STUDY ON A MUNICIPALITY
Aigul BARAKOVA & Assoc. Prof. Dr. Sema YOLAÇ	Istanbul University Institute of Social Sciences & Istanbul University, Faculty of Economics	LİDERLİKTE CİNSİYET FAKTÖRÜNÜN İNCELENMESİ & A STUDY ON THE GENDER FACTOR IN LEADERSHIP
İlker Barış ÇİÇEKDAĞI & Assoc. Prof. Dr. H. Anıl DEĞERMEN	Istanbul University, Faculty of Economics, Department of Business Administration	DİJİTAL PAZARLAMA UYGULAMALARININ TÜKETİCİ SATIN ALMA DAVRANIŞLARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: Y KUŞAĞI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA & THE IMPACT OF DIGITAL MARKETING PRACTICES ON CONSUMER PURCHASING BEHAVIOR: A STUDY ON GENERATION Y
Assoc. Prof. Dr. Melike TORUN & Assoc. Prof. Dr. Ezgi DEMİR	İstanbul University- Cerrahpaşa, Faculty of Health Sciences & Lancaster University, Department of AI Sumer Robotics, Engineering & Consultancy Ltd, London, N5 2ER İstanbul Nişantaşı University, Department of Management Information Systems	SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA HEDEFLERİ VE İNOVASYON BAĞLAMINDA DÖNGÜSEL SAĞLIK EKONOMİSİNİN BİBLİYOMETRİK ANALİZİ & BIBLIOMETRIC ANALYSIS OF CIRCULAR HEALTHCARE ECONOMY IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS AND INNOVATION
Assoc. Prof. Dr. Ezgi DEMİR & Assoc. Prof. Dr. Melike TORUN	Lancaster University, Department of AI Sumer Robotics, Engineering & Consultancy Ltd, London, N5 2ER İstanbul Nişantaşı University, Department of Management Information Systems & İstanbul University- Cerrahpaşa, Faculty of Health Sciences	CONV1D-BİD-LSTM TEMELLİ ZAMAN SERİSİ ANALİZİ İLE ELEKTRİKLİ ARAÇLARIN BATARYA TAHMİN FİYATLAMASI & BATTERY PREDICTION PRICING OF ELECTRIC VEHICLES WITH CONV1D-BİD-LSTM BASED TİME SERİES ANALYSİS
Iliasu ABDALLAH & Assoc.Prof. Dr. Mehmet Sabri TOPAK	Istanbul University, Islamic Economics and Finance & Istanbul University, Faculty of Economics	ISLAMIC VS. CONVENTIONAL STOCK INDICES: ANALYZING CALENDAR ANOMALIES AND VOLATILITY DYNAMICS IN BORSA ISTANBUL.
Ali Elmi KHAOURAH & Assoc.Prof. Dr. Mehmet Sabri TOPAK	Istanbul University, Money & Capital Market and Financial Institutions & Istanbul University, Faculty of Economics	CUSTOMER EXPERIENCE AND TRUST IN ELECTRONIC BANKING: A CASE STUDY OF DJIBOUTI
Emin İBRAHİMOV & Assoc. Prof. Dr. Burçay YAŞAR AKÇALI	Istanbul University Institute of Social Sciences & Istanbul University, Faculty of Economics	SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KRİTERLERİNİN BANKA PERFORMANSI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ & THE IMPACT OF SUSTAINABILITY CRITERIA ON BANK PERFORMANCE

H. Nur SÜMER & Assoc. Prof. Dr. Burçay YAŞAR AKÇALI & Dr. Levent SÜMER	Istanbul University, Faculty of Economics & Boğaziçi University Institute of Science and Technology	TÜRK GAYRİMENKUL YATIRIM FONLARININ RİSK-GETİRİ PERFORMANSININ ANALİZİ & RISK-RETURN PERFORMANCE ANALYSIS OF THE TURKISH REAL ESTATE INVESTMENT FUNDS
Asst. Prof. Dr. Batuhan MEDETOĞLU & Asst. Prof. Dr. Yusuf Bahadır KAVAS & Assoc. Prof. Dr. Arif SALDANLI	Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Ağlasun Meslek Yüksekokulu & Amasya Üniversitesi, Merzifon Meslek Yüksekokulu & İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi	ARAS, TOPSIS VE VIKOR YÖNTEMLERİ İLE FİNANSAL PERFORMANS ANALİZİ: BIST KİRALAMA VE LEASING FAALİYETLERİ SEKTÖRÜ UYGULAMASI & FINANCIAL PERFORMANCE ANALYSIS WITH ARAS, TOPSIS AND VIKOR METHODS: BIST RENTAL AND LEASING ACTIVITIES SECTOR APPLICATION
Asst. Prof. Dr. Yusuf Bahadır KAVAS & Asst. Prof. Dr. Batuhan MEDETOĞLU & Assoc. Prof. Dr. Arif SALDANLI	Amasya Üniversitesi, Merzifon Meslek Yüksekokulu & Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Ağlasun Meslek Yüksekokulu & İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi	FİNANSAL RİSK TOLERANSI VE FİNANSAL OKURYAZARLIK KONULARININ 2005-2025 YILLARI ARASI BİBLİYOMETRİK ANALİZİ & BIBLIOMETRIC ANALYSIS OF FINANCIAL RISK TOLERANCE AND FINANCIAL LITERACY ISSUES BETWEEN 2005-2025
Dr. Maryam MOHAMMADABBASI & Assoc. Prof. Dr. H. Anıl DEĞERMEN	Istanbul University, Faculty of Economics, Department of Business Administration	ANTROPOMORFİZMİN TÜRKİYE'DE CHATBOTLAR ARACILIĞIYLA TÜKETİCİ SATIN ALMA NİYETLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ & THE IMPACT OF ANTHROPOMORPHISM ON CUSTOMER PURCHASE INTENTIONS THROUGH CHATBOTS: A CASE STUDY OF TURKEY
Res. Asst. D. Tuğçe KARAYİĞİT KİRİKTİR & Assoc. Prof. Dr. Elçin ŞİŞMANOĞLU	Istanbul University, Faculty of Economics	KURUMSAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE MUHASEBE ALANINA YANSIMALARI & CORPORATE SUSTAINABILITY AND ITS REFLECTIONS ON THE FIELD OF ACCOUNTING
Asst. Prof. Dr. Zekeriya Emre ERKAL	Istanbul University, Faculty of Economics	2018-2025 YILLARI ARASINDA MUHASEBE ALANINDA YAPAY ZEKA KONUSU İLE İLGİLİ YAPILMIŞ ÇALIŞMALARIN BİBLİOMETRİK ANALİZİ & BIBLIOMETRIC ANALYSIS OF STUDIES ON ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN ACCOUNTING FIELD BETWEEN 2018-2025
Asst. Prof. Dr. Zekeriya Emre ERKAL	Istanbul University, Faculty of Economics	SÜRDÜRÜLEBİLİR MUHASEBE KONUSU İLE İLGİLİ YAPILMIŞ ÇALIŞMALARIN BİBLİOMETRİK ANALİZİ & BIBLIOMETRIC ANALYSIS OF STUDIES ON SUSTAINABLE ACCOUNTING

Yusuf ELKOCA & Enes Cengiz OGUZ & Assistant Professor Sibel AYBAR Selcuk OGUZ	Management School-Royal Holloway, at University of London, in London/United Kingdom. & Economics, Faculty of Finance and Law at ARU Cambridge Campus, in Cambridge/United Kingdom. & Management at Istanbul Gelisim University Vocational School, in Istanbul/ Türkiye & Istanbul Gelisim University Vocational School, in Istanbul/ Türkiye.	VOCATIONAL EDUCATION AS A PATHWAY TO STABILITY: EU-TURKEY COOPERATION ON POVERTY REDUCTION AND MIGRATION MANAGEMENT
Enes Cengiz OGUZ & Dr. Halit BASBUGA & Yusuf ELKOCA	Economics, Faculty of Finance and Law at ARU Cambridge Campus, in Cambridge/United Kingdom. & BDO Turkey/Director Consultancy/Labor Law and Social Security & Management School-Royal Holloway, at University of London, in London/United Kingdom.	1999- 2025 YILLARI ARASINDA YAPAY ZEKA VE ISSIZLIK KONULU YAYINLARIN SISTEMATIK DERLEMESI: BIR BIBLIYOMETRIK ANALIZI & A SYSTEMATIC REVIEW OF PUBLICATIONS ON ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND UNEMPLOYMENT BETWEEN 1999 AND 2025: A BIBLIOMETRIC ANALYSIS
Res. Asst. Asel Ataoğlu	İstanbul Gelişim Üniversitesi İ.İ.S.B.F	SÜRDÜRÜLEBİLİR KÖMÜR ENDÜSTRİSİNDE VERİMLİLİK VE TEDARİK ZİNCİRİ ÇALIŞMALARI & EFFICIENCY AND SUPPLY CHAIN STUDIES IN THE SUSTAINABLE COAL INDUSTRY
Ali BEDİR	Istanbul University, Faculty of Economics, Department of Business Administration	AKILLI ŞEHİRLERDE KENTSEL LOJİSTİK: DÜNYA EKONOMİK FORUMU PERSPEKTİFİNDEN BİR İNCELEME & URBAN LOGISTICS IN SMART CITIES: A REVIEW FROM THE PERSPECTIVE OF THE WORLD ECONOMIC FORUM
Elgun IBRAHIMLI	Istanbul University, Faculty of Economics, Department of Business Administration	KARABAĞ'DA GASTRONOMİ TURİZMİNİN EKONOMİK VE SOSYO-KÜLTÜREL ETKİLERİ & ECONOMIC AND SOCIO-CULTURAL EFFECTS OF GASTRONOMY TOURISM IN KARABAKH
Guloghlan KAZIMOV	Istanbul University, Faculty of Economics, Department of Business Administration	OPSİYON SÖZLEŞMELERİNİN FİYATLAMASI & PRICING OF OPTION CONTRACTS
Prof. Dr Halim KAZAN & Res. Asst. Zeynep Korkmaz COŞKUN	Istanbul University, Faculty of Economics, Department of Business Administration	MODELING PRODUCTION MANAGEMENT OF AGRICULTURAL AND LIVESTOCK ENTERPRISES WITH MACHİNE LEARNING
All participants must join the conference 10 minutes before the session time. Every presentation should last not longer than 10-12 minutes. Kindly keep your cameras on till the end of the session.		

Online

Date: January 31,2025
Ankara Local Time: 19:00

INTERNATIONAL 10th SOCRATES EDUCATION, BUSINESS, ECONOMICS AND SOCIAL SCIENCES CONGRESS

January 29-31,2025

ONLINE

31.01.2025	SESSION -1/HALL-1
LONDON	Ankara Local Time: 19:15

Zoom Meeting ID: 460 363 6838 **Zoom Passcode: 121314**

HEAD OF SESSION: ***Asst. Prof. Dr. Musa ÇAKIR***

Author(s)	Affiliation	Title
Dr. Aras Yolusever	İstanbul Kültür Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü	AN ECONOMIC FACT: AGING POPULATIONS
Asst. Prof. Dr. Musa ÇAKIR	Siirt Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, Siirt.	YÖRESEL ÜRÜNLERDE MARKALAŞMA STRATEJİSİNİN MÜŞTERİ SADAKATİNE ETKİSİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA & A RESEARCH ON THE EFFECT OF BRANDING STRATEGY IN LOCAL PRODUCTS ON CUSTOMER LOYALTY
Selda KURTOĞLU	Trakya and Rumelia University Graduate School of Social Sciences-Department of Economics-Physiotherapy	KIRKLARELİ İLİNİN TÜRKİYE VE AVRUPA EKONOMİSİNE KATKILARI & CONTRİBUTİONS OF KIRKLARELİ PROVİNCE TO TURKİSH AND EUROPEAN
Selda KURTOĞLU	Trakya and Rumelia University Graduate School of Social Sciences-Department of Economics-Physiotherapy	TURKEY AND THRACE REGIONAL OF EDİRNE PROVINCE CONTRIBUTIONS TO THE ECONOMY
Dr.Gönül GÜL & Dr. Nurdan APAYDIN	Çankırı Karatekin Üniversitesi Meslek Yüksekokulu	DİJİTAL DÜNYADA BİLGİ YÖNETİMİ: İNFOHEBEZİTE İLE MÜCADELE YÖNTEMLERİ & INFORMATION MANAGEMENT IN THE DIGITAL WORLD: METHODS TO COMBAT INFOBEZING
Dr.Gönül GÜL & Dr. Nurdan APAYDIN	Çankırı Karatekin Üniversitesi Meslek Yüksekokulu	DİJİTAL DÜNYADA BİLGİ YÖNETİMİ: İNFOHEBEZİTE İLE MÜCADELE YÖNTEMLERİ
Selda KURTOĞLU	Trakya and Rumelia University Graduate School of Social Sciences-Department of Economics-Physiotherapy	TÜRKIYE CUMHURIYETINDE İŞ DÜNYASINDA YAŞANAN HUKUKSAL SÜREÇLER-KADININ İŞ DÜNYASINDAKI YERI VE ÖNEMI & LEGAL PROCESSES IN THE BUSINESS WORLD IN THE REPUBLIC OF TURKEY-THE PLACE AND IMPORTANCE OF WOMEN IN THE BUSINESS WORLD

All participants must join the conference 10 minutes before the session time.
Every presentation should last not longer than 10-12 minutes.
Kindly keep your cameras on till the end of the session.

INTERNATIONAL 10th SOCRATES EDUCATION, BUSINESS, ECONOMICS AND SOCIAL SCIENCES CONGRESS

January 29-31,2025

ONLINE

31.01.2025	SESSION -1/HALL-2
LONDON	Ankara Local Time: 19:15

Zoom Meeting ID: 460 363 6838 **Zoom Passcode: 121314**

HEAD OF SESSION: *Lareeb GULL*

Author(s)	Affiliation	Title
Khalid, Muhammad Munib Yousaf & Muhammad	Minhaj University Lahore, Social Sciences & Humanities, School of Political Science, Lahore, Pakistan. 2 Minhaj University Lahore, Social Sciences & Humanities, School of Political Science, Lahore, Pakistan	IRAN'S STRATEGIC ENGAGEMENT IN YEMEN: IMPLICATIONS FOR SAUDI ARABIA'S NATIONAL SECURITY AND REGIONAL STABILITY
Lareeb GULL & Muhammad Talha Noor BADSHAH & Syeda Moeeza GULL	National University of Modern Languages, Islamabad.	THE EXISTENTIAL CRISIS IN WISLAWA SZYMBORSKA'S
Lareeb GULL & Muhammad Talha Noor BADSHAH & Syeda Moeeza GULL	National University of Modern Languages, Islamabad.	CRITICAL ANALYSIS OF THE NOVEL ME BEFORE YOU WITH REFERENCE TO EUTHANASIA
Ananda Majumdar	University of Alberta, USA	WOMEN IN REVOLUTION: THE PIVOTAL ROLE OF WOMEN IN THE FRENCH REVOLUTION
Lecturer, Ph D Irina-Ana DROBOT	Technical University of Civil Engineering Bucharest, Faculty of Engineering in Foreign Languages, Department of Foreign Languages and Communication	THE RAVEN BY E.A. POE: AN ANALYSIS
Zohaib Hassan Sain	Superior University, Pakistan	INVESTIGATING EDUCATION FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT: INSIGHTS FROM FUTURE EDUCATORS, TEACHING APPROACHES, AND IMPLEMENTATION CHALLENGES

All participants must join the conference 10 minutes before the session time.
Every presentation should last not longer than 10-12 minutes.
Kindly keep your cameras on till the end of the session.

INTERNATIONAL 10th SOCRATES EDUCATION, BUSINESS, ECONOMICS AND SOCIAL SCIENCES CONGRESS

January 29-31,2025

ONLINE

31.01.2025	SESSION -1/HALL-3
LONDON	Ankara Local Time: 19:15

Zoom Meeting ID: 460 363 6838 **Zoom Passcode: 121314**

HEAD OF SESSION: *Emil Raul oğlu Ağayev*

Author(s)	Affiliation	Title
Emil Raul oğlu Ağayev	Azerbaijan State Pedagogical College under the Azerbaijan State Pedagogical University	ŞAGİRDLƏRDƏ ƏMƏKDAŞLIQ BACARIĞININ FORMALAŞDIRILMASINDA TƏSVİRİ SƏNƏT FƏNNİNİN ROLU & THE ROLE OF FINE ARTS IN FORMING STUDENTS' COOPERATION SKILLS
PhD. Günel Hümmətova (Pəniyeva) Saleh	Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti	S.ƏHMƏDOVUN "QANKÖÇÜRMƏ STANSİYASI" POVESTİNİN ƏSAS QƏHRƏMANI ZİLİ OBRAZININ TƏHLİLİ
PhD. Günel Hümmətova (Pəniyeva) Saleh	Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti	KEÇƏN İLİN SON GECƏSİNDƏ MİLLİ DƏYƏRLƏRİN SON OLMASI
PhD. Ulduz Fərhad Qəhrəmanova	Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti, "Ədəbiyyat" kafedrasında dosent əvəzi	MÜASIR NƏSR ƏSƏRLƏRINDƏ MILLI XARAKTERIN TƏNƏZZÜL SƏBƏBLƏRI & REASONS FOR THE DECLINE OF NATIONAL CHARACTER IN MODERN PROSE WORKS
PhD. Ulduz Fərhad Qəhrəmanova	Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti, "Ədəbiyyat" kafedrasında dosent əvəzi	BƏDII ƏSƏRLƏRDƏ FORMA KOMPONENTI & FORM COMPONENT IN WORKS OF ART
Svetlana BALAKİŞİYEVA	Mingechevir State University, Faculty of Education	YÜKSEKÖĞRETİMDE PROGRAM AKREDİTASYONLARI KABUL KRİTERLERİ & PROGRAM ACCREDITATIONS IN HIGHER EDUCATION ACCEPTANCE CRITERIA

All participants must join the conference 10 minutes before the session time.
Every presentation should last not longer than 10-12 minutes.
Kindly keep your cameras on till the end of the session.

INTERNATIONAL 10th SOCRATES EDUCATION, BUSINESS, ECONOMICS AND SOCIAL SCIENCES CONGRESS

January 29-31,2025
ONLINE

31.01.2025	SESSION -1/HALL-4
LONDON	Ankara Local Time: 19:15

Zoom Meeting ID: 460 363 6838 **Zoom Passcode: 121314**

HEAD OF SESSION: *Prof. Dr. Oğuzhan SEVİM*

Author(s)	Affiliation	Title
Dr. Ali UZUN & Prof. Dr. Oğuzhan SEVİM	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, TÖMER & Atatürk Üniversitesi, Eğitim Fakültesi	MEHMET ÂKİF ERSOY İLE İLGİLİ LİSANSÜSTÜ ÇALIŞMALARDAKİ EĞİLİMLERİN ÇEŞİTLİLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ & INVESTIGATION OF TRENDS IN POSTGRADUATE RESEARCH ON MEHMET ÂKİF ERSOY IN TERMS OF VARIOUS VARIABLES
Prof. Dr. Oğuzhan SEVİM & Dr. Ali UZUN	Atatürk Üniversitesi, Eğitim Fakültesi & Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, TÖMER	TÜRKÇEYİ YABANCI DİL OLARAK ÖĞRENEN ULUSLARARASI ÖĞRENCİLERİN TÜRKÇE ÖĞRENME KAYGILARININ ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ & AN INVESTIGATION OF THE TURKISH LEARNING ANXIETY OF INTERNATIONAL STUDENTS LEARNING TURKISH AS A FOREIGN LANGUAGE IN TERMS OF VARIOUS VARIABLES
Assoc. Prof. Dr. Gülşen ŞEKER AYDIN	Ataturk University, Faculty of Economics and Administrative Sciences	THE ORHUN EXCHANGE PROGRAM FROM THE PERSPECTIVE OF CONSTRUCTIVIST THEORY OF INTERNATIONAL RELATIONS
Dr. Sedat SAYIN	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi	SONG İMPARATORLUĞU'NUN SOSYO-EKONOMİK VE ASKERİ HAYATI ÜZERİNE BİR İNCELEME & AN EXAMINATION OF THE SOCIO-ECONOMIC AND MILITARY LIFE OF THE SONG DYNASTY
Yusuf ÇAKIR	Diyanet İşleri Başkanlığı	İBNÜ'N-NÂZIM'IN ŞİİRLE İSTİŞHÂDDA BULUNMASI: MERFÛ'ÂT ÖRNEĞİ & IBNU'N-NÂZIM'S COLLABORATION WITH POETRY: THE al-MARFÛĀT EXAMPLE
Salih SÜNNETCİOĞLU & Asst. Prof. Dr. Abdurrahman BOYACI	İstanbul Nişantaşı Üniversiesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü & İstanbul Nişantaşı Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu	10-12 YAŞ KIZ ARTİSTİK JİMNASTİK SPORCULARINDA AYAK BİLEĞİ STABİLİTE EGZERSİZLERİNİN DENGE BECERİSİ GELİŞİMİNE ETKİSİ & THE EFFECT TO ANKLE STABİLİTY EXEERCİSES ON BALANCE SKİLL DEVELOPMENT İN 10-12 YEAR OLD FEMALE ARTİSTİC GYMNASTS

All participants must join the conference 10 minutes before the session time.
Every presentation should last not longer than 10-12 minutes.
Kindly keep your cameras on till the end of the session.

INTERNATIONAL 10th SOCRATES EDUCATION, BUSINESS, ECONOMICS AND SOCIAL SCIENCES CONGRESS

January 29-31,2025
ONLINE

31.01.2025	SESSION -1/HALL-5
LONDON	Ankara Local Time: 19:15

Zoom Meeting ID: 460 363 6838 **Zoom Passcode: 121314**

HEAD OF SESSION: *Asst. Prof. Dr. Ebru ELPE*

Author(s)	Affiliation	Title
Asst. Prof. Dr. Ebru ELPE	Batman Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi	İNGİLİZ MANZARA RESMİ VE JOHN CONSTABLE & ENGLISH LANDSCAPE PAINTING AND JOHN CONSTABLE
Asst. Prof. Dr. Ebru ELPE	Batman Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi	İNGİLİZ TEKSTİL SANATI & ENGLISH TEXTILE ART
Edibe Narçın ŞENDOĞAN	Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Sanat Müziği ABD, Elazığ	BOZLAKLARIN TEMATİK ANALİZİ: ADANA VE SİVAS'TAKİ VARYASYONLARIN KARŞILAŞTIRILMASI & THE THEMATIC ANALYSIS OF BOZLAKS: A COMPARATIVE STUDY OF VARIATIONS IN ADANA AND SIVAS
Dr. Tuba YILDIRIM SARIKAYA, & Tuğba İÇME	Kayseri TED Koleji	OKUL ÖNCESİ ÖĞRENCİLERİNİN BİLİME YÖNELİK ALGILARININ BELİRLENMESİ & DETERMINING PRESCHOOL STUDENTS' PERCEPTIONS TOWARDS SCIENCE
Dr. Tuba YILDIRIM SARIKAYA, & Tuğba İÇME	Kayseri TED Koleji	ÇOCUK GELİŞİMİ BÖLÜMÜ ÖĞRENCİLERİNİN FEN MATERYALLERİ TASARLANMASINA YÖNELİK GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ & INVESTIGATION OF THE OPINIONS OF CHILD DEVELOPMENT DEPARTMENT STUDENTS TOWARDS THE DESIGN OF SCIENCE MATERIALS
Mustafa Aytekin YILDIRIM & Elif Nehir ŞAPCI & Ceylin BOZDEMİR & Metehan MURAT & Bilge YILDIRIMOĞLU	Nezihe Derya Baltalı Bilim ve Sanat Merkezi	CUMHURİYETİMİZİN 100. YILINDA ANILARLA CUMHURİYET & REPUBLIC WITH MEMORIES ON THE 100TH ANNIVERSARY OF OUR REPUBLIC
Esma Ece TEMEL & Bilge YILDIRIMOĞLU	Nezihe Derya Baltalı Bilim ve Sanat Merkezi	ÖZEL YETENEKLİ VE ÜSTÜN ZEKALI ÖĞRENCİLERDE & GIFTED AND TALENTED STUDENTS' DESERTIFICATION BY BRAIN EROSION

All participants must join the conference 10 minutes before the session time.
Every presentation should last not longer than 10-12 minutes.

Kindly keep your cameras on till the end of the session.

INTERNATIONAL 10th SOCRATES EDUCATION, BUSINESS, ECONOMICS AND SOCIAL SCIENCES CONGRESS

January 29-31,2025

ONLINE

31.01.2025	SESSION -3/HALL-1
LONDON	Ankara Local Time: 21:00

Zoom Meeting ID: 460 363 6838 **Zoom Passcode: 121314**

HEAD OF SESSION: *Thomas Klau*

Author(s)	Affiliation	Title
E. Happ, A. Albert Tóth	Corvinus Üniversity, Hungary	OPPORTUNITIES OF AN INDUSTRIAL CITY IN THE LEISURE TOURISM
Thomas Klau	Corvinus Üniversity, Hungary	KNOWLEDGE MANAGEMENT IN CROSS- ORGANIZATIONAL NETWORKS AS ILLUSTRATED BY ONE OF THE LARGEST EUROPEAN ICT ASSOCIATIONS A CASE STUDY OF THE "METORA''
Liang Wang, Wei Zhang	Tsinghua University, China	ENGINEERING EDUCATION FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN CHINA: PERCEPTIONS BIAS BETWEEN EXPERIENCED ENGINEERS AND ENGINEERING STUDENTS
Saleh Abduallah Saleh	Independent Researcher, Pakistan	A COMPARATIVE UNDERSTANDING OF CRITICAL PROBLEMS FACED BY PAKISTANI AND INDIAN TRANSPORTATION INDUSTRY
Phusit Phukamchanoad	International Islamic University, Islamabad, Pakistan	GUIDELINE FOR HAPPY LIVING ACCORDING TO SUFFICIENCY ECONOMY PHILOSOPHY OF PEOPLE AND COMMUNITY LEADERS IN URBAN COMMUNITIES

All participants must join the conference 10 minutes before the session time.
Every presentation should last not longer than 10-12 minutes.
Kindly keep your cameras on till the end of the session.

INTERNATIONAL 10th SOCRATES EDUCATION, BUSINESS, ECONOMICS AND SOCIAL SCIENCES CONGRESS

January 29-31,2025
ONLINE

31.01.2025	SESSION -3/HALL-2
LONDON	Ankara Local Time: 21:00

Zoom Meeting ID: 460 363 6838 **Zoom Passcode: 121314**

HEAD OF SESSION: ***Olufemi Adisa***

Author(s)	Affiliation	Title
Olufemi Adisa	University Of Nigeria ,Obukpa Rd, Nsukka 410105, Enugu, Nijerya	STATISTICAL ANALYSIS OF THE IMPACT OF MARITIME TRANSPORT GROSS DOMESTIC PRODUCT ON NIGERIA'S ECONOMY
Lorena Munoz	University of Ljubljana, Ljubljana, Slovenia	QUEERING THE (IN)FORMAL ECONOMY: SPATIAL RECOVERY AND ANTI-VENDING LOCAL POLICIES IN THE GLOBAL SOUTH
Phusit Phukamchanoad	ECONOMY PHILOSOPHY IN SUAN SUNANDHA RAJABHAT UNIVERSITY, Bangkok, Tailand	WAYS OF LIFE OF UNDERGRADUATE STUDENTS BASED ON SUFFICIENCY ECONOMY PHILOSOPHY IN SUAN SUNANDHA RAJABHAT UNIVERSITY
Anesha Atul Shende	GLA University, India	WOMEN'S UNEMPLOYMENT IN INDIA: COMPARATIVE ANALYSIS OF INDIAN STATES HAVING LOW AND HIGH FEMALE LABOUR FORCE PARTICIPATION
Martha E. Ikome & John M. Ikome	North-West University, South Africa	THE IMPORTANCE OF INTELLECTUAL PROPERTY FOR UNIVERSITIES OF TECHNOLOGY IN SOUTH AFRICA: CHALLENGES FACED AND PROPOSED WAY FORWARD

All participants must join the conference 10 minutes before the session time.
Every presentation should last not longer than 10-12 minutes.
Kindly keep your cameras on till the end of the session.

INTERNATIONAL 10th SOCRATES EDUCATION, BUSINESS, ECONOMICS AND SOCIAL SCIENCES CONGRESS

January 29-31,2025

ONLINE

31.01.2025	SESSION -3/HALL-3
LONDON	Ankara Local Time: 21:00

Zoom Meeting ID: 460 363 6838 **Zoom Passcode: 121314**

HEAD OF SESSION: ***Olufemi Adisa***

Author(s)	Affiliation	Title
E. Happ, A. Albert Tóth	Corvinus Üniversity, Hungary	OPPORTUNITIES OF AN INDUSTRIAL CITY IN THE LEISURE TOURISM
Thomas Klau	Corvinus Üniversity, Hungary	KNOWLEDGE MANAGEMENT IN CROSS-ORGANIZATIONAL NETWORKS AS ILLUSTRATED BY ONE OF THE LARGEST EUROPEAN ICT ASSOCIATIONS A CASE STUDY OF THE "METORA'
Liang Wang, Wei Zhang	Tsinghua University, China	ENGINEERING EDUCATION FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN CHINA: PERCEPTIONS BIAS BETWEEN EXPERIENCED ENGINEERS AND ENGINEERING STUDENTS
Saleh Abduallah Saleh	Independent Researcher, Pakistan	A COMPARATIVE UNDERSTANDING OF CRITICAL PROBLEMS FACED BY PAKISTANI AND INDIAN TRANSPORTATION INDUSTRY
Phusit Phukamchanoad	International Islamic University, Islamabad, Pakistan	GUIDELINE FOR HAPPY LIVING ACCORDING TO SUFFICIENCY ECONOMY PHILOSOPHY OF PEOPLE AND COMMUNITY LEADERS IN URBAN COMMUNITIES

All participants must join the conference 10 minutes before the session time.
Every presentation should last not longer than 10-12 minutes.
Kindly keep your cameras on till the end of the session.

INTERNATIONAL 10th SOCRATES EDUCATION, BUSINESS, ECONOMICS AND SOCIAL SCIENCES CONGRESS

January 29-31,2025

ONLINE

31.01.2025	SESSION -3/HALL-4
LONDON	Ankara Local Time: 21:00

Zoom Meeting ID: 460 363 6838 **Zoom Passcode: 121314**

HEAD OF SESSION: *Reinhard Neck*

Author(s)	Affiliation	Title
Reinhard Neck	Independent Researcher, Austria	THE IMPACT OF THE EUROPEAN SINGLE MARKET ON THE AUSTRIAN ECONOMY UNDER ALTERNATIVE ASSUMPTIONS ABOUT GLOBAL AND NATIONAL POLICY REACTIONS
M. W. Siddiqi, M. Ilyas	GLA University, India	IMPACT OF REVENUE GAP ON BUDGET DEFICIT, DEBT BURDEN AND ECONOMIC GROWTH: AN EVIDENCE FROM PAKISTAN
Subramaniam Chandran	GLA University, India	HOW DO POLITICIANS RECOVER THEIR COSTS? THE POLITICAL ECONOMY OF REPRESENTATIVE DEMOCRACY IN INDIA
Phusit Phukamchanoad	ECONOMY PHILOSOPHY IN SUAN SUNANDHA RAJABHAT UNIVERSITY, Bangkok, Tailand	PERFORMANCES AND ACTIVITIES OF URBAN COMMUNITIES LEADER BASED ON SUFFICIENCY ECONOMY PHILOSOPHY IN DUSIT DISTRICT, BANGKOK METROPOLITAN
Daurenbek Kuleimenov	Al-Farabi Kazakh National University, Kazakhstan	SUSTAINABILITY THROUGH SELF-RESTRICTION: LIVELIHOOD STRATEGIES OF URBAN HOUSEHOLDS IN KAZAKHSTAN
Gulim Dosanovaya	Al-Farabi Kazakh National University, Kazakhstan	CHANGING OF MACROECONOMICS UNDER INFLUENCE BY INTERNAL AND EXTERNAL POWERS
Mehrangiz Rezaee, Zabih Charrahi	University of Ljubljana, Ljubljana, Slovenia	SPATIAL PLANNING AND TOURISM DEVELOPMENT WITH SUSTAINABILITY MODEL OF THE TERRITORIAL TOURIST WITH LAND USE APPROACH
Mustapha Shitu Suleiman, Francis Neshamba, Nestor Valero-Silva	University Of Nigeria ,Obukpa Rd, Nsukka 410105, Enugu, Nijerya	SMALL BUSINESSES AS VEHICLES FOR JOB CREATION IN NORTH-WEST NIGERIA
Jia-Shiun Chen, Hsiu-Ying Hwang	Tsinghua University, China	CONTROL STRATEGY FOR TWO-MODE HYBRID ELECTRIC VEHICLE BY USING FUZZY CONTROLLER
Titus Amodu Umoru	University Of Nigeria ,Obukpa Rd, Nsukka 410105, Enugu, Nijerya	CHALLENGES AND OPPORTUNITIES OF UTILIZATION OF SOCIAL MEDIA BY BUSINESS EDUCATION STUDENTS IN NIGERIA UNIVERSITIES
K. P. K. S. Lahirushan, W. G. V. Gunasekara	ECONOMY PHILOSOPHY IN SUAN SUNANDHA RAJABHAT UNIVERSITY, Bangkok, Tailand	THE IMPACT OF GOVERNMENT EXPENDITURE ON ECONOMIC GROWTH: A STUDY OF ASIAN COUNTRIES

All participants must join the conference 10 minutes before the session time.
Every presentation should last not longer than 10-12 minutes.
Kindly keep your cameras on till the end of the session.

INTERNATIONAL 10th SOCRATES EDUCATION, BUSINESS, ECONOMICS AND SOCIAL SCIENCES CONGRESS

January 29-31,2025
ONLINE

31.01.2025	SESSION -3/HALL-5
LONDON	Ankara Local Time: 21:00

Zoom Meeting ID: 460 363 6838 **Zoom Passcode: 121314**

HEAD OF SESSION: *Prof. DR. López Galetic*

Author(s)	Affiliation	Title
Assoc. Prof. Dr. Bita Kummamuru Hamid Kalhornia	Graz University of Technology, Austria	THE RELATIONSHIP BETWEEN FINANCIAL REPORTING TRANSPARENCY AND INVESTMENT EFFICIENCY: INSIGHTS FROM IRAN
Dr. Mikel VukelicAssis. Prof. DR. López Galetic,	Graz University of Technology, at the Institute of Business Economics and Industrial Sociology, Austria	CONSUMER BEHAVIOR MODELS: THE ROLE OF EMOTIONS IN DECISION MAKING
Lec. Dr. Zeljko Lovorka Alonso	Univerasity of Tehran , Iran	DEVELOPING AN AUDIT QUALITY FRAMEWORK FOR AN EMERGINGMARKET
Volker Koch	Graz University of Technology, at the Institute of Business Economics and Industrial Sociology, Austria	COMPETENCE-BASED EDUCATION FOR PURCHASING PROFESSIONALS INAUSTRIA
Assoc. Prof. Dr. Bita Kummamuru Azadeh Tahriri Arash Maddahi,	Univerasity of Tehran , Iran	FORMULATING AN AUDIT QUALITY FRAMEWORK FOR DEVELOPINGMARKETS
Shilpi Tyagi, K. Nauriyal	Indian Institute of Technology Roorkee, India	FACTORS INFLUENCING PROFITABILITY IN INDIAN PHARMACEUTICALCOMPANIES UNDER THE NEW INTELLECTUAL PROPERTY REGIME
Dr. Said Lotfi Al Saifi	Nizwa College of Applied Sciences, Oman	EFFECTS OF MOTIVATION, TRUST, AND CULTURAL DIFFERENCES ONKNOWLEDGE SHARING VIA EMAIL
Assoc. Prof. Dr. Bita Kummamuru Zeynab Abdullah Aghel	Univerasity of Tehran , Iran	ANALYSIS OF FACTORS AFFECTING EARNINGS RESPONSE COEFFICIENT INEMERGING MARKETS
Assoc. Prof. Dr. Haya Y Alobaid	Academy of Economic Studies, Faculty of International Business and Economics, Bucharest,Romania	CHALLENGES AND BARRIERS IN ACCOUNTING INFORMATION SYSTEMS OFKUWAITI FIRMS
Ghanima Al-Sharrah,Haitham M. Lababidi,Yusuf I. Ali	Jawaharlal Nehru University, New Delhi, India.	SUPPLY CHAIN PLANNING WITH A FOCUS ON RISK AND ENVIRONMENTALGOALS

All participants must join the conference 10 minutes before the session time.
Every presentation should last not longer than 10-12 minutes.
Kindly keep your cameras on till the end of the session.

INTERNATIONAL 10th SOCRATES EDUCATION, BUSINESS, ECONOMICS AND SOCIAL SCIENCES CONGRESS

January 29-31,2025
ONLINE

31.01.2025	SESSION -3/HALL-6
LONDON	Ankara Local Time: 21:00

Zoom Meeting ID: 460 363 6838 **Zoom Passcode: 121314**

HEAD OF SESSION: *Prof. Dr. Abubakar Shakeela*

Author(s)	Affiliation	Title
Venugopal Mashayekhi	Dhurakij Pundit University, 110/1-4 Prachachuen Road, Laksi, Bangkok 10210, Thailand	ETHICAL GOVERNANCE AND CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY INNETWORK MARKETING ORGANIZATIONS
Assoc. Prof. Dr. Bita KummamuruHamid Kalhornia	Graz University of Technology, Austria	THE RELATIONSHIP BETWEEN FINANCIAL REPORTING TRANSPARENCYAND INVESTMENT EFFICIENCY: INSIGHTS FROM IRAN
Dr. Dorota Rucińska	Faculty of Geography and Regional Studies, University of Warsaw, Poland	DISASTER TOURISM: EXPLORING DARK TOURISM THROUGH NATURALCALAMITIES
Ahmad Naghizadeh	Faculty of Geography and Regional Studies, University of Warsaw, Poland	DISASTER TOURISM: EXPLORING DARK TOURISM THROUGH NATURALCALAMITIES
Weena Eiamprapai	Suan Sunandha Rajabhat University, Bangkok 10300. Thailand	CULTURAL AND ARTISTIC TRANSFORMATION DURING THEMODERNIZATION ERA OF KING RAMA VI
Maryam Kim Mahmood Khoirul	Faculty of Archtecture and Urban design , qazvin , Iran.	CREATING INNOVATIVE EVENTS THROUGH A DECONSTRUCTIVIST LENS
Katerina Umam Antoniou	University of Central Lancashire, Cyprus	IDENTITY RECONSTRUCTION: NARRATIVE (IN)CONSISTENCY DURINGTRANSITIONAL PERIODS
Dr. Soungwan Memarian,	Korea Disabled People's Development Institute. Sout Korea	IMPACT OF ORGANIZATIONAL RESOURCES ON ENHANCING INDEPENDENCE FOR INDIVIDUALS WITH SEVERE DISABILITIES: A STUDYOF VOCATIONAL REHABILITATION IN SOUTH KOREA
Prof. Dr. Abubakar Shakeela	Griffith University, Nathan, Australia	THE RELATIONSHIP BETWEEN CAPITAL ACCUMULATION ANDUNEMPLOYMENT IN NAMIBIA, NIGERIA, AND SOUTH AFRICA
Dikko Aishath	academic member of Islamic Azad University, Estahban Branch	STRATEGIES FOR MANAGING WATER CRISIS IN TOURISM-DEPENDENTCOMMUNITIES

All participants must join the conference 10 minutes before the session time.
Every presentation should last not longer than 10-12 minutes.
Kindly keep your cameras on till the end of the session.

INTERNATIONAL 10th SOCRATES EDUCATION, BUSINESS, ECONOMICS AND SOCIAL SCIENCES CONGRESS

January 29-31, 2025 London/ENGLAND

CONTENT

CONFERENCE ID	I
ORGANIZING COMMITTEE	II
SCIENTIFIC BOARD MEMBERS	III
PROGRAM	V
CONTENT	VI

	İSİM/SOY İSİM ÜNVAN	ÜNİVERSİTE	BİLDİRİ	SAYFA NUMARASI
1)	Elif ŞANLIÖZ & Prof.Dr. Bora YILDIZ	Istanbul University, Faculty of Economics	İNOVATİF İŞYERİ DAVRANIŞLARI İLE OTANTİK, ÇIKARCI VE MİZAHİ LİDERLİK STİLLERİNİN META ANALİZİ & A META ANALYSIS OF INNOVATIVE WORKPLACE BEHAVIORS AND AUTHENTIC, EXPLOITATIVE AND HUMOROUS LEADERSHIP STYLES	1-9
2)	Elif SANLIOZ & Zeynep KAPTAN & Prof. Dr. Bora YILDIZ	Istanbul University, Faculty of Economics, Department of Management, Istanbul, Türkiye.	LİDERLİK STİLLERİ İLE YENİLİKÇİ İŞYERİ DAVRANIŞLARI ARASINDAKİ BAĞLANTI: KAPSAMLI BİR BİBLİYOMETRİK ANALİZ & EXPLORING THE NEXUS BETWEEN LEADERSHIP STYLES AND INNOVATIVE WORKPLACE BEHAVIORS: A COMPREHENSIVE BIBLIOMETRIC ANALYSIS	10-17
3)	Res. Asst. Gülay TINMAZ KARAÇAY & Prof. Dr. Bora YILDIZ	Istanbul University, Faculty of Economics	İNSAN KAYNAKLARI ANALİTİĞİ: BİBLİYOMETRİK BİR İNCELEME & HUMAN RESOURCES ANALYTICS: A BIBLIOMETRIC STUDY	18-28
4)	Prof. Dr. Bora YILDIZ & Assoc. Prof. Dr. Ezgi DEMİR	Istanbul University, Faculty of Economics & Lancaster University, Department of Artificial Intelligence	UYULULUK MASKESİ DEĞİŞKENİN HİZMET SEKTÖRÜ ÇALIŞANLARINDA DUYGUSALLIK VE DUYGU ANALİZLERİ İLE İNCELENMESİ & EXAMINATION OF THE FACADES OF CONFORMITY IN SERVICE SECTOR EMPLOYEES WITH SENTIMENT AND EMOTION ANALYSES	29-30

5)	Prof. Dr. Bora YILDIZ & Res. Asst. Gülay TINMAZ KARAÇAY	Istanbul University, Faculty of Economics	2002-2024 YILLARI ARASINDA UYUMLULUK MASKESİ KAVRAMI İLE İLGİLİ YAPILMIŞ ÇALIŞMALARIN BİBLİOMETRİK ANALİZİ & A BIBLIOMETRIC ANALYSIS OF RESEARCH ON THE CONCEPT OF FACADES OF CONFORMITY FROM 2002 TO 2024	31-41
6)	Sedat İŞBİLİR & Assoc. Prof. Dr. Sezai ÖZTOP & Prof. Dr. Bora YILDIZ	İstanbul Medeniyet University, Faculty of Political Sciences & Istanbul University, Faculty of Economics	ZORUNLU VATANDAŞLIK DAVRANIŞLARI İLE ÖZ YETERLİLİK İLİŞKİLERİNİN İNCELENMESİ: BİR BELEDİYE ÜZERİNE ARAŞTIRMA & EXAMINATION OF THE RELATIONSHIPS BETWEEN COMPULSORY CITIZENSHIP BEHAVIORS AND SELF-EFFICACY: A STUDY ON A MUNICIPALITY	42-53
7)	Aigul BARAKOVA & Assoc. Prof. Dr. Sema YOLAÇ	Istanbul University Institute of Social Sciences & Istanbul University, Faculty of Economics	LİDERLİKTE CİNSİYET FAKTÖRÜNÜN İNCELENMESİ & A STUDY ON THE GENDER FACTOR IN LEADERSHIP	54-61
8)	İlker Barış ÇİÇEKDAĞI & Assoc. Prof. Dr. H. Anıl DEĞERMEN	Istanbul University, Faculty of Economics, Department of Business Administration	DİJİTAL PAZARLAMA UYGULAMALARININ TÜKETİCİ SATIN ALMA DAVRANIŞLARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: Y KUŞAĞI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA & THE IMPACT OF DIGITAL MARKETING PRACTICES ON CONSUMER PURCHASING BEHAVIOR: A STUDY ON GENERATION Y	62-65
9)	Iliasu ABDALLAH & Assoc.Prof. Dr. Mehmet Sabri TOPAK	Istanbul University, Islamic Economics and Finance & Istanbul University, Faculty of Economics	ISLAMIC VS. CONVENTIONAL STOCK INDICES: ANALYZING CALENDAR ANOMALIES AND VOLATILITY DYNAMICS IN BORSA ISTANBUL.	66-69
10)	Ali Elmi KHAOURAH & Assoc.Prof. Dr. Mehmet Sabri TOPAK	Istanbul University, Money & Capital Market and Financial Institutions & Istanbul University, Faculty of Economics	CUSTOMER EXPERIENCE AND TRUST IN ELECTRONIC BANKING: A CASE STUDY OF DJIBOUTI	70
11)	Emin İBRAHİMOV & Assoc. Prof. Dr. Burçay YAŞAR AKÇALI	Istanbul University Institute of Social Sciences & Istanbul University, Faculty of Economics	SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KRİTERLERİNİN BANKA PERFORMANSI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ & THE IMPACT OF SUSTAINABILITY CRITERIA ON BANK PERFORMANCE	71-84

ISBN: 978-625-6997-45-5

12)	H. Nur SÜMER & Assoc. Prof. Dr. Burçay YAŞAR AKÇALI & Dr. Levent SÜMER	Istanbul University, Faculty of Economics & Boğaziçi University Institute of Science and Technology	TÜRK GAYRİMENKUL YATIRIM FONLARININ RİSK-GETİRİ PERFORMANSININ ANALİZİ & RISK-RETURN PERFORMANCE ANALYSIS OF THE TURKISH REAL ESTATE INVESTMENT FUNDS	85-92
13)	Asst. Prof. Dr. Batuhan MEDETOĞLU & Asst. Prof. Dr. Yusuf Bahadır KAVAS & Assoc. Prof. Dr. Arif SALDANLI	Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Ağlasun Meslek Yüksekokulu & Amasya Üniversitesi, Merzifon Meslek Yüksekokulu & İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi	ARAS, TOPSIS VE VIKOR YÖNTEMLERİ İLE FİNANSAL PERFORMANS ANALİZİ: BIST KİRALAMA VE LEASING FAALİYETLERİ SEKTÖRÜ UYGULAMASI & FINANCIAL PERFORMANCE ANALYSIS WITH ARAS, TOPSIS AND VIKOR METHODS: BIST RENTAL AND LEASING ACTIVITIES SECTOR APPLICATION	93-94
14)	Asst. Prof. Dr. Yusuf Bahadır KAVAS & Asst. Prof. Dr. Batuhan MEDETOĞLU & Assoc. Prof. Dr. Arif SALDANLI	Amasya Üniversitesi, Merzifon Meslek Yüksekokulu & Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Ağlasun Meslek Yüksekokulu & İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi	FİNANSAL RİSK TOLERANSI VE FİNANSAL OKURYAZARLIK KONULARININ 2005-2025 YILLARI ARASI BİBLİYOMETRİK ANALİZİ & BIBLIOMETRIC ANALYSIS OF FINANCIAL RISK TOLERANCE AND FINANCIAL LITERACY ISSUES BETWEEN 2005-2025	95-96
15)	Dr. Maryam MOHAMMADABBASI & Assoc. Prof. Dr. H. Anıl DEĞERMEN	Istanbul University, Faculty of Economics, Department of Business Administration	ANTROPOMORFİZMİN TÜRKİYE'DE CHATBOTLAR ARACILIĞIYLA TÜKETİCİ SATIN ALMA NİYETLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ & THE IMPACT OF ANTHROPOMORPHISM ON CUSTOMER PURCHASE INTENTIONS THROUGH CHATBOTS: A CASE STUDY OF TURKEY	97-102
16)	Res. Asst. D. Tuğçe KARAYİĞİT KİRİKTİR & Assoc. Prof. Dr. Elçin ŞİŞMANOĞLU	Istanbul University, Faculty of Economics	KURUMSAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE MUHASEBE ALANINA YANSIMALARI & CORPORATE SUSTAINABILITY AND ITS REFLECTIONS ON THE FIELD OF ACCOUNTING	105-113
17)	Asst. Prof. Dr. Zekeriya Emre ERKAL	Istanbul University, Faculty of Economics	2018-2025 YILLARI ARASINDA MUHASEBE ALANINDA YAPAY ZEKA KONUSU İLE İLGİLİ YAPILMIŞ ÇALIŞMALARIN BİBLİOMETRİK ANALİZİ & BIBLIOMETRIC ANALYSIS OF STUDIES ON ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN ACCOUNTING FIELD BETWEEN 2018-2025	114-115

ISBN: 978-625-6997-45-5

18)	Asst. Prof. Dr. Zekeriya Emre ERKAL	Istanbul University, Faculty of Economics	SÜRDÜRÜLEBİLİR MUHASEBE KONUSU İLE İLGİLİ YAPILMIŞ ÇALIŞMALARIN BİBLİOMETRİK ANALİZİ & BIBLIOMETRIC ANALYSIS OF STUDIES ON SUSTAINABLE ACCOUNTING	116-117
19)	Yusuf ELKOCA & Enes Cengiz OGUZ & Assistant Professor Sibel AYBAR Selcuk OGUZ	Management School-Royal Holloway, at University of London, in London/United Kingdom. & Economics, Faculty of Finance and Law at ARU Cambridge Campus, in Cambridge/United Kingdom. & Management at Istanbul Gelisim University Vocational School, in Istanbul/ Türkiye & Istanbul Gelisim University Vocational School, in Istanbul/ Türkiye.	İSTİKRARA GİDEN YOL OLARAK MESLEKİ EĞİTİM: YOKSULLUĞUN AZALTILMASI VE GÖÇ YÖNETİMİ KONUSUNDA AB-TÜRKİYE İŞ BİRLİĞİ & VOCATIONAL EDUCATION AS A PATHWAY TO STABILITY: EU-TURKEY COOPERATION ON POVERTY REDUCTION AND MIGRATION MANAGEMENT	118-119
20)	Enes Cengiz OGUZ & Dr. Halit BASBUGA & Yusuf ELKOCA	Economics, Faculty of Finance and Law at ARU Cambridge Campus, in Cambridge/United Kingdom. & BDO Turkey/Director Consultancy/Labor Law and Social Security & Management School-Royal Holloway, at University of London, in London/United Kingdom.	1999- 2025 YILLARI ARASINDA YAPAY ZEKA VE ISSIZLIK KONULU YAYINLARIN SISTEMATIK DERLEMESI: BIR BIBLIYOMETRIK ANALIZI & A SYSTEMATIC REVIEW OF PUBLICATIONS ON ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND UNEMPLOYMENT BETWEEN 1999 AND 2025: A BIBLIOMETRIC ANALYSIS	120-121
21)	Res. Asst. Asel Ataoğlu	İstanbul Gelişim Üniversitesi İ.İ.S.B.F	SÜRDÜRÜLEBİLİR KÖMÜR ENDÜSTRİSİNDE VERİMLİLİK VE TEDARİK ZİNCİRİ ÇALIŞMALARI & EFFICIENCY AND SUPPLY CHAIN STUDIES IN THE SUSTAINABLE COAL INDUSTRY	122-132
22)	Olufemi Adisa	University Of Nigeria ,Obukpa Rd, Nsukka 410105, Enugu, Nijerya	STATISTICAL ANALYSIS OF THE IMPACT OF MARITIME TRANSPORT GROSS DOMESTIC PRODUCT ON NIGERIA'S ECONOMY	133

ISBN: 978-625-6997-45-5

23)	Elgun IBRAHIMLI	Istanbul University, Faculty of Economics, Department of Business Administration	KARABAĞ'DA GASTRONOMİ TURİZMİNİN EKONOMİK VE SOSYO-KÜLTÜREL ETKİLERİ & ECONOMIC AND SOCIO-CULTURAL EFFECTS OF GASTRONOMY TOURISM IN KARABAKH	134-154
24)	Prof. Dr Halim KAZAN & Res. Asst. Zeynep Korkmaz COŞKUN	Istanbul University, Faculty of Economics, Department of Business Administration	TARIM VE HAYVANCILIK İŞLETMELERİNİN ÜRETİM YÖNETİMİNİN MAKİNE ÖĞRENİMİYLE MODELLENMESİ & MODELING PRODUCTION MANAGEMENT OF AGRICULTURAL AND LIVESTOCK ENTERPRISES WITH MACHİNE LEARNING	155-156
25)	Dr. Aras Yolusever	İstanbul Kültür Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü	AN ECONOMIC FACT: AGING POPULATIONS	157-169
26)	Asst. Prof. Dr. Musa ÇAKIR	Siirt Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, Siirt.	YÖRESEL ÜRÜNLERDE MARKALAŞMA STRATEJİSİNİN MÜŞTERİ SADAKATİNE ETKİSİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA & A RESEARCH ON THE EFFECT OF BRANDING STRATEGY IN LOCAL PRODUCTS ON CUSTOMER LOYALTY	170-180
27)	Selda KURTOĞLU	Trakya and Rumelia University Graduate School of Social Sciences-Department of Economics-Physiotherapy	TÜRKIYE CUMHURIYETINDE İŞ DÜNYASINDA YAŞANAN HUKUKSAL SÜREÇLER-KADININ İŞ DÜNYASINDAKI YERI VE ÖNEMI & LEGAL PROCESSES IN THE BUSINESS WORLD IN THE REPUBLIC OF TURKEY-THE PLACE AND IMPORTANCE OF WOMEN IN THE BUSINESS WORLD	181
28)	Selda KURTOĞLU	Trakya and Rumelia University Graduate School of Social Sciences-Department of Economics-Physiotherapy	TURKEY AND THRACE REGIONAL OF EDİRNE PROVINCE CONTRIBUTIONS TO THE ECONOMY	182
29)	Selda KURTOĞLU	Trakya and Rumelia University Graduate School of Social Sciences-Department of Economics-Physiotherapy	KIRKLARELİ İLİNİN TÜRKİYE VE AVRUPA EKONOMİSİNE KATKILARI & CONTRİBUTİONS OF KIRKLARELİ PROVİNCE TO TURKİSH AND EUROPEAN	183-184

ISBN: 978-625-6997-45-5

30)	Dr.Gönül GÜL & Dr. Nurdan APAYDIN	Çankırı Karatekin Üniversitesi Meslek Yüksekokulu	DİJİTAL DÜNYADA BİLGİ YÖNETİMİ: İNFOHEBEZİTE İLE MÜCADELE YÖNTEMLERİ & INFORMATION MANAGEMENT IN THE DIGITAL WORLD: METHODS TO COMBAT INFOBEZING	185-195
31)	Dr.Gönül GÜL & Dr. Nurdan APAYDIN	Çankırı Karatekin Üniversitesi Meslek Yüksekokulu	DİJİTAL DÜNYADA BİLGİ YÖNETİMİ: İNFOHEBEZİTE İLE MÜCADELE YÖNTEMLERİ	196-197
32)	Khalid, Muhammad Munib Yousaf & Muhammad	Minhaj University Lahore, Social Sciences & Humanities, School of Political Science, Lahore, Pakistan. 2 Minhaj University Lahore, Social Sciences & Humanities, School of Political Science, Lahore, Pakistan	IRAN'S STRATEGIC ENGAGEMENT IN YEMEN: IMPLICATIONS FOR SAUDI ARABIA'S NATIONAL SECURITY AND REGIONAL STABILITY	198
33)	Ananda Majumdar	University of Alberta, USA	WOMEN IN REVOLUTION: THE PIVOTAL ROLE OF WOMEN IN THE FRENCH REVOLUTION	199-210
34)	Lecturer, Ph D Irina-Ana DROBOT	Technical University of Civil Engineering Bucharest, Faculty of Engineering in Foreign Languages, Department of Foreign Languages and Communication	THE RAVEN BY E.A. POE: AN ANALYSIS	211-215
35)	Lareeb GULL & Muhammad Talha Noor BADSHAH & Syeda Moeeza GULL	National University of Modern Languages, Islamabad.	CRITICAL ANALYSIS OF THE NOVEL ME BEFORE YOU WITH REFERENCE TO EUTHANASIA	216
36)	Lareeb GULL & Muhammad Talha Noor BADSHAH & Syeda Moeeza GULL	National University of Modern Languages, Islamabad.	THE EXISTENTIAL CRISIS IN WISLAWA SZYMBORSKA'S	217
37)	Zohaib Hassan Sain	Superior University, Pakistan	INVESTIGATING EDUCATION FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT: INSIGHTS FROM FUTURE EDUCATORS, TEACHING APPROACHES, AND IMPLEMENTATION CHALLENGES	218
38)	Emil Raul oğlu Ağayev	Azerbaijan State Pedagogical College under the Azerbaijan State Pedagogical University	ŞAGİRDLƏRDƏ ƏMƏKDAŞLIQ BACARIĞININ FORMALAŞDIRILMASINDA TƏSVİRİ SƏNƏT FƏNNİNİN ROLU & THE ROLE OF FINE ARTS IN FORMING STUDENTS' COOPERATION SKILLS	219-221

ISBN: 978-625-6997-45-5

39)	PhD. Günel Hümmətova (Pəniyeva) Saleh	Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti	S.ƏHMƏDOVUN “QANKÖÇÜRMƏ STANSİYASI” POVESTİNİN ƏSAS QƏHRƏMANI ZİLİ OBRAZININ TƏHLİLİ	222-224
40)	PhD. Günel Hümmətova (Pəniyeva) Saleh	Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti	KEÇƏN İLİN SON GECƏSİNDƏ MİLLİ DƏYƏRLƏRİN SON OLMASI	225-226
41)	PhD. Ulduz Fərhad Qəhrəmanova	Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti, “Ədəbiyyat” kafedrasında dosent əvəzi	MÜASIR NƏSR ƏSƏRLƏRINDƏ MILLI XARAKTERIN TƏNƏZZÜL SƏBƏBLƏRI & REASONS FOR THE DECLINE OF NATIONAL CHARACTER IN MODERN PROSE WORKS	227-230
42)	PhD. Ulduz Fərhad Qəhrəmanova	Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti, “Ədəbiyyat” kafedrasında dosent əvəzi	BƏDII ƏSƏRLƏRDƏ FORMA KOMPONENTI & FORM COMPONENT IN WORKS OF ART	231-235
43)	Svetlana BALAKİŞİYEVA	Mingechevir State University, Faculty of Education	YÜKSEKÖĞRETİMDE PROGRAM AKREDİTASYONLARI KABUL KRİTERLERİ & PROGRAM ACCREDITATIONS IN HIGHER EDUCATION ACCEPTANCE CRITERIA	236-237
44)	Asst. Prof. Dr. Ebru ELPE	Batman Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi	İNGİLİZ MANZARA RESMİ VE JOHN CONSTABLE & ENGLISH LANDSCAPE PAINTING AND JOHN CONSTABLE	238-251
45)	Asst. Prof. Dr. Ebru ELPE	Batman Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi	İNGİLİZ TEKSTİL SANATI & ENGLISH TEXTILE ART	252-269
46)	Edibe Narçın ŞENDOĞAN	Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Sanat Müziği ABD, Elazığ	BOZLAKLARIN TEMATİK ANALİZİ: ADANA VE SİVAS'TAKİ VARYASYONLARIN KARŞILAŞTIRILMASI & THE THEMATIC ANALYSIS OF BOZLAKS: A COMPARATIVE STUDY OF VARIATIONS IN ADANA AND SIVAS	270-284
47)	Salih SÜNNETCİOĞLU & Asst. Prof. Dr. Abdurrahman BOYACI	İstanbul Nişantaşı Üniversiesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü & İstanbul Nişantaşı Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu	10-12 YAŞ KIZ ARTİSTİK JİMNASTİK SPORCULARINDA AYAK BİLEĞİ STABİLİTE EGZERSİZLERİNİN DENGE BECERİSİ GELİŞİMİNE ETKİSİ & THE EFFECT TO ANKLE STABİLİTY EXEERCİSES ON BALANCE SKİLL DEVELOPMENT İN 10-12 YEAR OLD FEMALE ARTİSTİC GYMNASTS	285-286
48)	Dr. Tuba YILDIRIM SARIKAYA, & Tuğba İÇME	Kayseri TED Koleji	OKUL ÖNCESİ ÖĞRENCİLERİNİN BİLİME YÖNELİK ALGILARININ BELİRLENMESİ & DETERMINING PRESCHOOL STUDENTS’ PERCEPTIONS TOWARDS SCIENCE	287-295

ISBN: 978-625-6997-45-5

49)	Dr. Tuba YILDIRIM SARIKAYA, & Tuğba İÇME	Kayseri TED Koleji	ÇOCUK GELİŞİMİ BÖLÜMÜ ÖĞRENCİLERİNİN FEN MATERYALLERİ TASARLANMASINA YÖNELİK GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ & INVESTIGATION OF THE OPINIONS OF CHILD DEVELOPMENT DEPARTMENT STUDENTS TOWARDS THE DESIGN OF SCIENCE MATERIALS	296-302
50)	Mustafa Aytekin YILDIRIM & Elif Nehir ŞAPCI & Ceylin BOZDEMİR & Metehan MURAT & Bilge YILDIRIMOĞLU	Nezihe Derya Baltalı Bilim ve Sanat Merkezi	CUMHURİYETİMİZİN 100. YILINDA ANILARLA CUMHURİYET & REPUBLIC WITH MEMORIES ON THE 100TH ANNIVERSARY OF OUR REPUBLIC	303-319
51)	Esma Ece TEMEL & Bilge YILDIRIMOĞLU	Nezihe Derya Baltalı Bilim ve Sanat Merkezi	ÖZEL YETENEKLİ VE ÜSTÜN ZEKALI ÖĞRENCİLERDE & GIFTED AND TALENTED STUDENTS' DESERTIFICATION BY BRAIN EROSION	320-338
52)	Dr. Ali UZUN & Prof. Dr. Oğuzhan SEVİM	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, TÖMER & Atatürk Üniversitesi, Eğitim Fakültesi	MEHMET ÂKİF ERSOY İLE İLGİLİ LİSANSÜSTÜ ÇALIŞMALARDAKİ EĞİLİMLERİN ÇEŞİTLİLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ & INVESTIGATION OF TRENDS IN POSTGRADUATE RESEARCH ON MEHMET ÂKİF ERSOY IN TERMS OF VARIOUS VARIABLES	339-349
53)	Prof. Dr. Oğuzhan SEVİM & Dr. Ali UZUN	Atatürk Üniversitesi, Eğitim Fakültesi & Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, TÖMER	TÜRKÇEYİ YABANCI DİL OLARAK ÖĞRENEN ULUSLARARASI ÖĞRENCİLERİN TÜRKÇE ÖĞRENME KAYGILARININ ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ & AN INVESTIGATION OF THE TURKISH LEARNING ANXIETY OF INTERNATIONAL STUDENTS LEARNING TURKISH AS A FOREIGN LANGUAGE IN TERMS OF VARIOUS VARIABLES	350-358
54)	Assoc. Prof. Dr. Gülşen ŞEKER AYDIN	Ataturk University, Faculty of Economics and Administrative Sciences	THE ORHUN EXCHANGE PROGRAM FROM THE PERSPECTIVE OF CONSTRUCTIVIST THEORY OF INTERNATIONAL RELATIONS	359-364

ISBN: 978-625-6997-45-5

55)	Dr. Sedat SAYIN	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi	SONG İMPARATORLUĞU'NUN SOSYO-EKONOMİK VE ASKERİ HAYATI ÜZERİNE BİR İNCELEME & AN EXAMINATION OF THE SOCIO-ECONOMIC AND MILITARY LIFE OF THE SONG DYNASTY	365-366
56)	Yusuf ÇAKIR	Diyanet İşleri Başkanlığı	İBNÜ'N-NÂZIM'IN ŞİİRLE İSTİŞHÂDDA BULUNMASI: MERFÛ'ÂT ÖRNEĞİ & IBNU'N-NÂZIM'S COLLABORATION WITH POETRY: THE al-MARFÛĀT EXAMPLE	367-368
57)	Dr. Emine Gayretli	Independent Researcher, London	ÖRGÜTSEL VATANDAŞLIK DAVRANŞININ İŞGÖREM PERFORMANSINA ETKISI & THE EFFECT OF ORGANIZATIONAL CITIZENSHIP BEHAVIOR ON WORK PERFORMANCE	369
58)	Assoc. Prof. Dr. Melike TORUN & Assoc. Prof. Dr. Ezgi DEMİR	İstanbul University-Cerrahpaşa, Faculty of Health Sciences & Lancaster University, Department of AI Sumer Robotics, Engineering & Consultancy Ltd, London, N5 2ER İstanbul Nişantaşı University, Department of Management Information Systems	SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA HEDEFLERİ VE İNOVASYON BAĞLAMINDA DÖNGÜSEL SAĞLIK EKONOMİSİNİN BİBLİYOMETRİK ANALİZİ & BIBLIOMETRIC ANALYSIS OF CIRCULAR HEALTHCARE ECONOMY IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS AND INNOVATION	370-371
59)	Assoc. Prof. Dr. Ezgi DEMİR & Assoc. Prof. Dr. Melike TORUN	Lancaster University, Department of AI Sumer Robotics, Engineering & Consultancy Ltd, London, N5 2ER İstanbul Nişantaşı University, Department of Management Information Systems & İstanbul University-Cerrahpaşa, Faculty of Health Sciences	CONV1D-BİD-LSTM TEMELLİ ZAMAN SERİSİ ANALİZİ İLE ELEKTRİKLİ ARAÇLARIN BATARYA TAHMİN FİYATLAMASI & BATTERY PREDICTION PRICING OF ELECTRIC VEHICLES WITH CONV1D-BİD-LSTM BASED TİME SERİES ANALYSİS	372-374
60)	Ali BEDİR	İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme (İktisat) Bölümü, İstanbul, Türkiye.	AKILLI ŞEHİRLERDE KENTSEL LOJİSTİK: DÜNYA EKONOMİK FORUMU PERSPEKTİFİNDEN BİR İNCELEME & URBAN LOGISTICS IN SMART CITIES: A REVIEW FROM THE PERSPECTIVE OF THE WORLD ECONOMIC FORUM	375-387
61)	Lorena Munoz	University of Ljubljana, Ljubljana, Slovenia	QUEERING THE (IN)FORMAL ECONOMY: SPATIAL RECOVERY AND ANTI-VENDING LOCAL POLICIES IN THE GLOBAL SOUTH	388

ISBN: 978-625-6997-45-5

62)	Phusit Phukamchanoad	ECONOMY PHILOSOPHY IN SUAN SUNANDHA RAJABHAT UNIVERSITY, Bangkok, Tailand	WAYS OF LIFE OF UNDERGRADUATE STUDENTS BASED ON SUFFICIENCY ECONOMY PHILOSOPHY IN SUAN SUNANDHA RAJABHAT UNIVERSITY	389
63)	Anesha Atul Shende	GLA University, India	WOMEN'S UNEMPLOYMENT IN INDIA: COMPARATIVE ANALYSIS OF INDIAN STATES HAVING LOW AND HIGH FEMALE LABOUR FORCE PARTICIPATION	390
64)	Martha E. Ikome & John M. Ikome	North-West University, South Africa	THE IMPORTANCE OF INTELLECTUAL PROPERTY FOR UNIVERSITIES OF TECHNOLOGY IN SOUTH AFRICA: CHALLENGES FACED AND PROPOSED WAY FORWARD	391
65)	E. Happ, A. Albert Tóth	Corvinus Üniversity, Hungary	OPPORTUNITIES OF AN INDUSTRIAL CITY IN THE LEISURE TOURISM	392
66)	Thomas Klau	Corvinus Üniversity, Hungary	KNOWLEDGE MANAGEMENT IN CROSS-ORGANIZATIONAL NETWORKS AS ILLUSTRATED BY ONE OF THE LARGEST EUROPEAN ICT ASSOCIATIONS A CASE STUDY OF THE "METORA'	393
67)	Liang Wang, Wei Zhang	Tsinghua University, China	ENGINEERING EDUCATION FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN CHINA: PERCEPTIONS BIAS BETWEEN EXPERIENCED ENGINEERS AND ENGINEERING STUDENTS	394
68)	Saleh Abduallah Saleh	Independent Researcher, Pakistan	A COMPARATIVE UNDERSTANDING OF CRITICAL PROBLEMS FACED BY PAKISTANI AND INDIAN TRANSPORTATION INDUSTRY	395
69)	Phusit Phukamchanoad	International Islamic University, Islamabad, Pakistan	GUIDELINE FOR HAPPY LIVING ACCORDING TO SUFFICIENCY ECONOMY PHILOSOPHY OF PEOPLE AND COMMUNITY LEADERS IN URBAN COMMUNITIES	396
70)	Reinhard Neck	Independent Researcher, Austria	THE IMPACT OF THE EUROPEAN SINGLE MARKET ON THE AUSTRIAN ECONOMY UNDER ALTERNATIVE ASSUMPTIONS ABOUT GLOBAL AND NATIONAL POLICY REACTIONS	397
71)	M. W. Siddiqi, M. Ilyas	GLA University, India	IMPACT OF REVENUE GAP ON BUDGET DEFICIT, DEBT BURDEN AND ECONOMIC GROWTH: AN EVIDENCE FROM PAKISTAN	398

ISBN: 978-625-6997-45-5

72)	Subramaniam Chandran	GLA University, India	HOW DO POLITICIANS RECOVER THEIR COSTS? THE POLITICAL ECONOMY OF REPRESENTATIVE DEMOCRACY IN INDIA	399
73)	Phusit Phukamchanoad	ECONOMY PHILOSOPHY IN SUAN SUNANDHA RAJABHAT UNIVERSITY, Bangkok, Tailand	PERFORMANCES AND ACTIVITIES OF URBAN COMMUNITIES LEADER BASED ON SUFFICIENCY ECONOMY PHILOSOPHY IN DUSIT DISTRICT, BANGKOK METROPOLITAN	400
74)	Daurenbek Kuleimenov	Al-Farabi Kazakh National University, Kazakhstan	SUSTAINABILITY THROUGH SELF-RESTRICTION: LIVELIHOOD STRATEGIES OF URBAN HOUSEHOLDS IN KAZAKHSTAN	401
75)	Gulim Dosanovaya	Al-Farabi Kazakh National University, Kazakhstan	CHANGING OF MACROECONOMICS UNDER INFLUENCE BY INTERNAL AND EXTERNAL POWERS	402
76)	Mehrangiz Rezaee, Zabih Charrahi	University of Ljubljana, Ljubljana, Slovenia	SPATIAL PLANNING AND TOURISM DEVELOPMENT WITH SUSTAINABILITY MODEL OF THE TERRITORIAL TOURIST WITH LAND USE APPROACH	403
77)	Mustapha Shitu Suleiman, Francis Neshamba, Nestor Valero-Silva	University Of Nigeria ,Obukpa Rd, Nsukka 410105, Enugu, Nijerya	SMALL BUSINESSES AS VEHICLES FOR JOB CREATION IN NORTH-WEST NIGERIA	404
78)	Jia-Shiun Chen, Hsiu-Ying Hwang	Tsinghua University, China	CONTROL STRATEGY FOR TWO-MODE HYBRID ELECTRIC VEHICLE BY USING FUZZY CONTROLLER	405
79)	Titus Amodu Umoru	University Of Nigeria ,Obukpa Rd, Nsukka 410105, Enugu, Nijerya	CHALLENGES AND OPPORTUNITIES OF UTILIZATION OF SOCIAL MEDIA BY BUSINESS EDUCATION STUDENTS IN NIGERIA UNIVERSITIES	406
80)	K. P. K. S. Lahirushan, W. G. V. Gunasekara	ECONOMY PHILOSOPHY IN SUAN SUNANDHA RAJABHAT UNIVERSITY, Bangkok, Tailand	THE IMPACT OF GOVERNMENT EXPENDITURE ON ECONOMIC GROWTH: A STUDY OF ASIAN COUNTRIES	407
81)	Assoc. Prof. Dr. Bita Kummamuru Hamid Kalhornia	Graz University of Technology, Austria	THE RELATIONSHIP BETWEEN FINANCIAL REPORTING TRANSPARENCY AND INVESTMENT EFFICIENCY: INSIGHTS FROM IRAN	408
82)	Dr. Mikel VukelicAssis. Prof. DR. López Galetic,	Graz University of Technology, at the Institute of Business Economics and Industrial Sociology, Austria	CONSUMER BEHAVIOR MODELS: THE ROLE OF EMOTIONS IN DECISION MAKING	409
83)	Lec. Dr. Zeljko Lovorka Alonso	Univerasity of Tehran , Iran	DEVELOPING AN AUDIT QUALITY FRAMEWORK FOR AN EMERGING MARKET	410
84)	Volker Koch	Graz University of Technology, at the Institute of Business Economics and Industrial Sociology, Austria	COMPETENCE-BASED EDUCATION FOR PURCHASING PROFESSIONALS IN AUSTRIA	411
85)	Assoc. Prof. Dr. Bita Kummamuru Azadeh Tahriri Arash Maddahi,	Univerasity of Tehran , Iran	FORMULATING AN AUDIT QUALITY FRAMEWORK FOR DEVELOPING MARKETS	412

ISBN: 978-625-6997-45-5

86)	Shilpi Tyagi, K. Nauriyal	Indian Institute of Technology Roorkee, India	FACTORS INFLUENCING PROFITABILITY IN INDIAN PHARMACEUTICAL COMPANIES UNDER THE NEW INTELLECTUAL PROPERTY REGIME	413
87)	Dr. Said Lotfi Al Saifi	Nizwa College of Applied Sciences, Oman	EFFECTS OF MOTIVATION, TRUST, AND CULTURAL DIFFERENCES ON KNOWLEDGE SHARING VIA EMAIL	414
88)	Assoc. Prof. Dr. Bita Kummamuru Zeynab Abdullah Aghel	Univerasity of Tehran , Iran	ANALYSIS OF FACTORS AFFECTING EARNINGS RESPONSE COEFFICIENT IN EMERGING MARKETS	415
89)	Assoc. Prof. Dr. Haya Y Alobaid	Academy of Economic Studies, Faculty of International Business and Economics, Bucharest, Romania	CHALLENGES AND BARRIERS IN ACCOUNTING INFORMATION SYSTEMS OFKUWAITI FIRMS	416
90)	Ghanima Al-Sharrah, Haitham M. Lababidi,Yusuf I. Ali	Jawaharlal Nehru University, New Delhi, India.	SUPPLY CHAIN PLANNING WITH A FOCUS ON RISK AND ENVIRONMENTALGOALS	417
91)	Venugopal	Dhurakij Pundit University, 110/1-4 Prachachuen Road, Laksi, Bangkok 10210, Thailand	ETHICAL GOVERNANCE AND CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY IN NET WORK MARKETING ORGANIZATIONS	418
92)	Assoc. Prof. Dr. Bita Kummamuru Hamid Kalhornia	Graz University of Technology, Austria	THE RELATIONSHIP BETWEEN FINANCIAL REPORTING TRANSPARENCY AND INVESTMENT EFFICIENCY: INSIGHTS FROM IRAN	419
93)	Dr. Dorota Rucińska	Faculty of Geography and Regional Studies, University of Warsaw, Poland	DISASTER TOURISM: EXPLORING DARK TOURISM THROUGH NATURAL CALAMITIES	420
94)	Ahmad Naghizadeh	Faculty of Geography and Regional Studies, University of Warsaw, Poland	DISASTER TOURISM: EXPLORING DARK TOURISM THROUGH NATURAL CALAMITIES	421
95)	Weena Eiamprapai	Suan Sunandha Rajabhat University, Bangkok 10300. Thailand	CULTURAL AND ARTISTIC TRANSFORMATION DURING THE MODERNIZATION ERA OF KING RAMA VI	422
96)	Maryam Kim Mahmood Khoirul	Faculty of Archtecture and Urban design , qazvin , Iran.	CREATING INNOVATIVE EVENTS THROUGH A DECONSTRUCTIVIST LENS	423
97)	Katerina Umam Antoniou	University of Central Lancashire, Cyprus	IDENTITY RECONSTRUCTION: NARRATIVE (IN)CONSISTENCY DURING TRANSITIONAL PERIODS	424
98)	Dr. Soungwan Memarian,	Korea Disabled People's Development Institute. Sout Korea	IMPACT OF ORGANIZATIONAL RESOURCES ON ENHANCING INDEPENDENCE FOR INDIVIDUALS WITH SEVERE DISABILITIES: A STUDYOF VOCATIONAL REHABILITATION IN SOUTH KOREA	425
99)	Prof. Dr. Abubakar Shakeela	Griffith University, Nathan, Australia	THE RELATIONSHIP BETWEEN CAPITAL ACCUMULATION ANDUNEMPLOYMENT IN NAMIBIA, NIGERIA, AND SOUTH AFRICA	426
100)	Dikko Aishath	academic member of Islamic Azad University, Estahban Branch	STRATEGIES FOR MANAGING WATER CRISIS IN TOURISM-DEPENDENT COMMUNITIES	427

ISBN: 978-625-6997-45-5

İNOVATİF İŞYERİ DAVRANIŞLARI İLE OTANTİK, ÇIKARCI VE MİZAHİ LİDERLİK STİLLERİNİN META ANALİZİ

A META ANALYSIS OF INNOVATIVE WORKPLACE BEHAVIORS AND AUTHENTIC, EXPLOITATIVE AND HUMOROUS LEADERSHIP STYLES

Elif ŞANLIÖZ
Istanbul University, Faculty of Economics, Department of Business Administration, Istanbul, Türkiye.
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0001-7442-2589

Prof.Dr. Bora YILDIZ
Istanbul University, Faculty of Economics, Department of Business Administration, Istanbul, Türkiye.
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-0373-6457

ÖZET

Rekabet koşullarının gerisinde kalmak istemeyen işletmeler, çalışanlarının yeni fikirler geliştirmesi, uygulaması ve diğer çalışanlara yayması gibi çok önemli olan inoavatif işyeri davranışlarını geliştirmeye çalışmaktadırlar. Bu davranışların gelişmesinde önemli faktörlerden birisi de yöneticilerin liderlik tarzlarıdır. Literatürde birçok liderlik tarzı ile İİD (inovatif işyeri davranışları) arasındaki ilişki incelenmiştir. Ancak bu liderlik tarzlarından bazıları çok az incelenmiş olup bu çalışmaların genel etki büyüklüklerinin ne düzeyde ve yönde olduğuna ilişkin kümülatif bir bulguya raslanmamıştır. Dolayısyla, literatürdeki bu boşluk bu çalışmanın temel motivasyonunu oluşturmaktadır. Bu çalışmada diğer liderlik tarzlarına göre literatürde daha az incelenmiş olan otantik (k=2), mizahi (k=2) ve sömürücü liderlik (k=2) tarzlarından hangisinin işletmelerde inovatif işyeri davranışlarının geliştirilmesinde daha çok etkili olduğu korelasyon temelli meta analiz yöntemi ile araştırılmıştır. Araştırma kapsamına dahil edilecek çalışmaların belirlenmesinde PRISMA diagramı kullanılmıştır. Analize 2015-2021 yılları arasında yayınlanmış toplam altı (k=6) makale dâhil edilmiş, bu makalelerin toplam örneklem sayısı 2245 kişidir. Makalelerin yayınlanmış olduğu ülkeler değerlendirildiğinde ilgili yayınların Çin (k= 3), Almanya (k=1), Kore (k=1) ve Hollanda, Polonya, İspanya'da (k=1) yürütülen çalışmalardan oluştuğu tespit edilmiştir. Elde edilen veriler R istatistik dili ve "metafor" paketi kullanılarak gerçekleştirilmiştir (R version 4.4.2). Bulgular rastgele metod ile hesaplanan genel etki büyüklüklükleri araştırmaya konu olan 3 liderlik tip için şöyledir: sömürücü liderlik r = -0.37 (k = 2, N = 745, 95% CI [-0.43; -0.29]), otantik liderlik r = 0.60 (k = 2, N = 967, 95% CI [-0.01; 1.22]) ve mizahi liderlik r = 0.26 (k = 2, N = 533, 95% CI [0.12; 0.39]). Bulgular değerlendirildiğinde her nekadar otantik liderlik- İİD ilişkisinin genel etki büyüklüğü diğer liderlik tiplerine göre yüksek olsa da bu etki istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Diğer yandan mizahi liderliğin İİD ile olan pozitif yönde ilişkisinin ve sömürücü liderliğin İİD ile negatif yöndeki ilişkisinin istatistiksel açıdan analmlı olduğu saptanmıştır. Araştıma kapsamında gelecek araştırmacılar, uygulayıcılar ve yöneticiler için çeşitli çıkarımlarda bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: İnovatif İşyeri Davranışları, Mizahi Liderlik, Çıkarcı Liderlik, Otantik Liderlik, Meta Analiz.

ABSTRACT

Businesses that do not want to fall behind the competitive conditions are trying to develop innovative workplace behaviors (IWB), such as their employees developing new ideas, implementing them and spreading them to other employees, which are very important. One of the important factors in the development of these behaviors is the leadership styles of managers. The relationship between many leadership styles and innovative workplace behaviors has been examined in the literature. However, some of these leadership styles have been examined very little and no cumulative findings have been found regarding the level and direction of the general effect sizes of these studies. Therefore, this gap in the literature constitutes the main motivation of this study. The correlation-based meta-analysis method was used to find out which of the authentic (k=2), humorous (k=2), and exploitative (k=2) leadership styles are most linked to creative behaviour at work. These leadership styles have been studied less in the past than other leadership styles. PRISMA diagram was used to determine the studies to be included in the scope of the research. A total of six articles (k = 6) published between 2015 and 2021 were included in the analysis, and the total sample size of these articles was 2245 people. When the countries in which the articles were published were evaluated, it was determined that the relevant publications consisted of studies conducted in China (k = 3), Germany (k = 1), Korea (k = 1) and the Netherlands, Poland, Spain (k = 1). The obtained data were processed using the R statistical language and the "metafor" package (R version 4.4.2). Findings showed that the overal effect sizes calculated with the random effect method are as follows for the three leadership types studied: exploitative leadership r = -0.37 (k = 2, N = 745, 95% CI [-0.43; -0.29]), authentic leadership r = 0.60 (k = 2, N = 967, 95% CI [-0.01; 1.22]) and humorous leadership r = 0.26 (k = 2, N = 533, 95% CI [0.12; 0.39]). When the findings were evaluated, although the overal effect size of the authentic leadership-IWB relationship was higher than other leadership types, this effect was not found to be statistically significant ($p<0.05$). On the other hand, it was determined that the positive relationship of humorous leadership with IWB and the negative relationship of exploitative leadership with IWB were statistically significant ($P<0.001$). Within the scope of the research, various implications were made for future researchers, practitioners and managers.

Keywords: Innovative Workplace Behaviors, Humorous Leadership, Exploitative Leadership, Authentic Leadership, Meta-Analysis

INTRODUCTION

Organizations always need the innovative behavior of their employees in order to adapt to new conditions and unusual situations. In today's organizations, employees' desire to directly regulate the content of their work environment and physical spaces and practices is seen as an important component of success. Innovative workplace behaviors include the search for opportunities and the generation of new ideas (creativity-related behavior). It may also include behaviors aimed at implementing change and new knowledge or improving processes to increase personal or business performance (Mumford & Gustafson, 1988). According to Janssen (2000), innovative workplace behaviors are a three-step process of generating a new idea, spreading this idea within the organization and implementing it. There is a considerable amount of research (Lee et al., 2020; Mackey et al., 2021) examining the relationship between innovative workplace behaviors and various types of leadership. In IWB research, transformational (Yang et al., 2021), empowering (Zheng et al., 2023), entrepreneurial (Iqbal et al., 2022), and servant (Almazrouei et al., 2023) leadership styles have taken their place in the

literature as the most preferred leadership styles by researchers. However, there are very few studies examining the relationship between authentic, humorous and exploitative leadership styles and innovative workplace behaviors. There is no meta-analysis study comparing these three leadership types in the literature.

Authentic leaders are characterized by balanced information processing, high self-awareness, relational transparency, and internalized moral perspective and act in accordance with their inner feelings and thoughts (Avolio & Gardner, 2005; Gardner et al., 2011). Authentic leaders, on the one hand, act in accordance with their beliefs and moral values, and on the other hand, they develop cooperation by encouraging employees' different thoughts, opinions and suggestions (Bento & Ribeiro, 2013). Because authentic leaders are inherently more tolerant of ambiguity and open to experimentation, they can foster innovation by encouraging followers to be more courageous and innovative. High relational transparency enables managers to openly show support and express that they value their subordinates' capacities and want them to perform well. Authentic leaders have a strong tendency to encourage diversity of ideas and perspectives among their followers (Avolio et al., 2004; Zhou et al., 2014).

The types of leadership are usually in the context of leading followers in a good direction and ensuring their development, but there may also be situations in which followers are exploited and their own interests are prioritized over their development. Exploitative leaders can exploit others through truly egoistic behaviors such as gaining reputation, exerting pressure, not pushing followers hard enough, and manipulating followers (Schmid et al., 2019). Exploitative leaders do not hesitate to assign tasks to subordinates, even when subordinates are overburdened with their current workload. An exploitative leader can openly express his or her wants in a friendly way. Therefore, this leadership style is different from abusive supervision, which is characterized by hostile attitudes towards followers (Tepper, 2000). Research on manipulative leadership has shown that this type of leadership can lead to workplace deviance, burnout, and weaken employees' organizational commitment and job satisfaction (Schmid et al., 2019, Wang et al., 2021a; Wang et al., 2021b). In this context, it is predicted that the relationship between innovative workplace behaviors and manipulative leadership may be negative.

METHODOLOGY

Meta-analysis is a method that brings together and synthesizes the results of multiple studies on a particular topic and is used to perform statistical analysis of the results (Bornstein et al., 2009). PRISMA diagram (Figure1) was used to determine the studies to be included in the scope of the research. A total of six articles (k = 6) published between 2015 and 2021 were included in the analysis, and the total sample size of these articles was 2245 people. The aim of this study is to provide a cumulative framework that summarizes and combines existing knowledge for future researchers. Therefore, this study will provide a baseline that summarizes the existing literature on innovative workplace behaviors and authentic, humorous and exploitative leadership types.

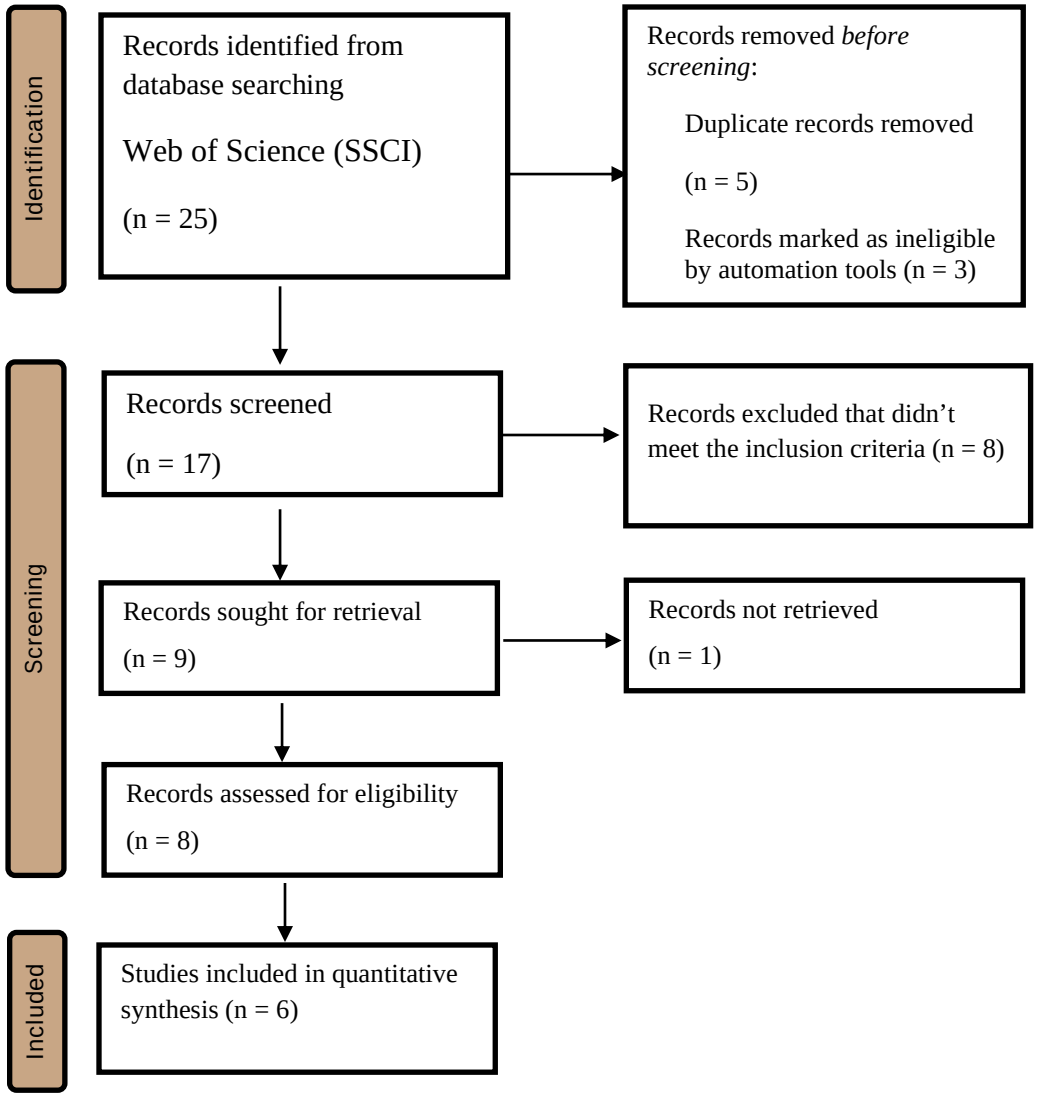

Figure 1: PRISMA flow diagram

The analysis was carried out using the Fisher r-to-z transformed correlation coefficient as the outcome measure. A random-effects model was fitted to the data. The amount of heterogeneity (i.e., τ^2), was estimated using the restricted maximum-likelihood estimator (Viechtbauer, 2005). In addition to the estimate of τ^2, the Q-test for heterogeneity (Cochran, 1954) and the I^2 statistic (Higgins & Thompson, 2002) are reported. In case any amount of heterogeneity is detected (i.e., $\hat{\tau}^2 > 0$, regardless of the results of the Q-test), a prediction interval for the true outcomes is also provided (Riley et al., 2011). Studentized residuals and Cook's distances are used to examine whether studies may be outliers and/or influential in the context of the model (Viechtbauer & Cheung, 2010). Studies with a studentized residual larger than the $100 \times (1 - 0.05/(2 \times k))$th percentile of a standard normal distribution are considered potential outliers (i.e., using a Bonferroni correction with two-sided $\alpha = 0.05$ for k studies included in the meta-analysis). Studies with a Cook's distance larger than the median plus six times the interquartile

range of the Cook's distances are considered to be influential. The rank correlation test (Begg & Mazumdar, 1994) and the regression test (Sterne & Egger, 2005), using the standard error of the observed outcomes as predictor, are used to check for funnel plot asymmetry. The analysis and reporting the results were carried out using R (version 4.4.2) (R Core Team, 2020) and the metafor package (version 4.8.0) (Viechtbauer, 2010).

RESULTS

A total of $k = 6$ studies were included in the analysis. When the countries in which the articles were published were evaluated, it was determined that the relevant publications consisted of studies conducted in China (k = 3), Germany (k = 1), Korea (k = 1) and the Netherlands, Poland, Spain (k = 1).

The observed Fisher r-to-z transformed correlation coefficients ranged from -0.3654 to 0.9202, with the majority of estimates being positive (67%). The estimated average Fisher r-to-z transformed correlation coefficient based on the random-effects model was $\hat{\mu} = 0.16$ (95% CI: -0.2279 to 0.5461). Therefore, the average outcome did not differ significantly from zero ($z = 0.8059$, $p = 0.4203$). A forest plot showing the observed outcomes and the estimate based on the random-effects model is shown in Figure 2.

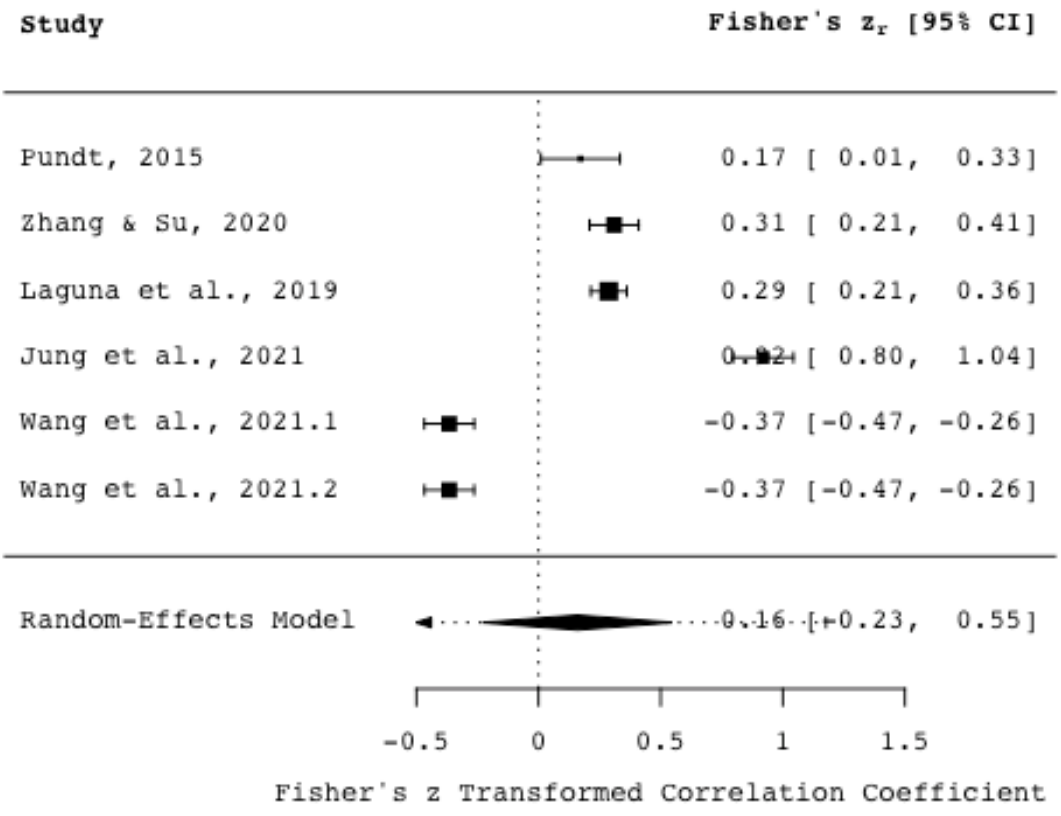

Figure 2: Forest plot showing the observed outcomes and the estimate of the random-effects model

According to the Q-test, the true outcomes appear to be heterogeneous ($Q(5) = 369.3118$, $p < 0.0001$, $\hat{\tau}^2 = 0.2305$, $I^2 = 98.7935\%$). A 95% prediction interval for the true outcomes is given by -0.8584 to 1.1766. Hence, although the average outcome is estimated to be positive, in some studies the true outcome may in fact be negative.

An examination of the studentized residuals revealed that none of the studies had a value larger than ± 2.6383 and hence there was no indication of outliers in the context of this model. According to the Cook's distances, none of the studies could be considered to be overly influential. A funnel plot of the estimates is shown in Figure 3. Neither the rank correlation nor the regression test indicated any funnel plot asymmetry ($p = 1.0000$ and $p = 0.7109$, respectively).

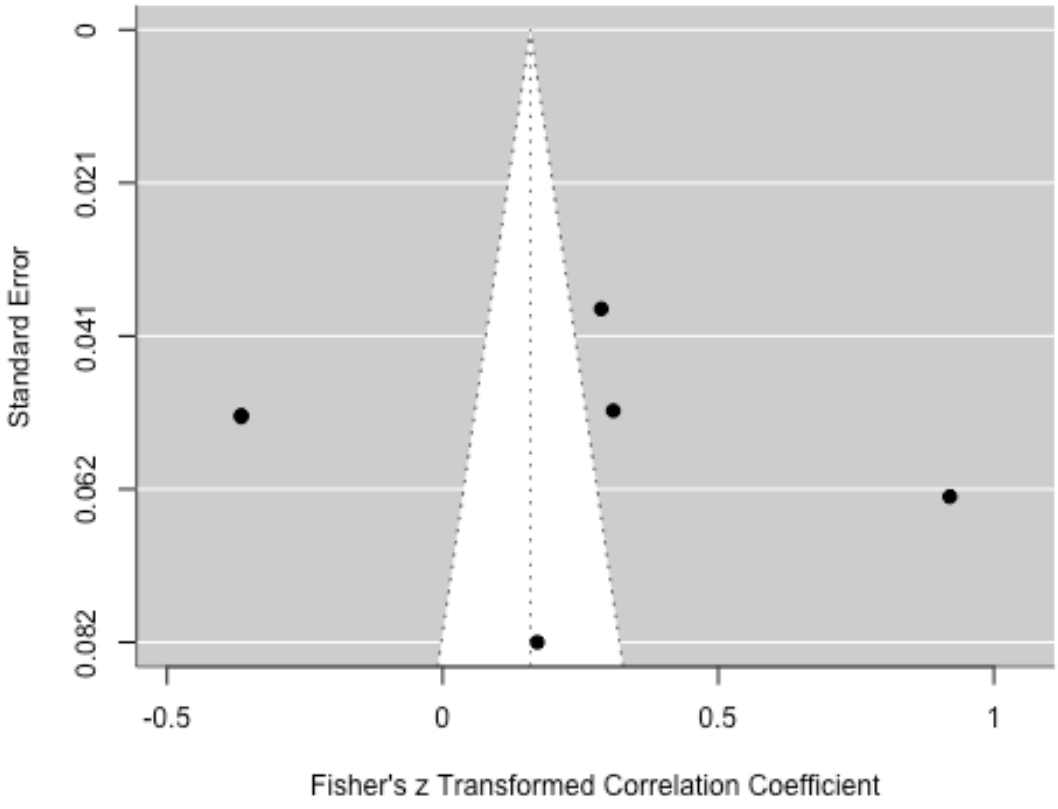

Figure 3: Funnel plot

Leadership styles	**k**	**N**	**r**	**95% CI**	I^2	**Sig.**
Exploitative leadership	2	745	-0,37	[-0.43; -0.29]	0	Yes
Authentic leadership	2	967	0,60	[-0.01; 1.22]	99%	No
Humorous leadership	2	533	0,26	[0.12; 0.39]	50%	Yes
Emerging leadership	6	2265	0,16	[-0.23; 0.55]	99%	No

Table 1: Meta Analysis result of three leadership styles and IWB.

Findings showed that the overal effect sizes calculated with the random effect method are presented in the Table1: exploitative leadership r = -0.36 (k = 2, N = 745, 95% CI [-0.43; -0.29]), authentic leadership r = 0.60 (k = 2, N = 967, 95% CI [-0.01; 1.22]), humorous leadership r = 0.26 (k = 2, N = 533, 95% CI [0.12; 0.39]) and by mixing these leadership styles as emegrging leadership r = 0.15 (k = 6, N = 2265, 95% CI [-0.23; 0.55]),.

DISCUSSION AND CONCLUSION

When the findings were evaluated, although the overal effect size of the authentic leadership-IWB relationship was higher than other leadership types, this effect was not found to be statistically significant ($p<0.05$). On the other hand, it was determined that the positive relationship of humorous leadership with IWB and the negative relationship of exploitative leadership with IWB were statistically significant ($P<0.001$). According to these results, we can say that the most effective type of leadership for developing innovative workplace behaviors is humorous leadership. Even when we analyzed the sum of these leadership types by naming them as emerging leadership, it was seen that the effect level of this new leadership type was at r=.16 level, but this effect was not significant. Therefore, when we compared each leadership type separately, it is remarkable that this new leadership type has a positive effect on innovative workplace behaviors compared to exploitative leadership. However, considering the results of this study only the authentic leadership style was found as statistically insignificant, therefore we strongly recomment for future researchers that conducting meta-analyses with a higher number of articles may have display more robust,results.

This study contributed to the comparison of three leadership styles within the scope of innovative workplace behaviours. Future research should explore the specific mechanisms by which leadership styles promotes innovation. Qualitative studies such as interviews and case studies could be particularly helpful here. It is imperative to replicate studies in a variety of cultural contexts to gain a comprehensive understanding of the generalizability of findings. Leadership styles and innovation processes may be influenced by cultural values and norms.

REFERANCES

Almazrouei, S., Bani-Melhem, S., & Shamsudin, F. M. (2023). How having job impact leads to employee innovative behavior: a moderated mediation model of servant leadership and work meaningfulness. *International Journal of Public Sector Management*, *36*(4/5), 382-403.

Avolio, B. J., Gardner, W. L., Walumbwa, F. O., Luthans, F., & May, D. R. (2004). Unlocking the mask: A look at the process by which authentic leaders impact follower attitudes and behaviors. *The leadership quarterly*, *15*(6), 801-823.

Avolio, B.J.; Gardner, W.L. (2005) Authentic Leadership Development: Getting to the Root of Positive Forms of Leadership. *Leadersh. Q.* 16, 315–338.

Begg, C. B., & Mazumdar, M. (1994). Operating characteristics of a rank correlation test for publication bias. *Biometrics*, *50*(4), 1088–1101. https://doi.org/10.2307/2533446

Bento, A., & Ribeiro, M. I. (2013). Authentic leadership in school organizations.

Borenstein, M., Hedges, L. V., & Higgins, J. P. T. (2009). Rothstein hr. *Introduction to meta-analysis. West Sussex, England: Wiley & Sons Ltd*.

Cochran, W. G. (1954). The combination of estimates from different experiments. *Biometrics*, *10*(1), 101–129. https://doi.org/10.2307/3001666

Gardner, W.L.; Cogliser, C.C.; Davis, K.M.; Dickens, M.P.(2011) Authentic Leadership: A Review of the Literature and Research Agenda. *Leadersh. Q*. 22, 1120–1145.

Higgins, J. P. T., & Thompson, S. G. (2002). Quantifying heterogeneity in a meta-analysis. *Statistics in Medicine*, *21*(11), 1539–1558. https://doi.org/10.1002/sim.1186

Iqbal, A., Nazir, T., & Ahmad, M. S. (2022). Entrepreneurial leadership and employee innovative behavior: an examination through multiple theoretical lenses. *European Journal of Innovation Management*, *25*(1), 173-190.

Janssen, O. (2000). Job demands, perceptions of effort-reward fairness and innovative work behaviour. *Journal of Occupational and organizational psychology*, *73*(3), 287-302.

Lee, A., Legood, A., Hughes, D., Tian, A. W., Newman, A., & Knight, C. (2020). Leadership, creativity and innovation: A meta-analytic review. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, *29*(1), 1-35.

Mackey, J. D., Ellen III, B. P., McAllister, C. P., & Alexander, K. C. (2021). The dark side of leadership: A systematic literature review and meta-analysis of destructive leadership research. *Journal of Business Research*, *132*, 705-718.

Mumford, M. D., & Gustafson, S. B. (1988). Creativity syndrome: Integration, application, and innovation. *Psychological bulletin*, *103*(1), 27.

R Core Team. (2020). *R: A language and environment for statistical computing*. R Foundation for Statistical Computing. https://www.R-project.org/

Riley, R. D., Higgins, J. P. T., & Deeks, J. J. (2011). Interpretation of random effects meta-analyses. *British Medical Journal*, *342*, d549. https://doi.org/10.1136/bmj.d549

Schmid, E. A., Pircher Verdorfer, A., & Peus, C. (2019). Shedding light on leaders' self-interest: Theory and measurement of exploitative leadership. *Journal of Management*, *45*(4), 1401-1433.

Sterne, J. A. C., & Egger, M. (2005). Regression methods to detect publication and other bias in meta-analysis. In H. R. Rothstein, A. J. Sutton, & M. Borenstein (Eds.), *Publication bias in meta-analysis: Prevention, assessment and adjustment* (pp. 99–110). Wiley.

Tepper, B. J. (2000). Consequences of abusive supervision. *Academy of management journal*, *43*(2), 178-190.

Viechtbauer, W. (2005). Bias and efficiency of meta-analytic variance estimators in the random-effects model. *Journal of Educational and Behavioral Statistics*, *30*(3), 261–293. https://doi.org/10.3102/10769986030003261

Viechtbauer, W. (2010). Conducting meta-analyses in R with the metafor package. *Journal of Statistical Software*, *36*(3), 1–48. https://doi.org/10.18637/jss.v036.i03

Viechtbauer, W., & Cheung, M. W.-L. (2010). Outlier and influence diagnostics for meta-analysis. *Research Synthesis Methods*, *1*(2), 112–125. https://doi.org/10.1002/jrsm.11

Wang, Z., Sun, C., & Cai, S. (2021a). How exploitative leadership influences employee innovative behavior: The mediating role of relational attachment and moderating role of high-performance work systems. *Leadership & Organization Development Journal*, *42*(2), 233-248.

Wang, Z., Ren, S., Chadee, D., & Sun, C. (2021b). The influence of exploitative leadership on hospitality employees' green innovative behavior: A moderated mediation model. *International Journal of Hospitality Management*, *99*, 103058.

Yang, M., Luu, T. T., & Qian, D. (2021). Dual-focused transformational leadership and service innovation in hospitality organisations: A multilevel investigation. *International Journal of Hospitality Management*, *98*, 103035.

Zheng, J., Gu, Y., Xie, H., & Wu, G. (2023). Linking innovation, empowerment to facilitate project performance: A mediated moderation model. *Journal of Engineering and Technology Management*, *68*, 101750.

Zhou, J., Ma, Y., Cheng, W., & Xia, B. (2014). Mediating role of employee emotions in the relationship between authentic leadership and employee innovation. *Social Behavior and Personality: an international journal*, *42*(8), 1267-1278.

LİDERLİK TİPLERİ İLE İNOVATİF İŞYERİ DAVRANIŞLARI ARASINDAKİ BAĞLANTIYI KEŞFETMEK ÜZERİNE BİBLİYOMETRİK BİR ANALİZ

A BIBLIOMETRIC ANALYSIS ON EXPLORING THE NEXUS BETWEEN LEADERSHIP STYLES AND INNOVATIVE WORKPLACE BEHAVIORS

Elif ŞANLIÖZ
İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İşletme Bölümü, İstanbul, Türkiye.
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0001-7442-2589

Zeynep KAPTAN
İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İşletme Bölümü, İstanbul, Türkiye.
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-4877-430X

Prof. Dr. Bora YILDIZ
İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İşletme Bölümü, İstanbul, Türkiye.
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-0373-6457

ÖZET

Bu çalışmada, liderlik tipleri ile inovatif işyeri davranışları (İİD) arasındaki ilişkiyi daha derinlemesine incelemek ve ilgili literatürün genel bir profilini çıkarmak amacıyla Web of Science veri tabanında yer alan 1994-2024 yılları arasında yayınlanmış 625 makale analiz edilmiştir. R programında "bibliometrix" paketindeki "biblioshiny" arayüzü kullanılarak yapılan bibliyometrik analizler, literatürün gelişimini, atıf sıklığını ve anahtar kelimeleri ortaya koymaktadır. Bulgulardan elde ettiğimiz sonuçlar, liderlik tipleri ve inovatif işyeri davranışları alanındaki araştırmaların, 2011 yılından itibaren önemli ölçüde arttığını ve özellikle 2020 ile 2024 yılları arasında yüksek bir yayın oranına sahip olduğunu göstermektedir. Çin, liderlik tipleri ve İİD çalışmalarına en fazla katkıyı yapan ülke olarak öne çıkarken, onu Güney Kore, Pakistan ve Hindistan takip etmektedir. Ayrıca, yapılan tematik harita analizinde, liderlik tipleri ile inovatif işyeri davranışları arasındaki ilişkide inovasyon, psikolojik güçlendirme, işyeri davranışları ve örgütsel bağlılık ana temalar arasında yer alırken; hizmetkar liderlik gibi konular da ilgili literatürde sıklıkla ele alınmaktadır. Analizler, bu araştırma alanındaki gelişim eğilimlerini ve ilişki ağlarını görselleştirerek liderlik tipleri ile inovatif işyeri davranışları arasındaki ilişkiyi daha net bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu çalışma, liderlik tiplerinin inovatif işyeri davranışları üzerindeki etkisini daha derinlemesine anlamak ve ilgili literatüre katkıda bulunmak adına gelecekteki araştırmalar için önemli bir aşama teşkil etmektedir.

Anahtar Kelimer: Biblioyometrik Analiz, İnovatif İşyeri Davranışları, Liderlik Tipleri

ABSTRACT

In this study, 625 articles published between 1994 and 2024 included in the Web of Science database were analyzed in order to examine the relationship between leadership styles and innovative workplace behaviors (IWB) in more depth and to create a general profile of the relevant literature. Bibliometric analyses conducted using the biblioshiny interface, which is a function of the "bibliometrix" package in the R software, revealed the development of the literature, citation frequency, and keywords. The results we obtained from the findings show that research in the field of leadership styles and innovative workplace behaviors has increased significantly since 2011, and has a high publication rate, especially between 2020

and 2024. China stands out as the country that makes the greatest contribution of these leadership styles ad IWB studies, followed by South Korea, Pakistan, and India. In addition, in the thematic map analysis, innovation, psychological empowerment, workplace behaviors, and organizational commitment are among the main themes investigating the relationship between leadership styles and innovative workplace behaviors, while topics such as and servant leadership are also frequently addressed in the relevant literature. The analyses visualize the development trends and relationship networks in this research area, revealing the relationship between leadership styles and innovative workplace behaviors more clearly. This study constitutes an important step for future research to gain a deeper understanding of the impact of leadership styles on innovative workplace behaviors and to contribute to the research in this area.

Keywords: Bibliometric Analysis**,** Innovative Workplace Behaviors, Leadership Styles

GİRİŞ

Teknolojideki son gelişmeler ışığında, firmalar ekonomik ölçeklerini genişletmek ve mevcut konumlarını sürdürmek için çağdaş ve yaratıcı stratejilere ihtiyaç duymaktadır. Mevcut rekabetçi iş ortamında, firmaların çalışanlarının inovatif işyeri davranışlarını geliştirmeleri gerekmektedir. İnovatif işyeri davranışları, görevle ilgili sorunların tanımlanması, fikirlerin veya çözümlerin formüle edilmesi ve bu fikirlerin veya çözümlerin uygulanması ile karakterize edilmektedir (Scott ve Bruce, 1994; Janssen, 2000). Bratton ve Gold (2003) inovatif işyeri davranışlarını, yeni bilgilerin toplanması, dağıtılması ve kullanılmasına öncelik vererek mevcut bilginin geliştirilmesi veya yeni kavramların ortaya konması olarak tanımlamaktadır.

Son yıllarda çok sayıda çalışma inovatif işyeri davranışlarının öncüllerine odaklanmıştır. Ayrıca, öncül değişkenlere daha yakından bakıldığında, liderlik tiplerinin inovatif işyeri davranışları üzerinde ağırlıklı olarak araştırıldığı görülmektedir. Bunlar arasında, takipçilerini sürekli olarak yeni fikir ve yaklaşımlara yönlendirmeyi amaçlayan dönüşümcü liderlik (Bass ve Avolio, 1993) en çok ilgi çeken liderlik tipdir. Buna ek olarak, hizmetkâr liderliğin en önemli ayırt edici yönü, başkalarının ihtiyaçlarını karşılamak, eksiklikleri gidermek, katma değer üretmek ve yardım sağlamaktır (Greenleaf, 1970). Etik liderlik, etik inançlar ve değerler tarafından yönetilen ve başkalarının onuruna ve haklarına saygı duyan liderliktir. Bu nedenle güven, dürüstlük, anlayış, karizma ve adalet gibi kavramlarla ilişkilidir (Brown & Trevino, 2006). Manevi liderlik, çalışanların ruhsal hayatta kalma ihtiyaçlarını karşılayarak onları içsel olarak motive edebilir ve nihayetinde daha yüksek performans hedeflerine ulaşmalarını destekleyebilir (Wang vd., 2019). Güçlendirici liderlik, gücün üst yönetimden yüksek özerkliğe sahip, inisiyatif alabilen ve günlük faaliyetler hakkında karar verebilen çalışanlara aktarılmasını içermektedir (Ford ve Fottler, 1995). Girişimci liderlik, girişimcilik fırsatlarının farkına varılması ve bunlardan yararlanılması da dâhil olmak üzere, çalışanların performanslarını örgütsel hedeflere ulaşmaya yönlendirmeleri için onları etkilemek olarak tanımlanmaktadır (Renko vd., 2015). Yardımsever liderler, astlarını hem iş hem de iş dışı alanlarda destekler, hatalarını düzeltmelerine izin verir, onları eğitir ve yönlendirir, kariyer gelişimleri konusunda tavsiyelerde bulunur ve kişisel krizler sırasında resmi veya hiyerarşik

ilişkinin ötesinde tüm dikkatleriyle onlara yardımcı olurlar (Farh vd., 2008). Otoriter liderlik tipi, çalışanlar üzerinde kişisel hâkimiyeti vurgular, tek taraflı kararlar alır ve otoriteyi liderin kendisinde merkezileştirir (Cheng vd., 2004). Etkileşimci lider ve takipçileri arasındaki ilişki, ödüllerin ve koşulların liderin kontrolü altında olduğu etkileşimci bir ilişkiye dayanmaktadır. Bu ilişki 'eğer bana bunu verirsen', 'ben de sana bunu veririm' şeklinde ifade edilir (Deichmann ve Stam, 2015). Kapsayıcı liderlik, liderin belirli davranışlarıyla karakterize edilen açıklık, erişilebilirlik ve kullanılabilirlik gibi üç özel destekleyici davranışla ilişkilendirilir (van-Dierendonck, 2010).

Bununla birlikte, yenilikçi işyeri davranışları ve liderlik değişkenlerine ilişkin bulgularda bazı tutarsızlıklar bulunmaktadır. Başka bir deyişle, bazı çalışmalar pozitif korelasyonlar bulurken, diğerleri negatif veya istatistiksel olarak anlamsız korelasyonlar tespit etmiştir. Örneğin, Cao ve Zhang (2020); Newman ve diğerleri (2018) inovatif işyeri davranışları ile dönüşümcü liderlik arasında negatif bir korelasyon bulurken, Karimi ve diğerleri (2023); Wilaphan ve diğerleri (2023) aynı değişkenler arasında pozitif bir korelasyon tespit etmiştir. Ayrıca, Hu ve arkadaşları (2020) etkileşimci liderlik ile inovatif işyeri davranışları arasında pozitif bir ilişki tespit ederken, Ng ve arkadaşları (2021) negatif bir korelasyon bildirmiştir. Bu tutarsız sonuçların varlığı, araştırmacıların meta-analizler ve sistematik literatür taramaları gibi sentez çalışmalarına yönelmesine neden olmuştur.

Önceki çalışmalarda inovasyon ve liderlik kavramlarını farklı sektörler ve farklı boyutlarda incelenmiştir. Asurakkody ve Shin (2018) analizlerinde, hemşireler ve sağlık çalışanları da dahil olmak üzere çeşitli alanlarda inovatif işyeri davranışlarının tanımlarını, öncüllerini ve sonuçlarını incelemiştir. Salam ve Senin (2022) tarafından yapılan çalışmaya göre, inovatif davranış liderlik, girişimcilik, işe bağlılık, bağlılık, bilgi paylaşımı, psikolojik güçlendirme, örgüt kültürü, inovasyon iklimi ve benzeri değişkenlerle ilişkilidir.

Hughes ve arkadaşlarının (2018) sistematik literatür taramasında inovasyon ve yaratıcılığın tanımı, inovasyon kavramına yol açan liderlik kavramlarının belirlenmesi, aracı etkiler, çalışma tasarımları ve ölçekler ele alınmıştır. Hughes ve diğerlerinin (2018) derlemesinde ise gelecek araştırmacılar için inovasyon ve yaratıcılık kapsamında yeni ölçeklere ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir. Yudiatmaja ve diğerlerinin (2023) derlemesi, inovatif davranış ve liderlik tipleri arasındaki ilişkiyi araştıran literatürü sistematik ve nicel olarak analiz ederek araştırma boşluklarını ele almaktadır. İncelemelerine göre, ana temalar yedi kümede toplanmıştır: dönüşümcü liderlik, hizmetkâr liderlik, etik liderlik, işe bağlılık, yaratıcı öz yeterlilik ve bilgi paylaşımı. Bu bağlamda çalışmamız, liderlik tiplerinin inovatif işyeri davranışları üzerindeki etkisini daha derinlemesine anlamak için yapılan bir biblimotrik analiz olarak literatüre katkıda bulunacaktır.

Bu bilgiler ışığında, çalışmamızda liderlik ve inovatif işyeri davranışları araştırmaları arasındaki ilişkiyi incelememizin nedeni, ilgili literatürün kapsamlı bir profilini oluşturmak, liderlik tipleri ile inovatif işyeri davranışları hakkındaki mevcut akademik bilgiye katkıda bulunmak ve bu alanlardaki gelecekteki araştırmalara rehberlik etmektir. Bu doğrultuda, aşağıdaki araştırma sorularına ışık tutmayı amaçlanmaktadır.

RQ[1] Liderlik tipleri ve inovatif işyeri davranışları literatüründe araştırmaların yıllık büyüme oranları nelerdir?

RQ[2] Hangi ülkeler, kurumlar ve yazarlar liderlik tipleri ve inovatif işyeri davranışları araştırmalarına katkıda bulunmuştur?

RQ[3] Liderlik tipleri ve inovatif işyeri davranışları alanındaki araştırmalar hangi ana temalara ayrılmıştır ve temalar arasındaki ilişkiler nelerdir?

YÖNTEM

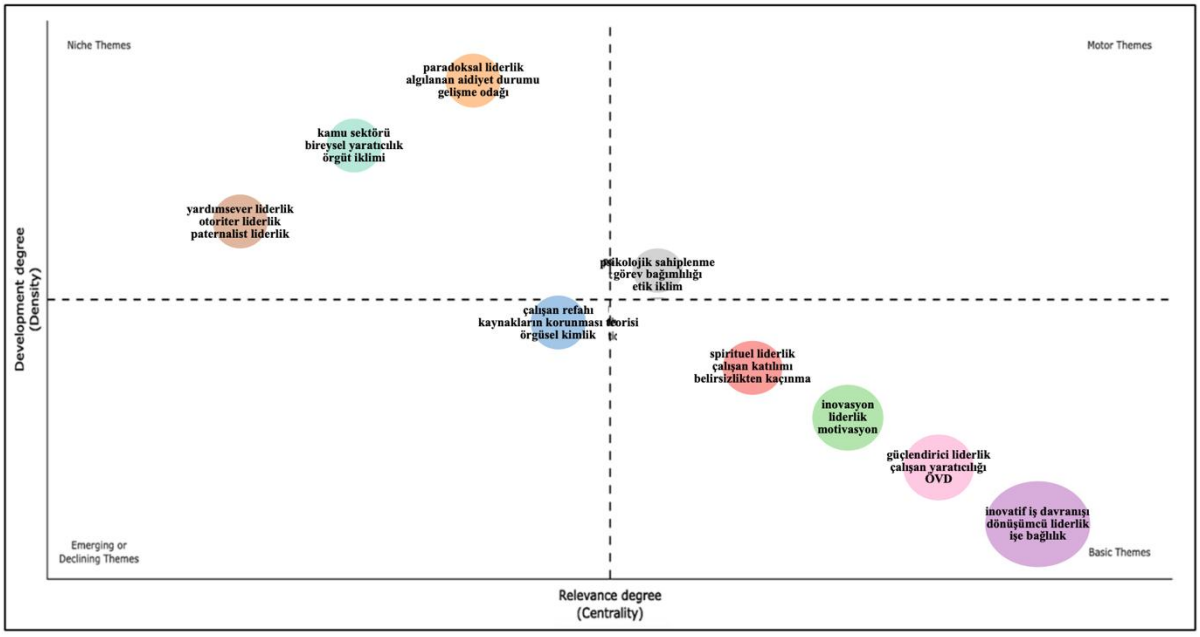
Bu çalışmada sunulan istatistiksel analizler, liderlik tipleri ile inovatif işyeri davranışları arasındaki bağlantıları derinlemesine incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Veriler 1994-2024 yılları arasında Web of Science (WoS) veri tabanından toplanmış ve değerlendirilmiştir. İstatistiksel analiz süreci için ana araç olarak Biblioshiny (Bibliometrix paketinden; Aria & Cuccurullo, 2017) tercih edilmiştir. Yıllık yayın eğilimleri, atıf analizi, anahtar kelime sıklığı ve konu dağılımı gibi istatistiksel veriler bu yazılım aracılığıyla oluşturulmuştur. Biblioshiny, araştırmanın zaman içindeki gelişiminin, en çok atıf alan çalışmaların ve anahtar kelimelerin sıklığının detaylı bir şekilde incelenmesine olanak sağlamıştır. Sonuçlar, liderlik tipleri ve inovatif işyeri davranışları arasındaki eğilimleri ve ilişkileri değerlendirmek için yorumlanmıştır.

BULGULAR

Bu çalışma, 263 farklı kaynaktan elde edilen 625 araştırmaya dayanarak 1994'ten 2024'e kadar liderlik tipleri ve inovatif işyeri davranışı (İİD) üzerine yapılan araştırmaları analiz etmektedir. Çalışmaların yıllık büyüme oranı %16,01'dir. 1.109 yazar tarafından yayınlanan çalışmalarda 877 anahtar kelime incelenmektedir ve çalışmaların %28,8'i de uluslararası işbirliklerini içermektedir. 1994 yılında sadece bir makale yayınlanmış olmasına rağmen, yayın hacmi 2011'den itibaren, özellikle 2016 ve 2020 yılları arasında önemli ölçüde artmış ve 2020'de 59 makale yayınlanmıştır. Makale sayısı artmaya devam ederek 2022'de 103'e, 2023'te 106'ya ve 2024'te 86 makaleye ulaşmıştır. Bu eğilimler, özellikle son yıllarda liderlik tipleri ve İİD'na yönelik artan akademik odağı vurgulamaktadır.

Üretkenlik ve uluslararası işbirliği açısından Çin, 173 makale (toplam araştırmanın %36,6'sı) yayınlayarak ve çok ülkeli katkıların (MCP) %24,5'ini oluşturarak liderlik tipleri ve inovatif işyeri davranışları (İİD) üzerine yapılan araştırmalara en fazla katkıda bulunan ülkedir. Önemli katılarda bulunan diğer ülkelere arasında Güney Kore (44 makale, MCP %20,5), Pakistan (28 makale, MCP %42,9) ve Hindistan (27 makale, MCP %7,4) bulunmaktadır. Öne çıkan yazarlar arasında Luu T.T. (10 makale, 259 atıf), Bani-Melhem S. (8 makale, 148 atıf) ve Cai S.H. (7 makale, 159 atıf) yer almaktadır. Önde gelen kurumlar arasında Çin Renmin Üniversitesi (17 makale), Mısır Bilgi Bankası veHarbin Teknoloji Enstitüsü (her biri 14 makale) bulunmaktadır. Bu bulgular, alandaki güçlü küresel katılımı ve işbirliğini yansıtmaktadır.

Ayrıca tematik haritalar, yoğunluk (gelişme ve yayılma) ve merkeziliğe (önem) odaklanarak araştırmadaki ana temalar arasındaki ilişkilerin görsel olarak temsil edilmesine olanak tanımaktadır (Braun ve Clarke, 2005; Giannakos vd., 2020). Liderlik tipleri ve inovatif işyeri davranışları (İİD) araştırmalarında temalar dört kategoride gruplandırılmaktadır: niş, motor, artan/azalan ve temel temalar. *Yardımsever liderlik, otoriter liderlik, paternalist liderlik, kamu sektörü, bireysel yaratıcılık, örgütsel iklim, paradoksal liderlik, algılanan aidiet durumu* ve *gelişme odağıi* gibi terimler niş temalarda yer almaktadır ve bu terimler liderlik tipi ve İİD çalışmalarında daha spesifik konulara atıfta bulunmaktadır. *Psikolojik sahiplenme, görev bağlılığı* ve *etik iklim* gibi kavramlar yüksek merkezilik değerlerine sahip motor temalardır. Bu kavramların liderlik tipi ve İİD araştırmaları üzerinde önemli etkileri vardır. *Çalışan refahı, kaynakların korunması teorisi* ve *örgütsel kimlik* gibi kavramlar ise artan veya azalan temalar arasındadır. Ancak bu temaya dahil olsalar bile, merkezilik ve yoğunluk düzeylerindeki artış nedeniyle zamanla niş temalara dahil olma potansiyeline sahiptirler. *Spiritüel liderlik, çalışan katılımı, belirsizlikten kaçınma, inovasyon, liderlik, motivasyon, güçlendirici liderlik, çalışan yaratıcılığı, örgütsel vatandaşlık davranışları, inovatif işyeri davranışları, dönüşümcü liderlik* ve *işe bağlılık* gibi kavramlar temel temalar içerisinde yer almakta ve liderlik tipleri ile inovatif işyeri davranışları araştırmalarının kaynağını oluşturmaktadır.

Şekil 1. Liderlik tipleri ve inovatif işyeri davranışlarının tematik analizi

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bulgularımız, liderlik tipleri ve inovatif işyeri davranışları (İİD) araştırmalarının son yıllarda akademik ilginin önemli bir odağı haline geldiğini göstermektedir. Özellikle 2016 ve 2020 yılları arasında yayın sayısındaki artış dikkat çekicidir. Bu eğilim, özellikle inovasyonun

modern iş dünyasında önem kazanmasıyla birlikte liderlik tipleri ve inovatif işyeri davranışları arasındaki ilişkinin daha fazla araştırılmaya başlandığını gösterebilir.

Çin, liderlik tipleri ve İİD araştırmalarında en fazla katkıyı sağlayan ülke olarak öne çıkmaktadır. Önemli katkılar sağlayan diğer ülkeler ise Güney Kore, Pakistan ve Hindistan'dır. Bu ülkeler arasındaki işbirliklerinin ilgili alandaki küresel bilgi paylaşımının artmasına katkı sağladığını söylemek mümkündür. Çin'in öncülük ettiği araştırma üretkenliği de bölgesel ve küresel düzeyde etkisini artırmaktadır. Bu durum, Asya ülkelerinin işgücü inovasyonu ve liderliği alanında artan ilgi ve katkılarını yansıtmaktadır.

Liderlik tiplerinin etkisi üzerine yapılan araştırmalar sadece klasik liderlik yaklaşımlarını değil, aynı zamanda daha inovatif ve etik liderlik tiplerini de kapsamaktadır. *Yardımsever liderlik, etik liderlik* ve *otantik liderlik* gibi liderlik tipleri, çalışan davranışları ve örgütsel performans üzerindeki etkilerini vurgulamaktadır. Ayrıca psikolojik faktörlerin, özellikle *yaratıcı öz yeterlilik* ve *psikolojik sermaye* gibi kavramların inovatif işyeri davranışlarını desteklemede kritik bir rol oynadığı görülmektedir. Sektörel bazda yapılan çalışmaların daha çok *kamu sektörü* ve *bankacılık sektöründe* yoğunlaştığı görülmüştür. Bu durum, liderlik tipleri ve inovatif işyeri davranışlarının belirli sektörlerde daha fazla incelendiğini ve sektöre özgü stratejiler geliştirilmesi gerektiğini göstermektedir. Örneğin, kamu sektöründe liderlik tiplerinin çalışan motivasyonu ve inovatif işyeri davranışları üzerinde nasıl farklı etkilere sahip olacağı ilişkin daha fazla araştırma yapılması gerektiği söylenebilir. Bu bağlamda, gelecekte yapılacak araştırmaların liderlik tipleri ile psikolojik sermaye, yaratıcı öz yeterlilik ve çalışan bağlılığı gibi faktörler arasındaki ilişkiyi daha derinlemesine incelemesi, inovatif işyeri davranışlarının teşvik edilmesine yönelik daha kapsamlı stratejilerin geliştirilmesine katkı sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

Aria, M., & Cuccurullo, C. (2017). bibliometrix : An R-tool for comprehensive science mapping analysis. *Journal of Informetrics*, *11*(4), 959-975. https://doi.org/10.1016/j.joi.2017.08.007

Bass, B. M., & Avolio, B. J. (1993). Developing transformational leadership: 1992 and beyond. *Journal of European industrial training*, 14(5), 21-27.

Block, J., & Kuckertz, A. (2024). What is the future of human-generated systematic literature reviews in an age of artificial intelligence?. *Management Review Quarterly*, 1-6.

Braun, V., &Clarke, V. (2005). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology, 3*(2), 77-101. https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1191/1478088706qp063oa

Brown, M. E., Treviño, L. K., & Harrison, D. A. (2006). Ethical leadership: A social learning perspective for construct development and testing. *Organizational behavior and human decision processes*, *97*(2), 117-134.

Cao, F., & Zhang, H. (2020). Workplace friendship, psychological safety and innovative behavior in China: a moderated-mediation model. *Chinese Management Studies*, *14*(3), 661-676.

Cheng, B. S., Chou, L. F., Wu, T. Y., Huang, M. P., & Farh, J. L. (2004). Paternalistic leadership and subordinate responses: Establishing a leadership model in Chinese organizations. Asian Journal of Social Psychology, 7, 89–117.

Deichmann, D.- Stam, D. (2015). Leveraging Transformational And Transactional Leadership To Cultivate the Generation of Organization-Focused İdeas, The Leadreship Quarterly, Vol.26,Iss,2. 204-219.

DePaolo, C. A., & Wilkinson, K. (2014). Get your head into clouds: Usind word clouds for analyzing qualitative assessment data. *TechTrends, 58*(3), 38-44. https://link.springer.com/article/10.1007/s11528-014-0750-9

Farh, L. J., Liang, J., Chou, L. F., & Cheng, B. S. (2008). Paternalistic leadership in Chinese organizations: Research progress and future research direction. Leadership and management in China: Philosophies, theories, and practices, 171.

Ford, R. C., & Fottler, M. D. (1995). Empowerment: A matter of degree. *Academy of Management Executive*, 9(3), 21–29.

Giannakos, M., Papamitsiou, Z., Markopoulos, P., Read, J. C., & Hourcade, J. P. (2020). Mapping child-computer interaction research through co-word analysis. *International Journal of Child-Computer Interaction, 23-24*(1). https://doi.org/10.1016/j.ijcci.2020.100165

Greenleaf, R.K. (1970). The Servant as Leader. Indianapolis, IN: Robert K. Greenleaf Center.

Hu, W., Luo, J., Chen, Z., & Zhong, J. (2020). Ambidextrous leaders helping newcomers get on board: Achieving adjustment and proaction through distinct pathways. *Journal of Business Research*, *118*, 406-414.

Hughes, D. J., Lee, A., Tian, A. W., Newman, A., & Legood, A. (2018). Leadership, creativity, and innovation: A critical review and practical recommendations. *The Leadership Quarterly*, *29*(5), 549-569.

Janssen, O. (2000). Job demands, perceptions of effort-reward fairness and innovative work behaviour. Journal of Occupational and organizational psychology, 73(3), 287-302.

Karimi, S., Ahmadi Malek, F., Yaghoubi Farani, A., & Liobikienė, G. (2023). The role of transformational leadership in developing innovative work behaviors: The mediating role of employees' psychological capital. *Sustainability*, *15*(2), 1267.

Newman, A., Tse, H.H.M., Schwarz, G., & Nielsen, I. (2018). The effects of employees' creative self-efficacy on innovative behavior: The role of entrepreneurial leadership. *Journal of Business Research, 89*, 1-9. https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2018.04.001

Ng, T. W., Yim, F. H., Zou, Y., & Chen, H. (2021). Receiving developmental idiosyncratic deals over time: Showing innovative behavior is key. *Journal of Vocational Behavior*, *130*, 103630.

Renko, M., El Tarabishy, A., Carsrud, A. L., & Brannback, M. (2015). Understanding and measuring entrepreneurial leadership style. *Journal of Small Business Management*, 53, 54–74.

Scott, S. G., & Bruce, R. A. (1994, October). Creating innovative behavior among R&D professionals: the moderating effect of leadership on the relationship between problem-solving style and innovation. In *proceedings of 1994 IEEE international engineering management conference-IEMC'94* (pp. 48-55). IEEE.

van-Dierendonck, D. (2010). Servant leadership: A review and synthesis. Journal of Management, 37(4), 1228–1261.

van Eck, N. J., & Waltman, L. (2009). Vosviewer: A computer program for bibliometric mapping. *ERIM Report Series Rederence*.
https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1346848

Wang, M.H., Guo, T.F., Ni, Y.K., Shang, S.D. and Tang, Z. (2019), "The effect of spiritual leadership on employee effectiveness: an intrinsic motivation perspective", Frontiers in Psychology, Vol. 9 No. 1, doi: 10.3389/fpsyg.2018.02627.

Wilaphan, K., Noawanit, S., & Ngudgratoke, S. (2023). Transformative leadership and innovative behavior in medical education: Mediating effects of psychological empowerment and creative self-efficacy. *The Journal of Behavioral Science*, *18*(2), 50-69.

Yudiatmaja, W.E., Salomo, R.V., & Prasojo, E. (2023). Fostering innovative behavior of millennial public employee through leadership styles and organizational trust. Sage Journals. https://doi.org/10.1177/215824402311785

İNSAN KAYNAKLARI ANALİTİĞİ: BİBLİYOMETRİK BİR İNCELEME

HUMAN RESOURCES ANALYTICS: A BIBLIOMETRIC STUDY

Res. Asst. Gülay TINMAZ KARAÇAY
İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-0041-4962

Prof. Dr. Bora YILDIZ
İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0003-0132-3146

ÖZET

Bu çalışma insan kaynakları analitiği ile ilgili bilimsel çalışmaların bibliyometrik analiz yöntemi ile incelenmesini amaçlamaktadır. Büyük veri analitiği, yapay zeka, veri madenciliği ve makine öğrenimi alanlarındaki teknolojik gelişmeler ve işletmelerin bu gelişmelere uyum sağlama zorunluluğu insan kaynakları analitiğinin gelişimine önemli ölçüde katkı sağlamıştır. Bu bağlamda, işletmelerde İK analitiğinin kullanımı, büyük miktarda çalışan verisinin toplanmasını, depolanmasını ve analiz edilmesini kolaylaştırarak, İK profesyonellerinin karar almalarına destek olmaktadır. İK işlevlerini optimize etme becerisine ek olarak İK analitiği, aynı zamanda işletmelerde sürdürülebilir rekabet avantajı sağlama ve genel örgütsel performansı iyileştirme potansiyeline de sahiptir. İK analitiğinin kullanımının gittikçe yaygınlaşması ve konuya ilişkin çalışmaların artış göstermesi, bu araştırmanın temel motivasyonunu oluşturmaktadır. Bu bağlamda çalışmada ilgili literatürün bibliyometrik analiz yöntemi ile genel taraması yapılarak ilgili alan yazının genel görünümünün ve boşluklarının ortaya koyulması amaçlanmaktadır. Çalışmaya 2006-2025 yılları arasında WOS veri tabanında yayınlanmış olan İK analitiği kavramı ile ilgili 217 bilimsel çalışma dahil edilmiştir. Araştırma kapsamında WOS veri tabanından çekilen ikincil veriler R programında "bibliometrix" paketi kullanılarak analiz edilmiştir. Bulgular son yıllarda İK analitiğine ilişkin çalışmaların önemli ölçüde artış gösterdiğini ortaya koymaktadır. Yayınların en çok yayınlandığı dergiler sırasıyla *Journal of Organizational Effectiveness-People and Performance* ve *Personnel Review* dergileridir. En üretken ve en ilişkili yazarların M. Arora ve A. Mittal olduğu saptanmıştır. Ülkelerin konu ile ilgili üretkenlikleri değerlendirildiğinde ilk üç ülkenin Hindistan (k=46), ABD (k=27) ve Almanya (k=14) olduğu görülmektedir. Trend analizi incelendiğinde ise sırasıyla performans, büyük veri analitiği, insan sermayesi analitiği, insan kaynakları yönetimi, iş gücü analitiği ve teknoloji kelimelerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Trend konuların yıllara göre evrimi incelendiğinde ise 2021 yılında "iş tatmini" ön planda iken 2022 yılında "insan sermayesi analitiği", 2023 yılında "performans" ve son olarak 2024 yılında "benimseme" teması ön plana çıkmaktadır. Son olarak tematik harita incelendiğinde ise temel temalarda performans, dönüşümsel liderlik, büyük veri analitiği, insan sermayesi analitiği, gelecek, kullanıcı kabulü bulunurken; motor temalarda kişilik, mahremiyet, iş zekası, personel devir hızı ve iş tatmini kavramlarının bulunduğu görülmektedir. Niş temalarda algılanan örgütsel destek ve verimlilik kavramlarının varlığı dikkat çekicidir. Ortaya çıkan ya da azalan temalarda ise gönüllü işten ayrılma, yayılma ve işyeri kavramları ön plana çıkmaktadır. Araştırma sonucunda yöneticiler, araştırmacılar ve uygulayıcılar için çeşitli çıkarımlar ile araştırma kısıtları sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: insan kaynakları analitiği, bibliyometrik analiz, işletme.

ABSTRACT

This study aims to examine scientific studies on human resources analytics (HR analytics) using the bibliometric analysis method. Technological developments in big data analytics, artificial intelligence, data mining, and machine learning as well as the necessity of businesses to adapt to these developments have significantly contributed to the development of human resources analytics. In this context, HR analytics in businesses facilitates the collection, storage, and analysis of large amounts of employee data, thus supporting HR professionals in their decision-making. In addition to the ability to optimize HR functions, HR analytics also has the potential to provide a sustainable competitive advantage in businesses and improve overall organizational performance. The increasing use of HR analytics and the increase in studies on the subject constitute the main motivation for this research. In this context, the study aims to reveal the general appearance and gaps in the relevant literature by conducting a general scan of the relevant literature using the bibliometric analysis method. The study were included 217 scientific studies on the concept of HR analytics published in the WOS database between 2006-2025. Within the scope of the research, secondary data extracted from the WOS database was analyzed using the "bibliometrix" package in the R program. The findings reveal that studies on HR analytics have increased significantly in recent years. Journal of Organizational Effectiveness-People and Performance and Personnel Review are the journals in which the most publications are published, respectively. It was determined that the most productive and relevant authors were M. Arora and A. Mittal. When the productivity of the countries on the subject is evaluated, it is seen that the first three countries are India (k=46), the USA (k=27), and Germany (k=14). When the trend analysis is examined, it is seen that the words performance, big data analytics, human capital analytics, human resources management, workforce analytics, and technology come to the fore, respectively. When the evolution of trend topics is examined over the years, "job satisfaction" is at the forefront in 2021, "human capital analytics" in 2022, "performance" in 2023, and finally "adoption" in 2024. Finally, when the thematic map is examined, the basic themes include performance, transformational leadership, big data analytics, human capital analytics, future, and user acceptance; while the motor themes include personality, privacy, business intelligence, turnover, and job satisfaction. The presence of perceived organizational support and productivity concepts in niche themes is striking. In emerging or declining topics, voluntary turnover, diffusion, and workplace concepts come to the fore. As a result of the research, various implications and research limitations are presented for managers, researchers, and practitioners.

Keywords: human resources anaytics, bibliometric analysis, business.

GİRİŞ

İnsan kaynakları ve davranışları gibi maddi olmayan kaynakların sürdürülebilir rekabet avantajı sağlayabileceğini gösteren pek çok çalışma bulunmaktadır (Hall, 1993; Danvila-del-Valle vd., 2019). Bu nedenle, kurumsal dünyada rekabet arttıkça kurumsal başarıyı sağlamak ve sürdürebilmek için insan kaynakları yönetiminin etkili bir şekilde gerçekleştirilmesi giderek daha önemli hale gelmektedir (Wright & McMahan, 2011). Son yıllarda insan kaynaklarının planlanması, yürütülmesi, etkileri, katkıları ve insan kaynakları ile ilgili diğer konular insan kaynakları analitiği ile gerçekleştirilmektedir.

İnsan kaynakları yönetimi uygulamalarında İK ölçümleri ve farklı düzeylerde analizler yıllardır mevcut olmasına rağmen (Boselie, 2014), geleneksel olarak bu analizler veri odaklı bir şekilde

gerçekleşmezdi. Ancak günümüzde artan büyük veri analitiği, yapay zeka, veri madenciliği ve makine öğrenimi alanlarındaki teknolojik gelişmeler ve işletmelerin bu gelişmelere uyum sağlama zorunluluğu İK analitiğinin gelişimine ve benimsenmesine önemli ölçüde katkı sağlamıştır.

İK analitiği, insan kaynakları süreçleri, insan sermayesi, kurumsal performans ve dış ekonomik ölçütlerle ilgili verilerin tanımlayıcı, görsel ve istatistiksel analizlerini kullanarak işletme etkisini belirleyen ve veriye dayalı karar almayı mümkün kılan, bilgi teknolojisiyle desteklenen bir İK uygulaması olarak tanımlanmaktadır (Marler & Boudreau, 2017). Kısaca, veri toplama, istatistiksel analiz, sonuçların yorumlanması, analizi yapacak personelin yetkinliği gibi birçok konu ile ilgilenmektedir. İK analitiğinin temel işlevi, insan kaynaklarını yalnızca bir yönüyle değil, bütünüyle incelemektir. İK analitiği işletmenin tamamına yayıldığı, müşterileri, yatırımcıları ve işletme dışındaki diğer paydaşları etkilediği ve rekabet avantajı, performans gibi hayati çıktıları etkilediği için oldukça önemlidir (Allaham, 2022; Aral vd., 2012). İK analitiğinin başarısı, insan kaynakları konusunda profesyonel analitik becerilere sahip olma (Angrave vd., 2016; Bassi, 2011; Mondare vd., 2011; Rasmussen & Ulrich, 2015), yönetimin desteğini ve katılımını sağlama (Coco vd., 2011; Levenson, 2011; Rasmussen & Ulrich, 2015) ve İK bilgi teknolojisine sahip olma (Angrave vd., 2016; Aral vd., 2012; Douthitt & Mondore, 2014) gibi faktörlerle oldukça ilişkilidir.

Kısaca, İK analitiğini etkili bir şekilde uygulamak için işletmelerin doğru verileri toplamak, doğru istatistiksel analizleri gerçekleştirmek ve ardından sonuçları anlamlı ve erişilebilir bir şekilde iletmek için doğru bilgi ve becerilere sahip çalışanlara ihtiyacı vardır. İkinci olarak, İK analitiği projelerinde çalışanların işletme hiyerarşisi boyunca destekleyici paydaşlardan oluşan bir ağ oluşturması gerekmektedir. Üçüncü olarak ise, bilgi teknolojileri İK analitiğinin bir kolaylaştırıcısı olsa da İK analitiğinin başarısı verilerin kalitesine, erişilebilirliğine ve yazılım sisteminin yeteneklerine bağlıdır (Aral vd., 2012; Marler & Boudreau, 2017).

Son yıllarda İK analitiğinin işletmelerde kullanımı gittikçe yaygınlaşmakta ve konuya ilişkin çalışmalar artış göstermektedir (Fernandez & Gallardo-Gallardo, 2021; Qamar & Samad, 2022). Ancak literatürdeki bu artışa rağmen literatürün genel görünümünü özetleyen çalışmalar sınırlı düzeydedir. Bu nedenle bu çalışmanın amacı, İK analitiğiyle ilgili makalelerin etkisini ve katkısını belirlemek ve literatürdeki bu boşluğu doldurmaktır. Bu çalışmanın, İK analitiği alanında çalışacak araştırmacılara mevcut durumu göstermesi açısından önemli katkılar sunacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda bu çalışmada aşağıdaki araştırma sorularına cevaplar aranacaktır:

S1: İşletmelerde İK analitiği uygulamaları ile ilgili bilimsel yayın eğiliminin durumu nedir?

S2: İK analitiği uygulamaları ile ilgili bilimsel çalışmalarda en çok atıf yapılan araştırmacılara, yayınlara, kurumlara ve ülkelere göre dağılım ne düzeydedir?

S3: İK analitiği ile ilgili en çok kullanılan anahtar kelimeler nelerdir?

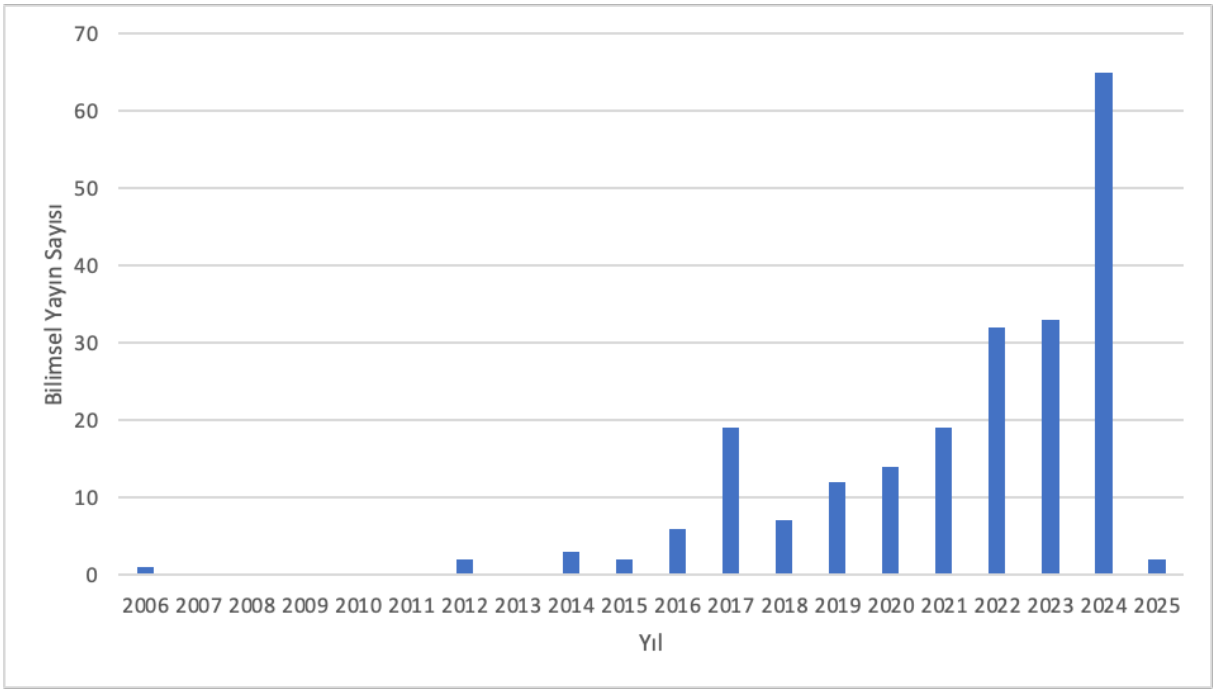
S4: Mevcut literatürde ortaya çıkan/azalan, niş, motor ve temel temalar nelerdir?

YÖNTEM

Bu araştırmada 2006-2025 yılları arasında yayınlanmış olan 217 bilimsel yayının bibliyometrik analiz yöntemi ile sistematik derlemesi yapılmıştır. Verilerin analizi içi R programlama dili (R Core Team, 2024) ve bibliyometrik analiz yapmak için geliştirilmiş olan "bibliometrix" (Aria & Cuccurullo, 2017) paketi kullanılmıştır. Veriler için, WOS veri tabanında Web of Science Core Collection seçeneği seçilerek ilgili anahtar kelime kısmına "human resources analytics" yazılmış ve yapılan arama neticesinde 217 bilimsel eser tespit edilmiştir. Bu eserlerin tamamı bibliyometrik analize dahil edilmiştir.

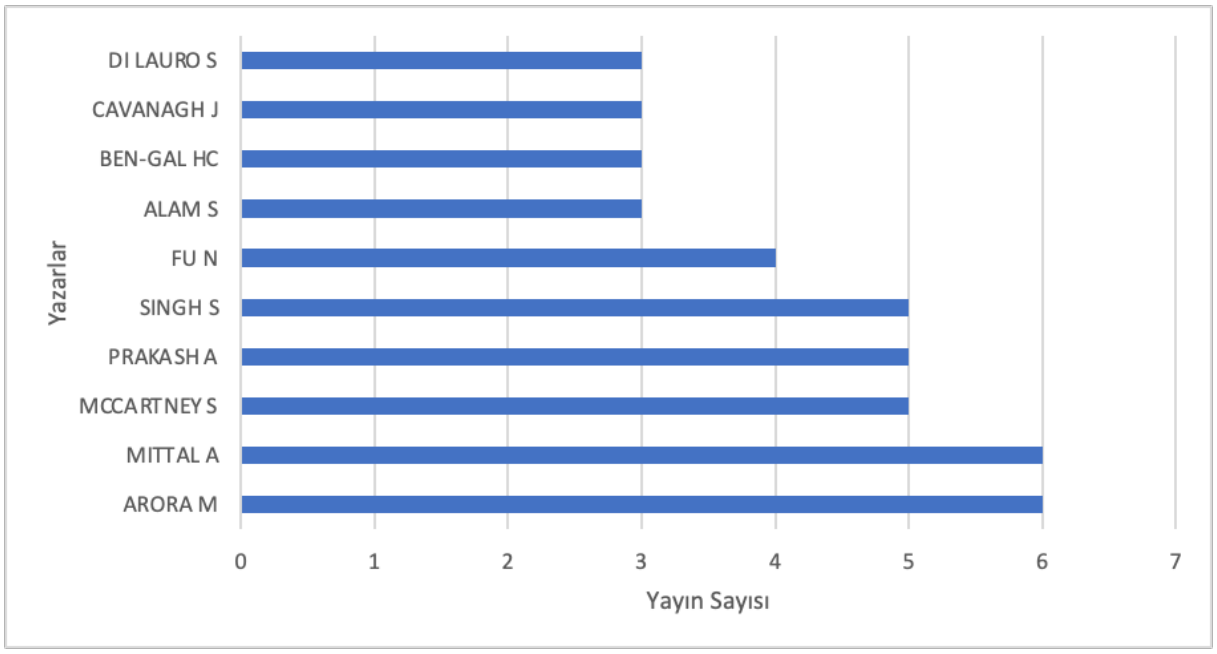
BULGULAR

Bu bölümde makalelerin yıllara göre dağılımı, yazarların üretkenliği, yayınların yapıldığı dergiler, kurumlar, ülkeler, trend konular, en çok atıf alan çalışmalar, kelime bulutları ve tematik haritalar ile insan kaynakları analitiği alanına ilişkin bilimsel haritalama yapılmıştır.

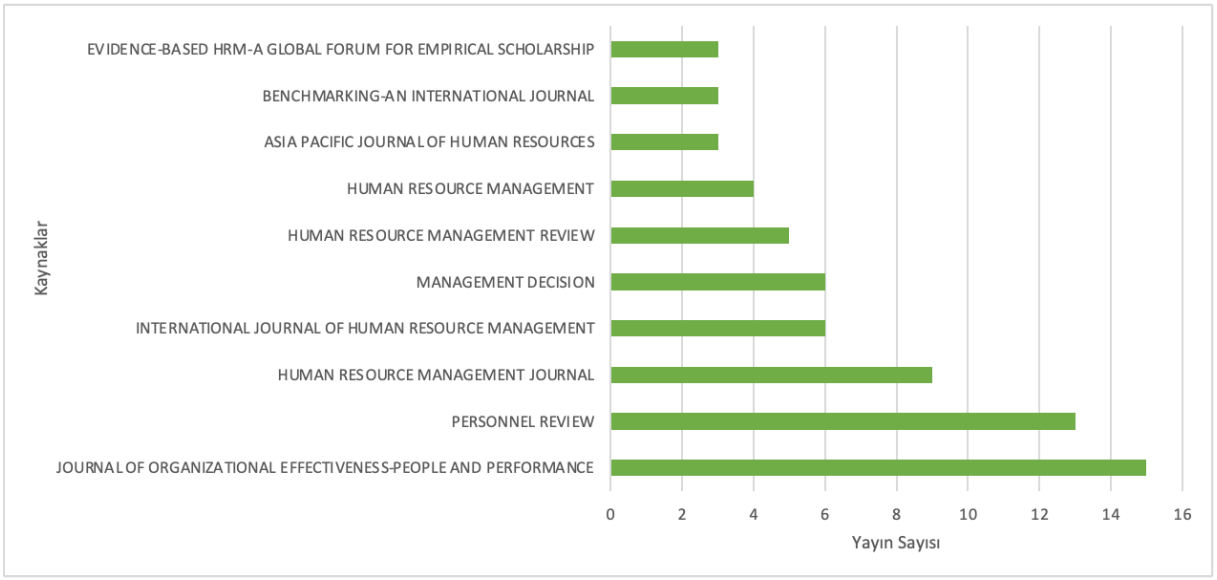
Şekil 1. Yıllara göre yayınların dağılımı

Şekil 1'de yıllara göre yayınlanan makale sayısı insan kaynakları analitiği kavramının literatürdeki bilimsel gelişimini ve ilgi düzeyini ortaya koymaktadır. Konuya ilişkin ilk çalışma 2006 yılında yapılmış olmasına rağmen özellikle 2014 yılından itibaren bir yükseliş trendine girdiği görülmektedir. Her ne kadar bu trend çok stabil bir şekilde ilerlemiş olmasa da 2024 yılında zirveye ulaşması konuya olan ilginin son zamanlarda arttığını göstermektedir.

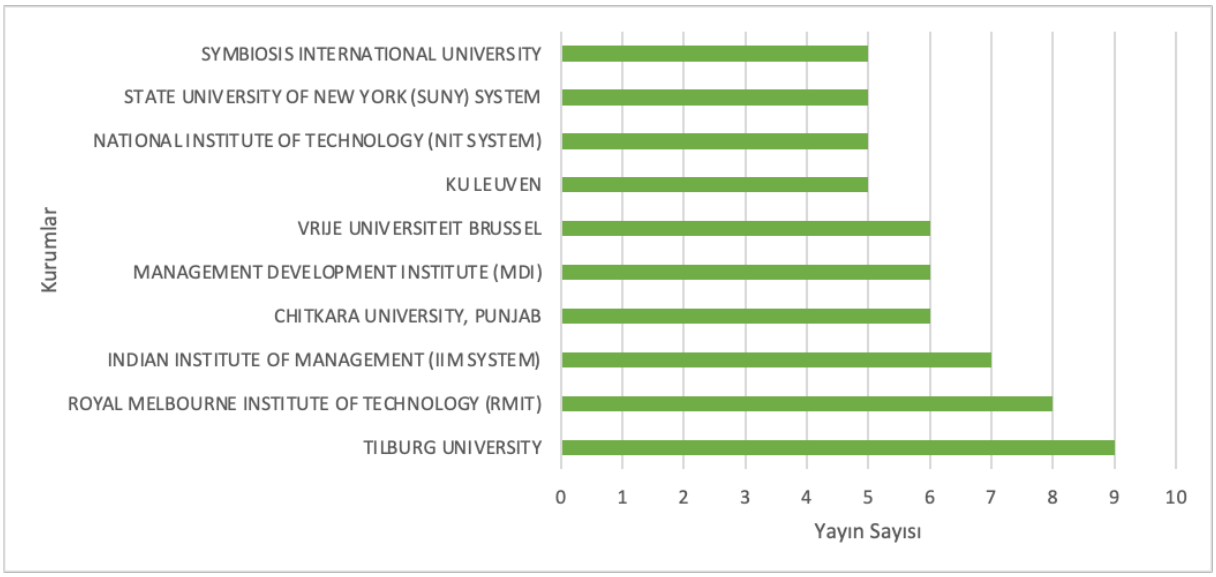
Şekil 2. Makale sayılarına göre yazarların üretkenlik dağılımları

Şekil 2'den görüleceği üzere yazarların insan kaynakları analitiği ile ilgili üretkenlikleri değerlendirildiğinde yayınların büyük çoğunluğunun Arora M. (6 makale), Mittal A. (6 makale), McCartney S. (5 makale), Prakasha A. (5 makale) ve Singh S. (5 makale) tarafından yapıldığı görülmektedir.

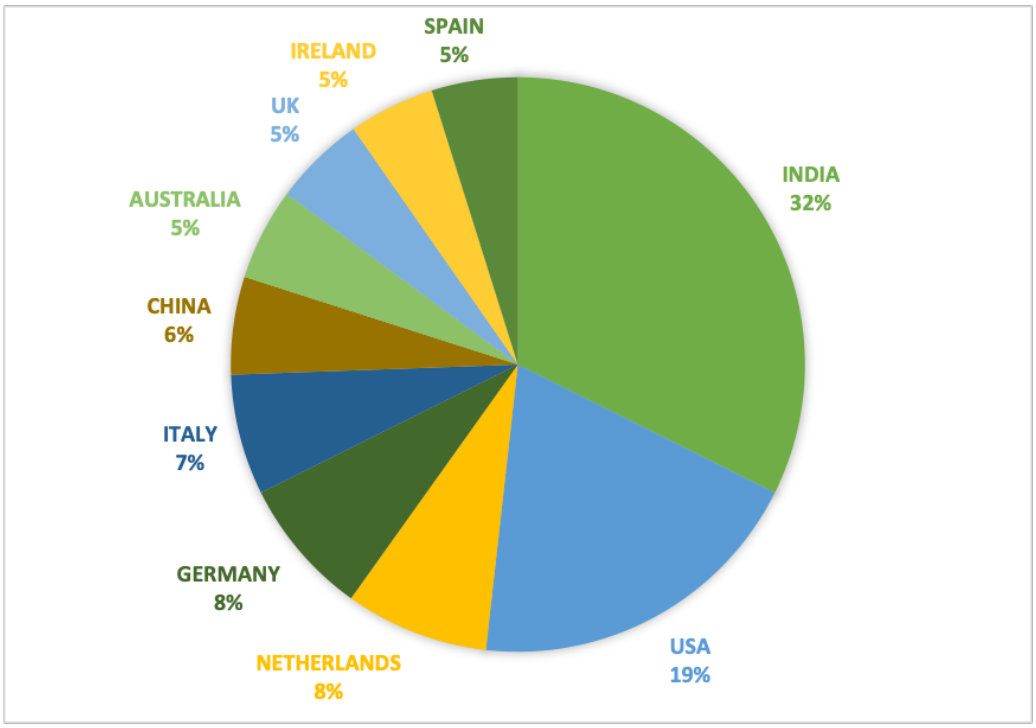
Şekil 3. Yayınlandıkları kaynaklara göre makaleler

Şekil 3'te görüleceği üzere insan kaynakları analitiği ile ilgili yayınlanmış çalışmaların büyük bir kısmı (15 makale ile) *Organizational Effectiveness-People and Performance* dergisinde yayınlanmıştır. Öne çıkan bir diğer derginin ise *Personnel Review* (13 makale) dergisinin olduğu söylenebilir.

Şekil 4. En üretken kurumların dağılımı

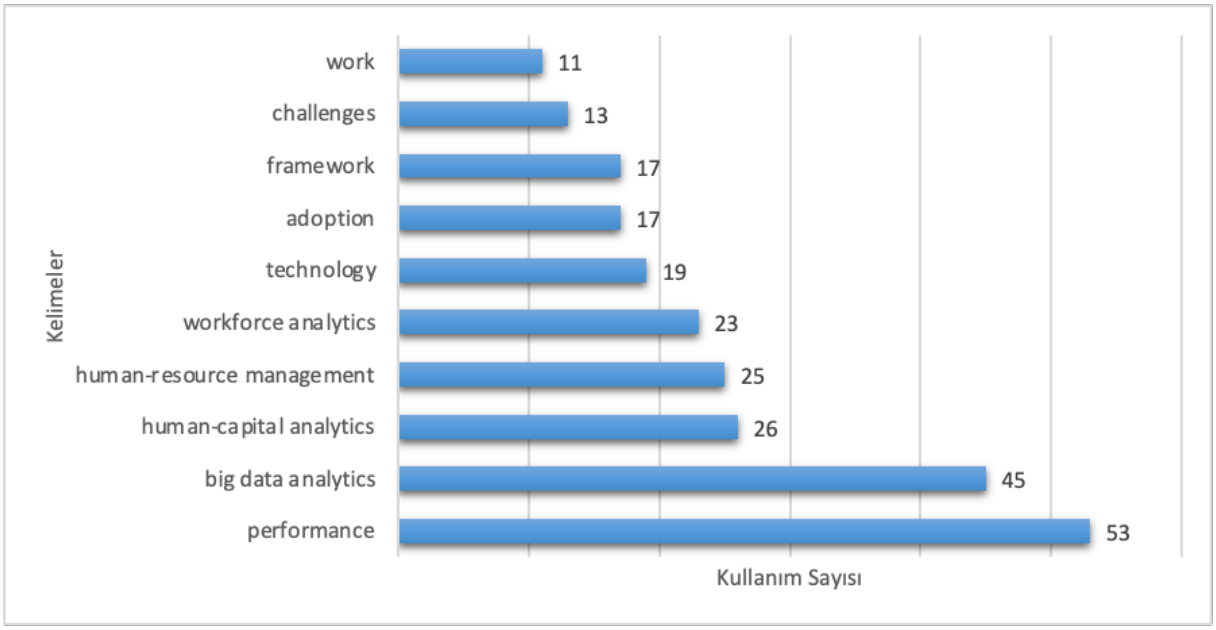
Yazarların makalelerdeki kurumları değerlendirildiğinde 9 makale ile Hollanda'da bulunan Tilburg Üniversitesinin ve yine 8 makale ile Avustralya'da bulunan Royal Melbourne Institute of Technology'nin öne çıkan iki önemli kurum olduğu görülmektedir. Bunlara ek olarak 7 makale ile Hindistan'da bulunan Indian Institute of Management kurumunun bu kurumları izlediği dikkat çekmektedir.

Şekil 5. Ülkelerin üretkenlik dağılımları

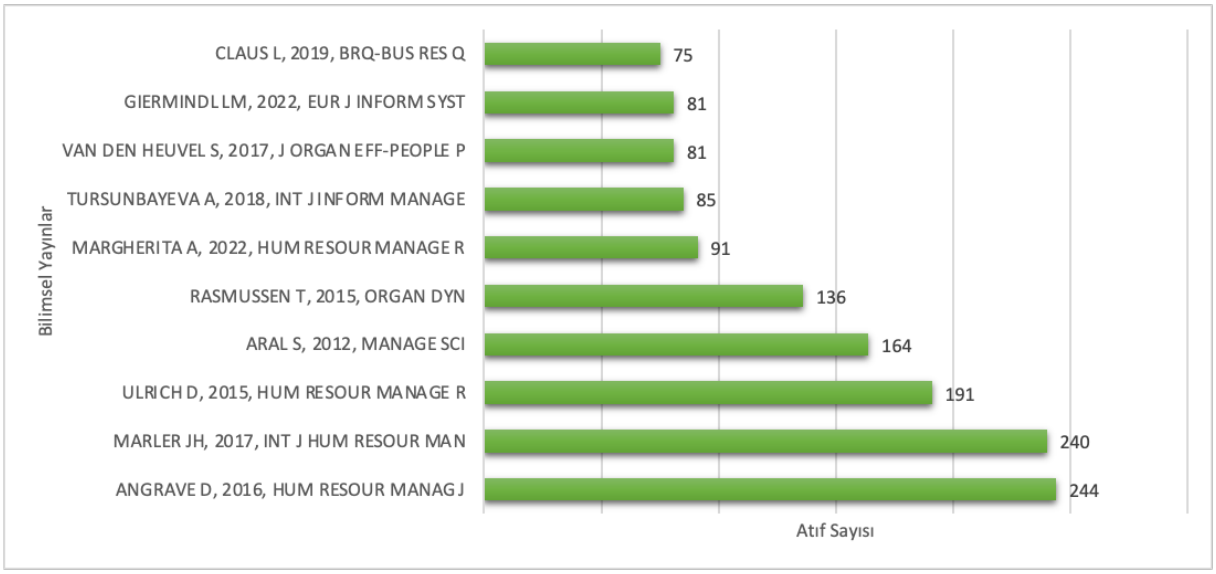
Şekil 5'te görüleceği üzere insan kaynakları analitiği ile ilgili yapılan çalışmalarda ülkelerin üretkenlikleri değerlendiridiğinde ilk sırada %32 ile Hindistan'ın ilk sırada olduğu görülmüştür.

Bunu sırasıyla %19 ile A.B.D'nin, %8 ile Hollanda'nın ve %8 ile Almanya'nın takip ettiği görülmektedir.

Şekil 6. En çok kullanılan kelimeler

Şekil 6'da görüleceği üzere insan kaynakları analitiği ile ilgili yapılan çalışmalarda en çok performans kelimesinin kullanıldığı dikkat çekmektedir. Bunu sırasıyla büyük veri analitiği, insan sermayesi analitiği, insan kaynakları yönetimi ve iş gücü analitiği kelimeleri takip etmektedir.

Şekil 7. En çok atıf alan yayınlar

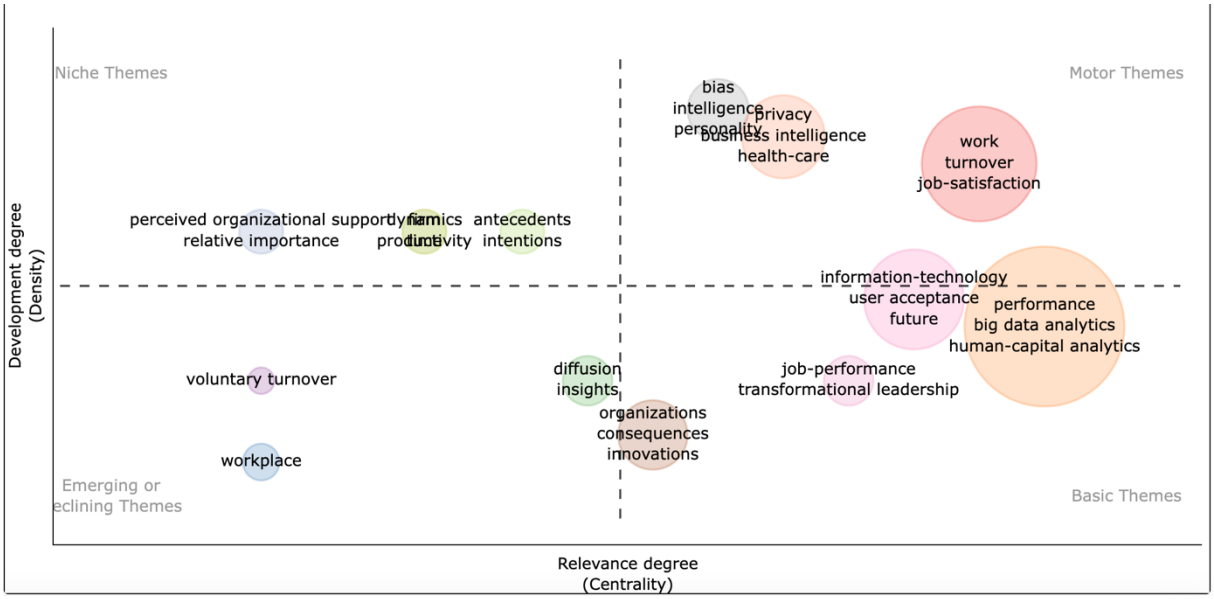
Şekil 7 incelendiğinde, konuya ilişkin yapılan çalışmalardan en çok atıf alan çalışmanın Angrave D. (2016) tarafından yapılan çalışma olduğu görülmektedir. Makale, *Human Recources Management* dergisinde yayınlanmıştır. Bunu Marler J.H. (2017) tarafından yapılan

çalışma takip etmektedir. Makale, *International Journal of Human Resource Management* dergisinde yayınlanmıştır.

Şekil 8. Kelime bulutu

Şekil 8, insan kaynakları analitiğine ilişkin çalışmalarla ilgili çeşitli kavramların sıklığını göstermektedir. Performans, büyük veri analizi, beşeri sermaye analizi, insan kaynakları yönetimi, işgücü analizi gibi çok sık kullanılan kelimeler, literatürde insan kaynakları analitiğine ilişkin merkezi kavramlara işaret etmektedir.

Şekil 9. Tematik harita

Şekil 9'da insan kaynakları analitiği alanındaki araştırmaları aydınlatmak için Web of Science veritabanındaki 2006-2025 yılları arasında yayınlanmış 217 bilimsel yayından elde edilen

tematik harita yer almaktadır. Tematik haritadaki amaç, insan kaynakları analitiği konusuna ilişkin ana tema ve anahtar kelimeleri belirlemektir. Elde edilen veriler neticesinde her konu için anahtar kelimeler, merkeziliklerine ve etki yoğunluklarına göre karakterize edilmektedir. Bu sınıflandırma niş temalar, motor temalar, ortaya çıkan veya azalan temalar ve temel temalar olmak üzere dört çeyrekte gösterilmektedir (Şekil 9).

Tematik harita analizi, yüksek yoğunluk ancak düşük ilgi düzeyi sergileyen algılanan örgütsel destek, verimlilik gibi konuların, insan kaynakları analitiği ile ilgili 217 çalışma arasında niş temalar olduğunu göstermektedir. Yüksek yoğunluk ve yüksek ilgi düzeyine sahip motor temalarda ise kişilik, mahremiyet, iş zekası, personel devir hızı ve iş tatmini kavramlarının ön plana çıktığı görülmektedir. Temel temalarda ise performans, dönüşümsel liderlik, büyük veri analitiği, insan sermayesi analitiği, gelecek, kullanıcı kabulü gibi konular bulunmaktadır. Bu konuların düşük yoğunluk düzeyiyle birlikte yüksek ilgi düzeyine sahip olduğu söylenebilir. Son olarak, düşük yoğunluk ve düşük ilgi düzeyine sahip ortaya çıkan ya da azalan konularda ise gönüllü işten ayrılma, yayılma ve işyeri kavramları ön plana çıkmaktadır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmada 2006-2025 yılları arasında İK analitiği ile ilgili yapılmış 217 bilimsel çalışma incelenmiştir. Bu çalışmalar incelenerek İK analitiği çalışmalarının yıllara göre gelişimi, konuya ilişkin en çok atıf yapılan araştırmacıların, yayınların, kurumların ve ülkelerin dağılımı, konuya ilişkin en çok kullanılan anahtar kelimeler ve mevcut literatürde ortaya çıkan/azalan, niş, motor ve temel temalar özetlenmiştir. Bu çalışma, İK analitiği alanında çalışmak isteyen araştırmacılar için ilk olarak hangi bilimsel çalışmaların incelenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca İK analitiği ile hangi konuların birlikte çalışılabileceğini gösteren bir rehber görevi de görmektedir.

İşletmelerde İK analitiği uygulamaları ile ilgili bilimsel yayın eğiliminin durumuna baktığımızda, konuya ilişkin ilk yayın 2006 yılında yazılmış olsa da, özellikle 2019 yılından itibaren hızlı bir artış gözlenmektedir. Son beş yıllık artış ve 2024 yılında konuya ilişkin 60'tan fazla yayın olması konunun önemini ortaya koymaktadır. İK analitiği alanında yapılmış çalışmaların ağırlıklı olarak performans, büyük veri analitiği, insan sermayesi analitiği, insan kaynakları yönetimi, işgücü analitiği, teknoloji gibi kavramlara odaklandığı görülmektedir. Ancak gelecek çalışmalarda konuya ilişkin daha az odaklanılmış olan İK analitiği uygulamalarında yaşanan zorluklara ve işletmelerin bu uygulamaya ne ölçüde uyum sağlayıp sağlamadığı gibi konulara odaklanılabilir.

Tematik harita analizini incelendiğinde, motor temalarda kişilik, mahremiyet, iş zekası, personel devir hızı ve iş tatmini kavramlarının ön plana çıktığı görülmektedir. Temel temalarda ise performans, dönüşümsel liderlik, büyük veri analitiği, insan sermayesi analitiği, gelecek, kullanıcı kabulü gibi konular bulunmaktadır. Bu konuların yüksek ilgi düzeyine sahip olduğu söylenebilir. Dolayısıyla, İK analitiği alanında çalışma yapmak isteyen araştırmacıların öncelikle bu kavramlara ilişkin çalışmaları incelemeleri önerilmektedir. Niş temalarda algılanan örgütsel destek, verimlilik gibi konuların; ortaya çıkan ya da azalan konularda ise

gönüllü işten ayrılma, yayılma ve işyeri kavramlarının yer aldığı görülmektedir. Bu konulara araştırmacıların ilgisinin çok olmadığı ya da bu konuların çok az sayıda araştırmacı tarafından çalışıldığı söylenebilir. Dolayısıyla bu yayınların kısa vadede çok etkili olmasa da uzun vadede daha etkili olabileceklerini söylemek mümkündür. Bu nedenle bu konulara odaklanmak, mevcut literatüre katkı sağlayan özgün yayınlar üretmek açısından daha avantajlı olabilir.

Çalışmanın yalnızca Web of Science veri tabanındaki bilimsel yayınları araştırmaya dahil etmesi, konuya ilişkin tüm veriye ulaşmayı mümkün kılmamaktadır. Bu nedenle gelecekteki çalışmalar diğer veri tabanlarını da araştırmaya dahil ederek konunun kapsamını genişletebilir. Ayrıca, belirli bir veri kümesine güvenmeyi zorunlu kıldığı ve diğer yayın ve gelişmelerin gözden kaçırılmasına neden olabildiği için bibliyometrik analiz yönteminin kendisi de bir kısıt oluşturmaktadır. Bu nedenle gelecekteki çalışmalarda konunun farklı analiz yöntemleri ile incelenmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Allaham, M. V. (2022). Bibliometric analysis of HR analytics literature. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, *21*(83), 1147-1169.

Angrave, D., Charlwood, A., Kirkpatrick, I., Lawrence, M., & Stuart, M. (2016). HR and analytics: why HR is set to fail the big data challenge. *Human Resource Management Journal*, *26*(1), 1-11.

Angrave, D., Charlwood, A., Kirkpatrick, I., Lawrence, M., & Stuart, M. (2016). HR and analytics: why HR is set to fail the big data challenge. *Human Resource Management Journal*, *26*(1), 1-11.

Aral, S., Brynjolfsson, E., & Wu, L. (2012). Three-way complementarities: Performance pay, human resource analytics, and information technology. *Management Science*, *58*(5), 913-931.

Aria, M., & Cuccurullo, C. (2017). bibliometrix: An R-tool for comprehensive science mapping analysis. *Journal of Informetrics*, *11*(4), 959-975.

Bassi, L. (2011). Raging debates in HR analytics. *People and Strategy*, *34*(2), 14.

Boselie, P., & van der Heijden, B. (2024). *Strategic Human Resource Management: A Balanced Approach*. McGraw Hill.

Chalutz Ben-Gal, H. (2019). An ROI-based review of HR analytics: practical implementation tools. *Personnel Review*, *48*(6), 1429-1448.

Claus, L. (2019). HR disruption—Time already to reinvent talent management. *BRQ Business Research Quarterly*, *22*(3), 207-215.

Coco, C. T. (2011). Connecting people investments and business outcomes at Lowe's: using value linkage analytics to link employee engagement to business performance. *People and Strategy*, *34*(2), 28.

Danvila-del-Valle, I., Estévez-Mendoza, C., & Lara, F. J. (2019). Human resources training: A bibliometric analysis. *Journal of Business Research*, *101*, 627-636.

Douthitt, S., & Mondore, S. (2014). Creating a business-focused HR function with analytics and integrated talent management. *People & Strategy*, *36*(4).

Fernandez, V., & Gallardo-Gallardo, E. (2021). Tackling the HR digitalization challenge: key factors and barriers to HR analytics adoption. *Competitiveness Review: An International Business Journal*, *31*(1), 162-187.

Giermindl, L. M., Strich, F., Christ, O., Leicht-Deobald, U., & Redzepi, A. (2022). The dark sides of people analytics: reviewing the perils for organisations and employees. *European Journal of Information Systems*, *31*(3), 410-435.

Hall, R. (1993). A framework linking intangible resources and capabiliites to sustainable competitive advantage. *Strategic Management Journal, 14*(8), 607-618.

Levenson, A. (2011). Using targeted analytics to improve talent decisions. *People and Strategy*, *34*(2), 34.

Margherita, A. (2022). Human resources analytics: A systematization of research topics and directions for future research. *Human Resource Management Review*, *32*(2), 100795.

Marler, J. H., & Boudreau, J. W. (2017). An evidence-based review of HR Analytics. *The International Journal of Human Resource Management*, *28*(1), 3-26.

Mondore, S., Douthitt, S., & Carson, M. (2011). Maximizing the impact and effectiveness of HR analytics to drive business outcomes. *People and Strategy*, *34*(2), 20.

Qamar, Y., & Samad, T. A. (2022). Human resource analytics: a review and bibliometric analysis. *Personnel Review*, *51*(1), 251-283.

R Core Team (2024). _R: A Language and Environment for Statistical Computing_. R Foundation for Statistical Computing, Vienna, Austria. <https://www.R-project.org/>.

Rasmussen, T., & Ulrich, D. (2015). Learning from practice: how HR analytics avoids being a management fad. *Organizational Dynamics*, *44*(3), 236-242.

Tursunbayeva, A., Di Lauro, S., & Pagliari, C. (2018). People analytics—A scoping review of conceptual boundaries and value propositions. *International Journal of Information Management*, *43*, 224-247.

Ulrich, D., & Dulebohn, J. H. (2015). Are we there yet? What's next for HR?. *Human Resource Management Review*, *25*(2), 188-204.

Van den Heuvel, S., & Bondarouk, T. (2017). The rise (and fall?) of HR analytics: A study into the future application, value, structure, and system support. *Journal of Organizational Effectiveness: People and Performance*, *4*(2), 157-178.

Wright, P. M., & McMahan, G. C. (2011). Exploring human capital: putting ‘human’back into strategic human resource management. *Human Resource Management Journal*, *21*(2), 93-104.

UYULULUK MASKESİ DEĞİŞKENİN HİZMET SEKTÖRÜ ÇALIŞANLARINDA DUYGUSALLIK VE DUYGU ANALİZLERİ İLE İNCELENMESİ

EXAMINATION OF THE FACADES OF CONFORMITY IN SERVICE SECTOR EMPLOYEES WITH SENTIMENT AND EMOTION ANALYSES

Prof. Dr. Bora YILDIZ
Istanbul University, Faculty of Economics
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0003-0132-3146

Assoc. Prof. Ezgi DEMİR
Lancaster University, Department of Artificial Intelligence
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-7335-5094

Özet

Bu çalışmada son yıllarda gittikçe önemi artan ancak Türk kültüründe yeni olan bir kavram olan uyumluluk maskesi değişkeni 350 hizmet sektörü çalışanı üzerinden yapılan duygu analizi ile incelenmiştir. Uyumluluk maskesi kişinin örgütsel değerleri benimsemiş gibi davranması durumunu ifade eden bir nevi sahte temsil davranışıdır. Bu durumun potansiyel sebeplerinden bazılarının işten atılma korkusu, alternatif iş imkanlarının bulunmaması, devam bağlılığı, mahelle baskısı ve kariyerizmin olduğu söylenebilir. Literatür incelendiğinde WOS veri tabanındaki makalelerin büyük çoğunluğunun Çin'de yapılması bu düşünceyi desteklemektedir. Türkiye'nin Hofstede'nin uluslararası kültür boyutları sınıflandırmasında kollektivist kültür özelliklerine sahip bir ülke olduğu değerlendirildiğinde konunun Türk kültüründe nasıl bir duygusal çözülüme sahip olduğunu anlamak araştırmanın temel amacını oluşturmaktadır. Bu amaçla 350 hizmet sektörü üzerinden toplanan veri Python kodlama dilinde "pandas" ve "pyreadstat" kütüphaneleri kullanılarak Likert ölçeğinden duygu analizine dönüştürülmüş ve 6 ifadeden oluşan ölçekteki her bir ifade "negatif", "nötr, "pozitif", "çok negatif", ve "çok pozitif" yanıtlarına dünüştürüldü. Buna göre "İşe uyum sağlamak için kendimle ilgili bazı şeyleri paylaşmam" ifadesine verilen baskın yanıt ""negatif" iken, ikinci ifade olan "Kurumunkinden farklı olan kişisel değerlerimi bastırırım" ifadesindeki baskın yanıt ise "çok negatif" yanıtı, "Kurumsal değerlerle çatışan kişisel değerlerimi saklı tutarım" ifadesindeki baskın yanıt "çok negatif", "Örgütsel değerleri benimsiyormuş gibi yaparak politik davranırım" ifadesindeki baskın yanıt "çok negatif", "Kişisel değerlerimle uyuşmasada, kurumun değer sistemini yansıtan şekilde davranırım" ifadesindeki baskın yanıt "çok negatif", "İşyerinde gerçekte inanmadığım şeyleri söylerim" ifadesine verilen baskın yanıt ise "çok negatif" şeklindedir. Daha sonra duygu analizi yapabilmek için bireylerin vermiş olduğu uyumluluk maskesi sorularının her birine cevaplara göre duygu dönüşümü yapılmıştır. Verilerin cevapların duygu analizi dönüşümü, "çok negatif" cevabı "öfke" ve "üzüntü" duygusuna, "negatif" cevabı "korku" ve "üzüntü" duygusuna, "nötr" cevabı "nötr" duygusuna, "pozitif" cevabı "mutluluk" duygusuna, "çok pozitif" cevabı ise "mutluluk" ve "şaşırma" duygularına çevrilmiştir. Yapılan analizler sonucunda en çok hissedilen duygu üzüntü olurken, bu durumu sırasıyla korku, mutluluk, öfke, nötr ve şaşırma durumları izlemektedir.

Anahtar Kelimeler: uyumluluk maskesi, bibliyometrik analiz, çalışanlar, duygu analizi.

Abstract
In this study, the facades of conformity variable, which has become increasingly important in recent years but is a new concept in Turkish culture, was examined through sentiment and emotion analyses on 350 service sector employees. The facades of conformity is a kind of false representation behavior that expresses the situation where the person acts as if he/she has adopted organizational values. Some of the potential reasons for this situation can be said to be fear of dismissal, lack of alternative job opportunities, continuance commitment, peer pressure and careerism. When the literature is examined, the fact that the majority of the articles in the WOS database are written in China supports this idea. When Turkey is considered as a country with collectivist culture characteristics in Hofstede's international culture dimensions classification, the main purpose of the research is to understand how the issue has an emotional resolution in Turkish culture. For this purpose, data collected from 350 service sectors was converted from Likert scale to sentiment analysis using the “pandas” and “pyreadstat” libraries in the Python coding language, and each expression in the scale consisting of 6 expressions was converted into “negative”, “neutral”, “positive”, “very negative”, and “very positive” responses. Accordingly, the dominant response to the statement “I do not share certain things about myself in order to adapt to the job” is “negative”, while the dominant response to the second statement “I suppress personal values that differ from those of the organization” is “very negative”, the dominant response to the statement “I keep personal values that conflict with organizational values” is “very negative”, the dominant response to the statement “I act politically by pretending to adopt organizational values” is “very negative”, the dominant response to the statement “I act in a way that reflects the organization’s value system, even if it does not match my personal values” is “very negative”, and the dominant response to the statement “I say things at work that I do not really believe” is “very negative”. Then, in order to be able to perform emotion analysis, emotion transformation was performed according to the answers given by the individuals to each of the facades of conformity questions. The emotion analysis transformation of the data answers was transformed into “very negative” response to “anger” and “sadness” emotions, “negative” response to “fear” and “sadness” emotions, “neutral” response to “neutral” emotion, “positive” response to “happiness” emotion, “very positive” response to “happiness” and “surprise” emotions. As a result of the analysis, the most felt emotion was sadness, followed by fear, happiness, anger, neutral and surprise situations, respectively.
Keywords: bibliometric analysis, employees, emotion anlaysis, facades of conformity

2002-2024 YILLARI ARASINDA UYUMLULUK MASKESİ KAVRAMI İLE İLGİLİ YAPILMIŞ ÇALIŞMALARIN BİBLİYOMETRİK ANALİZİ

A BIOMETRIC ANALYSIS OF STUDIES ON THE CONCEPT OF FACADES OF CONFORMITY BETWEEN 2002 AND 2024

Prof. Dr. Bora YILDIZ
İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0003-0132-3146

Res. Asst. Gülay TINMAZ KARAÇAY
İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-0041-4962

ÖZET

Bu çalışmada 2002-2024 yılları arasında WOS veri tabanında yayınlanmış olan uyumluluk maskesi kavramı ile ilgili 50 bilimsel yayının bibliyometrik analizi yapılmıştır. İlgili yazın incelendiğinde uyumluluk maskesi ile ilgili yapılan çalışmaların sınırlı düzeyde olması, bu kavramın iş yaşantısında yaygın olması ve yapılan çalışmaların sınırlı düzeyde olması bu araştırmanın temel motivasyonunu oluşturmaktadır. İşletmelerin çeşitli departmalarındaki çalışanların departman fark etmeksizin bir örgütün içine girdikten sonra örgüt iklimi, örgüt kültürü ve örgütün yönetim felsefesi ile etkileşimde olduğu söylenebilir. Dolayısıyla gerek insan kaynakları departmanında olsun gerekse muhasebe departmanında olsun bireylerin çeşitli sebepler ile uyumluluk maskesi sergiledikleri söylenebilir. Araştırma kapsamında WOS veri tabanından çekilen ikincil veriler R programında "bibliometrix" paketi kullanılarak analiz edilmiştir. Bulgular göstermektedir ki yapılan çalışmalar son yıllarda önemli bir atış göstermiştir. Yayınların en çok yayınlandığı dergiler sırasıyla *Current Psychology* ve *Sage Open* dergileridir. En üretken ve en ilişkili yazarın Liang H.L olduğu saptanmıştır. Ülkelerin konu ile ilgili ürekenlikleri değerlendirildiğinde ilk üç ülke şöyledir; Çin (k=27), A.B.D. (k=14), Pakistan (k=13). En çok tekrarlayan kelimelerin trend analizi incelendiğinde ise sırasıyla performans, izlenim yönetimi, duygusal tükenme ve psikolojik sözleşme ihlali kelimelerinin ön plana çıktığı görülmüştür. Trend konuların yıllara göre evrimi incelendiğinde ise 2013 yılında "izlenim yönetimi" ön planda iken 2020 yılında "koruma", 2022 yılında ise "performans" teması ön plana çıkmıştır. Son olarak tematik harita incelendiğinde ise temel temalarda kimlik, tüketim, duygusal tükenme, zorbalık, sapkın işyeri davranışları varken, motor temalarda performans, izlenim yönetimi, koruma, örgütsel bağlılık, kişilik, duygusal düzenleme kavramlarının bulunduğu saptanmıştır. Niş temalarda ise kültür ve duygu kelimelerinin varlığı dikkat çekicidir. Ortaya çıkan ya da azalan konular değerlendirildiğinde ise güzellik, deneyim, örgütler, profesyonellik kelimelerinin ön plana çıktığı görülmüştür. Araştırma sonucunda yöneticiler, araştırmacılar ve uygulayıcılar için çeşitli çıkarımlar ile araştırma kısıtları sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: uyumluluk maskesi, bibliyometrik analiz, çalışanlar.

ABSTRACT

In this study, a bibliometrical analysis of 50 scientific publications related to the concept of facades of conformity published in the WOS database between 2002 and 2024 was conducted. When the related literature is examined, the limited level of studies on facades of conformity, the prevalence of this concept in business life and the limited level of studies conducted constitute the main motivation of this research. It can be said that employees in various departments of enterprises interact with the organisational climate, organisational culture and

the management philosophy of the organisation after entering an organisation regardless of the department. Therefore, it can be said that individuals, whether in the human resources department or in the accounting department, exhibit a facades of conformity for various reasons. Within the scope of the research, secondary data extracted from the WOS database were analysed using the 'bibliometrix' package in the R program. The findings show that the studies have shown a significant increase in recent years. Current Psychology and Sage Open are the journals in which the most publications are published, respectively. The most productive and most relevant author was found to be Liang H.L. When the productivity of the countries on the subject is evaluated, the first three countries are as follows; China (k=27), USA (k=14), Pakistan (k=13). When the trend analysis of the most recurring words was analysed, it was seen that the words performance, impression management, protection, emotional exhaustion and psychological contract breach came to the fore respectively. When the evolution of the trend topics according to years is examined, while 'impression management' was at the forefront in 2013, the theme of 'protection' came to the forefront in 2020 and the theme of 'performance' in 2022. Finally, when the thematic map was examined, it was found that while there were identity, consumption, emotional exhaustion, bullying, deviant workplace behaviours in the basic themes, the concepts of performance, impression management, organisational commitment, personality, and emotional regulation were found in the motor themes. The presence of the words culture and emotion in niche themes is noteworthy. When the emerging or declining topics were evaluated, it was seen that the words beauty, experience, organisations, professionalism came to the fore. As a result of the research, various implications and research limitations are presented for managers, researchers and practitioners.

Keywords: facades of conformity, bibliometric analysis, employees.

GİRİŞ

Çalışanlar, bir örgütün en temel üyesidir ve hem bireysel hem de kurumsal performansı iyileştirme açısından hayati öneme sahiptir (Lin & Johnson, 2015). Bu nedenle, bir örgütün hayatta kalması ve sürdürülebilir rekabet avantajı sağlaması çalışanlarla oldukça ilişkilidir (Barney & Arikan, 2005). Modern örgüt yapısı, çalışanların örgütte hem bireysel hem de ekipler halinde etkili bir şekilde çalışmasını gerektirmektedir. Örgütlerin giderek daha çeşitli hale gelmesi ve her çalışanın farklı etkileşim stilleri, becerileri, güçlü ve zayıf yönlerinin olması gibi durumlar, çalışanları örgüt içinde farklı şekillerde davranmaya yönlendirebilir. Dolayısıyla, çalışanlar, bir örgütün içine girdikten sonra örgüt kültürü, örgüt iklimi ve örgütün yönetim felsefesine uyum sağlamak, sosyalleşmek, dışlanmamak gibi sebeplerden ötürü diğer çalışanlarla sosyal ilişkiler kurmaya motive olabilir (Baumeister & Leary, 1995) ve diğer çalışanlar ve yöneticiler tarafından kabul görmek adına davranışlarını başkalarına uydurmak zorunda hissedebilirler (Hewlin, 2009). Kısaca çalışanlar, kimi zaman kendi düşünce ve değerlerini ikinci plana atarak çeşitli sebeplerden dolayı uyumluluk maskesi takabilirler.

Uyumluluk maskesi, çalışanların kişisel değerlerini bastırmaları ve örgütsel değerleri benimsiyormuş gibi davranmaları gerektiğine inandıklarında yarattıkları yanlış temsiller olarak tanımlanmaktadır (Hewlin, 2003). Uyumluluk maskesi, doğrudan sözel uygunluk ifadeleri ile kıyafet seçimi, onay baş sallamaları gibi sözel olmayan jestleri içerebilir. Bu davranışlar, aşırı

öğrenilmiş alışkanlıkların bir ürünü olabileceği gibi (Tetlock & Manstead, 1985), bireyler tarafından bilinçli olarak seçilmiş ve icra edilmiş de olabilir (Rosenfeld vd., 1995).

Uyumluluk maskesi ile ilgili çalışmalar genellikle uyumluluk maskesinin nedenleri ve sonuçları üzerine odaklanmaktadır (Hewlin, 2009; Hewlin vd., 2016, 2017; Liang, 2017). Buna göre, bir grup içinde değerli olma ve kabul görme arzusu (Hewlin vd., 2016), iş güvencesizliği (Hewlin vd., 2016), örgütlerdeki çeşitlilik (Perrigino & Jenkins, 2022), katılımcı olmayan ortam ve kolektivizm (Hewlin, 2009) gibi faktörler çalışanların uyumluluk maskesi takmalarına neden olmaktadır. Uyumluluk maskesini sürdürmenin sonuçları ise bireysel ve örgütsel olmak üzere iki yönlüdür. Bireysel düzeyde, kaygı, depresyon ve azalan bir öz değer ile sonuçlanmaktadır ve bu da çalışanların iş tatminlerini azaltarak işten ayrılma niyetlerini artırmaktadır (Hewlin, 2009; Chou vd., 2019). Örgütsel düzeyde uyumluluk maskesinin yaygınlığı ise inovasyonu ve yaratıcılığı engelleyebilmektedir. Çalışanlar uyumluluk maskesini takmaya zorlandığında, değerli fikirleri ve geri bildirimleri saklayabilir ve bu da örgütün büyüme ve gelişme potansiyelini engelleyebilmektedir (Davenport & Winet, 2022).

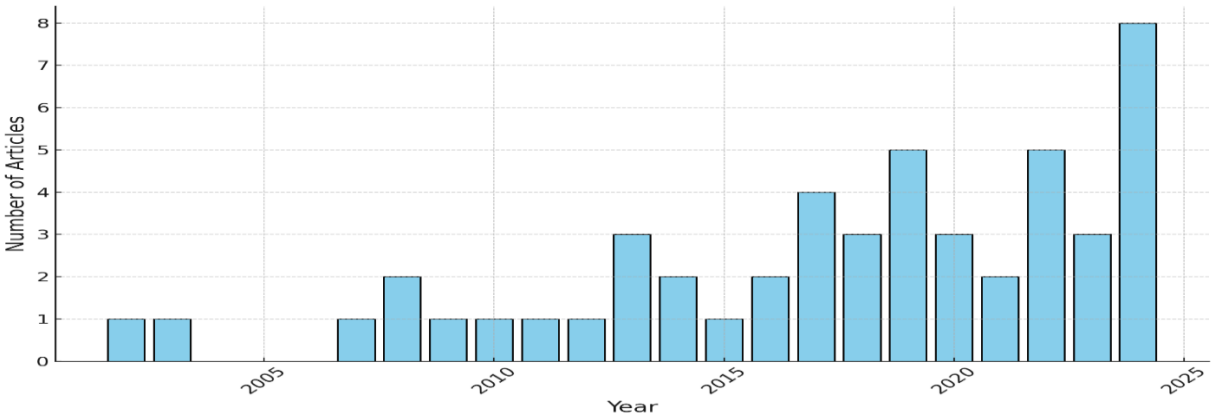
Son yıllarda özellikle örgütsel davranış alanında uyumluluk maskesi kavramına ilişkin artan bir ilgi gözlemlenmektedir. Bu bağlamda, alanyazında hangi temel kavramların öne çıktığı, hangi akademik çalışmaların bu alana yön verdiği ve gelecekteki araştırma yönelimlerinin nasıl şekilleneceği gibi sorular önem kazanmaktadır. Bu bağlamda, çalışmanın amacı, uyumluluk maskesi ile ilgili yapılan akademik yayınların sayısı, atıf oranları, en ilgili yazarlar, dergiler ve ülkeler gibi bibliyometrik göstergeleri inceleyerek, bu alandaki akademik çalışmaların genel bir profilini oluşturmak ve uyumluluk maskesi kavramının literatürdeki yeri ve önemi hakkında derinlemesine bir inceleme sunmaktır. Literatürdeki mevcut eğilimleri ve araştırma boşluklarını belirlemek, gelecekteki çalışmalar için yol gösterici nitelikte olabilir.

YÖNTEM

Bu araştırmada 2002-2024 yılları arasında yayınlanmış olan 56 bilimsel yayının bibliyometrik analiz yöntemi ile sistematik derlemesi yapılmıştır. Verilerin analizi içi R programı kullanılmıştır (R Core Team, 2024). Verilerin analizi için “bibliometrix” (Aria ve Cuccurullo, 2017) paketi kullanılmıştır. Veriler WOS veri tabanında Web of Science Core Collection seçeneği seçilerek ilgili anahtar kelime kısmına” facades of conformity” yapılmış ve yapılan arama neticesinde 56 bilimsel eser tespit edilmiştir. Bu çalışmaların 48’i makale, 5’i bildiri, 3’ü sistematik derleme, 1’i kitap bölümü, 1’i ise erken erişim makalesidir. Dahil edilme kriterleri olarak dil tercihi İngilizce olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla bu kriteri sağlamayan 6 bilimsel eser analiz dışı tutulmuş ve analiz 50 çalışma ile yapılmıştır.

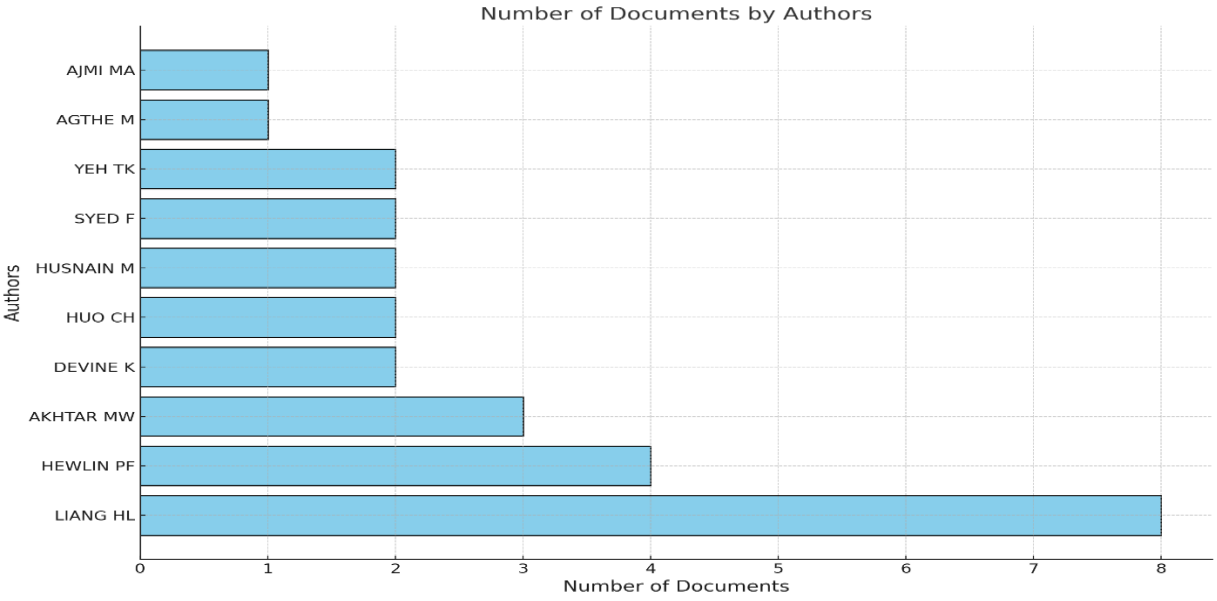
BULGULAR

Bu bölümde makalelerin yıllara göre dağılımı, yazarların üretkenliği, yayınların yapıldığı dergiler, kurumlar, ülkeler, trend konular, en çok atıf alan çalışmalar, kelime bulutları ve tematik haritalar ile uyumluluk maskesi alanına ilişkin bilimsel haritalama yapılmıştır.

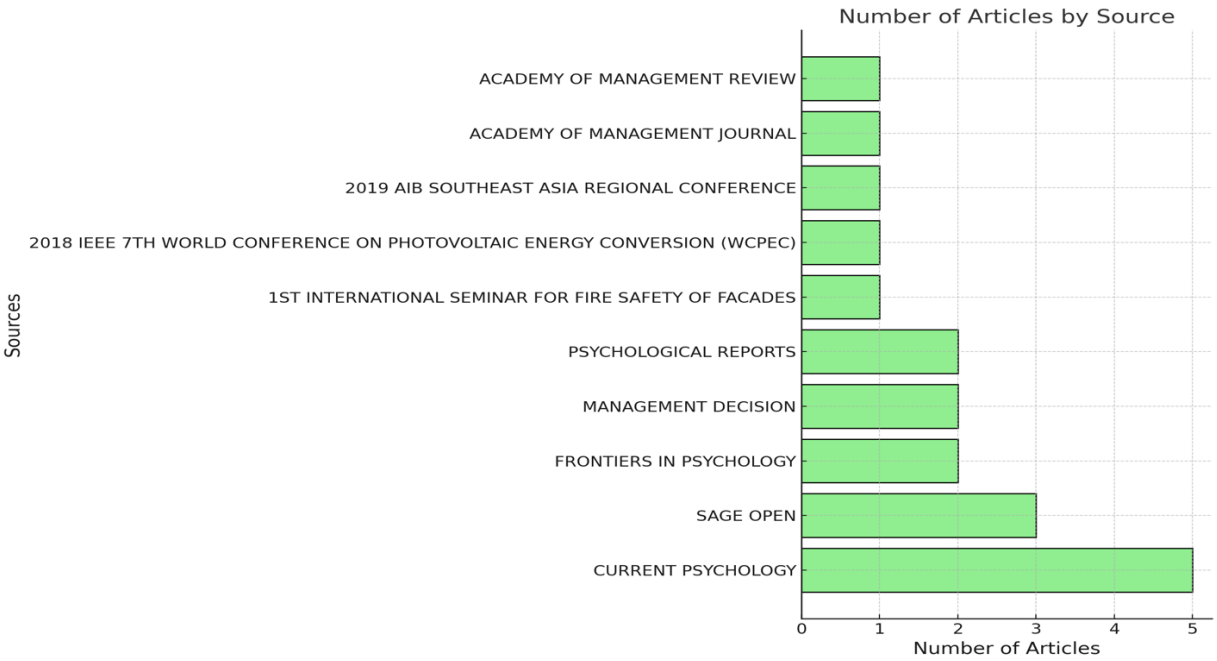
Şekil 1. Yıllara göre yayınların dağılımı

Şekil 1'den görüleceği üzere uyumluluk maskesi ile ilgili yapılan çalışmaların 2002 yılında başlamasına rağmen 2017 yılından itibaren bir yükseliş trendine girdiği görülmektedir. Her ne kadar bu trend çok stabil bir şekilde ilerlemiş olmasa da 2024 yılında zirveye ulaşması konuya olan ilginin son zamanlarda arttığını göstermektedir.

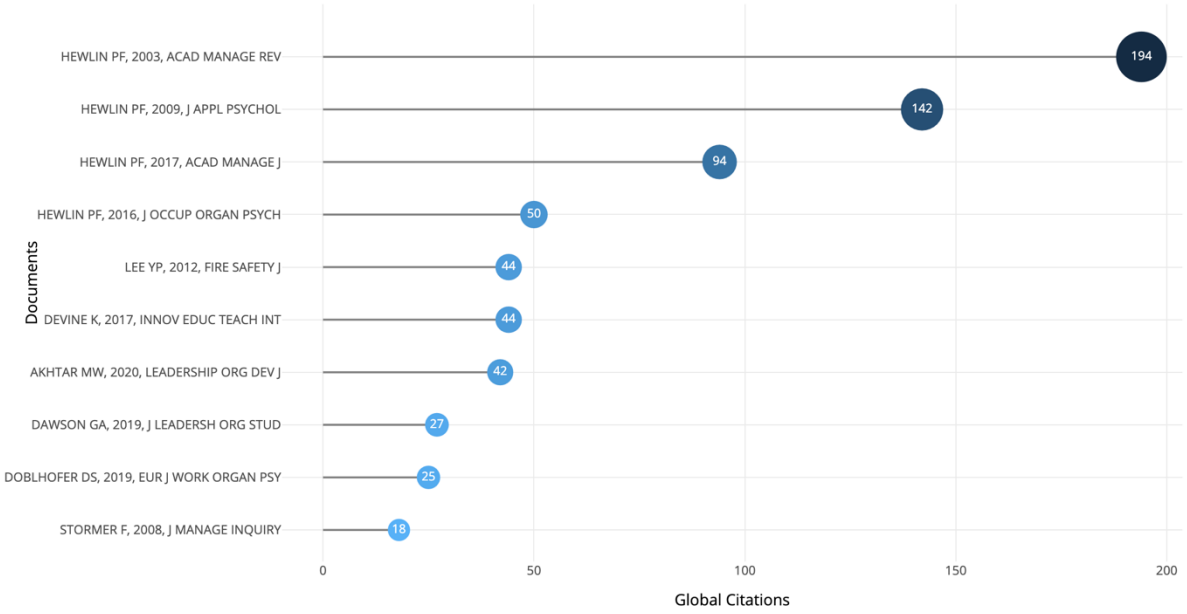
Şekil 2. Makale sayılarına göre yazarların üretkenlik dağılımları

Şekil 2'den görüleceği üzere yazarların uyumluluk maskesi ile ilgili üretkenlikleri değerlendirildiğinde yayınların büyük çoğunluğunun Liang H.L (8 makale) , Hewlin P.F. (4 makale) ve Akhtar M.V. (3 makale) tarafından yapıldığı görülmektedir.

Şekil 3. Yayınlandıkları kaynaklara göre makaleler

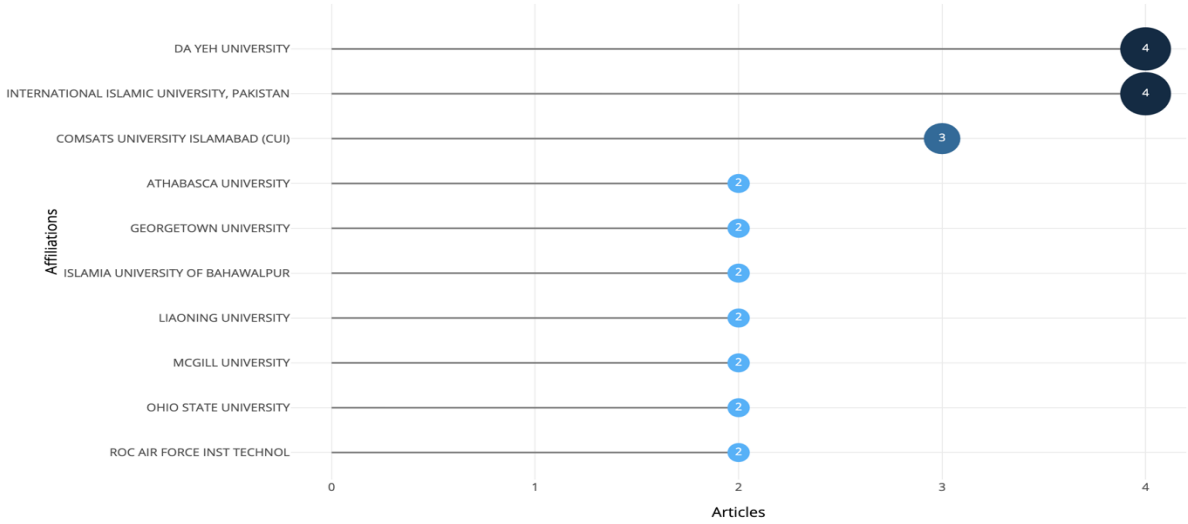
Şekil 3'te görüleceği üzere uyumluluk maskesi ile ilgili yayınlanmış çalışmaların büyük bir kısmı (5 makale ile) *Current Psychology* dergisinde yayınlanmıştır. Öne çıkan bir diğer derginin ise *Sage Open* (3 makale) dergisinin olduğu söylenebilir.

Şekil 4. En çok atıf alan yayınlar

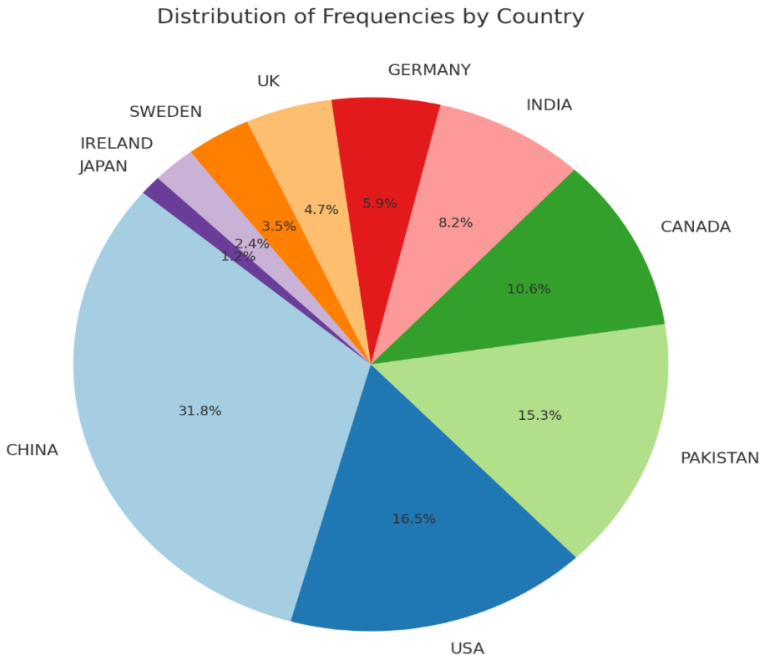
Şekil 4 incelendiğinde, konuya ilişkin yapılan çalışmalardan en çok atıf alan ilk dört çalışmanın Hewlin P.F. (2003; 2009; 2017; 2016) tarafından yapılan çalışmalar olduğu görülmektedir. Makaleler sırasıyla, *Academy of Management Review*, *Journal of Applied Psychology*, *Academy of Management Journal* ve *Journal of Occupational and Organizational Psychology*

dergilerinde yayınlanmıştır. Bunu Lee Y.P. (2012) tarafından yapılan çalışma takip etmektedir. Makale, *Fire Safety Journal* dergisinde yayınlanmıştır.

Şekil 5. En üretken kurumların dağılımı

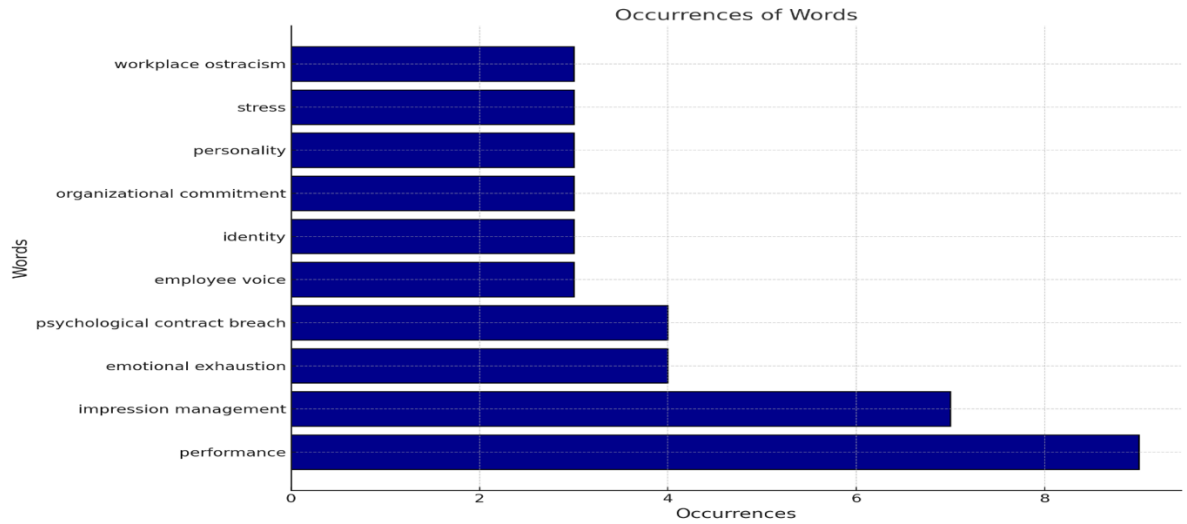
Yazarların makalelerdeki kurumları değerlendirildiğinde 4 makale ile Tayvan'da bulunan Da-Yeh University ve yine 4 makale ile Pakistanda bulunan International Islamic University'nin öne çıkan iki önemli kurum olduğu görülmektedir. Bunlara ek olarak 3 makale ile Pakistanda bulunan Comsats University Islamabad kurumunun bu kurumları izlediği dikkat çekmektedir.

Şekil 6. Ülkelerin üretkenlik dağılımları

Şekil 6'dan görüleceği üzere uyumluluk maskesi ile ilgili yapılan çalışmalarda ülkelerin üretkenlikleri değerlendiridiğinde ilk sırada %31,8 ile Çin'in ilk sırada olduğu görülmektedir.

Bunu sırasıyla %16,5 ile A.B.D'nin, %15,3 ile Pakistan'ın ve %10,6 ile Kanada'nın takip ettiği görülmektedir.

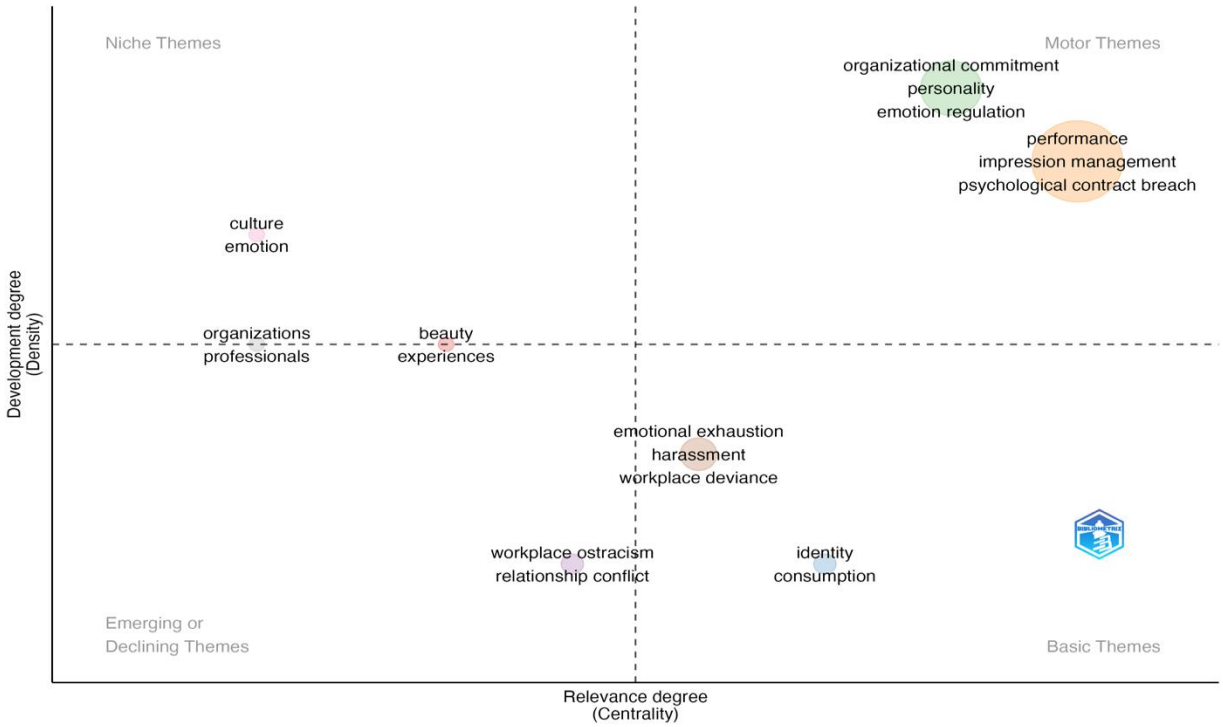
Şekil 7. En çok kullanılan kelimeler

Şekil 7'de görüleceği üzere uyumluluk maskesi ile ilgili yapılan çalışmalarda en çok performans kelimesinin kullanıldığı dikkat çekmektedir. Bunu sırasıyla izlenim yönetimi, duygusal tükenme ve psikolojik sözleşme ihlali kelimeleri takip etmektedir.

Şekil 8. Kelime bulutu

Şekil 8, uyumluluk maskesine ilişkin çalışmalarla ilgili çeşitli kavramların sıklığını göstermektedir. Performans, izlenim yönetimi, duygusal tükenme, psikolojik sözleşme ihlali, örgütsel bağlılık, işyerinde dışlanma gibi çok sık kullanılan kelimeler, uyumluluk maskesine ilişkin literatürdeki merkezi temalara işaret etmektedir.

Şekil 9. Tematik harita

Şekil 9'da uyumluluk maskesi alanındaki araştırmaları özetleyen tematik harita yer almaktadır. Tematik haritada, her tema için anahtar kelimeler, merkeziliklerine ve etki yoğunluklarına göre karakterize edilmektedir. Bu sınıflandırma niş temalar, motor temalar, ortaya çıkan veya azalan temalar ve temel temalar olmak üzere dört çeyrekte gösterilmektedir (Şekil 9).

Tematik harita analizi incelendiğinde, yüksek yoğunluk ancak düşük ilgi düzeyi sergileyen kültür ve duygu konularının, uyumluluk maskesi ile ilgili 50 çalışma arasında niş temalar olduğunu göstermektedir. Yüksek yoğunluk ve yüksek ilgi düzeyine sahip motor temalarda ise örgütsel bağlılık, kişilik, duygusal düzenlenme, performans, izlenim yönetimi ve psikolojik sözleşme ihlali kavramlarının ön plana çıktığı görülmektedir. Temel temalarda ise duygusal tükenme, zorbalık, sapkın işyeri davranışları, kimlik gibi konular bulunmaktadır. Bu konuların düşük yoğunluk düzeyiyle birlikte yüksek ilgi düzeyine sahip olduğu söylenebilir. Son olarak, düşük yoğunluk ve düşük ilgi düzeyine sahip ortaya çıkan ya da azalan konularda ise işyerinde dışlanma ve ilişki çatışması kavramları ön plana çıkmaktadır. Güzellik ve deneyim gibi kavramların ise niş temalar ile ortaya çıkan ya da azalan temalar ile kesişim noktasında yer aldığı görülmektedir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu çalışmada 2002-2024 yılları arasında uyumluluk maskesi ile ilgili yapılmış 50 bilimsel çalışma incelenmiştir. Bu çalışmalar incelenerek uyumluluk maskesi çalışmalarının yıllara göre gelişimi, konuya ilişkin en çok atıf yapılan araştırmacıların, yayınların, kurumların ve ülkelerin dağılımı, konuya ilişkin en çok kullanılan anahtar kelimeler ve mevcut literatürde ortaya çıkan/azalan, niş, motor ve temel temalar özetlenmiştir. Bu çalışma, uyumluluk maskesine

ilişkin literatürdeki mevcut eğilimleri ve araştırma boşluklarını belirlemekte ve bu alanda çalışmak isteyen araştırmacılar için hangi bilimsel çalışmaların incelenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Uyumluluk maskesi ile ilgili bilimsel yayın eğiliminin durumuna baktığımızda, konuya ilişkin ilk yayın 2002 yılında yayınlanmış olsa da sonraki birkaç yıl konuya ilişkin çalışma yapılmamıştır. Özellikle 2017 yılından itibaren çalışma sayısında bir artış ve 2024 yılında ise önemli bir yükseliş gözlenmiştir. Konuya ilişkin yapılmış çalışmaların ağırlıklı olarak performans, izlenim yönetimi, duygusal tükenme ve psikolojik sözleşme ihlali kavramlarına odaklandığı görülmektedir. Uyumluluk maskesinin literatürde örgütsel bağlamda kişisel değerlerin bastırılmasına odaklandığı görülmektedir. Bu açıdan, üstlerden onay alma ve başarılı rol adaptasyonu gibi kariyerle ilgili sonuçlara odaklanan izlenim yönetiminden farklılaşmaktadır (Hewlin, 2009). Ancak yine de uyumluluk maskesine ilişkin gelecekteki araştırmalar farklı güdüleri ve davranışları belirleyerek izlenim yönetimi literatürünü takip edebilir ve uyumluluk maskesinin ortaya çıkmasının ve sürdürülmesinin gerekçeleri daha detaylı bir şekilde ortaya konabilir.

Tematik harita analizini incelendiğinde, motor temalarda örgütsel bağlılık, kişilik, duygusal düzenlenme, performans, izlenim yönetimi ve psikolojik sözleşme ihlali kavramlarının ön plana çıktığı görülmektedir. Bu temalar, alanın itici gücü olup diğer kavramlarla güçlü bağlantılara sahiptir. Temel temalarda ise duygusal tükenme, zorbalık, sapkın işyeri davranışları, kimlik gibi konular bulunmaktadır. Bu konular yüksek ilgi düzeyine sahip olduğu için literatürde önemli bir yer tutmaktadır. Ancak bu konularda derinlemesine çalışmalar henüz yeterince gelişmemiş olabilir. Dolayısıyla, uyumluluk maskesi alanında çalışma yapmak isteyen araştırmacıların öncelikle bu kavramlara ilişkin çalışmaları incelemeleri önerilmektedir.

Niş temalarda algılanan kültür, duygu gibi konuların yer aldığı görülmektedir. Uyumluluk maskesinin kültürel bağlamlarda nasıl farklılaştığı veya bireylerin duyguları üzerindeki etkileri bu temalarda incelenmiş olabilir. Ortaya çıkan ya da azalan konularda ise işyerinde dışlanma ve ilişki çatışması kavramlarının yer aldığı görülmektedir. Bu konuların motor temalara evrilmesi, uyumluluk maskesinin olumsuz etkilerinin daha derinlemesine anlaşılmasını sağlayabilir.

Bu çalışmanın güçlü yanlarının yanında bazı kısıtları bulunmaktadır. İlk olarak çalışmanın yalnızca Web of Science veri tabanındaki bilimsel yayınları araştırmaya dahil etmektedir. Bu durum konuya ilişkin tüm veriye ulaşmayı mümkün kılmamaktadır. Bu nedenle gelecekteki çalışmalar Scopus gibi diğer veri tabanlarını da araştırmaya dahil ederek konunun kapsamını genişletebilir. Ayrıca, bibliyometrik analiz yönteminin kendisi de bir kısıt oluşturmaktadır. Bu nedenle gelecekteki çalışmalarda konunun farklı analiz yöntemleri ile incelenmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Akhtar, M. W., Garavan, T., Huo, C., Asrar ul Haq, M., & Aslam, M. K. (2023). Creating facades of conformity in the face of abusive supervision and emotional exhaustion: the boundary role of self-enhancement motives. *Current Psychology*, *42*(36), 31824-31834.

Anjum, M., & Shah, S. Z. A. (2017). Indirect effects of FNE and POP on emotional exhaustion: The role of facades of conformity. *Business & Economic Review*, *9*(2), 225-254.

Aria, M., & Cuccurullo, C. (2017). bibliometrix: An R-tool for comprehensive science mapping analysis. *Journal of Informetrics*, *11*(4), 959-975.

Barney, J. B., & Arikan, A. M. (2005). The resource-based view: origins and implications. *The Blackwell Handbook of Strategic Management*, 123-182.

Baumeister, R. F., & Leary, M. R. (2017). The need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Interpersonal Development*, 57-89.

Chou, H. H., Fang, S. C., & Yeh, T. K. (2020). The effects of facades of conformity on employee voice and job satisfaction: The mediating role of emotional exhaustion. *Management Decision*, *58*(3), 495-509.

Davenport, D., & Winet, Y. K. (2022). Pivotal voting: The opportunity to tip group decisions skews juries and other voting outcomes. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, *119*(32), e2108208119.

Dawson, G. A., Karl, K. A., & Peluchette, J. V. (2019). Hair matters: Toward understanding natural black hair bias in the workplace. *Journal of Leadership & Organizational Studies*, *26*(3), 389-401.

Devine, K., Luchak, A. A., & Hunter, K. H. (2012). Limiting facades of conformity and its impact: The role of supportive employment relationships.

Doblhofer, D. S., Hauser, A., Kuonath, A., Haas, K., Agthe, M., & Frey, D. (2019). Make the best out of the bad: Coping with value incongruence through displaying facades of conformity, positive reframing, and self-disclosure. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, *28*(5), 572-593.

Hewlin, P. F. (2003). And the award for best actor goes to…: Facades of conformity in organizational settings. *Academy of Management Review*, *28*(4), 633-642.

Hewlin, P. F. (2009). Wearing the cloak: Antecedents and consequences of creating facades of conformity. *Journal of Applied Psychology*, *94*(3), 727.

Hewlin, P. F., Dumas, T. L., & Burnett, M. F. (2017). To thine own self be true? Facades of conformity, values incongruence, and the moderating impact of leader integrity. *Academy of Management Journal*, *60*(1), 178-199.

Hewlin, P. F., Kim, S. S., & Song, Y. H. (2016). Creating facades of conformity in the face of job insecurity: A study of consequences and conditions. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, *89*(3), 539-567.

Latif, Z., Riaz, A., Ajmi, M. A., Nadeem, M. A., Srinivas, K., & Hasan, M. K. (2024). Unraveling the Paradox: Facades of Conformity Amid Servant Leadership and Employee Readiness to Change. *Employee Responsibilities and Rights Journal*, 1-29.

Liang, H. L. (2020). How workplace bullying relates to facades of conformity and work–family conflict: The mediating role of psychological strain. *Psychological Reports*, *123*(6), 2479-2500.

Lin, S. H. J., & Johnson, R. E. (2015). A suggestion to improve a day keeps your depletion away: Examining promotive and prohibitive voice behaviors within a regulatory focus and ego depletion framework. *Journal of Applied Psychology*, *100*(5), 1381.

Ma, L., Wei, Y., Xie, P., & Zheng, Y. (2023). The Impact of Facades of Conformity on Individual Creativity: The Critical Role of Emotional Exhaustion and Organizational Political Climate. *Highlights in Business, Economics and Management*, *6*, 417-431.

Perrigino, M. B., & Jenkins, M. (2022). Antecedents of facades of conformity: when can employees "be themselves"?. *Journal of Humanities and Applied Social Sciences*, *5*(4), 323-338.

Perrigino, M. B., & Jenkins, M. (2022). Antecedents of facades of conformity: when can employees "be themselves"?. *Journal of Humanities and Applied Social Sciences*, *5*(4), 323-338.

R Core Team (2024). _R: A Language and Environment for Statistical Computing_. R Foundation for Statistical Computing, Vienna, Austria. <https://www.R-project.org/>.

Rosenfeld, P. (1995). Impression management in organizations: Theory, measurement, practice.

Stormer, F., & Devine, K. (2008). Acting at work: Facades of conformity in academia. *Journal of Management Inquiry*, *17*(2), 112-134.

Tetlock, P. E., & Manstead, A. S. (1985). Impression management versus intrapsychic explanations in social psychology: A useful dichotomy?. *Psychological Review*, *92*(1), 59.

Wong, Y. L. (2018). *Conformity in the workplace: the relationship between facades of conformity, job satisfaction, emotional exhaustion, and intention to leave* (Doctoral dissertation, University of Wisconsin-Stout).

Ye, H., & Qian, X. (2023). Facades of conformity and cyberloafing: a moderated mediation model. *Journal of Managerial Psychology*, *38*(7), 480-495.

ZORUNLU VATANDAŞLIK DAVRANIŞLARI İLE ÖZ YETERLİLİK İLİŞKİLERİNİN İNCELENMESİ: BİR BELEDİYE ÜZERİNE ARAŞTIRMA

EXAMINATION OF THE RELATIONSHIPS BETWEEN COMPULSORY CITIZENSHIP BEHAVIORS AND SELF-EFFICACY: A STUDY ON A MUNICIPALITY

Sedat İŞBİLİR
İstanbul Medeniyet University, Faculty of Political Sciences,
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0001-5088-632X

Assoc. Prof. Dr. Sezai ÖZTOP
İstanbul Medeniyet University, Faculty of Political Sciences,
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0003-2656-2776

Prof. Dr. Bora YILDIZ
İstanbul University, Faculty of Economics
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-0373-6457

ÖZET

Örgütlerin hedeflerine ulaşmalarındaki bir önemli unsur da personelin, çalışma koşullarındaki ve görev tanımlarındaki sınırların gönüllü olarak üzerinde kalan ve rol fazlası olarak nitelenebilecek davranışlarıdır. Bu rol fazlası davranışlar günümüz literatüründe örgütsel vatandaşlık davranışı olarak kavramlaşmıştır. Örgütsel vatandaşlık davranışlarının karanlık yüzü olarak tanımlanan zorunlu örgütsel vatandaşlık davranışları ise örgütsel vatandaşlık davranışlarının bir illüzyonu olarak nitelenebilir. Bir başka deyişle zorunlu örgütsel vatandaşlık davranışları, örgütsel vatandaşlık davranışları kapsamında çalışanların üstlendikleri ekstra rollerin gönüllülük temelinde değil bir takım baskı unsurlarından kaynaklandığını ifade etmektedir. Psikolojik ve fiziksel olarak yeterli olan ve kendini yeterli hisseden çalışanların ise diğerlerine oranla daha yüksek performans göstermesi kaçınılmaz olacaktır. Bu yeterlilik hissiyatı insanların yaşamlarını etkileyen olaylar üzerinde etki yaratan belirli performans seviyelerini üretme yetenekleri hakkındaki inançları olarak tanımlanan öz yeterlilik kavramı ile sağlanabilecektir. Başka bir deyimle bireyin belli performansı göstermek için gerekli etkinliği organize edip, başarılı olarak yapma kapasitesine duyduğu inanç onun yeterli hissetmesini sağlayacaktır. Öz yeterlilik kuramı bir insanın bir hedefe ulaşmayı ne derece başarabileceği hususundaki inancının o konudaki motivasyon ve performansını etkileyeceği ilkesi üzerine kurulmuştur. Günümüzde belediyeler de rekabet koşullarından payını almış ve kurumsal performanslarını arttırma yolunda mevzuat ile kendilerine verilen performans hedefleri oluşturma ve bu hedefleri yakalama görevleri için çalışmalarını hızlandırmışlardır. Açıktır ki belediyeleri bu performansa ulaştıracak en etkili güçlerden biri insan kaynağıdır. Belediyelerde de İnsan kaynağından azami şekilde faydalanmak için personelin ekstra roller üstlenmesi ve çeşitli nedenlerle zorunlu vatandaşlık davranışları sergilemeleri de olasıdır. Bu çalışmada öz yeterlilik ile zorunlu vatandaşlık davranışları arasındaki ilişkiler teorik çerçeve ile birlikte anket çalışması yapılarak değerlendirilmiştir. Türkiye'de yer alan bir büyükşehir belediyesinin memur, sözleşmeli personel, işçi ve belediye şirketi personellerinden olmak üzere çeşitli unvan ve pozisyonlarda görev ifa eden 523 çalışanı üzerinden anket yöntemi ile toplanan verilerin

analizinde R programlama dilinden (R Core Team, 2023) faydalanılmış ve Yapısal Eşitlik Modeli oluşturulmuştur. Çalışma sonucunda öz yeterlilik unsurunun zorunlu vatandaşlık davranışları üzerinde olumsuz etkiye sahip olduğu ve zorunlu vatandaşlık davranışlarını azalttığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: zorunlu vatandaşlık, öz yeterlilik, belediye.

ABSTRACT

An important factor in organizations achieving their goals is the behavior of personnel who voluntarily go beyond the boundaries of working conditions and job descriptions, which can be characterized as role excess. These extra-role behaviors have been conceptualized as organizational citizenship behavior in today's literature. Compulsory organizational citizenship behaviors, defined as the dark side of organizational citizenship behaviors, can be characterized as an illusion of organizational citizenship behaviors. In other words, compulsory organizational citizenship behaviors indicate that the extra roles employees take on within the scope of organizational citizenship behaviors are not based on voluntariness but rather stem from various pressure factors. It will be inevitable for employees who are psychologically and physically adequate and feel sufficient to perform at a higher level compared to others. This sense of competence can be achieved through the concept of self-efficacy, which is defined as people's beliefs about their abilities to produce certain performance levels that influence events in their lives. In other words, the belief in one's capacity to organize the necessary activities and successfully perform a certain task will enable the individual to feel competent. The self-efficacy theory is based on the principle that a person's belief in their ability to achieve a goal affects their motivation and performance in that area. Nowadays, municipalities have also taken their share of competitive conditions and have accelerated their efforts to create performance targets assigned to them by legislation and to achieve these targets in order to improve their institutional performance. It is clear that one of the most effective forces in achieving this performance for municipalities is human resources. In municipalities, it is also possible for personnel to take on extra roles and exhibit compulsory citizenship behaviors for various reasons in order to maximize the benefit from human resources. In this study, the relationships between self-efficacy and compulsory citizenship behaviors were evaluated through a survey study along with a theoretical framework. In the analysis of data collected through a survey method from 523 employees serving in various titles and positions, including civil servants, contracted personnel, workers, and municipal company staff of a metropolitan municipality in Turkey, the R programming language (R Core Team, 2023) was utilized, and a Structural Equation Model was created. As a result of the study, it was determined that the element of self-efficacy has a negative impact on compulsory citizenship behaviors and reduces them.

Keywords: compulsory citizenship, self-efficacy, municipality

1.GİRİŞ

Örgütlerin günden güne artan rekabet koşulları ile başarılı bir şekilde başa çıkabilmesinin en temel yollarından biri de var olan insan kaynağından en üst düzeyde yararlanmaktan geçmektedir.

Küreselleşme ile teknolojik, ekonomik ve siyasi değişim kamu yönetiminde de ciddi değişikliklerin ortaya çıkmasına neden olmuş, geleneksel kamu yönetiminden yeni kamu yönetimine geçiş sonucunu doğurmuştur. Yeni kamu yönetimi anlayışı süreç yerine sonuca odaklanmış; yükselen rekabet koşulları kamu örgütlerinin de vatandaş odaklılık, şeffaflık, hesap verebilirlik, verimlilik ve etkinlik esasları çerçevesinde faaliyet göstermesini zorunlu hale getirmiştir.

Örgütlerin hedeflerine ulaşmalarındaki bir önemli unsur da personelin, çalışma koşullarındaki ve görev tanımlarındaki sınırların gönüllü olarak üzerinde kalan ve rol fazlası olarak nitelenebilecek davranışlarıdır. Bu rol fazlası davranışlar günümüz literatüründe **örgütsel vatandaşlık davranışı (organizational citizenship behaviour, ÖVD/OCB)** olarak kavramlaşmıştır (Smith vd., 1983). Örgütsel vatandaşlık davranışlarının karanlık yüzü (Vigoda-Gadot, 2007) olarak tanımlanan **zorunlu örgütsel vatandaşlık davranışları (CCB/ZVD)** örgütsel vatandaşlık davranışlarının bir illüzyonu olarak nitelenebilir (Yıldız, 2016: 88). Bir başka deyişle zorunlu örgütsel vatandaşlık davranışları, örgütsel vatandaşlık davranışları kapsamında çalışanların üstlendikleri ekstra rollerin gönüllülük temelinde değil bir takım baskı unsurlarından kaynaklandığını ifade etmektedir (Yıldız, 2016: 88).

Sonuç olarak günümüzde belediyeler de rekabet koşullarından payını almış ve kurumsal performanslarını arttırma yolunda mevzuat ile kendilerine verilen performans hedefleri oluşturma ve bu hedefleri yakalama görevleri için çalışmalarını hızlandırmışlardır. Açıktır ki belediyeleri bu performansa ulaştıracak en etkili güçlerden biri insan kaynağıdır. Belediyelerde de İnsan kaynağından azami şekilde faydalanmak için personelin ekstra roller üstlenmesi olasıdır.

Psikolojik ve fiziksel olarak yeterli olan ve kendini yeterli hisseden çalışanların ise diğerlerine oranla daha yüksek performans göstermesi kaçınılmaz olacaktır. Bu yeterlilik hissiyatı insanların yaşamlarını etkileyen olaylar üzerinde etki yaratan belirli performans seviyelerini üretme yetenekleri hakkındaki inançları olarak tanımlanan öz yeterlilik kavramı ile sağlanabilecektir (Bandura, 1977). Başka bir deyimle bireyin belli performansı göstermek için gerekli etkinliği organize edip, başarılı olarak yapma kapasitesine duyduğu inanç onun yeterli hissetmesini sağlayacaktır (Bandura, 1994).

Zorunlu vatandaşlık davranışları ile ilgili ülkemizde özel sektörde bazı çalışmalar yapılmış olmakla birlikte kamu sektöründe yapılan çalışmalar daha az sayıdadır. Kamuda ve özellikle belediyelerde bu alanda yeterli çalışma yapılmamış olması da literatürde bir boşluk doğurmaktadır.

2. ÖZ YETERLİLİK KAVRAMI

Psikolojik ve fiziksel olarak yeterli olan ve kendini yeterli hisseden çalışanların diğerlerine oranla daha yüksek performans göstermeleri kaçınılmaz olacaktır.

Bandura (1977) tarafından ileri sürülen algılanan öz yeterlilik kavramı, insanların yaşamlarını etkileyen olaylar üzerinde etki yaratan belirli performans seviyelerini üretme yetenekleri hakkındaki inançları olarak tanımlanır. Yine Bandura (1994) tarafından yapılan bir başka tanımlamada öz-yeterlik, *"bireyin belli performansı göstermek için gerekli etkinliği organize edip, başarılı olarak yapma kapasitesine duyduğu inanç"* olarak nitelendirilmektedir.

Öz yeterlilik inançları, insanların nasıl hissettiğini, düşündüğünü, kendini motive ettiğini ve davrandığını belirler. Bireyler, kendi deneyimlerinden kendi başa çıkma yetileri hakkında özel inançlar türetirler ve böylece özyeterlilik inançları arttıkça davranışları da değişir ki öz yeterlilik, olumlu bir psikolojik yapı olarak, bireylerin başarı elde etme yeteneklerine olan inançlarını ifade eder (Bandura, 1977).

Öz yeterlilik kuramı bir insanın bir hedefe ulaşmayı ne derece başarabileceği hususundaki inancının o konudaki motivasyon ve performansını etkileyeceği ilkesi üzerine kurulmuştur. Yani artan öz yeterlilik inancı kişinin azmini ve kararlılığını arttırarak daha başarılı sonuçlar alınmasını sağlar. Bu kavrama göre kişilerin kendilerini yeterli hissettikleri eylemleri gerçekleştirme ihtimalleri yüksek; yetersiz olduklarını düşündükleri eylemleri gerçekleştirme ihtimalleri ise düşük olacaktır. Kuram, Mahatma Gandhi'nin şu sözü ile açıkça ortaya konulmaktadır: "Yapabileceğime inanırsam, başlangıçta sahip olmasam bile onu yapacak gücü kendimde bulurum." (Arseven, 2016: 67-68). Öz yeterlilik düzeyi düşük olan bireyler endişe ve korkuya kapılır ve genellikle belirli bir göreve karşı şüpheler taşırlar. (Frank, 2011).

2.1. Öz yeterliliği Etkileyen Faktörler

1- Önceki deneyimlerden elde edilen başarı ve başarısızlıklar (Bandura, 1994; Yıldırım. 2012).

2- Dolaylı deneyimler: Benzer koşullardaki insanların sürekli çaba ile başarılı gösterdiklerine şahit olan bireylerin benzer alanlarda başarılı olma yeteneklerine dair inançları pekişir ve artar. Aksine, yüksek çaba gösteren benzer kişilerin başarısızlıklarına şahit olan bireyin başarıya olan inancı düşer ve çabaları zayıflar (Bandura, 1994; Yıldırım. 2012).

3- İnsanları başarılı olmak için gerekenlere sahip olduklarına inandırmanın bir yolu da sosyal iknadır. Algılanan öz yeterliliği artıran ikna edici teşvikler, insanların başarılı olmak için yeterince çaba göstermelerine yol açtığı ölçüde, becerilerin gelişimini ve kişisel yeterlilik duygusunu teşvik eder (Bandura, 1994; Bozgeyikli, 2005).

4- Kişilerin kendi kapasiteleri hakkındaki değerlendirmeleri fiziksel ve duygusal hallerine de bağlıdır (Bandura, 1997). Bu bağlamda ruh halinin olumlu veya olumsuz olmasının (yoğun streslilik, depresyon hali, karamsarlık duygusu vb.) öz-yeterlilik algısını pekiştireceği veya zayıflatacağı belirtilmiştir (Bandura, 1994; Bandura, 1997; Yıldırım. 2012).

2.2. Öz Yeterlilik Algısının Sonuçları

1-Bireyin öz yeterlilik algısının yüksek veya düşük olması onun hedeflerinin yüksek veya düşük olmasına neden olacak; kişi, hedefe göre çaba sarf ederek, yüksek veya düşük peformans sergileyecektir (Bandura, 1994; 1997).
2- Yüksek performans gösteren birey, başarılı senaryolar düşünürken; düşük öz yeterlilik, performansı daha da düşürecek, olumsuz düşüncelere neden olacaktır (Bandura, 1994; 1997).
3- Bireylerin motivasyon derecesi üzerinde de öz yeterliliğin önemli bir etkisi vardır. Motivasyonu düzeyi; hedeflerin belirlenmesi, üstlenilern görevlerin vaktinde ifa edilmesi ve zorluklar karşısında güçlü ve esnek duruş üzerinde etkilidir (Bandura, 1994; 1997).
4- Öz yeterlilik algısının yüksekliği bireyi negatif duygu ve düşüncelerden uzak tutacak aşırı kaygı ve strese engel olacaktır. Tersi durum ise bireyin stres durumunu olumsuz etkileyerek, zor görevlerde aşırı baskı altında hissedilmesine neden olacak, bu stres ve kaygı bireyi tükenmişliğe dahi sürükleyebilecektir (Bandura, 1994; Tyler,2006).
5- Öz yeterlilik bireylerin birçok seçimine de etki edecektir. Öz yeterlilik durumuna göre başa çıkılabilecek eylemler belirlenir. Daha zor ve yüksek kariyer basamaklarından yüksek öz yeterlilikte vazgeçilmezken, düşük öz yeterlilikte ise öz kapasiteye güvenmeme ve başarıya olan inançsızlık söz konusu olacaktır (Bandura, 1994.

3. ÖRGÜTSEL VATANDAŞLIK DAVRANIŞI VE ZORUNLU VATANDAŞLIK DAVRANIŞI

Örgütlerin hedeflerine ulaşmalarındaki bir önemli unsur da personelin, çalışma koşullarındaki ve görev tanımlarındaki sınırların gönüllü olarak üzerinde kalan ve rol fazlası olarak nitelenebilecek davranışlarıdır (Karaman ve Aylan, 2012: 36). Bu rol fazlası davranışlar günümüz literatüründe örgütsel vatandaşlık davranışı olarak kavramlaşmıştır. Örgütsel vatandaşlık davranışlarının karanlık yüzü olarak tanımlanan zorunlu örgütsel vatandaşlık davranışları ise örgütsel vatandaşlık davranışlarının bir illüzyonu olarak nitelenebilir(Yıldız, 2016: 88). Bir başka deyişle zorunlu örgütsel vatandaşlık davranışları, örgütsel vatandaşlık davranışları kapsamında çalışanların üstlendikleri ekstra rollerin gönüllülük temelinde değil bir takım baskı unsurlarından kaynaklandığını ifade etmektedir (Yıldız, 2016: 88).
Çalışanın kendisi, yakınları, başarılı çalışma arkadaşları, örgütsel iklim ya da yöneticileri, zorunlu vatandaşlık davranışına etki eden baskı kaynaklarıdırlar ve bu baskılar sonucu meydana gelen örgütsel vatandaşlık davranışı, esasen zorunlu vatandaşlık davranışlarını meydana getirmektedir (Alkan ve Turgut, 2015; Şeşen ve Soran, 2013).

3.1. Zorunlu Vatandaşlık Davranışının Bazı Öncülleri

Aşağıda zorunlu vatandaşlık davranışının bazı öncülleri (Baig ve Riaz, 2021; Yıldız ve Ayaz Arda, 2018; Kaptan, 2024; Telli Danışmaz, 2021) sayılmıştır:

1- İşte tutunabilmek, ödül vb. müspet sonuçlar elde etmek, ceza vb. olumsuz durumlardan kaçınmak ZVD'nin temel motivasyon kaynaklarındandırlar.
2-İstismarcı yönetimin duygusal tükenmişlik vasıtası ile zorunlu vatandaşlık davranışlarını etkilediği görülmüştür.
3-Örgütsel politikalara riayet etmek durumunda kalan çalışanların yöneticilere kendilerini fark ettirmek ve örgüt içerisinde tutunabilmek için zorunlu vatandaşlık davranışlarında bulunma durumunda kalmaları örgütsel politika algısının da öncül olduğunu göstermektedir
4-Kariyerizm: Performansa dayalı olmayan yollarla kariyer yükselişinin sürdürülerek örgütsel performans ve çıktıların göz ardı edilmesi.
5-Çalışanlara uygulanan baskılar (ailesi, iş arkadaşları, yöneticiler, örgütsel politika vb.)

3.2. Zorunlu Vatandaşlık Davranışının Önemli Sonuçları

Aşağıda zorunlu vatandaşlık davranışının bazı önemli sonuçları (Vigoda-Gadot, 2006; Yıldız vd., 2023; He vd., 2018; Hung vd., 2022; Bozdoğan, 2022; Bashir vd., 2019; Peng ve Zhao, 2012; Şeşen ve Soran, 2013; Vigoda-Gadot, 2007) sayılmıştır:
1-Zorunlu vatandaşlık davranışlarının çalışan sessizliği, sosyal kaytarma, verimlilik karşıtı işyeri davranışlarında artışa neden olurken, iş performansı ve örgütsel vatandaşlık davranışını azalttığı görülmüştür
2-Tükenmişlik duygusunda artış
3-Psikolojik geri çekilme doğurması
4-İş stresinde artış
5-İşten ayrılma niyetinde artış
6-İş tatmini ve örgütsel bağlılıkta azalma
7-İş aile çatışması
8-Örgütsel bağlılıkta azalma

4. ÖZ YETERLİLİK VE ZORUNLU VATANDAŞLIK DAVRANIŞI ARASINDAKİ İLİŞKİLER VE HİPOTEZ OLUŞTURMA

Anfajaya ve Rahayu'(2019), Abdullah ve Wider (2022), Rizma (2024) ve Alexandra Beauregard'ın (2012) çalışmaları sonuçları, öz yeterliliğin örgütsel vatandaşlık davranışını olumlu yönde etkileyeceği, öz yeterlilikleri yüksek olan bireylerin daha fazla örgütsel vatandaşlık davranışı göstereceği yönündedir.
Öz yeterliliğin kaygı, stres ve baskılara karşı koymaya yardımcı oluşu, çalışanların kendine güvenini, yüksek motivasyon ve yüksek performansını sağlaması yüksek öz yeterlilik düzeylerinin örgütsel vatandaşlık davranışı doğuracağını, düşük öz yeterliliğin ise örgütsel vatandaşlık davranışlarına engel olarak zorunlu vatandaşlık davranışı doğurabileceği ifade edilebilir (Bandura, 1994; 1997; Tyler, 2006).
İş talepleri-kaynaklar modeli (Demerouti vd., 2001) bağlamında düşünüldüğünde psikolojik sermayenin bir parçası ve kişisel bir kaynak olan öz yeterliliğin yüksek olması iş taleplerinin

olumsuz etkilerini azaltacak ve iş tatmini, bağlılık ve iş performansı gibi olumlu sonuçları teşvik ederek zorunlu vatandaşlık davranışlarına engel olacaktır.

Yüksek öz yeterlilik düzeyine sahip bireyler, yeteneklerine güvenirler ve kendilerinden olan beklentileri yönetme sürecinde daha mahirdirler. Bu sayede yüksek öz yeterlilik seviyesine sahip bireylerin, dış baskılara boyun eğerek zorunlu vatandaşlık davranışları sergileme ihtimalleri daha düşüktür. Formal sorumluluklarını önceliklendirme ve net sınırlar belirleme hususunda kendilerini güçlü ve yeterli hissederler (Bandura, 1994). Örgütsel vatandaşlık davranışına katıldıklarında, bu genellikle gönüllü olup zorunluluk ve baskılardan değil, içsel motivasyondan kaynaklanır (Bowling vd., 2010).

Yeterliliklerine olan inançları, başkaları meydana gelebilecek sonuçlardan endişe duyarak ve çekinerek zorunlu vatandaşlık davranışları sergileyebilecekken, onların örgütsel baskılara karşı dirençli ve güçlü olmalarını sağlar (Ng ve Feldman, 2008).

Düşük öz yeterlilik düzeyine sahip bireyler, zorunlu vatandaşlık davranışları sergilemeye daha yatkındır. İşbirlikçi veya yeteneksiz olarak algılanmaktan kaçınmak için ekstra rol taleplerine uymak zorunda hissedebilirler. Düşük öz yeterlilik seviyesi genellikle dış baskılara direnç göstermekte zorluk çekmeye yol açar, bu da bu tür bireylerin zorunlu vatandaşlık davranışlarına katılma olasılığını artırır (Bolino vd., 2010).

Sonuç olarak, öz yeterlilik, kişilerin zorunlu vatandaşlık davranışına yol açabilecek baskılar karşısında nasıl tepki vereceklerini belirlemede önemli bir rol oynar. Yüksek öz yeterlilik seviyesi, sınırları belirleme yeteneği ve içsel motivasyon nedeniyle zorunlu vatandaşlık davranışları gösterme olasılığını azaltırken, düşük öz yeterlilik dış baskılara ve strese karşı hassasiyeti yükseltir. Bu çerçevede aşağıdaki hipotez oluşturulmuştur:

H1:Öz yeterlilik ve zorunlu vatandaşlık davranışı arasında negatif yönlü ve anlamlı bir ilişki mevcuttur.

5. BİR BELEDİYE ÜZERİNE ARAŞTIRMA

5.1. Yöntem

Türkiye'de yer alan bir büyükşehir belediyesinin memur, sözleşmeli personel, işçi ve belediye şirketi personellerinden olmak üzere çeşitli unvan ve pozisyonlarda görev ifa eden 523 çalışanı üzerinden anket yöntemi ile toplanan verilerin analizinde R programlama dilinden (R Core Team, 2023) faydalanılmış ve Yapısal Eşitlik Modeli oluşturulmuştur.

Anket bölümde Zorunlu örgütsel vatandaşlık davranışlarını ölçmek için tek boyutlu olup beş adet sorudan meydana gelen Vigoda-Gadot (2007) tarafından geliştirilen ve Yıldız (2022) tarafından Türkçeye uyarlanan Zorunlu Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Ölçeği, Öz yeterlilik algısını ölçmek için ise tek boyutlu olup sekiz adet sorudan ibaret olan ve Chen, G., Gully, S. M., & Eden, D. (2001) tarafından geliştirilen ve Oktay (2020) tarafından Türkçeye uyarlanan Öz Yeterlilik Ölçeği (OY) kullanılmıştır. Bu ifadelerin ''1=hiç katılmıyorum'' ve ''5=tamamen katılıyorum'' olmak üzere beşli Likert ölçeği (Likert, 1932) ile değerlendirilerek cevaplanması istenmiştir.

5.2. Evren, Örneklem ve Demografik Bilgiler

Çalışmanın evrenini anketi uyguladığımız büyükşehir belediyesinde memur, sözleşmeli personel, işçi ve belediye şirket personeli olarak görev ifa eden kişiler oluştururken, araştırmanın örneklemini ise 523 belediye çalışanı oluşturmaktadır.

Katılımcıların çoğu erkek (%68,6), evli (%69,0), 40-49 yaş aralığında (%38,0), lisans mezunu (%49,0), memur olarak istihdam edilmiş olan (%72,8), çalışan pozisyonunda (%77,8), on yılı aşkındır aynı kurumda (aynı belediyede) (%55,2), 1-5 yıl arası aynı birimde çalışan (%40) ve 25.000 TL (2022-Temmmuz rakamları ile) üzeri aylık geliri bulunan (%72,7) kişilerden oluşmaktadır.

5.3. Bulgular

Bu bölümde değişkenlere ilişkin yapının geçerliliğini test etmek amacıyla, doğrulayıcı faktör analizi yürütülmüştür. Bu aşamada ölçüm modelinin kalitesi faktör yükleri ve uyum indeksleri ile güvenilirlik (içsel tutarlılık), yakınsama ve ayrışma geçerlilikleri test edilerek değerlendirilmiştir. Nihayet yapısal model değerlendirilerek yol analizi ile hipotezler test edilmiştir. Toplanan verilerin analizinde ve Yapısal Eşitlik Modelinin oluşturulmasında R programlama dilinden (R Core Team, 2023) faydalanılmıştır.

Hipotez test sonuçları değerlendirildiğinde öz yeterliliğin zorunlu vatandaşlık davranışlarını negatif ve istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde etkilediği saptanmıştır. Buna göre hipotezimiz (H1) desteklenmiştir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Örgütsel vatandaşlık davranışı bireysel ve örgütsel performansın arttırılarak organizasyonların hedeflerine ulaşmasında oldukça elverişli bir araçtır. Ne var ki onun karanlık yüzü olan zorunlu vatandaşlık davranışları (Vigoda-Gadot, 2007) yol açabileceği bir çok olumsuz sonuç dolayısı ile bireysel ve örgütsel performansı da son tahlilde olumsuz etkileyecek, gerek özel sektörde gerek kamuda kurum ve kuruluşların hedeflerine ulaşmasında olumsuz bir tesir yaratacaktır. ZVD'nin bu yıkıcı etkisini ortadan kaldırmak için onun öncüllerini doğru tespit etmek ve bu sayede ZVD doğuracak durumlara da mani olmak oldukça önemli bir husustur. Öz yeterlilik ile ZVD arasındaki ilişkileri inceleyerek ZVD'nin negatif etkileri üzerinde öz yeterliliğin muhtemel etkilerinin ne olduğu sorusu çalışmamızın temel motivasyon noktasını oluşturmaktadır.

Araştırmamızın yanıt aradığı sorular şunlardır:

1-Öz yeterlilik ve zorunlu vatandaşlık davranışları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

2-Öz yeterlilik zorunlu vatandaşlık üzerinde nasıl bir etki göstermektedir?

Elde edilen sonuç şu şekildedir:

Öz yeterlilik ve zorunlu vatandaşlık davranışları arasındaki ilişkiye yönelik sonuç ve tartışma: Katılımcıların öz yeterlilik algısı ile zorunlu vatandaşlık davranışları arasında negatif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiş ve H1 hipotezi kabul edilmiştir. Bu çerçevede öz yeterliliği yüksek olan çalışanların zorunlu vatandaşlık davranışlarının azalacağı, öz yeterliliği düşük olan

çalışanların ise zorunlu vatandaşlık davranışlarının daha da artacağı görülmektedir. Bu sonuç yüksek öz yeterlilik algısının örgütsel vatandaşlık davranışlarını arttırdığı yönünde sonuç veren önceki çalışmalarla uyuşmaktadır. Ayrıca öz yeterlilik algısı ve zorunlu vatandaşlık davranışları arasında teorik olarak kurulan ilişkiler de çalışma sonuçları ile uyum sağlamaktadır.

Zorunlu vatandaşlık davranışlarının öz yeterliliğin arttırılarak azaltılması için aşağıdaki öneriler getirilmiştir.

1- Önceki deneyimlerden elde edilen başarı ve başarısızlıklar (Bandura, 1994): Bu konuda evvelki başarısızlıkların yol açtığı yıkımları ortadan kaldıracak çalışmalar yapılabilir
2- Dolaylı deneyimler (Bandura, 1994; Yıldırım. 2012).: Başka başarılar ile çalışanları teşvik etmek. Başarısızlık durumlarında yer alan eksiklerin tamamlanabileceği anlayışını aşılamak.
3- İnsanları başarılı olmak için gerekenlere sahip olduklarına inandırmanın bir yolu da sosyal iknadır (Bandura, 1994). Algılanan öz yeterliliği artıran ikna edici teşvikler, insanların başarılı olmak için yeterince çaba göstermelerine yol açtığı ölçüde, becerilerin gelişimini ve kişisel yeterlilik duygusunu teşvik eder.
4- Kişilerin kendi kapasiteleri hakkındaki değerlendirmeleri fiziksel ve duygusal hallerine de bağlıdır (Bandura, 1997). Bu bağlamda ruh halinin olumlu veya olumsuz olmasının (yoğun streslilik, depresyon hali, karamsarlık duygusu vb.) öz-yeterlilik algısını pekiştireceği veya zayıflatacağından çalışanların pozitif ruh haline katkıda bulunacak çalışmalar da örgütler tarafından yapılabilir.

KAYNAKÇA

Abdullah, M. R., & Wider, W. (2022). The moderating effect of self-efficacy on supervisory support and organizational citizenship behavior. *Frontiers in Psychology*, *13*, 961270.

Alexandra Beauregard, T. (2012). Perfectionism, self-efficacy and OCB: The moderating role of gender. *Personnel Review*, *41*(5), 590-608.

Alkan, S. E., & Turgut, T. (2015). A research about the relationship of psychological safety and organizational politics perception with compulsory citizenship behavior and the pressures behind compulsory citizenship behavior. *Research journal of Business and Management*, *2*(2), 185-203.

Anfajaya, M. A., & Rahayu, A. (2020, January). The role of self-efficacy in organizational citizenship behavior. In *5th ASEAN Conference on Psychology, Counselling, and Humanities (ACPCH 2019)* (pp. 108-111). Atlantis Press.

Arseven, A. (2016). Öz Yeterlilik: Bir Kavram Analizi. *Turkish Studies*, *11/19*, 63-80

Baig, A. T., & Riaz, Z. (2021). Tracing an unyielding work compulsion: a moderated mediation model of abusive supervision and compulsory citizenship behavior. *Frontiers in psychology*, *12*, 746823.

Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84 (2), 191-215.

Bandura, A. (1994). Self-efficacy. In. VS Ramachaudran. *Encyclopedia of human behavior*, *4*(4), 71-81.

Bandura, A. (1997). *Bandura* (Vol. 2). FrancoAngeli.

Bashir, M., Shaheen, K., Saleem, S., Bhutta, M. K., Abrar, M., & Jun, Z. (2019). The mediating role of psychological need thwarting in the relationship between compulsory citizenship behavior and psychological withdrawal. *Frontiers in Psychology*, *10*, 2595.

Bolino, M. C., Turnley, W. H., Gilstrap, J. B., & Suazo, M. M. (2010). Citizenship under pressure: What's a "good soldier" to do?. *Journal of Organizational behavior*, *31*(6), 835-855.

Bowling, N. A., Eschleman, K. J., & Wang, Q. (2010). A meta-analytic examination of the relationship between job satisfaction and subjective well-being. *Journal of occupational and organizational psychology*, *83*(4), 915-934.

Bozdoğan, S. C. (2022). Moderator Effect Of Prosocıal Motivation On Relationship Between Compulsory Citizenship Behavior And Burnout. *Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *19*(49), 14-28.

Bozgeyikli, H. (2005). *Mesleki grup rehberliğinin ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin meslek kararı vermede kendilerini yetkin görme düzeylerine etkisi*. Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Chen, G., Gully, S. M., & Eden, D. (2001). Validation of a new general self-efficacy scale. Organizational research methods, 4(1).

Demerouti, E., Bakker, A. B., Nachreiner, F., & Schaufeli, W. B. (2001). The job demands-resources model of burnout. *Journal of Applied psychology*, *86*(3), 499-512.

Frank, M. A. (2011). The pillars of the self-concept: Self-esteem and self-efficacy. https://www. excelatlife. com/articles/selfesteem. htm adresinden erişilmiştir.

He, P., Wang, X., Wu, M., & Estay, C. (2018). Compulsory citizenship behavior and employee silence: The roles of emotional exhaustion and organizational identification. *Social Behavior and Personality: an international journal*, *46*(12), 2025-2047.

Hung, T. K., Wang, C. H., Tian, M., Lin, M., & Liu, W. H. (2022). How to prevent stress in the workplace by emotional regulation? The relationship between compulsory citizen behavior, job engagement, and job performance. *Sage Open*, *12*(2), 21582440221105483.

Kaptan, Z. (2024). *Zorunlu Vatandaşlık Davranışlarının Sistematik Literatür İncelemesi: Bir Bibliyometrik ve Meta Analiz Çalışması.* Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Karaman, A., & Aylan, S. (2012). Örgütsel Vatandaşlık. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, *2*(1), 35-48.

Ng, T. W., & Feldman, D. C. (2008). The relationship of age to ten dimensions of job performance. *Journal of applied psychology*, *93*(2), 392-423.

Oktay, R. (2020). *Kişi-iş uyumu ve dönüşümcü liderliğin çalışanların öz-yeterlilik algısı üzerindeki etkisi* . Yayımlanmış doktora tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Peng, Z. L., & Zhao, H. D. (2012). Does organization citizenship behavior really benefit the organization? Study on the compulsory citizenship behavior in China. *Nankai Business Review International*, *3*(1), 75-92.

R Core Team (2023). _R: A Language and Environment for Statistical Computing_. R Foundation for Statistical Computing, Vienna, Austria. <https://www.R-project.org/>.

Rizma, A. (2024). The Influence of Self-Efficacy and Employee Engagement on the Organizational Citizenship Behavior (OCB) of Civil Servants at the Office of Women's Empowerment and Child Protection in West Kalimantan. *Dinasti International Journal of Economics, Finance & Accounting (DIJEFA)*, *5*(4).

Smith, C. A. O. D. W. N. J. P., Organ, D. W., & Near, J. P. (1983). Organizational citizenship behavior: Its nature and antecedents. *Journal of applied psychology*, *68*(4), 653.

Şeşen, H., Soran, S. (Mayıs 2013). Örgütsel Vatandaşlıktan Zorunlu Vatandaşlığa: Zorunlu Örgütsel Vatandaşlık Davranışının Bazı Faktörlerle İlişkisi. *21. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildiriler Kitabı.* Dumlupınar Üniversitesi İ.İ.B.F. İşletme Bölümü, Kütahya.

Telli Danışmaz, A. (2021). *Zorunlu örgütsel vatandaşlık davranışı ile Örgütsel Bağlılık İlişkisinde Başarma İhtiyacının ve İşte Var Olamamanın Düzenleyici Rolünün İncelenmesi*. Doktora tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tyler, K. M. (2006). *A descriptive study of teacher perceptions of self-efficacy and differentiated classroom behaviors in working with gifted learners in Title I heterogeneous classrooms*. The College of William and Mary.

Vigoda-Gadot, E. R. A. N. (2006). Compulsory citizenship behavior: theorizing some dark sides of the good soldier syndrome in organizations. *Journal for the theory of social behaviour*, *36*(1).

Vigoda-Gadot, E. (2007). Redrawing the boundaries of OCB? An empirical examination of compulsory extra-role behavior in the workplace. *Journal of business and psychology*, *21*, 377-405.

Yıldırım, İ. (2012). *Beden eğitimi öğretmenlerinin öz-yeterlikleri ile örgütsel vatandaşlık davranışlarının incelenmesi*. Doktora tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimler Enstitüsü.

Yıldız, B. (2016). Madalyonun Öteki Yüzü: Zorunlu örgütsel vatandaşlık davranışı. *Eurasian Academy of Sciences Eurasian Business & Economics Journal*, *2*, 88-99

Yıldız, B., & Arda, Ö. A. (2018). İyi bir asker mi? İyi bir illüzyonist mi? Kariyerizm ile zorunlu vatandaşlık davranışları arasındaki ilişkide işten ayrılma niyetinin rolü. *Business & Economics Research Journal*, *9*(1), 151-167.

Yıldız, B. (2022). The reliability and validity of the compulsory citizenship behaviors (CCBs) scale: six-step R-based psychometrics protocol among nurses in Turkey. *Perspectives in Psychiatric Care*, *58*(1).

Yıldız, B., Kaptan, Z., Yildiz, T., Elibol, E., Yildiz, H., & Ozbilgin, M. (2023). A systematic review and meta-analytic synthesis of the relationship between compulsory citizenship behaviors and its theoretical correlates. *Frontiers in Psychology*, *14*, 1120209.

LİDERLİKTE CİNSİYET FAKTÖRÜNÜN İNCELENMESİ VE BİR ARAŞTIRMA[1]

A STUDY ON THE GENDER FACTOR IN LEADERSHIP

Aigul BARAKOVA
İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı

Assoc. Prof. Sema YOLAÇ
İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İşletme Bölümü
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-5823-6097

ÖZET

Literatürde kadın ve erkek yöneticilerin liderlik davranışları arasındaki farklılıkları cinsiyet faktörü açısından inceleyen çalışmalar mevcuttur. Kadın ve erkek yöneticilerin liderlik davranışlarını analiz eden birçok araştırma yapılmış ancak ortak bir fikre varılamamıştır. Bazı çalışmalarda kadın ve erkek yöneticilerin liderlik davranışları arasında önemli farklılıklar görülürken, bazılarında benzerlikler tespit edilmiştir. Araştırmalar sonucunda kadın ve erkek liderler arasında örgütsel etkinlik açısından bir fark olmadığı bulunmuştur. Buna karşılık, kadın liderlerin iletişim odaklı oldukları, empati duygusu ile hareket ettikleri, duygusal davrandıkları ve dönüşümcü liderlik tarzını benimsedikleri ortaya çıkmıştır. Erkek liderlerin ise sonuca ve başarıya yönelik davranış gösterdikleri ve etkileşimci liderlik tarzı benimsedikleri tespit edilmiştir. Bu sonuçlar, sosyal rol teorisinin savunduğu; kadınların iletişim odaklı, erkeklerin görev odaklı davrandığı görüşünü desteklemektedir. Söz konusu farklılıklar liderin kişiliği, tecrübesi, inanç ve tutumları, bulunduğu toplum ve çevre şartları gibi faktörlerin yanında cinsiyetten de kaynaklanabilmektedir. Bu nedenle liderlik davranışları üzerinde cinsiyet faktörünün etkisini araştırmaya yönelik çalışmalar önem taşımaktadır.

Bu çalışma, kadın ve erkek yöneticilerin liderlik davranışları hakkında bilgi edinmeyi amaçlamaktadır. Araştırma, özellikler teorisi ve sosyal rol teorisine dayanmaktadır. Liderlik davranışları ve liderlik becerilerine ilişkin olarak geliştirilen hipotezler, kadın ve erkek yöneticiler arasında farklılık olduğu şeklindedir.

Çalışmada nicel bir araştırma yapılmıştır. Araştırmada kadın ve erkek yöneticilerin karşılaştırılabilmesi amacıyla geliştirilen lider etkinliği ölçeği kullanılmıştır. Ölçek, liderlik davranışları ve liderlik becerileri olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. Kolayda örneklem yöntemi ile 388 kişiden veri toplanmıştır. Güvenilirlik analizi sonucuna göre her iki ölçeğin Alpha katsayısı 0,70'in üstünde bulunmuştur. Yapılan T testi sonucunda kadın ve erkek yöneticiler arasında hem liderlik davranışları hem de liderlik becerilerine ilişkin farklılık tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Liderlik, Kadın Lider, Erkek Lider

[1] Bu çalışma, Aigul Barakova tarafından İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme (İktisat) Anabilim Dalında Doç.Dr. Sema Yolaç danışmanlığında hazırlanan "Liderlikte Cinsiyet Faktörünün İncelenmesi ve Bir Araştırma" başlıklı yüksek lisans tez çalışmasından yararlanılarak hazırlanmıştır.

ABSTRACT

There are studies in the literature examining the differences in leadership behaviors between female and male managers from the perspective of gender. Many studies have been conducted analyzing the leadership behaviors of female and male managers, but a consensus has not been reached. In some studies, significant differences are observed in the leadership behaviors of female and male managers, while others identify similarities. The research has concluded that there is no difference in organizational effectiveness between female and male leaders. However, it has been found that female leaders are more communication-focused, act with empathy, behave emotionally, and adopt a transformational leadership style. On the other hand, male leaders are found to be more outcome- and success-oriented, adopting a transactional leadership style. These results support the view proposed by social role theory, which argues that women behave in a communication-oriented manner, while men are task-oriented. These differences may arise not only from gender but also from factors such as the leader's personality, experience, beliefs and attitudes, as well as the society and environmental conditions in which they are situated. Therefore, studies examining the impact of gender on leadership behaviors are important.

This study provides information about the continuation of leadership of men and women. The research is based on trait theory and social role theory. It is in the form of changes regarding the maintenance of leadership and management.

A quantitative research method was used in the study. To compare female and male managers, a previously-developed leader effectiveness scale was used. The scale consists of two parts: leadership behaviors and leadership skills. Data were collected from 388 individuals using a convenience sampling method. According to the reliability analysis, the Alpha coefficient of both scales was found to be above 0.70. The results of the T-test revealed differences between female and male managers in both leadership behaviors and leadership skills.

Keywords: Leadership, Female Leader, Male Leader

GİRİŞ

Liderlik, başarılı bir yönetici olmak için önemli özelliklerden biridir. Lider; cesaret, özgüven, kararlılık, sonuç odaklılık, vizyona sahip olma, strateji oluşturabilme, takım oyuncusu olarak hareket edebilme gibi özelliklere sahip olmalıdır. Ayrıca iyi bir lider iletişim konusunda başarılı olmalı, motivasyon sağlayabilmelidir. Bu özelliklerin her biri bir liderde farklı seviyelerdedir. Dolayısıyla her liderin davranış ve becerileri değişiklik göstermektedir. Söz konusu farklılıklar liderin kişiliği, tecrübesi, inanç ve tutumları, bulunduğu toplum ve çevre şartları gibi birçok nedene bağlıdır. Liderin cinsiyeti de bu etkenler arasında olabilmektedir. Dolayısıyla cinsiyet

faktörünün, liderlik davranış ve becerileri üzerindeki etkilerini araştırmaya yönelik çalışmalar önem taşımaktadır. Bu çalışmada, cinsiyet faktörünün liderlik üzerindeki etkisi araştırılmaktadır.

LİTERATÜR

Kadın ve erkek yöneticilerin liderlik davranış ve becerilerini analiz eden birçok araştırma yapılmış, ancak ortak bir fikre varılamamıştır. Bazı çalışmaların sonucunda kadın ve erkek yöneticilerin davranışları arasında önemli farklılıklar görülürken, bazılarında ise benzerlikler tespit edilmiştir. Araştırmaların sonucunda kadın yöneticilerin daha çok iletişim odaklı, empati duygusu ile hareket eden, duygusal yaklaşımlı ve dönüşümcü liderlik tarzını benimsedikleri ortaya çıkmıştır. Erkek yöneticilerin ise sonuç ve başarıya yönelik davranış göstererek etkileşimci liderlik tarzı benimsedikleri belirtilmektedir. Bu sonuçlar, sosyal rol teorisinin savunduğu "kadınların daha çok kişiler arası iletişim odaklı, erkeklerin ise görev odaklı önderlik ettiği" görüşünü desteklemektedir.

Literatürde liderlikte cinsiyet odaklı çalışma sonuçlarından biri; erkek yöneticilerin adalet, kadın yöneticilerin ise eşitlik ilkesini tercih ettikleri şeklindedir (Dobbins, 1985: 587) . Kadın yöneticilerin hayır derken zorlandıkları, mesai dışı saatlerde de işe zaman ayırdıkları tespit edilmiştir (Powell, 1988: 155).

Eagly ve Johnson (1990:233), liderlik davranışlarında cinsiyet farklılıklarıyla ilgili 161 araştırmayı meta analiz yöntemi ile inceledikleri çalışma sonucunda; kadın yöneticilerin daha demokratik ve katılımcı liderlik tarzı benimsedikleri, insani ilişkilere daha fazla önem verdikleri, erkek yöneticilerin ise otokratik ve buyurgan liderlik tarzı benimsedikleri tespit edilmiştir. Rosener'a göre erkek yöneticiler göreve yönelik veya işlemsel, kadın yöneticilerse dönüşümcü liderlik yaklaşımını benimsemektedirler (Rosener, 1990: 119).

Coleman, kadın ve erkeklerin liderlik stili, etkinliği ve yetkinliği arasında çok az fark bulunduğu veya hiç fark olmadığı sonucuna ulaşmıştır (Pounder & Coleman, 2002: 129).

Birleşik Krallık'taki yöneticilerin liderlik tarzları ve davranışlarındaki cinsiyet farklılıklarını ve benzerliklerini inceleyen çalışma, kadın yöneticilerin erkek meslektaşlarına göre daha az yetki devri yaptığını ancak yönlendirici, danışmacı ve katılımcı liderlik tarzlarının benzer olduğunu ortaya çıkarmıştır (Oshagbemi, & Gill, 2003: 296).

Eagly, Karau ve Makhijani'nin (1995) "cinsiyet ve lider etkililiği" ile ilgili 86 çalışmayı inceledikleri analizde, örgütsel etkililik bağlamında kadın ve erkek arasında fark tespit

edilmemiş fakat erkek yöneticilerin erkeksi, kadınların kadınsı rollerde daha başarılı olduğu görülmüştür (Uzun, 2005: 50). Eagly ve Carli'nin, 45 çalışmanın meta analizini inceleyerek yaptıkları araştırma sonucunda da kadın liderlerin dönüşümcü bir tarz kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Liderlik alanında kadın ve erkek arasında önemli bir cinsiyet farkı olmadığı sonucuna ulaşan Powell, kadın ve erkeklerin benzer şekilde görev ve kişi odaklı liderlik davranışları gösterdiklerini tespit etmiştir (Shanmugam, 2007: 103-104).

Amerika'da kadın ve erkek yöneticiler arasındaki farklılıkları belirlemek için yapılan araştırma sonucunda, kadın yöneticilerin inisiyatif alma ve çeşitliliğe değer verme, erkek yöneticilerin teknik veya profesyonel tecrübe açısından farklılaştığı tespit edilmiştir (Zenger & Folkman, 2020).

YÖNTEM

Kuramsal Çerçeve ve Hipotezler

Liderlik davranışlarına ve liderlik becerilerine ilişkin hipotezler, özellikler teorisi ve sosyal rol teorisine dayanarak oluşturulmuştur.

H_1: Liderlik davranışları açısından kadın ve erkek yöneticiler arasında anlamlı düzeyde farklılık vardır.

H_2: Liderlik becerileri açısından erkek ve kadın yöneticiler arasında anlamlı düzeyde farklılık vardır.

Araştırmanın Amacı, Evreni ve Yöntemi

Bu çalışma, üst ve orta düzeydeki kadın ve erkek yöneticilerin liderlik davranışı ve liderlik becerilerindeki farklılığa ilişkin bilgi edinmeyi amaçlamaktadır.

Araştırmanın evrenini, Kırgızistan'ın başkenti Bişkek'te özel sektörde faaliyet gösteren firmaların üst ve orta düzey yöneticileri ile işletme sahipleri oluşturmaktadır. Araştırmada, kolayda örnekleme yöntemiyle 2023 yılı Nisan-Mayıs aylarında 388 kişiden online anket yoluyla elde edilen veriler kullanılmıştır.

Araştırmada Kullanılan Ölçek

Bu çalışmada; Robert Kabacoff yönetiminde Yönetim Araştırma Grubu tarafından geliştirilen Lider Etkinliği Analizi (LEA) ölçeği kullanılmıştır. Söz konusu ölçek, liderlik davranışları ve liderlik becerileri boyutlarının ölçülmesiyle, kadın ve erkek yöneticilerin karşılaştırılabilmesini amaçlamaktadır (Kabacoff, 1998).

BULGULAR

Katılımcıların Demografik Dağılımı

Araştırmaya dahil olan 388 katılımcı, Bişkek'te özel sektörde faaliyet gösteren firmaların orta ve üst düzey yöneticilerinden oluşmaktadır. Katılımcıların 188'i kadın (%48,5) ve 200'ü (%51,5) erkek olup; 31-40 yaş arasında olanlar çoğunluğu oluşturmaktadır. Katılımcıların %78,4 evli ve %56,7'si lisans mezunudur. Kadınların yarısından fazlası (98 kişi) firma sahibi iken, erkek katılımcıların çoğu (133 kişi) orta düzey yöneticidir. Üst düzey yönetici olarak katılım sağlayan 9 kişinin 7'si kadın, 2'si erkektir.

Tanımlayıcı İstatistikler

Elde edilen veriler SPSS 21.0 paket programı ile analiz edilmiştir. Çarpıklık değeri -3 ile +3, basıklık değeri de -10 ile +10 arasında olması durumunda verilerin normal dağılıma sahip olduğu kabul edilebilmektedir (Kline, 2022: 74-77). Kullanılan ölçeklerin mutlak çarpıklık değerleri minimum |0,004| ve maksimum |1,507|; basıklık değerleri minimum |0,010| ve maksimum |3,705| olarak bulunmuştur. Dolayısıyla kullanılan ölçeklerin normal dağılım gösterdiği ve verilerin parametrik testler ile analiz edilebileceği söylenebilir.

Güvenilirlik Analizi

Güvenilirlik analizine ilişkin sonuçlar Tablo 1 ve Tablo 2'de görülmektedir. Güvenilirlik analizi sonucuna göre hem liderlik davranışları hem de liderlik becerileri boyutlarının Alpha katsayısı 0,70'in üstünde olduğundan söz konusu ölçeğin güvenilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 1. Liderlik Davranışları Ölçeği Güvenilirlik Analizi

Değişkenler	**İfade Sayısı**	**Güvenilirlik Düzeyi (α)**
Vizyon Yaratma	16	.841
İzleyici Kazanma	7	.719
Vizyonu Uygulamaya Koyma	6	.878
Süreci İzleme	3	.792
Sonuçlara Ulaşma	3	.759
Takım çalışması	5	.805

Tablo 2. Liderlik Becerileri Ölçeği Güvenilirlik Analizi

Değişkenler	İfade Sayısı	Güvenilirlik Düzeyi (α)
İş Odaklı Beceriler	10	.761
İnsan Odaklı Beceriler	10	.802
Liderlik Potansiyel	5	.803

T-Testi Analizi

Yöneticilerin cinsiyetinin, liderlik davranış ve becerileri üzerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir etkisinin olup olmadığını incelemek için T testi kullanılmıştır. Elde edilen sonuçların p değerinin 0,05'ten küçük olması durumunda anlamlı farklılık olduğu sonucuna ulaşılmaktadır (George ve Mallery, 2019: 156).

Liderlik davranışları ölçeğine ilişkin T testi sonuçları Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Liderlik Davranışları Ölçeğinin Cinsiyete Göre T Testi Tablosu

Değişken	Gruplar	N	X	s.s.	t testi		
					t	df	p
Liderlik Davranışları	Kadın	188	3,89	.32	4,034	285	0,001
	Erkek	200	3,68	.68			

Tablo 3'te görüldüğü gibi, p değerinin 0,05'ten küçük olması nedeniyle, liderlik davranışlarında cinsiyete göre anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla H_1 hipotezi desteklenmiştir.

Liderlik becerileri ölçeği ile ilgili hipoteze ilişkin T testi sonuçları Tablo 4'te yer almaktadır.

Tablo 4. Liderlik Becerileri Ölçeğinin Cinsiyete Göre T Testi Tablosu

Değişken	Gruplar	N	X	s.s.	t testi		
					t	df	p
Liderlik Becerileri	Kadın	188	2,82	.50	7,183	386	0,001
	Erkek	200	3,19	.52			

Tablo 4'te, p değerinin 0,05'ten küçük olduğu görülmektedir. Bu nedenle kadın ve erkek yöneticilerin liderlik becerilerinin farklılık gösterdiği anlaşılmaktadır. Sonuç olarak, H_2 hipotezi desteklenmiştir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu çalışmanın amacı, liderlerin cinsiyete göre farklı davranış ve beceri gösterip göstermediklerini incelemektir Yapılan çalışmada erkek ve kadınların liderlik davranışlarını analiz ederken onların etkinliğini ölçmek amaçlanmamıştır.

Araştırmada, kadın ve erkek yöneticiler arasında hem liderlik davranışları hem de liderlik becerileri açısından anlamlı düzeyde fark bulunmuştur. Liderlik becerileri açısından farklılıkları saptamaya yönelik çalışma sonucunda erkek yöneticilerin kendilerini daha yüksek puanla değerlendirdikleri görülmektedir. Kadınların alçakgönüllü bir yapıya sahip olmalarının, bu farklılığın bir nedeni olabileceği düşünülmektedir. Kadın yöneticilerin beceri açısından kendilerini değerlendirirken yeteneklerini azımsamaları, bulundukları kültürel normlar ve stereotiplerle de ilişkilendirilebilmektedir. Bireylerin liderlik davranışlarının gelişmesinde kültürel faktörlerin önemli rol oynadığı belirtilmektedir (Pounder & Coleman, 2002: 128). Kırgızistan'ın ataerkil bir kültüre sahip olmasının, kadınların becerilerini daha düşük puanlamalarına neden olduğu söylenebilir.

Kadın ve erkek arasında liderlik davranış ve becerilerinin farklılık göstermesi; kişilik, kalıplaşmış yargılar, toplum yapısı, grup ve örgüt özellikleri, doğal (biyolojik) özellikler gibi faktörlerle açıklanabilmektedir. Sosyal rol teorisine göre, toplumsal cinsiyet farklılıkları dinamiktir (Eagly & Wood, 2012: 461). Bu nedenle, araştırma farklı bir zaman diliminde yapıldığında farklı sonuçlar gözlemlenebilir. Elde edilen bulgular neticesinde liderlik becerileri ve davranışlarındaki cinsiyet kaynaklı farklılıkları azaltmaya yönelik eğitim programları düzenlenebilir. Örgütsel hedeflere ulaşmak için, erkek ve kadın yöneticilerin güçlü yönlerinden yararlanılabilir. Çalışmanın alt boyutlar itibariyle yapılması da sonuçları zenginleştirecektir.

KAYNAKÇA

Dobbins, G. H. (1985). Effects of Gender on Leaders' Responses to Poor Performers: An Attributional Interpretation, *Academy of Management Journal*, Vol. 28, No.3, 587-598.

Eagly, A. H. and Johnson, B. T. (1990). Gender and Leadership Style: A Meta-Analysis, CHIP Documents. 11.
Erişim adresi https://digitalcommons.lib.uconn.edu/chip_docs/11/.

Eagly, A. H. and Wood, W. (2012). Social Role Theory, *Handbook of Theories in Social Psychology*: Volume 2, Sage Publications, erişim adresi https://www.researchgate.net/publication/285179532_Social_role_theory.

George, D. and Mallery, P. (2018). *IBM SPSS Statistics 25 Step by Step: A Simple Guide and Reference*, 15th edition, New York: Routledge.

Oshagbemi, T., and Gill, R. (2004). Differences in leadership styles and behaviour across hierarchical levels in UK organisations, *Leadership and Organization Development Journal*, 25(1), 93–106. Erişim adresi https://doi.org/10.1108/01437730410512796.

Pounder, J., Coleman, M. (2002). Women better leaders than man? in general and educational management it still "all depends", *Leadership and Organization Development Journal*, 23(3): 122-133.

Powell, G. N. (1988). *Women and men in management*, Newbury, CA: Sage Publications.

Rosener, J. B. (1990). Ways women lead, *Harvard Business Review*, 68, 119-125.

Shanmugam, M., Amaratunga, R., and Haigh, R. (2007). Leadership styles : gender similarities, differences and perceptions. Presented at 7th International postgraduate research conference in the built and human environment, Salford Quays, UK.

Uzun, G. (2005). *Kadın ve erkek yöneticilerinin liderlik davranışları arasındaki farklılıklar ve bankacılık sektöründe uygulama*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Zenger, J. and Folkman, J. (2020). Research: Women score higher than men in most leadership skills, *Harvard Business Review*, Erişim adresi https://hbr.org/2020/12/research-women-are-better-leaders-during-a-crisis.

DİJİTAL PAZARLAMA UYGULAMALARININ TÜKETİCİ SATIN ALMA DAVRANIŞLARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: Y KUŞAĞI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

THE IMPACT OF DIGITAL MARKETING PRACTICES ON CONSUMER PURCHASING BEHAVIOR: A STUDY ON GENERATION Y

İlker Barış ÇİÇEKDAĞI
Istanbul University, Faculty of Economics, Department of Business Administration

Assoc. Prof. H. Anıl DEĞERMEN
Istanbul University, Faculty of Economics, Department of Business Administration
ORCID ID: 0000-0003-4799-9619

Özet

Günümüzde gençler başta olmak üzere birçok tüketici, mal ve hizmet ihtiyaçlarını dijital ortamda gerçekleştirmektedir. Bu nedenle birçok firma, dijital ortamda var olmak ve pazar paylarını arttırabilmek için gittikçe artan bir şekilde dijital pazarlama uygulamalarına yönelmeyi tercih etmektedir. Dijital pazarlama uygulamalarının bu derece yoğun kullanıldığı bir ortamda, bu uygulamalara tüketicilerin nasıl baktığı ve bu uygulamalardan ne şekilde etkilendikleri önemli bir konu olarak görülmüştür. Bu bağlamda çalışmanın amacı, dijital pazarlama uygulamalarının tüketici satın alma davranışları üzerindeki etkisini Y kuşağı üzerinde incelemektir. Dijital pazarlama uygulamalarının bilgilendiricilik, güvenilirlik, rahatsız edicilik ve ikna edicilik alt boyutlarına göre satın alma davranışlarındaki etkileri bulunarak literatür ve reel sektöre katkı sağlanması hedeflenmiştir.

Bu amaçla nicel bir araştırma yapılmış olup; hipotezleri doğrulamak amacıyla veri toplama yöntemi olarak kolayda örneklem yöntemi kullanılarak 402 kişiye çevrimiçi olarak anket uygulanmıştır. Araştırmanın evrenini 1980-1999 yılları arası doğumlu Y kuşağı olarak adlandırılan tüketicileri oluşturmaktadır. Araştırmada gerçekleştirilen analiz sonucunda; dijital pazarlama uygulamalarının bilgilendiriciliği, güvenilirliği ve ikna ediciliği ile Y kuşağı tüketici satın alma davranışı arasında pozitif ve anlamlı ilişki olduğu sonucuna varılmıştır. Buna karşın, dijital pazarlama uygulamalarının rahatsız ediciliği ile Y kuşağı tüketici satın alma davranışı arasında anlamlı ilişki olmadığı sonucuna varılmıştır.

Araştırmanın temel kısıtı örneklem büyüklüğünün az olmasıdır. Buna ek olarak, seçilen kuşağın Y kuşağı ile sınırlı olması araştırmanın diğer bir kısıtı olarak görülmektedir. Yapılan çalışma sonucunda, dijital pazarlama uygulamalarının ikna ediciliğinin Y kuşağı tüketici satın alma davranışını etkilediği görülmektedir. Bu bağlamda dijital pazarlama uygulamalarının Y kuşağı üzerinde etkili ve ikna edici olduğu sonucuna ulaşılabilir. Yapılan çalışma sonucunda, dijital pazarlama uygulamalarının bilgilendiriciliğinin, güvenilirliğinin, rahatsız ediciliğinin ve ikna ediciliğinin Y kuşağı tüketici satın alma davranışını etkilediği görülmektedir.

Bu çalışmanın kapsamı ve sonucu ileride yapılacak akademik çalışmalara yol gösterici olabilecektir. Bu araştırmanın sonucu ile maddi kazanç elde etme çağına gelmiş Y kuşağı tüketicileri için dijital pazarlama uygulamalarının bilgilendiricilik, güvenilirlik, rahatsız edicilik ve ikna edicilik alt boyutlarına göre satın alma davranışlarındaki etkileri bulunarak literatür ve reel sektöre katkı sağlanacaktır. Bu bağlamda gelecek araştırmacılara yönelik, spesifik e-ticaret sektörleri seçimi yapılması ve ilgili sektörlerdeki dijital pazarlama uygulamalarının tüketici satın alma davranışı üzerindeki etkileri üzerine inceleme yapılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler – Dijital Pazarlama, Pazarlama, E-ticaret, Tüketici Satın Alma Davranışı, Y Jenerasyonu.

Abstract

Today, many consumers, especially young people, fulfill their goods and service needs in the digital environment. Consequently, many companies increasingly prefer to adopt digital marketing practices to establish their presence in the digital space and increase their market share. In an environment where digital marketing practices are so intensively used, how consumers perceive these practices and how they are influenced by them have become significant issues. In this context, the aim of this study is to examine the impact of digital marketing practices on consumer purchasing behavior, specifically focusing on Generation Y. By analyzing the effects of digital marketing practices in terms of informativeness, reliability, annoyance, and persuasiveness, the study aims to contribute to the literature and the real sector.

For this purpose, a quantitative research study was conducted. To test the hypotheses, data were collected through an online survey using a convenience sampling method, and 402 participants were surveyed. The study's population consists of consumers born between 1980 and 1999, referred to as Generation Y. The analysis revealed that the informativeness, reliability, and persuasiveness of digital marketing practices have a positive and significant relationship with Generation Y's purchasing behavior. On the other hand, no significant relationship was found between the annoyance caused by digital marketing practices and Generation Y's purchasing behavior.

The primary limitation of the study is the small sample size. Additionally, restricting the focus to Generation Y is another limitation of the research. The results of the study indicate that the persuasiveness of digital marketing practices affects Generation Y's purchasing behavior. Thus, it can be concluded that digital marketing practices are effective and persuasive for Generation Y. The study also shows that the informativeness, reliability, annoyance, and persuasiveness of digital marketing practices influence Generation Y's purchasing behavior.

The scope and findings of this study can serve as a guide for future academic research. By identifying the effects of digital marketing practices on purchasing behavior in terms of informativeness, reliability, annoyance, and persuasiveness for Generation Y consumers who have reached the age of economic activity, the study aims to contribute to the literature and the real sector. In this regard, it is recommended for future researchers to select specific e-commerce sectors and investigate the effects of digital marketing practices on consumer purchasing behavior within these sectors.

Keywords – Digital Marketing, Marketing, E-commerce, Consumer Purchasing Behavior, Generation Y.

1. Giriş

Elektronik ticaretin gelişimi, tüketicilerin alışveriş alışkanlıklarını köklü bir şekilde değiştirmiştir. Günümüzde, ürünlerin alım ve satım faaliyetlerinin internet bağlantısı üzerinden 7/24 erişilebilir hale gelmesi, tüketicilere zamandan ve mekândan bağımsız alışveriş yapma özgürlüğü sunmuştur. E-ticaretin bu büyüme potansiyeli, işletmelerin dijital platformlara olan ilgisini artırmış ve dijital pazarlama uygulamalarının yaygınlaşmasını teşvik etmiştir.

Türkiye'de e-ticaret sektörünün hızlı büyümesi, dijital pazarlama uygulamalarının tüketici davranışları üzerindeki etkisini daha görünür hale getirmiştir. Örneğin, 2023 yılında Türkiye'nin e-ticaret hacmi %115,15 gibi dikkat çekici bir artışla 1,85 trilyon TL'ye ulaşmıştır. Aynı yıl, işlem sayısındaki %22,25'lik artış, dijital pazarlama stratejilerinin etkinliğini göstermektedir.

(https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/turkiyenin-e-ticaret-hacmi-1-85-trilyon-liraya-ulasti/3231624) Bu büyüme, tüketicilerin dijital kanallar üzerinden alışveriş yapma eğilimlerinin giderek arttığını ve bu kanallarda kullanılan pazarlama yöntemlerinin satın alma kararlarını önemli ölçüde etkilediğini ortaya koymaktadır.

2024 yılı için e-ticaret hacminin 3,4 trilyon TL'yi aşması ve işlem sayısının 6,67 milyar adede ulaşması beklentisi (https://ticaret.gov.tr/duyurular/turkiyede-e-ticaretin-gorunumu-raporu-yayimlandi?), dijital pazarlamanın tüketiciler üzerindeki etkisinin daha da artacağını işaret etmektedir. Bu büyüme, dijital pazarlama uygulamalarının bilgilendiricilik, güvenilirlik, ikna edicilik gibi boyutlarının, tüketicilerin satın alma kararlarında oynadığı rolün önemini artırmaktadır. Ayrıca, e-ticaret sitelerinin sürekli açık olması ve her an erişilebilirliği, tüketicilerde sürekli bir satın alma potansiyeli yaratmakta ve dijital pazarlama stratejilerinin etkinliğini artırmaktadır.

Dijital pazarlama, bir şirketin ticari faaliyetlerini tüketicilere tanıtmak amacıyla geleneksel medya araçlarını kullanmadan internet veya diğer interaktif platformlar aracılığıyla pazarlama tanıtımlarını yapmasını kapsamaktadır (Altındal, 2013: 1). Dijital pazarlama kanallarını e-posta pazarlaması, sosyal ağlar, arama motoru optimizasyonu, arama motoru pazarlaması, satış ortaklığı, görüntülü çevrimiçi reklamcılık ve mobil pazarlama oluşturmaktadır. Bu çalışma kapsamında, 1980-1999 arası doğumlu Y kuşağı tüketicilerinden 402 katılımcıyla anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. Literatürdeki diğer çalışmalarda dijital pazarlama uygulamalarının tüketici satın alma davranışına etkisi ve Y kuşağı tüketicisi üzerindeki etkisinin dijital pazarlama uygulamalarının alt boyutları ile çok fazla incelenmediği görülmüştür. Bu nedenle kuşak olarak para kazanma çağına gelmiş Y kuşağı tüketicileri seçilmiştir. Bu çalışmada elde edilen bulgulara ait sonuç ve çıkarımlardan, e-ticaret sektöründeki işletmelerin dijital pazarlama stratejilerini oluşturma veya planlama aşamasında yararlı olacağı düşünülmüştür.

2. Literatür Tarama

Teknolojinin hızlı bir şekilde gelişmesiyle beraber geleneksel pazarlama araçlarının güçleri azalmakta, dijital pazarlama araçlarının güçleri artmaktadır. Teknolojinin gelişimi tüketicilerin davranışlarını da değiştirebilmektedir. Tüketiciler, dijitalleşmeyle birlikte eskiye göre daha iyi bilgi erişimine sahiptirler. Sürekli olarak gelişen teknoloji ve dijitalleşme pazarlamacılara yeni zorluklar ve fırsatlar sunabilmektedir.

İnternet teknolojisinin ortaya çıkardığı yeni iletişim araçları, dijital iletişim araçları olarak kategorize edilmektedir. Sosyal ağ platformları, web siteler ve bloglar dijital iletişim araçlarına örnek olarak verilebilir. (Çizmeci ve Ercan, 2015: 149-150).

Dijital iletişim araçlarının piyasaya çıkmasıyla, daha önce kullanılan kitle iletişim araçları (televizyon, dergi ve radyo) geleneksel iletişim araçları olarak adlandırılmaya başlamış ve bu araçların tüketici davranışları üzerindeki etkisi kaybolmaya başlamıştır. Önemi, etkinliği ve kullanımı gittikçe artan dijital pazarlama, şirketlerin pazardaki potansiyel müşterilerine ulaşabilmesi, tüketicilerin ihtiyaçlarının karşılayabilmesi ve şirket hedeflerine ulaşabilmesi amacıyla bahsi geçen dijital kanallar aracılığıyla uyguladıkları pazarlama kampanyalarının tümünü kapsamaktadır. (https://www.ama.org/pages/what-is-digital-marketing/).

Dijital pazarlama, tüketicilere özel kişiselleştirilmiş deneyimler sunarak, hem şirketlerin hem de tüketicilerin davranışını yeniden şekillendiren önemli bir araçtır. Bu bağlamda, dijital pazarlama stratejilerinin tüketici davranışları üzerindeki önemli etkileri bulunmaktadır. (Flanagin ve Metzger, 2008: 5).

3. Metodoloji

Araştırma nicel bir araştırma olup; hipotezleri doğrulamak amacıyla veri toplama yöntemi kolayda örneklem yöntemi ile çevrimiçi anket uygulanacaktır.

Araştırmanın evrenini 1980-1999 yılları arası doğumlu Y kuşağı olarak adlandırılan tüketicileri oluşturacaktır.

Anket çalışmasında toplanan veriler SPSS programı kullanılarak istatiksel analizleri yapılacaktır. Nitel ve tanımlayıcı bilgi soruları için frekans ve yüzde hesaplamaları yapılarak tablolar oluşturulacaktır.

Çalışmanın likert tipi sorularını kapsayan ölçek soru maddelerine yönelik aritmetik ortalama ve standart sapmalar hesaplanacak; bulunan aritmetik ortalama ve standart sapmalara göre, soru maddeleri için istatiksel değerlendirmeler yapılacaktır. Ölçeklere yönelik faktör analizi ve Cronbach's Alpha katsayısı analizleri yapılacaktır.

Çalışmadaki bağımlı değişken ve bağımsız değişken alt boyutları arasındaki istatiksel anlamlılık ve etkileri çok değişkenli regresyon analizi ile test edilecektir.

4. Araştırmanın Katkıları

Bu çalışmanın kapsamı ve sonucu ileride yapılacak akademik çalışmalara yol gösterici olabilecektir. Bu araştırmanın sonucu ile maddi kazanç elde etme çağına gelmiş Y kuşağı tüketicileri için dijital pazarlama uygulamalarının bilgilendiricilik, güvenilirlik, rahatsız edicilik ve ikna edicilik alt boyutlarına göre satın alma davranışlarındaki etkileri bulunarak literatür ve reel sektöre katkı sağlanacaktır.

Bu bağlamda gelecek araştırmacılara yönelik, spesifik e ticaret sektörleri seçimi yapılması ve ilgili sektörlerdeki dijital pazarlama uygulamalarının tüketici satın alma davranışı üzerindeki etkileri üzerine inceleme yapılması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- T. C. Ticaret Bakanlığı: (2018), E-İhracat Stratejisi ve Eylem Planı 2018-2020, (Çevrimiçi), https://ticaret.gov.tr/data/5b87daf513b8761160fa17ee/b625d8afe3120cb002ef62bd9e6da63d.pdf
- https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/turkiyenin-e-ticaret-hacmi-1-85-trilyon-liraya-ulasti/3231624
- Altındal, M.: (2013), Dijital Pazarlamada Marka Yönetimi ve Sosyal Medyanın Etkileri, Akademik Bilişim Konferansı, Akdeniz Üniversitesi, 23-25.
- Çizmeci, F., & Ercan, T.: (2015), The Effect of Digital Marketing Communication Tools in the Creation Brand Awareness By Housing Companies, Megaron, 10(2).
- https://www.ama.org/pages/what-is-digital-marketing/
- Flanagin, A. J., & Metzger, M. J.: (2008), Digital Media and Youth: Unparalleled Opportunity and Unprecedented Responsibility (pp. 5-27), MacArthur Foundation Digital Media and Learning Initiative.

ISLAMIC VS. CONVENTIONAL STOCK INDICES: ANALYZING CALENDAR ANOMALIES AND VOLATILITY DYNAMICS IN BORSA ISTANBUL.

Iliasu ABDALLAH
Istanbul University, Islamic Economics and Finance, PhD candidate, Fatih, Istanbul
ORCID NO: h/0000-0002-8615-1349

Assoc. Prof. Dr. Mehmet Sabri TOPAK
Istanbul University, Faculty of Economics, Fatih, Istanbul.
ORCID NO: 0000-0003-2753-9834

ABSTRACT

This study investigates calendar anomalies and leverage effects in the BIST 30 index and the KATLM 30 participation (Islamic) index, focusing on the impact of religious holidays, particularly, Eid-Al-Fitr, and Eid-Al-Adha and Ramadan month on stock returns and volatility. Using daily stock price data from January 2013 to December 2021, the study applies TARCH (1,1) and PARCH (1) models to capture asymmetric volatility patterns and assess market reactions to these significant Islamic events.

The results indicate that the KATLM 30 index exhibits more pronounced calendar anomalies compared to the BIST 30 index, reflecting stronger investor sentiment fluctuations around religious holidays. Specifically, our findings suggest that the period surrounding Eid-al-Fitr significantly affects volatility in the KATLM 30 index, with a notable decrease in volatility before the holiday and a substantial increase after the holiday. However, neither of the three calendar periods shows a statistically significant effect on stock returns for either index. This suggests that while religious holidays influence market volatility, they do not necessarily lead to systematic profit opportunities. Additionally, the leverage effect is more pronounced in the KATLM 30 index, where negative market shocks have a greater impact on volatility than positive shocks. This asymmetric response depicts a similar yet a more stable volatility pattern with the BIST 30 index.

Keywords: Ramadan effect,Eid-Al-Fitr effect, Eid-Al-Adha effect, calendar anomaly, stock returns, volatility, TARCH,PARCH, GARCH

INTRODUCTION

Financial markets have long been studied under the assumption of the Efficient Market Hypothesis (EMH), which posits that stock prices fully incorporate all available information, leaving no room for predictable return patterns (Fama, 1970). However, extensive empirical evidence suggests the presence of calendar anomalies, systematic deviations in stock returns that correlate with specific time periods rather than purely random fluctuations (Seyyed, Abraham, & Al-Hajji, 2005). Among these, Islamic calendar anomalies—such as the Ramadan effect, Eid-al-Fitr effect, and Eid-al-Adha effect—have drawn increasing attention due to their influence on investor sentiment, trading behavior, and market volatility in predominantly Muslim economies (Ali, Akhter, & Chaudhry, 2023; Ben Amar et al., 2023).

Several studies have demonstrated that religious holidays impact financial markets by altering investor psychology and trading activity. The Ramadan effect, in particular, has been linked to increased optimism and lower market volatility, with some markets experiencing higher-than-average stock returns due to reduced speculative trading and increased investor confidence (Al-Najjar, Assous, & Al-Rousan, 2023). However, the extent of these effects varies across markets, with some studies reporting no significant changes, suggesting that cultural, economic, and structural factors influence the presence and strength of these anomalies (Seyyed et al., 2005). Similarly, research on Eid holidays suggests that stock prices tend to rise before the holidays due to pre-holiday optimism, only to correct afterward, leading to increased volatility (Wasiuzzaman, 2017; Ali et al., 2023).

Islamic finance has been steadily growing in Turkey, reflected in the rise of participation indexes on Borsa Istanbul (BIST), which track stocks that comply with Islamic principles. The first participation index, the Katılım 30 Index, started trading on January 6, 2011. Companies included in this index are reviewed every three months to ensure they align with Shariah-compliant guidelines.

The index excludes companies involved in activities such as interest-based finance, alcohol production, gambling, pork products, tobacco, weapons, and speculative trading in currencies and precious metals. Beyond these activity-based restrictions, companies must meet certain financial thresholds. Their interest-bearing loans should not exceed 30% of their market value, while interest-based cash and securities must also remain below this limit. Additionally, income generated from non-compliant business activities should constitute less than 5% of the company's total revenue. These requirements ensure that the companies included in the index operate in line with Islamic ethical and financial principles.

Despite the growing body of research, limited studies focus specifically on Turkey’s Borsa Istanbul (BIST), particularly across its conventional (BIST 30) and Islamic (KATLM 30) indices (Seyyed et al., 2005; Ben Amar et al., 2023). Islamic participation indices, which exclude non-Shariah-compliant assets, may exhibit more pronounced behavioral biases due to their investor base's religious motivations (Al-Najjar et al., 2023). Additionally, market structure differences between Islamic and conventional finance suggest potential disparities in volatility responses and leverage effects during religious periods (Ali et al., 2023). Recent studies have also noted that religious holidays coincide with increased financial market integration, leading to heightened volatility spillovers across asset classes (Ben Amar et al., 2023).

DATA AND METHODOLOGY

This study aims to bridge this gap by analyzing calendar anomalies and leverage effects in the BIST 30 and KATLM 30 indices from 2013 to 2021. Using TARCH (1,1) and PARCH (1) models, this research investigates asymmetric volatility dynamics and assesses how investor

behavior fluctuates in response to Ramadan, Eid-al-Fitr, and Eid-al-Adha. By distinguishing between conventional and participation indices, this study contributes to the broader literature on behavioral finance, market anomalies, and Islamic finance.

FINDINGS AND RESULTS

The empirical results reveal significant differences in volatility behavior between the two indices. The KATLM 30 index exhibits stronger calendar anomalies, with greater fluctuations in investor sentiment during religious periods compared to the BIST 30 index. Eid-al-Fitr, in particular, has a notable impact on volatility in the KATLM 30 index, showing a decrease in volatility before the holiday and a significant increase after it. However, no statistically significant effect on stock returns is observed for any of the three calendar periods in either index, suggesting that religious holidays impact market volatility but do not provide systematic profit opportunities.

The findings have practical implications for investors, policymakers, and market regulators, as understanding the impact of religious events on stock markets can enhance risk management strategies and promote market stability (Ali et al., 2023; Ben Amar et al., 2023). Given Turkey's unique financial landscape—where Islamic and conventional finance coexist—this study provides crucial insights into how religious, psychological, and structural factors shape market behavior.

REFERENCES

Alam, S. S., Mohd, R. and Hisham, B. (2011) Is religiosity an important determinant on Muslim consumer behavior in Malaysia? *Journal of Islamic Marketing*, 2(1), 83–96. https://doi.org/10.1108/17590831111115268

Al-Najjar, D., Assous, H. F., & Al-Rousan, N. (2023). Ramadan effect and indices movement estimation: A case study from eight Arab countries. *Journal of Islamic Marketing, 14*(8), 1989-2008. https://doi.org/10.1108/JIMA-01-2022-0008

Białkowski, J., Etebari, A., & Wisniewski, T. P. (2012). Piety and Profits: Stock Market Anomaly During the Muslim Holy Month. Journal of Banking & Finance, 36(3), 835-845.

Choudhry, T. (2001). Month-of-the-year effect and January effect in pre-WWI stock returns: Evidence from a non-linear GARCH model. International Journal of Finance and Economics, 6(1), 1-11.

Chowdhury, M. S., & Hasan, T. (2019). Ramadan Effect on the Stock Market: A Study on Some Selected Muslim Countries. *Journal of Banking & Financial Services*, 109.

Fama, E. F. (1970). Efficient Capital Markets: A Review of Theory and Empirical Work. Journal of Finance, 25(2), 383-417.

Halari, A., Tantisantiwong, N., Power, D. M., & Helliar, C. (2015) Islamic Calendar Anomalies: Evidence from Pakistani Firm-level Data. *Quarterly Review of Economics and Finance*, 58. https://doi.org/10.1016/j.qref.2015.02.004

Hijazi, S., & Tabash, I. (2020) The Impact of Ramadan month on market stock returns anomalies: an empirical investigation of Palestine Exchange (PEX). *Investment Management and Financial Innovations*, 17(1), 253–265. https://doi.org/10.21511/imfi.17(1).2020.22

Husain, F. (1998). A Seasonality in the Pakistani Equity Market: The Ramadan Effect. Pakistan Development Review, 37(1), 77-81.

Mathras, D., Cohen, A. B., Mandel, N., & Mick, D. G. (2016) The effects of religion on consumer behavior: A conceptual framework and research agenda. *Journal of Consumer Psychology*, 26(2), 298–311. https://doi.org/10.1016/j.jcps.2015.08.001

Nasir, M. A., Rossi, M., & Khan, K. (2017). The calendar anomalies on performance and volatility of stock market: the effects of Ramadan on Karachi Stock Exchange. *Global Business and Economics Review*, *19*(1), 54. https://doi.org/10.1504/gber.2017.10000917

Oğuzsoy, C. B., & Güven, S. (2004). Holy Days Effect on Istanbul Stock Exchange. *Journal of Emerging Market Finance*, *3*(1), 63–75. https://doi.org/10.1177/097265270400300104

Putra, D. W., Hasnawati, S., & Muslimin, M. (2021) Ramadan Effect and Volatility Risk by Garch Model: Evidence in Indonesia Stock Market. *Jurnal Bisnis Dan Manajemen*, 73–82. https://doi.org/10.23960/jbm.v17i2.220

Satt, H. (2017). Eid Mawlid al-Nabi, Eid al-Fitr, and Eid al-Adha: Optimism and impact on analysts' recommendations—Evidence from MENA region. *Arab Economic and Business Journal, 12(1), 57-67.* https://doi.org/10.1016/j.aebj.2017.04.001

Seyyed, F. J., Abraham, A., & Al-Hajji, M. (2005) Seasonality in stock returns and volatility: The Ramadan effect. *Research in International Business and Finance*, 19(3), 374–383. https://doi.org/10.1016/j.ribaf.2004.12.010

Tan, Ö. F. (2017). Ramadan effect: Evidence from Borsa Istanbul. *Marmara University Journal of Economics and Administrative Sciences, 39(1), 239-256.* https://doi.org/10.14780/muiibd.329932

Wasiuzzaman, S. (2017). Seasonality in the Saudi Stock Market: The Hajj Effect. The Quarterly Review of Economics and Finance, 67, 273-281.

Zakoian, J-M. (1994). Threshold Heteroskedastic Models, Journal of Economic Dynamics and Control, 18(5): 931–952.https://doi.org/10.1016/0165-1889(94)90039-6.

CUSTOMER EXPERIENCE AND TRUST IN ELECTRONIC BANKING: A CASE STUDY OF DJIBOUTI

Ali Elmi Khaourah
Istanbul University, Money & Capital Market and Financial Institutions, Graduate Student
ORCID ID: https://orcid.org/0009-0005-2526-0452

Assoc. Prof. Dr. Mehmet Sabri Topak
Istanbul University, Faculty of Economics,
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0003-2753-9834

Abstract

This study examines whether customer experience and customer trust in electronic banking differ according to demographic factors. This research surveyed 200 bank customers in Djibouti through face-to-face interviews. The collected data were analyzed using SPSS 25 software. Initially, exploratory factor analysis was performed, followed by validity and reliability tests. as the data demonstrated a normal distribution, parametric methods, specifically the t-test and ANOVA, were employed for the analysis.

The findings revealed that, in addition to the demographic information form, two scales were used in the study. The scale measuring Electronic Banking Customer Experience exhibited a unidimensional structure, with a Cronbach's alpha value of 0.92, indicating high reliability. Similarly, the factor analysis of the Electronic Banking Customer Trust Scale also revealed a unidimensional structure, with a Cronbach's alpha value of 0.98, suggesting that the scale is highly reliable. Regarding the findings associated with the Electronic Banking Customer Experience Scale, the average score for the Customer Experience Scale was found to be at a very good level (3.35±1.088) on reference intervals. Likewise, the average score for the Customer Trust Scale was also classified as very good (3.38±1.356).

Analysis of the Electronic Banking Customer Experience Scale based on demographic characteristics yielded the following results) i) The gender factor was found to cause a significant difference in the evaluation of mobile banking services, with female participants exhibiting higher levels of participation in the dimensions of customer trust and customer experience compared to male participants. ii) Age was found to play a significant role in both customer trust and customer experience, with older participants engaging more with mobile banking services than younger participants. iii) An increase in education level was associated with a greater degree of trust in mobile banking services. iv) Marital status emerged as a crucial demographic factor influencing customer experience and customer trust, with married individuals scoring higher than single individuals. v) Occupation was identified as an important variable affecting the perception of service quality and customer trust. vi) Newer users of electronic banking reported more positive perceptions of customer experience and trust than long-term users.

Keywords: Electronic banking, service quality, customer trust, Djibouti.

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KRİTERLERİNİN BANKA PERFORMANSI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

THE IMPACT of SUSTAINABILITY CRITERIA on BANK PERFORMANCE

Emin İBRAHİMOV
İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Fakültesi, Beyazıt , İstanbul.
ORCID NO: 0000-0002-2051-483X

Assoc. Prof. Burçay YAŞAR AKÇALI
İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi ,Beyazıt , İstanbul.
ORCID NO: 0000-0002-3468-0644

ÖZET

Son yıllarda sürdürülebilirlik kavramı, finans sektöründe giderek daha fazla önem kazanmış ve çevresel, sosyal ve yönetimsel (ESG) faktörlerin banka performansı üzerindeki etkisi akademik ve sektörel açıdan incelenmeye başlanmıştır (Friede et al., 2015). Bu makale, ESG kriterlerinin bankaların finansal performanslarına etkisini analiz ederek, sürdürülebilirlik stratejilerinin bankacılık sektöründeki önemini vurgulamaktadır.

Sürdürülebilirlik kavramı, bankalar için yalnızca yasal bir zorunluluk değil, aynı zamanda stratejik bir fırsat olarak görülmektedir. ESG faktörlerine duyarlı bankalar, risk yönetimi ve uzun vadeli finansal istikrar açısından avantaj sağlamaktadır (Eccles & Serafeim, 2013). Özellikle çevresel faktörler, bankaların iklim değişikliği risklerine karşı dayanıklılığını artırmasını ve enerji verimliliği politikalarını desteklemesini gerektirmektedir. Sosyal sürdürülebilirlik unsurları, bankaların toplum içinde sosyal sorumluluk projelerine yönelmesini sağlarken, yönetimsel faktörler ise şeffaflık, etik değerler ve iyi yönetim ilkeleri ile bağlantılıdır.

Finansal performans açısından ESG uyumluluğunun etkileri, farklı göstergeler üzerinden incelenmektedir. Yapılan akademik çalışmalar, ESG kriterlerine uyan bankaların piyasa değerlerinde artış ve daha düşük sermaye maliyetleri ile karşı karşıya kaldıklarını ortaya koymaktadır (Verheyden et al., 2016). Aynı zamanda, bu bankaların kredi riskleri daha düşük olmakta ve uzun vadeli yatırımcı ilgisi daha fazla olmaktadır (Bauer et al., 2005).

Bununla birlikte, sürdürülebilirlik kriterlerine uyum sağlamanın maliyetleri ve kısa vadede getirdiği finansal baskılar da dikkate alınmalıdır. Bazı bankalar, ESG politikalarını benimsemekte zorlanmakta ya da bu politikaları yetersiz uygulamaktadır (Amel-Zadeh & Serafeim, 2018). Ancak uzun vadede, ESG odaklı bankaların daha istikrarlı ve güvenilir finansal yapılara sahip oldukları gözlemlenmektedir.

Sonuç olarak, sürdürülebilirlik kriterleri, bankacılık sektöründe finansal performansı önemli ölçüdé etkileyen unsurlar arasında yer almaktadır. ESG faktörlerine uyum sağlayan bankalar, uzun vadede hem finansal açıdan güçlenmekte hem de toplumsal ve çevresel fayda yaratmaktadır. Bu nedenle, bankaların sürdürülebilirlik stratejilerine daha fazla odaklanmaları ve bu kriterleri kurumsal politikalarına entegre etmeleri kritik bir gereklilik haline gelmektedir.

Anahtar kelimeler: Sürdürülebilirlik, ESG (Çevresel, Sosyal ve Yönetimsel Faktörler), Bankacılık Sektörü, Finansal Performans, Risk Yönetimi, Uzun Vadeli Yatırımlar, Sorumlu Bankacılık, Kurumsal Strateji, İklim Değişikliği, Etik Yatırım.

Sınıflandırma : GENEL / Classification : PUBLIC

ABSTRACT

In recent years, the concept of sustainability has gained increasing importance in the financial sector, and the impact of environmental, social, and governance (ESG) factors on bank performance has begun to be examined both academically and sectorally (Friede et al., 2015). This article analyzes the effects of ESG criteria on banks' financial performance, emphasizing the significance of sustainability strategies in the banking sector.

Sustainability is not only a legal obligation for banks but also a strategic opportunity. Banks that are sensitive to ESG factors gain advantages in risk management and long-term financial stability (Eccles & Serafeim, 2013). Environmental factors, in particular, require banks to enhance their resilience to climate change risks and support energy efficiency policies (Clark et al., 2015). Social sustainability elements lead banks to engage in corporate social responsibility projects, while governance factors are associated with transparency, ethical values, and good management principles.

The effects of ESG compliance on financial performance are analyzed through various indicators. Academic studies show that banks adhering to ESG criteria experience an increase in market value and face lower capital costs (Verheyden et al., 2016). Additionally, these banks have lower credit risks and attract more long-term investor interest (Bauer et al., 2005).

However, the costs of complying with sustainability criteria and the financial pressures it creates in the short term must also be considered. Some banks struggle to adopt ESG policies or implement them inadequately (Amel-Zadeh & Serafeim, 2018). Nevertheless, in the long run, ESG-focused banks tend to have more stable and reliable financial structures.

In conclusion, sustainability criteria are among the key factors significantly affecting financial performance in the banking sector. Banks that comply with ESG factors not only strengthen financially in the long term but also generate social and environmental benefits. Therefore, it is critical for banks to focus more on sustainability strategies and integrate these criteria into their corporate policies.

Keywords: Sustainability, ESG (Environmental, Social, and Governance Factors), Banking Sector, Financial Performance, Risk Management, Long-Term Investments, Responsible Banking, Corporate Strategy, Climate Change, Ethical Investment.

GİRİŞ

Finans sektörünün dinamikleri, ekonomik gelişmeler, düzenleyici çerçeveler ve küresel trendlerle birlikte sürekli olarak değişim göstermektedir. Son yıllarda sürdürülebilirlik kavramı, bankacılık sektöründe önemli bir gündem maddesi haline gelmiş ve finans kuruluşlarının kurumsal stratejilerine entegre edilmeye başlanmıştır. Sürdürülebilirlik, finansal performans ile doğrudan ilişkili bir unsur olup, özellikle ESG faktörleri bağlamında ele alındığında, bankaların uzun vadeli başarısını ve rekabet gücünü etkileyen kritik bir değişken olarak kabul edilmektedir (Eccles & Serafeim, 2013).

ESG faktörleri, çevresel, sosyal ve yönetişimsel boyutlarıyla bankaların sürdürülebilir iş modelleri geliştirmelerini teşvik etmektedir. Çevresel faktörler, bankaların finansal faaliyetlerinde enerji verimliliği, düşük karbon salınımı ve çevresel risk yönetimi gibi unsurları dikkate almalarını gerektirmektedir (Clark et al., 2015). Sosyal faktörler ise, bankaların topluma olan sorumluluklarını yerine getirmesi, insan haklarına duyarlılığı ve çalışan haklarını

gözetmesi gibi konulara odaklanmaktadır. Yönetimsel faktörler ise kurumsal yönetim ilkelerinin benimsenmesi, etik standartlara uyum ve şeffaflık gibi konular üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Bankaların ESG kriterlerine uyum sağlamaları, yalnızca regülasyonlara uyum açısından değil, aynı zamanda yatırımcıların ve paydaşların beklentilerini karşılamak açısından da önem arz etmektedir. Yapılan araştırmalar, ESG kriterlerini benimseyen bankaların finansal performanslarında artış gözlendiğini, piyasa değerlerinde yükseliş yaşandığını ve uzun vadede daha düşük risk profiline sahip olduklarını ortaya koymaktadır.

Öte yandan, sürdürülebilirlik politikalarının uygulanması belirli maliyetler ve operasyonel zorluklar da içermektedir. ESG politikalarının bankalar tarafından benimsenmesi, altyapı yatırımları, kurumsal dönüşüm süreçleri ve yeni risk yönetimi modellerinin geliştirilmesini gerektirmektedir. Bazı bankalar için kısa vadeli maliyetlerin yüksek olması, bu politikaların uygulanmasını geciktiren faktörlerden biri olarak öne çıkmaktadır (Amel-Zadeh & Serafeim, 2018). Bununla birlikte, uzun vadede ESG uyumlu bankaların daha dayanıklı ve sürdürülebilir finansal yapılar oluşturdukları görülmektedir.

Bu çalışmanın amacı, ESG kriterlerinin bankaların finansal performansları üzerindeki etkilerini akademik literatür ışığında analiz etmek ve sürdürülebilir bankacılık stratejilerinin finans sektörü için neden kritik bir konu olduğunu ortaya koymaktır. Çalışmada, ESG uyumluluğunun finansal performans üzerindeki etkileri incelenirken, aynı zamanda sürdürülebilirlik politikalarının uygulanmasında karşılaşılan zorluklar ve fırsatlar ele alınacaktır. Bu bağlamda, bankaların ESG faktörlerine yönelik stratejiler geliştirmeleri, hem finansal başarılarını artırmak hem de sosyal ve çevresel fayda sağlamak açısından önemli bir gereklilik olarak değerlendirilmektedir.

ARAŞTIRMA VE BULGULAR

Araştırmanın Tasarımı

Son yıllarda sürdürülebilir finans kavramı, küresel bankacılık sektöründe giderek artan bir önem kazanmıştır. Çevresel, Sosyal ve Yönetişim (ESG) kriterleri, finansal kurumların sadece ekonomik performanslarını değil, aynı zamanda sürdürülebilirlik ve toplumsal sorumluluk alanlarındaki performanslarını da değerlendiren önemli bir ölçüt haline gelmiştir (Friede, Busch ve Bassen, 2015). Bu bağlamda, ESG kriterlerinin bankaların finansal performansları üzerindeki etkisini incelemek, hem akademik hem de sektörel açıdan önemli bir araştırma konusudur.

Bu çalışma, Türkiye'de faaliyet gösteren mevduat bankalarının ESG kriterleri ile finansal performansları arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlayan kantitatif bir araştırmadır. Çalışmada, panel veri analizi yöntemi kullanılarak, ESG politikalarının bankaların net kârı (NK), ortalama aktif kârlılığı (ROAA) ve ortalama özkaynak kârlılığı (ROAE) üzerindeki etkileri analiz edilmiştir. Bu analiz yöntemi, zaman içinde değişen ve farklı bankalara ait

gözlemleri içeren veri setleri üzerinde yapılan ekonometrik bir yöntemdir ve ESG ile finansal performans arasındaki ilişkiyi değerlendirmek için sıkça tercih edilmektedir.

Araştırmada, ESG kriterlerinin bankaların finansal performansı üzerindeki etkisini değerlendirmek amacıyla aşağıdaki hipotezler test edilmiştir:

- H1: ESG uygulamalarının bankaların net kârı (NK) üzerinde pozitif bir etkisi vardır.
- H2: ESG politikaları, bankaların ortalama aktif kârlılığını (ROAA) artırır.
- H3: ESG kriterlerine uyum sağlayan bankaların ortalama özkaynak kârlılığı (ROAE) daha yüksektir.

Araştırma modelinde bağımsız değişkenler ESG kriterleri olup, bağımlı değişkenler ise bankaların finansal performans göstergeleri olarak belirlenmiştir. Ayrıca, bankaların büyüklüğü, sermaye yeterlilik oranı, kredi riski ve makroekonomik değişkenler gibi çeşitli kontrol değişkenleri modele dâhil edilmiştir

Veri Toplama Araçları

Bağımlı Değişken

Bu çalışmada bankaların finansal performanslarını ölçmek için üç ana bağımlı değişken kullanılmıştır: Net Kâr (NK), Ortalama Aktif Kârlılığı (ROAA) ve Ortalama Özkaynak Kârlılığı (ROAE). Bu değişkenler, bankaların kârlılık ve verimlilik performanslarını değerlendirmede yaygın olarak kullanılan göstergelerdir. ESG uygulamalarının bu göstergeler üzerindeki etkisini analiz etmek, bankaların sürdürülebilirlik politikalarının finansal performansa nasıl yansıdığını anlamak açısından önemlidir (Friede, Busch & Bassen, 2015).

Net Kâr (NK)

Net kâr, bir bankanın tüm gelirleri ile tüm giderleri arasındaki farkı ifade eder. Bankaların net kârı, faaliyetlerinin ne kadar verimli olduğunu ve finansal sürdürülebilirliğini doğrudan etkileyen en önemli göstergelerden biridir (Berger & Bouwman, 2009).

Bankaların ESG kriterlerine uyumu, net kâr üzerinde farklı etkiler yaratabilir:

- Pozitif Etki: ESG uygulamaları sayesinde yatırımcı güveninin artması, müşteri bağlılığının güçlenmesi ve sürdürülebilir finansman fırsatlarının değerlendirilmesi net kârı artırabilir (Giese, Nagy & Lee, 2021).
- Negatif veya Nötr Etki: ESG uygulamalarının kısa vadede yüksek maliyet getirmesi, operasyonel giderleri artırarak net kâr üzerinde baskı oluşturabilir (Clark, Feiner & Viehs, 2015).

Net kârın ESG ile ilişkisini inceleyen araştırmalar, bu etkinin genellikle uzun vadede pozitif olduğunu ve sürdürülebilir bankacılığın rekabet avantajı sağlayabileceğini göstermektedir (Eccles, Ioannou & Serafeim, 2014).

Ortalama Aktif Kârlılığı (ROAA - Return on Average Assets)

ROAA, bankaların toplam varlıklarına oranla ne kadar kâr elde ettiğini gösteren önemli bir finansal verimlilik ölçütüdür. ESG uygulamalarının ROAA üzerindeki etkileri şu şekillerde olabilir:

- ESG ile Pozitif İlişki: Sürdürülebilir finansman politikaları, çevre dostu projelere sağlanan krediler ve düşük riskli yatırımlar ROAA'yı artırabilir (Fatemi, Fooladi & Tehranian, 2015).
- ESG ile Negatif İlişki: ESG yatırımlarının getirisinin uzun vadeye yayılması, kısa vadede yüksek maliyetler doğurabilir ve bu durum bankaların toplam aktiflerinden elde ettiği kârı düşürebilir (Cheng, Ioannou & Serafeim, 2014).

ROAA'nın ESG ile ilişkisini inceleyen araştırmalar, çevresel ve yönetişim faktörlerini güçlü bir şekilde benimseyen bankaların genellikle daha yüksek aktif verimliliğine sahip olduğunu ortaya koymaktadır (Bauer, Derwall & Hann, 2009).

Ortalama Özkaynak Kârlılığı (ROAE - Return on Average Equity)

ROAE, bankaların özkaynaklarına oranla elde ettiği kârı ölçen bir göstergedir. Bankaların özkaynaklarını ne kadar etkin kullandığını gösterdiği için, yatırımcılar ve hissedarlar açısından önemli bir performans kriteridir (Flammer, 2021).

ESG politikalarının ROAE üzerindeki etkisi şu şekillerde incelenebilir:

- Pozitif Etki: Bankaların etik yönetim ilkelerine bağlı kalması, risk yönetimi süreçlerini iyileştirmesi ve yatırımcı güvenini artırması ROAE'yi olumlu yönde etkileyebilir (Gompers, Ishii & Metrick, 2003).
- Negatif veya Nötr Etki: ESG politikalarının getirdiği maliyetler, kısa vadede özkaynak getirisini baskılayabilir, ancak uzun vadede bankaların piyasa değerini artırarak telafi edilebilir (Deng, Kang & Low, 2013).

ROAE ve ESG arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar, yönetişim faktörlerinin özellikle özkaynak verimliliği açısından kritik olduğunu ve şeffaf yönetim uygulamalarının bankaların özkaynak kârlılığını artırabildiğini göstermektedir (Laeven & Levine, 2009).

Bankaların finansal performansını ölçen üç ana gösterge olan NK, ROAA ve ROAE, ESG politikalarının etkisini değerlendirmede önemli araçlardır. ESG uygulamalarının finansal performansa olan etkisi genellikle uzun vadede pozitif olmakla birlikte, kısa vadede operasyonel maliyetler nedeniyle nötr veya hafif negatif etkiler gözlemlenebilir. Bu nedenle, bankalar için ESG stratejilerini kârlılıkla dengelemek, uzun vadeli başarı için kritik bir unsurdur.

Bağımsız Değişkenler

Bu araştırmada, bankaların finansal performanslarını etkileyen bağımsız değişkenler Çevresel (Environmental - E), Sosyal (Social - S) ve Yönetişim (Governance - G) kriterleri

olarak belirlenmiştir. ESG kriterleri, sürdürülebilir finans alanında şirketlerin ve bankaların sadece finansal performansları değil, aynı zamanda toplumsal ve çevresel etkileri açısından da değerlendirilmesini sağlayan önemli göstergelerdir (Eccles, Ioannou ve Serafeim, 2014).

ESG kriterlerinin bankacılık sektörüne etkisi, finansal risk yönetimi, operasyonel verimlilik ve yatırımcı güveni gibi çeşitli alanlarda incelenmektedir. ESG uygulamalarını benimseyen bankaların finansal risklerini azaltarak uzun vadede daha sağlam bir büyüme trendi yakaladığı görülmektedir. ESG faktörlerinin bankaların kredi riski, yatırım stratejileri ve piyasa değerleri üzerindeki etkisi birçok akademik çalışmada ele alınmış ve sürdürülebilir finans anlayışının bankaların uzun vadeli performansı açısından kritik bir unsur olduğu gösterilmiştir (Giese, Nagy, & Lee, 2021).

Çevresel Kriterler (Environmental - E)

Çevresel kriterler, bankaların iklim değişikliği ve çevresel sürdürülebilirlik konularına duyarlılığını yansıtan faktörleri içerir. Çevresel sürdürülebilirlik politikaları, bankaların karbon ayak izi azaltma stratejileri, yenilenebilir enerji yatırımları, yeşil finansman uygulamaları ve çevresel risk yönetimi gibi konuları kapsar (Clarkson, Li, Richardson ve Vasvari, 2008). Bankaların çevresel sürdürülebilirlik açısından attığı adımlar, finansal performanslarını doğrudan etkileyebilir çünkü çevresel risklerin yönetilmesi, uzun vadeli maliyetleri azaltarak finansal istikrarı güçlendirebilir.

Çevresel kriterlerin bankalar üzerindeki etkisi şu başlıklar altında incelenebilir:

1. Yeşil Finansman ve Sürdürülebilir Krediler: Bankalar, çevre dostu projeleri desteklemek için yeşil finansman politikalarını uygulamakta ve düşük faizli krediler sunmaktadır. Örneğin, yeşil tahviller, çevre dostu projelerin finansmanında giderek daha fazla kullanılan bir araç haline gelmiştir (Flammer, 2021).
2. Karbon Ayak İzi Azaltımı: Bankalar, sürdürülebilir enerji kaynaklarına yatırım yaparak ve operasyonel karbon emisyonlarını azaltarak çevresel etkilerini en aza indirmeye çalışmaktadır (Chava, 2014).
3. Çevresel Risk Yönetimi: Bankalar, çevresel risk faktörlerini kredi politikalarına entegre etmekte ve çevreye zarar veren projelere finansman sağlamamayı tercih etmektedir (Brammer, Brooks ve Pavelin, 2006).

Çevresel sürdürülebilirlik politikalarını benimseyen bankaların uzun vadede daha düşük kredi riskiyle karşılaştıkları ve yatırımcılar tarafından daha olumlu değerlendirildikleri görülmüştür (Fatemi, Fooladi ve Tehranian, 2015).

Sosyal Kriterler (Social - S)

Sosyal kriterler, bankaların müşterileri, çalışanları ve toplumla olan ilişkilerini yönetme biçimini ifade eder. Sosyal sorumluluk, bankaların uzun vadeli itibarını, müşteri sadakatini ve

operasyonel verimliliğini etkileyen kritik faktörlerden biridir (Margolis, Elfenbein ve Walsh, 2009).

Bankaların sosyal sorumluluk alanındaki uygulamaları şu faktörler üzerinden incelenebilir:

1. Finansal Kapsayıcılık ve Sosyal Adalet: Bankalar, düşük gelirli bireyler ve küçük işletmeler için finansal hizmetlere erişimi artırmak amacıyla çeşitli mikro kredi programları geliştirmektedir (Beck, Demirgüç-Kunt ve Levine, 2010).
2. Çalışan Hakları ve İş Güvenliği: Kurumsal sosyal sorumluluk politikaları kapsamında, bankaların çalışanlarına sağladığı haklar, iş güvenliği ve iş ortamındaki çeşitlilik gibi faktörler önemli bir yer tutmaktadır (Edmans, 2011).
3. Toplumsal Projelere Destek: Bankalar, sosyal sorumluluk projelerine yatırım yaparak, toplumun ekonomik ve sosyal kalkınmasına katkı sağlayabilir (Orlitzky, Schmidt ve Rynes, 2003).

Sosyal sürdürülebilirlik politikalarının bankaların finansal performansı üzerindeki etkisini inceleyen çalışmalar, güçlü sosyal politikalar benimseyen bankaların müşteri sadakatinin arttığını ve çalışan verimliliğinin yükseldiğini göstermektedir (Deng, Kang ve Low, 2013).

Yönetişim Kriterleri (Governance - G)

Kurumsal yönetişim kriterleri, bankaların şeffaflık, etik yönetim, hesap verebilirlik ve yönetim kurulu yapısı gibi konularını kapsar. İyi yönetişim uygulamalarına sahip bankalar, yatırımcı güvenini artırarak piyasa değerlerinde pozitif bir etki yaratabilir (Shleifer ve Vishny, 1997).

Kurumsal yönetişimin finansal performans üzerindeki etkisi şu alanlarda incelenmektedir:

1. Yönetim Kurulu Bağımsızlığı: Bağımsız yönetim kurulu üyelerinin bulunması, bankaların daha adil ve objektif kararlar almasına katkı sağlayabilir (Gompers, Ishii ve Metrick, 2003).
2. Hissedar Haklarının Korunması: Hissedarların haklarının güçlü olduğu bankalar, piyasalarda daha güvenilir olarak algılanmakta ve uzun vadeli yatırımcıları çekmektedir (La Porta, Lopez-de-Silanes, Shleifer ve Vishny, 1998).
3. Yolsuzlukla Mücadele ve Etik Yönetim: Bankaların şeffaf ve etik yönetim politikaları benimsemesi, finansal skandalların ve krizlerin önüne geçerek uzun vadeli istikrarı destekler (Aguilera, Desender, Bednar ve Lee, 2015).

Kurumsal yönetişim faktörlerinin finansal performans üzerindeki etkisini ele alan araştırmalar, yönetişim kalitesi yüksek olan bankaların daha düşük piyasa oynaklığına sahip olduğunu ve yatırımcı güvenini artırdığını göstermektedir (Bauer, Eichholtz ve Kok, 2010).

ESG kriterleri, bankaların finansal performanslarını doğrudan etkileyen bağımsız değişkenlerdir. Çevresel, sosyal ve yönetişim politikalarının etkili bir şekilde uygulanması,

bankaların uzun vadeli kârlılıklarını ve piyasa değerlerini artırabilir. ESG uygulamalarını benimseyen bankalar, daha düşük riskle karşılaşırken, sürdürülebilir büyüme sağlamaktadır.

Verilerin Analizi

Panel veri analizinde iki temel model bulunmaktadır: Sabit Etkiler Modeli (FEM) ve Rastgele Etkiler Modeli (REM). Sabit etkiler modeli, bireysel gözlemler arasında zamana bağlı olmayan heterojenliği kontrol ederek daha sağlam tahminler sunar.

Araştırmada, Hausman testi uygulanarak Sabit Etkiler Modeli'nin (FEM) uygun olduğu belirlenmiştir. Hausman testinin hipotezleri şu şekildedir:

- H_0 (Null hipotezi): Rastgele etkiler modeli uygun.
- H_1 (Alternatif hipotez): Sabit etkiler modeli uygun.

Hausman testi sonucunda p-değeri 0.05'ten küçük çıktığı için sabit etkiler modeli tercih edilmiştir (Greene, 2012). Bu model, bankalara ait zamana bağlı değişmeyen faktörlerin etkisini kontrol ederek, ESG kriterlerinin finansal performans üzerindeki doğrudan ve net etkilerini ölçmeyi sağlamaktadır.

Model Sonuçları ve Bulgular

Bu araştırmada sabit etkiler modeli (Fixed Effects Model - FEM) kullanılarak, ESG kriterlerinin bankaların finansal performansı üzerindeki etkileri detaylı bir şekilde incelenmiştir. Panel veri analizi sonuçları, ESG uygulamalarının bankaların kârlılık ve verimlilik göstergeleri üzerindeki etkilerini anlamlı bir şekilde ortaya koymaktadır.

Araştırmada üç ana bağımlı değişken (Net Kâr, ROAA, ROAE) ve ESG kriterleri (Çevresel, Sosyal, Yönetişim) kullanılmış, kontrol değişkenleri ile model güçlendirilmiştir. Hausman testi sonucunda sabit etkiler modelinin uygun olduğu tespit edilmiştir ($p<0.05p < 0.05p<0.05$). Bu, bankalara özgü zamana bağlı olmayan sabit etkilerin dikkate alınmasının model doğruluğunu artırdığını göstermektedir (Baltagi, 2021).

Sonuçlar, ESG kriterlerinin özellikle uzun vadede finansal performans üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkisi olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak, bazı değişkenlerde etkilerin kısa vadede belirgin olmadığı veya sınırlı düzeyde olduğu gözlemlenmiştir.

Net Kâr (NK) ve ESG Kriterleri

Net kâr modeli sonuçlarına göre, ESG kriterlerinin bankaların net kârı üzerinde genel olarak pozitif bir etkisi olduğu ancak istatistiksel anlamlılığının sınırda olduğu tespit edilmiştir ($p=0.097p = 0.097p=0.097$). Bu bulgu, ESG politikalarının uzun vadede bankaların finansal başarılarına katkı sağladığını, ancak kısa vadede operasyonel maliyetler nedeniyle kâr üzerindeki etkinin tam olarak hissedilmediğini göstermektedir.

- Çevresel kriterler (E) ve Net Kâr:
    - Çevresel sürdürülebilirlik politikalarını benimseyen bankalar, karbon ayak izi azaltımı, yenilenebilir enerji finansmanı ve yeşil kredi politikaları gibi uygulamalar ile uzun vadede net kârlarını artırabilmektedir (Chava, 2014).
    - Ancak, bu tür yatırımların başlangıç maliyetleri yüksek olduğu için kısa vadede net kâr üzerinde doğrudan güçlü bir etkisi gözlenmemektedir.
- Sosyal kriterler (S) ve Net Kâr:
    - Çalışan haklarına önem veren, toplumsal projeleri destekleyen ve müşterilere yönelik kapsayıcı finans hizmetleri sunan bankaların net kârlarında orta vadede pozitif bir trend gözlemlenmiştir.
    - Ancak, müşteri sadakatinin ve itibar kazancının finansal kârlılığa dönüşmesi zaman alabilmektedir.
- Yönetişim kriterleri (G) ve Net Kâr:
    - Şeffaflık, yönetim kurulu bağımsızlığı ve risk yönetimi politikalarının etkin bir şekilde uygulanması net kâr üzerinde pozitif bir etkiye sahiptir (p=0.071p = 0.071p=0.071).
    - Güçlü kurumsal yönetişim uygulayan bankaların yatırımcı güveni daha yüksek olmakta, bu da uzun vadede daha sürdürülebilir bir kârlılık sunmaktadır.

Sonuç olarak, Net Kâr (NK) üzerinde ESG kriterlerinin etkisi pozitif olmakla birlikte kısa vadede tam olarak hissedilmemektedir. ESG politikalarının etkisinin daha belirgin hale gelmesi için uzun vadeli bir perspektif gerekmektedir.

Ortalama Aktif Kârlılığı (ROAA) ve ESG Kriterleri

ESG kriterlerinin ROAA üzerindeki etkisinin pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur (p=0.022p = 0.022p=0.022). Bu bulgu, ESG uygulamalarını benimseyen bankaların aktiflerini daha verimli kullanarak kârlılıklarını artırdığını göstermektedir.

- Çevresel kriterler (E) ve ROAA:
    - Çevre dostu yatırımlara yönelen bankaların düşük karbonlu ekonomiye geçiş sürecinde rekabet avantajı sağladıkları görülmektedir (Flammer, 2021).
    - ESG skoru yüksek olan bankalar, çevresel riskleri daha iyi yöneterek varlıklarını daha etkin kullanmaktadır.
- Sosyal kriterler (S) ve ROAA:
    - Bankaların toplumsal projelere yatırım yapması ve finansal kapsayıcılık sağlaması, müşteri tabanını genişletmekte ve operasyonel verimliliği artırmaktadır.

- Müşteri sadakati ve çalışan verimliliği arttıkça, bankaların aktiflerini kârlı bir şekilde değerlendirmesi kolaylaşmaktadır.

- Yönetişim kriterleri (G) ve ROAA:
  - Etkili yönetim yapıları, bankaların kredi politikalarında daha bilinçli kararlar almasını sağlamakta ve batık kredi riskini azaltarak ROAA'yı yükseltmektedir (Laeven & Levine, 2009).

Genel olarak, ROAA açısından ESG politikalarının olumlu etkileri kısa ve uzun vadede belirgin hale gelmektedir.

Ortalama Özkaynak Kârlılığı (ROAE) ve ESG Kriterleri

Panel veri analizinin en güçlü bulgularından biri, ESG kriterlerinin ROAE üzerindeki güçlü pozitif etkisidir (p=0.016p = 0.016p=0.016). Bu bulgu, ESG politikalarını etkin bir şekilde uygulayan bankaların özsermayelerini daha verimli yönettiğini göstermektedir.

- Çevresel kriterler (E) ve ROAE:
  - ESG skoru yüksek olan bankalar, yeşil yatırımlar ve sürdürülebilir finansman modelleri ile yatırımcı güvenini artırarak özsermaye verimliliğini yükseltmektedir.
- Sosyal kriterler (S) ve ROAE:
  - Bankaların sosyal sorumluluk projelerine katılımı, uzun vadeli yatırımcıları cezbetmekte ve hissedar değerini artırmaktadır.
- Yönetişim kriterleri (G) ve ROAE:
  - Güçlü kurumsal yönetişime sahip bankaların sermaye maliyetleri düşmekte, bu da özkaynak kârlılığını artırmaktadır.

Bu sonuçlar, ESG kriterlerine uyum sağlayan bankaların uzun vadede özkaynaklarını daha verimli yönettiğini ve hissedar getirilerini artırdığını göstermektedir.

SONUÇ

Finansal sektörün dönüşüm sürecinde sürdürülebilirlik odaklı uygulamaların giderek daha fazla önem kazanması, bankacılık sektöründe Çevresel, Sosyal ve Yönetişim (ESG) kriterlerinin finansal performansa etkisinin detaylı bir şekilde incelenmesini gerektirmektedir. Bu çalışmada, panel veri analizi yöntemi kullanılarak sabit etkiler modeli (Fixed Effects Model - FEM) uygulanmış ve Türkiye'deki mevduat bankalarının ESG kriterlerine uyumunun finansal performans üzerindeki etkileri analiz edilmiştir.

Elde edilen bulgular, ESG kriterlerinin bankaların finansal performansı üzerindeki etkisinin genellikle pozitif olduğunu, ancak bazı kısa vadeli maliyetlerin performans üzerindeki etkilerini zaman içinde dengelediğini göstermektedir. ESG uygulamalarının bankaların net kârı,

aktif kârlılığı (ROAA) ve özkaynak kârlılığı (ROAE) üzerindeki etkileri detaylı bir şekilde incelenmiş ve aşağıdaki temel sonuçlar elde edilmiştir.

Net Kâr (NK) ve ESG Kriterleri

Araştırma sonuçları, ESG kriterlerinin net kâr üzerindeki etkisinin pozitif ancak istatistiksel anlamlılığının sınırda olduğunu göstermektedir (p=0.097p = 0.097p=0.097). Bu sonuç, ESG uygulamalarının banka kârlılığına etkisinin kısa vadede sınırlı, ancak uzun vadede daha güçlü hale gelebileceğini göstermektedir.

Bu bulgu literatürle uyumludur; örneğin, Friede, Busch ve Bassen (2015) tarafından yapılan bir meta-analiz çalışmasında, ESG ile finansal performans arasındaki ilişkinin genel olarak pozitif olduğu, ancak ESG yatırımlarının kısa vadede yüksek maliyetler getirebileceği belirtilmiştir. Clark, Feiner ve Viehs (2015) de ESG yatırımlarının şirketlerin uzun vadeli yatırımcılarını artırarak zaman içinde finansal kazançlarını iyileştirdiğini savunmaktadır.

Net kâr üzerindeki etkinin güçlü olmamasının olası nedenleri şunlardır:

- ESG politikalarının uygulanmasının kısa vadede operasyonel maliyetleri artırması (Flammer, 2021).
- ESG yatırımlarının getirisinin uzun vadeye yayılması (Cheng, Ioannou ve Serafeim, 2014).
- ESG'ye yapılan harcamaların başlangıçta bir finansal yük oluşturması (Deng, Kang ve Low, 2013).

Bu doğrultuda, net kâr üzerindeki etkinin zaman içinde daha belirgin hale gelebileceği ve uzun vadeli sürdürülebilir büyüme için ESG uyumunun bankalar açısından kritik bir faktör olduğu görülmektedir.

Ortalama Aktif Kârlılığı (ROAA) ve ESG Kriterleri

ROAA analizinde, ESG kriterlerinin aktif kârlılığı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir etkisi olduğu bulunmuştur (p=0.022p = 0.022p=0.022). Bu bulgu, ESG politikalarını benimseyen bankaların aktiflerini daha verimli kullandığını ve sürdürülebilir yatırımlar yaparak operasyonel etkinliklerini artırdığını göstermektedir.

- Fatemi, Fooladi ve Tehranian (2015), ESG politikalarının firmaların operasyonel verimliliğini artırarak aktif kârlılığını desteklediğini öne sürmektedir.
- Beck, Demirgüç-Kunt ve Levine (2010), ESG politikalarının finansal kapsayıcılığı artırarak bankaların müşteri tabanını genişletmesiyle birlikte aktif kârlılığı pozitif yönde etkilediğini göstermektedir.
- Laeven ve Levine (2009) ise ESG uyumunun risk yönetimini geliştirdiğini ve bu sayede aktiflerin daha etkin kullanıldığını belirtmektedir.

Sonuç olarak, ROAA açısından ESG politikalarının kısa vadede dahi bankaların kârlılığını artırıcı bir etkisinin olduğu görülmektedir. Bankaların operasyonel süreçlerini ESG odaklı hale getirmesi, müşteri ilişkilerini güçlendirmesi ve düşük karbonlu ekonomiye geçişe yatırım yapması, aktiflerin daha verimli kullanımına olanak sağlamaktadır.

Ortalama Özkaynak Kârlılığı (ROAE) ve ESG Kriterleri

ROAE analizinde, ESG kriterlerinin bankaların özkaynak kârlılığı üzerinde en güçlü ve anlamlı etkiye sahip olduğu bulunmuştur (p=0.016p = 0.016p=0.016). Bu bulgu, ESG politikalarına uyum sağlayan bankaların özkaynaklarını daha verimli yönettiğini ve uzun vadeli büyüme stratejilerini desteklediğini göstermektedir.

Bu sonuç, Shleifer ve Vishny (1997) tarafından yapılan çalışmayla uyumludur. Araştırmacılar, güçlü kurumsal yönetişime sahip bankaların yatırımcı güvenini artırarak sermaye maliyetlerini düşürdüğünü ve bu nedenle özkaynak getirilerini artırdığını ortaya koymuştur.

Diğer araştırmalara göre:

- Gompers, Ishii ve Metrick (2003), ESG uygulamalarının uzun vadede hissedar değerini artırarak özkaynak kârlılığı üzerinde pozitif etkiler yarattığını belirtmiştir.
- Deng, Kang ve Low (2013), ESG politikalarının birleşme ve satın alma süreçlerinde bankalar için rekabet avantajı sağladığını ve sermaye verimliliğini artırdığını göstermektedir.
- Flammer (2021), ESG'ye uyumlu bankaların hisse senedi getirilerinde daha az oynaklık yaşadığını ve piyasa değerinde daha istikrarlı bir büyüme sağladığını tespit etmiştir.

Bu doğrultuda, bankaların özkaynaklarını daha verimli kullanmaları ve yatırımcı güvenini artırmaları açısından ESG politikalarının kritik bir rol oynadığı görülmektedir.

Bu çalışmada elde edilen bulgular, ESG kriterlerine uyum sağlayan bankaların uzun vadede finansal performanslarını artırabileceklerini göstermektedir. ESG yatırımları, ilk aşamada maliyet yaratabilse de, zamanla daha yüksek yatırımcı güveni, müşteri bağlılığı ve operasyonel etkinlik sağlayarak bankaların finansal istikrarını desteklemektedir.

Politika önerileri:

1. Bankalar, ESG politikalarını sadece bir uyum gerekliliği olarak değil, finansal sürdürülebilirlik stratejisi olarak benimsemelidir.
2. Düzenleyici kurumlar, ESG uyumunu teşvik eden teşvik mekanizmaları geliştirmelidir.
3. Bankalar, ESG performanslarını daha şeffaf bir şekilde raporlamalı ve yatırımcılarla paylaşmalıdır.

Sonuç olarak, bu araştırma ESG'nin bankacılık sektöründe finansal istikrar ve uzun vadeli büyüme açısından stratejik bir önem taşıdığını ortaya koymaktadır. ESG politikalarının

finansal performans üzerindeki etkisinin zamana yayılabileceği göz önünde bulundurularak, sürdürülebilir bankacılık anlayışının güçlendirilmesi ve teşvik edilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Aguilera, R. V., Desender, K. A., Bednar, M. K., & Lee, J. H. (2015). Connecting the dots: Bringing external corporate governance into the corporate governance puzzle. The Academy of Management Annals, 9(1), 483-573.

Amel-Zadeh, A., & Serafeim, G. (2018). "Why and How Investors Use ESG Information: Evidence from a Global Survey." Financial Analysts Journal, 74(3), 17-32.

Bauer, R., Eichholtz, P., & Kok, N. (2010). Corporate governance and performance: The REIT effect. Real Estate Economics, 38(1), 1-29.

Bauer, R., Derwall, J., & Hann, D. (2009). Employee relations and credit risk. Journal of Banking & Finance, 33(4), 18-31.

Bauer, R., Koedijk, K., & Otten, R. (2005). "International Evidence on Ethical Mutual Fund Performance and Investment Style." Journal of Banking & Finance, 29(7), 1751-1767.

Beck, T., Demirgüç-Kunt, A., & Levine, R. (2010). Financial institutions and markets across countries and over time. World Bank Economic Review, 24(1), 7-12.

Berger, A. N., & Bouwman, C. H. S. (2009). Bank liquidity creation. Review of Financial Studies,.

Brammer, S., Brooks, C., & Pavelin, S. (2006). Corporate social responsibility and stock returns: UK evidence from disaggregate measures. Financial Management, 35(3),.

Chava, S. (2014). Environmental externalities and cost of capital. Management Science, 60(9), 2223-2247.

Cheng, B., Ioannou, I., & Serafeim, G. (2014). Corporate social responsibility and access to finance. Strategic Management Journal, 35(1), 1-23.

Clark, G. L., Feiner, A., & Viehs, M. (2015). "From the Stockholder to the Stakeholder: How Sustainability Can Drive Financial Outperformance." University of Oxford and Arabesque Partners.

Clarkson, P. M., Li, Y., Richardson, G. D., & Vasvari, F. P. (2008). Revisiting the relation between environmental performance and environmental disclosure: An empirical analysis. Accounting, Organizations and Society, 33(4-5),.

Deng, X., Kang, J., & Low, B. S. (2013). Corporate social responsibility and stakeholder value maximization: Evidence from mergers. Journal of Financial Economics, 110(1), 87-109.

Eccles, R. G., Ioannou, I., & Serafeim, G. (2014). The impact of corporate sustainability on organizational processes and performance. Management Science, 60(11), 2835-2857.

Eccles, R. G., & Serafeim, G. (2013). "The Performance Frontier: Innovating for a Sustainable Strategy." Harvard Business Review, 91(5),.

Edmans, A. (2011). Does the stock market fully value intangibles? Employee satisfaction and equity prices. Journal of Financial Economics, 101(3), 621-640.

Fatemi, A., Fooladi, I. . (2013). Sustainable finance: A new paradigm. Global Finance Journal, 26(2), 68-81.

Flammer, C. (2021). Corporate green bonds. Journal of Financial Economics, 142(2), 499-516.

Friede, G., Busch, T., & Bassen, A. (2015). "ESG and Financial Performance: Aggregated Evidence from More than 2000 Empirical Studies." Journal of Sustainable Finance & Investment, 5(4), 210-233.

Giese, G., Nagy, Z., & Lee, L. E. (2021). Deconstructing ESG ratings performance: Risk and return in ESG investing. Financial Analysts Journal, 77(4), 1-24.

Gompers, P., Ishii, J., & Metrick, A. (2003). Corporate governance and equity prices. The Quarterly Journal of Economics, 118(1), 107-156.

Laeven, L., & Levine, R. (2009). Bank governance, regulation and risk taking. Journal of Financial Economics, 93(2), 259-275.

La Porta, R., Lopez-de-Silanes, F., Shleifer, A., & Vishny, R. W. (1998). Law and finance. Journal of Political Economy, 106(6), 1113-1155.

Margolis, J. D., Elfenbein, H. A., & Walsh, J. P. (2009). Does it pay to be good... And does it matter? A meta-analysis of the relationship between corporate social and financial performance. SSRN Electronic Journal.

Orlitzky, M., Schmidt, F. L., & Rynes, S. L. (2003). Corporate social and financial performance: A meta-analysis. Organization Studies, 24(3), 403-441.

Shleifer, A., & Vishny, R. W. (1997). A survey of corporate governance. The Journal of Finance, 52(2), 737-783.

Verheyden, T., Eccles, R. G., & Feiner, A. (2016). "ESG for All? The Impact of ESG Screening on Return, Risk, and Diversification." Journal of Applied Corporate Finance, 28(2), 47-55

Sınıflandırma : GENEL / Classification : PUBLIC

TÜRK GAYRİMENKUL YATIRIM FONLARININ RİSK-GETİRİ PERFORMANSININ ANALİZİ

RISK-RETURN PERFORMANCE ANALYSIS OF THE TURKISH REAL ESTATE INVESTMENT FUNDS

H. Nur SÜMER
İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İşletme Bölümü, İstanbul.
ORCID NO: 0009-0004-6014-5962

Assoc. Prof. Burçay Yaşar AKÇALI
İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İşletme Bölümü, İstanbul.
ORCID NO: 0000-0002-3468-0644

Dr. Levent SÜMER
Boğaziçi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
ORCID NO: 0000-0002-2160-8803

ÖZET

Gayrimenkul sektörü, kalkınmaya olan katkısı açısından ülke ekonomileri için oldukça kritik bir öneme sahiptir. Gayrimenkul endüstrisi Türkiye ekonomisinin lokomotif sektörleri arasında yer almaktadır. Ülkemizde 1950'lerde başlayan kentleşme ve sanayileşme hamleleri kalkınmanın temel yapı taşlarını oluşturmuş ve gayrimenkul ve inşaat sektörleri Türkiye'de gelişme açısından önemli rol oynamıştır. Ülkemizde son yıllarda hızla büyüyen sektörün yatırım ve finansman seçeneklerinin arasında gayrimenkul sermaye piyasası enstrümanlarının kullanımı her geçen gün önem kazanmaktadır. Gayrimenkul yatırım ortaklıkları (GYO), gayrimenkul yatırım fonları (GYF), gayrimenkul sertifikaları ve kira sertifikalarına ilave olarak son dönemde Sermaye Piyasaları Kurulu (SPK)'nin konut sektöründeki erişilebilirlik sorununa bir çözüm getirmesi amacıyla yürürlüğe koyduğu ve gayrimenkul yatırım fonlarına geliştirme ve inşaat aşamasındaki gayrimenkullere yatırım izni veren ve uhdesinde bulunan arsalarda da fon içerisinde doğrudan veya kat karşılığı ve hasılat paylaşımlı olarak inşaat yapımına müsaade eden proje gayrimenkul yatırım fonları (P-GYF) gayrimenkul sektöründe yatırım ve finansman açısından önemli birer enstrüman olarak sektörde kısmen uygulama imkanı bulmuş ve bulmaktadır. Bu açıdan bakıldığında gayrimenkul yatırım fonlarının son dönemde sektörde değeri daha iyi anlaşılmaya başlanmıştır ve önümüzdeki dönemde gerek fon büyüklüğünün hızla büyüyeceği gerekse yatırımcı sayısının hızla artacağı öngörülmektedir. Bu çalışma, 2020 yılında itibaren pay açıklayan 40 adet GYF'nin Mart 2020-Mayıs 2024 yılları arasında aylık olarak açıklanan değerleri referans alınarak Sharpe ve Modifiye Sharpe ölçütleriyle risk-getiri performans analizlerini yapmakta, ayrıca ayrı ayrı GYF performanslarını mukayese ölçütü olarak GYO endeks getirisi ile kıyaslamaktadır. Analiz sonuçlarına göre GYO endeksinin araştırmaya konu zaman aralığında gayrimenkul yatırım fonlarından daha iyi performans sergilediği gözlemlenmiştir. Çalışmada ayrıca 40 adet gayrimenkul yatırım fonu ve Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı endeksine ait değişim katsayıları da irdelenmiştir. Değişim katsayıları açısından bakıldığında GYO endeksinin iki gayrimenkul yatırım fonu dışında kalan diğer tüm fonlardan daha düşük bir değişim katsayısına sahip olduğu tespit edilmiştir. Kapsadığı tarih aralığı ve GYF sayısı bakımından en kapsamlı risk-getiri performans analizi olan bu çalışma Türkiye gayrimenkul sermaye piyasalarına ve gayrimenkul sektörüne katkı sağlamayı amaçlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Gayrimenkul yatırım fonları, risk-getiri, Sharpe oranı, GYO endeksi

ABSTRACT

The real estate sector is critical for national economies due to its contribution to development. The real estate industry is one of the leading sectors of the Turkish economy. Urbanization and industrialization efforts that began in the 1950s in Türkiye have formed the important milestones of the development, and the real estate and construction sectors have played an essential role in terms of development in Turkey. The use of real estate capital market instruments is gaining importance among the investment and financing options of the sector that has been growing rapidly in our country in recent years. In addition to real estate investment trusts (REITs), real estate investment funds (REITs), real estate certificates and lease certificates, project real estate investment funds (P-REITs), which have recently been put into effect by the Capital Markets Board (SPK) to provide a solution to the accessibility problem in the housing sector and which allow real estate investment funds to invest in real estates in the development and construction phases and enable construction to be carried out directly within the fund or in return for flats and revenue sharing on the lands under their control, have found and continue to see a partial implementation in the sector as significant instruments in terms of investment and financing in the real estate sector. From this perspective, the value of real estate investment funds has recently begun to be better understood in the industry, and it is anticipated that both the fund size and the number of investors will grow rapidly in the following years. Thus, this study analyzes the risk-return performance of 40 REIFs that have announced shares since 2020 using Sharpe and Modified Sharpe criteria, taking as reference the values announced monthly between March 2020 and May 2024, and also compares the performances of individual REIFs with the REIT index returns as a benchmark. According to the results of the analysis, it was observed that the REIT index performed better than the real estate investment funds in the period covered by the study. The study also examined the coefficients of variation of 40 real estate investment funds and the REIT index. In terms of coefficients of variation, the results revealed that the REIT index had a lower coefficient of variation than all other funds except for the two real estate investment funds. This study, which is the most comprehensive risk-return performance analysis regarding the date range and number of REIFs it covers, aims to contribute to the Turkish real estate capital markets and the real estate sector.

Keywords: Real Estate Investment Funds, risk-return, Sharpe ratio, REIT Index

GİRİŞ

Gayrimenkul sektörü, kalkınmaya olan katkısı açısından ülke ekonomileri için oldukça kritik bir öneme sahiptir. Arapça kökenli bir kelime olan gayrimenkul sözlük anlamı olarak Türkçe'de taşınmaz olarak karşılık bulmuştur (Türk Dil Kurumu Sözlük, 2024). Gayrimenkul deyince ilk bakışta sadece konut, alışveriş merkezi, ofis gibi yapılar akla gelse de kelime geniş anlamıyla insan eliyle inşa edilmiş veya tabiatta kendiliğinden var olan arazi üzerinde yer alan tüm yapıları içermektedir. Apartman dairesi, müstakil ev, villa, mağaza, iş merkezleri, ticari işletmeler, turizm tesisleri, fabrikalar, imalathaneler, tarım amaçlı kullanılan tarımsal gayrimenkuller, havaalanları, dini ibadethaneler, müzeler, eğitim tesisleri, kentsel nitelikli araziler, arsalar ve çiftlikler gayrimenkul türleri arasında yer almaktadır. Bir ekonomik değeri ifade eden "gayrimenkul'' paraya çevrilmesi ya da parayla ifade edilmesi mümkün olan bir araziye bağlı ve taşınamayan değerli malları ifade etmektedir.

Statista 2024 verilerine göre Dünya'da gayrimenkul sektörünün toplam varlık büyüklüğünün 2024 yılı sonu itibariyle 634,9 trilyon Amerikan Doları (USD)'ye ulaşması beklenmektedir (Statista, 2024). Raporda toplam gayrimenkul büyüklüğünün %81,4'üne tekabül eden konut sektörünün hacmi 516,8 trilyon USD olarak belirtilmiş, ticari gayrimenkul toplam büyüklüğü de 118,1 trilyon USD olarak ifade edilmiştir.

Dünya üzerindeki 8,2 milyar insandan 1,4 milyar insana ev sahipliği yapan Çin, dünyanın en değerli konut pazarı olarak halihazırda toplam küresel konut değerinin %26'sını oluşturmaktadır. Çin'i dünyadaki konut değerinin %19'unu oluşturan Amerika Birleşik Devletleri (ABD) takip ederken, Çin, ABD, Japonya, Almanya, Birleşik Krallık, Fransa, Güney Kore, Kanada, İtalya ve Avustralya'dan oluşan 10 ülke küresel konut değeri toplamının %75'ine sahiptir. Bölgesel düzeyde, küresel nüfusun yalnızca %17'sine ev sahipliği yapmasına rağmen %43'lük bir oran ile konut hacmi Avrupa ve Kuzey Amerika'da yoğunlaşmıştır. Öte yandan küresel ticari gayrimenkul değerinin %27'sini oluşturan en büyük ticari emlak piyasası da ABD'de bulunmaktadır. ABD'yi %16 ile Çin ve %6 ile Japonya takip etmekte ve bu 3 ülke birlikte tüm ticari gayrimenkul değerinin yaklaşık yarısını oluşturmaktadır (Tostevin ve Rushton, 2023).

Gayrimenkul yatırımları içerisinde gayrimenkul yatırım ortaklıkları (GYO), gayrimenkul yatırım fonları (GYF), gayrimenkul sertifikaları, gayrimenkul kira sertifikaları gibi farklı gayrimenkul sermaye piyasası araçları önemli yer tutmaktadır. Geçmişi 1960'lı yıllara dayanan GYO'lar ABD'de 4,5 trilyon USD'lik bir varlığa sahiptir (Nareit, 2024). Bununla birlikte 2021 sonu itibariyle 1,4 trilyon USD büyüklüğü aşan gayrimenkul fonlarının 2027 yılında 2,14 trilyon USD'ye ulaşması beklenmektedir (Preqin, 2023). Bu açıdan bakıldığında gayrimenkul sektörünün küresel ekonomi ve yatırım piyasası açısından rolü oldukça büyüktür.

Ülkemizde 1950'lerde başlayan kentleşme ve sanayileşme hamleleri kalkınmanın temel yapı taşlarını oluşturmuş ve gayrimenkul ve inşaat sektörleri Türkiye'de gelişme açısından önemli rol oynamıştır. Dünyanın en gelişmiş 20 ekonomisi (G20) arasında yer alan Türk ekonomisinde gayrimenkul sektörü özellikle 2001 yılından itibaren ciddi yer tutmaktadır. Ticaret yollarının kesişiminde yer alan ve Avrupa, Orta Asya ve Orta Doğu'yu birbirine bağlayan Türkiye'nin jeopolitik konumu, tamamlanan ve devam eden yollar, köprüler, tüneller, havaalanları dahil birçok altyapı projeleri, konut ve ticari gayrimenkullere yapılan yatırımlar, kentsel dönüşüm ihtiyacı ve artan nüfusla birlikte ihtiyaç duyulan yeni yatırımlar dikkate alındığında Türk gayrimenkul sektörü gelecek potansiyeli açısından da oldukça kritik bir sektördür.

Ülkemize yapılan doğrudan gayrimenkul yatırımlarının yanında özellikle ilk tebliği 1995 yılında çıkarılan GYO'lar başta olmak üzere alternatif gayrimenkul yatırım enstrümanları ve gayrimenkule dayalı sermaye piyasası araçları da bu açıdan oldukça önem arz etmektedir. Türkiye'de ilk defa 2014 yılında Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) tarafından tebliği çıkarılan yeni ve hızla gelişmekte olan bir gayrimenkul yatırım enstrümanı olan GYF'ler de son dönemde önemli ve tercih edilen bir enstrüman olarak öne çıkmaktadır. Özellikle gayrimenkullerin menkulleştirilmesi için önemli bir yatırım ve dolaylı bir finansman aracı olan GYF'ler sayesinde yerel ve global gayrimenkul yatırımcıların SPK güvencesi ile ülkemizde yatırım yapmasını mümkün hale gelmiştir. GYF'ler vasıtasıyla gayrimenkul sektörüne sürdürülebilir yabancı sermaye akışının sağlanması, yatırımların daha şeffaf ve risklerin daha yönetilebilir olması sağlanabilmektedir.

Öte yandan daha önce kurumlar vergisinden muaf olan GYF'lerin (2025 yılı itibariyle getirilen ve getirisinin en az %50'sini kar payı olarak dağıtmak koşuluyla uygulanacak olan asgari %10 kurumlar vergisine rağmen) gerçek kişi yatırımcılarına getirdiği gelir vergisi ve fon payını 2 yıl elinde bulundurma koşuluyla sağlanan stopaj vergisi gibi muafiyetlerle sağladığı avantajlar dikkate alındığında GYF'lerin yakın gelecekte daha da cazip birer enstrüman olacağını bizlere göstermektedir.

Bununla birlikte 2024 yılının temmuz ayında SPK tarafından yürürlüğe giren Proje Gayrimenkul Yatırım Fonları (P-GYF) ile fonların uhdelerindeki arsaları kat karşılığı veya hasılat paylaşımı sözleşmelerle veya doğrudan geliştirmesinin önü açılmış, yatırım yapabileceği gayrimenkullerdeki iskan alma ve kat mülkiyeti tesis etme şartları P-GYF özelinde

kaldırılmıştır. Bu çerçevede ister GYF olsun ister P-GYF olsun gayrimenkul yatırım fonlarının birer yatırım ve finansman enstrümanı olarak Türkiye gayrimenkul piyasasında oldukça geniş uygulama alanı bulacağını söylemek mümkündür.

Gün geçtikçe daha da önem kazanan GYF'lerle ilgili literatürdeki çalışma sayısı oldukça az, kapsamlar ise sınırlıdır. Bu çalışma, Türkiye'de faaliyet gösteren GYF'lerin risk-getiri analizlerini Sharpe ölçütü ile yapmaktadır. Sharpe ölçütünün eksi sonuç verdiği durumlarda portföy tercihlerinde yanılma olmaması adına Israelsen (2009) tarafından geliştirilen Modifiye Sharpe ölçütü de bu çalışmada kullanılmıştır. Çalışmada GYF'lerin performansları karşılaştırma ölçütü olarak GYO endeksi ile kıyaslanmıştır.

Araştırmamız, kapsadığı araştırma tarih aralığı ve dahil ettiği GYF sayıları ile gerek literatüre gerekse pratik uygulamaya yönelik önemli bir katkı sağlamayı amaçlamıştır. Bununla birlikte çalışmada özellikle ülkemizde barınma sorununa sürdürülebilir bir çözüm getirebilecek olan P-GYF'lerin pratik uygulama alanları konusunda öneriler sunulmuştur.

YÖNTEM

Portföy getirileri, yaygın olarak bilinen yöntemler kullanılarak birbirleriyle ve genel olarak piyasayla karşılaştırılır. İlk olarak portföy getirilerine bakılsa da yatırımcılar için getiriler tek seçim kriteri değildir. Daha düşük riske sahip portföy, daha yüksek riske sahip ancak aynı getiriye sahip bir portföye kıyasla tercih edilir. Yatırım kararlarında portföyün risk ayarlı performansını ölçen genel kabul görmüş 3 oran vardır: Sharpe oranı (Sharpe, 1966), Treynor'ın oranı (Treynor, 1965) ve Jensen Alfa (Jensen, 1968). İlk iki oran getiri/risk oranına dayalıyken, üçüncüsü göreceli performansın bir ölçüsüdür. Geçmiş literatüre bakıldığında Sharpe oranının birçok araştırmada oldukça yaygın ve kabul görmüş olarak kullanıldığı görülmektedir. Redman ve Manakyan (1995) GYO'ların risk ayarlı getirileri etkileyen faktörleri araştırırken, Ong vd. (2012) Malezya'daki İslami ve geleneksel GYO'ların getirilerini analiz ederken, Katzler (2016) İsveç gayrimenkul piyasasında farklı mülk portföyü çeşitlendirme stratejilerinin etkinliğini karşılaştırmak için, Çamlıbel vd. (2021) Türkiye'de kurulu GYF'lerin risk-getiri ilişkilerini incelerken, Kıyılar ve Hepşen (2010), Türkiye'deki GYO'ların risk ayarlı getiri performanslarını analiz ederken, Bayraktar, Türk GYO'ların performansını değerlendirirken ve Sümer (2023) de Türkiye'deki GYO endeks getirisi ile sürdürülebilirlik endeksi getirisini mukayese ederken Sharpe oranını kullanmışlardır.

Bu çalışmada da geçmiş literatürde yaygın olarak kabul gören Sharpe oranı kullanılmıştır.

Sharpe oranı 1966 yılında Sharpe tarafından geliştirilmiştir. Sharpe oranı, portföyün toplam getirisinin risksiz orandan çıkarılıp portföyün standart sapmasına bölünmesiyle elde edilen oran olarak tanımlanır ve bu oran portföyün riskinin bir ölçüsü olarak ifade edilir. Sharpe oranı esasen portföyün standart sapmasıyla belirlenen birim risk başına risk primidir. Sharpe verimliliği, farklı yatırım gruplarının risk ayarlı getirilerini değerlendirmek için genel olarak kabul görmüş bir göstergedir. Sharpe oranı matematiksel olarak şu şekilde tanımlanır:

$$S_p = \frac{\left(R_p - R_f\right)}{\sigma_p} \qquad (1)$$

Burada Sp, performansın Sharpe oranıdır; Rp, portföyün getirisidir; Rf, risksiz getiri oranıdır ve σ_p, portföyün standart sapmasıdır. Sharpe oranı daha yüksek portföyün performansının

daha iyi olması beklenir, çünkü Sharpe oranı, yatırımın faydalarını ve maliyetlerini göz önünde bulundurarak portföyün alınan riske kıyasla performansını ölçer ve yatırım kararlarının risk seviyelerini yansıtır (Sümer, 2023).

Sharpe oranı da bazı durumlarda negatif çıkabilmektedir çünkü bir portföy için pozitif bir fazla getiri garantisi yoktur ve fazla getiri negatif olduğunda, bu durumda standart Sharpe oranı yorumlamasında sorunlar ortaya çıkar. Sonuçlarla birlikte, bazı negatif Sharpe oranı değerleri gözlemlenirse, bu negatif oranlar sıralamanın yapılmasında anomalilere yol açabilir. Bu sebeple Israelsen (2009) modifiye edilmiş bir Sharpe oranı oluşturmuş ve (Rp – Rf) negatif olduğunda aşağıdaki formül ile sorunu çözmüştür:

$$s_p = \frac{(R_p - R_f)}{\sigma p^{\frac{ER}{absER}}} \quad (2)$$

Formülün pay kısmı geleneksel Sharpe oranı ile aynı iken paydada fazla getiri (ER), kendi mutlak değerine bölünerek portföyün standart sapmasının üssü olarak formülde yer almaktadır.

Bu çalışmada Sharpe oranı hesaplandığında bazı getiriler negatif çıktığı için Modifiye Sharpe oranı ayrıca hesaplanmış ve portföy sıralaması Modifiye Sharpe oranına göre yapılmıştır. Portföylerin getiri değişim ve oynaklıklarını gözlemlemek için de portföy standart sapmasının ortalama getirisine bölünerek elde edilen Değişim Katsayısı da ayrıca aşağıdaki formüle göre hesaplanmıştır.

$$\frac{\sigma_P}{R_P} \quad (3)$$

Veri Toplama Araçları

Araştırmaya konu ana veri seti olan gayrimenkul yatırım fonlarının 1 Mart- 2020 – 31 Mayıs 2024 arasındaki açıklanan aylık değerleri Albaraka Portföy Yönetim A.Ş. tarafından sağlanmış ve ilgili veriler SPK aylık istatistik bülteninden kontrol edilmiştir. GYO aylık endeks verileri ve 10 yıllık risksiz getiri verisi Investing.com web sitesinden elde edilmiştir. Getiriler ilgili kaynaklardan alınan verilere göre hesaplanmıştır.

BULGULAR

51 ayı kapsayan çalışmada aylık olarak pay açıklayan 40 adet GYF'nin risk-getiri analizi yapılmıştır. Karşılaştırma ölçütü olarak GYO endeks getirisi referans alınmıştır. Yapılan analizde öncelikle Sharpe ölçütüne göre sıralama yapılmış ancak bazı portföylerin Sharpe getirisinin negatif çıkması sebebiyle Modifiye Sharpe ölçütü ile analiz tekrarlanmıştır.

Sonuçlara göre Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı (GYO) Endeksi en iyi performansı göstermiş, Akfen Gayrimenkul Portföy Yönetimi A.Ş. Birinci Gayrimenkul Yatırım Fonu, Albaraka Portföy Yönetimi A.Ş. Dükkân Gayrimenkul Yatırım Fonu ve Arz Gayrimenkul ve Girişim Sermayesi Portföy Yönetimi A.Ş. İkinci Gayrimenkul Yatırım Fonu en GYF'ler arasında ilk 3 sırada yer almıştır.

Tablo 1'de araştırmaya konu GYF ve GYO endeksi içerisinde en iyi 10 ve en kötü 5 performansa sahip yatırım araçları gösterilmiştir.

Tablo 1. Analiz Sonuçları (En iyi 10 ve en kötü 5 performans sıralaması)

No	Portföy	Av R-Av Rf	Standart Sapma	Sharpe Oranı	Değişim Katsayısı	Mod. Sharpe Oranı
1	GYO Endeksi	0,0435	0,0997	0,4363	1,7200	0,4363
2	Akfen Gayrimenkul Portföy Yönetimi A.Ş. Birinci Gayrimenkul Yatırım Fonu	0,0294	0,0884	0,3326	2,0148	0,3326
3	Albaraka Portföy Yönetimi A.Ş. Dükkan Gayrimenkul Yatırım Fonu	0,0249	0,0878	0,2835	2,2305	0,2835
4	Arz Gayrimenkul ve Girişim Sermayesi Portföy Yönetimi A.Ş. İkinci Gayrimenkul Yatırım Fonu	0,0322	0,1211	0,2655	2,5969	0,2655
5	Ak Portföy Yönetimi A.Ş. İkinci Gayrimenkul Yatırım Fonu	0,0111	0,0423	0,2615	1,6556	0,2615
6	Oyak Portföy Yönetimi A.Ş. Birinci Gayrimenkul Yatırım Fonu	0,0351	0,1351	0,2595	2,7275	0,2595
7	24 Gayrimenkul ve Girişim Sermayesi Portföy Yönetimi A.Ş. Primo Gayrimenkul Yatırım Fonu	0,0282	0,1142	0,2472	2,6739	0,2472
8	İş Portföy Yönetimi A.Ş. Quasar İstanbul Ticari Gayrimenkul Yatırım Fonu	0,0187	0,0758	0,2470	2,2834	0,2470
9	Ak Portföy Yönetimi A.Ş. Birinci Gayrimenkul Yatırım Fonu	0,0296	0,1248	0,2369	2,8335	0,2369
10	İş Portföy Yönetimi A.Ş. Birinci Gayrimenkul Yatırım Fonu	0,0231	0,0992	0,2333	2,6367	0,2333
37	Aktif Portföy Yönetimi A.Ş. İkinci Gayrimenkul Yatırım (TL) Fonu	0,0180	0,1533	0,1172	4,7254	0,1172
38	24 Gayrimenkul ve Girişim Sermayesi Portföy Yönetimi A.Ş. Altın Başak Gayrimenkul Yatırım Fonu	0,0241	0,2539	0,0950	6,5784	0,0950
39	İş Portföy Yönetimi A.Ş. Beşinci Gayrimenkul Yatırım Fonu	0,0028	0,0545	0,0505	3,1605	0,0505
40	Albaraka Portföy Yönetimi A.Ş. Sekizinci Karma Gayrimenkul Yatırım Fonu	-0,0013	0,0182	-0,0721	1,3843	-0,0000
41	Omurga Gayrimenkul ve Girişim Sermayesi Portföy Yönetimi A.Ş. İkinci Gayrimenkul Yatırım Fonu	-0,0055	0,0444	-0,1247	4,9681	-0,0002

Öte yandan Albaraka Portföy Yönetimi A.Ş. Sekizinci Karma Gayrimenkul Yatırım Fonu dışında Sharpe oranı düşük olan fonlarda değişim katsayısının yüksek olduğu, bu fonların getirilerinin daha oynak olduğu gözlemlenmiştir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Ülke ekonomilerinin gelişmesi, uzun vadeli yabancı yatırımcıların ülkemize gelebilmesi için sermaye piyasalarının güçlendirilmesi oldukça önemlidir. Gayrimenkul yatırım fonları ülkemizde son dönemde öne çıkan önemli bir gayrimenkul sermaye piyasası aracıdır.

Ülkemizde 2014 yılında yürürlüğe konan gayrimenkul yatırım fonları tebliği ile sektörde yerini alan GYF'ler 10 yıllık bir süreç içerisinde hızla büyümüş ortalama büyüklüğü 550 milyon TL'ye ulaşan ve sayıları 170'yi aşan fonla birlikte 103,3 milyar TL'lik bir toplam pazar büyüklüğüne ulaşmıştır. Dünya'daki ölçeklerle kıyaslandığında bu büyüklüğün oldukça küçük olduğunu söylemek mümkün olsa da pazarın hızla büyümesi sektörün geleceğine yapacağı katkı açısından oldukça önem arz etmektedir.

2024 yılının Temmuz ayında çıkarılan Proje Gayrimenkul Yatırım Fonları tebliği ile fonun başta konut projeleri olmak üzere birçok gayrimenkul projesini fonlayabilecek bir yapıya bürünmesi özellikle faiz oranlarının yükseldiği, banka kredilerine erişimin azaldığı, finansman maliyetinin oldukça yüksek olduğu bir dönemde gayrimenkul yatırım fonlarını alternatif ve sürdürülebilir bir yatırım ve finansman enstrümanı olarak kullanılabileceğini bizlere göstermektedir.

Bu çerçevede bu çalışmada Türkiye'de kurulmuş olan gayrimenkul yatırım fonlarının ve GYO endeksinin performansları literatürde kabul görmüş olan Sharpe ölçütü ile analiz edilmiştir. 2020-2024 yılları arasında pay açıklayan tüm GYF'lerin dahil olduğu çalışma gerek kapsadığı fon sayısı gerekse araştırmaya konu tarih aralığı açısından en geniş kapsamlı çalışma olarak literatürde yerini almıştır.

Kurgusu itibariyle özel bir gayrimenkul yatırım fon türü olan P-GYF'ler ülkemizdeki barınma soruna çözüm için sürdürülebilir bir model olarak kullanılabilir. Bunun için özellikle bireysel emeklilikteki birikimlerin konut almak amacıyla sistem üzerinden (paranın çekilmeden) proje gayrimenkul yatırım fonlarına aktarılabilmesinin önünü açacak yasal düzenlemelerle vatandaşların P-GYF üzerinden konut satın alabilmesini mümkün kılabilir.

Gayrimenkul yatırım fonları ile ilgili verilerin az olması çalışmanın zaman aralığını sınırlandıran en temel faktör olmuştur. Gelecek çalışmalarda daha çok veri ile risk-getiri performans analizi tekrarlanabilir. Ayrıca farklı çalışmalarda Treynor ve Jensen Alfa ölçütleri de mukayese amacıyla kullanılabilir.

KAYNAKLAR

Çamlıbel, M. E., Sümer, L., Hepşen, A. (2021). "Risk-return performances of real estate investment funds in Turkey including the Covid-19 period," International Journal of Strategic Property Management, 25(4), 267-277.

Investing (2024). "BIST Gayrimenkul Yatırım Ortaklıkları (XGMYO)". (Çevrimiçi). https://tr.investing.com/indices/ise-real-estate-inv.-trusts. 22 Aralık 2024

Israelsen, C. (2009). "Refining the Sharpe ratio", Journal of Performance Measurement, 13(3), 23–27.

Jensen, M. C. (1968). "The performance of mutual funds in the period 1945–1964", Journal of Finance, 23(2), 389–416. https://doi.org/10.1111/j.1540-6261.1968.tb00815.x.

Katzler, S. (2016). "Methods for comparing diversification strategies on the Swedish real estate market". International Journal of Strategic Property Management, 20(1), 17–30. https://doi.org/10.3846/1648715X.2015.1120789.

Kıyılar, M., Hepşen, A. (2010). "Performance appraisal of real estate investment trusts (REITs): a practice in Istanbul Stock Exchange", İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yönetim Dergisi, 21(65), 11–23. https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuiieyd/issue/9199/377025.

Nareit (2024). “REITs by the Numbers”. (Çevrimiçi). https://www.reit.com/data-research/data/reits-numbers. 22 Aralık 2024.

Ong, T. S., Teh, B. H., Soh, C. H., Yan, Y. L. (2012). “Malaysian real estate investment trusts: a performance and comparative analysis”, International Journal of Economics and Finance, 4(5), 73–84. https://doi.org/10.5539/ijef.v4n5p73.

Preqin (2023). “Preqin Global Report 2023: Real Estate”. (Çevrimiçi) https://www.preqin.com/insights/global-reports/2023-real-estate. 22 Aralık 2024.

Redman, A.L., Manakyan, H. (1995). “A Multivariate Analysis of REIT Performance by Financial and Real Asset Porfolio Characteristics”, Journal of Real Estate Finance and Economics, 10: 169-175.

Sharpe, W. F. (1966). “Mutual fund performance”, Journal of Business, 39(6), 119–138. https://doi.org/10.1086/294846

SPK (2014). “Gayrimenkul Yatırım Fonlarına İlişkin Esaslar Tebliği”. (Çevrimiçi) https://spk.gov.tr/duyurular/basin-duyurulari/2013/gayrimenkul-yatirim-fonlarina-iliskin-esaslar-tebligi. 22 Aralık 2024

Statista (2024). “Real Estate Worldwide (Çevrimiçi). https://www.statista.com/outlook/fmo/real-estate/worldwide. 20 Aralık 2024.

Sümer, L. (2023). “Risk-Return Performances of Sustainability and REIT Indices: Evidence from the Turkish Real Estate Market”, In: Calisir, F., Khasawneh, M.T., Durucu, M. (eds) Industrial Engineering in the Sustainability Era, GJCIE 2023. Lecture Notes in Management and Industrial Engineering, Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-54868-0_8.

Toestevin P., Ruhston, C. (2023). “Total Value of Global Real Estate: Property remains the world’s biggest store of wealth” (Çevrimiçi). https://www.savills.com/impacts/market-trends/the-total-value-of-global-real-estate-property-remains-the-worlds-biggest-store-of-wealth.html. 22 Aralık 2024.

Treynor, J. L.(1965). “How to rate management investment funds”, Harvard Business Review, 44(1), 63–75

Türk Dil Kurumu Sözlük (2024). “Gayrimenkul Nedir?” (Çevrimiçi) https://sozluk.gov.tr/. 22 Aralık 2024.

.

ARAS, TOPSIS VE VIKOR YÖNTEMLERİ İLE FİNANSAL PERFORMANS ANALİZİ: BIST KİRALAMA VE LEASING FAALİYETLERİ SEKTÖRÜ UYGULAMASI

FINANCIAL PERFORMANCE ANALYSIS WITH ARAS, TOPSIS AND VIKOR METHODS: BIST RENTAL AND LEASING ACTIVITIES SECTOR APPLICATION

Asst. Prof. Batuhan MEDETOĞLU
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Ağlasun Meslek Yüksekokulu
ORCID ID: https://orcid.org/ 0000-0002-8400-1232

Asst. Prof. Yusuf Bahadır KAVAS
Amasya Üniversitesi, Merzifon Meslek Yüksekokulu
ORCID ID: https://orcid.org/ https://orcid.org/ 0000-0002-4838-7318

Assoc. Prof. Arif SALDANLI
İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi
ORCID ID: https://orcid.org/ https://orcid.org/0000-0001-9990-9510

Özet

İşletmelerin başarılı olabilmesi için bütün fonksiyonlarının sinerji içerisinde çalışması önem arz etmektedir. Yönetim, üretim, finans, muhasebe, AR-GE, halkla ilişkiler, pazarlama gibi fonksiyonların kendi içerisindeki başarısı kadar bütüncül olarak da uyum içerisinde olunması gerekmektedir. Bu çalışma, finansal başarının ve erken uyarının göstergesi olan finansal performans tespiti gerçekleştirmek amacıyla yapılmıştır. Finansal başarısızlık riskinin önlenmesi açısından finansal analizler işletmeler için gerekli stratejilerden kabul edilmektedir. Örneklem olarak Borsa İstanbul (BIST) Kiralama ve Leasing Faaliyetleri Sektöründe faaliyet gösteren işletmeler alınmış ve ilgili işletmelerin finansal performansları analiz edilmiştir. Çalışmanın özgün değeri, ihtiyaç duyulan faaliyetler gerçekleştirem sektörün finansal analiz açısından değerlendirilmesi, güncel veriler kullanılamsı ve birden fazla yöntemin kullanılarak analiz yapılmasıdır. BIST Kiralama ve Leasing Faaliyetleri Sektöründe, Borlease Otomotiv A.Ş. (BORLS), Escar Filo Kiralama Hizmetleri A.Ş. (ESCAR), LDR Turizm A.Ş. (LIDER) ve Platform Turizm Taşımacılık Gıda İnş. Tem. Hizm. San. ve Tic. A.Ş. (PLTUR) olmak üzere 4 işletme faaliyet göstermektedir. Çalışmada kullanılan finansal oranlar Cari Oran, Finansal Borç Oranı, Kaldıraç Oranı, Aktif Devir Hızı, Özkaynak Devir Hızı, Aktif Karlılık, Özkaynak Karlılığı, Hisse Başına Kar şeklindedir. Finansal Borç Oranı ve Kaldıraç Oranı maliyet diğer oranlar ise fayda şeklinde sınıflandırılmıştır. İlgili finansal oranların 2022, 2023 ve 2024/6 dönemleri verileri elde edilmiştir. Yöntem olarak Çok Kriterli Karar Verme Yöntemlerinden ARAS, TOPSIS ve VIKOR kullanılmıştır. İlgili yöntemler kullanılarak hem farklı nicel denklemlerle sıralama gerçekleştirilmiş hem de yöntemler birbirleriyle karşılaştırılmıştır. Çalışma sonucunda, üç yöntemin de genel olarak benzer sonuçlar verdiği tespiti gerçekleştirilmiştir. Belirli farklılıklar olmakla birlikte özellikle son yıllarda ESCAR işletmesinin finansal performans açısından üst sırada yer aldığı görülmüştür. Elde edilen sonuç hem yöntemlerin benzerlik ya da farklılıklarının hem de sektörde yer alan firmaların finansal açıdan durumlarının tespit edilmesini sağlamaktadır. Çalışma, ilgili sektördeki literatüre katkı sunmaktadır. Ayrıca ilgili işletmelere finansal başarı anlamında nicel bilgiler verilmektedir. Daha sonra gerçekleştirilecek akademik çalışmalarda, farklı dönemler ve yöntemlerle yapılacak analizler ile bu çalışmanın sonuçlarının karşılaştırılması değerli araştırmacılara öneri olarak sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Finansal Performans, Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri, BIST Kiralama ve Leasing Faaliyetleri Sektörü, ARAS, TOPSIS, VIKOR

Abstract

In order for a business to be successful, it is important for all functions to work in synergy. Functions such as management, production, finance, accounting, R&D, public relations, marketing should be in harmony as a whole as well as their own success. This study was conducted in order to determine financial performance, which is an indicator of financial success and early warning. Financial analyses are accepted as necessary strategies for businesses in terms of preventing the risk of financial failure. Businesses operating in Borsa Istanbul (BIST) Rental and Leasing Activities Sector were taken as a sample and the financial performances of the relevant businesses were analyzed. The original value of the study is that the sector that performs the needed activities is evaluated in terms of financial analysis, up-to-date data is used and analysis is conducted using more than one method. In BIST Rental and Leasing Activities Sector, Borlease Automotive Inc. (BORLS), Escar Fleet Rental Services Inc. (ESCAR), LDR Tourism Inc. (LIDER) and Platform Tourism Transportation Food Construction. Clean. Service. Industry and Trade Inc. (PLTUR) 4 companies are operating. The financial ratios used in the study are Current Ratio, Financial Debt Ratio, Leverage Ratio, Asset Turnover, Equity Turnover, Asset Profitability, Equity Profitability, Earnings Per Share. Financial Debt Ratio and Leverage Ratio are classified as cost and other ratios as benefit. Data for the relevant financial ratios for the periods of 2022, 2023 and 2024/6 were obtained. ARAS, TOPSIS and VIKOR from Multi-Criteria Decision Making Methods were used as methods. Using the relevant methods, both ranking was performed with different quantitative equations and the methods were compared with each other. As a result of the study, it was determined that all three methods generally gave similar results. Although there were certain differences, it was seen that ESCAR company was at the top in terms of financial performance, especially in recent years. The obtained result enables the determination of both the similarities or differences of the methods and the financial situations of the companies in the sector. The study contributes to the literature in the relevant sector. In addition, quantitative information is provided to the relevant businesses in terms of financial success. In later academic studies, comparing the results of this study with analyses to be made with different periods and methods is presented as a suggestion to valuable researchers.

Keywords: Financial Performance, Multi-Criteria Decision Making Methods, BIST Rental and Leasing Activities Sector, ARAS, TOPSIS, VIKOR

FİNANSAL RİSK TOLERANSI VE FİNANSAL OKURYAZARLIK KONULARININ 2005-2025 YILLARI ARASI BİBLİYOMETRİK ANALİZİ

BIBLIOMETRIC ANALYSIS OF FINANCIAL RISK TOLERANCE AND FINANCIAL LITERACY ISSUES BETWEEN 2005-2025

Asst. Prof. Yusuf Bahadır KAVAS
Amasya Üniversitesi, Merzifon Meslek Yüksekokulu
ORCID ID: https://orcid.org/ https://orcid.org/ 0000-0002-4838-7318

Asst. Prof. Batuhan MEDETOĞLU
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Ağlasun Meslek Yüksekokulu
ORCID ID: https://orcid.org/ 0000-0002-8400-1232

Assoc. Prof. Arif SALDANLI
İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi
ORCID ID: https://orcid.org/ https://orcid.org/0000-0001-9990-9510

Özet

Finansal risk toleransı, bir yatırımcının yatırım anında alabileceği risk seviyesini göstermektedir. Yatırımcılar, karar verme anında finansal risk toleranslarını kontrol etmekte zorluk yaşamaktadır. Risk algısının yüksek veya düşük olması, beklenen getiriyi dolayısıyla yatırımın başarısını etkilemektedir. Finansal risk toleransı; bireysel, duygusal, demografik gibi özelliklere bağlı olarak değişim göstermektedir. Yatırım kararlarında finansal risk toleransı yanında etkili olabilecek birçok değişken vardır. Bu değişkenlerin en önemlilerinden biri de finansal okuryazarlık düzeyidir. Finansal okuryazarlık, finansal anlamda kavramların bilinmesi, beceri haline getirilmesi ve uygulamaya dönüştürülmesi şeklinde ifade edilmektedir. Finansal okuryazarlığın yetersiz olması, karar anında yatırımcıların sistematik olmayan risklere daha fazla maruz kalmasına neden olmaktadır. Bunun yanında finansal özgürlüğün kazanılmasında, dolandırıcılık ve sahtekarlığa karşı konulmasında da finansal okuryazarlığın önemli bir payı bulunmaktadır. Son yıllarda literatürde sıklıkla bu iki konu araştırılmış ve birlikte analiz edilmiştir. Genel çerçevenin hangi boyutta olduğunun tespit edilmesi bundan sonraki araştırmalara yön verebilecektir. Bu kapsamda Web of Science ve Scopus'ta taranan dergilerde yayınlanan ve her iki konuyu da birlikte inceleyen araştırma makaleleri genel durumu ortaya çıkarmak adına önemli bir veri sağlamaktadır. Araştırmada 2005-2025 (Ocak) yılları arasında finansal okuryazarlık ve finansal risk toleransının bibliyometrik analizinin yapılabilmesi için her iki indekste taranan makaleler araştırılarak aynı isimli olanlar ayrıştırılmış ve 110 dergide yayımlanan 143 makale araştırmaya konu olmuştur. Bibliyometrik analiz biblioshiny programında gerçekleştirilmiştir. Söz konusu makalelerde toplam 428 yazar yer almıştır. Söz konusu makalelerdeki toplam atıf sayıları ise 11.625 olmuştur. Bu konudaki araştırmaların ortalama büyüme oranı ise yaklaşık %10'dur. En fazla makale 40 makale ile 2024 yılında yayımlanmıştır. Sorumlu yazarın ve en çok makalenin yayınlandığı ülkelere bakıldığında ilk üç sırada Amerika Birleşik Devletleri, Çin ve Hindistan yer almaktadır. En fazla atıf yapılan ülkeler ise Avustralya, Almanya, Çin ve Amerika Birleşik Devletleridir. Gerçekleştirilen

araştırma, ilgili konuda çalışacak araştırmacılar için önem arz etmektedir. Çalışma, ilgili konularda gerçekleştirilecek uluslararası çalışmalarda kaynak olma özelliği yanında kavramların kullanımı ve yaygınlaşması açılarından da yol gösterici niteliğe sahip olma amacı taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Finansal Risk Toleransı, Finansal Okuryazarlık, Bibliyometrik Analiz, Web of Science, Scopus

Abstract

Financial risk tolerance indicates the level of risk an investor can take at the time of investment. Investors have difficulty controlling their financial risk tolerance at the time of decision-making. The high or low perception of risk affects the expected return and therefore the success of the investment. Financial risk tolerance varies depending on individual, emotional and demographic characteristics. There are many variables that can be effective in investment decisions in addition to financial risk tolerance. One of the most important of these variables is the level of financial literacy. Financial literacy is defined as knowing financial concepts, turning them into skills and putting them into practice. Insufficient financial literacy causes investors to be more exposed to unsystematic risks at the time of decision. In addition, financial literacy has an important role in gaining financial freedom and preventing fraud and forgery. In recent years, these two topics have been frequently researched and analyzed together in the literature. Determining the extent of the general framework will guide future research. In this context, research articles published in journals scanned in Web of Science and Scopus and examining both subjects together provide important data to reveal the general situation. In the research, in order to conduct a bibliometric analysis of financial literacy and financial risk tolerance between 2005-2025 (January), articles scanned in both indexes were searched and those with the same names were separated, and 143 articles published in 110 journals were included in the research. Bibliometric analysis was performed in the biblioshiny program. A total of 428 authors were included in the articles in question. The total number of citations in the articles in question was 11,625. The average growth rate of research on this subject is approximately 10%. The highest number of articles was published in 2024 with 40 articles. When we look at the countries where the responsible author and the most articles were published, the United States, China and India are in the first three places. The countries with the most citations are Australia, Germany, China and the United States. The research conducted is important for researchers who will work on the relevant subject. The study aims to be a resource for international studies to be carried out on related subjects as well as to be a guide in terms of the use and dissemination of concepts.

Keywords: Financial Risk Tolerance, Financial Literacy, Bibliometric Analysis, Web of Science, Scopus

ANTROPOMORFİZMİN TÜRKİYE'DE CHATBOTLAR ARACILIĞIYLA TÜKETİCİ SATIN ALMA NİYETLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

THE IMPACT OF ANTHROPOMORPHISM ON CUSTOMER PURCHASE INTENTIONS THROUGH CHATBOTS: A CASE STUDY OF TURKEY

Dr. Maryam MOHAMMADABBASI
Istanbul University, Faculty of Economics, Department of Business Administration, Istanbul.
ORCID NO: 0000-0002-7003-4033

Assoc. Prof. H. Anıl DEĞERMEN
Istanbul University, Faculty of Economics, Department of Business Administration, Istanbul.
ORCID NO: 0000-0003-4799-9619

ÖZET

Chatbot'ların e-ticarete entegrasyonu, yapay zeka (YZ) aracılığıyla kişiselleştirilmiş alışveriş deneyimleri sunarak müşteri etkileşimlerinde devrim yarattı. Yaygın bir şekilde benimsenmelerine rağmen, antropomorfizmin tüketici satın alma niyetleri üzerindeki etkisini inceleyen sınırlı sayıda araştırma bulunmaktadır. Bu çalışma, e-ticarette chatbot'lara yönelik tüketici davranışını şekillendirmede algılanan animasyon ve zekanın etkisini incelemektedir. Nicel bir araştırma yaklaşımı kullanılarak, chatbot'lar aracılığıyla satın alma işlemi gerçekleştiren kişilerden anket verileri toplanacaktır. Algılanan antropomorfizm, animasyon, zeka ve satın alma niyetleri arasındaki ilişkileri analiz etmek için yapısal eşitlik modellemesi (SEM) kullanılacaktır. Bulgular, tüketicinin antropomorfize edilmiş chatbot'larla etkileşimini yönlendiren psikolojik mekanizmaları ortaya çıkararak yapay zeka ve pazarlama literatürünü genişletmeyi amaçlamaktadır. Ek olarak, pazarlamacıların ve geliştiricilerin daha etkili yapay zeka destekli chatbot'lar tasarlamaları, müşteri memnuniyetini artırmaları ve marka sadakatini teşvik etmeleri için pratik çıkarımlar sağlanacaktır.

Anahtar Kelimeler: E-Ticaret, Sohbet Robotları, Antropomorfizm

ABSTRACT

The integration of chatbots into e-commerce has revolutionized customer interactions, offering personalized shopping experiences through artificial intelligence (AI). Despite their widespread adoption, limited research has explored the impact of anthropomorphism on consumer purchase intentions. This study examines the influence of perceived animacy and intelligence in shaping consumer behavior toward chatbots in e-commerce. Utilizing a quantitative research approach, survey data will be collected from individuals who have made purchases via chatbots. Structural equation modeling (SEM) will be employed to analyze the relationships among perceived anthropomorphism, animacy, intelligence, and purchase intentions. The findings aim to expand AI and marketing literature by revealing the psychological mechanisms driving consumer engagement with anthropomorphized chatbots. Additionally, practical implications will be provided for marketers and developers to design more effective AI-driven chatbots, enhancing customer satisfaction and fostering brand loyalty.

Keywords: E-Commerce, Chatbots, Anthropomorphism

INTRODUCTION

With advancements in machine learning and artificial intelligence (AI) technologies, virtual agents have become an integral part of daily interactions. Among these, chatbots stand out as fundamental AI-driven applications in human-computer interaction (HCI), simulating human conversation to assist users (Bansal & Khan, 2018). Their adoption in e-commerce has significantly improved customer engagement by providing immediate responses, personalized recommendations, and seamless decision-making support (Rahevar & Darji, 2024). Through these capabilities, chatbots enhance the accuracy of product selection, influencing purchasing behaviors and improving conversion rates (Uddin et al., 2024).

Chatbots are utilized across various industries, including education, marketing, and e-commerce, serving as virtual sales assistants that guide consumers through the decision-making process (AbuShawar & Atwell, 2015; Shawar & Atwell, 2007). They efficiently handle routine inquiries such as shipping, return policies, and payment processes, streamlining the online shopping experience (Song & Shin, 2024). As chatbots are designed to simulate human sales representatives, users often prefer those with human-like attributes, as these enhance engagement and trust (Song & Shin, 2024). Consumers perceive anthropomorphic chatbots as more useful and easier to use, aligning with the principles of the technology acceptance model (Liu et al., 2024). Additionally, anthropomorphic cues contribute to higher customer satisfaction and increased purchase intentions (Klein & Martinez, 2023).

Despite the growing implementation of chatbots in e-commerce, research exploring the effects of anthropomorphism on consumer behavior remains limited. Previous studies have examined the role of AI and data in shaping consumer behavior (Wang et al., 2018; Wilson & Daugherty, 2018), with businesses increasingly integrating chatbots to enhance customer interactions (Ling et al., 2021; Naqvi et al., 2023). However, the specific impact of perceived animacy and intelligence on purchase intentions has not been sufficiently investigated. Addressing this gap, this study examines how anthropomorphic chatbot features influence consumer purchasing behaviors in the Turkish e-commerce market.

Drawing on established theories such as Uncanny Valley and the Unified Theory of Acceptance and Use of Technology (UTAUT), this research provides a comprehensive framework for understanding consumer responses to chatbot anthropomorphism. A quantitative methodology will be employed, collecting survey data from consumers who have made purchases via chatbots. Using structural equation modeling (SEM) with AMOS software, this study will analyze the relationships between perceived anthropomorphism, animacy, intelligence, and purchase intention.

By investigating these underexplored aspects, this research contributes to both theoretical and practical advancements. Theoretically, it extends the AI and marketing literature by highlighting the role of human-like chatbot features in shaping consumer behavior. Practically, it provides actionable insights for marketers and developers on designing

emotionally engaging AI-driven chatbots that enhance customer satisfaction and foster brand loyalty. These findings aim to guide the development of more effective chatbot systems, improving consumer engagement and driving e-commerce growth.

THEORETICAL BACKGROUND

Uncanny Valley Theory

The Uncanny Valley theory, first proposed by Japanese roboticist Masahiro Mori in 1970, describes a phenomenon in which humanoid objects that closely resemble humans evoke feelings of eeriness or discomfort in observers. As the resemblance to humans increases, emotional responses generally become more positive until a critical point is reached, after which the response sharply declines, creating a "valley" in the graph of familiarity versus human likeness. This phenomenon is particularly relevant in fields such as robotics, animation, and artificial intelligence, where the design of human-like characters can significantly influence user acceptance and emotional engagement (Brink et al., 2019; Wang et al., 2015).

Unified Theory of Acceptance and Use of Technology (UTAUT)

The Unified Theory of Acceptance and Use of Technology (UTAUT) is a comprehensive framework that aims to understand the factors influencing technology acceptance and utilization. Developed by Venkatesh et al., the UTAUT integrates elements from several prior models, including the Technology Acceptance Model (TAM), to provide a more cohesive understanding of user behavior regarding technology adoption (Venkatesh et al., 2016; Williams et al., 2015). The UTAUT posits that four core constructs—performance expectancy, effort expectancy, social influence, and facilitating conditions—significantly impact users' intentions to accept and use technology (Connolly et al., 2020; Lee & Wan, 2010).

Perceived Anthropomorphism

Perceived anthropomorphism refers to the attribution of human-like characteristics, emotions, and intentions to non-human entities, such as animals, objects, and machines. This phenomenon plays a significant role in various fields, including marketing, robotics, and psychology, influencing how individuals interact with and respond to these entities. One of the primary mechanisms through which perceived anthropomorphism operates is its ability to enhance psychological closeness and trust. Research indicates that when individuals perceive robots or virtual assistants as more anthropomorphic, they are more likely to trust them and comply with their recommendations (Cohen et al., 2023; Li et al., 2022).

Perceived Intelligence

Perceived intelligence refers to the extent to which users believe that chatbots possess human-like cognitive abilities, such as understanding, reasoning, and responding appropriately to queries. This perceived intelligence enhances user engagement with chatbots. When customers regard chatbots as knowledgeable and competent, they are more likely to adopt them for purchasing decisions (Le, 2023). Additionally, the anthropomorphic design of chatbots can enhance perceptions of humanness and acceptance, which are closely linked to

perceived intelligence (Borau et al., 2021). This anthropomorphism can take various forms, such as the use of human-like names and images, making interactions feel more personal and relatable (Jenneboer et al., 2022).

Perceived animacy

Perceived animacy in chatbots refers to the extent to which users attribute lifelike qualities to these artificial agents, influencing their interactions and emotional responses. Research indicates that users often perceive chatbots as capable of understanding and responding to emotional and factual information similarly to human partners. Consequently, users may disclose personal information to chatbots just as they would to humans, suggesting a psychological engagement rooted in perceived animacy and social presence (Nadarzynski et al., 2019). Chatbots designed with a high level of social presence and anthropomorphic features enhance user engagement and satisfaction, fostering a sense of connection akin to human interaction (Tsai et al., 2021).

CONCEPTUAL MODEL

In the following section, we introduce a conceptual model that integrates the Unified Theory of Acceptance and Use of Technology (UTAUT)—comprising Performance Expectancy, Effort Expectancy, and Social Influence—with Perceived Anthropomorphism, Perceived Intelligence, and Perceived Animacy.

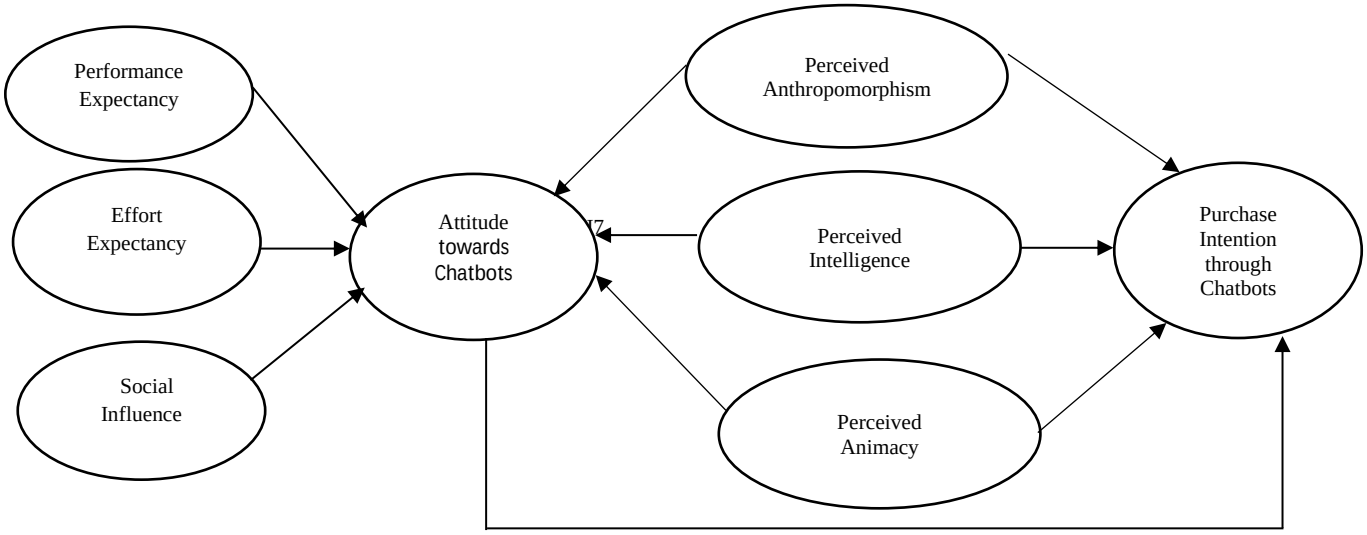

Figure 1 Proposed Research Model

HYPOTHESES

Performance expectancy, a key UTAUT construct, reflects the belief that technology enhances performance (Venkatesh et al., 2003). Higher expectancy fosters positive attitudes and adoption, as seen in e-procurement (Shatta & Mabina, 2024). We propose a similar effect for chabots. Building on this, we propose:

H1. There is a positive relationship between performance expectancy and attitude towards chatbots.

Effort expectancy, the perceived ease of using technology, influences adoption (Venkatesh et al., 2003). Users seek quick, relevant responses, making ease of use crucial for positive attitudes (Nadarzynski et al., 2019). Based on this, we propose:

H2. There is a positive relationship between effort expectancy and attitude towards chatbots.

Social influence reflects the perceived social significance of technology use (Venkatesh et al., 2003), and shapes behavioral intentions. While studies on its role in attitude formation are limited, research suggests it fosters positive perceptions of chatbots (Balakrishnan et al., 2022). Therefore, we propose:

H3. There is a positive relationship between social influence and attitude towards chatbots.

Attitude is a positive or negative evaluation of an entity (Vogel & Wanke, 2016). Research shows that anthropomorphism enhances user engagement and attitudes toward chatbots. For instance, a meta-analysis found that human-like features improve perceptions of robots and chatbots (Roesler et al., 2021). Based on this, we propose:

H4. There is a positive relationship between perceived anthropomorphism and attitude towards chatbots.

Anthropomorphic design can enhance purchase intention by fostering trust and engagement. For example, chatbots with human-like features boost user interaction with online travel agencies (Cai et al., 2022). Based on this, we propose:

H5. There is a positive relationship between perceived anthropomorphism and purchase intention through chatbots.

Research on technology intelligence and user perception is limited. Users who view chatbots as intelligent and human-like tend to develop positive attitudes (Balakrishnan & Dwivedi, 2024). Understanding these perceptions is crucial for marketers and developers. Based on this, we propose:

H6. There is a positive relationship between perceived intelligence and attitude towards chatbots.

People attribute human traits to robots and expect intelligence (Malhotra & Ramalingam, 2023). While few studies directly link intelligence to purchase intention, intelligent chatbots may enhance it (Balakrishnan & Dwivedi, 2024). Based on this, we propose:

H7. There is a positive relationship between perceived intelligence and purchase intention through chatbots.

Animacy, the perception of objects as living entities capable of interaction (Balakrishnan & Dwivedi, 2024), enhances user engagement with technologies. Lifelike traits, like those in Amazon's Alexa, encourage social interaction and positive attitudes toward chatbots (Malhotra & Ramalingam, 2023). Based on this, we propose:

H8. There is a positive relationship between perceived animacy and attitude towards chatbots.

Perceived animacy enhances consumer engagement and purchase intentions by fostering favorable attitudes through interactive features (Gao et al., 2019). Although this link is well-established, research on chatbots is limited interaction (Balakrishnan & Dwivedi, 2024). Based on this, we propose:

H9. There is a positive relationship between perceived animacy and purchase intention through chatbots.

The Theory of Planned Behavior (TPB) suggests that positive attitudes influence purchase intentions (Ajzen, 1991). In e-commerce, user attitudes, shaped by experiences and beliefs, significantly affect purchase intentions (Andrina et al., 2022). This is also true for chatbots, where favorable attitudes can encourage purchases. Based on this, we propose:

H10. There is a positive relationship between attitude towards chatbots and purchase intention through chatbots.

METHODOLOGY

Data collection and sample

We will gather data through an online survey from individuals in Turkey who have made purchases using chatbots. Our target respondents are those who utilize chatbots during their shopping process. To ensure the accuracy and relevance of responses, we will incorporate qualifying questions that allow participants to proceed with the survey only after confirming their use of chatbots for purchases. To measure the constructs, we will use a five-point Likert scale to capture responses, ranging from 1 (strongly disagree) to 5 (strongly agree).

Measurement Model

The data will be analyzed using AMOS software. Initially, we will perform a confirmatory factor analysis (CFA) to assess the fit of the measurement model and ensure that the observed data aligns with the theoretical constructs. To evaluate the model's reliability, we will compute Cronbach’s Alpha. We will assess validity using the Average Variance Extracted (AVE) and the Maximum Shared Variance (MSV). Lastly, we will test the hypotheses using Structural Equation Modeling (SEM), with estimates calculated using the maximum likelihood method.

RESEARCH CONTRIBUTIONS

Theoretically, this research expands the literature on AI technologies by revealing the interplay between consumer behaviours and chatbot design. Practically, it offers actionable insights for marketers and developers on creating emotionally engaging chatbots with human-like features to enhance user satisfaction and drive purchase intentions. These results aim to guide the development of more effective chatbot systems, promoting stronger consumer engagement and loyalty in e-commerce.

REFERENCES

AbuShawar, B., & Atwell, E. (2015). ALICE chatbot: Trials and outputs. *Computación y sistemas*, *19*(4), 625-632.

Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational behavior and human decision processes*, *50*(2), 179-211.

Andrina, A. A. A. P., Kurniadi, C. J., Kenang, I. H., & Christian, T. F. (2022). The role of technology acceptance model factors on purchase intention in e-commerce.

Balakrishnan, J., Abed, S. S., & Jones, P. (2022). The role of meta-UTAUT factors, perceived anthropomorphism, perceived intelligence, and social self-efficacy in chatbot-based services? *Technological Forecasting and Social Change*, *180*, 121692.

Balakrishnan, J., & Dwivedi, Y. K. (2024). Conversational commerce: entering the next stage of AI-powered digital assistants. *Annals of Operations Research*, *333*(2), 653-687.

Bansal, H., & Khan, R. (2018). A review paper on human computer interaction. *International Journal of Advanced Research in Computer Science and Software Engineering*, *8*(4), 53.

Borau, S., Otterbring, T., Laporte, S., & Fosso Wamba, S. (2021). The most human bot: Female gendering increases humanness perceptions of bots and acceptance of AI. *Psychology & Marketing*, *38*(7), 1052-1068.

Brink, K. A., Gray, K., & Wellman, H. M. (2019). Creepiness creeps in: Uncanny valley feelings are acquired in childhood. *Child development*, *90*(4), 1202-1214.

Cai, D., Li, H., & Law, R. (2022). Anthropomorphism and OTA chatbot adoption: a mixed methods study. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, *39*(2), 228-255.

Cohen, M. C., Peel, M. A., Scalia, M. J., Willett, M. M., Chiou, E. K., Gorman, J. C., & Cooke, N. J. (2023). Anthropomorphism moderates the relationships of dispositional, perceptual, and behavioral trust in a robot teammate. Proceedings of the Human Factors and Ergonomics Society Annual Meeting,

Connolly, S. L., Miller, C. J., Lindsay, J. A., & Bauer, M. S. (2020). A systematic review of providers' attitudes toward telemental health via videoconferencing. *Clinical Psychology: Science and Practice*, *27*(2), e12311.

Gao, T., Baker, C. L., Tang, N., Xu, H., & Tenenbaum, J. B. (2019). The cognitive architecture of perceived animacy: Intention, attention, and memory. *Cognitive science*, *43*(8), e12775.

Jenneboer, L., Herrando, C., & Constantinides, E. (2022). The impact of chatbots on customer loyalty: A systematic literature review. *Journal of theoretical and applied electronic commerce research*, *17*(1), 212-229.

Klein, K., & Martinez, L. F. (2023). The impact of anthropomorphism on customer satisfaction in chatbot commerce: an experimental study in the food sector. *Electronic commerce research*, *23*(4), 2789-2825.

Le, X. C. (2023). Inducing AI-powered chatbot use for customer purchase: the role of information value and innovative technology. *Journal of Systems and Information Technology*, *25*(2), 219-241.

Lee, C., & Wan, G. (2010). Including subjective norm and technology trust in the technology acceptance model: a case of e-ticketing in China. *ACM SIGMIS Database: The DATABASE for Advances in Information Systems*, *41*(4), 40-51.

Li, Y., Zhu, Y., Zhang, G., Zhou, J., Liu, J., Li, Z., & He, B. (2022). The effects of anthropomorphism, message framing, and voice type on unhealthy sleep behavior in young users: The mediating role of risk perception. *International journal of environmental research and public health*, *19*(15), 9570.

Ling, E. C., Tussyadiah, I., Tuomi, A., Stienmetz, J., & Ioannou, A. (2021). Factors influencing users' adoption and use of conversational agents: A systematic review. *Psychology & marketing*, *38*(7), 1031-1051.

Liu, M., Yang, Y., Ren, Y., Jia, Y., Ma, H., Luo, J., Fang, S., Qi, M., & Zhang, L. (2024). What influences consumer AI chatbot use intention? An application of the extended technology acceptance model. *Journal of Hospitality and Tourism Technology*, *15*(4), 667-689.

Malhotra, G., & Ramalingam, M. (2023). Perceived anthropomorphism and purchase intention using artificial intelligence technology: examining the moderated effect of trust. *Journal of Enterprise Information Management*.

Nadarzynski, T., Miles, O., Cowie, A., & Ridge, D. (2019). Acceptability of artificial intelligence (AI)-led chatbot services in healthcare: A mixed-methods study. *Digital health*, *5*, 2055207619871808.

Naqvi, M. H. A., Hongyu, Z., Naqvi, M. H., & Kun, L. (2023). Impact of service agents on customer satisfaction and loyalty: mediating role of Chatbots. *Journal of Modelling in Management*, *19*(2), 470-491.

Rahevar, M., & Darji, S. (2024). The adoption of AI-driven Chatbots into a recommendation for e-commerce systems to targeted customer in the selection of product. *International Journal of Management, Economics and Commerce*, *1*(2).

Roesler, E., Manzey, D., & Onnasch, L. (2021). A meta-analysis on the effectiveness of anthropomorphism in human-robot interaction. *Science robotics*, *6*(58), eabj5425.

Shatta, D. N., & Mabina, B. K. (2024). Theorized model for e-procurement system in developing countries: evidence from Tanzania. *International Journal of Research in Business & Social Science*, *13*(2).

Shawar, B. A., & Atwell, E. (2007). Chatbots: are they really useful? *Journal for Language Technology and Computational Linguistics*, *22*(1), 29-49.

Song, S. W., & Shin, M. (2024). Uncanny valley effects on chatbot trust, purchase intention, and adoption intention in the context of e-commerce: The moderating role of avatar familiarity. *International Journal of Human–Computer Interaction*, *40*(2), 441-456.

Tsai, W.-H. S., Liu, Y., & Chuan, C.-H. (2021). How chatbots' social presence communication enhances consumer engagement: the mediating role of parasocial interaction and dialogue. *Journal of Research in Interactive Marketing*, *15*(3), 460-482.

Uddin, M. N., Thiam Low, W., Afjalur Rahman, M., & Mokhtar, S. (2024). An Exploration of Millennials' Attitudes Towards the Use of Artificial Intelligence Chatbots for Customer Service within E-commerce Platforms. Proceedings of the International Conference on Business, Management and Leadership,

Venkatesh, V., Morris, M. G., Davis, G. B., & Davis, F. D. (2003). User acceptance of information technology: Toward a unified view. *MIS quarterly*, 425-478.

Venkatesh, V., Thong, J. Y., & Xu, X. (2016). Unified theory of acceptance and use of technology: A synthesis and the road ahead. *Journal of the association for Information Systems*, *17*(5), 328-376.

Vogel, T., & Wanke, M. (2016). *Attitudes and attitude change*. Psychology Press.

Wang, S., Lilienfeld, S. O., & Rochat, P. (2015). The uncanny valley: Existence and explanations. *Review of General Psychology*, *19*(4), 393-407.

Wang, Y., Kung, L., & Byrd, T. A. (2018). Big data analytics: Understanding its capabilities and potential benefits for healthcare organizations. *Technological forecasting and social change*, *126*, 3-13.

Williams, M. D., Rana, N. P., & Dwivedi, Y. K. (2015). The unified theory of acceptance and use of technology (UTAUT): a literature review. *Journal of enterprise information management*, *28*(3), 443-488.

Wilson, H. J., & Daugherty, P. R. (2018). Collaborative intelligence: Humans and AI are joining forces. *Harvard business review*, *96*(4), 114-123.

KURUMSAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE MUHASEBE ALANINA YANSIMALARI

CORPORATE SUSTAINABILITY AND ITS REFLECTIONS ON THE FIELD OF ACCOUNTING

Res. Asst. Tuğçe KARAYİĞİT KİRİKTİR
İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İşletme Bölümü
ORCID NO: 0000-0002-5130-3912

Assoc. Prof. Elçin ŞİŞMANOĞLU
İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İşletme Bölümü
ORCID NO: 0000-0003-3219-8640

ÖZET

İşletmelerin temel amaçları, topluma hizmet etmek ile birlikte kar elde etmek ve kazançlarını en üst seviyeye taşımaktır. Ancak işletmeler kar maksimizasyonu sağlamak için çevresel ve sosyal alanlarda istenmeyen durumlara yol açabilmektedirler. Sürdürülebilir bir alan için işletmelerin topluma ve çevreye karşı birtakım sorumlulukları vardır. Günümüzün küresel ve rekabetçi dünyasında, işletmelerin de uzun vadede sürdürülebilirlikleri sağlayabilmeleri için sadece finansal konulara değil, aynı zamanda sosyal ve çevresel konularını da dikkate almaları gerekmektedir. Dolayısı ile sürdürülebilirlik kavramının öneminin artması ile birlikte kurumsal alana yansıması kaçınılmaz olduğundan kurumsal sürdürülebilirlik kavramı işletmeler için önemli hale gelmiştir. Kurumsal sürdürülebilirlik, genellikle ekonomi, çevre ve toplum arasında kalıcı bir denge sağlamak için gerçekleştirilen hedeflerdir. Başka bir deyişle, işletmenin ve paydaşların ihtiyacı olan doğal kaynakların korunması ve geliştirilmesi için belirlenen işletme stratejileridir. Sürdürülen faaliyetlerin sadece ekonomik boyutlarının değil, aynı zamanda çevresel, beşerî ve sosyal boyutlarının da önemine vurgu yapılmaktadır.

Küresel alanda artan rekabet ile birlikte sürdürülebilirlik ihtiyacı daha da artmaktadır. Bu durum işletmelerin çevreye ve topluma olan sorumluluklarının bilincine varmalarını sağlamaktadır. İşletmelerin hesap verilebilirliği ve şeffaflığı arttıkça, kurumsal sürdürülebilirlik ve muhasebe alanı giderek iç içe geçmiştir. Muhasebenin finansal raporlamanın ötesine geçmesine, çevresel, sosyal ve toplumsal alanlara verilen önemin daha da artmasına, kurumsal yapının sürdürülebilirlik hedefleri ile stratejik uyumuna katkı sağladığı ifade edilebilmektedir. İşletmenin kurumsal sürdürülebilirlik hedeflerini gerçekleştirebilmesi için muhasebe bilgi sisteminden gelenekselin dışında bir süreç beklemektedir. Dolayısı ile bu beklenti muhasebenin farklı açılardan da bilgi üretmesine, verileri yorumlamasına, analiz etmesine ve yapay zeka gibi gelişmiş teknolojilerin sürece dahil edilmesine sebep olmaktadır. Bu durum sürdürülebilir muhasebe kavramının da oluşumuna neden olmuştur. Sürdürülebilir muhasebe, kurumsal sorumluluk ve çevre yönetiminin daha geniş bir şekilde ele alınmasını ve raporların çevresel hedeflere uyumlu hale getirilmesini vurgulamaktadır. Başka bir deyişle sürdürülebilir muhasebe, paydaşların katılımları ile birlikte finansal, sosyal ve çevresel boyutları kurumsal uygulamalara entegre eden bir alan olarak ifade edilebilmektedir. Bu çalışmada, kurumsal sürdürülebilirliğin muhasebe alanına yansımaları kavramsal açıdan ele alınması amaçlanmıştır. Yapılan literatür taraması ile birlikte oldukça önemli hale gelen kurumsal sürdürülebilirlik kavramının, muhasebe bilgi sistemini nasıl şekillendirdiği incelenmiştir. Kurumsal sürdürülebilirliğin geleneksel muhasebe alanını oldukça genişletmesi nedeniyle sürdürülebilirlik muhasebesi ve çevre muhasebesi gibi kavramlarının önemi vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kurumsal Sürdürülebilirlik, Sürdürülebilirlik Muhasebesi, Çevre Muhasebesi.

ABSTRACT

The main objectives of businesses are to serve society, make profits and maximize their earnings. However, businesses may cause undesirable situations in environmental and social areas in order to maximize profits. For a sustainable area, businesses have a number of responsibilities towards society and the environment. In today's global and competitive world, businesses need to take into account not only financial issues but also social and environmental issues in order to ensure long-term sustainability. Therefore, as the importance of the concept of sustainability increases, its reflection on the corporate field is inevitable, and the concept of corporate sustainability has become important for businesses. Corporate sustainability is generally aimed at achieving a lasting balance between the economy, the environment and society. In other words, they are business strategies determined to protect and develop the natural resources needed by the business and its stakeholders. The importance of not only the economic dimensions of the ongoing activities but also their environmental, human and social dimensions is emphasized.

With increasing global competition, the need for sustainability is increasing even more. This situation enables businesses to become aware of their responsibilities towards the environment and society. As the accountability and transparency of businesses increases, the field of corporate sustainability and accounting has become increasingly intertwined. It can be stated that accounting contributes to going beyond financial reporting, increasing the importance given to environmental, social and community areas, and the strategic alignment of the corporate structure with sustainability goals. In order for the business to achieve its corporate sustainability goals, a non-traditional process is expected from the accounting information system. Therefore, this expectation causes accounting to produce information from different angles, to interpret and analyse data, and to include advanced technologies such as artificial intelligence in the process. This situation has led to the formation of the concept of sustainable accounting. Sustainable accounting emphasizes addressing corporate responsibility and environmental management more broadly and aligning reports with environmental objectives. In other words, sustainable accounting can be expressed as a field that integrates financial, social and environmental dimensions into corporate practices with the participation of stakeholders. This study aims to address the reflections of corporate sustainability on the accounting field from a conceptual perspective. It was examined how the concept of corporate sustainability, which has become very important with the literature review, shapes the accounting information system. Since corporate sustainability expands the traditional accounting field considerably, the importance of concepts such as sustainablity accounting, and environmental accounting has been emphasized.

Keywords: Corporate Sustainability, Sustainability Accounting, Environmental Accounting.

GİRİŞ

Küreselleşme, artan rekabet ve bilgi teknolojilerinin hızlı büyümesi ile birlikte işletmelerin teknik bilgi gereksinimleri artmıştır. Ayrıca yöneticilerin kurumsal rekabet gücünü güçlendirme arzusunu da giderek artmaktadır. Dolayısı ile işletmeler varlıklarını uzun süre devam ettirmek, rekabet avantajı sağlamak ve yüksek finansal performansa sahip olabilmek için sürdürülebilirlik kavramı kurumsal alanda oldukça önemli hale gelmiştir. İşletmeler karlarını artırmaya çalışırken ve yeni iş değeri yaratırken, aynı zamanda sürdürülebilirlik ve gelişmeyi de hedeflemektedirler. Sürdürülebilirlik performansının iyileştirilmesinin rekabet avantajları

sağlayabileceği birçok neden vardır; bunlar arasında daha güçlü organizasyonel dayanıklılık, maliyet tasarrufu sağlayan enerji verimliliği ve yeni pazarlara erişim (örneğin, yeşil ürünler için) yer alır. Bununla birlikte, daha yüksek finansal performansa sahip firmaların sürdürülebilirlik sorunlarını ele almak için gereken uzun vadeli yatırımları yapma olasılıkları da daha yüksektir. Bu durumda kurumsal sürdürülebilirlik kavramı işletmeler için oldukça önem arz etmektedir. Kurumsal sürdürülebilirlik, şirketlerin ve yöneticilerinin karın ötesinde bir sorumluluğa sahip olduğu ile ilgilidir. İşletmelerde kurumsal sürdürülebilirlik kavramının öneminin artması ile birlikte muhasebe alanı ile de iç içe geçmiş durumdadır. Bu kapsamda kurumsal sürdürülebilirliğin muhasebe alanına bir yansıması olarak sürdürülebilirlik muhasebesi kavramı kullanılmaya başlanmıştır.

Sürdürülebilirlik muhasebesinin alanı, bir organizasyonun operasyonlarının sosyal ve çevresel etkilerini tespit etme ve bunları karar alma prosedürlerine dahil etme hedefiyle genişlemektedir. İşletmelerin yalnızca paydaşlarına değil aynı zamanda daha geniş topluma ve çevreye karşı da yükümlülükleri olduğunu kabul eder. Sürdürülebilirlik muhasebesi, bir organizasyonun daha büyük paydaşlar üzerindeki etkisini anlamak ve onların değerleri ve hedefleri doğrultusunda önlemler almak için bir çerçeve sağlar. Bu bağlamda kurumsal sürdürülebilirlik ile muhasebe alanında gelişmeler yaşanmış ve bunun da yansımaları olarak sürdürülebilirlik muhasebesi ve çevre muhasebesi gibi kavramların önemi artmıştır. Ayrıca raporlama alanında da sürdürülebilirlik raporları şeklinde önemli gelişmeler olmuştur. Bu çalışmada, kurumsal sürdürülebilirliğin muhasebe alanına yansımaları kavramsal açıdan ele alınması amaçlanmıştır.

1. KURUMSAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

17. yüzyılda sanayileşme döneminin başlamasıyla birlikte, makineleşmenin de etkisiyle işletmeler büyük miktarlarda üretim yapmaya başlamışlardır. Üretim daha kolay ve kitlesel hale gelmiş, böylece ürünlerin satışı işletmelerin nakit akışını fazlaca arttırmıştır. İşletmelerin ürettikleri bu ürünlerin farklı coğrafyalarda satılmasına olanak sağlanmış ve işletmeler güç merkezleri haline gelmiştir. Bu durum ekosistemde dengesizliğe, doğal kaynakların tükenmesine ve iklim değişikliği gibi ciddi çevresel etkilere neden olmuştur (Bhattacharyya vd., 2009). Çevresel zorluklara ek olarak, ekonomik eşitsizlik ve düşük güven düzeyi gibi sosyal zorluklar da paydaşlar arasında yaygınlaşmıştır. Bu dışsal değişikliklere yanıt olarak, işletmelerde sorumluluk ve sürdürebilirlik konularının önem kazanması kaçınılmaz olmuştur. Çünkü işletmeler yarattıkları bu olumsuz etkilerden dolayı kendilerini çevreye, topluma ve paydaşlara karşı sorumlu görmektedirler. Böylece kurumsal sürdürülebilirlik kavramı ortaya çıkmış ve işletmeler için bu kavram oldukça önemli hale gelmiştir (Dalvi vd., 2019). Kurumsal sürdürülebilirlik, işletmeler tarafından uzun vadeli stratejik bir yaklaşım olarak ifade edilmektedir. Kurumsal sürdürülebilirlik ekonomik, çevresel ve sosyal gelişmelerden kaynaklanan fırsatları göz önüne alarak ve riskleri yöneterek uzun vadeli hissedar değeri yaratmaya yönelik bir iş yaklaşımı olarak tanımlanabilir (Hart ve Milstein, 2003). Başka bir deyişle, işletmelerin doğrudan ve dolaylı paydaşlarının (hissedarlar, çalışanlar, müşteriler, tedarikçiler, topluluklar, vb.) ihtiyaçlarını karşılayan, aynı zamanda gelecekte ihtiyaç duyulacak

insan ve doğal kaynakları koruyan, sürdüren ve geliştiren faaliyetler bütünüdür (Marrewijk, 2003).

Kurumsal sürdürülebilirlik, kurumsal büyüme ve karlılığın önemli olduğunu kabul ederken, aynı zamanda işletmenin toplumsal hedefleri, özellikle sürdürülebilir kalkınmayla ilgili olanları, çevre koruma, sosyal adalet ve eşitlik ve ekonomik kalkınmayı takip etmesini gerektirir (Wilson, 2003). Dolayısı ile kurumsal sürdürülebilirlik kurumsal performansın ekonomik, çevresel ve sosyal boyutlarını ele almaya odaklanmıştır. Kurumsal sürdürülebilirlik kavramının çeşitli teorik çerçeveler üzerinden değerlendirilmektedir. Paydaş teorisi, bu teorik çerçevelerin en belirgin olanıdır. Freeman'ın (1984) öncülük ettiği bu teori, kuruluşların hem kuruluşu etkileyen hem de kuruluştan etkilenen birçok bireye ve gruba karşı yükümlülükleri olduğunu ileri sürmektedir. Bunlara hissedarlar, müşteriler ve çalışanlar da dahildir. Donaldson ve Preston (1995), paydaş teorisinin temelde normatif olduğunu, ancak aynı zamanda tanımlayıcı ve araçsal yönleri de içerdiğini savunmuştur. Paydaş teorisinin, kurumsal sürdürülebilirliğe katkısı yapılan tanımlardan da anlaşılacağı üzere işletmelerin faaliyetlerinden etkilenen tüm paydaşları için çalışmaları gerektiği vurgulanmaktadır (Roca ve Searcy, 2012).

Kurumsal sosyal sorumluluk, kurumsal sürdürülebilirliğin teorik yapısını oluşturan bir diğer unsurdur. Bu kavram, işletmenin paydaşlarına etik veya sosyal açıdan sorumlu bir şekilde davranılması ile ilgilidir. Sosyal olarak sorumlu davranmak, kurum içinde ve dışında paydaşların insani gelişimlerini artıracaktır (Hopkins, 1998). Kurumsal sosyal sorumluluk stratejisine sahip işletmeler, sosyal ve çevresel kaygılarını işletme faaliyetlerine ve paydaşlarıyla etkileşimlerine entegre eden yönetim uygulamalarının bütünü şeklinde ifade edilebilir (Marrewijk, 2003).

Kurumsal sürdürülebilirliği destekleyen bir diğer yaklaşım ise, kurumsal hesap verebilirlik kavramıdır. Bu kavram, sorumluluktan farklıdır çünkü sorumluluk, kişinin belirli bir şekilde hareket etme görevine atfedilirken, hesap verebilirlik kişinin eylemlerini açıklama, haklı çıkarma veya raporlama görevine atıfta bulunur. Bu yaklaşım, işletmelerin yönetsel bir ilkesidir. Kurumsal hesap verebilirlik, bir kurumun faaliyetlerinin işletmenin dış çevresinden etkilendiğini ve böylece bu faaliyetlerin etkilerinden sorumlu olunması gerektiğini vurgulamaktadır. Yani işletmelerin çevreye, topluma ve paydaşlara karşı sorumlu olduğunu, gerçekleştirilen faaliyetlerin de işletme dışına raporlanması gerektiğini söyler (Wilson, 2003).

2. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK MUHASEBESİ

Kurumsal sürdürülebilirlik, belirli bir işletme stratejisine sahip olmayı gerektirir ve işletme yönetiminin sürdürülebilir kararlar almasında etkilidir. Bu kapsamda alınacak kararlarda muhasebe bilgi sistemi oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Yani muhasebe sürecinin sürdürülebilirlik kapsamında ilgili kriterleri sağlaması beklenmektedir (Hernadi, 2012). Geleneksel finansal muhasebe ve maliyet muhasebesi bu konuda yetersiz kalmaktadır. Finansal muhasebe, belirli tarihteki işlemler sonucu ortaya çıkan belgelerin toplanması ve analiz edilmesidir. Toplanan bilgiler, kuruluşun finansal faaliyetleriyle ilgilidir. Özellikle, finansal durum tablosu veya bilanço, kuruluşun belirli bir tarihteki finansal durumunu gösterir; finansal

performans tablosu veya gelir tablosu, kuruluşun belirli bir dönemdeki finansal giriş ve çıkışları hakkında bilgi sağlar. Her ikisi de, bir şirketin varlıkları, yükümlülükleri ve öz sermayesi üzerindeki işlemlerin ve dönüşümlerin finansal etkisini, meydana geldikçe yansıtmak üzere tasarlanmış tahakkuk muhasebesi bilgilerine dayanır. Maliyet muhasebesi, yönetim kontrolüne yardımcı olmak hem kuruluşların hem de kuruluşların bölümler veya departmanlar gibi bölümlerinin beklenen ve gerçek performansının finansal temsillerine dayalı performans raporlamasını vurgulamaktadır. Ayrıca yönetim temeli olarak bunların karşılaştırılmasını vurgulamak için finansal muhasebeden uyarlanmıştır (Schaltegger ve Burritt, 2010).

Çerçeve olarak geleneksel finansal muhasebenin yapısı kurumsal sürdürülebilirliğe bilgi sağlamada yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle sosyal, çevresel ve toplumsal faktörleri de göz önünde bulunduran yeni muhasebe yaklaşımları ortaya çıkmıştır. Dolayısı ile sürdürülebilirlik muhasebesi olarak yer alan bu kavram, Gray'in 1990'ların başındaki çalışmalarıyla başlayarak, 2002'de Johannesburg'da Sürdürülebilir Kalkınma Dünya Zirvesi'nde Sürdürülebilirlik Muhasebesi Kılavuzları'nın yayınlanmasına kadar sürekli ilgi görmüştür (Lamberton, 2005).

Sürdürülebilirlik muhasebesi, bir işletmenin çevresel, ekolojik ve sosyal faktörlerin sebep olduğu finansal etkilerini, en önemlisi sürdürülebilirliğin üç boyutunu oluşturan sosyal, çevresel ve ekonomik konular arasındaki etkileşimler ve ilişkilerini kaydetmek, analiz etmek ve raporlamak üzere işletmenin faaliyetleri, metotları ve sistemlerini ele alan muhasebe alt dalı olarak tanımlanır (Schaltegger ve Burritt, 2010: 377) Başka bir deyişle, sürdürülebilirlik muhasebesi, bir organizasyonun faaliyetlerinin sosyal, çevresel ve ekonomik yönlerini birleştiren muhasebe olarak tanımlanır. Sürdürülebilirlik muhasebesi, muhasebenin sürdürülebilir kalkınmaya katkısıdır. Organizasyonların finansal olmayan bilgileri ifşa ederek çevresel, sosyal ve yönetişim konularına dikkat etmesini gerektiren muhasebe dalı olarak kabul edilir. Sürdürülebilirlik muhasebesi, muhasebenin toplumsal ve çevresel sürekliliğe katkıda bulunmasını sağlama ihtiyacından kaynaklanmaktadır (Ozili, 2022).

Sürdürülebilirlik muhasebesinin üç amacı vardır. İlk amacı, kuruluşların toplum ve doğal çevre ile etkileşimlerine ilişkin hesaplar hazırlamaktır (Peršić vd., 2017). İkinci amacı, bir kuruluşun toplum ve çevre ile ilgili performansı hakkında finansal ve finansal olmayan bilgileri ifşa etmektir. Üçüncüsü ise, geleneksel finansal muhasebeyi, çevresel, sosyal ve ekonomik etkileri kapsayan ve kurumsal kararların alındığı çok çeşitli parasallaştırılmış bilgileri hesaba katacak şekilde genişletmektir (Bent ve Richardson, 2003).

Çevresel ve sosyal faaliyetlerin ekonomik etkileri hakkında bilgi talebi, şirketlerde kullanılmak üzere sürdürülebilirlik muhasebesi araçlarının geliştirilmesine yol açmıştır. Sürdürülebilirlik muhasebesi, kuruluşların daha sürdürülebilir olması için bazı araçlar kullanmaktadır. Kurumsal Sürdürülebilirlik Raporlaması (CSR - Corporate Social Responsibility), Üçlü-P Raporlaması, Küresel Raporlama Girişimi (GRI - Global Reporting Initiative) bu araçlardan en önemlileridir (Ozili, 2022). Üçlü P raporlaması, iş performansının 'insanları', 'kârı' ve 'gezegeni' nasıl etkilediğine dair bilgilerin ifşa edilmesidir. GRI'nin amacı, çevresel ve sosyal raporlamanın finansal raporlamayla karşılaştırılabilir olmasını sağlamaktır. Bunu, kurumsal finansal

raporlamada kullanılanlara benzer raporlama ilkeleri ve bilgi nitelikleri geliştirerek başarır (Roberts ve Koeplin, 2007).

Sürdürülebilirlik muhasebe sistemlerinin işletmeye sağladığı bilgiler, işletme stratejilerinin belirlenmesinde ve yönetimsel kararların alınmasında önemli yer tutmaktadır. Üretim maliyetinin belirlenmesine ve ürünün daha doğru bir şekilde fiyatlandırılması, işletmenin karşılaşacağı sosyal ve çevresel risk ve maliyetleri değerlendirerek bunların azaltılması, enerji ve materyal akışlarının daha doğru bir şekilde takip edilmesini kolaylaştırarak kaynak verimliliğinin artmasına katkı sağlaması ve paydaşlarla daha iyi ilişkilerin kurulmasına yardımcı olması muhasebenin işletmeye sağladığı bilgilerden bazılarıdır (Fülöp ve Hernadi, 2013).

3. ÇEVRE MUHASEBESİ

Çevre muhasebesi, şirketlerin bir anda maliyetleri azaltma veya önleme yollarını belirlerken, dikkate alması gereken çevresel maliyetleri tanımlayan bir işlevdir. Bu, çevre kalitesini iyileştirme çabalarıyla örtüşmektedir (Taqi vd., 2021: 370). Başka bir deyişle, çevre muhasebesi işletmelerin ekonomik faaliyetlerinin sosyal ve çevresel etkilerini genel olarak topluma ve paydaşlara sunma süreci olarak tanımlanabilir. Çevre muhasebesi, muhasebe sistemlerinin çevresel bozulma ve kirliliğin etkilerini belirleme, kaydetme ve raporlama gücünü artıran bir dizi faaliyeti içermektedir. Çevre muhasebesi, sermaye kaynağı olarak çevresel bütünleşmeye, ekonomik ve hesaplamalı süreçlerde kabul edilebilir maliyetlerden biri olarak çevresel maliyetlerin dahil edilmesine dayanmaktadır. Çevre muhasebesinin amacı, yöneticilerin performansı, karar almayı, kontrolü ve raporlamayı değerlendirmesine yardımcı olan bilgiler sağlamaktır. Bu muhasebe alt türü ekonomik ve çevresel kavramlara dayanır ve piyasa tabanlı değerlerin kullanımı, kültürde bir değişiklik yaratılmasını gerektirir. Çevre muhasebesi, bu değişikliklerin bir kısmını organizasyona ve daha geniş kitlelere sunar ve daha temel bilgiler sağlayarak ve günlük faaliyetlere katılarak sürekli gelişim hedefinin belirli bir yaklaşım olarak belirlenmesine katkıda bulunur (Rounaghi, 2019: 508).

Çevre muhasebesi kavramı, serbest çevresel girdileri (örneğin, güneş enerjisi, rüzgar, yağmur), insan kaynaklı enerji ve malzeme akışlarını, çevresel performansı değerlendirmeyi amaçlamaktadır (Buonocore vd., 2020). Çevre muhasebesi ihtiyaçlarını yürüten işletmeler, sistem tasarımcıları, kimyagerler, mühendisler, üretim yöneticileri, operatörler, çalışanlar, satın alma çevreleri ve muhasebeciler olmak üzere işletme ekiplerinin çevre muhasebesini uygulamak için birlikte çalışmaları gerekmektedir. Çünkü çevre muhasebesi yalnızca muhasebe alanını değil tüm grupları ilgilendirmekte ve işletme ile ilgili her alandan bilgi toplanmasını gerekmektedir. Çevresel maliyetler, işletmelerin mal ve hizmet üretmek için katlandığı çeşitli maliyet türlerinden biridir. Bu durumda günümüz dünyasında çevresel performans, ticari başarıyı ölçmek için önemli kriterlerdendir. Çevresel maliyetler ve işlevleri, aşağıdaki nedenlerden dolayı yöneticilerin dikkatini çekmiştir (Rounaghi, 2019):

- Birçok büyük çevresel maliyet, işletme kararları sonucunda önemli ölçüde azaltılabilir veya ortadan kaldırılabilir,

- Çevresel maliyetler genel giderler hesabında pek önemli olmayabilir,
- Yeşil teknoloji sertifikası alınarak birçok çevresel maliyet ortadan kaldırılabilir,
- Çevresel maliyetlerin daha iyi yönetilmesi, çevresel performansın gelişmesini sağlayarak insan sağlığı açısından önemli faydalar sağlarken, diğer yandan da iş biriminin başarısını sağlayabilir,
- Çevresel maliyetlerin ve ürün üretim sürecinin performansının anlaşılması, daha ayrıntılı maliyetlendirme ve daha doğru fiyatlandırmaya yol açabilir ve böylece şirketlerin mal ve hizmet üretim süreçlerini çevresel konulara daha fazla vurgu yaparak tasarlamalarına yardımcı olabilir,
- Çevre muhasebesi ve çevre performansı, bir şirketin ve faaliyetlerinin çevre yönetim sistemi açısından gelişmesine destek olabilir.

Çevre muhasebesi, çevresel hususları iş kararlarına dahil etmek için kapsamlı bir araçtır. Muhasebe sistemine iç çevresel maliyetlerin dahil edilmesi, şirketlerin uzun vadeli karlılığı artırmanın yanı sıra çevresel performansı iyileştirecek ve kendilerini sermaye piyasasına yeşil endüstri olarak tanıtarak hissedarların servetini artıracak ve klasik muhasebe evrimi fikrine dayalı bir çevre muhasebesi sistemi sağlayacak kararlar almalarına yardımcı olacaktır. Bu bağlamda, kirliliğin maliyetleri ve bunların üretim veya hizmetlerin bir fonksiyonu olarak ortadan kaldırılması, mal ve hizmetlerin karı ve maliyeti ile birlikte hesaplanır. Bir çevre yönetim sistemi, tüm çevresel maliyetlerin muhasebeleştirilmesi için bir yöntem olmalı ve maliyetleri paylaşmak, ürün ve süreçleri ve diğer gelecekteki kurumsal kararları tasarlamak için sosyal ve yerel çevresel maliyetleri birlikte kullanacaktır.

4. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLAMASI

İşletmeler için sürdürülebilirlik giderek daha önemli hale gelmekte, muhasebe ve raporlama uygulamaları buna göre şekillenmektedir. Sürdürülebilirliğin amacı, öncelikle çevresel ve sosyal yönetimi, iş ve rekabet stratejisi yönetimiyle ilişkilendirmektir. Ayrıca çevresel ve sosyal bilgilerin işletme bilgileri ve sürdürülebilirlik raporlamasıyla bütünleştirilmesi önemlidir. Bu nedenle, sürdürülebilirlik faaliyetleri performans ölçümü ve yönetiminin stratejik yaklaşımını ve sürdürülebilirlik gereksinimlerine uyum sağlamak için dıştan içe bir yaklaşımı takip etmektedir (Dienes vd., 2016).

Sürdürülebilirlik raporlaması, pratik olarak, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmada kurumsal performansın iç ve dış paydaşlara ölçülmesi, açıklanması ve hesap verebilirliğidir. Şirketlerin kurumsal faaliyetlerinin ekonomik, çevresel ve sosyal etkileri hakkında gönüllü olarak bilgi sağlamasıdır. Dolayısı ile bu durum bilgi asimetrisini azaltır ve kurumsal sürdürülebilirlik faaliyetlerinin şeffaflığını artırır. Dahası, şirketleri daha rekabetçi hale getirebilir ve pazarda veya sektörde avantajlar elde edebilir. Sürdürülebilirlik raporlaması yoluyla, bir kuruluş ekonomi, çevre veya toplum üzerindeki önemli etkilerini belirleyebilir (Vílchez vd., 2023).

TARTIŞMA VE SONUÇ

Sürdürülebilirliğin sağlanmasında işletmelerin önemli bir rolü bulunmaktadır. İşletmelerin mevcut faaliyetleri yalnızca bugünün dünyasını değil, geleceği de etkilemektedir. İşletmelerin, çevresel maliyetleri, çevresel yükümlülükleri, çevre kirliliği ve sera gazı emisyonlarını hesaba katmaları gerekmektedir. Kurumsal sürdürülebilirlik, yalnızca organizasyonun değil aynı zamanda pazarların ve toplumun sürdürülebilirlik dönüşümlerine katkıda bulunmayı içerir. Az sayıda kurum, kurumsal sürdürülebilirliği nasıl başaracağını ve bu sayede toplam küresel sürdürülebilirliğe nasıl katkıda bulunacağını biliyor. Geleneksel muhasebe sistemleri, sosyal ve çevresel etkilerin muhasebesini yapamamaktadır. Bu nedenle, sürdürülebilirlik muhasebesinin, hem pratik hayatta uygulanabilir yöntem ve prosedürler arayan araştırmacılar hem de şirketler tarafından vurgulanması gerekmektedir. Sürdürülebilirlik muhasebesinin sağladığı bilgilere dayalı kararlar ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilirliğe katkıda bulunabilir ve şirketin uzun vadede varlığını sürdürmesini mümkün kılabilir.

KAYNAKLAR

Bent, D. & Richardson, J. (2003). The SIGMA Guidelines-Toolkit: Sustainability Accounting Guide. London, Sigma Project.

Bhattacharyya, S. S., Chaturvedi, A., & Chaturvedi, A. (2009). A journey through the labyrinth of the business and society concepts. International Journal of Business Environment, 2(3), 281-306.

Buonocore, E., Appolloni, L., Russo, G.F., Paolo, P. (2020), Assessing natural capital value in marine ecosystems through an environmental accounting model: A case study in Southern Italy. Ecological Modelling, 419(1).

Dalvi, M.G., Singh, A., Rambabu, P., Murthy, N.N. and Gosavi, N. (2019). Business Sustainability a Study of Most Sustainable Corporations. Environmental Management and Sustainable Development, 8(2), 130-150.

Dienes, Sassen and Fischer, 2016, What are the drivers of sustainability reporting? Asystematic review Sustainability Accounting, Management and Policy Journal Vol. 7 No. 2, 2016 pp. 154-189.

Fülöp, G, Hernadi,H.B. (2013). Sustainability accounting: a Success Factor in Corporate Sustainability Strategy. New Challenges of Economic and Business Development, May 9 - 11, 2013, Riga, University of Latvia.

Hart, S. L., & Milstein, M. B. (2003). Creating sustainable value. Academy of Management Perspectives, 17(2), 56-67.

Hernadi, H.B. (2012). Green Accounting for Corporate Sustainability. Club of Economics in Miskolc TMP 8 (2), 23-30.

Lamberton, G. (2005). Sustainability accounting - A brief history and conceptual framework. Accounting Forum, 29(1), 7-26.

M. Van Marrewijk. (2003). Concepts and definitions of CSR and corporate sustainability: between agency and communion Journal of Business Ethics, 44 (2), 95-105.

Ozili, PK. (2022). "Sustainability Accounting", Managing Risk and Decision Making in Times of Economic Distress, Part A (Contemporary Studies in Economic and Financial Analysis, Vol. 108A), Emerald Publishing Limited, Leeds, 171-180.

Peršić, M., Janković, S., & Krivačić, D. (2017). Sustainability accounting: upgrading corporate social responsibility. In The Dynamics of Corporate Social Responsibility, Springer, Cham, 285-303.

Roberts, D. H., & Koeplin, J. (2007). Sustainability reporting practices in Portugal: greenwashing or triple bottom line? International Business & Economics Research Journal, 6(9), 29-40.

Roca, L. C. ve Searcy C. (2012). An Analysis of Indicators Disclosed in Corporate Sustainability Reports. Journal of Cleaner Production, (20),103-118.

Rounaghi Mohammad Mahdi. (2019). Economic analysis of using green accounting and environmental accounting to identify environmental costs and sustainability indicators, International Journal of Ethics and Systems Vol. 35 No. 4, 504-512.

Schaltegger, S. ve Burrit R. L. (2010). Sustainability Accounting for Companies: Catchphrase or Decision Support for Business Leaders? Journal of World Business, (45), 375-384.

Taqi, Muhamad/Rusydiana, Aam Slamet et. al. (2021). Environmental accounting: A scientometric using Biblioshiny. In: International Journal of Energy Economics and Policy 11 (3), 369-380.

Vílchez, Cordazzo, Rimmel, Key aspects of sustainability reporting quality and the future of GRI, Sustainability Accounting, Management and Policy Journal Vol. 14 No. 4, 2023 pp. 637-659.

Wilson, M. (2003). Corporate Sustainability: What is it and where does it come from? Ivey Business Journal, (March/April), 1-5.

2018-2025 YILLARI ARASINDA MUHASEBE ALANINDA YAPAY ZEKA KONUSU İLE İLGİLİ YAPILMIŞ ÇALIŞMALARIN BİBLİOMETRİK ANALİZİ

BIBLIOMETRIC ANALYSIS OF STUDIES ON ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN ACCOUNTING FIELD BETWEEN 2018-2025

Asst. Prof. Zekeriya Emre ERKAL
Istanbul University, Faculty of Economics
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0003-0132-3146

Özet

Bu çalışmada 2018-2025 yılları arasında WOS veri tabanında yayınlanmış olan muhasebe alanındaki yapay zekâ ile ilgili 277 makelenin bibliometrik analizi yapılmıştır. İlgili yazın incelendiğinde muhasebe alanındaki yapay zekâ ile ilgili çalışmaların son zamanlarda atış göstermesi ve konu ile ilgili yapılan çalışmaların sınırlı düzeyde olması, bu araştımanın temel motivasyonunu oluşturmaktadır. Böylece hem alandaki yapılan çalışmaların trendi hem de yayınlara ilişkin kapsamlı tematik ve tanımlayıcı bilgilere ulaşılması amaçlanmıştır. Yapay zekâ teknolojilerinin günümüz hayatında yükselen bir yere sahip olması işletmelerin de bu akımdan etkilenmesini mecbur kılmıştır. Dolayısıyla işletmelerin birçok fonksiyonu gibi muhasebe alanı da bu değişimden keni payına düşeni almaktadır. Bu bağlamda alandaki çalışmaların mevcut durumu ve yönelimini anlamak hem yeni araştırma konularının belirlenmesine hem de mevcut araştırmaların koınumlanmasına katkı sağlayacaktır. Araştırma kapsamında WOS veri tabanından çekilen ikincil veriler R programında "bibliometrix" paketi kullanılarak analiz edilmiştir. Bulgular göstermektedir ki özellikle yapılan çalışmalar son yıllarda (2023-2024 yılları arasında) önemli bir atış göstermiştir. Yayınların en çok yayınlandığı dergiler sırasıyla *International Journal of Accounting Informatıon Systems* (k=20), *Cogent Business & Managemen* (k=14) ve *Technological Forecasting and Social Change* (k=11) dergileridir. En üretken ve en ilişkili yazarın Hunjra A.I. olduğu saptanmıştır. Ülkelerin konu ile ilgili üretkenlikleri değerlendirildiğinde ilk üç ülke şöyledir; Çin (k=160), ABD (k=109), Maleyza (k=53). En çok tekrarlayan kelimelerin trend analzi incelendiğinde ise sırasıyla performans, bilgi teknolojileri, bilgi, yönetim kelimelerinin ortaya çıktığı saptanmıştır. Trend konuların yıllara göre evrimi incelendiğinde ise 2022 yılında "bilgi" "büyüme", "kalite" ve "sistemler" ön planda iken 2023 yılında "performans", "bilgi teknolojileri" ve 2024 yılında ise "inovasyon" ve "büyük veri" teması ön plana çıkmıştır. Son olarak tematik harita incelendiğinde ise temel temalarda performans, bilgi, yönetim, büyüme, gelirler, fiyatlar ve yanlı eknolojik değişim varken, motor temalarda bilgi teknolojileri, teknoloji, büyük veri, kalite, kurumsal yönetim, firma performansı, pazarlar, geçiş ve bitcoin kavramlarının bulunduğu saptanmıştır. Niş temelarda ise Hindistan, eşitszilik, bilim, dönüşüm, kültür, finans, hukuk, iç kontol, kelimelerinin varlığı dikkat çekicidir. Ortaya çıkan ya da sönmekte olan konular değerlendirildiğinde ise dürtü, tepki analizi kelimelerinin ön plana çıktığı görülmüştür. Araştırma sonucunda yöneticiler, araştırmacılar ve uygulayıcılar için çeşitli çıkarımlar ile araştırma kısıtları sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: bibliyometrik analiz, muhasebe, yapay zeka.

Abstract

In this study, a bibliometric analysis of 277 articles on artificial intelligence in the field of accounting published in the WOS database between 2018 and 2025 was conducted. When the relevant literature is examined, the fact that studies on artificial intelligence in the field of accounting have increased recently and the studies on the subject are limited constitutes the main motivation of this research. Thus, it is aimed to reach both the trend of the studies in the field and comprehensive thematic and descriptive information about the publications. The rising place of artificial intelligence technologies in today's life has made it necessary for businesses to be affected by this trend. Therefore, like many functions of businesses, the accounting field also gets its share of this change. In this context, understanding the current status and direction of studies in the field will contribute to both the identification of new research topics and the positioning of existing research. Within the scope of the research, secondary data retrieved from the WOS database were analyzed using the "bibliometrix" package in the R program. The journals in which the publications were published the most were International Journal of Accounting Information Systems (k=20), Cogent Business & Management (k=14) and Technological Forecasting and Social Change (k=11). The most productive and most relevant author was found to be Hunjra A.I. When the productivity of the countries on the subject was evaluated, the first three countries were as follows; China (k=160), USA (k=109), Malaysia (k=53). When the trend analysis of the most repeated words was examined, it was found that the words performance, information technologies, information, and management emerged, respectively. When the evolution of trend topics over the years is examined, while “information”, “growth”, “quality” and “systems” were at the forefront in 2022, “performance”, “information technologies” came to the fore in 2023 and “innovation” and “big data” came to the fore in 2024. Finally, when the thematic map is examined, it is determined that while the basic themes are performance, information, management, growth, income, prices and biased technological change, the concepts of information technologies, technology, big data, quality, corporate governance, firm performance, markets, transition and bitcoin are in the motor themes. In the niche themes, the presence of the words India, inequality, science, transformation, culture, finance, law, internal control is striking. When the emerging or declining topics are evaluated, it is seen that the words impulse response analysis come to the fore. As a result of the research, various implications and research limitations are presented for managers, researchers and practitioners.

Keywords: accounting, artificial intelligence, bibliometric analysis.

SÜRDÜRÜLEBİLİR MUHASEBE KONUSU İLE İLGİLİ YAPILMIŞ ÇALIŞMALARIN BİBLİOMETRİK ANALİZİ

BIBLIOMETRIC ANALYSIS OF STUDIES ON SUSTAINABLE ACCOUNTING

Asst. Prof. Zekeriya Emre ERKAL
Istanbul University, Faculty of Economics
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0003-0132-3146

Özet

Bu çalışmada 2010-2025 yılları arasında WOS veri tabanında sürüdürlebilir muhasebe ile ilgili yayınlanmış 207 bilimsel çalışmanın bibliometrik analizi yapılmıştır. Günümüz iş dünyasında şirketlerin yanlızca mali ve finansal sorumlulukları değil aynı zamanda sürüdürlerbilirlikle ilgili, çevresel, toplumsal ve ekonomik etkileri ölçmesi ve raporlaması gerekmektedir. Dolayısıyla bu yaklaşım hem şirketlerin sürdürülebilirlik ile ilgili tutarlı faaliyet ve eylemelerde bulunup bulunmadıklarını takip etmede etkili bir yöntem, hem de şirketlerin bu hususlarda paydaşlara karşı yeterince şeffaf bir yaklaşım sergilemelerinde önemli bir araç olarak görülmektedir. Gerek küresel gerekse ulusal düzeyde işletmelere yönelik sürüdülebilir muhasebe çalışmaları lieratürde artan bir hızla var olurken ilginç bir şekilde bu çalışmalar hala sınırlı düzeydedir. Literatürdeki bu boşluk bu araştımanın temel motivasyonunu oluşturmaktadır. Bu bağlamda hem literatürdeki çalışmaların yayınlandığı dergi ve konferanslar, hem de alana en çok katkı sağlayan yazar, ülke, kurum bilgileri verilerek yeni araştırmacılar için faydalı bilgiler sunulacaktır. Diğer yandan anahtar kelimelere dayanarak hazırlanan kelime trendleri, temalar ve yıllara göre konunun evrimini anlamak gelecek araştırmacıların araştıma modellerini daha sağlam zeminler üzerine kurmasına yardımcı olmakla kalmayıp, potansiyel boşlukları da işaret ederek orijinal araştırma konularının ortaya çıkmasına olanak sağlayacaktır. Araştırma kapsamında WOS veri tabanından çekilen ikincil veriler R programında "bibliometrix" paketi kullanılarak analiz edilmiştir. Bulgular göstermektedir ki sürdürülebilir muhasebe ile ilgili yayınlar 2015 yılında en yüksek rakamalra ulaşmıştır (k=70). En çok yayının yayınlandığı yerler 2015, 2016 ve 2017 yıllarında yayınlanmış olan Proceedings of the International Conference on Accounting Studies (ICAS) (k=68, k=55, k=29) isimli konferanstır. Diğer yandan en çok yayının yapıldığı dergi incelendiğinde ise ilgili derginin *Sustaınability* (k=10) olması dikkat çekicidir. En üretken ve en ilişkili yazarın Popoola, O.M.J (k=6) ve Shafie, R. olduğu (k=6) saptanmıştır. Ülkelerin konu ile ilgili üretkenlikleri değerlendirildiğinde ilk üç ülke şöyledir; Maleyza (k=186), Endonezya (k=38), Romanya (k=17) ve Birleşik Krallık (k=17). En çok tekrarlayan kelimelerin trend analzi incelendiğinde ise sırasıyla performans, kurumsal yönetişim, yönetişim, sahiplik kelimelerinin öne çıktığı saptanmıştır. Trend konuların yıllara göre evrimi incelendiğinde ise 2015 yılında "sosyal sorumluluk", 2016 yılında "performans" "sahiplik", 2018'de "kurumsal yönetişim", 2021'de "açıklama" ve "kalite", 2022 yılında "sistemler", son olarak 2023 yılında "hesap verebilirlik" ve "firma performansı" konularının ön plana çıktığı görülmütür. Son olarak tematik harita incelendiğinde ise temel temalarda yönetişim, sahiplik, kurumsal sosyal sorumluluk ve kullanıcı adaptasyonu varken; motor temalarda performans, kurumsal sosyal sorumluluk, kazanım yönetimi, sistemeler hesap verebilirlik ve tasarım kavramlarının bulunduğu saptanmıştır. Niş temelarda ise ülkeler, aile mülkiyeti, adalet ve meslek gibi kavramların varlığı dikkat çekicidir. Ortaya çıkan ya da sönmekte olan konular değerlendirildiğinde ise performans ölçümü, yozlaşma, dolandırıcılık gibi kelimelerin ön plana çıktığı görülmüştür. Araştırma sonucunda yöneticiler, araştımacılar ve uygulayıcılar için çeşitli çıkarımlar ile araştırma kısıtları sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: bibliometrik analiz, muhasebe, sürdürülebilir muhasebe.

Abstract

In this study, a bibliometric analysis of 207 scientific studies published in the WOS database on sustainable accounting between 2010-2025 was conducted. In today's business world, companies need to measure and report not only their financial and fiscal responsibilities but also their sustainability-related, environmental, social and economic impacts. Therefore, this approach is seen as an effective method to monitor whether companies are carrying out consistent activities and actions related to sustainability and as an important tool for companies to demonstrate a sufficiently transparent approach towards stakeholders in these matters. While sustainable accounting studies for businesses at both global and national levels are rapidly appearing in the literature, interestingly these studies are still limited. This gap in the literature constitutes the main motivation of this research. In this context, useful information will be provided for new researchers by providing information on the journals and conferences in which the studies in the literature are published, as well as the authors, countries and institutions that have contributed the most to the field. On the other hand, understanding the evolution of the subject according to the keyword trends, themes and years prepared based on keywords will not only help future researchers to establish their research models on more solid grounds but also point out potential gaps and enable the emergence of original research topics. Within the scope of the research, secondary data obtained from the WOS database was analyzed using the “bibliometrix” package in the R program. The findings show that the publications related to sustainable accounting reached the highest number in 2015 (k=70). The outlets where the most publications were published were the conference named *Proceedings of the International Conference on Accounting Studies* (ICAS) (k=68, k=55, k=29), published in 2015, 2016 and 2017. On the other hand, when the journal with the most publications is examined, it is striking that the relevant journal is *Sustaınability* (k=10). It was determined that the most productive and most relevant authors were Popoola, O.M.J. (k=6) and Shafie, R (k=6). When the productivity of the countries on the subject was evaluated, the first three countries were as follows; Malaysia (k=186), Indonesia (k=38), Romania (k=17) and the United Kingdom (k=17). When the trend analysis of the most repeated words was examined, it was determined that the words performance, corporate governance, governance and ownership emerged, respectively. When the evolution of trending topics over the years is examined, it is seen that the topics of “social responsibility” came to the fore in 2015, “performance” and “ownership” in 2016, “corporate governance” in 2018, “disclosure” and “quality” in 2021, “systems” in 2022, and finally “accountability” and “firm performance” in 2023. Finally, when the thematic map was examined, it was determined that while the basic themes included governance, ownership, corporate social responsibility and user adaptation, the motor themes included performance, corporate social responsibility, earnings management, system accountability and design. In niche themes, the presence of concepts such as countries, family property, justice and profession is striking. When the emerging or declining topics were evaluated, it was seen that words such as performance measurement, corruption and fraud came to the fore. As a result of the research, various implications and research limitations were presented for managers, researchers and practitioners.

Keywords: accounting, susatainable accounting, bibliometric analysis.

İSTİKRARA GİDEN YOL OLARAK MESLEKİ EĞİTİM: YOKSULLUĞUN AZALTILMASI VE GÖÇ YÖNETİMİ KONUSUNDA AB-TÜRKİYE İŞ BİRLİĞİ

VOCATIONAL EDUCATION AS A PATHWAY TO STABILITY: EU-TURKEY COOPERATION ON POVERTY REDUCTION AND MIGRATION MANAGEMENT

PhD Yusuf ELKOCA
University of London, Management School-Royal Holloway in London/UK
ORCID ID: https://orcid.org/*0000-0003-3811-7610*

PhD. Researcher Enes Cengız OGUZ
Department of Economics PhD(c) and Researcher for Economics, Faculty of Finance and Law at ARU Cambridge Campus, in Cambridge/United Kingdom.
ORCID ID: https://orcid.org/*0009-0007-0337-9844*

Asst. Prof. Sibel AYBAR
Istanbul Gelisim University,
Institute of Graduate Studies, in Istanbul/ Türkiye
ORCID ID: https://orcid.org/*0000-0003-4725-9653*

Selcuk OGUZ
Master Student for Management at Istanbul Gelisim University,
Institute of Graduate Studies, in Istanbul/ Türkiye.
ORCID ID: https://orcid.org/*0009-0001-9780-8633*

ÖZET

Yoksulluk ve göç, özellikle Avrupa Birligi'ne komşu bölgelerde ekonomik istikrarsızlığa ve sosyal dışlanmaya yol açarak derin bir şekilde birbirine bağlı olan iki kavramdir. Önemli bir ev sahibi ülke olarak Türkiye, Avrupa'ya göç akışlarını yönetmede kritik bir rol oynamaktadır. Mesleki eğitim, göçmen gençlere istihdam edilebilirliği artıran ve sosyal uyumu teşvik eden beceriler kazandırarak umut verici bir çözüm sunmaktadır. Bu çalışma, Türkiye'deki gençlere yönelik AB destekli mesleki eğitim girişimlerinin göçmen gönderen bölgeleri istikrara kavuşturmaya, Avrupa'daki göç baskılarını azaltmaya ve AB-Türkiye ilişkilerini güçlendirmeye nasıl yardımcı olabileceğini incelemektedir. Türkiye'nin en yoğun nüfuslu semtlerinden biri olan İstanbul Bağcılar'da hedeflenen bir mesleki eğitim projesi aracılığıyla, mevcut programların etkinliğini değerlendirmek, en iyi uygulamaları belirlemek ve başarıya giden engelleri ortaya çıkarmak için 1.000 göçmen genç katılımcıyı araştıracağız. Bu karma yöntemli yaklaşım, genç göçmenler için mesleki eğitimin etkisine ilişkin hem nicel hem de nitel verileri yakalayarak, beceri eğitiminin istihdam ve entegrasyon sonuçlarını nasıl etkilediğine dair ayrıntılı bir anlayış sağlayacaktır.

Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma için 2030 Gündemi ile uyumlu olan bu araştırma, SDG 1'i (Yoksulluk Yok), SDG 4'ü (Kaliteli Eğitim), SDG 8'i (İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme) ve SDG 10'u (Azaltılmış Eşitsizlik) desteklemektedir. Bulgularımız, bölgesel istikrara stratejik bir yatırım olarak gençlere odaklı mesleki eğitimi desteklemenin önemini vurgulayarak AB politika yapıcıları için eyleme geçirilebilir içgörüler sağlamayı amaçlamaktadır. Ekonomik fırsatları ve sosyal entegrasyonu teşvik ederek AB, parçalanan bir dünyada kendisini istikrar sağlayan bir güç olarak konumlandırabilir. Çalışma, kapsamlı mesleki eğitim girişimlerinin sistemsel engelleri ele alan politikalarla bir araya getirilmesinin

yoksulluğu azaltabileceği, istikrarı artırabileceği ve AB'nin komşu ülkelerle ilişkilerini güçlendirebileceği sonucuna varmıştır.

Anahtar kelimeler: AB-Türkiye iş birliği, göç yönetimi, gençlik mesleki eğitimi, sürdürülebilir kalkınma, bölgesel istikrar, BM 2030 SDG Gündemi

Abstract

Poverty and migration are deeply interconnected, driving economic instability and social exclusion, especially in regions neighbouring the EU. As a major host country, Turkey plays a critical role in managing migration flows into Europe. Vocational education presents a promising solution by equipping migrant youth with skills that enhance employability and foster social cohesion. This study examines how EU-supported vocational training initiatives targeting youth in Turkey can help stabilize migrant-sending regions, reduce migration pressures on Europe, and strengthen EU-Turkey relations.

Through a targeted vocational training project in Bagcılar, Istanbul—one of Turkey's most densely populated neighbourhoods—we will survey 1,000 migrant youth participants to evaluate the effectiveness of existing programs, identify best practices, and uncover barriers to success. This mixed-methods approach will capture both quantitative and qualitative data on the impact of vocational education for young migrants, providing a nuanced understanding of how skills training influences employment and integration outcomes.

Aligned with the United Nations 2030 Agenda for Sustainable Development, this research supports SDG 1 (No Poverty), SDG 4 (Quality Education), SDG 8 (Decent Work and Economic Growth), and SDG 10 (Reduced Inequality). Our findings aim to provide actionable insights for EU policymakers, emphasizing the importance of supporting youth-focused vocational training as a strategic investment in regional stability. By promoting economic opportunities and social integration, the EU can position itself as a stabilizing force in a fragmenting world. The study concludes that comprehensive vocational training initiatives, coupled with policies addressing systemic barriers, can reduce poverty, enhance stability, and strengthen EU relations with neighbouring countries.

Keywords: EU-Turkey cooperation, migration management, youth vocational training, sustainable development, regional stability, UN 2030 SDG Agenda

1999- 2025 YILLARI ARASINDA YAPAY ZEKA VE ISSIZLIK KONULU YAYINLARIN SISTEMATIK DERLEMESI: BIR BIBLIYOMETRIK ANALIZI

A SYSTEMATIC REVIEW OF PUBLICATIONS ON ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND UNEMPLOYMENT BETWEEN 1999 AND 2025: A BIBLIOMETRIC ANALYSIS

PhD. Researcher Enes Cengız OGUZ
Department of Economics PhD(c) and Researcher for Economics, Faculty of Finance and Law at ARU Cambridge Campus, in Cambridge/United Kingdom.
ORCID ID: https://orcid.org/*0009-0007-0337-9844*

Dr. Halit BASBUGA
BDO Turkey/Director - Consultancy/Labor Law and Social Security
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0001-9286-8912

PhD. Researcher YUSUF ELKOCA
University of London, Management School-Royal Holloway London/ United Kingdom.
ORCID ID: https://orcid.org/*0000-0003-3811-7610*

ÖZET

Bu çalışmada, işsizlik ve yapay zekâ konularında 1991 ile 2025 yılları arasında Web of Science veri tabanında yayımlanmış 341 çalışmanın bibliyometrik analizi gerçekleştirilmiştir. İşsizlik, küresel ölçekte birçok ülkenin çözüm bulmaya çalıştığı önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. İşsizlik üzerinde temel ekonomik, sosyal, teknolojik, politik ve çevresel faktörler etkili olurken, aynı zamanda yapay zeka, nesnelerin interneti, büyük veri ve insansız araçlar gibi teknolojiyle ilişkili yenilikler de bu soruna katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda, yapay zeka kavramının işsizlikle olan ilişkisini inceleyen çalışmalar bibliyometrik yöntemle analiz edilmiş ve mevcut literatürün durumu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu çalışmanın amacı, literatürdeki mevcut durumu anlamak ve öne çıkan yazarlar, dergiler, ülkeler, anahtar kelimeler, trend konular ve tematik analiz gibi faktörleri inceleyerek hem ülkelerin mevcut görünümüne ışık tutmak hem de gelecekteki araştırmacılara çeşitli öneriler sunmaktır. Literatürdeki bu boşluğu doldurmak adına çalışma gerçekleştirilmiştir. Verilerin analizi için R programlama dili ve "Bibliometrix" paketi kullanılmıştır. Araştırma bulgularına göre, en fazla yayının yapıldığı dergiler “AI & Society”, “Sustainability” ve “Technology in Society” olmuştur. En çok yayın yapan yazar Young MM olup, en fazla üretimde bulunan kurum ise Londra Üniversitesi'dir. Yayınların en yoğun olduğu ülkeler sırasıyla Amerika Birleşik Devletleri, Çin ve Almanya'dır. Anahtar kelime analizinde istihdam, yapay zeka, gelecek, büyüme, işsizlik, iş, otomasyon, kutuplaşma ve robotlar gibi kavramların ön plana çıktığı belirlenmiştir. Trend kelimeler incelendiğinde, 2021 yılında performans, model ve etki öne çıkarken; 2022 yılında iş, gelecek ve istihdam; 2023 yılında büyüme, işsizlik ve yapay zeka; 2024 yılında ise görevler, robotlar ve otomasyon kavramlarının ön plana çıktığı görülmüştür. Tematik harita analizi sonuçlarına göre, temel temalarda cinsiyet, hizmetler, depresyon, tanımlama, eğilimler, insanlar, tasarım, Amerika Birleşik Devletleri ve büyük veri gibi kavramların öne çıktığı görülmüştür. Motor temalar arasında strateji, bilanço, rekabet avantajı, nüfus, bilinç, keyfilik, programlar, sistemler, performans, risk yönetimi, zorluklar, internet, istihdam ve yapay zekanın geleceği gibi kavramlar yer almaktadır. Yeni temalar arasında tarih, enflasyon, İngiltere, iş yeri, iş güvencesizliği, kaynaklar, kurumlar, belirsizlik, konaklama ve kamu hizmetleri dikkat çekmiştir. Son olarak, ortaya çıkan ve gelişmekte olan temalarda bilgi teknolojileri,

küreselleşme, tahmin, tüketim, sınıflandırma ve geçerlilik gibi kavramlar ön plana çıkmıştır. Araştırmanın sonuçları doğrultusunda, yöneticiler ve uygulayıcılara yönelik çeşitli öneriler sunulmuş, aynı zamanda gelecekteki araştırmacılar için de yönlendirmelerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: İşsizlik, yapay zeka, teknoloji, bibliyometrik analiz

ABSTRACT

This study conducted a bibliometric analysis of 341 studies published between 1991 and 2025 in the Web of Science database on the topics of unemployment and artificial intelligence. Unemployment is a critical issue that many countries worldwide strive to address. While fundamental economic, social, technological, political, and environmental factors significantly impact unemployment, technological innovations such as artificial intelligence, the Internet of Things, big data, and unmanned vehicles also contribute to this issue. Within this context, studies examining the relationship between artificial intelligence and unemployment were analysed bibliometrically to present the current state of the literature. The aim of this study is to understand the current state of the literature and to examine key authors, journals, countries, keywords, trending topics, and thematic analyses to shed light on the perspectives of different countries and provide various recommendations for future researchers. This study was conducted to fill a gap in the literature. Data analysis was performed using the R programming language and the "Bibliometrix" package. The findings of the study indicate that the journals with the highest number of publications are “AI & Society”, “Sustainability”, and “Technology in Society”. The author with the most publications is Young MM, and the institution with the highest output is the University of London. The countries producing the most publications are the United States, China, and Germany. Keyword analysis revealed that concepts such as employment, artificial intelligence, future, growth, unemployment, work, automation, polarization, and robots were prominent. In terms of trending keywords, "performance," "model," and "impact" were dominant in 2021; "work," "future," and "employment" gained attention in 2022; "growth," "unemployment," and "artificial intelligence" were highlighted in 2023; and "tasks," "robots," and "automation" became prominent in 2024. Thematic map analysis results showed that core themes included gender, services, depression, identification, trends, people, design, the United States, and big data. Motor themes encompassed strategy, balance sheet, competitive advantage, population, consciousness, arbitrariness, programs, systems, performance, risk management, challenges, the internet, employment, and the future of artificial intelligence. Emerging themes included history, inflation, the UK, workplace, job insecurity, resources, institutions, uncertainty, accommodation, and public services. Lastly, developing themes emphasized concepts such as information technologies, globalization, prediction, consumption, classification, and validity. Based on the research findings, various recommendations were provided for managers and practitioners, along with guidance for future researchers.

Keywords: Artificial Intelligence, Bibliometric Analysis, Technology, Unemployment.

SÜRDÜRÜLEBİLİR KÖMÜR ENDÜSTRİSİNDE VERİMLİLİK ve TEDARİK ZİNCİRİ ÇALIŞMALARI: LİTERATÜREL BAKIŞ

EFFICENCY and SUPPLEY CHAIN EFFORTS in the SUSTAINABLE COAL INDUSTRY: A LITERATURE REVIEW

Res. Asst. Asel ATAOĞLU
İstanbul Gelişim Üniversitesi İ.İ.S.B.F
ORCID ID: https://orcid.org/ ORCID:0009-0009-5676-5356

ÖZET

Kömür endüstrisinde sürdürülebilirlik, artan enerji ihtiyacını karşılamak için hayati bir önem taşımaktadır. Türkiye'de ekonomik büyümeye paralel olarak enerji tüketimi hızla artarken, yerli kaynakların yıllar geçtikçe tüketilmesi nedeniyle bu talep büyük ölçüde ithalat yoluyla karşılanmaktadır. Her ne kadar atmosferimizin kirlenmesini engelleyecek çalışmalarla birlikte Türkiye ve dünyada yeşil enerji ve yenilenebilir enerji kaynaklarına yatırımlar artsa da küresel düzeyde artan enerji talebi, fosil yakıtların değerini artırırken, Türkiye'nin enerji ihtiyacını güvenilir şekilde karşılayabilecek olan kömür kullanımı enerji arzında vazgeçilmez bir seçenek olarak öne çıkmaktadır. Geçmişte çevresel kaygılar nedeniyle sınırlı kullanılan kömür, günümüzde daha verimli, ekonomik ve ileri teknolojilerin uygulanmasıyla sürdürülebilir enerji üretiminin ana unsurlarından biri olma potansiyeline sahiptir. Enerjinin elde edilme politikalarının amacı toplumların enerji ihtiyacının karşılanabilmesidir. Günümüzde, insanların yaşantılarında enerji ikame edilemeyen bir ihtiyaç olmuştur. İnsanların yaşamını sürdürmesi ve tüketimi için üretilen enerji; yeterli, sürdürülebilir, minumum maliyetli ve çevreye uyumlu olmalıdır. Enerji verimliliği, kömür madenciliği, taşınması, işlenmesi ve kullanımına yönelik süreçlerin çevresel etkilerini en aza indirirken enerji tüketimini azaltmayı hedefler. Teknolojik yenilikler, düşük emisyonlu kazanlar, karbon yakalama ve depolama sistemleri gibi çözümler, kömürden elde edilen enerjinin daha temiz ve verimli şekilde kullanılmasını sağlamaktadır. Bununla birlikte, atık ısı geri kazanımı ve süreç optimizasyonu da enerji verimliliğini artıran temel yaklaşımlar arasında yer alır. Tedarik zinciri yönetimi, sürdürülebilir kömür endüstrisinin diğer önemli bir bileşenidir. Tedarik zincirinde şeffaflık ve etkin koordinasyon, üretim ve dağıtım süreçlerinin çevresel etkilerini azaltmaya yardımcı olur. Dijitalleşme ve veri analitiği, tedarik zincirinin her aşamasında kaynak kullanımını optimize ederek sürdürülebilirliği teşvik etmektedir. Örneğin, lojistik optimizasyon yazılımları, yakıt tüketimini ve karbon salınımını önemli ölçüde azaltabilir. Ayrıca, çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik, kömür endüstrisinde toplumla etkileşim ve doğal kaynakların korunmasını içerir. Endüstrinin, yenilenebilir enerji kaynaklarına geçişte köprü rolü oynayarak karbon nötrlük hedeflerine katkı sağlaması gerekmektedir. Bu Literatür çalışmasının amacı, dünyada ve Türkiye'de Kömür endüstrisinin sürdürülebilirliğinin nasıl sağlandığını açıklamak bu endüstride verimliliği sağlayan etmenleri göstermek, endüstriye tedariği sağlayan ve bu süreçte rol alan çalışmaların neler olduğunu ortaya koymaktır. Benzer çalışmalar enerji endüstrisinin verimliliğiyle alakalı olmaktadır, bu çalışma diğer çalışmalardan farklı olarak spesifik kömür odağında verimliliği ve tedarik çalışmalarını sunacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilirlik, Tedarik zinciri yönetimi, Enerji verimliliği, Kömür endüstrisi

ABSTRACT

Sustainability in the coal industry is vital to meet the growing energy demand. While energy consumption in Turkey is increasing rapidly in parallel with economic growth, this demand is largely met through imports due to the depletion of domestic resources over the years. Although investments in green energy and renewable energy sources are increasing in Turkey and the world with efforts to prevent pollution of our atmosphere, the increasing global demand for energy increases the value of fossil fuels, while the use of coal, which can reliably meet Turkey's energy needs, stands out as an indispensable option in energy supply. Coal, which was limited in the past due to environmental concerns, has the potential to become one of the main elements of sustainable energy production with the application of more efficient, economical and advanced technologies. The aim of energy production policies is to meet the energy needs of societies. Today, energy has become a need that cannot be substituted in people's lives. The energy produced for human survival and consumption must be sufficient, sustainable, minimally costly and environmentally compatible. Energy efficiency aims to reduce energy consumption while minimizing the environmental impact of coal mining, transportation, processing and utilization processes. Technological innovations and solutions such as low-emission boilers, carbon capture and storage systems enable cleaner and more efficient use of energy from coal. However, waste heat recovery and process optimization are also key approaches to improve energy efficiency. Supply chain management is another key component of a sustainable coal industry. Transparency and effective coordination in the supply chain help reduce the environmental impact of production and distribution processes. Digitalization and data analytics promote sustainability by optimizing resource use at every stage of the supply chain. For example, logistics optimization software can significantly reduce fuel consumption and carbon emissions. Furthermore, environmental and social sustainability in the coal industry includes community engagement and conservation of natural resources. The industry needs to contribute to carbon neutrality targets by playing a bridge role in the transition to renewable energy sources. The aim of this literature study is to explain how the sustainability of the coal industry in the world and in Turkey is ensured, to show the factors that ensure efficiency in this industry, and to reveal the studies that supply the industry and play a role in this process. Similar studies are related to the efficiency of the energy industry, unlike other studies, this study will present efficiency and procurement studies with a specific focus on coal.

Keywords: Sustainability, Supply chain management, Energy efficiency, Coal industry

GİRİŞ

Dünya halen Küresel enerji ihtiyacının büyük bir kısmı fosil yakıtlardan, özellikle de kömürden karşılanmaktadır. Kömür, sanayi devriminden bu yana enerji üretiminin temel taşlarından biri olmuş ve çeşitli sanayi dallarında yoğun olarak kullanılmıştır. Bununla birlikte kömür tüketiminin beraberinde getirdiği çevresel sorunlar günümüzde devam etmektedir karbon salınımları ve tedarik zinciri süreçlerindeki verimsizlikler, sürdürülebilir kömür endüstrisi anlayışını zorunlu hale getirmiştir.

Sürdürülebilir kömür endüstrisi kavramı, kömür madenciliği, taşımacılığı, işlenmesi ve kullanımı sürecinde çevresel etkileri en aza indirgemeyi ve ekonomik verimliliği arttırmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda, karbon yakalama ve depolama (CCS) teknolojileri, dijitalleşme, atık yönetimi ve verimli tedarik zinciri uygulamaları gibi çeşitli stratejiler geliştirilmektedir.

Kömür endüstrisi, küresel enerji talebinin karşılanmasında kritik bir rol oynarken, iklim değişikliği ve çevresel süreklilik açısından tartışmaların odak noktası olmaya devam etmektedir. Kömür tüketiminin neden olduğu karbon emisyonları, su ve hava kirliliği gibi olumsuz etkiler, sektörün sürdürülebilirliğini sorgulayan temel faktörler arasındadır. Bununla birlikte, geliştirilen yeni

teknolojiler ve tedarik zinciri iyileştirmeleri, endüstrinin çevresel etkilerini azaltarak sürekliliğini sağlamaya yönelik önemli fırsatlar sunmaktadır. Teknolojik gelişmeler ve küresel talepler etkisiyle, Türkiye'de ve dünyada madencilik sektörünün önemi her geçen gün artmaktadır. Ancak; tüm olumlu koşullara rağmen, madencilik sektörü ülkemiz sosyo-ekonomik kalkınmasına istenen düzeyde katkı sunamamaktadır. Bu çalışma, sürdürülebilir kömür endüstrisinin temel bileşenlerini ve verimlilik artırımının tedarik zinciri üzerindeki etkilerini literatüre dayalı olarak incelemeyi amaçlamaktadır. İlk olarak kömür endüstrisinde sürdürülebilirlik kavramı ele alınacak, ardından verimlilik çalışmalarının sektördeki etkileri değerlendirilecektir. Kömür endüstrisinin sürdürülebilirlik perspektifinden dönüşümünü incelemekte, verimlilik artırımı stratejilerini ve tedarik zinciri yönetiminde benimsenen yenilikçi yaklaşımları detaylandırmaktadır. Ayrıca, Dünya Ekonomik Forumu'nun (WEF) bu sürece olan katkıları üzerinde durularak, küresel ölçekte politika ve iş birlikleri değerlendirilecektir.

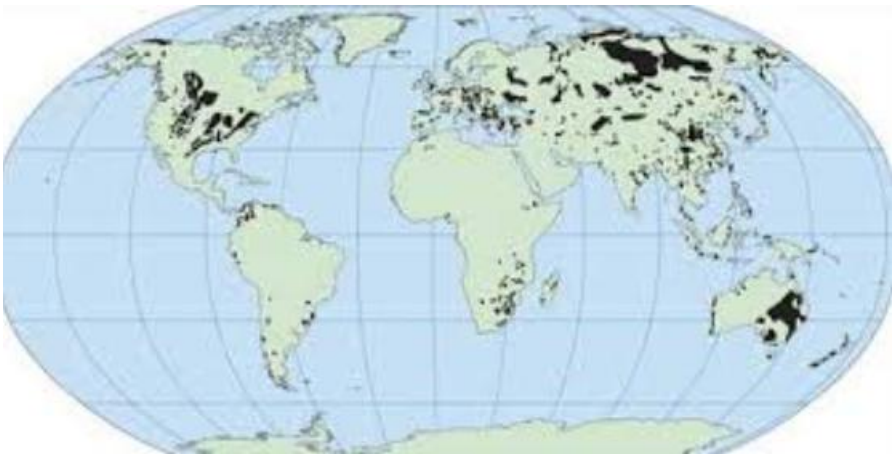
Kömürden elde edilen enerjiyle işletmelerdeki kaynak kullanım kararlarının alınması verimliliğin artırılması önemli ifade edilirken bu verimlilik kavramı üretim süreçlerinin kontrol edilip geliştirilmesinde ve de işletmelerin birbiriyle kıyaslanmasınada kaynak sağlamaktadır. Verimlilikle birlikte işletmeler yalnızca miktarsal olarak değil aynı zamanda efektiflik olarakta değerlendirmektedir. Verimlilik; etkin olmanın yani efektifliğin başlıca öğelerinden sadece birisi olarak, kar maksimizasyonunu sağlarken aynı zamanda işletmede mümkün olan ekonomik ve siyasal bütün yollardan güçlü olmanın yollarını sağlar.

Kömür Endüstrisinde Sürdürülebilirlik ve Verimlilik

Verimlilik artışı, dünya genelindeki ekonomik sorunların çözümünde önemli bir rol oynarken, aynı zamanda kalkınmanın da temel dinamiklerinden biridir. Bir ülkenin herhangi bir sektöründe yaşanan verimlilik artışı, diğer sektörleri de olumlu yönde etkileyerek geniş çapta fayda sağlayabilir. Bu durum, sektörler arası etkileşim yoluyla dışsal ekonomik yararlar oluşturur. Verimliliğin yükselmesi, çağdaş ve akılcı bir yönetim anlayışıyla birleştiğinde kalkınma sürecini hızlandırmaktadır.

Kömür endüstrisi ise ülkenin geleneksel ekonomik girdilerini içeren bir üretim süreci olarak kabul edilir. Bununla birlikte bu sektörde verimlilik, üretimin gerçekleştirildiği maden yatağının jeolojik, tektonik ve mineralojik özellikleri, kullanılan teknoloji ve girdi niteliğine bağlı olarak büyük farklılıklar gösterebilir. Kömür endüstrisinde verimliliği belirleyen temel faktörler arasında doğal kaynakların miktarı ve kalitesi rezerv büyüklüğü, tenör, kalorifik değer, jeolojik ve mineralojik özellikler, maden yatağının geometrisi vb. iş gücünün nicelik ve niteliği, sermaye yoğunluğu ve çevresel faktörler yer almaktadır (Özden ve Armağan, 2005).

Kömür Rezervlerinin Küresel Dağılımı

Kaynak: https://www.setav.org/assets/uploads/2019/01/A265.pdf

Kömür endüstrisinin sürdürülebilir hale getirilmesi, birçok faktörü içeren kapsamlı değişimler gerektirir. Bu değişimler arasında enerji verimliliğini artıran yenilikçi teknolojiler, çevresel etkileri minimize etmeye yönelik politikalar ve uzun vadeli sürdürülebilir finansman modelleri öne çıkmaktadır. Ekonomik sürdürülebilirliği sağlamak için maliyetler ile getiriler arasındaki dengenin korunması kritik öneme sahiptir. Eğer bu denge bozulursa, uzun vadede ekonomik ve çevresel sürdürülebilirlik olumsuz etkilenebilir. Ekonomik sürdürülebilirlik, işletmelerin mali yapısını, finansal süreçlerini, insan ve doğal sermayeyi yönetme becerisini ve yatırım stratejilerini kapsamaktadır (MTA,2020).

Kömür rezervlerinin küresel dağılımı incelendiğinde, dünyanın belirli bölgelerinin bu kaynak açısından daha avantajlı olduğu görülmektedir. ABD, Çin, Rusya, Hindistan ve Avustralya, en büyük kömür rezervlerine sahip ülkeler arasında yer almaktadır. Bu ülkeler, kömür üretimi ve tüketiminde de küresel piyasalarda belirleyici rol oynamaktadır. Bununla birlikte, kömür yataklarının coğrafi dağılımı, ekonomik kalkınma modelleri ve enerji politikaları üzerinde doğrudan etkili olmaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkeler için kömür, enerji arz güvenliği açısından stratejik bir kaynak olarak değerlendirilmekte, ancak çevresel kaygılar nedeniyle yenilenebilir enerjiye geçiş süreci hız kazanmaktadır (Duran, 2018).

Enerji Verimliliği

Kömür, uzun yıllardır enerji üretiminde kullanılan en önemli fosil yakıtlardan biridir. Ancak çevresel etkileri ve verimlilik sorunları nedeniyle kömürün daha etkin kullanımı büyük bir gereklilik haline gelmiştir. Kömürle çalışan enerji santrallerinde ve endüstriyel süreçlerde enerji verimliliğini artırmak için birçok farklı yöntem uygulanabilir. Yüksek verimli yanma teknolojilerinden bahsedecek olursak Klasik kömür yakma sistemlerine kıyasla daha verimli ve çevre dostu teknolojiler geliştirilmiştir. Süperkritik ve Ultra Süperkritik Buhar Türbinleri: Geleneksel buhar türbinlerine göre daha yüksek sıcaklık ve basınçta çalışarak daha fazla enerji üretilmesini sağlar. Akışkan Yataklı Yanma Teknolojisi: Daha düşük sıcaklıklarda çalışarak daha az azot oksit (NOx) emisyonuna neden olur ve verimliliği artırır. Gazlaştırma Teknolojisi (IGCC - Integrated Gasification Combined Cycle) kömürü gazlaştırarak daha yüksek verimli enerji üretimini mümkün kılar (Karapınar, 2018).

Kömürün daha verimli yanmasını sağlamak için ön işlemden geçirilmesi gereklidir. Bunun için şu yöntemler kullanılabilir Kömür Kurutma ve Öğütme: Daha ince öğütülmüş kömür, daha iyi yanma sağlayarak daha yüksek verimlilik sunar. Kömür Harmanlama (Blending) farklı kömür türlerinin

belirli oranlarda karıştırılmasıyla daha istikrarlı ve verimli yanma elde edilir. Yanma Kontrol Sistemleri, yanma sürecini optimize eden otomatik kontrol sistemleri kullanılarak gereksiz enerji kayıpları önlenebilir. Kömürden enerji üretirken açığa çıkan karbon dioksit (CO_2) emisyonlarını azaltmak için karbon yakalama ve depolama teknolojileri giderek önem kazanmaktadır. Bu teknolojiler sayesinde, atmosferik karbon salınımı düşürülerek çevresel etkiler azaltılır ve kömürün daha sürdürülebilir kullanımı sağlanır.

Verimliliğin sağlanıp sürdürülebilmesi içinde ayrıca alternatif tekniklere geçmekte faydalı olabilir uzun vadede kömürle çalışan santrallerin daha çevreci sistemlere dönüştürülmesi kaçınılmazdır bu dönüşüm için biyokütle ile Kömürün Birlikte Yakılması (Co-Firing) kömürle birlikte biyokütle kullanılarak daha düşük karbon salınımı sağlanabilir. Hidrojen Teknolojileri Kömürden hidrojen üretimi üzerine yapılan çalışmalar, daha temiz bir enerji kaynağı yaratmayı hedeflemektedir. Yenilenebilir Enerji Entegrasyonu, güneş ve rüzgar enerjisi gibi yenilenebilir kaynaklarla kömür santrallerinin desteklenmesiyle fosil yakıtlara olan bağımlılık azaltılabilir. Kömürde enerji verimliliğini artırmak için yakma teknolojilerinden atık ısı geri kazanımına, modernizasyon çalışmalarından alternatif yakıt kullanımına kadar birçok yöntem bulunmaktadır. Bu stratejiler sayesinde daha düşük maliyetle daha fazla enerji elde edilirken çevresel etkiler de minimuma indirilebilir. Gelecekte kömür kullanımının sürdürülebilir ve çevre dostu hale getirilmesi için bu yöntemlerin yaygınlaştırılması büyük önem taşımaktadır (Humphreys, 2019).

Çevresel Etkilerin Azaltılması

Kömür endüstrisi, enerji üretiminde önemli bir rol oynarken, çevresel etkileri nedeniyle ciddi eleştirilere maruz kalmaktadır. Kömür madenciliği ve yanma süreçleri; hava, su ve toprak kirliliği gibi çeşitli çevresel sorunlara neden olmaktadır (IPCC, 2018). Bu olumsuz etkilerin azaltılması için birçok strateji geliştirilmiştir. Çevresel etkilerin azaltılması için karbom emisyonlarının azaltılması önemli bir rol almaktadır.

Kömür yakma süreçlerinde açığa çıkan karbon dioksit (CO_2) emisyonlarını azaltmak için çeşitli teknolojiler kullanılmaktadır karbon Yakalama ve Depolama (CCS - Carbon Capture and Storage): Karbon salımını en aza indirmek için kömür santrallerinde yakalanan CO_2'nin yeraltına depolanmasını sağlar (IEA, 2021). Gazlaştırma Teknolojisi (IGCC - Integrated Gasification Combined Cycle) kömürü gazlaştırarak daha temiz bir yanma süreci oluşturur ve emisyonları düşürür (European Commission, 2019) Enerji Verimliliği Çalışmaları, süperkritik ve ultra süperkritik türbinler gibi daha yüksek verimli yanma teknolojileri, kömür tüketimini ve dolayısıyla karbon emisyonlarını azaltabilir (U.S. Department of Energy, 2020).

Çevresel etkilerden bahsedecek olursak hava kirliliğinin en aza indirilmesi önemlidir örneğin kömür yakımı sırasında kükürt dioksit (SO_2), azot oksitler (NO_x) ve partikül madde gibi hava kirleticileri açığa çıkar. Kükürt Giderme Teknolojileri (Flue Gas Desulfurization - FGD) kükürt dioksit emisyonlarını önemli ölçüde azaltmak için santrallerde baca gazı arıtma sistemleri kullanılır (EPA, 2021).

Kömür madenciliği ve kömür yakan santraller su kaynaklarını kirletebilir. Su kirliliğini önlemek çevresel etkilerin azaltılması için önem atfetmektedir. Atık Su Arıtma Sistemleri: Kömür madenciliğinden kaynaklanan asitli drenajın nötralize edilmesi için kimyasal ve biyolojik arıtma sistemleri kullanılır (UNEP, 2018). Kapalı Döngü Su Kullanımı: Santrallerde suyun yeniden kullanılması ile su tüketimi ve kirliliği azaltılır (European Environment Agency, 2020). Toprak ve Su Koruma Önlemleri: Maden sahalarının rehabilite edilmesi, su kaynaklarının kirlenmesini önler (IPCC, 2019).

Açık ocak ve yeraltı madenciliği yöntemleri doğal ekosistemler üzerinde büyük etkilere sahiptir. Rehabilitasyon ve Ağaçlandırma Çalışmaları kullanım dışı kalan maden sahalarının ağaçlandırılması ve doğal ekosistemlerin yeniden oluşturulması (World Bank, 2020). Maden Atıklarının Yönetimi tehlikeli atıkların güvenli şekilde depolanması ve geri dönüşüm süreçlerinin geliştirilmesi (European Commission, 2019). Biyolojik Restorasyon Teknikleri madencilik sonrası bozulan arazilerin biyolojik çeşitliliğe kazandırılması için özel restorasyon projeleri geliştirilmesi (UNEP, 2021).

Kömüre olan bağımlılığı azaltmak ve çevresel etkileri en aza indirmek için yenilenebilir enerjiye geçiş teşvik edilmelidir güneş ve Rüzgar Enerjisi Kullanımı fosil yakıt bağımlılığını azaltmak için yenilenebilir enerjiye yapılan yatırımlar artırılmalıdır (IEA, 2021). Biyokütle ile Kömürün Birlikte Yakılması (Co-Firing) kömürle birlikte biyokütle yakarak daha düşük karbon salımı sağlanabilir (IPCC, 2019).

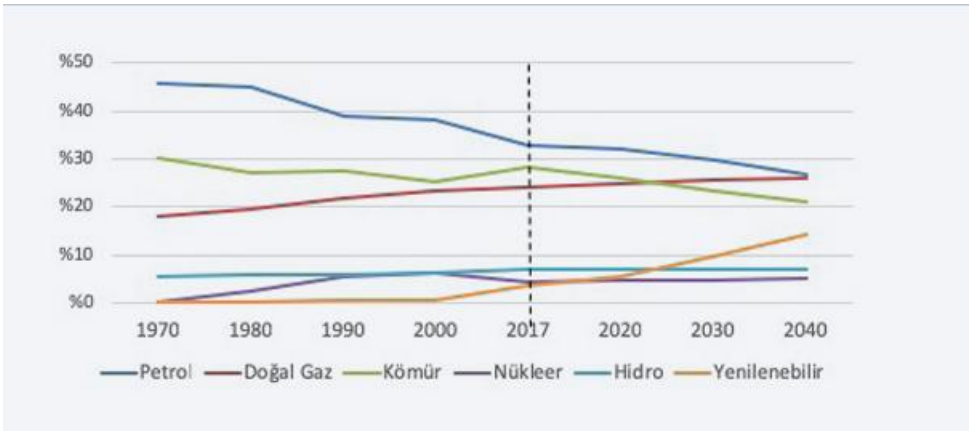
Enerji Depolama Çözümleri yenilenebilir enerjinin daha etkili kullanılması için enerji depolama teknolojileri geliştirilmeli ve uygulanmalıdır (European Energy Agency, 2021). Kömür endüstrisinin çevresel etkilerini azaltmak için karbon emisyonlarının düşürülmesi, hava ve su kirliliğinin kontrol altına alınması, madencilik faaliyetlerinin ekosistem üzerindeki etkilerinin azaltılması ve yenilenebilir enerjiye geçiş büyük önem taşımaktadır. Bu stratejilerin etkin bir şekilde uygulanması, hem çevresel sürdürülebilirliği artıracak hem de kömür kullanımının daha az zararlı hale gelmesini sağlayacaktır. Gelecekte kömür endüstrisinin çevre dostu teknolojilere yönelmesi kaçınılmaz bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır, madencilik faaliyetlerinin İyileştirilmesi çevre dostu madencilik teknikleri, toprak bozulmasını ve su kaynakları üzerindeki olumsuz etkileri en aza indirmeyi hedefler.

Çevresel etkilerin azaltıldığı bir maden örneği verecek olursak eski maden sahalarının rehabilitasyonu, bu alanların yeniden doğaya kazandırılmasını sağlar. Avustralya'daki Latrobe Vadisi’nde eski kömür madenlerinin temiz enerji üretim sahalarına dönüştürülmesi buna bir örnektir. Ayrıca an ürünlerin geri dönüştürülmesi ve atıkların etkin bir şekilde yönetilmesi, kömür endüstrisinin çevresel etkilerini azaltmada kritik rol oynamaktadır.

Tedarik Zinciri Yönetiminde Yenilikçi Yaklaşımlar

Tedarik zinciri yönetimi işletmenin sürdürülebilir olması için kritik öneme sahiptir, yalnızca bir kurumun kendi operasyonlarını değil, aynı zamanda içinde bulunduğu tedarik zincirindeki tüm süreçleri de kapsayan bir yaklaşımdır. Bu yönetim biçimi, malzeme, bilgi ve finansal akışları ile tedarik zincirindeki tüm paydaşlar arasındaki ilişkileri koordine ederken, aynı zamanda sürdürülebilirliğin ekonomik, çevresel ve sosyal boyutlarını da göz önünde bulunduran bir sistem olarak tanımlanmaktadır (Seuring ve Müller, 2008: 361). Başka bir ifadeyle, sürdürülebilir tedarik zinciri yönetimi, yalnızca finansal kazanç odaklı bir değerlendirme yapmaz; bunun yanında çevresel ve toplumsal etkileri de dikkate alarak bütüncül bir performans ölçümü gerçekleştirir. Bu bağlamda, sürdürülebilir bir tedarik zinciri yönetimi oluşturmak için çevresel açıdan duyarlı satın alma politikaları geliştirmek, tehlikeli maddelerin taşınmasında güvenilir tedarikçileri tercih etmek, yakıt tasarrufunu teşvik etmek, karbon emisyonlarını azaltmaya yönelik stratejiler benimsemek ve kara, hava, deniz ve demiryolu taşımacılığında güvenliği sağlamak gibi unsurlar önem taşımaktadır. Ayrıca, insan kaynakları yönetiminde ve tedarikçi seçiminde çeşitlilik ilkesine bağlı kalınması da sürdürülebilirlik açısından kritik bir faktördür (Carter ve Rogers, 2008: 364).

KÜRESEL ENERJİ TÜKETİMİNİN KAYNAK BAZLI DAĞILIMI (YÜZDE, 1970-2040)

Kaynak:BP Energy Outlook

Tedarik zincirinin sürdürülebilir hale getirilmesi, kömür endüstrisinde büyük verimlilik artışları sağlayabilir. Sürdürülebilir bir tedarik süreci oluşturabilmek için, sürdürülebilirliğin üç temel boyutu doğrultusunda rekabetçi ve tedarik zinciri stratejileri geliştirilmelidir. Rekabet stratejisi, işletmelerin piyasa içerisinde diğer firmalarla rekabet edebilmek amacıyla benimsediği yöntemleri ifade etmektedir. Sürdürülebilir tedarik zinciri kapsamında rekabetçi stratejiler, sürdürülebilirliği bir rekabet unsuru olarak kullanarak hem işletmelerin rekabet gücünü artırmayı hem de sürdürülebilirliği teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda, rekabet stratejilerinin hedeflerine ulaşabilmesi için sürdürülebilirlik ilkelerini dikkate alan uygun bir tedarik zinciri stratejisi geliştirilmelidir. Bu stratejiler, basit ya da karmaşık olabilir; kısa vadede genellikle daha basit stratejiler tercih edilirken, uzun vadede daha karmaşık stratejiler daha etkili sonuçlar doğurabilmektedir (Çetinkaya, 2011: 17). Örneğin, ortalama taşıma mesafesinin azaltılması veya taşıma modlarının değiştirilmesi basit stratejiler arasında yer alır. Nakliye yöntemini kamyondan demiryoluna çevirmek gibi bir değişiklik, birden fazla sürdürülebilirlik hedefine katkı sağlayabilir; çünkü demiryolu taşımacılığı daha ekonomik ve çevre dostudur. Ortalama taşıma mesafesinin kısaltılması, doğrudan müşteriler üzerinde kontrol sağlanamadığından, genellikle tedarikçi ve depo yönetimi ile gerçekleştirilebilir. Hammaddelerin ve diğer malzemelerin daha yakın konumdaki tedarikçilerden temin edilmesi, bu kapsamda bir çözüm olabilir (Macfarlane, 2017).

Daha karmaşık stratejiler arasında ise ürün tasarımında değişiklikler yapmak, üretim süreçlerini iyileştirmek, yeni makineler satın almak ve ileri teknolojileri entegre etmek bulunmaktadır. Ürün tasarımında değişiklik yaparken, geri dönüştürülebilir veya yenilenebilir hammaddelerin kullanılması, ambalaj boyutlarının küçültülerek taşımada verimliliğin artırılması gibi uygulamalar sürdürülebilirlik açısından önem taşımaktadır. Örneğin, temizlik ürünlerinin daha yoğun ve konsantre hale getirilmesi, ambalaj kullanımını ve malzeme tüketimini azaltarak hem lojistik verimliliği artırır hem de müşteri memnuniyetini yükseltebilir. Üretim süreçlerinin iyileştirilmesi ve ileri teknoloji kullanımı ise işlem sürelerini azaltarak hata oranlarını düşürebilir, atık miktarını minimize edebilir, kaliteyi artırabilir ve toplam maliyetleri düşürebilir. Bu stratejiler, sürdürülebilirlik boyutları ile tedarik zinciri yönetimi ilkelerinin entegrasyonu sonucunda şekillenmektedir (Küçük, 2022).

Sürdürülebilirlik düzeyi, benimsenen stratejilerde hangi boyutların bir araya getirildiğine bağlı olarak değişmektedir. İşletmeler açısından, ekonomik boyutun çevresel ve sosyal boyutlarla birlikte ele alınması daha yaygın bir yaklaşımdır. Ancak yalnızca çevresel ve sosyal boyutları bir araya getiren stratejiler, doğrudan ekonomik bir fayda sağlamadığı için kâr odaklı şirketler tarafından genellikle tercih edilmez (Kumari, 2021). Küreselleşen dünyanın yeniliklerine dijitalleşme ve endüstri 4.0 gelişmelerinden bahsedecek olursak bu endüstride kullanılması verimli olabilecek veri analitiği ve IoT, Madencilik ekipmanlarının gerçek zamanlı izlenmesi ve üretim süreçlerinin optimizasyonu sağlanabilir. Örneğin, Çin'deki kömür madenlerinde kullanılan IoT

tabanlı izleme sistemleri, hem maliyetleri azaltmış hem de güvenliği artırmıştırve blokzincir teknolojisiyle kömürün tedarik zincirindeki her aşamasının şeffaf bir şekilde izlenmesini sağlar. Bu, hem yasal uyumluluğu artırır hem de müşterilere ürünün sürdürülebilirliği konusunda güven verir.

Dünya Ekonomik Forumu'nun Katkıları

Dünya Ekonomik Forumu (WEF), küresel enerji politikaları, sürdürülebilirlik ve yenilikçilik konularında kapsamlı analizler ve öneriler sunarak, kömür endüstrisinin dönüşümüne yönelik önemli çalışmalar yürütmektedir. WEF, kömürün gelişimi, verimliliği ve sektördeki yenilikçi uygulamalar konusunda çeşitli raporlar yayımlamakta ve küresel çapta politika yapıcılar, sektör temsilcileri ve akademisyenler için rehber niteliğinde öneriler sunmaktadır. Özellikle, enerji verimliliği, karbon emisyonlarının azaltılması ve temiz enerji teknolojilerinin entegrasyonu gibi konular WEF'in enerji politikalarının merkezinde yer almaktadır.

WEF'in yayımladığı Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi, ülkelerin enerji verimliliği ve yenilikçilik kapasitelerini değerlendirerek, kömür endüstrisinin gelecekte nasıl şekillenebileceğine dair önemli veriler sunmaktadır. Bu raporlar, kömür madenciliği ve kullanımında daha sürdürülebilir yöntemlerin benimsenmesi gerektiğini vurgulamakta ve sektörün ekonomik, çevresel ve sosyal boyutlarıyla ele alınmasını önermektedir (Birpınar, 2022). Enerji sektöründeki dönüşüm sürecinde, özellikle dijitalleşme, yapay zeka destekli enerji yönetimi ve karbon yakalama teknolojileri gibi yenilikçi uygulamalar, kömürün çevresel etkilerini azaltma potansiyeline sahiptir. WEF'in raporlarında, bu tür teknolojik yeniliklerin teşvik edilmesi ve küresel ölçekte uygulanmasının önemi vurgulanmaktadır.

Bunun yanı sıra, WEF'in enerji geçişi ve sürdürülebilir madencilik konularındaki çalışmaları, kömür sektöründe çevresel etkilerin en aza indirilmesi için stratejik adımların belirlenmesine katkıda bulunmaktadır. Özellikle, karbon emisyonlarının azaltılması, yenilenebilir enerji kaynakları ile kömür bazlı enerji üretiminin entegrasyonu ve döngüsel ekonomi prensiplerinin madencilik sektöründe uygulanması gibi konular, WEF'in önerileri arasında yer almaktadır. Bu bağlamda, kömür endüstrisinin, geleneksel yaklaşımların ötesine geçerek düşük karbonlu enerji üretim süreçlerine adapte olması gerektiği belirtilmektedir. Örneğin, yeşil hidrojen üretimi için kömürden elde edilen enerjinin daha verimli ve temiz bir şekilde kullanılmasına yönelik projeler, sürdürülebilirlik perspektifinden önemli bir gelişme olarak değerlendirilmektedir (WEF, 2024).

Dünya Ekonomik Forumu, kömür endüstrisinin sürdürülebilir dönüşümüne yönelik bilimsel temelli analizler ve politika önerileri sunarak, küresel enerji politikalarının şekillendirilmesine önemli katkılarda bulunmaktadır. Kömür madenciliği ve kullanımıyla ilgili çevresel ve ekonomik dengelerin korunabilmesi için, enerji sektörünün yeşil dönüşüm sürecine entegrasyonu büyük önem taşımaktadır. Bu kapsamda, kömür endüstrisinin geleceği, yalnızca geleneksel enerji üretim süreçlerinin modernize edilmesiyle değil, aynı zamanda yeni nesil sürdürülebilir enerji stratejilerinin benimsenmesiyle de şekillenecektir.

Enerji Geçişi Endeksi (ETI) 2015-2024: Ülkelere göre performans ve geçiş hazırlığı

Sıra	Ülke	ETI Skoru (2015-2024)	Sistem Performansı 2024	Geçiş Hazırlığı 2024
1	İsveç	78.4	79.4	76.8
2	Danimarka	75.2	76.8	72.0
3	İsviçre	74.5	70.7	80.1
4	Finlandiya	74.4	75.2	72.0
5	Norveç	69.9	76.2	62.0
6	İzlanda	68.0	71.8	62.2
7	Avusturya	67.2	69.4	63.5
8	Hollanda	66.1	66.4	65.0
9	Almanya	65.6	67.6	62.0
10	Lüksemburg	65.2	64.6	65.9
11	Birleşik Krallık	64.7	69.5	57.5
12	İrlanda	64.2	65.3	61.3
13	Fransa	63.3	62.6	64.2
14	Belçika	61.7	62.8	60.0
15	Türkiye	55.5	50.4	61.5
16	Portekiz	55.2	57.8	50.2
17	Slovenya	54.8	56.4	51.7
18	İspanya	54.7	56.4	51.3
19	Çek Cumhuriyeti	54.2	53.5	55.2
20	İtalya	53.7	55.2	50.3

Kaynak: (Fostering Effective Energy Transition INSIGHT REPORT, 2024)

Bu tablo, Dünya Ekonomik Forumu'nun (WEF) Enerji Geçişi Endeksi (ETI) 2015-2024 verilerini içermektedir. Endeks, ülkelerin enerji sistemlerinin performansını ve temiz enerjiye geçişe ne kadar hazır olduklarını değerlendirmektedir. ETI Skoru, ülkelerin enerji dönüşümüne yönelik genel performansını; Sistem Performansı, mevcut enerji sistemlerinin verimliliğini; Geçiş Hazırlığı, temiz enerjiye adaptasyon seviyesini göstermektedir.

İsveç, Danimarka ve İsviçre, enerji geçişinde en yüksek skorlara sahip ülkeler olarak öne çıkmaktadır. Özellikle İsveç, ETI Skoru 78.4, Sistem Performansı 79.4 ve Geçiş Hazırlığı 76.8 ile listenin başında yer almaktadır.

Türkiye, listede 15. sırada yer almakta ve ETI Skoru 55.5, Sistem Performansı 50.4, Geçiş Hazırlığı 61.5 olarak değerlendirilmektedir. Türkiye'nin geçiş hazırlığı skoru, sistem performansına kıyasla daha yüksek, bu da temiz enerjiye geçiş konusunda altyapı çalışmalarının devam ettiğini ancak mevcut enerji sistemlerinin henüz yeterince verimli olmadığını göstermektedir (WEF, 2024).

2024 yılı özelinde verilen bulguları değerlendirdiğimizde Brezilya (+6.5), Çin (+4.5) ve ABD (+5.8) gibi ülkelerin büyük iyileşme gösterdiği görülüyor. Estonya (+6.5) ve Letonya (+4.5) da kayda değer bir ilerleme kaydetmiş durumda ve Türkiye içinse 2015-2024 yılları arasında 15. Sırada olmasına karşın 2024 yılında listeye giremediğini görmekteyiz Bu durum, Türkiye'nin enerji geçişinde diğer ülkeler kadar hızlı ilerleyemediğini veya yeni kriterlere göre rekabet gücünün düştüğünü gösteriyor.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Kömür endüstrisinin sürdürülebilirlik perspektifiyle dönüşümü, yalnızca ekonomik faktörler değil, aynı zamanda çevresel ve sosyal unsurlar göz önünde bulundurularak ele alınmalıdır. Havza madenciliği gibi entegre madencilik yöntemlerinin uygulanması, yerli kaynakların etkin ve verimli şekilde kullanılmasını sağlayarak enerji ithalatına bağımlılığı azaltabilir, böylece ülke ekonomisine olumlu katkılar sunabilir. Ancak bu süreçte, çevresel standartlara uyum, karbon emisyonlarının azaltılması, iş sağlığı ve güvenliği tedbirlerinin artırılması gibi unsurların öncelikli hale getirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Kömür endüstrisinin sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulması için teknolojik inovasyon ve dijitalleşme süreçleri kritik bir rol oynamaktadır. Yapay zeka ve büyük veri analitiği gibi yenilikçi teknolojilerin üretim süreçlerine entegrasyonu, operasyonel verimliliği artırarak enerji kayıplarını minimize edebilir, karbon ayak izinin azaltılmasına katkı sağlayabilir ve üretim süreçlerinin optimize edilmesine yardımcı olabilir. Bu bağlamda, gelecek çalışmalarda dijital dönüşüm stratejileri, otomasyon teknolojileri ve akıllı sensör sistemlerinin kömür üretiminde nasıl etkin kullanılabileceği üzerine daha fazla araştırma yapılmalıdır.

Bunun yanı sıra, WEF gibi uluslararası platformların sunduğu politika rehberlikleri dikkate alınarak, kamu ve özel sektör arasındaki iş birliklerinin güçlendirilmesi, enerji politikalarının sürdürülebilirlik hedeflerine uygun hale getirilmesi ve kömür sektöründeki dönüşümün daha planlı bir şekilde gerçekleştirilmesi sağlanmalıdır. Ayrıca, döngüsel ekonomi prensiplerine uygun kömür atık yönetimi stratejileri geliştirilerek, madencilik süreçlerinde geri dönüşüm oranlarının artırılması ve çevresel etkilerin en aza indirilmesi gerekmektedir.

Gelecek çalışmalarda, kömürün yenilenebilir enerji kaynaklarıyla hibrit sistemler içinde nasıl kullanılabileceği üzerinde durulmalıdır. Özellikle karbon yakalama ve depolama teknolojilerinin geliştirilmesi, enerji üretim süreçlerinde daha düşük karbon emisyonlu bir yapıya geçişi kolaylaştırabilir. Yerli kömür kaynaklarıyla çalışan modern termik santrallerin geliştirilmesi ve bu tesislerin enerji verimliliği açısından nasıl optimize edilebileceği konusunda detaylı araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Sonuç olarak, kömür endüstrisinin sürdürülebilir bir dönüşüm geçirebilmesi için teknoloji odaklı inovasyon, enerji politikalarındaki güncellemeler, tedarik zinciri optimizasyonu ve çevresel sürdürülebilirlik ilkelerinin entegrasyonu büyük önem taşımaktadır. Yapılacak gelecekteki araştırmalar ve atılacak somut adımlar, sektörün yeşil dönüşüm sürecini hızlandırarak düşük karbonlu, verimli ve sürdürülebilir bir enerji ekosisteminin oluşmasına katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Birpınar, M.E. (2022). “Küresel Sorun İklim Değişikliği: “Gelişimi, Uluslararası Müzakereler ve Türkiye””, Çevre, Şehir ve İklim Dergisi. Yıl: 1. Sayı: 1. ss. 20-36.

BP Energy Outlook 2018 Edition”, British Petroleum (BP), www. bp.com/en/global/corporate/energy-economics/energy-outlook.html, (Erişim tarihi: 28 Ağustos 2018).

Carter, C. R. (2008). A Framework of Sustainable Supply Chain Management: Moving Toward New Theory. https://www.researchgate.net/publication/, 230771054_ A_Framework_of_Sustainable_Supply_Chain_Management_Moving_Toward_ New_Theory (16.08.2019)

Cetinkaya, B. Cuthbertson, R. Ewer, G. Wıssıng, K. Pıotrowıcz, W. & Tyssen, C. (2011). Sustainable Supply Chain Management: Practical Ideas for Moving Towards Best Practice. New York Springer Basım.

Duran, B. (2018) Sürdürülebilirlik kavramının önemi, karşılaşılan sorunlar ve şirketlerin sürdürülebilirlik raporlarının incelenmesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

European Commission. (2019). *Energy Efficiency in Fossil Fuel Power Plants*. Brussels: European Union.

European Environment Agency. (2020). *Water Management and Pollution Control in Coal Industry*. Copenhagen: EEA.

G. Küçük ve B. Yüce Dural. Avrupa yeşil mutabakatı ve yeşil ekonomiye geçiş: Enerji senaryoları üzerinden bir değerlendirme. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 22 (1), 137-156, 2022.

Humphreys, D. (2019). "Mining productivity and the fourth industrial revolution", Mineral Economics (2020) 33:115–125, https://doi.org/10.1007/s13563-019-00172-9.

Intergovernmental Panel on Climate Change. (2018). *Global Warming of 1.5°C*. Geneva: IPCC.

Intergovernmental Panel on Climate Change. (2019). *Mitigation of Climate Change*. Geneva: IPCC.

International Energy Agency. (2021). *World Energy Outlook 2021*. Paris: IEA.

Karapınar, N., (2018). "Madencilik Endüstrisinde İnovasyon", Madencilik_Türkiye Dergisi, 15 Ocak, Ankara, 98-104.

Kumari, M., Kumar, R., & Sarswat, D. C. (2021**).** Sustainable coal mining and energy transition: A review. *Energy & Environment, 32*(3), 524-542.

Macfarlane, A. M. (2017). The role of coal in a sustainable energy future. *Nature Climate Change, 7*(7), 488-492.

MTA, Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü, Hizmetler-Enerji haritaları, https://www.mta.gov.tr/ v3.0/hizmetler/jeotermal-harita,

Özden, A. ve Armağan, G., 2005; Aydın İli Tarım İşletmelerinde Bitkisel Üretim Faaliyetlerinin Verimliliklerinin Belirlenmesi, Tarım Ekonomisi Dergisi, 11(2), 111-121.

Seuring, S. & Müller, M. (2008). From a Literatüre Review To A Conceptual Framework For Sustainable. Journal of cleaner production 16, 1699-1710

U.S. Department of Energy. (2020). *Advanced Coal Technologies and Efficiency Improvements*. Washington, D.C.: DOE.

United Nations Environment Programme. (2018). *Sustainable Mining Practices*. Nairobi: UNEP.

United Nations Environment Programme. (2021). *Ecological Restoration in Mining Areas*. Nairobi: UNEP.

World Bank. (2019). *Air Pollution Control in Coal Industry*. Washington, D.C.: World Bank.

World Bank. (2020). *Sustainable Land Reclamation Strategies for Mining Sites*. Washington, D.C.: World Bank.

World Economic Forum. (2024). *The global risks report 2024* (19th ed.). World Economic Forum.

STATISTICAL ANALYSIS OF THE IMPACT OF MARITIME TRANSPORT GROSS DOMESTIC PRODUCT ON NIGERIA'S ECONOMY

Olufemi Adisa

University Of Nigeria ,Obukpa Rd, Nsukka 410105, Enugu, Nijerya

Abstract:

Nigeria is referred as the 'Giant of Africa' due to high population, land mass and large economy. However, it still trails far behind many smaller economies in the continent in terms of maritime operations. As we have seen that the maritime industry is the sparkplug for national growth, because it houses the most crucial infrastructure that generates wealth for a nation, it is worrisome that a nation with six seaports lag in maritime activities. In this research, we have studied how the Gross Domestic Product (GDP) of the maritime transport influences the Nigerian economy. To do this, we applied Simple Linear Regression (SLR), Support Vector Machine (SVM), Polynomial Regression Model (PRM), Generalized Additive Model (GAM) and Generalized Linear Mixed Model (GLMM) to model the relationship between the nation's Total GDP (TGDP) and the Maritime Transport GDP (MGDP) using a time series data of 20 years. The result showed that the MGDP is statistically significant to the Nigerian economy. Amongst the statistical tool applied, the PRM of order 4 describes the relationship better when compared to other methods. The recommendations presented in this study will guide policy makers and help improve the economy of Nigeria.

Keywords: Economy, GDP, maritime transport, port, regression.

KARABAĞ'DA GASTRONOMİ TURİZMİNİN EKONOMİK VE SOSYO-KÜLTÜREL ETKİLERİ

ECONOMIC AND SOCIO-CULTURAL EFFECTS OF GASTRONOMY TOURISM IN KARABAKH

Elgun IBRAHIMLI
Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, İşletme (İktisat) Pr., İstanbul, Türkiye
ORCID ID https://orcid.org/0000-0001-8845-0599

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, Karabağ bölgesinde gastronomi turizminin ekonomik ve sosyo-kültürel etkilerini kapsamlı bir şekilde incelemektir. Bölgenin eski çağlara dayanan zengin mutfak geleneği ve kendine özgü yerel ürünleri, gastronomi turizmi açısından önemli bir çekim merkezi olma potansiyeli taşımaktadır. Bu bağlamda çalışmada, gastronomi turizminin özellikle son dönemdeki gelişmelerle birlikte yeniden canlanan Karabağ'ın ekonomik kalkınmasına sağlayacağı katkılar, istihdam yaratma olanakları ve yerel üreticilere sunacağı fırsatlar detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Ayrıca, nitel araştırma yöntemlerinden grup görüşmesi gerçekleştirilerek Karabağ'daki gastronomi turizmine yönelik bir SWOT analizi oluşturulmuştur. Bu analiz, bölgenin gastronomi turizminin güçlü ve zayıf yönlerini, karşılaştığı fırsatlar ve tehditleri kapsamlı bir şekilde değerlendirmektedir.

Çalışmanın bulgularına göre, Karabağ'daki gastronomi turizmi yıllar içinde yükseliş göstermiş olsa da daha fazla yatırım, markalaşma hamleleri ve devlet teşvikleri gibi alanlarda ilerleme sağlanması gerekmektedir. Bölgenin yalnızca yerel halk için değil, aynı zamanda Türk Dünyası için de önemli bir kültürel ve tarihi miras olduğu göz önüne alındığında, gastronomi turizminin sürdürülebilir bir şekilde geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu doğrultuda, bölgenin ekonomik ve kültürel zenginliğini koruyarak tanıtımına katkıda bulunulması ve Karabağ'ın yeniden yükselişine destek olunması hedeflenmektedir. Bu sayede Karabağ, hem yerel halk hem de uluslararası ziyaretçiler için önemli bir turizm destinasyonu haline gelebilir.

Anahtar Kelimeler: Gastronomi Turizmi, Karabağ bölgesi, Kalkınma

ABSTRACT

The aim of this study is to comprehensively examine the economic and socio-cultural effects of gastronomy tourism in the Karabakh region. The rich culinary tradition of the region dating back to ancient times and its unique local products have the potential to be an important center of attraction for gastronomy tourism. In this context, the contribution of gastronomy tourism to the economic development of Karabakh, which has been revived especially with the recent developments, employment opportunities and opportunities it will offer to local producers are discussed in detail in the study. In addition, a SWOT analysis was created for gastronomy tourism in Karabakh by conducting group interviews, which is one of the qualitative research methods. This analysis comprehensively evaluates the strengths and weaknesses of gastronomy tourism in the region, the opportunities and threats it faces.

According to the findings of the study, although gastronomy tourism in Karabakh has increased over the years, progress needs to be made in areas such as more investment, branding initiatives and government incentives. Considering that the region is an important cultural and historical heritage not only for the local population but also for the Turkic World, the sustainable development of gastronomy tourism is of great importance. In this direction, it is aimed to contribute to the promotion of the region by preserving its economic and cultural richness and

to support the re-emergence of Karabakh. In this way, Karabakh can become an important tourism destination for both locals and international visitors.

Keywords: Gastronomy Tourism, Karabakh Region, Development

GİRİŞ

Karabağ bölgesi, tarihi, kültürel ve doğal zenginlikleriyle yalnızca Azerbaycan'ın değil, tüm Türk Dünyası'nın önemli merkezlerinden biri olarak öne çıkmaktadır. Bölgenin sahip olduğu köklü ve zengin mutfak kültürü, Karabağ'ın gastronomi turizmi açısından büyük bir potansiyele sahip olmasını sağlamaktadır. Geleneksel Azerbaycan Türk mutfağının önemli bir parçası olan Karabağ mutfağı, et yemekleri, pilav çeşitleri, hamur işleri ve özgün tatlarıyla dikkat çekmektedir. Bununla birlikte, gastronomi turizmi yalnızca lezzet deneyimi sunmanın ötesinde, bölgenin ekonomik ve sosyo-kültürel kalkınmasına da önemli katkılar sağlayabilecek bir alan olarak değerlendirilmektedir.

Gastronomi turizmi, hem yerel halk hem de turistler için ekonomik fırsatlar yaratırken, bölgenin kültürel mirasının korunması ve tanıtılmasına da ayrıca hizmet etmektedir. Özellikle Karabağ'ın yeniden inşa sürecinde gastronomi turizminin, bölgedeki istihdamı artırma, küçük işletmeleri destekleme ve yerel üreticilere yeni pazar olanakları sunma gibi pek çok avantaj sağlayabileceği düşünülmektedir. Bunun yanı sıra, bölgenin tanıtımına katkıda bulunarak uluslararası turizm destinasyonları arasında yer edinmesine olanak tanıyacaktır.

Bu çalışmada, Karabağ'da gastronomi turizminin ekonomik ve sosyo-kültürel etkileri detaylı bir şekilde incelenmektedir. Çalışma kapsamında, gastronomi turizminin ekonomik katkıları, istihdam yaratma olanakları, yerel kalkınma üzerindeki etkileri ve bölgenin kültürel kimliğini nasıl güçlendirdiği ele alınmıştır. Ayrıca, Karabağ'da gastronomi turizminin güçlü ve zayıf yönleri ile fırsat ve tehditlerini belirlemek amacıyla bir SWOT analizi gerçekleştirilmiştir. Son olarak, Karabağ'ın sürdürülebilir bir gastronomi turizmi merkezi haline gelmesi için birsıra öneriler de sunulmuştur.

LİTERATÜR TARAMASI

Çalışma konusuyla ilgili literatür taraması yapılırken Turizm türleri ve Gastronomi Turizmi alanında yeteri kadar çalışma bulunabilindiğine karşın Azerbaycan ve Karabağ'daki Turizm ve Gastronomi Turizmi faaliyetlerinin ele alındığı çalışmaların nispeten daha sınırlı kaldığı görülmüştür. Çalışma konusu ile ilgili verilerin toplanmasında ise ağırlıklı olarak Azerbaycan

Turizm Bakanlığı ve Azerbaycan Devlet İstatistik Kurumu'nun veri tabanından yararlanılmıştır.

Karabağ'daki Turizm olanaklarına yönelik çalışmalar, bölgede istikrarın yeniden sağlanmasıyla önemli ölçüde artmış ve yeni Turizm türlerine yönelik arayışlar daha fazla gündeme gelmiştir. Tablo 1.de çalışma öncesi yapılan literatür taraması detaylı olarak verilmiştir.

Tablo 1. Karabağ'daki Turizm olanakları ile ilgili yapılmış olan çalışmalar.

Çalışmanın Yazarı, Yayın Yılı, Başlığı ve Türü	**Çalışmanın Özeti**
E. GAZİYEV, E. Z. BOYACIOĞLU (2021), Azerbaycan Ekonomisinin Gelişiminde Turizmin Yeri: Türkiye Tecrübesinin Uygulanabilirliği- Araştırma Makalesi	Bu çalışmada, Azerbaycan turizminin mevcut durumunu analiz edilmiş ve Türkiye'nin turizm tecrübesinden yararlanarak öneriler sunulmuştur. Ayrıca Karabağ bölgesindeki Turizmin olanaklarının geliştirilmesinde karşılaşılan sorunlar da ele alınmıştır.
J. ALİYEV, İ. KIZILIRMAK (2023), Azerbaycan'ın Karabağ Bölgesinin Kültür Turizmi Açısından İncelenmesi- Araştırma Makalesi	Bu çalışmada, Karabağ bölgesinin kültür turizmi potansiyeli incelenerek bölgenin turistik değerleri ve sorunları analiz edilmiştir. Bunun yanında Turizm uzmanlarının görüşlerine başvurularak bölgenin mevcut durumu değerlendirilmiş ve geleceğe yönelik çözüm önerileri sunulmuştur.
A. MEHDİYEV (2021), Azerbaycan'da Gastronomi Turizmi Arzpotansiyeline Yönelik Bir Değerlendirme: Bakküzerine Bir Alan Araştırması- Yüksek Lisans Tezi	Bu tez çalışmasında, Azerbaycan'ın gastronomi turizmi potansiyeli ve mevcut durumu incelenmiş, özellikle Bakü'nün bu alandaki rolüne de değinilmiştir. Bakü, ülkenin turizm merkezi olarak öne çıkmakta, ancak milli mutfağın tanıtımı ve gastronomi etkinlikleri konusunda eksiklikler bulunmaktadır. Araştırma, Bakü'nün gastronomi turizmini geliştirmek için uluslararası festivaller, tanıtım faaliyetleri ve yerel mutfağın otel restoranlarında daha fazla yer alması gerektiğini vurgulamıştır.
E. AKGÖZ, T. MANSUROV (2021), İşğalden Kurtarılan Karabağda Turizmin İnkişaf Perspektifleri- Kongre Bildirisi	Bu çalışmada, Karabağ'ın 30 yıllık istikrarsızlık sonrası yeniden inşa süreci ele alınarak, bölgenin turizm, ekonomi ve kültürel miras açısından potansiyeli değerlendirilmiştir. Özellikle tarihi eserlerin restorasyonu, altyapı çalışmaları ve mültecilerin geri dönüşü gibi temel sorunlara odaklanılmıştır. Ayrıca, Karabağ'ın zengin doğal kaynakları, flora-faunası ve yakın tarihin turizm açısından nasıl bir fırsat yaratabileceği analiz de ele alınmıştır.
AKALIN (2021), Karabağ'ın Yumuşak Güç Unsuru Olarak Turizm- Kongre Bildirisi	Bu çalışmada, Azerbaycan'ın Karabağ bölgesinin turizm potansiyelinin ülkenin yumuşak gücü için önemini ve nasıl bir araç olarak kullanılabileceği incelenmiştir. Çalışma, Karabağ'ın doğal güzellikleri, kültürel zenginlikleri, tarihi yapıları ve endemik bitki örtüsünü detaylandırarak turizm yoluyla uluslararası alanda

	Azerbaycan'ın tanıtımına ve ekonomik gelişimine katkı sağlayabileceğini vurgulamaktadır. Son olarak, Karabağ'ın turizm potansiyelini etkinleştirmenin, Azerbaycan'ın hem ekonomik olarak güçlenmesine hem de kültürel diplomaside önemli bir rol oynamasına katkıda bulunabileceği sonucuna varılmaktadır.
A. NAZAROVA, N. E. KALENDER (2024), Karabağ'ın Kültürel Özellikleri: Şuşa'nın Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi- Araştırma Makalesi	Bu çalışmada, turizmin küresel ölçekte önemini ve özellikle Azerbaycan'ın Karabağ bölgesindeki turizm potansiyelini ele almakta olup, Şuşa şehrinin tarihi, kültürel mirası ve doğal güzelliklerinin bölgenin turizm açısından yeniden canlandırılması için büyük fırsatlar sunduğunu vurgulamaktadır. Karabağ'ın kültür turizmi, ekoturizm ve sağlık turizmi gibi alanlarda gelişmesi, bölgenin sosyo-ekonomik kalkınmasına ve uluslararası tanıtımına katkıda bulunacağı da özellikle vurgulanmıştır.
K. HUSEYNZADA, S. KOCAMAN (2023), Karabağ ve Doğu Zengezur Bölgelerinin Alternatif Turizm Potansiyeline İlişkin Bir Araştırma-Araştırma Makalesi	Bu çalışmada, Azerbaycan'ın Karabağ ve Doğu Zengezur bölgelerinin alternatif turizm potansiyeli, yerli turistlerin anket yoluyla elde edilen düşünceleri ve bu potansiyelin geliştirilmesi için yapılması gerekenler ele alınmıştır. Özellikle yayla turizmi ve tarihi alanların restorasyonu gibi alternatif turizm türlerinin bölge kalkınmasında önemli rol oynayabileceği vurgulanmıştır. Ayrıca, bölgenin uluslararası düzeyde tanıtımının yapılması ve bir destinasyon yönetim sisteminin oluşturulması gerektiği de belirtilmiştir.
R. SEFEROV, A. VELİYEVA (2020), Karabağ Bölgesinde Sağlık Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi: Mineral ve Termal Sular	Bu çalışmada, Azerbaycan'ın Karabağ bölgesindeki sağlık turizmi potansiyeli, özellikle mineral ve termal sular açısından değerlendirilmiştir. Bölgedeki mevcut durum ve geliştirme şartları incelenerek, sağlık turizmine katılacak turistlerin istek ve tercihleri doğrultusunda bir gelişme planlaması hedeflenmiştir. Ayrıca, bu bölgede termal turizmle ilgili yapılması gerekenler ve turizmi geliştirmek için öneriler de sunulmuştur.

Çalışma ile ilgili olarak literatür taraması ve veri toplama işlemi yapılırken özellikle bilgilerin güncel olması açısından 2010 yılından günümüze doğru yapılan araştırmalardan ve kaynaklardan faydalanılmıştır.

Gastronomi Turizmi

Gastronomi turizmi, temelde yeni yiyecek ve içecek deneyimleri kazanma amacıyla yapılan bir turizm türüdür. Kelime anlamı olarak "mide" (gastro) ve "kural" (nomos) anlamlarını bir araya getiren gastronomi, Yunanca kökenli bir kelimedir ve yeme-içme ile ilgili tüm norm ve uygulamaları kapsamaktadır. Gastronomi turizmi, sadece yemek yeme eylemiyle sınırlı kalmayıp, yerel ürünleri tanıma, özel sunumları deneyimleme, gastronomi festivallerine

katılma, yöresel mutfakları keşfetme, restoranları ziyaret etme gibi çeşitli aktiviteleri de içermektedir. Gastro turist olarak adlandırılan kişiler ise deneyimli, kültür düzeyi yüksek, boş zamanı olan ve yeni lezzetler keşfetme motivasyonuyla seyahat eden kişilerdir. Gastronomi turizmi, hem turistler için bir deneyim aracı, hem de destinasyonlar için bir kalkınma aracı olarak kabul edilmektedir (Şirvan & Küçükkömürler, 2018).

Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü'ne göre ise gastronomi turizmi, ziyaretçilerin seyahatleri sırasında yiyecek ve içecek deneyimleriyle şekillenen bir turizm türüdür. UNWTO'ya göre bu turizm türünde, yeni yiyecek ve içecek deneyimleri yaşamak temel seyahat motivasyonunu oluşturur. Ayrıca UNWTO, gastronomi turizminin turistlere bir bölgenin kültürel ve tarihi unsurlarını yiyecekler aracılığıyla deneyimleme fırsatı sunduğunu ve yerel üreticilerle etkileşim gibi faaliyetleri içerdiğini belirtir (Şengül & Kurnaz, 2021).

Gastronomi Turizmi'nde önemli kavramlar

Sürdürülebilir Gastronomi Turizmi

Turistik destinasyonlarda gastronomik deneyimlerin çevresel, sosyal ve ekonomik sürdürülebilirlik ilkelerine uygun bir şekilde yönetilmesini ifade etmektedir. Bu yaklaşım, yerel kültürlerin desteklenmesi, çevresel kaynakların korunması ve toplumsal katkıların sağlanmasını amaçlamaktadır.

Gastro Turist

Seyahat motivasyonlarını yerel ve yeni yiyecek-içecek deneyimleriyle belirleyen bireylerdir. Bu turistler, yerel mutfak kültürünü keşfetmek ve yerel üreticilerle etkileşim kurma eğiliminde olurlar.

Gastronomi Turları

Yerel yemek kültürü, gelenekleri ve destinasyonun kültürel mirasını keşfetmek amacıyla düzenlenen turlardır. Bu turlar, gastro turistlere lezzetli yemekler sunmanın yanı sıra yerel kültürle derin bir bağ kurma fırsatı sağlamaktadır.

Gastronomi Rotaları

Yerel gıda üreticileri ve turizm sektörü arasında işbirliğini artırarak kırsal ekonomik kalkınmayı teşvik eden rotalardır. Bu rotalar, lezzet, yemek veya özel içecek temalı olabilmektedir.

Gastronomi Festivali

Yerel mutfağın dünya mutfaklarıyla buluştuğu, turizmi teşvik eden ve yerel kültürün tanıtımını sağlayan organizasyonlardır.

Gastronomik Kimlik

Bir bölgenin kendine özgü mutfak kültürünü ifade eder. Bu kimlik, kültür, tarih, beslenme alışkanlıkları ve coğrafi özelliklerle şekillenir ve destinasyonların turizmde farklılaşmasını sağlar (Özdemir, 2023).

Gastronomi Turizmi'nin Ekonomik Etkileri

Bilindiği gibi Gastronomi turizmi, bir bölgenin ekonomik olarak kalkınması için büyük bir potansiyel taşımaktadır. Gastronomi turizminin bu ekonomik katkıları altbaşlıklar altında değerlendirilebilir.

- **Yerel Ekonomiye Katkı:** Gastronomi turizmi, yöresel yiyecek ve içeceklerin tanıtımıyla, turistlerin harcamaları yoluyla yerel işletmeleri ve üreticilerin faaliyetlerini canlandırmaktadır.
- **İstihdam Yaratıma:** Restoranlar, oteller, rehberlik hizmetleri gibi çeşitli sektörlerde yarattığı iş fırsatlarıyla, özellikle kırsal kesimlerde işsizliğin azalmasına destek olur.
- **Bölgesel Kalkınma ve Turizm Çeşitliliği:** Gastronomi turizmi, sadece sahil turizmine bağımlılığı azaltır, bölgelerin özgün mutfak kimliklerini öne çıkararak turizm çeşitliliğini artırır ve sürdürülebilir ekonomik kalkınmayı destekler.
- **Yerel İşletmelerin Desteklenmesi:** Yerel çiftçiler, gıda üreticileri ve küçük işletmeler gastronomi turizmiyle desteklenir. Yöresel ürünlerin kullanımının teşvik edilmesiyle de yerel ekonomiler güçlenir.
- **Festivaller:** Gastronomi temalı festivaller ve etkinlikler, bölgelerin tanınırlığını artırır, turizm gelirlerini artırır.

Gastronomi turizmi, ekonomik etkileriyle dikkat çeken çok yönlü bir turizm türüdür. Yerel ekonomilere katkı sağlaması, istihdam yaratması, sürdürülebilir uygulamaları desteklemesiyle bölgeler için önemli bir gelişim aracı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yüzden gastronomi turizminin desteklenmesi ve geliştirilmesi önem arz etmektedir (Akkaya & Özcan, 2018).

Gastronomi Turizmi'nin Sosyo-Kültürel Etkileri

Gastronomi turizmi, sadece yiyecek ve içeceklerin keşfiyle sınırlı kalmayıp, aynı zamanda bir bölgenin kültürel mirasını, geleneklerini ve yaşam tarzını anlamak için de bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu turizm türü, turistlerin yalnızca damak zevklerini tatmin etmekle kalmaz, aynı zamanda onların kültürel bilinçlerini artırarak, farklı toplumların yaşam biçimlerine dair derin bir anlayış kazanmalarını sağlar. Gastronomi turizminin sosyo-kültürel etkileri, hem yerel halk hem de turistler açısından çeşitli boyutlarda incelenebilir.

- **Kültürel Mirasın Korunması:** Turistlerin yerel lezzetlere olan ilgisi, yerel halkın kendi kültürel mirasını koruma konusunda daha bilinçli hale gelmesine neden olur. Özellikle geleneksel yemeklerin turistik amaçlı sunulması, bu yemeklerin unutulmasını engelleyerek, kültürel sürekliliği destekler.
- **Kültürel Etkileşim:** Gastronomi turizmi, farklı kültürler arasında bir köprü görevi görür. Turistler, ziyaret ettikleri bölgenin yemek kültürünü deneyimlerken, aynı zamanda o bölgenin geleneklerini, tarihini ve yaşam tarzını da öğrenirler.
- **Toplumsal Kimliğin Güçlenmesi:** Gastronomi turizmi, yerel halkın kendi kültürel kimliklerini daha güçlü bir şekilde benimsemelerine yardımcı olmaktadır. Turistlerin yerel lezzetlere olan ilgisi, yerel halkın kendi mutfak kültürlerine olan gururunu artırmaktadır.
- **Sürdürülebilir Turizm:** Gastronomi turizmi, sürdürülebilir turizm uygulamalarıyla birleştirildiğinde, çevresel etkileri de minimize edebilir. Yerel ürünlerin kullanılması, uzun mesafeli gıda taşımacılığının azaltılması ve organik tarım uygulamalarının teşvik edilmesi, gastronomi turizminin çevre dostu bir şekilde yürütülmesine olanak tanır. Bu durum, hem turistlerin hem de yerel halkın çevre bilincini artırır.

Görüldüğü gibi, Gastronomi turizmi, sadece yeme-içme ve bunların oluşturduğu ekonomik faaliyetlerin ötesinde, kültürel mirasın korunması, kültürel etkileşimin artması ve toplumsal kimliğin güçlenmesi gibi birçok sosyo-kültürel etkiye de sahiptir. Bu turizm türü, hem yerel halk hem de turistler için kültürel bir köprü görevi görerek, farklı toplumlar arasında daha derin bir anlayış oluşturur. Ayrıca Gastronomi turizminin sürdürülebilir bir şekilde yürütülmesi, kültürel çeşitliliğin korunmasına ve gelecek nesillere aktarılmasına da önemli bir katkılar sağlamaktadır. Tüm bunlar dikkate alındığında, gastronomi turizmi, modern dünyada kültürel mirasın yaşatılması ve turizmin geliştirilmesi açısından büyük bir potansiyele sahiptir (Çılgınoğlu & Çam, 2021).

Karabağ Bölgesi

Azerbaycan Cumhuriyeti'nin güneybatısında yer alan Karabağ bölgesi, tarih boyunca hem coğrafi hem de kültürel açıdan önemli bir merkez olmuştur. "Karabağ" adı, Türk kökenli olup "Koyu/Büyük Bahçe" anlamına gelmekte ve bölgenin verimli topraklarını, yoğun bitki örtüsünü ve görkemli doğasını simgelemektedir. Tarih boyunca çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapan Karabağ, özellikle Orta Çağ'da İpek Yolu üzerinde bulunması nedeniyle siyasi, ekonomik ve kültürel açıdan önemli bir merkez ve güzergah olmuştur (Aliyev & Kızılırmak, 2023).

Türk Dünyası’nın ayrılmaz bir parçası olan Karabağ, 1990'lı yılların başında Sovyetler Birliği'nin dağılması ve Ermenistan'ın saldırgan politikaları sonucunda istikrarsız bir dönem geçirmiş ve bazen etnik çatışmalara sahne olmuştur. Bu durum bölgedeki tüm ekonomik faaliyetleri derinden etkilediği gibi turizm faaliyetlerini de adeta felç etmiştir. Bu istikrarsızlık döneminde Karabağ bölgesindeki şehirlerin ulaşım ve turizm altyapısı da tahribatlara maruz kalmıştır. 2020 yılına gelindiğinde, Türkiye’nin de destekleri ile Azerbaycan, başarılı operasyonlar gerçekleştirilmiş, bölgede tam istikrar sağlamış ve Karabağ’ın yeniden inşası ve turizm potansiyelinin canlandırılması için olanaklar yeniden gündeme gelmiştir (Nazarova & Kalender, 2024).

Şekil 1. Karabağ Bölgesinin Coğrafi Konumu

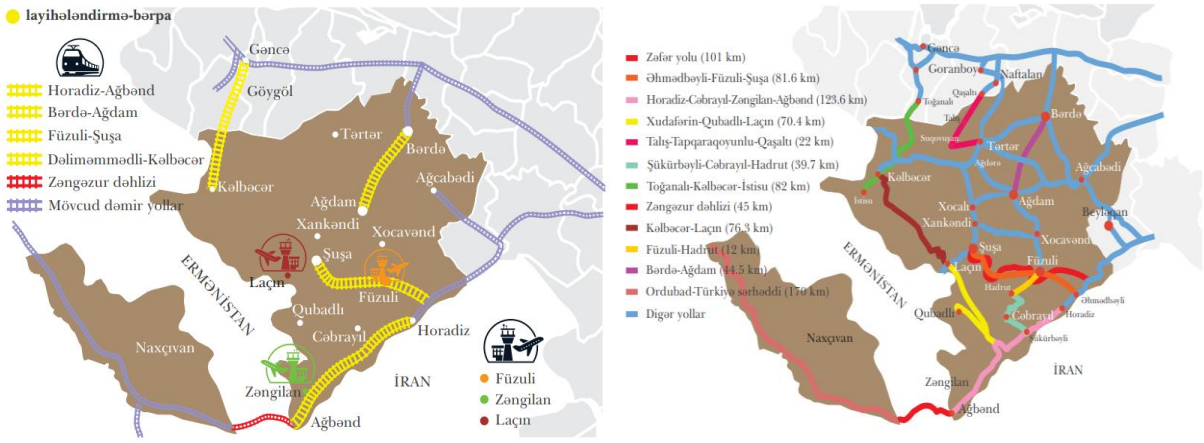

Kaynak: (Aliyev & Kızılırmak, 2023)

Karabağ’da istikrarın sağlanmasının ardından, ekonomik olarak eşit kalkınma sağlamak adına Karabağ ve Doğu Zengezur adında iki ekonomik bölge oluşturulmuştur. Karabağ ekonomik bölgesi; Hankendi, Hocavend, Hocalı, Ağdam, Şuşa, Fuzuli, Terter, Ağcabedi ve Berde illerini (rayonlarını) kapsarken, Doğu Zengezur ekonomik bölgesi ise Zengilan, Gubadlı, Cebrayıl, Laçın ve Kelbecer illerini içine almaktadır. Karabağ bölgesi, yarı kurak bir iklime sahiptir. Yazları sıcak ve kurak geçerken, kışları genelde soğuk ve yağışlıdır. Yüksek rakımlı dağlık bölgelerde ise kar yağışları görülmektedir. Deniz seviyesinden 800 ila 3.000 metre yüksekliğe ulaşan dağlık ve engebeli bir arazi yapısına sahip olan bölge, bu özelliği nedeniyle büyük ormanlarla kaplıdır. Derin vadiler, nehirler ve göller de bölgenin doğal yapısını oluşturmaktadır. Gamış Dağı, 3.724 metre yüksekliğiyle bölgenin en yüksek noktasıdır. Bölgede akan başlıca nehirler ise Terter, Hakari, Arpaçay, Bazarçay, Barguşat ve Okçuçay'dır (Aliyev & Kızılırmak, 2023).

Karabağ bölgesi'nde Hankenti Uluslararası Havaalanı'nın yanında istikrarın tam olarak yeniden sağlanması sonrasında 3 yeni havaalanı daha inşa edilmiştir. Bunlar, Füzuli Uluslararası Havaalanı, Zengilan Uluslararası Havaalanı ve Laçın Uluslararası Havaalanıdır. Bu havaalanları, bölgedeki ulaşım ağını güçlendirerek uluslararası erişilebilirliği artırmayı hedeflemektedir. Sovyetler Birliği döneminde Karabağ'da demir yolu ulaşımı geniş bir ağa sahip olmasına karşın 1990'lı yıllarda tahribata maruz kalmıştır. Şimdi ise, bu alanda büyük bir yeniden yapılanma süreci başlamıştır. Bu süreçte Horadiz-Ağbend Demiryolu Hattı, Berde-Ağdam Demiryolu Hattı, Füzuli-Şuşa Demiryolu Hattı ve Delimemmedli-Kelbecer Demiryolu Hattı'nın inşasına başlanılmış ve ileride Zengezur Koridoru ile entegre edilmesi planlanmıştır. Karabağ'daki kara yolu ulaşımı, yeniden yapılanma sürecinde büyük önem taşımaktadır. Zafer Yolu, 101 kilometre uzunluğu ile Füzuli'den Şuşa'ya güvenli bir ulaşım imkanı sunmaktadır. Ahmetbeyli-Füzuli-Şuşa Otoyolu, toplam 81.6 kilometre uzunluğu, 7 tünel ve 7 köprü ile modern bir altyapı sunarken, Talış-Tap Karakoyunlu-Kaşaltı Otoyolu (22 kilometre) gibi projeler, yerel yerleşim yerleri arasındaki bağlantıyı güçlendirmektedir. Toğanalı-Kelbecer-İstisu Otoyolu (82 kilometre), 11.600 metre uzunluğundaki Murovdağ Tüneli gibi büyük mühendislik projeleriyle dikkat çekmektedir. Horadiz-Cebrayıl-Zengilan-Ağbend Otoyolu (Zengezur Koridoru) (123.6 kilometre), Şükürbeyli-Cebrayıl-Hadrut Otoyolu (39.7 kilometre) ve Kelbecer-Laçın Otoyolu (76.3 kilometre) gibi projeler, bölgesel bağlantıyı sağlayarak sosyoekonomik gelişime katkıda bulunmaktadır. Bu karayolu projeleri, bölgedeki yaşam kalitesini artıracak ve başta turizm gibi ekonomik faaliyetleri destekleyecektir (V.Ə.Qasımlı, 2022).

Şekil 2. Karabağ Bölgesi ve Zengezur Koridoru Güzergahı'ndaki Ulaşım Ağları

Kaynak: (V.Ə.Qasımlı, 2022)

Karabağ bölgesi'nde yaşayan nüfusun ezici çoğunluğu Azerbaycan Türklerinden oluşmakta olup, bu nüfusun okuma-yazma oranı (99%) ve eğitim seviyesi yüksektir. Bölgede birçok

okullar, yükseköğretim kurumları, kültür ve sanat evleri faaliyetlerini sürdürmektedir ve bu kurumlarda birçok öğrenci çeşitli alanlarda eğitim görmektedir. Tüm bunlar bölgedeki ekonomik faaliyetlerin sürdürülebilmesi ve nitelikli işgücünün sağlanması açısından oldukça önemlidir (Azerbaycan Devlet İstatistik Kurumu).

Tablo 2. Karabağ Bölgesi'ndeki Nüfusu (bin kişi)

	2019 yılı Nüfusu (bin kişi)	**2024 yılı Nüfusu (bin kişi)**
Karabağ Ekonomik Bölgesi Toplamı	**713**	**741,3**
Hankenti şehri	4,3	4,4
Ağcabedi ili	132,3	136,1
Ağdam ili	174,8	179,8
Berde ili	153,1	156,9
Füzuli ili	127,4	130,8
Hocalı ili	11	15,4
Hocavend ili	9,2	12,3
Şuşa ili	21,9	25,1
Terter ili	79	80,5
Doğu Zengezur Ekonomik Bölgesi Toplamı	**293,3**	**302,5**
Cebrayıl ili	71,2	73,1
Kelbecer ili	71,1	73,9
Gubadlı ili	36,1	37,1
Laçın ili	73	75,7
Zengilan ili	41,9	42,7
Karabağ Bölgesi Toplamı	**1006,3**	**1043,8**

Kaynak: https://www.stat.gov.az/source/demoqraphy/ (Azerbaycan Devlet İstatistik Kurumu) resmi sitesinden alınan verilerle düzenlenmiştir.

Tablo 2.den de görülebileceği gibi Karabağ bölgesi'nin toplam nüfusu 2019'da 1.006.300 kişiden, 2024'de 1.043.800'e yükselmiştir (37.500 kişi veya %3,7 bir artış). Bu nüfus artışı Karabağ Ekonomik Bölgesi'nde 713.000'den 741.300'e (%4 artış), Doğu Zengezur Ekonomik Bölgesi'nde ise 293.300'den 302.500'e (%3,1 artış) çıkacak şekilde gerçekleşmiştir.. İller genelinde de nüfus artışı istikrarlı olmakla birlikte, Hocalı ve Hocavend gibi bazı illerde daha belirgin artışlar dikkat çekmektedir.Yine bakıldığında Karabağ bölgesi'ndeki en büyük ilin Ağdam (2024 yılı itibarıyla 179,8 bin kişi), en küçük idari bölgenin ise Hankenti şehri (2024 yılı itibarıyla 4400 kişi) olduğu görülmektedir. Nüfus, turizm açısından hem potansiyel ziyaretçi kitlesini hem de turizm altyapısının gelişmesi için gereken iş gücünü oluşturmaktadır. Artan nüfus aynı zamanda turizm talebini ve destinasyonun canlılığını artırarak ekonomik büyümeye katkı sağlar (tablo 2).

Karabağ'daki Turizm Türleri

Karabağ bölgesi, Azerbaycan'ın turizm potansiyeli en yüksek bölgelerinden biridir ve çeşitli turizm türlerini destekleyecek zengin kaynaklara sahiptir. Ekoturizm açısından, bölgenin el değmemiş doğası, ormanları, nehirleri ve dağlarıyla dikkat çekerken, dağ turizmi için ideal olan yüksek rakımlı alanları ve muhteşem manzaraları sunar. Sağlık turizmi ise bölgenin şifalı su kaynakları ve doğal termal kaynaklarıyla önemli bir potansiyel barındırmaktadır. Spor turizmi için bölge, dağ bisikleti, trekking, yamaç paraşütü ve doğa sporları gibi aktivitelerle öne çıkmaktadır. Kültür turizmi açısından, Karabağ'ın zengin tarihi mirası, antik kaleleri, köprüleri, müzeleri ve kültürel anıtları turistlerin ilgisini çekmektedir. Gastronomi turizmi ise bölgenin eşsiz mutfağı, geleneksel yemekleri ve yerel lezzetleriyle önemli bir çekim merkezi haline gelme potansiyeli taşımaktadır (Aliyev & Kızılırmak, 2023).

Ekoturizm

Karabağ ekoturizm açısından zengin bir potansiyele sahiptir. Bölgenin dağları, vadileri, rezervleri, şifalı mineral suları, nadir bitki ve hayvan türleri ekoturistlerin ilgisini çekmektedir. Ayrıca Basitçay Koruma Alanı, Laçin Koruma Alanı, Akgöl Milli Parkı gibi doğal anıtlar da ekoturizm rotalarını gezginleştirmektedir. Bölgenin dağlık coğrafyası yaz ve kış turizmi için geniş imkânlar yaratmaktadır ve Sugovuşan gibi turizm komplekslerinin inşa edilmesi ve Çıdır Ovası gibi tarihi mekanların restore edilmesiyle Karabağ, ekoturizm açısından daha cazip bir destinasyon haline gelecektir (V.Ə.Qasımlı, 2022).

Sağlık Turizmi

Karabağ bölgesi özellikle termal turizm ve mineral sular açısından zengin olmakla birlikte, İstisu, Turşsu, Şırlan gibi şifalı sular yoğun destinasyon merkezleri olarak karşımıza çıkmakta. Bu suların tedavi amaçlı kullanımı yüzyıllardır devam ederken, bu olanaklar modern tesislerle birleşerek sağlık turizmi için büyük bir potansiyel elde edilmektedir. Ayrıca, bölgedeki doğal kaynaklar ve şifalı sular sayesinde çeşitli hastalıkların tedavisinde ve vücudun güçlenmesinde de olumlu etkileri bulunmaktadır. Bu nedenle Karabağ'da sağlık turizminin geliştirilmesi Azerbaycan'ın ekonomisi için önemli bir adım olarak görülüyor (Seferov & Veliyeva, 2020).

Spor Turizmi

Bölgedeki en önemli spor yapılarından biri olan Ağdam Stadyumu ülkenin en güçlü futbol klüplerinden olan Karabağ Futbol Takımı'na ev sahipliği yapmaktadır. Bu stadyum 1952'den beri faaliyet gösteriyordu ancak 1993'teki çatışmalarda zarar görmüştür. Günümüzde stadyumun yeniden inşa edilmesiyle seyirci kapasitesinin 30.000'i bulması ve bölgenin spor turizmi açısından en önemli tesisi haline gelmesi beklenmektedir. Ayrıca stadyum çevresinde

otel ve spor tesisleri gibi altyapı yatırımları da bölgeye canlılık katacaktır. Karabağ'ın at yetiştiriciliği geleneği ve dünyaca ünlü Karabağ atları, spor turizminin önemli bir parçasıdır. Uluslararası at gösterileri ve tanıtımları, özellikle Çıdır Ovası'nda düzenlenen etkinlikler, bölgeyi spor turizmi için cazip bir destinasyon haline getirmektedir (V.Ə.Qasımlı, 2022).

Kültür Turizmi

Karabağ, Azerbaycan'ın zengin kültürel mirasıyla öne çıkan bir bölgesi olarak, kültür turizmi için önemli fırsatlar sunmaktadır. Bölgedeki Şuşa Kalesi, Gövher Ağa Camileri, Ağdam Cuma Camii gibi tarihi yapılar, mimari ve kültürel zenginliği yansıtmaktadır. Azıh Mağarası, Hudaferin Köprüsü gibi tarihi kalıntılar ve birçok manastır da bölgenin tarihsel derinliğini gözler önüne sermektedir. Ayrıca, geleneksel Karabağ halıcılığı, müzik festivalleri (Harıbülbül) ve yöresel mutfak, ziyaretçilere özgün deneyimler yaşatmaktadır. Kültür turizminin yanı sıra el sanatları ve yerel pazarlar da ilgi çekici noktalardır. Tüm bu zenginlikler, Karabağ'ı kültürel keşifler ve deneyimler arayan turistler için cazip bir destinasyon haline getirmektedir (Aliyev & Kızılırmak, 2023).

Karabağ, özellikle Şuşa şehriyle birlikte, Türk dünyasının kültürel mirasının önemli bir merkezi olarak öne çıkmaktadır. Ayrıca Şuşa, "Türk Dünyası Kültür Başkenti" unvanıyla kültür turizmi açısından büyük bir potansiyel taşımaktadır. Şuşa'nın 2023 yılında bu unvanı alması, yıllarca işgal altında kalan bu kadim Türk şehrinin kültürel kimliğinin yeniden canlandırılması ve tanıtılması için önemli bir fırsat sunmaktadır. Türk Devletleri Teşkilatı'nın öncülüğünde gerçekleştirilen projeler ve etkinlikler, Şuşa'nın tarihi ve kültürel mekânlarının restore edilerek turizme kazandırılmasını hedeflemekte, bu da bölgenin kültür turizmi açısından cazibesini artırmaktadır. Ayrıca, Türk halklarının ortak kimliğini vurgulayan bu girişimler, Karabağ'ın sadece Azerbaycan Türkleri için değil, tüm Türk dünyası için bir buluşma noktası haline gelmesine katkıda bulunmaktadır (Şuşa 2023 - Türk Dünyası Kültür Başkenti Açılış Töreni gerçekleştirildi, 2023).

Karabağ'da Gastronomi Turizmi

Karabağ bölgesi, tarım ve hayvancılık alanında önemli bir potansiyele sahiptir ve bu durum, bölgenin gastronomi turizmine önemli katkılar sağlamaktadır. 1980'li yıllarda bölgede 139.8 bin hektarlık ekili alan bulunmaktaydı ve bu alanın %55'i tahıl, %35'i ise bağ alanlarından oluşmaktaydı. Bu veriler, bölgenin geçmişte tarım alanında ne kadar aktif olduğunu göstermektedir. Günümüzde ise yapılan teşviklerle ekili tarım alanlarının tahminen 232.8 bin hektara ulaştırılması hedeflenmektedir. Bölge, özellikle tahıl ve üzüm üretiminin yanı sıra, meyve ve sebze yetiştiriciliğinde de toplam ülke üretiminin önemli bir payına sahiptir.

Hayvancılık da bölge ekonomisinin önemli bir parçasıdır ve 1980'lerde 321 bin büyükbaş ve 1.1 milyon küçükbaş hayvan sayısı günümüzde sırasıyla 430 bin büyükbaş ve 1.6 milyon küçükbaşa civarındadır. Bu zengin hayvancılık potansiyeli, et ve süt ürünleri açısından yerel lezzetlerin çeşitliliğini artırmaktadır. Bölgenin coğrafi özellikleri, özellikle yüksek rakımlı otlaklar ve yaylalar, hayvancılık için oldukça elverişlidir ve bu durum, gastronomi turizmine özel bir karakter kazandırmaktadır (Fikrətzadə & Hacıyeva, 2020).

Doğal olanaklar ve yerel ürünlerle gastro turistlere benzersiz bir deneyim sunan Karabağ Mutfağı, Azerbaycan Türk Mutfağı'nın bir parçasıdır. Azerbaycan'ın Karabağ'a yakın bölge Mutfakları ve Doğu Anadolu Mutfağı'na yakınlığı fazlasıyla göze çarpan bu mutfak, özellikle balık, et yemekleri, pilav çeşitleri ve hamur işleri ile oldukça meşhurdur. Karabağ mutfağı, et, sebze, ve süt ürünlerini harmanlayarak zengin lezzetleri kendinde barındırmaktadır. Balık yemekleri arasında buğlama ve levengi öne çıkarken, etli yemeklerde kavurma, kebap çeşitleri, bozbaş, haş (kellepaça) ve dolmalar sıkça yapılır. Plovlar (pilavlar), bazen etli bazen kuru meyvelerle lezzetlendirilerek hazırlanır. Geleneksel hamur işleri arasında kete, qutab ve feselli gibi lezzetler bulunur. Süt ürünlerinden çökelek ve süzme hem kahvaltılık hem de yemeklerde kullanılır. Tatlılarda ise helva, çörek çeşitleri, baklava, şerbetler ve hoşaflar meşhurdur (Əmiraslanov & Əmiraslanova, 2012).

Karabağ'daki Gatronomi turizmi değerlendirildiği zaman bölgede yapılan Nevruz etkinlikleri de göz ardı edilmemelidir. Nevruz Bayramı, Türk halklarının ortak bayramı olup, baharın gelişi olarak kabul edilmektedir ve her sene (20-21 Mart gecesi) büyük çoşkuyla kutlanmaktadır. Bu bayram, birlik beraberlik ve barışın sembolü olup, küskünlerin barışmasına, yardımlaşma ve dayanışmanın artmasına vesile olur. Nevruz, aynı zamanda Azerbaycan'ın Karabağ bölgesinde Gastronomi Turizmini canlandırma potansiyeline sahip önemli bir kültürel etkinliktir. Bu dönemde yöreye özgü zengin mutfak kültürü sergilenir; "Semeni" adı verilen yeşertilmiş buğdaylar hazırlanır, "pahlava" (baklava), "şekerbura", "şeki baklavası" gibi özel hamur işi tatlılar yapılır, yöresel yemekler pişirilir. Nevruz sofraları, kuru yemişler, meyveler ve çeşitli lezzetlerle donatılır. Her sene bu zengin gastronomi deneyimi, Karabağ'ı ziyaret eden turistler için unutulmaz bir deneyim sunarak bölge turizmine önemli katkılar sağlamaktadır (İmamverdiyev, 2005).

2022 yılından beri her sene Şuşa'da düzenlenen "Uluslararası Gastronomi Festivali" de bölgede gastronomi turizminin canlanması için önemli bir başlangıç noktası olmuştur. Bu festival, Azerbaycan mutfağının zenginliğini ve Karabağ'ın kültürel mirasını uluslararası arenada tanıtarak, bölgeye olan ilgiyi artırmaktadır. Farklı ülkelerden şeflerin katılımıyla gerçekleşen

etkinlikler, yerel lezzetlerin yanı sıra dünya mutfaklarını da Şuşa'ya taşıyarak gastronomi çeşitliliğini zenginleştirmektedir. Ayrıca, festivaldeki sanatsal etkinlikler ve sergiler, bölgenin kültürel çekiciliğini artırarak turizm potansiyelini desteklemektedir. Bu tür etkinliklerin devamlılığı, Karabağ'ın gastronomi turizminde önemli bir destinasyon haline gelmesine katkı sağlamaktadır (Birinci Beynəlxalq Kulinariya Festivalı, 2022).

Resim 1. 2022 Uluslararası Gastronomi Festivali, Şuşa

Kaynak: https://heydar-aliyev-foundation.org/az/content/view/120/5205/Birinci-Beynəlxalq-Kulinariya-Festivalı sitesinden 06.02.2025 tarihinde alınmıştır.

Gastronomi Turizmi'nin Karabağ'daki Ekonomik Etkileri

Gastronomi turizmi özellikle bölgede istikrarın tam şekilde sağlanmasıyla yeniden inşa edilen Karabağ'ın ekonomik olarak kalkınması için büyük bir potansiyel taşıdığı görülmektedir. Bu potansiyeli bölgedeki turizmin gelirlerinin ve yatırımlarının artışı ve dolayısıyla istihdamın genişlemesinden de sezmek mümkündür.

Oteller konaklama ve hizmetlerle turizmin her çeşidi için önemli tesislerdendir. Gastronomi turizmi için ise oteller, sadece konaklama değil, aynı zamanda yöresel lezzetlerin deneyimlendiği, mutfak kültürünün tanıtıldığı ve yerel üreticilerle işbirliği yapılarak sürdürülebilir bir turizm anlayışının desteklendiği merkezlerdir. Oteller, misafirlerine sundukları özgün gastronomi deneyimleriyle destinasyonun çekiciliğini artırır ve unutulmaz bir

seyahat deneyimi sunarak gastronomi turizminin gelişmesine önemli katkı sağlarlar. Karabağ Bölgesi'nde de özellikle son yıllarda yeni oteller yapılmaktadır.

Tablo 3. Yıllara göre Karabağ bölgesi'nde bulunan otellere ait göstergeler

	2018	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Otellerin Toplam Sayısı	5	7	7	11	14	14
Otellerdeki Toplam Kapasite	236	288	288	599	742	742
İstihdam Edilen İşçi Sayısı	16	24	25	90	117	134
Konaklama Yapan Kişi Sayısı	2.652	5.235	4.175	12.800	31.487	36.859
Konaklama Sayısı	3.198	5.624	4.539	13.772	33.521	46.116

Kaynak: https://www.stat.gov.az/source/tourism (Azerbaycan Devlet İstatistik Kurumu, Turizm Verileri) web sitesinden 09.02.2025 tarihinde elde edilen verilerle düzenlenmiştir.

Tablo 3.e bakıldığında görülmektedir ki, Karabağ bölgesindeki otel sektörü, 2018-2023 döneminde belirgin bir büyüme trendi yakalamıştır. 2018'de 5 olan toplam otel sayısı, 2023'te 14'e ulaşarak neredeyse üç katına çıkmıştır. Bu artışa paralel olarak, otellerin toplam kapasitesi 236'dan 742'ye yükselmiş, bu da bölgedeki konaklama arzının önemli ölçüde arttığını göstermektedir. İstihdam da bu büyümeden olumlu etkilenmiş, otellerde çalışan işçi sayısı 16'dan 134'e yükselerek bölgede yeni iş imkanları yaratılmıştır. Konaklama yapan kişi sayısı 2.652'den 36.859'a, konaklama sayısı ise 3.198'den 46.116'ya çıkarak turizmde büyük bir ivme yakalandığını ortaya koymaktadır. Yine bakıldığında 2020 yılında COVID-19 pandemisi nedeniyle bir düşüş yaşanmış olsa da, 2021'den itibaren toparlanma ve büyüme hızlanarak Karabağ'ın turizm destinasyonu olarak yükselişini desteklemiştir (Tablo 3).

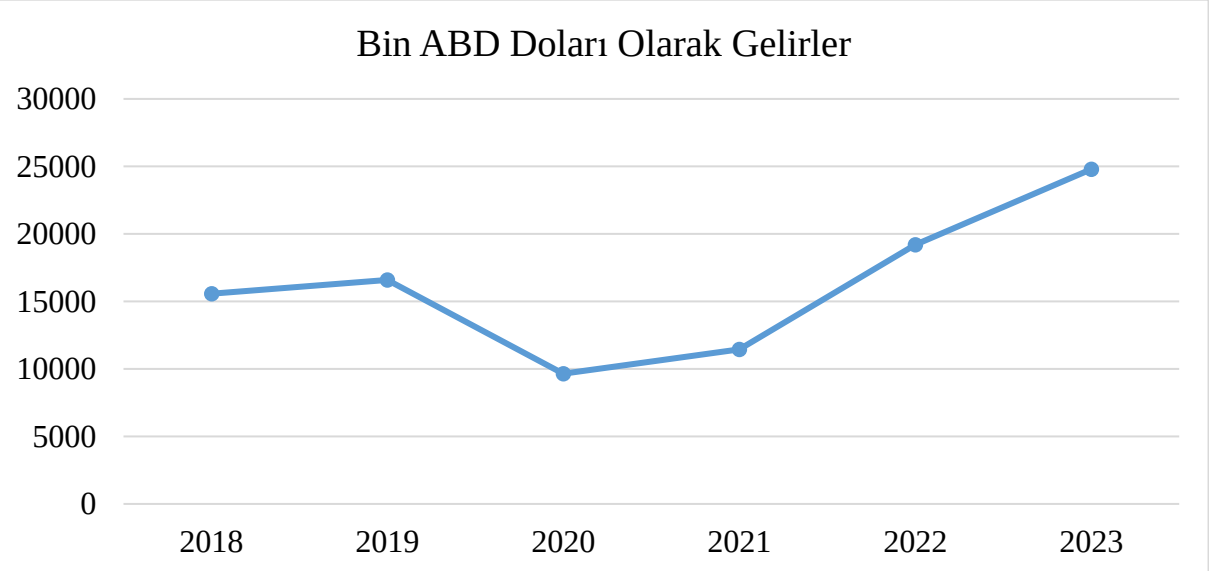
Tablo 4. Yıllara göre Karabağ bölgesi'nde bulunan otellerin gelir ve giderleri (AZN ve ABD Doları Olarak)

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Otellerin Gelirleri (bin AZN)	119	243	247	931	3.584	6.077
Otellerdeki Gelirleri (bin ABD Doları)	70	142,9	145,2	547,6	2.108,2	3.574,7
Otellerin Giderleri (bin AZN)	73,1	135,6	122,3	892,6	2.986,8	8.005
Otellerin Giderleri (bin ABD Doları)	43	79,7	71,9	525	1.756	4.708,8

Kaynak: https://www.stat.gov.az/source/tourism (Azerbaycan Devlet İstatistik Kurumu, Turizm Verileri) web sitesinden 09.02.2025 tarihinde elde edilen verilerle düzenlenmiştir.

Görüldüğü gibi Karabağ bölgesindeki otel sektörü, 2018-2023 yılları arasında toplam hacim olarak çarpıcı bir büyüme göstermiştir. Bölgedeki otellerin toplam gelirleri ABD doları cinsinden 70 bin'den 3 milyon 574,7 bin'e yükselirken, giderler de benzer şekilde 43 bin'den 4 milyon 708,8 bin'e çıkmıştır. Özellikle 2021'den itibaren toparlanma ve yükselen turizm potansiyeli sayesinde otellerin gelir ve giderlerinde önemli artışlar kaydedilmiş, bu da bölgedeki turizm sektörünün ekonomik olarak güçlendiğini ve bu otellerin hacimlerinin artırıldığını göstermiştir (Tablo 4).

Tablo 5. Yıllara göre Karabağ bölgesi'ndeki yeme-içme ve gastronomi alanında hizmet veren işletmelerin gelirleri (Bin AZN ve ABD Doları Olarak)

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Bin ABD Doları	15 582,18	16 594,82	9 647,53	11 442,18	19 187,82	24 789,65

Bin AZN	26 489,7	28 211,2	16 400,8	19 451,7	32 619,3	42 142,4

Kaynak: https://www.stat.gov.az/source/tourism (Azerbaycan Devlet İstatistik Kurumu, Turizm Verileri) web sitesinden 09.02.2025 tarihinde elde edilen verilerle düzenlenmiştir.

Tablo 5.e bakıldığında görülmektedir ki, Karabağ bölgesindeki yeme-içme ve gastronomi alanında hizmet veren işletmelerin gelirleri, 2018 ile 2023 yılları arasında dalgalanmalar göstermekle birlikte özellikle son yıllarda büyük bir artış elde etmiştir. 2018 yılında 15 milyon 582,18 bin ABD Doları olan toplam gelirler, 2019'da 16 milyon 594,82 bin ABD Doları'na yükselmiştir. Ancak, 2020 yılında gelirler önemli ölçüde düşerek 9 milyon 647,53 bin ABD Doları'na gerilemiştir. Bu düşüşün ardından, 2021'de gelirler 11 milyon 442,18 bin ABD Doları'na yükselerek bir toparlanma göstermiş, ardından 2022'de 19 milyon 187,82 bin ABD Doları'na ve 2023'te 24 milyon 789,65 bin ABD Doları'na ulaşarak önemli bir büyüme kaydetmiştir. Bu kısa dalgalanmalar ve düşüşler yine geçici pandemi etkisi olarak karşımıza çıkmakla beraber, Gastronomi turizmi'nin bölgeye olan ekonomi katkıları da bu tabloda açıkça görülebilmektedir (Tablo 5).

Gastronomi Turizmi'nin Karabağ'daki Sosyo-Kültürel Etkileri

Gastronomi turizmi, özellikle istikrarsızlık veya çatışma sonrası dönemde bir bölgenin yeniden inşasa ve ekonomik kalkınmasının yanı sıra kimliğin güçlenmesi, yerel markaların çeşitlenmesi ve kültürel etkileşimin sağlanması gibi sosyo-kültürel etkileri de bulunmaktadır.

Özellike son yıllarda tersine göç ile Karabağ'a geri dönen vatandaşların sosyal entegrasyonu, bu alandaki iş yerlerinin artması ile kolaylaşmaktadır. Ayrıca Gastronomi turizmi, farklı kültürlerden insanları bir araya getirerek hoşgörüyü ve anlayışı artırmaktadır (Tablo 3).

Karabağ mutfağı, bölgenin zengin kültürel mirasının önemli bir parçasıdır. Gastronomi turizmi, yerel yemeklerin ve geleneksel tariflerin tanıtılmasına ve korunmasına yardımcı olmaktadır. Bununla birlikte bölgeye gelen turistler, Karabağ'a özgü lezzetleri tadarak bölgenin kültürel kimliğini daha yakından tanıma fırsatı bulmaktadırlar.

Gastronomi turizmi ayrıca Karabağ'ın uluslararası alanda tanıtımına ve markalaşmasına önemli katkılar sağlamaktadır. Karabağ mutfağı, kendine özgü lezzetleri ve geleneksel tarifleriyle dünya çapında tanınabilir bir marka haline gelmektedir. Uluslararası yemek fuarlarına katılım, gastronomi bloggerları ve gazetecilerin bölgeye davet edilmesi gibi tanıtım faaliyetleri, Karabağ'ın turizm potansiyelini artırmaktadır.

Karabağ'da gastronomi turizminin sosyo-kültürel etkileri değerlendirildiğinde, her sene Şuşa'da düzenlenen "Harı Bülbül" Uluslararası Müzik Festivali gibi etkinliklerin bölgenin kültürel canlanmasına ve uluslararası tanıtımına önemli katkılar sağladığı görülmektedir. Bu tür festivaller, yerel mutfak kültürünün sergilenmesi ve gastronomi turizmi ile entegre edilmesi açısından büyük bir potansiyele sahiptir (Genel Sekreter Şuşa'da düzenlenen kültürel etkinliklere katıldı, 11).

Karabağ'da Gastronomi Turizmi'nin SWOT Analizi

Karabağ'da Gastronomi Turizmi'nin SWOT analizinin oluşturulmasında nitel araştırma yöntemlerinden odak grup görüşmesi tekniği kullanılmıştır. Grup görüşmesine dahil edilen kişiler konu hakkında bilgisi bulunan olan dernek başkanları, gazeteciler, yerel işletmeciler ve Karabağ'da yaşayan sakinlerinden oluşmaktadır. Grup görüşmesinin oluşturulmasında özellikle Bütöv Azerbaycan Muhafazakarlar Teşkilatı üyeleri ve başkanı Vüsal Efendi'nin önemli girişimleri olmuştur.

SWOT analizi, bir organizasyonun, projenin veya durumun kapsamlı bir değerlendirmesini yaparak stratejik karar alma süreçlerine ışık tutan güçlü bir araçtır. Bu analiz, kuruluşun iç yapısını inceleyerek güçlü ve zayıf yönlerini belirlerken, aynı zamanda dış çevredeki fırsat ve tehditleri de göz önünde bulundurmaktadır. Fırsatlar ise kuruluşun büyümesini ve gelişmesini sağlayacak dış etkenlerken, tehditler ise başarısını engelleyebilecek potansiyel risklerdir. SWOT analizi, bu dört unsuru bir araya getirerek stratejik hedeflerin belirlemesine, rekabet avantajı elde edilmesine ve gelecekteki başarı şansını artırmasına yardımcı olmaktadır. (Çoban, 2010).

Tablo 6. Karabağ'da Gastronomi Turizmi'nin SWOT Analizi

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
Zengin Mutfak Kültürü: Karabağ, Azerbaycan Türk mutfağının özgün yemekleriyle tanınmaktadır. Bu da gastronomi turizmi için güçlü bir temel oluşturur. **Gastronomi Festivalleri:** Özellikle Nevruz gibi Türk bayramları bölgede yılın belli zamanlarında ziyaretçi sayısını önemli ölçüde artırmaktadır. **Organik ve Yerel Ürünler:** Bölge, doğal tarım ürünleri, kaliteli et, süt ürünleri ve baharatlar açısından zengindir. Bu da otantik mutfak deneyimi sunma potansiyelini artırmaktadır. **Tarihi ve Kültürel Miras:** Karabağ, tarih boyunca farklı kültürlerin etkileşim alanı olmuştur. Bu çeşitlilik mutfakta da kendini göstermektedir. **Şarapçılık Potansiyeli:** Karabağ'da yüksek kaliteli üzüm alanları bulunmaktadır. Geleneksel Azerbaycan Türk şarapçılığı yeniden canlandırılarak gastronomi turizmine entegre edilebilmektedir. **Yatırım Desteği:** Türkiye ve Azerbaycan hükümeti Karabağ'ın yeniden inşası için büyük yatırımlar yapmakta, turizm altyapısını geliştirmektedir.	**Altyapı Çalışmalarının Devam Etmesi:** Bölgede oteller, restoranlar, kafeler ve turistik tesisler mevzut talebe yeterince cevap vermemektedir. **Çatışmaların Bıraktığı Tahribat:** Karabağ uzun yıllar süren çatışmaların etkisiyle bölge altyapısı zarar görmüştür. Bu altyapının tam anlamıyla iyileştirilmesi zaman almaktadır. **Gastronomi Markalaşmasının Eksikliği:** Bölgenin mutfak kültürü küresel ölçekte tanıtılması zaman almaktadır. **Mevsimsellik Sorunu:** Gastronomi turizmi dört mevsim boyunca sürdürülebilir olsa da Karabağ'da turizmin mevsimsel yoğunluğu tam olarak planlanmış değildir.

Fırsatlar	Tehditler
UNESCO Tescili Alma Potansiyeli: Karabağ'a özgü yemekler UNESCO tarafından gastronomi mirası olarak tanınabilir ve böylece uluslararası tanıtımı artabilir. **Türk Diasporasının Etkisi:** Yurt dışında yaşayan Türkler, Karabağ gastronomisini tanıtma konusunda etkili olabilirler. **Eko ve Agro Turizm ile Entegrasyon:** Doğal tarım alanları, organik mutfak kültürü ile birleştirilerek hem gastronomi hem de ekoturizm açısından çekici hale getirilebilir. **Dijital Pazarlama ve Sosyal Medya Kullanımı:** Bölgenin yemekleri sosyal medya ve dijital platformlarda tanıtılarak gastronomi turizmi teşvik edilebilir. **Yatırımcılar için Yeni Bir Pazar:** Restoran zincirleri, oteller ve turizm acenteleri için Karabağ, büyük bir potansiyel barındıran bakir bir pazardır.	**Rekabetçi Bölgesel Destinasyonlar:** Gürcistan, İran gibi ülkeler gastronomi turizminde güçlü rakiplerdir. Karabağ'ın bu rekabette öne çıkması için güçlü bir pazarlama stratejisi gereklidir. **Turistik Bilinirliğin Düşüklüğü:** Karabağ'ın. yabancı turistleri çekmek için ciddi bir tanıtım kampanyasına ihtiyacı vardır. **İklim Koşulları:** Karabağ'da kış aylarında sert hava koşulları yaşanabilir, bu da turizm faaliyetlerini sınırlayabilir. **Gıda Lojistiği ve Tedarik Zinciri Sorunları:** Bölgedeki restoranlar için malzeme tedarikinde bazen devam eden altyapı çalımaları ndeniyle lojistik sıkıntılar yaşanabilmektedir.

Mevcut SWOT Analizi'ne bakıldığı zaman görülmektedir ki, Karabağ bölgesi, gastronomi turizmi açısından büyük bir potansiyele sahip olmakla birlikte, bu potansiyeli tam anlamıyla değerlendirebilmesi için altyapı eksiklerini gidermesi, markalaşmaya odaklanması ve uluslararası tanıtımını güçlendirmesi gerekmektedir. Rekabet avantajı yaratmak için eko ve agro turizme entegre bir model geliştirilmesi, yerel mutfak kültürünün dijital platformlar aracılığıyla yaygınlaştırılması ve finansman desteği sağlanarak yerel girişimcilerin teşvik edilmesi önemlidir. Uzun vadede, Karabağ'ın gastronomi turizmi merkezi haline gelmesi, ancak sürdürülebilir turizm politikaları, etkin pazarlama stratejileri ve altyapı yatırımlarıyla mümkün olacaktır (Tablo 6).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Karabağ bölgesinde gastronomi turizminin ekonomik ve sosyo-kültürel etkilerini ele alan bu çalışma, bölgenin gastronomi turizmi potansiyelinin oldukça yüksek olduğunu ortaya çıkarmıştır. Karabağ'ın zengin mutfak kültürü, organik tarım ürünleri, geleneksel yemekleri ve gastronomi festivalleri bölgeyi bu alanda cazip bir destinasyon haline getirmektedir. Ancak, altyapı eksiklikleri ve markalaşma sıkıntıları bölgenin potansiyelini tam anlamıyla kullanabilmesi önünde engel oluşturmaktadır. Gastronomi turizmi, Karabağ'da yerel ekonomiye büyük katkı sağlamakta, istihdam yaratmakta ve yerel üreticilere yeni pazar fırsatları sunmaktadır. Ayrıca, yerel halkın kimliğini güçlendirmekte ve kültürel mirasın korunmasına katkı sağlamaktadır.

Bölgedeki gastronomi turizminin gelişimi için çeşitli yatırımlar gerekmektedir. Karabağ'da otel, restoran ve gastronomi merkezleri gibi tesislerin artırılması ve ulaşım altyapısının iyileştirilmesi önemli bir adımdır. Bunun yanında, yerel mutfak ürünleri için coğrafi işaretleme sistemi uygulanarak Karabağ mutfağının uluslararası düzeyde bilinirliği artırılmalıdır. Yerel halk ve turizm sektöründe çalışanlar için gastronomi turizmi konusunda eğitimler düzenlenmelidir. Aynı zamanda, uluslararası festivaller ve etkinliklerle Karabağ mutfağı daha fazla tanıtılmalı, UNESCO gibi kurumlarla iş birlikleri yapılarak gastronomi turizminin sürdürülebilirliği sağlanmalıdır.

Gelecekte, Karabağ mutfağının küresel gastronomi trendleriyle etkileşimini inceleyen araştırmalar, bölge mutfağının ekonomik katkılarını analiz eden çalışmalar ve gastronomi turizminin sürdürülebilir kalkınmaya olan etkisini değerlendiren makaleler yapılabilecek akademik çalışmalar arasındadır. Ayrıca, Karabağ mutfağının kültürel kimlik üzerindeki rolü, yerel halkın gastronomi turizmine bakışı ve uluslararası turistlerin bölge mutfağına ilgisi gibi konular da detaylı bir şekilde araştırılabilmektedir.

TARIM VE HAYVANCILIK İŞLETMELERİNİN ÜRETİM YÖNETİMİNİN MAKİNE ÖĞRENİMİYLE MODELLENMESİ

MODELING PRODUCTION MANAGEMENT OF AGRICULTURAL AND LIVESTOCK ENTERPRISES WITH MACHINE LEARNING

Prof.Dr Halim KAZAN
İstanbul Üniversitesi
İktisat Fakültesi işletme Bölümü

Res. Asst. Zeynep Korkmaz COŞKUN
İstanbul Üniversitesi
İktisat Fakültesi işletme Bölümü

Özet

Tarım ve hayvancılık işletmelerinde verimli üretim yönetimi, sürdürülebilirliği, karlılığı ve gıda güvenliğini sağlamak için kritik öneme sahiptir. Genellikle manuel süreçlere ve sezgiye dayanan geleneksel yönetim yöntemleri, makine öğrenimi (ML) tarafından etkinleştirilen veri odaklı yaklaşımlarla giderek daha fazla desteklenmektedir. Bu makale, bu işletmelerde üretim yönetiminin modellenmesi ve optimize edilmesinde ML tekniklerinin uygulanmasını araştırmaktadır. Kaynak tahsisi, verim tahmini, hastalık yönetimi ve pazar tahmini dahil olmak üzere tarım ve hayvancılık operasyonlarının karşılaştığı temel zorlukları belirleyerek başlamaktadır. Ardından, regresyon analizi, sinir ağları, karar ağaçları ve takviyeli öğrenme gibi bu zorlukları ele almak için en uygun ML modellerini ve algoritmalarını ana hatlarıyla açıklamaktadır. Çalışma, vaka çalışmaları ve deneysel veriler aracılığıyla bu modellerin sonuçları nasıl tahmin edebileceğini, karar vermeyi nasıl geliştirebileceğini ve süreçleri nasıl otomatikleştirebileceğini, nihayetinde operasyonel verimliliği nasıl artırabileceğini ve maliyetleri nasıl azaltabileceğini göstermektedir. Ayrıca, makale, üretim sistemlerinde gerçek zamanlı izleme ve dinamik ayarlamaları desteklemek için IoT cihazlarının ve büyük veri analitiğinin entegrasyonunu tartışmaktadır. Bulgular, tarım ve hayvancılık işletmelerinde ML'nin benimsenmesinin yalnızca üretkenliği artırmakla kalmayıp aynı zamanda kaynak kullanımını optimize ederek ve atığı en aza indirerek sürdürülebilir uygulamaları da desteklediğini göstermektedir. Çalışma, gelecekteki araştırmalar ve pratik uygulamalar için çıkarımları vurgulayarak, ML'nin tarım sektörünü daha dayanıklı ve yenilikçi bir endüstriye dönüştürme potansiyelini vurgulayarak alana katkı sağlayacaktır.

Anahtar kelimeler: Makine Öğrenimi (ML), Tarımsal Üretim Yönetimi, Hayvancılık İşletmeleri, Sürdürülebilirlik, Kaynak Optimizasyonu , Verim Tahmini, Hastalık Yönetimi, Pazar Tahmini, IoT Entegrasyonu, Büyük Veri Analitiği

Abstract

Efficient production management in agricultural and livestock enterprises is critical for ensuring sustainability, profitability, and food security. Traditional methods of management, often reliant on manual processes and intuition, are increasingly being augmented by data-driven approaches enabled by machine learning (ML). This paper explores the application of ML techniques in modeling and optimizing production management within these enterprises. It begins by identifying the key challenges faced by agricultural and livestock operations, including resource allocation, yield prediction, disease management, and market forecasting. Next, it outlines the ML models and algorithms most suited for addressing these challenges, such as regression analysis, neural networks, decision trees, and reinforcement learning. Through case studies and empirical data, the study demonstrates how these models can predict outcomes, enhance decision-making, and automate processes, ultimately improving operational efficiency and reducing costs. Furthermore, the paper discusses the integration of IoT devices and big data analytics to support real-time monitoring and dynamic adjustments in production systems. The findings suggest that adopting ML in agricultural and livestock enterprises not only boosts productivity but also promotes sustainable practices by optimizing resource use and minimizing waste. The study concludes by highlighting the implications for future research and practical implementation, emphasizing the potential of ML to transform the agricultural sector into a more resilient and innovative industry.

Keywords: Machine Learning (ML), Agricultural Production Management, Livestock Enterprises, Sustainability, Resource Optimization, Yield Prediction, Disease Management, Market Forecasting, IoT Integration, Big Data Analytics

AN ECONOMIC FACT: AGING POPULATIONS

Dr. Aras YOLUSEVER
İstanbul Kültür Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü
Küçükçekmece, İstanbul.
ORCID NO: 0000-0001-9810-2571

ABSTRACT

The global phenomenon of aging populations and increasing longevity presents significant economic, social, and policy challenges. This article explores the economic implications of these demographic trends, focusing particularly on their impact on fiscal sustainability, labor markets, healthcare systems, and intergenerational equity. The primary aim is to critically evaluate the challenges posed by aging populations while highlighting opportunities for innovation and adaptation.By reviewing existing literature and case studies, the article illustrates how rising old-age dependency ratios strain pension systems, increase healthcare costs due to chronic diseases, and contribute to productivity declines resulting from a shrinking workforce. At the same time, it examines the opportunities created by the growth of the "silver economy," technological advancements in elder care, and policies that promote lifelong learning and extended workforce participation. This study emphasizes the importance of integrated policy responses that leverage technology, reform social systems, and encourage intergenerational equity, drawing on examples from countries like Japan and the Nordic nations. By addressing these issues, the article aims to contribute to the broader discourse on sustainable strategies for managing aging populations and ensuring economic resilience amid demographic shifts.

Keywords: Aging Population, Integrated Policies, Social System, Structural Reforms

INTRODUCTION

The demographic landscape of the 21st century is undergoing a significant transformation, marked by aging populations and increased longevity. These changes, fueled by declining fertility rates and advancements in healthcare, are reshaping the social, economic, and political framework of nations around the globe. Aging populations have emerged as a global phenomenon, particularly evident in developed countries such as Japan, Germany, and Italy, while also becoming more pronounced in emerging economies like China and Brazil. This demographic trend carries extensive implications, impacting nearly every facet of society, from fiscal policy and healthcare systems to labor markets and intergenerational relationships.

At the core of this transformation is the old-age dependency ratio, which measures the proportion of older adults in relation to the working-age population. As this ratio increases, countries encounter increasing pressures to maintain pension systems, finance healthcare needs, and ensure a stable labor supply. For example, by 2050, it is projected that one in six

people globally will be aged 65 or older, compared to one in eleven in 2019 (United Nations, 2020). These demographic changes underscore the urgent need for adaptive strategies to address the economic challenges that arise while also taking advantage of the opportunities presented by an aging population.

The economic ramifications of aging populations transcend mere fiscal challenges and labor market constraints. They are also catalysts for profound societal transformations, reflected in evolving consumption trends, heightened demand for geriatric care services, and an increasing emphasis on intergenerational equity. Additionally, the emergence of the "silver economy" as a significant market segment drives industry innovation tailored to the specific needs and preferences of older adults. This includes advancements in age-friendly technologies and healthcare solutions, presenting substantial opportunities for economic growth and societal progress.

Despite the potential advantages, significant challenges persist. Policymakers face the complex dual objective of ensuring economic sustainability while fostering social cohesion. Achieving this necessitates a comprehensive strategy that synergizes technological innovation, social reform, and intergenerational solidarity. Nations such as Japan and those in the Nordic region have executed progressive policies to confront these issues, providing critical insights and best practices for other countries to consider.

This article seeks to critically examine the economic implications of aging populations, emphasizing their effects on fiscal sustainability, labor markets, healthcare systems, and intergenerational equity. It also investigates innovative responses and policy interventions that can turn the challenges posed by aging into opportunities for economic and social advancement. By analyzing case studies and evidence from around the globe, this study enriches the ongoing discourse on managing demographic shifts in a sustainable and equitable manner.

ECONOMIC IMPLICATIONS OF AGING POPULATIONS

The phenomenon of aging populations presents significant economic implications that extend across various domains, including fiscal sustainability, labor markets, healthcare systems, and overall societal dynamics. As the proportion of older adults in the population continues to rise, it creates a plethora of challenges for governments, businesses, and communities.

From a fiscal perspective, an increasing older demographic may strain public finances due to heightened demands for pensions, social security, and healthcare services. This shift necessitates a reevaluation of budget allocations and long-term fiscal planning to ensure sustainability.

In labor markets, a shrinking workforce due to lower birth rates combined with the retirement of baby boomers can lead to labor shortages. This situation may require countries to explore

innovative workforce strategies, such as encouraging older adults to remain in the workforce longer, increasing immigration, or implementing automation technologies.

Healthcare systems are also profoundly impacted, as older adults typically have greater healthcare needs. This surge in demand can lead to increased healthcare costs and necessitate adjustments in healthcare delivery models, including more emphasis on preventive care, chronic disease management, and integrated healthcare services.

Moreover, the broader societal dynamics are profoundly influenced by an aging population. Communities may experience shifts in social structures, intergenerational relationships, and support systems, necessitating policies that promote inclusion and cohesion among diverse age groups. Collectively, these challenges call for comprehensive and strategic responses that address the multidimensional impacts of demographic aging.

Fiscal Sustainability

One of the most pressing consequences of an aging population is the strain it places on public finances. Many countries utilize pay-as-you-go pension systems, where the contributions of current workers fund the benefits for retirees. As the old-age dependency ratio increases, the number of contributors diminishes in relation to the number of beneficiaries, leading to substantial fiscal deficits. For example, the OECD estimates that public pension spending in member countries will rise from an average of 9% of GDP in 2020 to 11% by 2050 unless reforms are enacted (OECD, 2021).

As populations age, healthcare expenditures significantly increase, primarily due to the heightened need for medical interventions among older adults, who often face chronic health issues such as diabetes, cardiovascular diseases, and dementia. In the United States, Medicare spending is anticipated to escalate from 4% of GDP in 2020 to 6% by 2040, driven by demographic shifts and escalating healthcare costs (Centers for Medicare and Medicaid Services, 2024). This trend presents a critical challenge for policymakers, as they must reconcile the escalating demands of healthcare financing with other public expenditure priorities, thereby raising concerns about fiscal sustainability.

Labor Market Dynamics

The decline in the working-age population presents a significant challenge stemming from aging demographics. As a considerable portion of older workers enters retirement, labor markets are poised for potential downturns in both productivity and economic growth. Projections for the European Union indicate a reduction of nearly 30 million individuals within the 15-64 age bracket by 2050, leading to skill gaps and diminished labor force participation (European Commission, 2023). This exodus of seasoned professionals raises alarms, particularly in sectors that depend heavily on experienced talent, such as healthcare, education, and engineering. In the absence of strategic initiatives aimed at retaining older employees or enticing younger talent through immigration, economies may encounter stagnation in innovation and a decline in global competitiveness.

Aging populations also provide opportunities to reconsider traditional labor practices. Implementing flexible work arrangements, phased retirement plans, and lifelong learning initiatives can help older adults stay economically active for a longer period. In countries like Germany, policies that promote the participation of older workers have successfully increased the employment rate of individuals aged 55 to 64 from 39% in 2000 to over 70% in 2020 (OECD, 2021).

Healthcare Systems and Chronic Disease Management

Aging populations place enormous pressure on healthcare systems, particularly as the prevalence of age-related chronic diseases rises. According to the World Health Organization (WHO, 2023), noncommunicable diseases account for 87% of deaths in high-income countries, with a disproportionate share among older adults. This trend drives demand for specialized healthcare services, long-term care facilities, and home-based solutions.

Healthcare systems must adapt to meet these demands while managing costs. Technological advancements, such as telemedicine, wearable devices, and AI-driven diagnostics, offer promising solutions to enhance efficiency and patient outcomes. For example, Japan has invested heavily in robotics to support elderly care, including robots that assist with mobility and social engagement (Sawik et al., 2023).

Intergenerational Equity

Population aging raises important questions about intergenerational equity. Younger generations face the financial burden of supporting older adults through taxes and social contributions. In many countries, this situation risks creating tensions between different age groups, especially as younger workers grapple with economic challenges like stagnant wages, rising housing costs, and job insecurity.

Sweden exemplifies policies aimed at balancing the needs of different generations. Its notional defined-contribution pension system ties benefits to lifetime earnings and demographic trends, ensuring long-term sustainability while safeguarding younger workers from bearing excessive burdens (Barr, 2012). Furthermore, initiatives such as universal childcare and parental leave in the Nordic countries promote equitable opportunities across all age groups, thereby mitigating potential conflicts.

Broader Economic and Societal Implications

The impact of aging populations extends beyond observable direct effects, significantly shaping macroeconomic and societal dynamics. For example, the consumption behavior of older adults is a primary driver of demand for specialized products and services designed to meet their distinct requirements, including age-appropriate housing, advanced healthcare technologies, and tailored recreational activities. This phenomenon, referred to as the "silver

economy," represents a burgeoning sector with considerable market potential. The European Union anticipates that the silver economy could escalate to €6.4 trillion by 2025, a development that is expected to generate employment opportunities and catalyze innovation (European Commission, 2018).

At the same time, aging populations necessitate reevaluating infrastructure and urban planning. Age-friendly cities that prioritize accessibility, public transport, and community spaces can enhance the quality of life for older residents while fostering social inclusion.

In conclusion, the economic ramifications of aging demographics are intricate and multifaceted, influencing nearly every sector of society. While the challenges posed by this demographic shift are substantial, they also foster opportunities for innovation, collaborative solutions, and strategic policy reform. Countries that adopt proactive measures, such as sustainable fiscal policies, adaptive labor market strategies, and advancements in healthcare systems, can alleviate the detrimental impacts of aging populations. Moreover, by harnessing the capabilities and insights of a more seasoned and diverse workforce, these nations can capitalize on the potential economic advantages that come with demographic diversity.

OPPORTUNITIES AMID CHALLENGES

Aging populations pose considerable challenges, yet they simultaneously offer avenues for economic expansion, societal progress, and innovation. By strategically addressing the specific needs and preferences of older adults, policymakers, businesses, and community organizations can harness the potential of the "silver economy." This approach not only facilitates technological advancements tailored for an aging demographic but also promotes the implementation of inclusive social policies. Effectively leveraging these opportunities can enable societies to adapt and prosper in the context of demographic transition.

The Rise of the Silver Economy

The term "silver economy" refers to the economic activities generated by the needs and consumption patterns of older adults. This market spans various sectors, including healthcare, housing, travel, and technology. A report by the European Commission (2018) indicates that the silver economy in Europe is projected to contribute €6.4 trillion to the economy by 2025, supporting millions of jobs and fostering innovation.

Older adults frequently possess considerable purchasing power, especially in developed nations where pension systems ensure financial stability. Their consumption habits distinguish themselves from those of younger demographics, placing a strong emphasis on health and wellness, leisure activities, and home-based services. For instance, the global market for assistive devices—such as hearing aids, mobility scooters, and smart home technologies—is anticipated to reach $26 billion by 2030, fueled by the growing aging population (Grand View Research, n.d.).

The silver economy not only encompasses consumer goods but also significantly enhances the service sector aimed at older adults. This demographic is driving demand for senior-oriented

travel packages, lifelong learning initiatives, and recreational offerings specifically designed to meet their needs. A case in point is Japan's tourism sector, which has increasingly developed travel packages that cater to seniors, featuring guided tours that emphasize accessibility and comfort (JETRO, 2024). These tailored services reflect a growing recognition of the unique preferences and requirements of the aging population.

Technological Innovations in Elder Care

The increasing proportion of aging populations has catalyzed significant advancements in technology within healthcare and elder care sectors. Key innovations, including telemedicine, wearable health monitoring systems, and artificial intelligence (AI), are fundamentally reshaping the delivery model of healthcare for older adults. Telemedicine, for example, facilitates remote consultations, enabling elderly patients to receive medical advice without the necessity of in-person visits, thereby mitigating access challenges, particularly for those with mobility constraints. The utilization of telehealth services surged in the United States during the COVID-19 pandemic and continues to garner traction as a critical component of elder care (CMS, 2021).

Robotics is experiencing significant growth, particularly in Japan. Robots such as PARO, an AI-powered therapeutic seal, and Robear, a robotic caregiver, are effectively addressing labor shortages in elder care facilities while also improving patient well-being (Sawik et al., 2023). These technologies not only enhance the quality of care but also alleviate the physical and emotional burdens placed on human caregivers.

Smart home technologies are increasingly critical in facilitating aging in place for the elderly. Advanced systems such as fall detection algorithms, voice-activated natural language processing assistants, and automated medication dispensing solutions empower older adults to maintain their independence longer. Recent research by Deloitte (n.d.) indicates a 35% increase in the adoption of these technologies among seniors over the last five years, highlighting a significant demand for innovations designed with the aging population in mind. These developments not only enhance safety and convenience but also integrate seamlessly into older adults' daily routines, promoting better quality of life and enabling them to remain in familiar environments.

Lifelong Learning and Extended Workforce Participation

Aging populations offer a unique opportunity to reconsider conventional ideas about retirement and workforce engagement. As life expectancies rise, an increasing number of older adults are looking for ways to stay active and make meaningful contributions to society. Lifelong learning programs are essential in facilitating this transition, as they empower older workers with new skills and knowledge.

Globally, governments and educational institutions are prioritizing lifelong learning frameworks specifically designed for older adults. A notable example is the University of the Third Age (U3A), which offers a diverse curriculum for retirees, encompassing disciplines

such as technology, the arts, and personal development. These educational initiatives not only serve to enhance employability in an aging workforce but also play a critical role in fostering mental well-being and promoting social integration among seniors (Laslett, 1991).

Flexible work arrangements, such as part-time roles, remote work opportunities, and phased retirement plans, facilitate the retention of older workers in the labor market while accommodating their individual needs. In Sweden, policy initiatives aimed at promoting workforce participation among older adults have led to higher employment rates for individuals aged 55 and older, surpassing those in other OECD countries (OECD, 2021).

Social Innovation and Community Building

Demographic shifts towards aging populations necessitate innovative approaches in social policy and community development frameworks. The World Health Organization (WHO) advocates for the establishment of age-friendly cities, which are engineered to accommodate the needs of older adults through enhanced accessibility in urban infrastructure, efficient public transportation systems, and robust community support programs. Cities such as Copenhagen, Denmark, and Vancouver, Canada, have successfully deployed age-friendly initiatives that not only elevate the quality of life for senior residents but also promote intergenerational engagement and cohesion (WHO, 2023).

Intergenerational programs serve as a valuable framework for fostering reciprocal support and knowledge transfer between different age groups. A notable illustration can be found in the Netherlands, where novel housing initiatives strategically pair university students with elderly residents. This arrangement not only mitigates the loneliness experienced by seniors but also addresses the critical housing shortages faced by young adults. By facilitating social interaction and the exchange of skills, these programs enhance community cohesion and promote well-being across generations (Arentshorst et al., 2019).

Economic and Cultural Contributions

Older adults play a vital role in society that extends far beyond traditional economic contributions. Many older individuals take on the important responsibility of caregiving for their grandchildren, providing not only assistance with daily activities but also imparting valuable life lessons and emotional support that enrich family dynamics. Additionally, they frequently engage in volunteer work within their communities, dedicating their time and skills to various causes, from mentoring youth to participating in local charities and community service projects.

Moreover, older adults are often seen as custodians of cultural and historical knowledge, possessing a wealth of experiences, stories, and wisdom that are invaluable to future generations. Their insights can offer perspective on societal changes, traditions, and family histories that shape community identities.

Recognizing and valuing these multifaceted contributions is essential for fostering inclusive and equitable societies. By appreciating the diverse roles that older adults play, we not only honor their significance but also ensure that their voices and experiences continue to influence and enrich our communities. This acknowledgment is crucial for building a more respectful and understanding society that values individuals of all ages.

In sum, aging populations are frequently characterized as a significant challenge; however, they also provide unique opportunities for innovation, economic expansion, and social development. By harnessing the potential inherent in the silver economy, advancing technological solutions, and promoting lifelong learning alongside community engagement, societies can convert demographic transitions into a strategic asset. It is essential that policies emphasize inclusivity and intergenerational equity to establish sustainable and resilient frameworks that serve the interests of all societal members.

POLICY RECOMMENDATIONS

Addressing the complexities associated with aging populations necessitates a multifaceted policy framework that emphasizes fiscal sustainability, labor market flexibility, healthcare advancement, and intergenerational equity. Implementing proactive strategies can alleviate the adverse effects of demographic transitions while capitalizing on prospects for economic expansion and societal progress. Below, we present a series of comprehensive policy recommendations for governments and organizations aimed at effectively managing the ramifications of aging populations.

Reforming Pension Systems

Pension systems are significantly impacted by population aging. Many countries depend on pay-as-you-go pension models, which are facing increasing strain as the old-age dependency ratio rises. Policymakers need to explore reforms that enhance the sustainability and equity of these pension systems.

- **Transition to Hybrid Systems:** Implementing hybrid pension models that combine pay-as-you-go elements with funded schemes can alleviate the fiscal burden on governments. For instance, Sweden has adopted notional defined-contribution systems that link pension benefits to an individual's lifetime earnings and demographic changes, thereby ensuring long-term sustainability (Barr, 2012).
- **Gradual Increase in Retirement Ages:** Raising the retirement age in accordance with increasing life expectancy can help mitigate financial pressures on pension systems. Denmark, for example, has enacted a policy that ties the statutory retirement age to life expectancy, a measure expected to yield significant savings in public expenditures over the coming decades (OECD, 2021).
- **Encouraging Private Savings:** Fostering private savings through tax incentives, employer-sponsored retirement plans, and financial literacy programs can augment public pensions and enhance individual financial security in old age. Australia’s

Superannuation Guarantee, which mandates employer contributions to private retirement accounts, exemplifies a successful approach (Agnew, 2013).

Enhancing Labor Market Participation

Labor shortages induced by demographic shifts, particularly population aging, can be effectively addressed through strategic policies aimed at retaining older workers in the labor force and attracting younger talent via immigration and skills enhancement initiatives.

- **Promoting Lifelong Learning:** Implementing lifelong learning programs is essential for enabling older workers to navigate the evolving job market and sustain their employability. The European Union's Erasmus+ initiative provides critical funding for vocational training and adult education, thereby equipping older individuals with the requisite skills to engage in the contemporary economy (European Commission, 2023).
- **Flexible Work Arrangements:** The adoption of flexible employment structures—such as part-time roles, telecommuting, and phased retirement—facilitates a balance between work commitments and personal responsibilities for older workers. Germany's phased retirement strategies have exemplified success in retaining seasoned professionals while concurrently paving the way for effective succession planning (OECD, 2021).
- **Facilitating Immigration Policies:** Proactive immigration policies aimed at attracting younger, skilled workers are crucial for mitigating labor shortages. Canada's points-based immigration framework, which prioritizes skilled labor, serves as a robust model for bolstering the workforce amidst demographic challenges (Government of Canada, 2022).

Innovating Healthcare Systems

Population aging exerts considerable pressure on healthcare systems, making it essential to implement reforms that enhance efficiency, accessibility, and affordability.

- **Investing in Preventive Healthcare:** Preventive measures, including regular health screenings, vaccination programs, and lifestyle interventions, can significantly reduce the prevalence of chronic diseases among older adults. The World Health Organization (2015) underscores the importance of early intervention in decreasing healthcare costs and enhancing quality of life.
- **Leveraging Technology in Elder Care:** Innovations such as telemedicine, AI-driven diagnostics, and wearable health monitors are instrumental in improving care delivery for older adults. Japan's investment in robotics for elder care has notably improved patient outcomes while addressing workforce shortages in the caregiving sector (Sawik et al., 2023).
- **Expanding Long-Term Care Services:** It is crucial for governments to secure adequate funding and ensure the availability of long-term care facilities. Community-

based care models that integrate home care and assisted living services present cost-effective alternatives to institutional care. Sweden's elder care system, which emphasizes home-based services, has been recognized as a model for other countries (Esping-Andersen, 1996).

Fostering Intergenerational Equity

The equilibrium between the interests of older and younger demographics is paramount for fostering social cohesion and ensuring just distribution of resources across generations.

- **Implementing Progressive Tax Policies:** Comprehensive tax reforms designed to equitably distribute the fiscal responsibilities among age cohorts can mitigate intergenerational discord. By adopting a progressive taxation model, combined with targeted tax incentives for younger workers, we can alleviate economic disparities while simultaneously financing social welfare programs aimed at supporting the elderly population.
- **Promoting Intergenerational Initiatives:** Establishing programs that facilitate meaningful interactions and reciprocal support between diverse age groups—such as co-housing arrangements and mentorship opportunities—can enhance social connectivity. A case in point is the Netherlands' Humanitas initiative, which successfully pairs university students with senior residents, fostering a mutually advantageous living environment (Arentshorst et al., 2019).
- **Securing Equitable Access to Resources:** It is imperative to institute policies that guarantee fair access to essential services like education, healthcare, and housing for all age groups. Countries such as Norway exemplify this approach through the implementation of universal policies that champion intergenerational equity and social inclusion (Esping-Andersen, 1996).

Developing Age-Friendly Infrastructure

The interplay between physical and social environments is fundamental to enhancing the quality of life for older adults. It is imperative for policymakers and urban planners to prioritize the creation of age-friendly cities and communities.

- **Enhancing Accessibility:** Strategic investment in accessible infrastructure—such as public transportation systems, pedestrian pathways, and senior-oriented housing—is essential to empower older adults towards independent living and full societal participation. The World Health Organization's Age-Friendly Cities initiative offers comprehensive guidelines for developing inclusive urban environments (WHO, 2015).
- **Fostering Social Inclusion:** The establishment of community centers, tailored recreational programs, and culturally engaging activities specifically designed for older adults can mitigate isolation and foster active aging. For instance, cities like Copenhagen, Denmark, have successfully implemented such initiatives, yielding significant improvements in social engagement among senior citizens (WHO, 2015).

Policy responses to the challenges posed by aging populations need to be multifaceted, anticipatory, and inclusive. Reforming pension frameworks is essential to ensure fiscal sustainability and equitable benefit distribution. Additionally, enhancing labor market participation, particularly among older workers, requires tailored policies that promote lifelong learning and skill adaptation. Innovations in healthcare delivery systems must prioritize integrated care models and leverage technology to improve accessibility and efficiency.

Fostering intergenerational equity is crucial for alleviating potential economic burdens and ensuring social cohesion. Investments in age-friendly infrastructure can facilitate mobility and social participation for older adults, thereby enhancing their quality of life. Governments that employ proactive, evidence-based strategies will be better equipped to navigate the complexities of demographic shifts while capitalizing on the potential contributions of an aging population, ultimately leading to more resilient and equitable societies.

CONCLUSION

Demographic shifts associated with aging populations present complex challenges alongside significant opportunities, fundamentally influencing global economic, social, and governance frameworks. The escalating old-age dependency ratio, contraction of the working-age population, and heightened healthcare needs pose critical concerns for fiscal sustainability, labor productivity, and social cohesion. However, this demographic transition also creates avenues for innovation, enhances inclusivity, and necessitates a reevaluation of societal priorities, urging stakeholders to adapt and leverage these changes proactively.

The adoption of innovative policies is essential for effectively addressing the multifaceted challenges posed by an aging demographic. Strategic reforms in pension systems, healthcare delivery mechanisms, and labor market dynamics are imperative for establishing sustainable solutions that also uphold intergenerational equity. For example, implementing mechanisms that align retirement ages with life expectancy, enhancing investments in preventive healthcare initiatives, and facilitating flexible work arrangements are critical strategies that enable societies to reconcile economic imperatives with individual health and well-being. Empirical evidence from countries like Sweden and Denmark illustrates how proactive and forward-thinking policymaking can adeptly navigate these challenges, providing a framework that other nations can emulate.

Harnessing technological advancements is critical in the field of elder care. Innovations such as robotics, telemedicine, and smart home technologies not only ease the strain on caregiving infrastructures but also significantly improve the quality of life for seniors. By promoting research and development in these domains, both governmental and private entities can stimulate economic growth while simultaneously addressing the unique challenges facing aging populations. Japan's pioneering efforts in robotic elder care serve as a case study in leveraging technology to convert existing challenges into strategic opportunities, offering valuable insights for global implementation and adaptation.

Aging populations prompt societies to reassess their values and priorities. Focusing on lifelong learning, community building, and intergenerational solidarity encourages a culture of inclusion and shared responsibility. Initiatives like intergenerational housing projects in the Netherlands and age-friendly city planning by the World Health Organization (WHO) demonstrate the potential of innovative social policies to enhance societal bonds and promote equitable distribution of resources.

Analyzing global case studies, particularly from Japan and Nordic countries, reveals that demographic transitions are not inherently negative; rather, they can serve as catalysts for resilience and transformative change. By adopting a proactive stance toward emerging challenges and leveraging the potential of the silver economy, nations can cultivate inclusive, sustainable, and adaptable economic frameworks in the context of an aging population. Success in this dynamic environment will hinge on the ability to integrate multifaceted strategies, ensure equity across sectors, and mobilize the collective expertise and contributions of all demographic cohorts.

REFERENCES

Agnew, J. (2013). *Australia's Retirement System: Strengths, weaknesses, and reform options.* Issues in Brief ib2013-5, Center for Retirement Research.

Arentshorst, M., Kloet, R.R., & Peine, A. (2019). Intergenerational Housing: The Case of Humanitas Netherlands. *Journal of Housing for the Elderly, 33(3),* 1-13.

Barr, N. (2012). *The Economics of the Welfare State*. Oxford University Press.

Centers for Medicare and Medicaid Services (CMS). (2024, December). *2024 Report To Congress.* Retrieved January 10, 2025 from https://www.cms.gov/priorities/innovation/data-and-reports/2024/rtc-2024

Deloitte. (n.d.). *The Future of Aging*. Retrieved January 10, 2025 from https://www2.deloitte.com/content/dam/insights/us/articles/5089_the-future-of-aging/DI_The-future-of-aging.pdf

Esping-Andersen, G. (1996). *The Three Worlds of Welfare Capitalism.* Polity Press.

European Commission: Directorate-General for Communications Networks, Content and Technology, Worthington, H., Simmonds, P., Farla, K., & Varnai, P. (2018). *The silver economy: final report.* https://data.europa.eu/doi/10.2759/685036

European Commission. (2023 January 17). *The impact of demographic change- in a changing environment.* https://commission.europa.eu/system/files/2023-01/the_impact_of_demographic_change_in_a_changing_environment_2023.PDF

Government of Canada. (2022). *Annual Report to Parliament on Immigration*. https://www.canada.ca/content/dam/ircc/documents/pdf/english/corporate/publications-manuals/annual-report-2022-en.pdf

Grand View Research. (n.d.). *Personal Mobility Devices Market Size, Share & Trends Analysis Report By Product (Walking Aids, Wheelchairs, Scooters), By Region (North America, Europe, APAC, Latin America, MEA), And Segment Forecasts, 2023 – 2030.* Retrieved January 12, 2025 from https://www.grandviewresearch.com/industry-analysis/personal-mobility-devices-market#

JETRO. (2024, April 1). *Japan's Tourism Market Strengthens With the Increase in Inbound Consumption.* https://www.jetro.go.jp/en/invest/attractive_sectors/tourism/overview.html

Laslett, P. (1991). *A Fresh Map of Life: The Emergence of the Third Age*. Harvard University Press.

OECD. (2021). *Pensions at a Glance 2021: OECD and G20 Indicators.* OECD Publishing. https://www.oecd.org/en/publications/pensions-at-a-glance-2021_ca401ebd-en.html

Sawik, B., Tobis, S., Baum, E., Suwalska, A., Kropińska, S., Stachnik, K., Pérez-Bernabeu, E., Cildoz, M., Agustin, A., & Wieczorowska-Tobis, K. (2023). Robots for Elderly Care: Review, Multi-Criteria Optimization Model and Qualitative Case Study. *Healthcare, 11(9),* 1286.

World Health Organization (WHO). (2015, September 29). *World report on aging and health*. https://www.who.int/publications/i/item/9789241565042/

World Health Organization (WHO). (2023, April 19). *National Programmes for age-friendly citias and communities: A Guide*. Geneva: WHO Press. https://www.who.int/teams/social-determinants-of-health/demographic-change-and-healthy-ageing/age-friendly-environments/national-programmes-afcc

YÖRESEL ÜRÜNLERDE MARKALAŞMA STRATEJİSİNİN MÜŞTERİ SADAKATİNE ETKİSİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

A RESEARCH ON THE EFFECT OF BRANDING STRATEGY IN LOCAL PRODUCTS ON CUSTOMER LOYALTY

Asst. Prof. Musa ÇAKIR
Siirt Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, Siirt.
ORCID NO: 0000-0002-1459-3666

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, yöresel ürünlerde markalaşma stratejileri ve bu bağlamda oluşturulması hedeflenen müşteri sadakati üzerine olası etkileri incelemek ve yöresel ürünlerin markalaşma boyutları ile müşteri sadakati boyutu arasındaki ilişkiyi analiz etmektir. Bu amaç doğrultusunda konuyla ilgili literatür taraması yapılmış ve yöresel ürün pazarına ve bilim çevrelerine katkı sağlamak amacıyla bir saha araştırması yapılmıştır. Sahadan elde edilen veri ve bulgular karşılaştırmalı ve çok değişkenli istatistiksel bir yaklaşım olan yapısal eşitlik modeli yöntemiyle analiz edilmiştir. Araştırma kapsamı olarak ise Siirt ilinde 18 yaş ve üstü, farklı eğitim ve gelir seviyesinden tesadüfi yöntemle belirlenmiş 374 katılımcıya yüz yüze ve mail yöntemiyle anket uygulanası gerçekleştirilmiştir. Değerlendirme sonunda yöresel ürünlerin markalaşması ve müşteri sadakatine etkisini açıklayan "Farkındalık", "Güven", "Kalite" ve "Fiyat" olarak dört boyut ortaya çıkmıştır. Araştırma sonuçları bu dört boyutun markalaşma ve müşteri sadakati üzerinde anlamlı ve pozitif bir etkisinin olduğunu ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: Yöresel Ürün, Markalaşma Stratejisi, Coğrafi İşaret, Müşteri, Sadakat.

ABSTRACT

The aim of this study is, to decipher the branding strategies in local products and the possible effects on customer loyalty that are aimed to be created in this context and to analyze the relationship between the branding dimensions of local products and the customer loyalty dimension. In line with this purpose, literature review was conducted on the subject and a field research was conducted in order to contribute to the local product Sunday and scientific circles. The data and findings obtained from the field were analyzed using the structural equation model method, which is a comparative and multivariate statistical approach. As the scope of the research, a face-to-face and mail questionnaire was applied to 374 participants aged 18 and older, different education and income levels determined by random method in Siirt province. At the end of the evaluation, four dimensions were revealed as "Awareness", "Trust", "Quality" and "Price", which explain the effect of local products on branding and customer loyalty. The research results have shown that these four dimensions have a significant and positive effect on branding and customer loyalty.

Keywords: Local products, Branding Strategy, geographical indication, Customer, Loyalty.

GİRİŞ

Son yıllarda dünya nüfusunda yaşanan hızlı artış gıda sektöründe standartlaşma ve ürün çeşitliliğini artırsa da yoğun iş temposu ve zaman kısıtı gibi nedenlerden dolayı bireyler arasında ayaküstü atıştırma ve yetersiz beslenme kültürü oldukça yaygınlaşmaya başlamıştır. Bireylerin beslenme ve yaşam kültürlerini etkileyen bu davranış değişikliği doğal beslenme alışkanlığının yitirilmesine ve ilerleyen yaşlarda çok ciddi boyutlarda sağlık sorunlarının yaşanmasına neden olmaktadır. Çünkü her alanda olduğu gibi gıda alanında da üretim tekniklerinin gelişmesi içeriğiyle oynanmış gıdaları ve yoğun katkı maddesi içeren üretim çıktılarını artırmıştır. Yaşanan bu olumsuz gelişmeler ve kötü beslenme alışkanlıkları doğal koşullarda üretilen yöresel ürünlerin önemini ortaya koymaktadır.

Yöresel ürünler, belirli bir yöreye veya bölgeye ait özellikler taşıyan, doğal yöntemlerle üretimi yapılan ve tüketiciler nezdinde daha farklı, sağlıklı, lezzetli ve güvenli bulunan ürünlere yöresel ürünler denilmektedir (Dokuzlu vd., 2019: 98). Dolayısıyla yöresel ürünler bir bölge veya yörenin iklim ve toprak yapısına uygun özellikler taşıması, doğal koşullarda ve geleneksel yöntemlerle üretilmiş olması ve benzerlerine göre daha sağlıklı ve güvenli olması sebebiyle yoğun bir talep görmektedir (Hardesty, 2008: 1289; Carpio ve Isengildina-Massa, 2008: 3; Darby vd., 2008: 477). Son yıllarda üretildiği bölgenin kültürel ve doğal niteliklerinin yanı sıra ekonomik potansiyelini de ortaya çıkaran bu ürünler yerel imkânları da hayata geçirerek bölge insanına ve ülke ekonomisine oldukça yüksek katma değer sağlamaktadır. Ayrıca pazarlamada "ürün farklılaştırması" stratejisi ile yeni pazar fırsatları sunmaktadır. (Albisu ve Corcoran, 2001; Babcock, 2003; Deselnicu vd., 2013; Vandecandelaere, 2016).

Yöresel ürün pazarının farklılaşma kapsamında alternatif bir pazarlama stratejisi oluşturması ve ivme kazanması mevcut pazara yönelik ihtiyaç ve beklentinin de artmasına neden olmuştur. Özellikle tüketicilerin yöresel ürünlere fazlasıyla yönelmesi tüketim kalıplarında değişimi getirmiş ve tüketim bilinci oluşmasının önünü açmıştır. Bu bakımdan yöresel ürünleri koruma altına almak, pazarın verimliliğini arttırmak ve yöresel ürünlerin pazar sorunlarını kalıcı bir çözüme kavuşturmak için mülkiyet haklarının korunması ve markalaşma stratejisinin uygulanması çok önemlidir (Çakır, 2019: 969). Yöresel ürünlerde mülkiyet haklarının korunması coğrafi işaret kullanımı ile gerçekleşmektedir ve bu sınai mülkiyet hakkı ürünü koruma altına almakla birlikte tüketicilerin yöresel ürünleri diğer ürünlerden kolayca ayırt edebilmelerini sağlamaktadır. Aynı zamanda coğrafi işaretler yöresel ürünlerin üretildiği ülkeyi veya bölgeyi belirten işaret olarak da kullanılmaktadır (WTO, 2014).

Yöresel ürünleri diğer ürünlerden, ayırt edici özelliklerinden bir tanesi de marka isminin olmasıdır. Ürünün kalite ve fiyat farkını ortaya koyarak bir takım ayrıcalıklar ve avantajlar elde edebilmesi için markalaşma çabası kilit rol oynamaktadır. Markalaşan ürünler özellikle yörenin gelişmesine destek verirken daha kolay pazarlanmasının yolunu ve müşteri sadakatinin oluşmasını da etkilemektedir. Böylece ulusal ve uluslararası pazarlarda üreticiyi destekleyerek kırsal kalkınmanın yanı sıra bölge ve ülke ekonomisine önemli katkı sağlamaktadır. Diğer taraftan sahte üretimler ile üreticinin olası zararlarının da önüne geçilmiş olmaktadır (Türk Patent ve Marka Kurumu, 2017: 2).

Çalışma esas olarak tarım ve hayvancılık ile ön plana çıkan ve bölgenin lezzet duraklarından biri olan Siirt iline özel yöresel ürünlerin markalaşma stratejisi ve müşteri sadakati oluşturulması amacı ile gerçekleştirilmiştir. Bu amaç kapsamında yöresel ürünlere yönelik markalaşma stratejileri tüm boyutlarıyla tespit edilmiş ve müşteri sadakati oluşturulma yöntemleri inceleme konusu olmuştur. Bununla ilgili ise Siirt iline özgü yöresel ürünlerin tüketiciler açısından bilinirlik düzeyleri ve satın alma tercih düzeyleri de saha çalışması yöntemiyle analiz edilmiştir.

YÖRESEL ÜRÜN VE MARKALAŞMA STRATEJİSİNİN MÜŞTERİ SADAKATİNE ETKİSİ

Bölgesel düzeyde ekonomik kalkınmanın en önemli yapısal modelini yöresel ürünler oluşturmaktadır. Geliştirilen yöntemler arasında öne çıkan yöresel ürün çıktılarının yerelde ve genelde mikro boyutta alternatif gelir sağlaması ile pazarlamanın ve ekonomik kalkınmanın yeni bir aracı olarak bu yapısal değişimi desteklemektedir (Altuntaş, 2016: 2). Ayrıca farklı alanlarda girişimcilik ruhunu desteklemesi, eğitimli iş gücü oluşturması, yerel kaynakların harekete geçirilmesi ve bölge halkının kendi yaşam kültürlerini yansıtmaları bakımından da oldukça önemlidir. Bu yansıma bölge halkının yaşam kültürünü ortaya koyan el işlemeleri, tatlar ve lezzetlerin geçmişten günümüze uzun yıllara dayanan bilgi, birikim, gelenekler ve kadim bilgeliklerinin yaşatılması olarak gerçekleşmektedir (Narin ve İnanöz, 2016: 81).

Günümüzde modernleşme ve teknolojiyle birlikte bölgelerin kendilerine has karakteristik özellikler taşıyan geleneksel kültürleri ve yerel kimliklerinin gelecek nesillere aktarılması ve yaşatılması büyük bir tehdit altındadır. Bu bakımdan geleneksel üretim ve kültürel değerlerin korunmasında ve toplumların beslenme kültürünün gelecek nesillere aktarılmasında yöresel ürünlerin önemli bir yeri vardır (İloğlu, 2014: 24). Yöresel ürünlerin korunması, unutulmaması ve geliştirilerek ekonomik sisteme kazandırılması için yerel üreticilerin desteklenmesi ve ürünlerin ulusal ve uluslararası pazarlarda tüketicilerle buluşturulması gerekmektedir. Bu ürünlere ticari değer kazandırmak ve küresel pazarlara açılabilmek için ise profesyonel bir satış ve pazarlama politikasının izlenmesi ve ürün kategorisiyle uyumlu uygulamaların hayata geçirilmesi zorunludur (Töre-Başat vd., 2017: 65-66).

Bu konuda coğrafi işaretleme ve markalaşma çalışmalarının önemli bir yeri vardır. Coğrafi işaretleme ve markalaşma çalışmaları ürünün mülkiyet haklarını korumakla birlikte tüketiciye ürünün kalitesi ve nitelikleri hakkında garanti vermektedir. Bu da tüketici nezdinde güven ve olumlu izlenimin devam etmesi anlamına gelmektedir. Zira tüketim kültürünün yaygın olduğu toplumlarda gıda üreticilerinin daha fazla çıktı elde etme ve kâr beklentileri kimyasal girdiyi artırmış ve konvansiyonel üretim uygulamalarını yaygınlaştırmıştır. Bu da hem doğal yaşam hem de insan sağlığı üzerinde olumsuz etkiler yaratmıştır. Yaşanan bu süreçte tüketicilerin sağlıklı ürün talebi ve çevre bilincinin artması ile yeni bir yapısal değişim dönemi başlamıştır (Ayla ve Altıntaş, 2017: 8).

Artık günümüzde genetiğiyle oynanmış taklit üretimlerin oldukça yaygın bir şekilde piyasada satışının yapılması tüketicilerin bu konuda çok daha dikkatli ve bilinçli davranmalarına neden olmaktadır. Öyle ki bu durum tüketicilerin satın alma kararlarını olumsuz etkilediği gibi yöresel

ürünlere karşı güvensizlik ve iyi niyet azalması meydana getirmektedir. Bunun yanında taklit ürünlerin ortaya çıkardığı daha ciddi sonuçlar ise toplumsal sağlığı tehdit etmesi, üretici mağduriyeti ve istihdam başta olmak üzere sosyal ve ekonomik sistemi tahrip etmesi gibi daha birçok neden sıralanabilir. Yöresel ürünlerde tüm bu sıralanan olumsuzlukların bertaraf edilebilmesi için coğrafi işaret koruması ve markalaşma çalışmaları sertifikasyon ve güvence sağlayacaktır. Böylece hedef pazarlara açılarak kolay pazarlanabilme ve müşteri sadakati olanağı elde edilebilir (Gündoğdu, 2006: 96).

Toplumun her kesimine hitap edebilen ve geniş kullanım yelpazesine sahip olan yöresel ürünlerin üretim aşamasından pazarlamasına kadar her aşamasının tüketici odaklı bir yaklaşımla yürütülmesi, onların istek ve beklentilerinin karşılaması ve güçlü tüketici-marka bağlılığının oluşturulması sadakat duygusunun temel bileşenidir. Bu bileşen müşteri ve marka arasında deneyime dayalı tatmin ve memnuniyet odaklı bir bağ oluşturma stratejisi ile mümkün olabilmektedir (Jones ve Earl, 1995: 89). Yani satın alarak deneyimlediği ürün ve hizmetten yüksek tatmin duygusu elde eden bir müşteri aynı markayı daha sonra tekrar tercih etmekte ve müşteri sadakatinin ilk temeli atılmış olmaktadır (Martenson, 2007: 544). Ayrıca müşterideki sadakat duygusu dürüstlük, sahicilik, doğallık ve orijinallik gibi pek çok kavramla bütünleşen bir değerdir ve sadakat duygusunun gelişmesinde bu faktörlerin pozitif etkisi görülmektedir (Oliver, 1999: 34).

Küresel ölçekli firmaların sürekli yenilikçi ürünlerle pazarı doygunluk seviyesine çıkarmaları ve rekabetin giderek artması işletmeler açısından müşteri kazanmadan ziyade mevcut müşteriyi elde tutma stratejileri geliştirmeye yöneltmiştir. Çünkü birçok araştırma göstermiştir ki işletmelerin herhangi bir sebepten dolayı kaybettiği müşterilerin %68'ini tekrar kazanamamaktadır ve yeni bir müşteri kazanmanın işletmeye maliyeti var olan müşteriyi korumaktan en az 6-7 kat daha pahalı olmaktadır (Uyar, 2018: 91). Yine bu alanda yapılan araştırmalarda işletmelerin mevcut müşterilerini elde tutma oranı bakımından %5 seviyesinde arttırmaları durumunda ürün kârlılığını %25'den % 95'e kadar yükseltebildikleri tespit edilmiştir (Yokuş, 2016: 2). Bu ve bunun gibi işletmelere daha pek çok avantajlar sağlaması müşteri sadakati üzerinde durulmasını önemli hale getirmiştir.

Markalaşma ve müşteri sadakati üzerine araştırmalar yapan Aaker, (1992), sadakat duygusunun geliştirilmesinin işletmelere sağladığı avantajları şu şekilde sıralamıştır:

• Markaya duyulan sadakat, pazarlama ve yeni müşteri bulma maliyetlerini düşürmektedir. Mevcut müşterileri elde tutmak adına yapılan maliyetlere göre yeni müşteri kazanımına yapılan yatırım maliyetleri çok daha fazladır.

• Markalaşma ve müşteri sadakati yeni bir ürünün diğerlerine göre pazarda tutunmasını kolaylaştırmaktadır. Diğer taraftan muadili markalar reklam ve tutundurma çabalarından pek fazla etkilenmemektedirler.

• Markaya bağımlı müşteriler, işletme için önemli bir rekabet üstünlüğü aracıdır ve avantajıdır.

• Güçlü markalar işletmenin ilişki içerisinde bulunduğu tedarikçilerine karşı pazarlık gücünü elinde tutabilmesini sağlar. Çünkü güçlü bir marka pazarda en fazla tercih edilen ürün

konumundadır. Dolayısıyla, müşteri sadakati elde edebilmiş bir marka pazar gücünü kullanarak tedarikçi ağını da kontrol edebilir.

• Markaya karşı sadık olan müşteriler, olumlu kullanım deneyimlerini yakın çevrelerine aktararak yeni müşteri kazanılmasına da yardımcı olurlar.

Sonuç olarak markalaşma ve sadakat, birbiriyle sıkı bir ilişki içerisindedir. Güçlü bir marka oluşturmak, müşteri sadakatini artırır; müşteri sadakati de markanın itibarını ve başarısını pekiştirir. Bu nedenle, işletmelerin her iki alana da dikkat etmeleri önemlidir.

METODOLOJİ

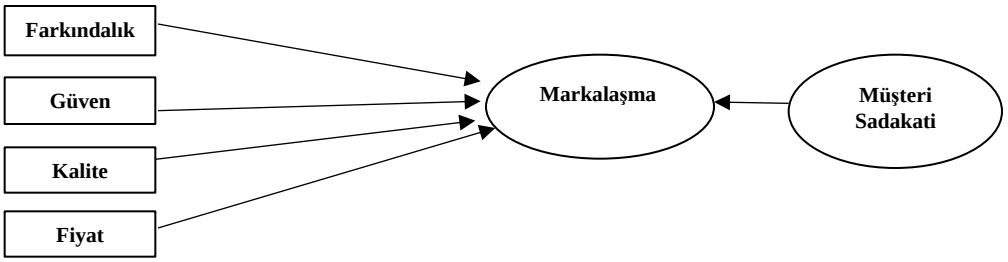
Araştırma bölgesel olarak sahip olduğu yöresel değerler bakımından yüksek bir potansiyele sahip Siirt özelinde gerçekleştirilmiştir. Tarım ve hayvancılık alanında zengin kaynaklara sahip olan ilin yeterince tanıtımının yapılamayan coğrafi işaretli ürünlerinin markalaşması ve daha fazla müşteri ile buluşması ekonomik kalkınmanın yanı sıra sosyal ve kültürel anlamda da hem bölge hem de Siirt ili açısından büyük önem arz etmektedir.

Araştırmanın Amacı, Modeli ve Veri Toplama Yöntemi

Bu araştırmanın yapılma amacı; yöresel ürünlerde markalaşma stratejisinin müşteri sadakatine etkisini belirlemektir. Bunun içinde çalışmada Siirt iline özgü yöresel ürünler incelenmiş ve ankete dayalı bir uygulama araştırması yapılmıştır. Zira Siirt iline has yöresel ürün potansiyelini ortaya çıkartmak, ulusal ve uluslararası piyasalarda markalaşması ve gelişmesini sağlamak için ise bilimsel veri oluşturulması gerekmektedir. Tüm bu çalışmalarda hedeflenen sonuç ise Siirt ilinin yöresel ürün pazarında müşteri sadakati bağlamında rekabetçi marka stratejisi oluşturabilmesini sağlamaktır. Bunun için araştırmamızda kullanılan veriler anket yöntemi ile elde edilmiştir. Bu bağlamda çalışmada kullanılan anket, iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde değişkenlerle ilgili literatür çalışmalarında tespit edilen ölçekleri, ikinci bölümde ise demografik değişkenlere ilişkin soruları içermektedir. Veriler 06.12.2024 – 25.12.2024 tarihleri arasında 374 tüketicinin katılımı sonucunda elde edilmiştir. Değişkenlere ilişkin sonuçların daha belirgin olması amacıyla da çalışmada 5'li Likert (1 Hiç Katılmıyorum…..….5 Kesinlikle Katılıyorum) tipi ölçek kullanılmıştır. Ayrıca anketten elden edilen veriler SPSS programıyla çeşitli analizlere tabi tutulmuş ve değişkenler arasındaki nedensel ilişkileri tahmin etmeye yarayan bir yöntem olan Yapısal Eşitlik Modellemesi (YEM) ile sınanmıştır.

Araştırma Modeli

Araştırma ile ilgili model literatür taraması sonucu benzer çalışmalar incelenerek geliştirilmiş olup Şekil 1'de gösterilmiştir.

Şekil 1. Araştırmanın Modeli

Araştırmada Kullanılan Ölçekler ve Hipotezler

Araştırmanın ana kütlesini, Siirt il merkezinde yaşayan 18 yaş üstü tüketiciler oluşturmaktadır. TUİK veri tabanından alınan bilgiler doğrultusunda 2023 yılı itibariyle Siirt il merkezi nüfusu 184.163 kişidir (www.nufusu.com). Yani araştırmanın ana kütlesini temsil edecek örneklem büyüklüğü N= 184.163'tür. Bu ana kütle büyüklüğüne göre, %90 üzeri güven aralığında ve %5 hata payı ile varyansın 0,21 (0,3x0,7) olduğu varsayımı altında örnek hacmi n=374 olarak hesaplanmıştır (Kurtuluş, 1998: 236).

Araştırmada kullanılan ölçeğin geçerlilik ve güvenirliliğini ortaya koyabilmek için bu alanda yapılmış ulusal ve uluslararası bilimsel çalışmalar taranmıştır. Ayrıca araştırmada literatürden elde edilen ifadelerin yanı sıra araştırmacının geliştirdiği ifadelere de yer verilmiştir. Çalışmanın bağımsız değişkenini oluşturan yöresel ürünlerde markalaşma stratejisinin müşteri sadakatine etkisi kapsamında farkındalık, kalite, güven ve fiyat değişkenlerinin ölçümünden yararlanılmıştır. Buna göre çalışmamızda müşteri sadakati değişkenine ilişkin tespitlerden ve sonuçlardan yola çıkılarak Zeithaml (1988) tarafından geliştirilen sadakat ölçeği kullanılmış olup H1 ve H2 hipotezleri geliştirilmiştir. Bu kapsamda geliştirilen H1 ve H2 hipotezlerini test etmek amacıyla da yapısal eşitlik modellemesi uygulanmıştır. Bu haliyle ölçek yirmi beş sorudan ve altı boyuttan (faktör) oluşmaktadır.

H1: Markalaşma stratejisinin müşteri sadakatine olumlu ve pozitif yönlü bir etkisi vardır.

H2: Yöresel ürünlerde markalaşma stratejisinin müşteri sadakatine olumlu ve pozitif yönlü bir etkisi vardır.

BULGULAR

Demografik Veriler

Araştırmanın bu bölümünde ilk olarak ankete katılan katılımcılardan elde edilen demografik veriler analiz edilmiştir. Katılımcılardan elde edilen demografik bilgiler Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Veri Dağılımları

Demografik Veriler		**F**	**%**	**Demografik Veriler**		**F**	**%**
Cinsiyet	Kadın	213	57	**Gelir**	17,000-30,000 TL	20	5,3
	Erkek	161	43		30,001-45,000 TL	99	26,5
	Toplam	**374**	**100**		45,001-55,000 TL	67	17,9
Yaş	18-29	41	11,0		55.001-70,000 TL	114	30,5
	30-40	132	35,3		70,001 TL ve üzeri	74	19,8
	40-55	107	28,6		**Toplam**	**374**	**100**
	55 üzeri	94	25,1		İlköğretim	79	21,1
	Toplam	**374**	**100**		Lise	158	42,2

Medeni Durum	Evli	283	75,7	**Eğitim**	Lisans	96	25,7
	Bekâr	91	24,3		Lisansüstü	41	11,0
	Toplam	**374**	**100**		**Toplam**	**374**	**100**

Çalışmaya katılan katılımcılara yönelik demografik özellikler incelendiğinde, katılımcıların %57'si kadın, %43'ü ise erkektir. Katılımcıların %35,3'ü 30-40 yaş arası, %28,6'sı 40-55 yaş arası, %25,1'i 55 yaş ve üzeri, %11'i 18-29 yaş arasıdır. Araştırmaya katılan tüketicilerin yaş aralığı değerlendirildiğinde yaklaşık %75'inin 18-55 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Katılımcıların medeni durumları incelendiğinde, %75,7'si, evli olup %24,3'ü ise bekârdır. Katılımcıların aylık gelir düzeylerine bakıldığında, %30,5'i 55.001-70.000 TL arası gelire sahipken, %26,5'i 30.001-45.000 TL arası gelire sahiptir. Katılımcıların %19,8'lik kısmı ise 70.000 TL üzeri bir gelire sahip olurken, %17,9'u 45.001-55.000 TL arası ve %5,3'ü de 17.000-30.000 TL arası bir gelir düzeyine sahiptir. Katılımcıların tablo 1'de yer alan eğitim durumu dağılımları incelendiğinde, %42,2'si lise, %25,7'si lisans, %21,1'i ilköğretim ve son olarak da %11'i lisansüstü mezunudur.

Ölçeklerin Geçerlilik ve Güvenilirlik Analizleri

Çalışmanın bu bölümünde araştırmada yer alan ölçek maddelerinin boyutlar arası ağırlığını ve boyut düzeylerini tespit edebilmek için geçerlilik ve güvenirlik faktör analizi yapılmıştır. Tablo 2'de araştırma kapsamında bulunan yapıların birleşme geçerliliği ve iç tutarlılık güvenirlik analiz sonuçları yer almaktadır.

Tablo 2. Tanımlayıcı İstatistikler, Faktör Analizi ve Güvenilirlik Sonuçları

Değişken	İfade	FY	Cronbach Alfa	CR	AVE
Farkındalık	F1	0.843	0,906	0,918	0,697
	F2	0,851			
	F3	0,874			
	F4	0,868			
	F5	0,772			
	F6	0,812			
Güven	GVN1	0,846	0,904	0,935	0,781
	GVN2	0,887			
	GVN3	0,895			
	GVN4	0,892			
Kalite	K1	0,759	0,851	0,901	0,700
	K2	0,793			
	K3	0,840			
	K4	0,864			
Fiyat	F1	0,918	0,912	0,937	0,783
	F2	0,908			
	F3	0,806			

	F4	0,925			
Markalaşma	M1	0,926	0,922	0,939	0,862
	M2	0,935			
	M3	0,923			
Müşteri Sadakati	MS1	0,916	0,943	0,947	0,851
	MS2	0,909			
	MS3	0,931			
	MS4	0,944			

Tanımlayıcı faktör analizi ve güvenilirlik sonuçları incelendiğinde araştırmada yer alan yapıların faktör yüklerine bakıldığında 0.759 ile 0.944 arasında; AVE değerlerinin de 0.697 ile 0.862 arasında olduğu ve böylece birleşme geçerliliğinin sağlandığı tespit edilmiştir. Cronbach Alfa katsayılarının ise 0.851 ile 0.943 arasında; CR katsayılarının da 0.901 ile 0.947 arasında gerçekleştiği ve iç tutarlılık güvenilirliğinin sağlandığı görülmüştür. Tablo 2'de de görüldüğü üzere araştırmada kullanılan tüm ölçeklerin yüksek derecede güvenilir olduğunu ortaya koymuştur. Diğer taraftan tanımlayıcı istatistiklerin ve ölçek boyutlarının faktör analizinde yer alan ifadelerin de genel olarak faktör analizi için uygun olduğu belirlenmiştir.

Araştırmada değişkenlerin tek boyutluluğunu ve ölçek maddelerinin ilgili faktördeki ağırlığını belirlemek için açıklayıcı faktör analizi de yapılmıştır. Ayrıca ifadelerin tek faktöre yüklendiği ve tüm KMO değerleri (0,50'nin üzerinde, p=0,000). Müşteri sadakatine yönelik algılar ölçeği için yapılan Kaiser-Meyer-Olkin Testi sonucu değerin 0,768 olduğu bulunmuştur. Araştırmada uygulanan Bartlett's Testi'nin anlamlılık sonuçları (p<0,001) olarak tespit edilmiş ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Öte yandan çalışmada ölçek maddelerinin faktör yükleri sınır kabul edilen 0,50 değerinin üzerinde belirlenmiştir.

Araştırmanın Hipotez Testleri

Çalışmada öne sürülen hipotezler yapısal eşitlik modellemesi ile ölçümlenmiş ve yapılar arası ilişkilerin (hipotezlerin) sınandığı yapısal eşitlik modeli (araştırma modeli) test edilmiştir. Buna göre ortaya çıkan sonuçlar ve bulgular Tablo 3'de gösterilmiştir. Tabloda görüldüğü üzere araştırma modelimiz literatürde en yaygın olarak değerlendirilen model uyum indekslerinin tavsiye edilen değerlerini (Doll vd., 1994; Mishra ve Datta, 2011) karşılamaktadır.

Tablo 3. Araştırma Modeli İçin Uyum Endeksleri

Model Uyum Endeksleri	Sonuçlar	Tavsiye Edilen Değer
$\chi 2$ /df	1,873	≤ 5
GFI	0,829	≥ 0.8
AGFI	0,801	≥ 0.8
CFI	0,922	≥ 0.9
TLI	0,908	≥ 0.9
RMSEA	0,067	≤ 0.08

Yapısal ilişki katsayılarına bakıldığında ($\beta 1$=0,638, p<0,01), markalaşma stratejisinin ve ($\beta 2$=0,609, p<0,01), yöresel ürünlerde markalaşma stratejisinin müşteri sadakatine etkisinin

olduğu görülmektedir. Bu katsayıların her ikisi de istatistiksel olarak anlamlıdır ($p<0,05$). Araştırmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda yöresel ürünlerde markalaşma stratejisinin müşteri sadakatine olumlu ve pozitif yönlü bir etkisinin olduğunu söyleyebiliriz. Verilere bakıldığında, araştırmada yer alan hipotezlerin beklentiler doğrultusunda desteklendiğini de söylemek mümkündür.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışma konusu itibariyle yöresel ürünlerin markalaşma stratejileri ile ilgili olarak ülkemizde ve dünyada yeterli sayıda bilimsel verinin olmaması sebebiyle yapılmış öncül çalışmalardandır. Yine bu alanla ilgili geliştirilen hipotezler ve yapılan çeşitli testler bakımından da değerlendirildiğinde az sayıdaki çalışmalardan bir tanesi olduğu var sayılmaktadır. Bu gerçeklik doğrultusunda araştırmanın inceleme konusunu yöresel ürünlerde markalaşma stratejisi ve müşteri sadakati üzerindeki etkisi oluşturmaktadır. Dolayısıyla çalışma çıktılarının firmalar bakımından kullanılması ve bu yönde alacakları stratejik kararlara rehberlik etmesi düşünülmektedir. Ayrıca ortaya çıkan bulguların, uygulayıcılar, politikacılar ve sektör çevrelerine önemli sonuçları olabileceği gibi bu alanda daha fazla bilimsel araştırma yapılmasına yardımcı olabilecek stratejilerin geliştirilmesine de öncülük etmesi beklenmektedir.

Bu kapsamda çalışma farkındalık, güven, kalite ve fiyat değişkenleri boyutunda ele alınmıştır. Metodoloji olarak söz konusu değişkenlerin her birinin yöresel ürünlerde markalaşma stratejileri ve markalaşma stratejileri aracılığıyla da müşteri sadakatine olan etkileri değerlendirilmiştir. Yapılan çeşitli analizler sonucunda ise geliştirilen iki hipotezin de beklentiler doğrultusunda yöresel ürünlerde markalaşmanın ve buna bağlı olarak da müşteri sadakatini olumlu yönde desteklediği tespit edilmiştir.

Yöresel ürün alanında faaliyet gösteren işletmelerin üzerinde durması gereken önemli konuların başında ürünlerin kendine has yöresel ve geleneksel kültürü yansıtan özelliklerini ön plana çıkarma gerekliliğidir. Ayrıca bölge temelli yöresel ürünlerin diğerlerine göre en önemli avantajı tüketicinin duygusal yönüne hitap etmesidir. Bu durumda ürünün bölge insanının benimsemiş olduğu öz kültürü yansıtması ve bölgeye ait olmanın verdiği içsel tutum yüksek oranda tercihi de belirlemektedir. Dolayısıyla bireyin kültürü ve ait hissettiği bölge ile ilişkilerini sürdürmeye yönelik arzu ve isteği tüketim alışkanlıklarını değiştirmekte ve yeniden şekillendirmektedir. Bunun için de tüketicilerin duygusal olduğu kadar ürünün fiziksel özelliklerini de önemsedikleri bir gerçektir. Bu noktada ürünle ilgili kalite, lezzet, tazelik, güven, fiyat ve doğal yöntemlerle üretim gibi temel faktörler tercih de önceliği oluşturmaktadır. Tüketici tercihlerinin doğru bir şekilde yönetilebilmesi için doğru pazarlama yoluyla doğru tüketici segmentlerine hitap etmesi zorunludur. Bu doğrultuda bireylerin ürün ve markalara yönelik hislerini etkilemenin bireysel ve toplumsal ölçekte katma değer oluşturabilmesi ve müşteri memnuniyeti oluşturabilmesi sadakat sürecini daha da hızlandıracaktır. Bununla ilgili ürünün menşeine dayanan kültürel özelliklerin korunması, coğrafi işaretin alınması, ürün içerikleri ve yenilikler hakkında tüketicilerin etkin bir biçimde bilgilendirilmesi sürecin bir parçası olarak görülmelidir. Yöresel ürünlerde tüketiciye dönük olarak bütüncül bir pazarlama

stratejisinin uygulanması yani yöresel özelliklerin yansıtılması, geleneksel üretim metotlarının benimsenmesi ve ürünün daha geniş kitlelere ulaştırılması daha fazla kabul görmesine ve tercih edilmesine yardımcı olacaktır. Böyle bir harmanizasyon ürün kalitesinin ispatlanması, rekabet gücü ve kârlılık gibi önemli kazanımları sağlamakla birlikte ürünlerin markalaşma stratejilerine ve müşteri sadakatine de ciddi anlamda katkı yapacaktır.

Sonuç olarak işletmelerin etkin ve verimli bir ticari ivme yakalayabilmeleri ve beklentiler üstü bir hedefe ulaşabilmeleri için yöresel ürün pazarında markalaşma stratejilerini benimsemeleri ve iş süreçlerine dâhil etmeleri gerekmektedir. Çünkü markalaşmayı önemseyen firmalar pazardaki yeni trendleri, tüketici beklentilerini ve şikâyetlerini daha yakından izleyerek, erken müdahale edebilme kabiliyetine sahip olmanın yanı sıra olası eğilim ve değişimlere karşı da zamanında ve doğru tepkiler gösterebilme imkânı kazanacaklardır. Böylece başta müşterileriyle, hedef müşteri kitleleriyle, çalışanlarıyla, rakipleriyle ve iş ortaklarıyla olmak üzere, tüm toplumla çok daha iyi iletişim ve ilişki kurma imkânı elde edecektir. Buna bağlı olarak da sektör içerisinde her türlü rekabet yöntemlerine kolayca uyum sağlayarak, müşteri memnuniyeti ve sadakatini geliştirmeleri mümkün olabilecektir.

KAYNAKLAR

Aaker, D.A. (1992). The Value of Brand Equity. *Journal of Business Strategy,* 13(7/8), 27-32.

Albisu, L.M. ve Corcoran, K. (2001). Agro-food Business Strategies for Origin Labelled Products. *Agrarwirtschaft,* 50(6), 362-367.

Altuntaş, A. (2016). *Yöresel Gıdaların Yerel Ekonomik Kalkınmaya Katkıları: Ankara İli Araştırması.* Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı Doktora Tezi. Ankara.

Ayla, D. ve Altıntaş, D. (2017). Organik Üretim ve Pazarlama Sorunları Üzerine Bir Değerlendirme. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* 19(4), 7-17.

Babcock, B.A. (2003). Geographical Indications, Property Rights, and Value-Added Agriculture. *Iowa Ag Revew,* 9(4), 1.

Carpio, C.E. ve Isengildina-Massa, O. (2008). Consumer Willingness to Pay for Locally Grown Products: The Case of South Carolina. *Southern Agricultural Economics Association Annual Meeting,* Dallas, 2-6.

Çakır, M. (2019). Yöresel Ürünlerde Satın Almayı Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesine Yönelik Bir Uygulama Çalışması: Siirt İli Örneği. *KAÜİİBFD,* 10(20), 966-986.

Darby, K., Batte, M.T. ve Roe, B. (2008). Decomposing Local: A Conjoint Analysis of Locally Produced Foods. *American Journal of Agricultural Economics,* 90(1), 476-86.

Deselnicu O.C., Costanigro, M., Souza-Monteiro, D.M. ve McFadden, D.T. (2013). A Meta-Analysis of Geographical Indication Food Valuation Studies: What Drives the Premium for Origin-Based Labels?. *Journal of Agricultural and Resource Economics*, 38(2), 204-219.

Dokuzlu, S., Demir, B., Ürüm, B., Güler, V., Sarı, Y., Yıldız, G. ve Aksoy, O. (2019). Tüketicilerin Yöresel Ürün Satın Alma Davranışları: DAP Bölgesi Ürünleri. *Tarım Ekonomisi Dergisi,* 25(1), 97-108.

Doll, W.J., Xia, W. ve Torkzadeh, G. (1994). A Confirmatory Factor Analysis of the End-User Computing Satisfaction İnstrument. *MIS Quanerly,* December.

Gündoğdu, G. (2006). Türk Hukukunda Coğrafi İşaret Kavramı ve Korunması. *İÜHFM C. LXIII,* 1(2), 213-238.

Hardesty, S.D. (2008). Growing the Local Food Market. *American Journal of Agricultural Economic,* 90(5), 1289-1295.

İloğlu, N. (2014). *Coğrafi İşaretlerin Tescili ve Denetimi Üzerine Farklı Ülke Sistemlerinin İncelenmesi ve Türkiye Uygulaması.* Ankara: Türk Patent Enstitüsü Uzmanlık Tezi.

Jones, T.S. ve Earl, W.Jr. (1995). Why Satisfied Customers Defect. *Harward Business Review.* 73(6), 88-99.

Kurtuluş, K. (1998). *Pazarlama Araştırmaları.* Avcıol Basım-Yayın, İstanbul.

Martenson, R. (2007). Corporate Brand Image, Satisfaction And Store Loyalty: A Study of The Store As A Brand, Store Brands and Manufacturer Brands. *International Journal of Retail & Distribution Management,* 35(7), 544-555.

Mishra, P. ve Datta, B. (2011). Perpetual Asset Management of Customer-Based Brand Equity-The PAM Evaluator. *Current Research Journal of Social Sciences,* 3(1), 34-43.

Narin, M. ve İnanöz, N. (2016). Yöresel Gıda Ürünlerinin Kırsal Kalkınmaya Etkisi: Savaştepe/Sarıbeyler Üzerinde Bir Pilot Çalışma. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi,* 6(2), 81-88.

Oliver, R.L. (1999). Whence Consumer Loyalty. *Journal of Marketing,* 63(1), 33-44.

Töre-Başat, H., Sandıkçı, M. ve Çelik, S. (2017). Gastronomik Kimlik Oluşturmada Yöresel Ürünlerin Rolü: Ürünlerin Satış ve Pazarlanmasına Yönelik Bir Örnek Olay İncelemesi. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 5(2), 64-76.

Türk Patent ve Marka Kurumu (2017). http://anahtar.sanayi.gov.tr/tr /news/cografi-isaretle-yoresel-degerlerin-korunmasi/9835. Erişim Tarihi: 02.11.2024.

Uyar, A. (2018). *Müşteri İlişkileri ve Geleceği.* Efil Yayınları. Ankara.

Vandecandelaere, E. (2016). Geographical İndications: a tool for supporting sustainable food systems, in "Intellectual Property Rights for Geographical Indications: What is at stake in the TTIP? Arfini F., Mancini M.C., Veneziani M. and Donati M. eds.: *Cambridge Scholars Publishing.*

WTO, (2014). Uruguay Round Agreement: TRIPS Part II-Standards concerning the availability, scope and use of Intellectual Property Rights http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/27-tr.ps_04b_e.htm. Erişim Tarihi: 12.11.2024.

Yokuş, E. (2016). Satışın Şaşırtıcı İstatistikleri. 4. Bölüm: Müşteriyi Elde Tutma ve Referans İsteme. https://www.linkedin.com. Erişim Tarihi: 14.11.2024.

Zeithaml, V.A. (1988). Consumer Perceptions of Price, Quality, and Value: A Means-End Model and Synthesis of Evidence. *Journal of Marketing,* 52(3), 2-22.

https://www.nufusu.com/ilce/merkez_siirt-nufusu. Erişim Tarihi: 27.11.2024.

TÜRKİYE CUMHURİYETİNDE İŞ DÜNYASINDA YAŞANAN HUKUKSAL SÜREÇLER-KADININ İŞ DÜNYASINDAKİ YERİ VE ÖNEMİ

LEGAL PROCESSES IN THE BUSINESS WORLD IN THE REPUBLIC OF TURKEY-THE PLACE AND IMPORTANCE OF WOMEN IN THE BUSINESS WORLD

Selda KURTOĞLU
Trakya ve Rumeli Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enistitüsü-İktisat Ana Bilim Dalı-Fizyoterapi ve Rehabilitasyon 2.Sınıf
Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enistitüsü-Yönetim ve Organizasyon Bölümü
Orcıd Numarası:0009000654539572
2024-2025 Edirne-İstanbul

ÖZET
Kadın kavramı geçmişten günümüze,ilkel yaşamdan modernizme uzanan bu süreçte tartışmalar arasında kalan kavramların başında gelmektedir.Toplumsal cinsiyet kavramı tanımının önem kazandığı şu yüzyılda kadınlar iş dünyasında sesini,başarısını,duruşunu göstermeye başlarken,yöneticilerden,idarecilerden ve ev halkından yeterince destek görememektedir.
Kadının adının geçtiği her yer,her şekilde işlerini zorlaştırmaktadır.Toplumsal cinsiyet, (gender) kadının ve erkeğin sosyal olarak belirlenen rol ve sorumluluklarını ifade etmektedir.
21.yüzyılın ortalarında,hukuksal anlamda en önemlisi kuşkusuz insan haklarıdır.
İş hukukunun en önemlilerinden birisi,eşitlik,ahlak gibi kavramlardır.
Kısmi süreli çalışma,doğum izinleri,süt emzirme izinlerinin verilmesi gibi durumlardan bahsedilmektedir.
Kadınların aktif çalışma dünyasında,ayrımcılığa maruz kalmadan çalışmaktır.
Bu çalışmanın amacı,kadınların iş dünyasında haklarının var olduğunu göstermek,onların daha da bilinçlenmesini sağlamaktır.
Anahtar Kelimeler; Toplumsal cinsiyet,kadın erkek eşitliği,hukuksal süreç

ABSTRACT
The concept of woman is one of the most controversial concepts in this process from past to present, from primitive life to modernism. In this century, where the definition of the concept of gender has gained importance, women have started to show their voice, success and stance in the business world, but they do not receive enough support from managers, managers and households.
Everywhere where a woman's name is mentioned, it makes their job difficult in every way. Gender refers to the socially determined roles and responsibilities of men and women.
In the middle of the 21st century, the most important in the legal sense is undoubtedly human rights.
One of the most important aspects of labor law is concepts such as equality and morality.
Situations such as part-time work, maternity leave, breastfeeding leave are mentioned.
In the active working world of women, it is to work without being discriminated against.
The aim of this study is to show that women have rights in the business world and to raise their awareness.
Keywords; Gender, equality between men and women, legal process

TURKEY AND THRACE REGIONAL OF EDİRNE PROVINCE CONTRIBUTIONS TO THE ECONOMY

Selda KURTOĞLU
Trakya ve Rumeli Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enistitüsü-İktisat Ana Bilim Dalı-Fizyoterapi ve Rehabilitasyon 2.Sınıf
Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enistitüsü-Yönetim ve Organizasyon Bölümü
Orcid Numarası:0009000654539572
2024-2025 Edirne-İstanbul

ABSTRACT

Edirne province, when you look at its historical development;it is located in a fairly wide range.It is the 14th of our provinces, which are important border crossings that continue to develop with their rich and fertile agricultural lands, pioneering education and industry.it coincides with the order.When we look at the historical development of Edirne province, it has served as an asset to the Ottoman state for centuries.Of the hundreds of historical monuments built when it was the capital, 600-odd are still located here.Kırkpınar Wrestling continues to be a point of interest for local and foreign tourists every year with medical tourism.Çorlu Airport is located in a very important region due to its distance and proximity to Istanbul airport, as well as transportation pain.

By looking at the TR21 data, the provincial commodity exchange is located at a ratio of 2,469,459,336 and 6,970,131,621.When we look at these ratios, it is clearly seen that it has improved very much in terms of efficiency.When milk, egg and honey ratios are taken into consideration, the highest efficiency is 42%.

When looking at the average inputs of the data,Edirne province is very strong in the regional economy and country-based economy, with very strong agricultural lands, strong historical past and strong tourism potential in this respect.

Keywords: GENERAL,AGGREGATE SUPLY,MICRO ANALYSIS OF FARM FIRMS HOUSEHOLD AND FARM IMPUT MARKETS,AGRICULTURAL FINANCE-AGRICULTURAL

KIRKLARELİ İLİNİN TÜRKİYE VE AVRUPA EKONOMİSİNE KATKILARI

CONTRIBUTIONS OF KIRKLARELI PROVINCE TO TURKISH AND EUROPEAN

Selda KURTOĞLU
Trakya ve Rumeli Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enistitüsü-İktisat Ana Bilim Dalı-Fizyoterapi ve Rehabilitasyon 2.Sınıf
Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enistitüsü-Yönetim ve Organizasyon Bölümü
Orcıd Numarası:0009000654539572
2024-2025 Edirne-İstanbul

ÖZET

Kırklareli ilinin yüz ölçümü 6459 km,belde sayısı:21,köy sayısı ise;179 olarak belirlenmiştir.**Kırklareli**, Türkiye'nin Marmara Bölgesi'nin Trakya yakasında, doğuda Karadeniz, güneyde Tekirdağ, batıda Edirne ve kuzeyde Bulgaristan'ın Burgaz ile çevrili ildir.

Kırklareli ili nüfusu: **377.156**'dir. Bu nüfusun %83,12'si şehirlerde yaşamaktadır (2023 sonu). İlin yüzölçümü 6.459 km^2'dir. İlde km^2'ye **58 kişi** düşmektedir. (Bu sayı Lüleburgaz'da 153'dür.) İlde yıllık nüfus artış oranı %2,07 olmuştur. Tüm ilçelerde nüfus artmıştır. Nüfus artış oranı en yüksek ve en düşük ilçeler: Kofcaz(%8,26)-Babaeski(%0,51)

06 Şubat 2024 verilerine göre merkez ilçeyle beraber 8 ilçe, 21 belediye, bu belediyelerde 108 mahalle ve ayrıca 179 köy vardır.Ekonomisine bakılacak olursak Kırklareli tarım sanayisi ile birlikte gelişmekte olan illerimizden bir tanesidir.Buğday,arpa,yulaf ve benzeri tarım ürünleri topraklarının verimliliği sayesinde yetiştirilmektedir.Böylelikle tarım ekonomisi tarım sanayisine dönüşmek ile birlikte gelişmeye devam etmektedir.Eğitim oranlarının yüksek olması şehirde modernliğin ve eğitimin önemli olduğunu göstermektedir.

Alpullu Şeker Fabrikası,Trakya Cam Sanayi ve bilumum fabrikalar ise hem üretim hem istihdam olarak şehri canlandırmaktadır.

Ithalat ve ihracat oranlarını karşılaştırdığımız zaman bakıldığında,ihracat oranları 2015 yılında 502,029 iken,2022 yılında 342,996 tür.

İthalat oranlarına bakıldığı zaman ise 2016 yılında 325,991 iken 2022 yılında ise bu oran 177,109 ile düşüş olmuştur.

Kişi başına düşen ithalat oranı;927 iken-480 e düşmüştür.İhracatçı firma sayısı ise,96-199 oranında gelişmiştir.

Süt ürünlerinde ise %30,yumurta oranında %24,balda ise bu oran %34 tür.

K. baş;%34,büyükbaş ise,17,28,kümes ise daha düşük sayıda yer almaktadır.Tekirdağ-2623,Edirne-210,Kırklareli'de ise,480 kişi başına düşen ithalat oranı olmaktadır.İthalat yapılan ülkelerin başında İspanya,Çin,Ukranya,Fransa ve Bulgaristan gelirken,ihracat yapılan ülkelerde ise durum şu şekildedir;

Bulgaristan,Ukranya,Finlandiya,Avusturya ve Çin olmak üzere söylenebilmektedir.

Anahtar Kelimeler:Süt Ürünleri, Kümes Hayvanları, İhracat

ABSTRACT

The surface area of Kırklareli province is 6459 km, the number of towns: 21, the number of villages; It was determined as 179. Kırklareli is a province on the Thracian side of the Marmara Region of Turkey, bordered by the Black Sea to the east, Tekirdag to the south, Edirne to the west, and Burgas to Bulgaria to the north.

Population of Kırklareli province: 377,156. 83.12% of this population lives in cities (end of 2023). The area of the province is 6,459 km2. There are 58 people per km2 in the province. (This number is 153 in Lüleburgaz.) The annual population growth rate in the province was 2.07%. The population has increased in all districts. Districts with the highest and lowest population growth rates: Kofçaz (8.26%)- Babaeski (0.51%)According to the data of February 06, 2024, there are 8 districts, 21 municipalities, 108 neighborhoods and also 179 villages in these municipalities, including the central district. If we look at its economy, Kırklareli is one of our developing provinces with its agricultural industry. Wheat, barley, oats and similar agricultural products are grown thanks to the fertility of the soils. Thus, the agricultural economy continues to develop with the transformation into an agricultural industry. The high education rates show that modernity and education are important in the city.

Alpullu Sugar Factory, Trakya Glass Industry and all factories revitalize the city in terms of both production and employment.

When we compare the import and export rates, the export rates were 502,029 in 2015 and 342,996 in 2022.

When we look at the import rates, while it was 325,991 in 2016, this rate decreased with 177,109 in 2022.It has developed by 199%.

It is 30% in dairy products, 24% in eggs, and 34% in honey.

K.head, 34%, cattle, 17, 28, poultry house, 34%, 17, 28, poultry house, 34%, cattle, 17, 28, poultry, 34%, cattle, 17, 28, poultry, 34%, cattle, 17, 28, poultry, 34% In Tekirdağ-2623, Edirne-210, Kırklareli, there is an import rate per 480 people.Spain, China, Ukraine, France and Bulgaria are the leading countries of import, while the situation in the export countries is as follows;

Bulgaria, Ukraine, Finland, Austria and China.

Keywords:dairy products, poultry,export countries is as follows,

DİJİTAL DÜNYADA BİLGİ YÖNETİMİ: İNFOHEBEZİTE İLE MÜCADELE YÖNTEMLERİ

INFORMATION MANAGEMENT IN THE DIGITAL WORLD: METHODS TO COMBAT INFOBEZING

Dr.Gönül GÜL
Çankırı Karatekin Üniversitesi Meslek Yüksekokulu
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-7757-0437

Dr. Nurdan APAYDIN
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-0244-2422

ÖZET

Dijital çağın hızla gelişen teknolojileri, bilgiye erişimi her zamankinden daha kolay ve hızlı hale getirmiştir. İnternet, akıllı telefonlar, sosyal medya ve diğer dijital araçlar sayesinde bilgi akışı sürekli ve yoğundur. Ancak, bu kolaylık ve hız, bireyler ve işletmeler için yeni zorlukları da beraberinde getirmiştir. Bilgi aşırı yüklemesi, diğer bir deyişle infohebezite, bu zorlukların başında gelir. İnfohebezite, aşırı bilgi akışı nedeniyle bireylerin ve organizasyonların karar verme süreçlerini zorlaştıran, iş performansını olumsuz etkileyen ve verimlilik kaybına yol açan bir durumdur. Bilgi obezitesi (infohebezite), dijital dünyada karşılaşılan en önemli sorunlardan biridir. Bu kavram, aşırı bilgi yükü ve bilgi kirliliği nedeniyle ortaya çıkan zihinsel ve fiziksel rahatsızlıkları tanımlar. Dijital çağda, bilgiye erişim kolaylığı ve hızının artması, bireyler ve örgütler için yönetilmesi zor bir bilgi yükü yaratmaktadır. Bu nedenle, etkin bilgi yönetimi stratejileri geliştirmek hayati öneme sahiptir. Bu makale, bilgi yönetim sistemlerinin geliştirilmesi, bilgi okuryazarlığı eğitimi, dijital detoks uygulamaları, bilgi kültürünün teşvik edilmesi ve bilgi güvenliği önlemlerini içeren mücadele yöntemlerini incelemektedir. Bilgi yönetim sistemleri, bilgi yükünü kontrol altına alarak doğru bilgiye hızlı ve güvenilir bir şekilde erişimi sağlar. Bilgi okuryazarlığı eğitimi, bireylerin bilgiye ulaşma, değerlendirme ve kullanma becerilerini geliştirir. Dijital detoks uygulamaları, bireylerin dijital cihazlardan uzak kalarak zihinsel sağlığını korumasına yardımcı olurken, bilgi kültürünün teşvik edilmesi, örgütler içinde bilgi paylaşımını ve iş birliğini artırır. Bilgi güvenliği önlemleri ise bilginin doğruluğunu ve güvenliğini sağlar. Bu stratejiler, bilgi obezitesinin olumsuz etkilerini azaltmak ve dijital dünyada sürdürülebilir bilgi yönetimini sağlamak için kritik öneme sahiptir. Bilgi aşırı yüklemesi, bilgiye ulaşmanın kolaylaştığı ve hızlandığı bu dönemde, bireylerin ve organizasyonların doğru ve önemli bilgilere odaklanmalarını zorlaştırır. Bu durum, karar verme süreçlerinin yavaşlamasına, stres ve tükenmişlik sendromuna yol açabilir. Ayrıca, yanlış veya gereksiz bilgilerle dolu bir bilgi ortamı, iş performansını düşürerek organizasyonların rekabet gücünü zayıflatabilir. Bu çalışmada, dijital dünyada bilgi yönetimi ve infohebezite ile mücadele yöntemleri kapsamlı bir şekilde ele alınacaktır. Öncelikle, bilgi filtreleme ve önceliklendirme tekniklerinin, bireylerin ve organizasyonların gereksiz bilgileri elemelerine ve önemli bilgilere

odaklanmalarına nasıl yardımcı olabileceği incelenecektir. Ardından, teknoloji kullanımının optimize edilmesi için stratejiler sunulacak ve bilgi yönetimi yazılımları, otomasyon araçları gibi dijital çözümlerin bilgi yükünü nasıl azaltabileceği tartışılacaktır. Bu stratejilerin, bireylerin ve organizasyonların bilgi aşırı yüklemesiyle başa çıkmalarına ve iş performanslarını artırmalarına nasıl katkıda bulunabileceği değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Bilgi Yönetimi, İnfohebezite, Dijital Detoks.

ABSTRACT

The rapidly developing technologies of the digital age have made access to information easier and faster than ever before. Thanks to the internet, smartphones, social media and other digital tools, the flow of information is continuous and intense. However, this ease and speed has also brought new challenges for individuals and businesses. Information overload, or infohebezite, is one of these challenges. Infobesity is a situation that complicates the decision-making processes of individuals and organizations due to excessive information flow, negatively affects business performance and leads to loss of productivity. Information obesity (infohebesity) is one of the most important problems in the digital world. This concept describes the mental and physical ailments caused by information overload and information pollution. In the digital age, the increasing ease and speed of access to information creates an information overload that is difficult for individuals and organizations to manage. Therefore, it is vital to develop effective knowledge management strategies. This paper examines ways to tackle this challenge, including the development of knowledge management systems, information literacy training, digital detox practices, the promotion of a knowledge culture, and information security measures. Information management systems control information overload and provide fast and reliable access to the right information. Information literacy training improves individuals' ability to access, evaluate and use information. Digital detox practices help individuals maintain their mental health by staying away from digital devices, while promoting knowledge culture increases knowledge sharing and collaboration within organizations. Information security measures ensure the accuracy and safety of information. These strategies are critical to mitigate the negative effects of information overload and ensure sustainable knowledge management in the digital world. Information overload makes it difficult for individuals and organizations to focus on the right and important information at a time when access to information is becoming easier and faster. This can lead to slow decision-making processes, stress and burnout syndrome. Moreover, an information environment filled with inaccurate or unnecessary information can weaken the competitiveness of organizations by reducing business performance. In this study, information management in the digital world and methods to combat infohebezite will be discussed comprehensively. First, it will examine how information filtering and prioritization techniques can help individuals and organizations eliminate unnecessary information and focus on important information. Then, strategies for optimizing the use of technology will be presented and how digital solutions such as knowledge management software and automation tools can

reduce information overload. It will assess how these strategies can contribute to helping individuals and organizations cope with information overload and improve their business performance.

Keywords: Knowledge Management, İnfo-Obesity, Digital Detox.

GİRİŞ

Dijital çağın hızla gelişen teknolojileri, bilgiye erişimi her zamankinden daha kolay ve hızlı hale getirmiştir. İnternet, akıllı telefonlar, sosyal medya ve diğer dijital araçlar sayesinde bilgi akışı sürekli ve yoğundur. Ancak, bu kolaylık ve hız, bireyler ve işletmeler için yeni zorlukları da beraberinde getirmiştir. Bilgi aşırı yüklemesi, diğer bir deyişle infohebezite, bu zorlukların başında gelir. İnfohebezite, aşırı bilgi akışı nedeniyle bireylerin ve organizasyonların karar verme süreçlerini zorlaştıran, iş performansını olumsuz etkileyen ve verimlilik kaybına yol açan bir durumdur.

Bilgi aşırı yüklemesi, bilgiye ulaşmanın kolaylaştığı ve hızlandığı bu dönemde, bireylerin ve organizasyonların doğru ve önemli bilgilere odaklanmalarını zorlaştırır. Bu durum, karar verme süreçlerinin yavaşlamasına, stres ve tükenmişlik sendromuna yol açabilir. Ayrıca, yanlış veya gereksiz bilgilerle dolu bir bilgi ortamı, iş performansını düşürerek organizasyonların rekabet gücünü zayıflatabilir.

Bu makalede, dijital dünyada bilgi yönetimi ve infohebezite ile mücadele yöntemleri kapsamlı bir şekilde ele alınacaktır. Öncelikle, bilgi filtreleme ve önceliklendirme tekniklerinin, bireylerin ve organizasyonların gereksiz bilgileri elemelerine ve önemli bilgilere odaklanmalarına nasıl yardımcı olabileceği incelenecektir. Ardından, teknoloji kullanımının optimize edilmesi için stratejiler sunulacak ve bilgi yönetimi yazılımları, otomasyon araçları gibi dijital çözümlerin bilgi yükünü nasıl azaltabileceği tartışılacaktır. Bu stratejilerin, bireylerin ve organizasyonların bilgi aşırı yüklemesiyle başa çıkmalarına ve iş performanslarını artırmalarına nasıl katkıda bulunabileceği değerlendirilecektir.

1. Kuramsal Çerçeve

Dijital dünyada bilgi yönetimi, bilgiye erişim, bilgi paylaşımı ve bilgi kullanımı süreçlerinin etkin bir şekilde yönetilmesini gerektirir. Bu süreçler, dijital teknolojilerin ve internetin hızla gelişmesiyle birlikte daha karmaşık hale gelmiştir. Bu bağlamda, infohebezite kavramı, dijital bilgi yönetimi ile yakından ilişkilidir. Bu makalede, dijital dünyada bilgi yönetiminin nasıl olması gerektiği ve infohebezite ile ilişkili kavramlar ele alınacaktır.

1.1.Bilgi Yönetimi Kavramı

Bilgi yönetimi, bilgiye erişim, bilgi paylaşımı ve bilgi kullanımı süreçlerinin etkin bir şekilde yönetilmesini amaçlayan bir disiplindir. Bilgi yönetiminin temel amacı, doğru bilginin doğru zamanda ve doğru kişiye ulaştırılmasını sağlamaktır (Davenport & Prusak, 1998). Dijital

dünyada bilgi yönetimi, dijital teknolojilerin ve internetin sunduğu fırsatları ve zorlukları dikkate alarak, bu süreçleri optimize etmeyi hedefler (Alavi & Leidner, 2001).

Dijital Dünyada Bilgi Yönetimi

Dijital dünyada bilgi yönetimi, bilgiye hızlı erişim, bilgi paylaşımının kolaylığı ve bilgi depolama kapasitelerinin artması gibi avantajları beraberinde getirir (Choo, 2002). Ancak, bu avantajlar beraberinde çeşitli zorlukları da getirir. Özellikle, bilgi kirliliği, bilgi güvenliği ve bilgi doğruluğu gibi konular, dijital bilgi yönetiminin kritik unsurlarıdır (Nonaka, 1994).

Bilgi yönetimi süreçleri, dijital dünyada şu şekilde ele alınmalıdır:

- **Bilgi Erişimi ve Toplama**: Dijital kaynaklardan hızlı ve etkili bilgi toplama yöntemlerinin geliştirilmesi (Marchionini, 1995).
- **Bilgi Organizasyonu ve Depolama**: Toplanan bilgilerin düzenli bir şekilde organize edilmesi ve güvenli bir şekilde depolanması (Kanter, 2009).
- **Bilgi Paylaşımı ve Dağıtımı**: Bilginin doğru kişilere, doğru zamanda ve doğru formatta ulaştırılması (Alavi & Leidner, 2001).
- **Bilgi Kullanımı ve Analizi**: Toplanan bilgilerin analiz edilmesi ve karar verme süreçlerinde etkin bir şekilde kullanılması (Choo, 2002).

1.2.İnfohebezite Kavramı ve Dijital Bilgi Yönetimi

İnfohebezite, dijital dünyada bilgi yönetiminin karşılaştığı en büyük zorluklardan biridir. Bilgiye hızlı ve kolay erişim imkanının artması, bireylerin aşırı bilgi yüklenmesine ve bu bilgiyi etkili bir şekilde işleyememe durumuna yol açmaktadır (Eppler & Mengis, 2004). İnfohebezite, bilgi yönetimi süreçlerini olumsuz etkileyerek, bilgiye olan güveni azaltmakta ve bilgiye dair karar verme süreçlerini zorlaştırmaktadır (Bawden & Robinson, 2009).

İnfohebezite ile İlişkili Kavramlar

- **Bilgi Kirliliği**: Dijital dünyada bilgi kirliliği, doğru ve güvenilir bilgilerin yanlış veya yanıltıcı bilgilerle karışması durumudur. Bu durum, bilgiye erişim ve bu bilgiyi değerlendirme süreçlerini zorlaştırır (Floridi, 2010).
- **Bilgi Güvenliği**: Dijital bilgi yönetiminde, bilginin güvenli bir şekilde depolanması ve paylaşılması büyük önem taşır. Bilgi güvenliği, bilgiye yetkisiz erişimi ve bilgi kaybını önlemeyi amaçlar (von Solms & van Niekerk, 2013).
- **Bilgi Doğruluğu**: Dijital dünyada bilgi doğruluğu, erişilen ve kullanılan bilgilerin güvenilir ve doğru olmasını ifade eder. Bilgi doğruluğunun sağlanması, infohebezite ile mücadelede kritik bir rol oynar (Floridi, 2010).
- **Bilgi Yorgunluğu**: Aşırı bilgi yüklenmesi sonucu bireylerde bilgi yorgunluğu meydana gelir. Bu durum, bireylerin bilgiye karşı duyarsızlaşmasına ve bilgiye olan ilgilerini kaybetmelerine neden olur (Bawden & Robinson, 2009).

- **Bilgi Okuryazarlığı**: Bilgi okuryazarlığı, bireylerin bilgiye erişim, bu bilgiyi değerlendirme ve etkin bir şekilde kullanma yeteneklerini ifade eder. Dijital dünyada bilgi okuryazarlığı, infohebezite ile başa çıkmada önemli bir beceridir (Julien & Barker, 2009).

Dijital dünyada bilgi yönetimi, bilgiye hızlı erişim ve bilgi paylaşımı gibi avantajlar sunarken, aynı zamanda infohebezite, bilgi kirliliği ve bilgi güvenliği gibi zorluklarla da karşı karşıyadır. Bilgi yönetimi süreçlerinin etkin bir şekilde yürütülmesi, bu zorlukların üstesinden gelmek için kritik öneme sahiptir. İnfohebezite ile ilişkili kavramların anlaşılması ve bu kavramlarla mücadele edilmesi, dijital dünyada bilgi yönetiminin başarısını artıracaktır.

1.3.İnfohebezite Kavramı: Tanımı, Nedenleri ve Sonuçları

"Infohebezite" terimi, bilgi çağında aşırı bilgi yüklenmesini ve bunun bireyler ve organizasyonlar üzerindeki olumsuz etkilerini ifade etmek için kullanılır. Kavram, ilk olarak 1990'larda ortaya çıkmıştır. Bu dönemde, özellikle dijital teknolojilerin hızla gelişmesi ve internetin yaygınlaşmasıyla birlikte, insanların bilgiye erişiminde büyük bir artış yaşanmıştır. Bu durum, bilgiye ulaşmanın kolaylaşmasıyla birlikte, bilgi miktarının da büyük ölçüde artmasına neden olmuştur. İnfohebezite terimi, akademik literatürde ilk olarak 1990'ların sonlarında ve 2000'lerin başlarında kullanılmaya başlanmıştır. Bu dönemde, bilgi yönetimi ve bilişim teknolojileri alanında yapılan araştırmalar, bilgi obezitesi kavramını incelemiş ve bu durumun bireyler ve organizasyonlar üzerindeki etkilerini araştırmıştır.

İnfohebezite, bilgi çağında yaygın olarak karşılaşılan bir fenomen olup, bireylerin aşırı bilgi yüklenmesi ve bu bilgiyi işleyememe durumunu ifade eder. İlk olarak bilgi toplumu ile beraber ortaya çıkan bu kavram, modern teknoloji ve internetin yaygınlaşmasıyla birlikte daha belirgin hale gelmiştir (Eppler & Mengis, 2004). İnfohebezite, bireylerin karar verme süreçlerini olumsuz etkileyen, bilgiye erişim kolaylığına rağmen bilgi kalitesini düşüren ve sonuç olarak bireylerin zihinsel sağlığını tehdit eden bir durumdur (Bawden & Robinson, 2009).

Bilgi obezitesi kavramı, David Shenk'in "Data Smog: Surviving the Information Glut" adlı kitabında geniş bir şekilde ele alınmıştır. Shenk, bilgi çağının yarattığı aşırı bilgi yüklenmesinin, bireylerin karar verme süreçlerini nasıl olumsuz etkilediğini ve dikkat dağınıklığına yol açtığını tartışmıştır (Shenk, 1997).

Wurman, "Information Anxiety 2" adlı kitabında bilgi anksiyetesi ve bilgi obezitesi kavramlarını ele almış ve bilgi yönetimi stratejilerinin önemini vurgulamıştır (Wurman, 2001).

Eppler ve Mengis, "The Concept of Information Overload: A Review of Literature from Organization Science, Accounting, Marketing, MIS, and Related Disciplines" adlı makalelerinde bilgi obezitesi kavramını detaylı bir şekilde incelemiş ve bu kavramın farklı disiplinlerdeki yansımalarını tartışmışlardır (Eppler & Mengis, 2004).

Türkiye'de bilgi obezitesi kavramı üzerine yapılan akademik çalışmalar, genellikle bilgi yönetimi, bilgi okuryazarlığı ve dijitalleşme konularına odaklanmıştır. Karabulut (2010) ve Karagözoğlu Aslıyüksek (2015) gibi araştırmacılar, dijitalleşmenin bilgi yönetimi üzerindeki etkilerini ve bilgi obezitesi ile başa çıkma stratejilerini ele almışlardır.

Yılmaz ve Kaya (2022) tarafından yapılan "İnfobezite: X ve Y Kuşaklarına Yönelik Bir Araştırma" başlıklı çalışmada, yeni iletişim teknolojilerinin sınırsız internet ortamında büyük miktarda veri erişimini nasıl sağladığı ve bu durumun bireyler üzerindeki etkileri incelenmiştir. Araştırma, bilgiye erişimde büyük oranda internete yönelindiğini ve bu bilgi fazlalığının kafa karışıklığı, stres ve zaman kaybı gibi olumsuz etkiler yarattığını saptamıştır.

Demir (2020) tarafından yapılan "Bilişim Çağında Bilginin Değişen Yüzü: İnfobezite Üzerine Kavramsal Bir İnceleme" başlıklı çalışmada, dijital dünyanın bilgi niteliğini nasıl değiştirdiği ve bu değişimin bilgi obezitesi ile ilişkisi ele alınmıştır. Çalışma, dijital çağda bilgiye erişim kolaylığı ve bu bilginin doğruluğu konusunda yaşanan zorlukları vurgulamaktadır.

a. Nedenleri

İnfohebezitenin başlıca nedenlerinden biri, dijital teknolojilerin ve internetin hızlı gelişimiyle birlikte bilgiye erişimin artmasıdır (Wilson, 2001). İnternet, sosyal medya ve diğer dijital platformlar aracılığıyla sürekli olarak bilgi bombardımanına maruz kalmak, bireylerin bu bilgiyi etkili bir şekilde işlemesini zorlaştırmaktadır (Schroeder, 2014). Ayrıca, bilgi üretiminin artışı ve bu bilgilerin doğruluğunu teyit etme zorluğu, bireylerin güvenilir bilgiye ulaşmasını güçleştirmektedir (Case, 2006).

Diğer bir neden ise bilgi tüketim alışkanlıklarındaki değişikliklerdir. İnsanlar artık daha fazla kaynaktan bilgi edinmeye çalışmakta ve bu kaynaklar arasında sürekli olarak geçiş yapmaktadır (Spink & Cole, 2006). Bu durum, bilgi yorgunluğuna yol açmakta ve bilgiye dair dikkat süresini azaltmaktadır (Savolainen, 2007).

İnfohebezite kavramı, dijitalleşme ve bilgi akışının hızlanmasıyla gelecekte daha da önem kazanacaktır. Bireysel düzeyde, artan bilgi miktarı ve bilgi kirliliği bireylerin zihinsel sağlığını olumsuz etkileyebilir, dikkat dağınıklığına ve stres gibi sorunlara yol açabilir. Zaman yönetimi de bu süreçte zorlaşır. Örgütsel düzeyde ise, doğru bilgiye ulaşma ve karar verme süreçleri karmaşıklaşabilir, bu da verimlilik ve üretkenlikte azalmaya neden olabilir. Bu nedenle, bilgi yönetimi stratejilerinin geliştirilmesi ve uygulanması hem bireysel hem de örgütsel başarının sürdürülmesi açısından kritik hale gelecektir (Demir, 2020; Yılmaz & Kaya, 2022).

b. Sonuçları

İnfohebezitenin bireyler ve toplum üzerindeki etkileri oldukça geniş kapsamlıdır. Bireyler açısından, bilgi aşırı yüklenmesi stres, anksiyete ve karar verme yetilerinde bozulmalara yol açabilmektedir (Edmunds & Morris, 2000). Bu durum, bireylerin hem kişisel hem de profesyonel yaşamlarında verimliliklerini düşürebilmektedir (Jackson & Farzaneh, 2012).

Toplumsal düzeyde ise, bilgi kirliliği ve dezenformasyonun yayılması, toplumsal güveni zedelemekte ve demokratik süreçlere olan güveni azaltmaktadır (Floridi, 2010). Bilgi kaynaklarının çeşitliliği ve bu kaynakların güvenilirliğinin sorgulanması, bilgiye olan genel güveni azaltmakta ve toplumsal kutuplaşmayı artırmaktadır (Sunstein, 2001).

2. Dijital Dünyada Bilgi Yönetimi ve İnfohebezite İlişkisinin Çözümü

Dijital dünyada bilgi yönetimi ve infohebezite arasındaki ilişki, günümüz bireyleri ve organizasyonları için önemli bir meydan okumadır. Bilgiye erişim kolaylaştıkça ve bilgi miktarı arttıkça, bireyler ve örgütler aşırı bilgi yüklenmesi ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu durum, hem bireysel hem de örgütsel düzeyde verimliliği ve karar verme süreçlerini olumsuz etkileyebilir. Bu makalede, dijital dünyada bilgi yönetimi ve infohebezite arasındaki ilişki ele alınacak ve bu ilişkinin çözümüne yönelik öneriler sunulacaktır.

2.1. Bireysel Düzeyde Çözüm Önerileri

- **Bilgi Okuryazarlığı Eğitimi**: Bireylerin bilgiye erişim, bilgiyi değerlendirme ve etkin kullanma becerilerini geliştirmek için bilgi okuryazarlığı eğitimleri verilmelidir (Julien & Barker, 2009). Bu eğitimler, bireylerin bilgi kirliliğini ayırt etme yeteneklerini artıracaktır.
- **Dijital Detoks ve Bilgi Diyeti**: Bireyler, belirli aralıklarla dijital detoks yaparak ve bilgi diyetleri uygulayarak bilgi yüklenmesini azaltabilirler (Eppler & Mengis, 2004). Bu uygulamalar, bireylerin bilgiye olan duyarlılıklarını ve dikkat sürelerini artırabilir.
- **Bilgi Yönetim Araçlarının Kullanımı**: Bireyler, bilgi yönetim araçları ve yazılımları kullanarak bilgilerini daha iyi organize edebilir ve yönetebilirler (Davenport & Prusak, 1998). Bu araçlar, bilgiyi filtreleyerek ve önceliklendirerek infohebeziteyi azaltabilir.

2.2. Örgütsel Düzeyde Çözüm Önerileri

- **Bilgi Yönetim Sistemlerinin Geliştirilmesi**: Organizasyonlar, bilgi yönetim sistemlerini geliştirerek çalışanların bilgiye hızlı ve güvenilir bir şekilde erişimini sağlamalıdır (Alavi & Leidner, 2001). Bu sistemler, bilgi doğruluğunu ve güvenliğini artırarak infohebeziteyi azaltabilir.
- **Bilgi Kültürünün Teşvik Edilmesi**: Organizasyonlar, bilgi paylaşımını ve işbirliğini teşvik eden bir bilgi kültürü oluşturmalıdır (Choo, 2002). Bu, bilgiye olan güveni artırabilir ve bilgi kirliliğini azaltabilir.
- **Eğitim ve Farkındalık Programları**: Organizasyonlar, çalışanlarına bilgi okuryazarlığı ve bilgi yönetimi konularında düzenli eğitimler ve farkındalık programları sunmalıdır (Nonaka, 1994). Bu, çalışanların bilgiye daha bilinçli ve eleştirel bir şekilde yaklaşmalarını sağlar.

- **Bilgi Güvenliği Önlemleri**: Organizasyonlar, bilgi güvenliği önlemleri alarak bilgi kaybını ve yetkisiz erişimi önlemelidir (von Solms & van Niekerk, 2013). Bu, bilgiye olan güveni artırır ve infohebezitenin olumsuz etkilerini azaltır.

2.3.Bireysel ve Örgütsel Açıdan Sonuçlar

a. Bireysel Sonuçlar

- **Stres ve Anksiyetenin Azalması**: Bilgi yüklenmesinin azalması, bireylerin stres ve anksiyete düzeylerini düşürebilir (Bawden & Robinson, 2009).
- **Verimliliğin Artması**: Bireyler, bilgiye daha hızlı ve doğru bir şekilde erişerek işlerini daha verimli bir şekilde yürütebilirler (Jackson & Farzaneh, 2012).
- **Karar Verme Yetilerinin İyileşmesi**: Doğru ve güvenilir bilgiye erişim, bireylerin karar verme süreçlerini olumlu yönde etkiler (Savolainen, 2007).

b. Örgütsel Sonuçlar

- **Rekabet Avantajının Artması**: Etkin bilgi yönetimi, organizasyonların rekabet avantajını artırır (Davenport & Prusak, 1998).
- **İnovasyon ve Yaratıcılığın Desteklenmesi**: Bilgi paylaşımı ve işbirliği kültürü, inovasyon ve yaratıcılığı teşvik eder (Nonaka, 1994).
- **Çalışan Memnuniyetinin Artması**: Bilgiye kolay erişim ve güvenilir bilgi yönetim sistemleri, çalışan memnuniyetini artırır (Choo, 2002).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Dijital dünyada bilgi yönetimi ve infohebezite arasındaki ilişki, modern bireyler ve organizasyonlar için önemli bir meydan okumadır. Hem bireysel hem de örgütsel düzeyde alınacak önlemler ve stratejiler, bu sorunların üstesinden gelmek ve bilgi yönetimini etkin bir şekilde gerçekleştirmek için kritik öneme sahiptir. Bilgi okuryazarlığı eğitimi, dijital detoks, bilgi yönetim araçlarının kullanımı, bilgi yönetim sistemlerinin geliştirilmesi, bilgi kültürünün teşvik edilmesi ve bilgi güvenliği önlemleri, bu süreçte etkili çözüm yollarıdır.

Dijital dünyada bilgi yönetimi ve infohebezite arasındaki ilişki, modern bireyler ve organizasyonlar için önemli bir meydan okuma teşkil etmektedir. İnfohebezite, bireylerin ve organizasyonların aşırı bilgi yüküyle başa çıkma yeteneklerini zorlamakta ve verimliliklerini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu sorunun üstesinden gelmek ve bilgi yönetimini etkin bir şekilde gerçekleştirmek için hem bireysel hem de örgütsel düzeyde alınacak önlemler ve stratejiler kritik öneme sahiptir.

Dijital dünyada bilgi yönetimi ve infohebezite ile başa çıkmak, modern bireyler ve organizasyonlar için önemli bir meydan okumadır. Bilgi okuryazarlığı eğitimi, dijital detoks, bilgi yönetim araçlarının kullanımı, bilgi yönetim sistemlerinin geliştirilmesi, bilgi kültürünün teşvik edilmesi ve bilgi güvenliği önlemleri, bu süreçte etkili çözüm yolları olarak öne çıkmaktadır. Bu stratejiler, bireylerin ve organizasyonların bilgi yönetim süreçlerini optimize

etmelerine ve bilgi yükünün olumsuz etkilerini minimize etmelerine yardımcı olur. Böylece hem bireysel hem de örgütsel düzeyde verimlilik ve başarı sağlanabilir.

Bilgi okuryazarlığı eğitimi, çalışanların bilgiye erişim, değerlendirme ve kullanma becerilerini geliştirmelerine yardımcı olur. Bu eğitimler, bilgi yükünün etkin yönetimini sağlayarak bilgi obezitesini azaltabilir. Sürekli ve güncel eğitim programları, dijital dünyada hızlı değişen dinamiklere uyum sağlamayı kolaylaştırır. Bilgi okuryazarlığı eğitimi, çalışanların bilgiye dayalı karar alma süreçlerinde daha etkin olmalarını sağlar ve iş performansını artırır.

Dijital detoks uygulamaları, çalışanların belirli dönemlerde dijital cihazlardan uzaklaşmalarını teşvik ederek zihinsel dinlenme ve odaklanmayı artırır. Bu uygulamalar, çalışanların iş stresi ile başa çıkma becerilerini geliştirir ve genel iş memnuniyetini artırır. Ayrıca, bilgi yönetim araçlarının etkin kullanımı, iş akışlarını optimize eder ve bilgi yükünü yönetilebilir seviyelere indirir. Bu araçlar, bilgiye erişimi kolaylaştırarak iş verimliliğini artırır.

KAYNAKÇA

Alavi, M., & Leidner, D. E. (2001). Review: Knowledge management and knowledge management systems: Conceptual foundations and research issues. *MIS Quarterly, 25*(1), 107-136. https://doi.org/10.2307/3250961

Bawden, D., & Robinson, L. (2009). The dark side of information: Overload, anxiety, and other paradoxes and pathologies. *Journal of Information Science, 35*(2), 180-191. https://doi.org/10.1177/0165551508095781

Case, D. O. (2006). Looking for information: A survey of research on information seeking, needs, and behavior. Academic Press.

Choo, C. W. (2002). *Information management for the intelligent organization: The art of scanning the environment*. Information Today, Inc.

Davenport, T. H., & Prusak, L. (1998). *Working knowledge: How organizations manage what they know*. Harvard Business School Press.

Demir, Z. (2020). Bilişim Çağında Bilginin Değişen Yüzü: İnfobezite Üzerine Kavramsal Bir İnceleme. *MAKÜ-Uygulamalı Bilimler Dergisi*. Retrieved from DergiPark.

Edmunds, A., & Morris, A. (2000). The problem of information overload in business organisations: A review of the literature. *International Journal of Information Management, 20*(1), 17-28. https://doi.org/10.1016/S0268-4012(99)00051-1

Eppler, M. J., & Mengis, J. (2004). The concept of information overload: A review of literature from organization science, accounting, marketing, MIS, and related disciplines. *The Information Society, 20*(5), 325-344. https://doi.org/10.1080/01972240490507974

Eppler, M. J., & Mengis, J. (2004). The concept of information overload: A review of literature from organization science, accounting, marketing, MIS, and related disciplines. *The Information Society*, 20(5), 325-344.

Floridi, L. (2010). Information: A very short introduction. Oxford University Press.

Jackson, T. W., & Farzaneh, P. (2012). Theory-based model of factors affecting information overload. *International Journal of Information Management, 32*(6), 523-532. https://doi.org/10.1016/j.ijinfomgt.2012.04.006

Julien, H., & Barker, S. (2009). How high-school students find and evaluate scientific information: A basis for information literacy skills development. *Library & Information Science Research, 31*(1), 12-17. https://doi.org/10.1016/j.lisr.2008.10.008

Kanter, J. (2009). Knowledge management, practically speaking. *Information Systems Management, 26*(3), 263-272. https://doi.org/10.1080/10580530903017965

Karabulut, D. (2010). Bilgisayara dayalı iletişim: Kutup-L tartışma listesinin bibliyometrik analizi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Karagözoğlu Aslıyüksek, M. (2015). Türkiye'de Bilgi ve Belge Yönetimi bölümlerinde hazırlanan lisansüstü tezlerde dijitalleşme ve dijital kültür etkisi: 1993-2013. İsmet Binark Armağanı. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 189-204.

Marchionini, G. (1995). *Information seeking in electronic environments*. Cambridge University Press.

Nielsen, J. (2011). *Usability engineering*. Morgan Kaufmann.

Nonaka, I. (1994). A dynamic theory of organizational knowledge creation. *Organization Science, 5*(1), 14-37. https://doi.org/10.1287/orsc.5.1.14

Nonaka, I. (1994). A dynamic theory of organizational knowledge creation. *Organization Science, 5*(1), 14-37. https://doi.org/10.1287/orsc.5.1.14

Pariser, E. (2011). The filter bubble: What the Internet is hiding from you. Penguin Press.

Pariser, E. (2011). The filter bubble: What the Internet is hiding from you. Penguin Press.

Savolainen, R. (2007). Filtering and withdrawing: Strategies for coping with information overload in everyday contexts. *Journal of Information Science, 33*(5), 611-621. https://doi.org/10.1177/0165551506077418

Savolainen, R. (2007). Filtering and withdrawing: Strategies for coping with information overload in everyday contexts. *Journal of Information Science, 33*(5), 611-621. https://doi.org/10.1177/0165551506077418

Schroeder, R. (2014). Big data and the brave new world of social media research. *Big Data & Society, 1*(2), 2053951714563194. https://doi.org/10.1177/2053951714563194

Schroeder, R. (2014). Big data and the brave new world of social media research. *Big Data & Society, 1*(2), 2053951714563194. https://doi.org/10.1177/2053951714563194

Shenk, D. (1997). *Data Smog: Surviving the Information Glut*. HarperEdge.

Spink, A., & Cole, C. (2006). Human information behavior: Integrating diverse approaches and information use. *Journal of the American Society for Information Science and Technology, 57*(1), 25-35. https://doi.org/10.1002/asi.20249

Spink, A., & Cole, C. (2006). Human information behavior: Integrating diverse approaches and information use. *Journal of the American Society for Information Science and Technology, 57*(1), 25-35. https://doi.org/10.1002/asi.20249

Sunstein, C. R. (2001). Echo chambers: Bush v. Gore, impeachment, and beyond. Princeton University Press.

von Solms, R., & van Niekerk, J. (2013). From information security to cyber security. *Computers & Security, 38*, 97-102. https://doi.org/10.1016/j.cose.2013.04.004

Wilson, T. D. (2001). Information overload: Implications for healthcare services. *Health Informatics Journal, 7*(2), 112-117. https://doi.org/10.1177/146045820100700210

Wurman, R. S. (2001). *Information Anxiety 2*. New Riders Press.

Yılmaz, A., & Kaya, M. (2022). İnfobezite: X ve Y Kuşaklarına Yönelik Bir Araştırma. *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Retrieved from DergiPark.

DİJİTAL DÜNYADA BİLGİ YÖNETİMİ: İNFOHEBEZİTE İLE MÜCADELE YÖNTEMLERİ

Dr. Gönül GÜL
Çankırı Karatekin Üniversitesi Meslek Yüksekokulu
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-7757-0437

Dr. Nurdan APAYDIN
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-0244-2422

Özet

Dijital çağın hızla gelişen teknolojileri, bilgiye erişimi her zamankinden daha kolay ve hızlı hale getirmiştir. İnternet, akıllı telefonlar, sosyal medya ve diğer dijital araçlar sayesinde bilgi akışı sürekli ve yoğundur. Ancak, bu kolaylık ve hız, bireyler ve işletmeler için yeni zorlukları da beraberinde getirmiştir. Bilgi aşırı yüklemesi, diğer bir deyişle infohebezite, bu zorlukların başında gelir. İnfohebezite, aşırı bilgi akışı nedeniyle bireylerin ve organizasyonların karar verme süreçlerini zorlaştıran, iş performansını olumsuz etkileyen ve verimlilik kaybına yol açan bir durumdur. Bilgi obezitesi (infohebezite), dijital dünyada karşılaşılan en önemli sorunlardan biridir. Bu kavram, aşırı bilgi yükü ve bilgi kirliliği nedeniyle ortaya çıkan zihinsel ve fiziksel rahatsızlıkları tanımlar. Dijital çağda, bilgiye erişim kolaylığı ve hızının artması, bireyler ve örgütler için yönetilmesi zor bir bilgi yükü yaratmaktadır. Bu nedenle, etkin bilgi yönetimi stratejileri geliştirmek hayati öneme sahiptir. Bu makale, bilgi yönetim sistemlerinin geliştirilmesi, bilgi okuryazarlığı eğitimi, dijital detoks uygulamaları, bilgi kültürünün teşvik edilmesi ve bilgi güvenliği önlemlerini içeren mücadele yöntemlerini incelemektedir. Bilgi yönetim sistemleri, bilgi yükünü kontrol altına alarak doğru bilgiye hızlı ve güvenilir bir şekilde erişimi sağlar. Bilgi okuryazarlığı eğitimi, bireylerin bilgiye ulaşma, değerlendirme ve kullanma becerilerini geliştirir. Dijital detoks uygulamaları, bireylerin dijital cihazlardan uzak kalarak zihinsel sağlığını korumasına yardımcı olurken, bilgi kültürünün teşvik edilmesi, örgütler içinde bilgi paylaşımını ve iş birliğini artırır. Bilgi güvenliği önlemleri ise bilginin doğruluğunu ve güvenliğini sağlar. Bu stratejiler, bilgi obezitesinin olumsuz etkilerini azaltmak ve dijital dünyada sürdürülebilir bilgi yönetimini sağlamak için kritik öneme sahiptir. Bilgi aşırı yüklemesi, bilgiye ulaşmanın kolaylaştığı ve hızlandığı bu dönemde, bireylerin ve organizasyonların doğru ve önemli bilgilere odaklanmalarını zorlaştırır. Bu durum, karar verme süreçlerinin yavaşlamasına, stres ve tükenmişlik sendromuna yol açabilir. Ayrıca, yanlış veya gereksiz bilgilerle dolu bir bilgi ortamı, iş performansını düşürerek organizasyonların rekabet gücünü zayıflatabilir. Bu çalışmada, dijital dünyada bilgi yönetimi ve infohebezite ile mücadele yöntemleri kapsamlı bir şekilde ele alınacaktır. Öncelikle, bilgi filtreleme ve önceliklendirme tekniklerinin, bireylerin ve organizasyonların gereksiz bilgileri elemelerine ve önemli bilgilere odaklanmalarına nasıl yardımcı olabileceği incelenecektir. Ardından, teknoloji kullanımının optimize edilmesi için stratejiler sunulacak ve bilgi yönetimi yazılımları, otomasyon araçları gibi dijital çözümlerin bilgi yükünü nasıl azaltabileceği tartışılacaktır. Bu stratejilerin, bireylerin ve organizasyonların bilgi aşırı yüklemesiyle başa çıkmalarına ve iş performanslarını artırmalarına nasıl katkıda bulunabileceği değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Bilgi Yönetimi, İnfohebezite, Dijital Detoks.

Abstract

The rapidly developing technologies of the digital age have made access to information easier and faster than ever before. Thanks to the internet, smartphones, social media and other digital tools, the flow of information is continuous and intense. However, this ease and speed has also brought new challenges for individuals and businesses. Information overload, or infohebezite, is one of these challenges. Infobesity is a situation that complicates the decision-making processes of individuals and organizations due to excessive information flow, negatively affects business performance and leads to loss of productivity. Information obesity (infohebesity) is one of the most important problems in the digital world. This concept describes the mental and physical ailments caused by information overload and information pollution. In the digital age, the increasing ease and speed of access to information creates an information overload that is difficult for individuals and organizations to manage. Therefore, it is vital to develop effective knowledge management strategies. This paper examines ways to tackle this challenge, including the development of knowledge management systems, information literacy training, digital detox practices, the promotion of a knowledge culture, and information security measures. Information management systems control information overload and provide fast and reliable access to the right information. Information literacy training improves individuals' ability to access, evaluate and use information. Digital detox practices help individuals maintain their mental health by staying away from digital devices, while promoting knowledge culture increases knowledge sharing and collaboration within organizations. Information security measures ensure the accuracy and safety of information. These strategies are critical to mitigate the negative effects of information overload and ensure sustainable knowledge management in the digital world. Information overload makes it difficult for individuals and organizations to focus on the right and important information at a time when access to information is becoming easier and faster. This can lead to slow decision-making processes, stress and burnout syndrome. Moreover, an information environment filled with inaccurate or unnecessary information can weaken the competitiveness of organizations by reducing business performance. In this study, information management in the digital world and methods to combat infohebezite will be discussed comprehensively. First, it will examine how information filtering and prioritization techniques can help individuals and organizations eliminate unnecessary information and focus on important information. Then, strategies for optimizing the use of technology will be presented and how digital solutions such as knowledge management software and automation tools can reduce information overload. It will assess how these strategies can contribute to helping individuals and organizations cope with information overload and improve their business performance.

Keywords: Knowledge Management, İnfo-Obesity, Digital Detox.

IRAN'S STRATEGIC ENGAGEMENT IN YEMEN: IMPLICATIONS FOR SAUDI ARABIA'S NATIONAL SECURITY AND REGIONAL STABILITY

Khalid, Muhammad Munib[1], Yousaf, Muhammad[2]

[*1] ORCID iD: 0009-0008-1299-3448, Minhaj University Lahore, Social Sciences & Humanities, School of Political Science, Lahore, Pakistan.
[2] Minhaj University Lahore, Social Sciences & Humanities, School of Political Science, Lahore, Pakistan

Abstract

This study provides an in-depth examination of Iran's strategic engagement in Yemen and its significant implications for Saudi Arabia's national security and regional stability. Through a detailed analysis of Iran's political, military, and ideological support for the Houthi movement, the research highlights how Tehran's involvement has not only intensified the ongoing conflict in Yemen but also directly challenged Saudi Arabia's influence and leadership within the Arabian Peninsula. The analysis is rooted in a comprehensive review of the region's geopolitical dynamics, taking into account historical rivalries between Iran and Saudi Arabia, as well as the broader sectarian divide that exacerbates these tensions. The findings reveal that Iran's support for the Houthis has led to an escalation of security threats to Saudi Arabia, particularly through increased cross-border attacks, the proliferation of advanced weaponry among Houthi forces, and the overall destabilization of Saudi Arabia's southern frontier. The study further illustrates how Iran's actions in Yemen serve to undermine Saudi efforts to maintain regional stability and project power across the Middle East. In response to these challenges, the study concludes with a series of policy recommendations for Saudi Arabia, advocating for a multifaceted approach that includes diplomatic initiatives aimed at de-escalation, the strengthening of security measures to protect its borders, and fostering greater regional cooperation to counterbalance Iran's influence. By adopting these strategies, Saudi Arabia can better navigate the complexities of the Yemen conflict and work towards restoring peace and stability in the region.

Keywords: Iran-Yemen Relations, Saudi National Security, Houthi Movement, Regional Stability, Geopolitical Rivalry.

WOMEN IN REVOLUTION: THE PIVOTAL ROLE OF WOMEN IN THE FRENCH REVOLUTION

Ananda MAJUMDAR

(0000-0003-3045-0056) – ORCID | Connecting Research and Researchers
Ananda Majumdar | University of Alberta – Academia.edu
https://www.researchgate.net/profile/Ananda-Majumdar

*Harvard Graduate School of Education (Professional Education as a Child Development Educator, Certificate in Early Education Leadership (CEEL-Series 1,2,3), online) 2017-present
*Norquest College, Alberta Routes Program

As a recipient of a Doctor of Philosophy (Honorary) in Generic Education from Abide University and Institute and a Doctor of Divinity from North Central Theological Seminary, I have a strong academic background that informs my research on women's roles in the French Revolution.

Doctor of Divinity, North Central Theological Seminary, Minneapolis, United States, 2023
The University of Alberta (Bachelor of Education after Degree Elementary, Faculty of Education, Community Service-Learning Certificate and Certificate in International Learning, CIL) – 2012-2022

My academic journey has been truly global, with experiences that have enriched my perspective and deepened my understanding of international issues. I participated in the Zhejiang University Global Summer Program, where I explored Inclusive Development at the School of Public Affairs online from August 1 to 15, 2022. These diverse experiences have uniquely shaped my approach to studying women's roles in the French Revolution.

Public Affairs, August 1-15, 2022, Online
Intern at the Digital Museum and Diaspora, Migration, GRFDT, New Delhi, India (April 2021-March 2022, Online)
Book Pecker Fellow, Peace X, India (April 1, 2021- September 1, 2021, Online) best fellow in the social science department and computer literacy Certificate in Migration Studies, GRFDT, New Delhi, India (September 2020-March 2021, Online)
Grant MacEwan University (Diploma in HR Management), 2008-2012
Jadavpur University (Master of Arts in International Relations)
Sikkim Manipal University (Master of Business Administration in HR and Marketing Management)
MBB College, Tripura University (Bachelor of Arts in Political Science)
Antarctic Institute of Canada (Researcher and Writer), Servicing Community Internship Program (SciP)
Funded by the Government of Alberta Member of Student Panel, Cambridge University Press,
Academic Member of the Association of Political Theory (ATP) University of Massachusetts
Student Member of ESA (European Studies Association), Columbia University, US.
Academic Member of the Memory Studies Association, School of Memory Studies, Indian Institution Technology (IIT) Madras, Tamil Nādu, India
Early Childhood Educator, Brander Garden After School Parents Association Researcher, Project-based Articles, Antarctic Institute of Canada under Riipen
Professor of Practice in Social Sc. QAHE & Kennedy University of Saint Lucia

Figure 1 *Women in the French Revolution: From the Salons to the Streets | 4 Corners of the World*

Abstract

The French Revolution of 1789 was a watershed moment in history, particularly for women's societal roles. Before the Revolution, French women were primarily confined to the private sphere, their lives revolving around domestic responsibilities and family obligations. Public life was considered the exclusive domain of men. However, the revolutionary ideals of equality, fraternity, and universal rights, championed by Enlightenment philosophers and enshrined in the seminal Declaration of the Rights of Man and the Citizen, sparked a profound transformation. These principles challenged the entrenched social hierarchy, igniting an enthusiastic desire among women from diverse socioeconomic backgrounds to articulate their political aspirations and concerns. As male intellectuals grappled with complex debates on property rights and the notion of universal suffrage, women from the working class surged into the streets, driven by urgent grievances such as the alarming rise in bread prices and the cost of necessities. The roots of the French Revolution lay deeply embedded in the Enlightenment's radical ideas, where prominent thinkers like Jean Jacques Rousseau and Voltaire boldly interrogated the foundational structures of French society. This intellectual upheaval cultivated new avenues of discussion around

education, social class, and individual rights, prominently featured in the lively salons of Parisian high society. These salons, which flourished in the years leading up to the Revolution, emerged as vital hubs for spirited debate and exchange of ideas. Remarkably, these gatherings were frequently hosted not by renowned male intellectuals but by their fashionable and intellectually equipped wives, known as Salonnieres. These women, often daughters of influential ministers or the wives of aristocrats, benefited from an extensive education that was rare for their gender during that period. Although they lacked formal legal rights, Salonnieres were respected as intellectual equals, engaging in rich discussions with the men in their midst. Far from mere social functions, the salons provided a dynamic and fertile environment for disseminating Enlightenment ideas, playing a crucial role in shaping the political landscape that would eventually lead to the Revolution. Within these intimate and stimulating settings, rich intellectual discussions flourished, allowing women to exert significant, albeit indirect, influence over political and diplomatic matters. While historians continue to debate the precise nature and impact of the salons, their undeniable contribution to shaping political discourse remains clear. These gatherings enabled women to transcend traditional domestic boundaries, carving out public spaces that allowed them to influence the revolutionary spirit sweeping through France. Women's intellectual equality in the salons is a testament to their Enlightenment and deserves appreciation.

Keywords: French Revolution, Women's roles, Women's March on Versailles, Marie Antoinette, Queen Consort, Elizabeth Vigée LeBrun, Historical impact, Feminism, Activism, Art and culture, Revolutionary Paris.

Introduction: [1]The French Revolution started when many women were angry (Lewis,2019) about the high price and lack of bread. This led to a march of about [2]60,000 people, shifting power away from the king and showing that the royals were touchable. [3]Marie Antoinette (Lewis, 2019), the

[1] The Many Roles of Women in the French Revolution. Paragraph 1st.
[2] The Many Roles of Women in the French Revolution. Women's March on Versailles. Paragraph 1st.
[3] The Many Roles of Women in the French Revolution. Marie Antoinette: Queen Consort of France, 1774–1793. Paragraph 1st.

daughter of the powerful Austrian Empress Maria Theresa (Lewis, 2019), married the French dauphin, who became [4]Louis XVI. Her slow start in having children and her reputation for spending did not help her popularity. Historians think her unpopularity and support for resisting changes added to the [5]monarchy's downfall in 1792. [6]Louis XVI was executed in January 1793, and [7]Marie Antoinette was executed on October 16 of that year. (Lewis,2019) [8]Elisabeth Louise Vigée Le Brun was Marie Antoinette's official painter. She created fewer formal portraits of the queen and her family to improve her image as a devoted mother living a middle-class lifestyle. When mobs attacked the [9]Palace of Versailles on October 6, 1789, Vigée Le Brun fled Paris with her young daughter and a tutor, living outside France until 1801 (Lewis, 2019). She remained loyal to the [10]royalist cause. [11]Germaine de Staël, also known as Germaine Necker, became a notable intellectual in France for her writing and salons at the start of the French Revolution. [12]As an heir and educated woman, she married a Swedish diplomat. Although she supported the Revolution, she fled to Switzerland during the September Massacres in September 1792, which saw many killings (Lewis, 2019). [13]In Switzerland, she held salons that attracted many French emigrants.

[4] The Many Roles of Women in the French Revolution. Marie Antoinette: Queen Consort of France, 1774–1793. Paragraph 1st.
[5] The Many Roles of Women in the French Revolution. Marie Antoinette: Queen Consort of France, 1774–1793. Paragraph 2nd.
[6] The Many Roles of Women in the French Revolution. Marie Antoinette: Queen Consort of France, 1774–1793. Paragraph 2nd.
[7] The Many Roles of Women in the French Revolution. Marie Antoinette: Queen Consort of France, 1774–1793. Paragraph 2nd.
[8] The Many Roles of Women in the French Revolution. Elizabeth Vigée LeBrun. Paragraph 1st.
[9] The Many Roles of Women in the French Revolution. Elizabeth Vigée LeBrun. Paragraph 2nd.
[10] The Many Roles of Women in the French Revolution. Elizabeth Vigée LeBrun. Paragraph 2nd
[11] The Many Roles of Women in the French Revolution. Madame de Stael. Paragraph 1st.
[12] The Many Roles of Women in the French Revolution. Madame de Stael. Paragraph 1st.
[13] The Many Roles of Women in the French Revolution. Madame de Stael. Paragraph 1st.

Madame de Staël (Lewis, 2029) returned to Paris when the intensity of the Revolution had diminished. [14]In 1804, she clashed with Napoleon, which led to her exile. [15]Charlotte Corday supported the Revolution and the moderate Girondists. [16]When the radical Jacobins targeted the Girondists, Corday decided to kill Jean-Paul Marat, a journalist who called for the deaths of Girondists. [17]She stabbed him in his bathtub on July 13, 1793, and was guillotined four days later after a quick trial.

In August 1789, the National Assembly of France issued the "Declaration of the Rights of Man and the Citizen"(Lewis,2019), which outlined the values of the Revolution and later served as a basis for the Constitution. [18]Thomas Jefferson, representing the new United States in Paris, may have helped with some document drafts. The declaration asserted the rights of the citizens based on natural and secular law (Lewis,2019) but only included men; [19]Olympe de Gouges, a playwright in France before the Revolution, wanted to correct this exclusion of women. She published [20]"Declaration of the Rights of Woman and the Citizen" in 1791. This document mirrored the Assembly's declaration, stating that women could think and make moral decisions (Lewis,2019). She argued for women's right to free speech (Lewis,2019). [21]Associated with the Girondists, De Gouges was executed by the Jacobins in November 1793. [22]Mary Wollstonecraft was a British writer influenced by the

[14] The Many Roles of Women in the French Revolution. Madame de Stael. Paragraph 2nd.
[15] The Many Roles of Women in the French Revolution. Charlotte Corday. Paragraph 1st.
[16] The Many Roles of Women in the French Revolution. Charlotte Corday. Paragraph 1st.
[17] The Many Roles of Women in the French Revolution. Charlotte Corday. Paragraph 1st.
[18] The Many Roles of Women in the French Revolution. Olympe de Gouges. Paragraph 1st.
[19] The Many Roles of Women in the French Revolution. Olympe de Gouges. Paragraph 3rd.
[20] The Many Roles of Women in the French Revolution. Olympe de Gouges. Paragraph 3rd.
[21] The Many Roles of Women in the French Revolution. Olympe de Gouges. Paragraph 4th.
[22] The Many Roles of Women in the French Revolution. Marry Wollstonecraft. Paragraph 1st.

French Revolution. She wrote [23]"A Vindication of the Rights of Woman" (1792) and [24]"A Vindication of the Rights of Man" (1790) after participating in discussions about the Revolution. [25]She visited France in 1792 and published "A Historical and Moral View of the Origin and Progress of the French Revolution"(Lewis,2019), where she tried to balance her support for the Revolution's ideas with her horror at the violence that followed.

Literature Review: The role of women during the French Revolution has become an essential topic for research. This review highlights key themes in the existing studies, focusing on women's experiences, activism, and changing societal roles during this time. Before the Revolution, women in France mostly stayed home, limited by societal norms defining them as wives and mothers. Scott (1988) shows how these norms restricted women's rights and their ability to participate publicly, highlighting the gendered nature of the social order. However, women's discontent over their lack of rights grew during the Enlightenment period, with thinkers like Olympe de Gouges advocating for women's rights and raising awareness of their struggles (Hammond, 2000). Enlightenment ideas provided support for women's political involvement. Hunt (1992) argues that the revolutionary ideas of equality and rights, expressed in the Declaration of the Rights of Man and the Citizen (1789), encouraged women to express their desire for political participation. This environment helped women develop a sense of identity and pushed them to challenge social hierarchies that excluded them. Maza (1993) suggests that Enlightenment ideas motivated women's political aspirations and led them to seek public roles. During the Revolution, women became more involved in political discussions and protests. Baker (1991) points to notable events like the Women's March on Versailles in 1789, where women from different social classes united to demand bread and political change. This event marked a significant shift as women organized around crucial economic concerns. Similarly,

[23] The Many Roles of Women in the French Revolution. Marry Wollstonecraft. Paragraph 1st.
[24] The Many Roles of Women in the French Revolution. Marry Wollstonecraft. Paragraph 1st.
[25] The Many Roles of Women in the French Revolution. Marry Wollstonecraft. Paragraph 1st.

Perrot (1990) emphasizes that women formed political clubs and societies, such as the Société des Revolutions, allowing them to work together to promote their rights during the Revolution. The salons of the Enlightenment were also vital for women's intellectual participation. Meyer (2001) explains that salon owners created spaces for discussion among notable revolutionary figures, enabling women to engage with and influence political ideas. This setting allowed women to step beyond their domestic roles and actively shape revolutionary thought. Despite their involvement, women faced many challenges as the Revolution progressed. Desan (1994) argues that while women gained some visibility early on, the revolutionary government later reinforced traditional gender roles, pushing women out of formal political roles. This shift complicated the narrative of progress, showing the gap between revolutionary ideals and the reality for women after the Revolution. Kraditor (1983) states that excluding women from political life reflected broader societal fears about gender and power, suggesting that the Revolution's leaders were hesitant to embrace gender equality fully. The research on women's roles in the French Revolution reveals a complicated mix of activism and limitations. Women played crucial roles, challenging norms and advocating for their rights during significant social change. Ongoing research continues to explore the complex history of women's participation, focusing on themes of gender, agency, and political awareness that characterize this vital period.

Methodology: The study of women's roles during the French Revolution uses different methods to understand how women were influenced and affected by the time's changes. It combines historical analysis, feminist theory, and socio-political context. It has been looking at primary sources like letters, pamphlets, and essential documents, including the Declaration of the Rights of Man and the Citizen, to gather women's perspectives and voices during the Revolution. It has reviewed secondary literature written by historians focusing on the French Revolution and women's studies to frame their findings. Using a feminist approach helps identify and question traditional stories that often overlook women's contributions to history. This analysis examines gender, class, and politics intersect, showing how women faced societal barriers and fought for

their rights. The review paper highlights specific women, such as Olympe de Gouges and Theroigne de Mericourt, to demonstrate women's active roles in political discussions and their impact on revolutionary ideas. These case studies provide insight into individual experiences and the effects of their activism. The methodology considers the broader social and political environment of late 18th-century France, including the influence of Enlightenment thought, the economy, and the political factions involved. This context is essential for understanding what motivated women's activism and their calls for rights and recognition. Whenever possible, the study relates modern views to historical narratives by analyzing how today's scholars and activists perceive women's contributions during the French Revolution and how these contributions connect to current gender equality efforts. The methodology recognizes that women's experiences during the Revolution were diverse. It includes an intersectional analysis that considers race, class, and socioeconomic status, showing the variety of women's experiences and their distinct levels of agency in the revolutionary setting. This approach clearly explains women's essential roles during the French Revolution, highlighting their contributions and challenging historical narratives that have often downplayed their involvement.

Discussion: [26]From 1789 to 1799, the French Revolution significantly changed France. Women played an essential role in this movement, even though their contributions are often ignored in history. They worked hard for equality, liberty, and fraternity. Before the Revolution, women participated in salons, intellectual discussions, and political clubs. These activities helped spread revolutionary ideas and fueled public discontent. [27]Women also organized protests against high prices, food shortages, and unfair royal policies. [28]When the Revolution started, women continued to fight for change. They formed groups like the [29]Society of Revolutionary Republican Women,

[26] The Role of Women in The French Revolution: A Studies Their Participation and Influence in The Revolutionary Movement. Abstract. Paragraph 1st.
[27] The Role of Women in The French Revolution: A Studies Their Participation and Influence in The Revolutionary Movement. Abstract. Paragraph 1st.
[28] The Role of Women in The French Revolution: A Studies Their Participation and Influence in The Revolutionary Movement. Abstract. Paragraph 1st.
[29] The Role of Women in The French Revolution: A Studies Their Participation and Influence in The Revolutionary Movement. Abstract. Paragraph 1st.

which pushed for equal rights and women's voting rights. Women's actions during the Revolution were key and should be recognized. Women helped shape the movement through protests, discussions of innovative ideas, and advocacy for policy changes. Their efforts laid the groundwork for a fairer society in France (Ramesha,2014). It is important to remember and celebrate their contributions to the French Revolution. Women's roles were varied and critical, but the limitations of their gender also influenced them. They worked hard to spread revolutionary ideas and participate in popular uprisings. [30]The French Revolution was a meaningful change in France from 1789 to 1799. During this time, women played an essential role in the Revolution.

Women significantly contributed to events leading up to and during the Revolution. [31]They fought for ideas of equality, liberty, and fraternity. Before the Revolution, [32]women participated in salons, intellectual discussions, and political groups, which helped spread revolutionary ideas and fueled public discontent. [33]They organized protests with high living costs, bread shortages, and harsh government policies. Once the Revolution started, women continued to fight for political and social change. They created their political groups, like the [34]Society of Revolutionary Republican Women, which called for equal rights and voting for women. Women also played key roles in noteworthy events, such as the march on [35]Versailles in October 1789, where they

[30] The Role of Women in The French Revolution: A Studies Their Participation and Influence in The Revolutionary Movement. Introduction. Paragraph 1st.
[31] The Role of Women in The French Revolution: A Studies Their Participation and Influence in The Revolutionary Movement. Introduction. Paragraph 2nd.
[32] The Role of Women in The French Revolution: A Studies Their Participation and Influence in The Revolutionary Movement. Introduction. Paragraph 2nd.
[33] The Role of Women in The French Revolution: A Studies Their Participation and Influence in The Revolutionary Movement. Introduction. Paragraph 2nd.
[34] The Role of Women in The French Revolution: A Studies Their Participation and Influence in The Revolutionary Movement. Introduction. Paragraph 2nd.
[35] The Role of Women in The French Revolution: A Studies Their Participation and Influence in The Revolutionary Movement. Introduction. Paragraph 3rd.

demanded bread and insisted the royal family return to Paris. [36]They participated in the storming of the Bastille and attacked the Tuileries Palace. Despite their efforts, the revolutionary government ignored women's rights. Women continued to call for equal rights. In 1791 (Ramesha,2014), some even organized a Women's March on Versailles to demand a new constitution granting them full citizenship.

The role of women in the French Revolution was essential but often overlooked. Women contributed in many ways, influencing the direction of the movement (Ramesha,2014). They participated in protests, shared revolutionary ideas, and pushed for changes in laws and policies. [37]Their efforts helped lay the groundwork for a fairer society in France. Women's roles during this time were complex. While they made significant contributions, they faced challenges due to traditional gender roles. [38]By looking at women's experiences, it can be better understood how gender affected political and social movements in France and the ongoing fight for gender equality. [39]Women were crucial in spreading revolutionary ideas, organizing protests, and joining uprisings. [40]However, the revolutionary government ignored their rights, highlighting the continued struggle for equality in the years after the Revolution. [41]Women's contributions led to key changes after the Revolution. They helped end the French monarchy and establish a republic. They also pushed for policies like equal inheritance rights and access to education for girls. These

[36] The Role of Women in The French Revolution: A Studies Their Participation and Influence in The Revolutionary Movement. Introduction. Paragraph 3rd.
[37] The Role of Women in The French Revolution: A Studies Their Participation and Influence in The Revolutionary Movement. Conclusion. Paragraph 1st.
[38] The Role of Women in The French Revolution: A Studies Their Participation and Influence in The Revolutionary Movement. Conclusion. Paragraph 1st.
[39] The Role of Women in The French Revolution: A Studies Their Participation and Influence in The Revolutionary Movement. Conclusion. Paragraph 1st.
[40] The Role of Women in The French Revolution: A Studies Their Participation and Influence in The Revolutionary Movement. Conclusion. Paragraph 1st.
[41] The Role of Women in The French Revolution: A Studies Their Participation and Influence in The Revolutionary Movement. Conclusion. Paragraph 2nd.

changes aimed to create a more just society in France, and their effects are still felt today (Ramesha,2014).

Conclusion: The French Revolution was a critical historical moment that changed women's societal roles. Women played a key role in shaping political discussions and fighting for their rights. Traditionally, women were expected to oversee domestic duties, but revolutionary ideas of equality and justice encouraged them to step into the public sphere. Influenced by Enlightenment thinkers, women from various backgrounds began to express their political goals and address crucial issues of their time. In Paris, salons became essential places for discussion and debate.

Contrary to the belief that these gatherings were only for men, many salons were led by women,

known as salons. These women, often from prominent families, were educated and knowledgeable. They engaged in meaningful conversations with famous philosophers and political leaders about social justice, education, and individual rights, helping to shape revolutionary ideas. As the Revolution progressed, women moved from salons to the streets, driven by urgent concerns. Rising bread prices and the higher cost of living sparked protests, especially among working-class women. These protests reflected economic hardship, a growing political awareness, and a desire for recognition in a society that had often ignored them. Despite the progress in discussing women's rights during the Revolution, the following political changes frequently did not acknowledge their contributions. As the atmosphere shifted to a more conservative approach, many rights and freedoms women had gained began to fade, highlighting the complexities of this time. However, women's activism during the French Revolution laid the necessary groundwork for future feminist movements. It shows that the fight for equality has deep historical roots linked to moments of political change. Women's experiences during this period offer vital insights into the ongoing struggle for equality. Their determination and resilience in fighting for their rights remind us that the quest for women's rights is not new. The Revolution was

not just a political event but a turning point in the story of women's rights. It inspired future generations of women to challenge societal norms, fight for their rights, and actively shape their world. The legacy of these contributions continues to influence modern movements for gender equality, highlighting the importance of women's roles in the shared history.

References:

Spiegel, T. (2020, July 14). *Women in the French Revolution: From the Salons to the Streets | 4 Corners of the World: International Collections and Studies at the Library of Congress*. Blogs.loc.gov. https://blogs.loc.gov/international-collections/2020/07/women-in-the-french-revolution-from-the-salons-to-the-streets/

Lewis, J. J. (2019, March 12). *The Many Roles of Women in the French Revolution*. ThoughtCo. https://www.thoughtco.com/women-and-the-french-revolution-3529110

T, Dr. Ramesha. (2014). Issue 3 www.jetir.org (ISSN-2349-5162). *JETIR2303270 Journal of Emerging Technologies and Innovative Research, 10*(3). https://www.jetir.org/papers/JETIR2303270.pdf

Baker, K. M. (1991). Inventing the French Revolution: Essays on French Political Culture in the Eighteenth Century. Cambridge University Press.

Desan, S. (1994). The Family on Trial in Revolutionary France. University of California Press.

Hammond, B. (2000). Women and the French Revolution: A Social History. SAGE Publications.

Hunt, L. (1992). Inventing Human Rights: A History. W.W. Norton & Company.

Kraditor, A. J. (1983). The Ideas of the French Revolution: The Social Contract: An Anarchist's Thoughts on Modern Philosophy. Princeton University Press.

Maza, S. (1993). The Myth of the French Revolution: The Making of a Modern Myth. Princeton University Press.

Meyer, E. H. L. (2001). The Salons of France: Intellectual Networks from the Old Regime to the Revolution. Routledge.

Perrot, M. (1990). Women in the French Revolution. In The French Revolution (pp. 157–164). Oxford University Press.

THE RAVEN BY E.A. POE: AN ANALYSIS

Lecturer, Ph D Irina-Ana DROBOT
Technical University of Civil Engineering Bucharest, Faculty of Engineering in Foreign Languages, Department of Foreign Languages and Communication
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-2556-6233

ABSTRACT

The purpose of this paper is to give an interpretation of E.A. Poe's poem *The Raven*, based on a phenomenological approach, as well as on a reader-response criticism and on a psychoanalytical approach. This poem can be considered an example of reminding the poetic persona of loss, once the raven repeatedly appears, as a sign of the emerging from the unsconscious of the problem the poetic persona deals with. The poetic persona is presented as dealing with an issue that cannot be left aside, which is the loss of a loved person. The raven serves as a reminder of that loss, and the poetic persona cannot ignore it. The more the poetic persona tries to push the thought of loss away, the more this thought emerges with the cry of the raven. The raven becomes, in the case of this poem, a symbol of grief. While the poetic persona tries to deal with loss, the very idea of loss emerges again and again. This shows readers that pushing aside the painful issue the poetic persona is dealing with is not a solution. On the contrary, trying to forget all the more brings forth the very issue the poetic persona is being confronted with. While the raven may simply be regarded as a bird and nothing else, a phenomenological approach may explain how it becomes a symbol of grief and of reminding the poetic persona of his loss. A reader-response approach may show the reaction of readers to the way in which the raven serves as a symbol of loss by prompting the poetic persona to reconsider the issue that he is trying to push aside from his conscious mind. From the point of view of psychoanalysis, the poetic persona is in the stage of dealing with loss where he wishes to deny the loss, but the raven keeps reminding him of this very loss.

Keywords: Mourning, Melancholia, Psychoanalysis

INTRODUCTION

We may all be aware, by now, of the work titled *The Raven* by E.A. Poe, who is an American poet belonging to the Romantic movement. This work may be considered a disturbing one, as well as one which looks rather Gothic, from the point of view of this subculture, which is familiar to young people nowadays. We realize that we are very much attractive to what is out of the ordinary, while, at the same time, also spooky, eerie, as well as uncanny. The feeling of the uncanny, based on Freud's perspective, includes both a feeling of familiar and of unfamiliar, since what may cause us to feel scare or anxious is also surprisingly familiar to us. The ghost stories have always fascinated manking, and we can find them to a large and frequent extent in Victorian age literary works. The Romantic movement deals with extreme states and with extreme works of the imagination and products of human fantasy, which explain why the attraction to topics such as this one which is dealt with by E.A. Poe.

We are attracted by fantasy and imaginary realms, which, at the same time, have a lot to do with real life settings and concerns. In this sense, the work The Raven by E.A. Poe is strongly tied to our human need for fantasy and the uncanny, next to our need for adventure. Why is this work by E.A. Poe so fascinating, even if so much time has passed since its publishing?

MATERIALS AND METHODS

Once we consider a reader-response approach (Mart, 2019), we consider both the readers' emotional reaction to this text and the way in which the readers start interpreting it. The raven in this poem looks like a strange creature, which is, in fact, a symbolic one, reminding the poetic persona of his feelings of grief for his lost love, called Lenore. As the poetic persona tries to forget and to push this painful memory out of his mind, the raven does everything in order to remind him of what he is trying hard to forget.

Based on Freud's psychoanalytic theories, what is going on in the case of this work of fiction is the return of the repressed. As much as the poetic persona tries to repress, or to forget this painful memory, it continues to resurface in a surprisingly powerful way.

At the same time, we may consider approaching the topic from the point of view of Freud's grief work, and of his two concepts of mourning and melancholia. (Freud, 1917). While mourning is a healthy response to loss, melancholia is a pathological, and unhealthy one. The poetic persona seems to go through the stages of moruning, of denial, and further on of coming to terms with the loss and moving on further towards acceptance of the loss. When we lose a person that is dear to us, we, first of all, try to deny this reality, believing that nothing of the kind has happened. The raven tries to contradict the state of affairs which is denied by the poetic persona, reminding him constantly of the loss. The poetic persona tries to push away the very name of Lenore from his mind, while the raven, more or less realistically, utters this very name of a person to whose loss the poetic persona cannot simply come to terms with and cannot accept as a reality.

As much as the poetic persona tries to deny the reality of the loss, the raven is there to serve him as a reminder of this very loss, which is why he finds the presence of the raven so disturbing.

At the same time, if we look at this work from the point of view of a phenomenological perspective (Husserl & Moran, 2012), the reality witnessed by the poetic persona is a subjective one. Maybe the raven is not even uttering the exact name of Lenore. Instead, the poetic persona may suffer from an episode of too much imagination, since he is so preoccupied with and so affected by his recent loss of the woman he had loved and which was called Lenore. The loss may have been due to death or to a sudden breakup of the Romantic relationship. The situation is, right from the start, up to the readers of this poem to imagine.

While the text is written under the form of a poem, readers are given all the powerful details and clues which make them imagine an entire story. The story looks like a tragic one, of romantic interest where the young lady, due to certain reasons, dies, or, in any case,

eventually disappears from the life of the poetic persona. What has actually happened is, after all, less important, than the reality which the poetic persona is currently facing.

We all share, as human beings, common concerns, fears, anxieties, as well as psychological traumas. These traumas, related to death, are related, in turn, to our fears not of just dying and disappearing ourselves, but of losing those persons that are very much meaningful to us. Eventually, as Zen Buddhist philosophy warns us, we are, after all, going to lose eveything and everyone we hold dear in this world. This philosophy claims that we have no other choice but just to accept this state of affairs and to come to terms with the ephemerality of life here on Earth. At the same time, life here and now, on earth, and in this present moment, is all we can have, and we need to focus all our interests on this present moment. Otherwise, we may risk to remain completely without anything at all.

Focusing on the present moment becomes a means for us to adapt to the conditions of life on Earth, and to do everything that is possible so that we can be happy. While losing dear persons and also ideals cannot make us anything but to feel sad and traumatized, we can simply try to accept this state of affairs and move on. Asian culture philosophies are very much suitable to help us deal with such experiences of loss in our lives, which are, after all, inevitable. We can consider that, otherwise, our Western culture philosophies and religions may not be as helpful as Zen Buddhism (Izutsu, 1977) can be. In the meantime, we can also consider Taoism (Kirkland, 2002), an originally Chinese philosophy of life, which is also popular for Western culture members and which is considered therapeutic. Taoism relies on the idea that change is a constant in our lives and that we need to adapt to the context and to consider it when we decisde to take certain actions and to make certain decisions. Taoism relies on the I-Ching oracle, an ancient Chinese divination tool which allows those using it to ask about the outcome in the future of certain actions, and to received answers which need to be deciphered, since the oracle gives answers in an encrypted manner. The answer most frequently consists of two hexagrams, as in the first hexagram there are one or more changing lines, leading to the creation of the second one. In some rare cases, when the question asked and its outcome are very clear, the person asking the oracle may receive just one hexagram and in this cases the interpretation may also be surprisingly clearer than usual.

Western culture members are fascinated by everything related to Asian cultures, which makes it an explainable phenomenon of our reliance on Asian philosophy systems to explain the various aspects of the world and of our psychology.

The ways in which we deal with the experience of loss in our lives are complex ones, as well as unique ones, since each and every individual needs to go through a personal experience of coming to terms with the loss of someone dear to them.

The interpretation of Poe’s poems based on these Asian culture philosophy systems may help readers understand that they may rely on these systems of thought to ease their mourning process and grief work. Poe’s poem The Raven may become a starting point regarding the way in which our grief work and mourning experience may go. Sometimes, it may be a very

difficult experience, even if we are told that it is a normal and a natural one. While it can be felt as overwhelming, it is a strongly individual and specific experience which we just need to go through in order to deal with our experience of losing a person we care a lot about. It is impossible to avoid such an experience.

While, in some cases, the experience of mourning may be a difficult one, and a pathological one, and therapy may be required to ease the moruning process and the grief work, these ar exceptional cases and by no means the rule. We do not need, normally, to consider therapy as a solution when it comes to this kind of experience, at least not in the first few weeks, as psychologists claim frequently on social media and in popular psychology articles. Some experiences of moruning may be resented, however, stronger than the others. As an example, if the lost person was young and has died before the time was considered normal, then the mourning experience may be, explainably, more difficult and the grief may pass away in a more difficult way. If the lost person dies of natural causes, of age, and, for that matter, later in age, then the grief work may move on a bit faster. However, each and every individual experience of going through grief work and mourning is unique and no loss may be compared with another and no hierarchy regarding how painful a loss can be can be established.

It all depends, after all, on the way in which the lost person had been meaningful to the person going through the loss. Starting from here, we can realize that there can be intensity levels which are just specific to the individual going through this experience, regardless of the age and of the circumstances of the loss of the person they cared about.

The mourning experience definitely does not rely on logic. Even if, deep down in our heartts and minds, we may know that the lost person was old and we could not expect him or her to be eternal and forever present in our lives, this does not make the mourning process any easier. We just needtime to go through all the stages, and, after all, even time passing is not a criteria in itself. We need to work out with ourselves, psychologically speaking, and to work actively our way towards accepting this situation of actually having lost a person that was and still is meaningful to us.

Afterwards, as time has passed, from the very moment of loss, we may feel that we have detached from the entire situation and that we realize that our problem may not even have been that severe. However, our personal sensitivity and the meaning of the respective lost person in our lives may lead to us realizing that letting go of someone who has died due to various reasons, including those of an accidental death and of natural causes, and our considering that, rather than seeing that person suffering death is a better alternative, all lead to our unique perception and feelings about this experience of loss.

The raven has become, in our culture, both mainstream and popular, and even dream interpretation, based on omens and foretelling the future, not necessarily on psychoanalysis, an ill omen suggesting that something bad is going to happen. The colour of the rave is, after all, black, and it can be related, based on our personal symbolism, to something evil about to happen or, better put, to some aspects related to our anxieties. The crowing of the raven is

very well captured by Poe and suggestive of various anxieties and predictions made by readers, based on their real-life experiences, and which are, after all, subjective ones.

Wıth respect to E.A. Poe's poem, we readers may feel that we are overwhelmed by the ill-omen future predictions intuitively felt due to the presence of the raven. At the same time, we realize that grief work and the stages of mourning we can get familiar with from psychoanalysis suggest this sense of uncanny while also explaining to the general audience the way in which we react to the loss of a person that has been meaningful to us.

RESULTS

Psyhcoanalysis, reader-response theory and literary interpretation all move on together towards suggesting the strong connection between reality and the work of the imagination and, especially, on the artistic craft of the writers. Based on Freud's understanding of daydreaming and fantasy, such visions as those suggested by the poem about the raven show the way in which we perceive, in dreams or daydreams, various experienced. The raven becomes a symbol of such experiences, namely of gref work and of mourning. This is visible in its colour, black, first of all.

DISCUSSION AND CONCLUSIONS

Mourning and grief work are pillar moments in our lives as human beings. Literary works can help us better deal with such experiences, and also to come to terms with our personal losses of dear persons. The raven is not just a symbol of loss, but also a symbol of the persistence of that loss, and of the time we need to come to terms with this loss.

REFERENCES

Freud, S. (1917). Mourning and melancholia. *The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud, 14*.

Husserl, E., & Moran, D. (2012). *Ideas: General introduction to pure phenomenology*. Routledge.

Izutsu, T. (1977). *Toward a philosophy of Zen Buddhism* (p. 125). Tehran: Imperial Iranian Academy of Philosophy.

Kirkland, R. (2002). The history of Taoism: a new outline. *Journal of Chinese Religions, 30*(1), 177-193.

Mart, C. (2019). Reader-response theory and literature discussions: A Springboard for exploring literary texts. *The New Educational Review, 56*(2), 78-87.

CRITICAL ANALYSIS OF THE NOVEL *ME BEFORE YOU* WITH REFERENCE TO EUTHANASIA

Lareeb GULL
National University of Modern Languages, Islamabad.
ORCID ID: https://orcid.org/0009-0002-2960-6404

Muhammad Talha Noor BADSHAH
National University of Modern Languages, Islamabad.
ORCID ID: https://orcid.org/0009-0007-2502-0744

Syeda Moeeza GULL
National University of Modern Languages, Islamabad.
ORCID ID: https://orcid.org/0009-0005-7213-9604

Abstract
The world is divided into blocks on different issues where emotional prosperity and the dynamic life of an individual are two of the core matters. A qualitative way of living has always been in precedence over a less improvised lifestyle. Sometimes, resistance towards fate leads people to choose irredeemable paths, one of which is assisted suicide, also known as euthanasia. Euthanasia is a practice of intentionally and painlessly killing a human being for humane reasons, especially in order to end great suffering or poor quality of life. Disability can be a possible way to live; however, being bedridden has no way to live or die. The current study focuses upon the pain of humanity, which has no limit and no healing at the same time. It analyzes the celebrated work of its time, *Me Before You* by Jojo Moyes, where Will, a wealthy young quadriplegic, is unable to sustain the miseries of life in the physical world without having a critical sight upon prognosis, although Louisa tries to give him the affectionate company. In order to end his suffering, he commits assisted suicide before natural death. The study reflects its findings at two different extremes. It might be ethical to kill someone before they die naturally by challenging the morality of artificial death, and it also focuses upon the inevitability of the search for peace in cumbersome situations. The study draws attention to society's duty to establish a more welcoming and caring atmosphere where terminal care and emotional support are given top priority. The ethical limits of human choice are also questioned, as are the social stigmas associated with euthanasia.
Keywords: dynamic life, quadriplegia, resistance, euthanasia, morality of artificial death, search for peace

THE EXISTENTIAL CRISIS IN WISLAWA SZYMBORSKA'S POETRY: A THEMATIC ANALYSIS

Lareeb GULL
National University of Modern Languages, Islamabad.
ORCID ID: https://orcid.org/0009-0002-2960-6404

Muhammad Talha Noor BADSHAH
National University of Modern Languages, Islamabad.
ORCID ID: https://orcid.org/0009-0007-2502-0744

Syeda Moeeza GULL
National University of Modern Languages, Islamabad.
ORCID ID: https://orcid.org/0009-0005-7213-9604

Abstract

The question of existence has been a primary concern of human beings throughout the ages. When it comes to finding a purpose, the ignorance of which has led mankind towards existential anxiety and dread. However, man has considered himself to be ultimately responsible for his choices. This free will and no ultimate purpose of existence has unconsciously given rise to anxiety and dread within human life. Likewise, the researcher has selected the topic, *The Existential Crisis in Wislawa Szymborska's Poetry: A Thematic Analysis.* The current study focuses upon existential anxiety as the major theme of Wislawa Szymborska's selected poetry. However, the researcher has applied qualitative research methods, whereas thematic analysis has been chosen as the data analysis method. Moreover, the researcher has applied Paul Tillich's theory of existential anxiety in order to explore existentialism, anxiety, and dread from Wislawa Szymborska's selected poetry, which refers to human existence having no ultimate purpose, hence responsible for creating a hollow and meaningless life, giving rise to existential anxiety. The objectives of the current study are to explore existential anxiety and dread in Wislawa Szymborska's poetry and how free will serves as a catalyst for meaninglessness. The current study will help the readers of literature as well as the general population to have self-realization and to create awareness. However, it is not a cross-sectional research. In this way, it will give way to further research in this field.

Keywords: anxiety, existence, dread, free will, meaninglessness, purpose

INVESTIGATING EDUCATION FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT: INSIGHTS FROM FUTURE EDUCATORS, TEACHING APPROACHES, AND IMPLEMENTATION CHALLENGES

Zohaib Hassan Sain
Superior University, Pakistan

Abstract

Education for Sustainable Development (ESD) is essential for tackling modern environmental, social, and economic challenges. This study examines the perspectives of prospective teachers, their teaching strategies, and the obstacles they face in implementing ESD in Pakistan. It explores educators' understanding of ESD, their approaches to embedding sustainability in teaching, and the barriers to successful implementation. Using a qualitative research design, the study involved semi-structured interviews with 12–15 prospective teachers and document analysis of teacher education curricula. Thematic analysis, based on Braun and Clarke's (2006) framework, revealed key findings. While prospective teachers acknowledge ESD's importance, their understanding is largely centered on environmental aspects, with limited consideration of social and economic dimensions. Active learning strategies, including case studies and group discussions, were commonly employed. However, challenges such as inadequate training, limited institutional support, and scarce resources hinder effective implementation. The findings highlight the need for specialized teacher training, adaptable curricula, and stronger institutional backing to equip educators with the skills to effectively integrate ESD. Addressing these challenges can promote critical thinking, problem-solving, and sustainability-focused mindsets in learners.

Keywords: Implementation Challenges, Pedagogical Approaches, Prospective Teachers.

ŞAGİRDLƏRDƏ ƏMƏKDAŞLIQ BACARIĞININ FORMALAŞDIRILMASINDA TƏSVİRİ SƏNƏT FƏNNİNİN ROLU

THE ROLE OF FINE ARTS IN FORMING STUDENTS' COOPERATION SKILLS

Emil Raul oğlu AĞAYEV
Teacher of the subject combination commission "Art and physical education" of the Azerbaijan State Pedagogical College under the Azerbaijan State Pedagogical University
ORCID NO: 0000-0001-9354-0839

Xülasə. Orta məktəblərdə şagirdlərin əməkdaşlıq bacarığı onların fənlərin tədrisində ön plana çıxarılır. Təsviri sənət yaradıcı fənn olduğuna görə şagirdlər qruplarda müxtəlif tapşırıqlar yerinə yetirirlər. Bu zaman qruplarda olan şagirdlər fərqli düşüncə və yaradıcı qabiliyyətlərinə malik olurlar. Bu məqalədə şagirdlərdə əməkdaşlıq bacarığının formalaşdırılmasında təsviri sənət fənninin rolu təhlil edilmişdir.

Açar sözlər: Təsviri sənət, orta məktəb, əməkdaşlıq, yaradıcılıq, incəsənət

Abstract . In secondary schools, students' ability to cooperate is brought to the fore in the teaching of their subjects. Since fine art is a creative subject, students perform various tasks in groups. At this time, students in groups have different thinking and creative abilities. In this article, the role of fine arts in the formation of students' cooperation skills is analyzed.

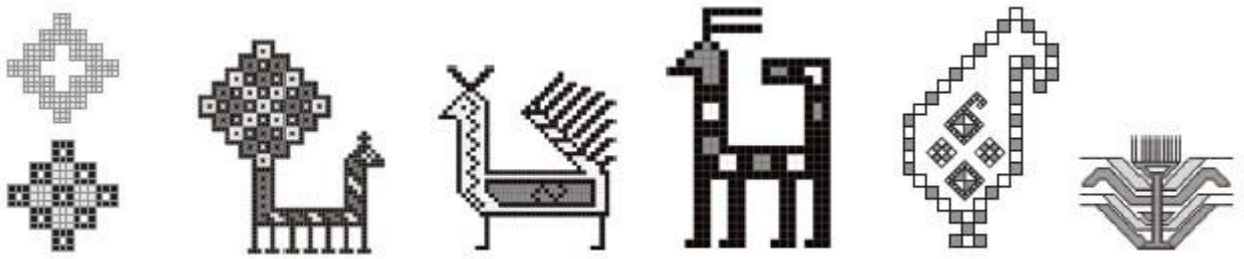
Keywords: Fine arts, high school, collaboration, creativity, art

Təsviri sənət fənni şagirdlərdə yaradıcı qabiliyyətləri inkişaf etdirməklə bərabər, əməkdaşlıq və birgə çalışmaq qabiliyyətlərini də ön plana çıxarır. Yəni təqdim edilən yaradıcı tapşırıqda fərqli düşüncələrə malik olan şagirdlər rəng, obraz, süjet həllini fərqli seçə bilərlər. Şagirdlər burada birgə öyrənmə, rəqabətyönümlü öyrənmə bacarıqlarını da inkişaf etdirirlər.

Orta məktəblərdə təsviri sənət fənninin tədrisində “interaktiv-yaradıcı öyrənmə mühiti”nə imkan yaratmaq lazımdır. Sinifdə qruplarla işləyərkən əməkdaşlıq etməyin qaydaları və qrupla çalışmağın prosedurları şagirdlərə izah edilməlidir.

Təsviri sənət müəllimi qrupların tərkibini qarışıq formada yəni, bilik, bacarıq və düşüncələri fərqli olan şagirdləri əməkdaşlığa cəlb etməlidir. Təlim nəticələri aşağı olan şagirdlər diqqətdən kənar qalanda şagirdlər arasında nailiyyət fərqi daha da artır və ruh düşkünlüyü baş verir.

V sinif şagirdlərinə “Xalça naxışları” mövzusunda ornamentləri təsvir etmək tapşırılmalı və stilizə bacarıqlarından fərqli istifadə etmək onlarda müstəqil düşüncə formasının inkişafına gətirib çıxaracaqdır. Şagirdlər xalçaları bəzəyən təbiət və həndəsi motivləri təsvir edirlər və fərqli formada yanaşırlar.

İLL 1. Xalça naxışları

Təsviri sənət fənninin məzmun xətlərinə uyğun bilik və bacarıqlar dəyərləndirilməlidir. Şagirdlər öyrənəcəkləri məzmundan əlavə birgə qərarların verilməsi, qarşılıqlı fikir mübadiləsi kimi məqamları da özləri üzərində inkişaf etdirirlər. Əməkdaşlıq zamanı şagirdlər rəqabətə əsaslanan qrup işinin tapşırığını müəyyən bir vaxt ərzində dəqiq, səlis yerinə yetirməlidirlər. Bu zaman yerinə yetirilən tapşırığın məqsədi aydın olmalıdır. Müəllim “Bədii şüşə” mövzusunu keçərkən təqdim edilən şüşə formaları üzərində müəyyən rəng, süjet tapşırıqlarını verməklə, həm də şagirdlərdə yaradıcı düşüncəni inkişaf etdirir.

İLL 2. Bədii şüşə

Təsviri sənət fənninin tədrisi metodikasında şagirdlərdə əməkdaşlıq bacarığının formalaşması aşağıdakı müsbət inkişaflara gətirib çıxarır:

-şagird və müəllim arasında yaradıcı fikirlərin mübadiləsi;

-müxtəlif yaradıcı düşüncələrin inkişafı və qarşılıqlı mübadiləsi;

-özünüifadəetmə, incəsənət əsərini təhliletmə və fərqli yanaşma bacarıqları inkişaf etdirilir.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1.Metodika və pedaqogika. Bakı 2024. s 66-67.

2.V sinif təsviri incəsənət dərsliyi. Bakı 2020. 80 s.

S.ƏHMƏDOVUN "QANKÖÇÜRMƏ STANSİYASI" POVESTİNİN ƏSAS QƏHRƏMANI ZİLİ OBRAZININ TƏHLİLİ

Günel Hümmətova (Pəniyeva) Saleh
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti,
Ədəbiyyatın tədrisi texnologiyası kafedrasının baş müəllimi, fil.ü.f.dok.
Orcid ID:0000-0002-8916-3484

Xülasə

Açar sözlər: xarakter, povest, qəhrəman, təsvir etmək

S.Əhmədovun "Qanköçürmə stansiyası" povestinin əsas qəhrəmanlarından olan Zili oğlunun təhlilini A. Hüseyinov "qəhrəmanın rahatlığı, hiddəti, həyəcanlı düşüncələri onun öz təbiətindəki mənəvi saflığın əyani təcəssümünə çevrilir və elə bu haram, bəd əməllərlə, riya-xəyanətlə uyuşmazlığın fonunda Zili oğlunun siması açılır, şər, rəzil niyyətlər kəskin qiymətini tapır" kimi vermişdir. Bu obrazın verilməsi ilə bəzi insanların paxıllıq, riyakarlıq, ara qızışdırmaq, pislik etmək kimi xarakterlərini açır. Oxucunu bir növ bu çür xislətlərdən azad etməyə, bu çür insanlardan gen gəzməyə vadar edir.

"S.Əhmədovun "Qanköçürmə stansiyası" povestində cins və gümrah bir buğa, onun acgözlüklə otladığı yamyaşıl, şirəli yoncalıq, sonra bu yaşıllığa sərilmiş qızılı qan şəriti, su gölməçəsi yanında tünd çəhrayı qan çalası unudulmaz bir lövhəyə dönür. Qəssabları vahiməyə salan buğanın boğazına çəkilən bıçaq iliyə işlədiyi anda heyvanın sıçrayıb əldən çıxması, qan fəvvarəsi saçaraq jonçalığa cumması da fonu və münasib kölgəsi olan parlaq lövhədir. İsti və şirəli qana bələnmiş qəssabın yanan gözlərini yumaq üçün su istəməsi, qaroy olub ortalıqda döyükməsi tablosunu yaradan fırçanın da boyalarının özünəməxsus hərarəti vardır" deyə bu povesti lövhələrə bölən prof. P.Xəlilov yazıçının bu lövhələrin boyalarının birinin digərindən solğun və ya tünd olduğunu, dramatizmin sonrakı lövhələrdə aşkarlandığını qeyd edir. Bütün hadisələrin bu lövhələr ardıçıllığında cərəyan etdiyini və sanki hadisələrə uyğun yazıçının lövhələri boyadığını bildirmişdir. Nəsrin bu bariz xüsusiyyətləri bəzən həyatın adiliyinə, əhəmiyyətsiz təfsilata, qanadsız, sönük mövcudluğa aludəçiliklə, məişətçiliyə meyillə, kicik, məhdud mühitdə dolaşmaqla izah edilir.

Bu da razılıq hissi doğurur ki, yazıçılarımız fəhlə sinfinin obrazını təkcə hərarətlə və təsirli yaratmaq vəzifəsi ilə kifayətlənmirlər, həm də siqləti, vüsəti, həyatımızdakı şərəfli və iftixarlı mövqeyi ilə canlandırmağa çalışırlar. Cəmiyyətimizin bu ən qabaqcıl və aparıcı qüvvəsinin təsəvürləri, mühakimələri baxımından dövrümüzə geniş nəzər salmağa, zamanın bir sıra aktual problemlərini əks etdirməyə səy göstərirlər. Bütün bunlar, şübhəsiz, fərəhli, perspektivli və ümidverici ünsürlərdir, əmək mövzusunun, fəhlə surətinin şərhində

ədəbiyyatımızın yüksəlmək istədiyi mövqeyi, səviyyəni, onun baxış, bədii idrak təravətini ifadə edir, qarşısında geniş üfüqlər açıldığını göstərir. Buna görə də bədii sözün bütün gücü və imkanları, sənətkarlığın, istedadın bütün bacarıq və vastələri bundan sonra da həmin vəzifənin mövzuya layiq bədii həllinə doğru yönəldilməlidir. S.Əhmədovun "Qanköçürmə stansiyası" povestində müəllif insan ömrünün uzanması üçün özünün qızıl qanını əsirgəməyən nəcib adamlarla - donorlarla, qanını arağa, bir - iki günlük sərxoşluğa dəyişmək istəyən düşgünləri üz-üzə qoyur və belə düşgünlərin qanı ilə alver edənlərə qeyzlənir. Bizə elə gəlir ki, qanını hərraca qoyanlarla bıçaq altından qaçan gümrah heyvan arasındakı təzad da düşgünlərin heysiyyət, qeyrət yoxsulluğuna gülmək üçündür. Həmin heysiyyətsizlərə Hüsü şəhərdə rast gəlir. Burada şəhərlə kəndin qarşı-qarşıya qoyulması yox, əksinə bu iki məkanın vəhdət şəkilində götürülməsi təsvir olunur. Eyni xarakterli insanların hər yerdə olduğunu - xarakterin şəhərlə, kəndlə əlaqəsi olmadığını göstərir. Beləki, qanını araq puluna dəyişənlərin və belə adamlarla sövdələşənlərin də şəhərdə olması göz qabağındadır.

S. Əhmədovun ziyalıları insanın öz təbiətinə, öz qənaət və duyğularına sədaqəti barədə mübahisəyə girişəndə təbiəti insan tərbiyyəsinə təsir göstərən əsas amil kimi şişirdirlər. Humanitar elimlərlə məşğul olan ziyalı fizika ilə məşğul olan ziyalıya görün nə deyir; "İnsanın təbiəti, təbiətin qoynundakı qədər heç yerdə aşkar sezilmir. Birtərəfli düşüncə deyilmi bu?- deyə sual verən prof. P.Xəlilov Koroğlu ilə müzakirə aparır. Beləki, Koroğlu Çənlibel qartalı kimi şöhrətlənib, Çənlibelin zirvəsinə çıxanda özünü daxilən ucalmış hiss edərdi, könlü coşanda Çənlibelə mahnılar da qoşardı. Lakin Koroğlu qeyrəti, Koroğluya xas olan təbiət dəlilərdən, Nigarın başına yığılmış gəlinlərdən kənar aşkar olmadığı kimi povestin qəhrəmanı da öz yaşadığı mühitindən, məkanından ayrı aşkar ola bilmir. İnsanın təbiəti, lap qoynunda böyüdüyü dağlardan aldığı mətanətin, vüqarın, səxavətin özü cəmiyyətlə daim əlaqədə, ünsiyyət və ya mübarizə prosesində üzə çıxdığını və yazılan əsərlərin qəhrəmanlarının da bu məkandan seçildiyini və elə bu məkanla bərabər təsvir olunduğunu qeyd edir. Povestin əsas qəhrəmanı olan Hüsənin xarakterinin açılmasında Qanköçürmə stansiyasının onda doğurduğu assosiativ düşüncələrin əhəmiyyəti şəksizdir. Adi, savadsız kənd zəhmətkeşi olan Hüsən həyatında ilk dəfə olaraq həmin idarə ilə rastlaşırdı, bura onun üçün mahiyyət etibarı ilə yad və uzaq bir aləm idi. Hətta ilk baxışda belə görünə bilər ki, bu naməlumluluqda müşahidələr üçün də, qəhrəmanın xarakterini qabarıq canlandırmaq üçün də geniş imkanlar açır. Müəllif bu imkanlardan geniş istifadə edir və onun təbii, sərrast cizgiləri, real boyaları sayəsində Hüsənin davranışının bütün səciyyəviliyi və canlılığı ilə gözlərimizin önünə gətirə bilirik.

Nəzərdən qaçırmaq lazım deyil ki, qan verməyin əhəmiyyəti, üsulları, donorların növləri, sərgüzəştləri barədə Hüsənin maraqla öyrəndikləri oxucu üçün idraki baxımdan əhəmiyyətsiz

görünə bilər, epizodik surət, naxış çoxluğunun da bəzən təsvirçilik təəssüratı doğurması mümkündür. Halbuki, S.Əhmədovun mətləbi, portireti daxilən, mahiyyəti ilə ifadə edən, təhkiyəni məqsəd, qayə ətrafında təmərküzləşdirən, yığcam, mənalı yazan sənətkar kimi tanınır. Bu keyfiyyətin aydın təzahürünə elə əsərin özündə də - kəndlə əlaqədar səhnələrdə, Hüsənin xarakterinin canlandırılmasında rast gəlirik. Burada cərəyan edən hadisələrin əxlaqi baxımından şərhi, idrakı, buradakı mənəvi kolliziya da süjetin o biri hissəsinə nisbətən dərin və təsirlidir. Buna görə qəhrəmanın öz təbii mühitində, ömrünü yaşadığı, bu dünyanı görüb tanıdığı aləmdə daha ətraflı təsvirini, həyatının, əməyinin daha dolğun mənzərəsini görürük.

KEÇƏN İLİN SON GECƏSİNDƏ MİLLİ DƏYƏRLƏRİN SON OLMASI

Günel Hümmətova (Pəniyeva) Saleh
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti,
Ədəbiyyatın tədrisi texnologiyası kafedrasının baş müəllimi, fil.ü.f.dok.
Orcid ID:0000-0002-8916-3484

Xülasə

Açar sözlər: pyes, son, təsvir, işıq

60-cı illər nəslinin nümayəndələri sırasına daxil olan və 60-cılar nəslinin mübariz yazıçısı kimi tanınan, Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli nümayəndəsi olan Anarın yaradıcılığı öz dövrünün əsərlərindən məzmun və üslub baxımından tam fərqlənirdi. Yazıçı qələmə aldığı hər bir nəsr nümunəsində sadə dil, təhkiyə üsulu və yersiz sözçülükdən yayınaraq tam mətləbə keçərək əsərin əsas ideyasını ifadə etməyə çalışmışdır. Həmçinin yazıçının kiccik nəsr nümunələrində, pyeslərində ilk cümlə ilə əsərin əsas qayəsini mətnaltı məna ilə ifadə etməyə çalışmışdır. Sərlövhəyə çıxarılan əsərlərin adı isə özündə hadisələrin məğzini təşkil edir.

Anarın yaradıcılığı 60-cı illər nəsri və 60-cılar nəslinin yeniliklərlə dolu nəsr əsərlərinin toplusudur. Yeni bir yaradıcılıq mühitində qələmə aldığı "Keçən ilin son gecəsi" pyesi, məhz keçən "izm" sisteminin son akodlarını ifa edən və ya da "sosializm"in son mənzilə yola salınmasının bariz nümunəsi idi. Artıq "sovet adamı", "sovet qəhrəmanı" anlayışı deyil də əsərlərdə insan duyğuları, hiss-həyəcanları öz əksini tapırdı. Məhz bu pyesdə də bir ananın daxili duyğularını, hiss-həyəcanlarını və eyni zamanda öz arzularını ürəyində boğan, övladlarının sərbəst yaşaması naminə özündən keçən qadın duyğularının əksidir. Vaqif Səmədoğluun təbiri ilə desək *: ""Son gecədir bu gün yenə" misrası ağlımdan çıxmır nədənsə. İstənilən bir "son" düşüncəsi bu misranı nə isə ayrı bir yöndən, başqa bir tərəfdən işıqlandırır."* [2] Bəs bu həyatda "son olan nədir?" Həmidə xalanın keçmişə dalıb xəyalındakı Qəzənfərlə birgə keçirdiyi o gecəmi, yoxsa övladlarının böyüyüb bir-bir masa arxasından yox olmasımı, ya da birlikdə yaşadıqları o mehriban gecəmi?

Yaxud da Həmidə xalanın arzularının sonu, birgə ailə tablosunun sonu idi o gecə. Hansı ki, birgə, sonsuzluğu özündə cəmləşdirən Qəzənfərin gedişi ilə sonlanan ailə birliyi, ailə bağlılığının sonu idi. Ya da yeniyə doğru irəliləyən yeni bir işığın varlığından xəbər verir. *"Axı, doğrudan da qəribə bir işıq var bu fikrin özəyində. Adamın gözünü qamaşdıran işıq deyil, ancaq nə isə lap o müəmmalı tunelin sonundakı kimi də olsa işartıdı. Əslində, "son" ümumiyyətlə varmı, yoxmu, bilmirəm?! Bitirmi, sona yetirmi nələrsə, onu da demək çətindir... Çünki dinin özü də ölümdən sonrakı həyata inandırırsa, ən müxtəlif fəlsəfələr daimi bir mübadilə, yenilənmə, nə bilim "bumeranq" ideyasını təbliğ edirsə, deməli, SON ümumiyyətlə, şərti məsələdir. Amma yenə də "son" ovqatı insanda bir hesabat arzusu yaradır... Necə başladın, nələrdən keçdin və hansı nöqtəyə gəlib çatdın?! Fərqi yoxdu, bütöv bir ömrün hesabatından söhbət gedir, ya kiçik bir hadisənin..."[2]*

Eyni ilə də hər bir sonun bir başlanğıcı olduğu kimi, gecənin də işıqlı sabahı var idi. Həmidə xala üçün gecə düşərdi, son olardı o ailə tablosunu birgə görmək, amma onun uşaqlarının ilkini idi. Həyatlarına başlanğıcları idi. İlk həyat yolunda atdıqllar işıqlı yolun addımları idi. Necəki əsərdə yazıçı Anar Qəzənfərin dili ilə ifadə etmişdi *: "Dünyada heç nə itmir, batmır, heç kəs ölmür. Yaxşı da, pis də keçir, nəsil-nəsil keçir... Biz mən biləni yaxşı*

yaşamışıq, öz zəhmətimizlə çörək qazanmışıq. Qoy, bizim həyatımızda yaxşı nə olubsa, uşaqlarımız özləri ilə təzə həyatlarına, təzə nəsillərə aparsınlar. Həyat da elə budur da".
Bəli, həyat da elə budur... O biri otaqda balaca ağlayır, gözünün yaşını sil və yanına qaç... "Nə yaxşı var gül balalar!"[1]

Həmidə obrazı demək olar ki 21 yaşlı gənc yazarın 60-cı illər nəslindəki və yaradıcılığındakı tənhalığın rəmzidir. Əslində yazıçı fəlsəfəsinin tənhalığı Həmidənin tənhalığı ilə başlayır . Bu tənhalığın təsvirini isə Anar bayram axşamı tək qalmış bir qadının timsalında canlandırır. Həmçinin də bu ilin son gecəsindəki tənhalığı deyil də tənhalıq içində özünü xoşbəxt göstərməyə çalışan ananı əks etdirir. Yeni bir ilin başlanğıcında təkliyin başlanğıcının qoyulması, yeniliklə gələn ayrılıqların ifadəsi idi. Əslində həyatın irəli sürdüyü bumeraq həyat fəlsəfəsinin təkrarı idi. Vaqif isə o bumeranqın gələcəyə doğru irəlilləyişinin göstəricisi idi. Uşaqlıqdan gəncliyə gənclikdən isə yaşlılığa gedən həyat fəlsəfəsinin özülüydü bu pyes. Ana fəryadının eşidilməməsi, gənclik yeniliyinin qəbulu idi.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

1. Anar. Keçən ilin son gecəsi.
https://kulis.az/xeber/edebi-tenqid/xeber_____-3613

2. Nuriyeva Pərvin. Keçən ilin son gecəsi. 525-ci qəzet 2018.- 29 dekabr.- S.15.

MÜASİR NƏSR ƏSƏRLƏRİNDƏ MİLLİ XARAKTERİN TƏNƏZZÜL SƏBƏBLƏRİ

REASONS FOR THE DECLİNE OF NATİONAL CHARACTER İN MODERN PROSE WORKS

Ulduz Fərhad QƏHRƏMANOVA
PhD in Philology,
Azerbaijan State Pedagogical University, Acting Associate Professor at the Department of "Literature"
Orcid ID: 0009-0003-4418-9319

Abstrakt

Qeyd edək ki, qloballaşan dünyanın mili ideologiyaya, dövlətçilik, milliyətçilik ruhuna siyasi təzyiqlər etməsi milli xarakter məfhumunu arxa plana atmışdır, milli xarakterləri tənəzzülə uğratmışdır. Azərbaycan və Türk ədəbiyyatında milli xarakterin tənəzzül səbəblərini aşağıdakı səbəblərlə izah etmək olar.

1.1988-1994-cü illərdə baş vermiş I Qarabağ müharibəsi hadisələri, qaçqınlıq statusu, qəhrəmanların daxili dünyası, daxili sarsıntı, özünəqapanma milli xarakter cizgilərini itirdi. Mənəvi dəyərlər, milli kimlik, özünüdərkdən uzaqlaşmaya səbəb oldu.

2.1995-2015-ci illər ərzində qloballaşan dünya və onun təsiri milli xarakterin keyfiyyətini dəyişdi.

3.Qloballaşan dünyanın yaratdığı qlobal insan dünya modeli xarakterdəki milli çalarları zəiflətdi. Belə ki "dünya insanı" modelində Qərb düşüncə və yaşayış tərzinə meyil milli xarakterə xüsusi əks təsir göstərdi. Hətta iş o yerə gəldi ki, qloballaşan dünyada əsərdə milli xarakterdən daha çox xarrakterdə "milli cizgilər" axtarılırdı. Çünki qloballaşan dünya ilə qərbə meyil edən obrazların xarakterində milli mənəvi tənəzzül problemi ilə qarşılaşılırdı. Belə ki, obrazların qərbə meyilliyi qlobal dünyanın tələblərinə cavab vermək üçün etnik-milli köklərdən uzaqlaşırdılar.

4.Qadınların "feminizm" baxışı ilə ənənə dəyərləri qarşıdurma yaratdı. Belə ki "müasir qadınlar" adı altında milli kimlikdən uzaqlaşan qadınlar qaleriyası yarandı. Yəni "feminizm qadın" milli qadın xarakterinin tənəzzülü idi.

5.Cəmiyyətin inkişafı prosesində sosial problemlərin insan psixologiyasına və xarakterinə təsirinin ağır nəticələri də milli xarakterə əks təsir göstərdi. Ailədaxili problemlər də sosial problemlərin yaranma səbəbi idi. Sosila problemlərdən doğan şəxsiyyətsizləşmə, özünəgüvənsizlik, intihara cəhd, xarakter cılızlaşması, maddiyatdan-mənəviyyata uçurum milli identikliyə təsir edən amillərdəndir. Kənd və şəhər həyatı mövzusu, təhsilsizlik, sterotiplərin və s. yaratdığı konfliktlər xarakter və davranışa sosial, mənəvi, psixoloji hadisələr məqamında təsir edirdi.

Açar sözlər: müasir nəsr, tənəzzül, milli, xarakter problemi

Abstract

It should be noted that the political pressure exerted by the globalized world on national ideology, statehood, and the spirit of nationalism has pushed the concept of national character into the background and has led to the decline of national characters. The reasons for the decline of national character in Azerbaijani and Turkish literature can be explained by the following reasons.

1. The events of the First Karabakh War that took place in 1988-1994, the refugee status, the inner world of the heroes, internal turmoil, and self-isolation have lost the features of the national character. They have led to a departure from spiritual values, national identity, and self-awareness.

2. The globalized world and its impact changed the quality of the national character during the years 1995-2015.

3. The global human world model created by the globalized world weakened the national shades in the character. Thus, the tendency towards Western thinking and lifestyle in the “world man” model had a special adverse effect on the national character. It even came to the point that in the globalized world, “national features” were sought in the character more than the national character. Because the globalized world and the problem of national moral decline were encountered in the character of the characters who tended towards the West. Thus, the tendency towards the West of the characters distanced themselves from their ethnic-national roots in order to meet the demands of the global world.

4. The “feminist” view of women and traditional values created a conflict. Thus, a gallery of women who distanced themselves from national identity under the name of “modern women” emerged. In other words, the “feminist woman” was the decline of the national female character.

5. In the process of development of society, the severe consequences of the impact of social problems on human psychology and character also had an adverse effect on the national character. Problems within the family were also the cause of the emergence of social problems. Depersonalization, lack of self-confidence, suicide attempts, weakening of character, and the gap between materiality and spirituality arising from social problems are among the factors affecting national identity. The theme of rural and urban life, lack of education, conflicts caused by stereotypes, etc. affected character and behavior in the context of social, moral, and psychological events.

Keywords: modern prose, decline, national, character problem

Улдуз Фархад Кахраманова, доктор философских наук,

Азербайджанский Государственный Педагогический Университет, заместитель доцента кафедры «Литература»

Причины упадка национального характера в современных прозаических произведениях

Аннотация: Следует отметить, что политическое давление глобализованного мира на национальную идеологию, государственность и национализм отодвинуло концепцию национального характера на второй план и деградировало национальные характеры. Причины упадка национального характера в азербайджанской и турецкой литературе можно объяснить следующими причинами.

1. События первой Карабахской войны, произошедшие в 1988-1994 годах, статус беженцев, внутренний мир героев, внутренние потрясения, самоизоляция утратили свои национальные черты. Моральные ценности, национальная идентичность и самосознание привели к отчуждению.

2. В течение 1995-2015 годов глобализированный мир и его влияние изменили качество национального характера.

3. Глобальная модель человеческого мира, созданная глобализированным миром, ослабила национальные оттенки характера. Таким образом, в модели «светского человека» склонность к западному образу мышления и жизни оказывала особое неблагоприятное воздействие на национальный характер. Дошло даже до того, что в глобализированном мире в творчестве искали «национальные черты», а не национальный характер. Потому что в глобализованном мире проблема национального нравственного упадка столкнулась с характером образов, тяготеющих к Западу. Таким образом, тенденция образов в сторону Запада должна была отвечать запросам глобального мира, и они отходили от этнонациональных корней.

4. Женский взгляд на «феминизм» и традиционные ценности создал конфликт. Таким образом, под названием «современные женщины» была создана галерея женщин, дистанцировавшихся от национальной идентичности. То есть «феминизм женщины» был упадком национального женского характера.

5. В процессе развития общества тяжелые последствия воздействия социальных проблем на психологию и характер человека отрицательно сказались и на национальном характере. Семейные проблемы были также причиной социальных проблем. Деперсонализация, неуверенность в себе, попытки суицида, ослабление характера, разрыв между материальностью и духовностью являются факторами, влияющими на национальную идентичность, возникающими в результате социальных проблем. Тема сельской и

городской жизни, необразованности, стереотипов и т.д. созданные конфликты повлияли на характер и поведение с точки зрения социальных, моральных и психологических событий.

Ключевые слова: современная проза, упадок, народность, проблема характера.

Ədəbiyyat:

1.Xalid Əlimirzəyev, (2008) “Ədəbiyyatşünaslığın elmi-nəzəri əsasları”, Bakı

2. Mir Cəlal, Pənah Xəlilov,(2005) “Ədəbiyyatşünaslığın əsasları”, Bakı, Çaşıoğlu

3. Məmməd Əliyev, (2000) “Ədəbiyyat nəzəriyyəsinin əsasları”, Bakı

9. Məhəmmədəli Mustafayev, (2021) Ədəbiyyat nəzəriyyəsi, Bakı

4.Nizaməddin Şəmsizadə, (2012) “Ədəbiyyat nəzəriyyəsi”, Bakı

5. Rafiq Yusifoğlu, (2001) “Ədəbiyyatşünaslığın əsasları”, Bakı

6. Rəhim Əliyev, (2008) “Ədəbiyyat nəzəriyyəsi”, Bakı

7.Şəfizadə Sima (2022) MÜASİR AZƏRBAYCAN VƏ TÜRKİYƏ HEKAYƏLƏRİNDƏ MİLLİ XARAKTER PROBLEMİ (1995-2015-ci il)” fəlsəfə doktoru dissertasiyası, Bakı

8. Salamoğlu T. (2021), XIX əsrin sonu XX əsrin əvvəlləri Azərbaycan ədəbiyyatının aktual problemləri, Bakı

BƏDİİ ƏSƏRLƏRDƏ FORMA KOMPONENTİ
FORM COMPONENT IN WORKS OF ART

Ulduz Fərhad QƏHRƏMANOVA
PhD in Philology,
Azerbaijan State Pedagogical University, Acting Associate Professor at the Department of "Literature"
Orcid ID: 0009-0003-4418-9319

Abstrakt

Forma məzmunu müəyyənləşdirir. Məzmunla bağlı komponentlər hazır olduqdan sonra sənətkar onları reallaşdırmaq üçün müvafiq forma axtarışına çıxır. Forma da məzmun kimi bədii kateqoriyadır. Mövzudan sonra əsərin məzmunu yaranır. Həmin məzmun da müəyyən bir forma şəklində oxucuya çatdırılır. Forma əsərin quruluşudur. Məzmun öz məxsusunu formada tapır. Bədii yaradıcılıqda məzmun və formanın hər birinin özünəməxsus yeri var. Həyatda olduğu kimi, incəsənətin də bütün sahələrində məzmun I, forma II-dir. Düstur: Mövzu (Həyat həqiqəti)-Məzmun (Həyat həqiqətinin yazıçı təxəyyülündə canlandırılmasıdır)-Forma (Yazıçı təxəyyülündəki hadisələrin qələmə alınaraq oxucuya çatdırılmasıdır). Formaya görə məzmun yox, məzmuna görə forma seçmək lazımdır. Forma olmayınca məzmunu da duymaq mümkün deyildir. Əsərdə təsvir edilən həyat yazıçının təsəvvür etdiyi həyatdır. Yazıçı müşahidə etdiyi müəyyən həyat materialını müəyyən bədii şəklə salır. Həyat hadisələrini konkret formada əks etdirir. Yazıçının qiymətləndirdiyi və mühakimə etdiyi bu həyat materialı ədəbi əsərin məzmunudursa, burada verilən lövhələr əsərin bədii tərtibi, süjeti, dili, onun formasıdır. Forma olmazsa, bədii məzmun da təzahür edə bilməz. Bununla belə yenə də üstünlük ədəbi əsərin məzmunu üzərinə düşür. Çünki forma məzmunla təyin edilir. Forma da məzmuna təsir göstərə bilər. Forma ilə məzmun birliyi olmayınca həqiqi bir əsər doğa bilməz. Məzmunla forma arasında ziddiyyət, konflikt özünü göstərir. Bu konflikt tarixi inkişaf nəticəsində yeni məzmunun köhnə formaya sığışmamasıdır. Deməli, yeni məzmun özünə müvafiq yeni forma tələb edir. Yeni məzmunun yeni forma tələb etməsi forma ilə məzmun arasında ziddiyyəti əmələ gətirir. Məsələn: Əsrlərin sınağından çıxmış qəzəl, rübai, qoşma, gəraylı və s. formalarda yeni məzmunlu əsərlər yazmaq mümkündür. Yeni məzmunun köhnə formaya sığışmaması yeni formalı sərbəst şeirin yaxud dram janrının yaranmasına səbəb olmuşdur. Qeyd edək ki, təzə məzmun özünə təzə forma tapa bilər.

Açar sözlər: bədii əsər, məzmun, forma, komponent, konflikt

Abstract

Form determines content. After the content-related components are ready, the artist goes in search of an appropriate form to realize them. Form, like content, is an artistic category. After the topic, the content of the work is created. That content is delivered to the reader in a certain form. Form is the structure of the work. Content finds its place in form. Content and form each have their own place in artistic creation. As in life, in all areas of art, content is I, form II. Formula: Topic (Reality of life)-Content (The reality of life is brought to life in the writer's imagination)-Form (The events in the writer's imagination are recorded and conveyed to the reader). It is necessary to choose the form according to the content, not the content according to the form. Without the form, it is impossible to hear the content. The life described in the work is the life imagined by the writer. The writer puts certain life material he observes into a certain artistic form. It reflects life events in a concrete form. If this material of life, which the writer evaluates and judges, is the content of the literary work, then the plates given here are the artistic design, plot, language, and form of the work. If there is no form, the artistic content cannot be manifested. However, the priority is still on the content of the literary work. Because the form is determined by the content. Form can also affect content. Without unity of form and content, a true work cannot be born. The contradiction between the content and the form, the conflict manifests itself. This conflict is the result of the historical development of the new content not fitting into the old form. Therefore, the new content requires a corresponding new form. The fact that new content requires new form creates a conflict between form and content. For example: ghazals, rubai, couplets, gerayls, etc. that have stood the test of time. it is possible to write works with new content in the forms. The inability of the new content to fit into the old form led to the emergence of a new form of free poetry or drama genre. Note that new content can find a new form.

Keywords: artistic work, content, form, component, conflict

Улдуз Фархад Кахраманова, доктор философских наук,

Азербайджанский Государственный Педагогический Университет, завуч кафедры «Литература»;

Компонент формы в произведениях искусства.

Аннотация: Форма определяет содержание. После того как содержательные компоненты готовы, художник приступает к поиску подходящей формы для их реализации. Форма, как и содержание, является художественной категорией. После темы создается содержание работы. Этот контент доставляется читателю в определенной форме. Форма – это структура произведения. Содержание находит свое место в форме. Содержание и форма занимают свое место в художественном творчестве. Как и в жизни, во всех областях искусства

содержание I, форма II. Формула: Тема (Реальность жизни)-Содержание (Реальность жизни оживает в воображении писателя)-Форма (События в воображении писателя фиксируются и передаются читателю). Надо выбирать форму по содержанию, а не содержание по форме. Без формы невозможно услышать содержание. Жизнь, описанная в произведении, – это жизнь, представленная писателем. Определенный жизненный материал, который он наблюдает, писатель облекает в определенную художественную форму. Он отражает жизненные события в конкретной форме. Если этот жизненный материал, который оценивает и судит писатель, является содержанием литературного произведения, то данные здесь пластины — это художественный замысел, сюжет, язык и форма произведения. Если нет формы, не может быть проявлено художественное содержание. Однако приоритет по-прежнему остается за содержанием литературного произведения. Потому что форма определяется содержанием. Форма также может влиять на содержание. Без единства формы и содержания не может родиться настоящее произведение. Проявляется противоречие между содержанием и формой, конфликт. Этот конфликт является результатом исторического развития нового содержания, не укладывающегося в старую форму. Поэтому новое содержание требует соответствующей новой формы. Тот факт, что новое содержание требует новой формы, создает конфликт между формой и содержанием. Например: газели, рубаи, куплеты, герайлы и т. д., выдержавшие испытание временем. в формах можно писать работы с новым содержанием. Неспособность нового содержания вписаться в старую форму привела к возникновению новой формы свободной поэзии или жанра драмы. Обратите внимание, что новое содержание может обрести новую форму.

Ключевые слова: художественное произведение, содержание, форма, составляющая, конфликт

Forma məzmunu müəyyənləşdirir. Məzmunla bağlı komponentlər hazır olduqdan sonra sənətkar onları reallaşdırmaq üçün müvafiq forma axtarışına çıxır. Forma da məzmun kimi bədii kateqoriyadır. Mövzudan sonra əsərin məzmunu yaranır. Həmin məzmun da müəyyən bir forma şəklində oxucuya çatdırılır. Forma əsərin quruluşudur. Məzmun öz məxsusunu formada tapır. Bədii yaradıcılıqda məzmun və formanın hər birinin özünəməxsus yeri var. Həyatda olduğu kimi, incəsənətin də bütün sahələrində məzmun I, forma II-dir. Düstur: Mövzu (Həyat həqiqəti)-Məzmun (Həyat həqiqətinin yazıçı təxəyyülündə canlandırılmasıdır)-Forma (Yazıçı təxəyyülündəki hadisələrin qələmə alınaraq oxucuya çatdırılmasıdır).

Sənətkar forma axtarışında müəyyənləşdirir:

1.Ürəyində gəzdirdiyi, hələlik gizli şəkildə olan məzmunun epik, lirik, dramatik növünün hansında daha dolğun şəkildə öz bədii ifadəsini tapacağını

2.Məzmunun tələbinə uyğun olaraq yazacağı əsərin janr xüsusiyyətlərini: qəzəl, qoşma, poema, roman, komediya, dram və s. müəyyənləşdirəcəyini

Forma məzmunun ifadə vasitəsidir. Forma forma ünsürlərinin, yəni bədii təsvir və ifadə vasitələrinin köməyi ilə yaranır. Həyat heç zaman sənətkara, sənətkarın öz poetik niyyətinə uyğun hazır, cilalı forma vermir, forma yaradıcılıq prosesində kəşf olunur. Məzmun kimi forma özü də mürəkkəbdir. Məzmun konkretləşmiş mövzudur. O, təzahür üçün forma tələb edir. Sənətkarlıq bundadır ki, yazıçı həyatdan öz ideyasını təqdim etmək üçün seçdiyi məzmunu ona ən çox yaraşan, ən mütənasib formaya salsın. Formanın əsas ünsürləri:

1.kompozisiya 2. bədii dil 3. Süjet

Formaya görə məzmun yox, məzmuna görə forma seçmək lazımdır. Forma olmayınca məzmunu da duymaq mümkün deyildir. Əsərdə təsvir edilən həyat yazıçının təsəvvür etdiyi həyatdır. Yazıçı müşahidə etdiyi müəyyən həyat materialını müəyyən bədii şəklə salır. Həyat hadisələrini konkret formada əks etdirir. Yazıçının qiymətləndirdiyi və mühakimə etdiyi bu həyat materialı ədəbi əsərin məzmunudursa, burada verilən lövhələr əsərin bədii tərtibi, süjeti, dili, onun formasıdır. Forma olmazsa, bədii məzmun da təzahür edə bilməz. Bununla belə yenə də üstünlük ədəbi əsərin məzmunu üzərinə düşür. Çünki forma məzmunla təyin edilir. Forma da məzmuna təsir göstərə bilər. Forma ilə məzmun birliyi olmayınca həqiqi bir əsər doğa bilməz.

Eyni mövzuda da saysız-hesabsız, bir-birinə bənzəməyən məzmunlu və formalı əsərlər yaratmaq olar. Məsələn: Məhəbbəti qoşma ilə də ifadə etmək olar, gəraylı ilə də. Qəzəllə də ifadə etmək olar, rübai ilə də. Ona görə də forma buna əsasən yaradılır. Sənətkar öz idealarını reallaşdırmaq üçün forma axtarır.

Bədii əsərin məzmunu yalnız formaya düşdükdə təzahür edir. Məzmun ilə forma elə dialektik vəhdətdədir ki, forma məzmunsuz, məzmun isə formasız təsəvvürə gəlmir. Məzmun ilə forma ona görə vəhdət halında götürülür ki, onlar ayrılıqda mövcud ola bilməzlər. Məzmun özünə uyğun forma doğurur. Forma isə məzmunun təzahür şəkli kimi diqqəti cəlb edir.Məzmun tez dəyişən, forma isə gec dəyişəndir. M.Cəlal və P.Xəlilov kimi görkəmli nəzərriyyəçilər ən kamil forma kimi "Məzmunlu forma" anlayışını işlədirlər. Təbii ki, formanı məzmun yaradır, məzmun isə forma sayəsində, onun vasitəsilə təzahür edir. Forma ilə məzmunun dialektik vəhdəti ilə bağlı Mirzə Fətəli Axundov yazırdı: "İki şey şeirin əsas şərtlərindəndir: məzmun gözəlliyi ilə ifadə gözəlliyi. Məzmun gözəlliyi olub, ifadə gözəlliyinə malik olmayan bir nəzm (Mollayi-Ruminin məsnəvisi kimi) məqbul nəzmdir, amma şeiriyyətində nöqsan var. İfadə gözəlliyinə malik olub, məzmun gözəlliyindən məhrum olan mənzumə tehranlı Qaaninin şeirləri kimi zəif və kəsalət artırıcı nəzmdir, amma yenə şeir növündəndir, yenə də hünərdir.

Həm məzmun gözəlliyinə, həm də ifadə gözəlliyinə malik olan nəzm (Firdovsinin "Şahnamə"si, Nizaminin "Xəmsə"si və Hafizin divanı kimi) nəşə artırıcı və həyəcanlandırıcı olub hər kəs tərəfindən bəyənilir".

Məzmunla forma arasında ziddiyyət, konflikt özünü göstərir. Bu konflikt tarixi inkişaf nəticəsində yeni məzmunun köhnə formaya sığışmamasıdır. Deməli, yeni məzmun özünə müvafiq yeni forma tələb edir. Yeni məzmunun yeni forma tələb etməsi forma ilə məzmun arasında

ziddiyyəti əmələ gətirir. Məsələn: Əsrlərin sınağından çıxmış qəzəl, rübai, qoşma, gəraylı və s. formalarda yeni məzmunlu əsərlər yazmaq mümkündür. Yeni məzmunun köhnə formaya sığışmaması yeni formalı sərbəst şeirin yaxud dram janrının yaranmasına səbəb olmuşdur.

Qeyd edək ki, təzə məzmun özünə təzə forma tapır. Məsələn: Xaqani və Nizami əsrində qəsidə kütləvi şeir idi. Amma XIX əsrin əvvəllərindən iqtisadi və ictimai mədəni həyat yaradıcılığa, yaradıcılığın üsul və vasitələrinə təsir göstərdi. Rusiyanın və Zaqafqaziya xalqlarının ədəbiyyatında maarifçi-realist konsepsiya yarandı. Maarifçi-realist sənətkarların yaradıcılığında məzmun və forma axtarışları genişləndi. Realist maarifçi yazıçıların yeni janrlara müraciət etməsi, M.F.Axundovun romana yüksək qiymət verməsi göstərirdi ki, ictimai həyatda əmələ gəlmiş yenilikləri təbliğ işində bəzi klassik formalar artıq işə yaramır. Buna görə də dramaturgiyanın yaranmasını, komediyanın meydana çıxmasını, hekayə və povestə meylin güclənməsi yalnız forma axtarışının nəticəsinə gətirib çıxartdı. Klassik şeir şəkillərinin çoxu əhəmiyyətini saxlaya bilmədi. Yeni janrlar, yeni bədii üsullar, yeni təsvir və ifadə vasitələri yarandı. XIX əsrin sonu-XX əsrin əvvəllərindən dramaturgiya və bədii nəsrlə, satirik-yumoristik şeirlərlə, felyetonlarla Azərbaycan ədəbiyyatı öz inkişaf axarına düşdü.

XX əsrin 20-30-cu illərində formalizm cərəyanının nümayəndələri-Şklovski, Tınyanov, Yakobsonski deyirdilər, bir halda ki, məzmun, ideya formasız heç yerdə görünə bilməz, belə çıxır ki, onda ədəbiyyat eləcə formadan ibarətdir. Formalizmin banilərindən B.Eyxenbaum onları inqilabçılıq mövqeyindən tənqid edənlərə cavab verib yazırdı ki, biz də forma sahəsində inqilabçıyıq, vaxtı keçmiş, köhnəlmiş poetik elementləri ədəbiyyatdan deviririk.

ƏDƏBİYYAT:

1.Xalid Əlimirzəyev, (2008) “Ədəbiyyatşünaslığın elmi-nəzəri əsasları”, Bakı

2. Mir Cəlal, Pənah Xəlilov,(2005) “Ədəbiyyatşünaslığın əsasları”, Bakı, Çaşıoğlu

3. Məmməd Əliyev, (2000) “Ədəbiyyat nəzəriyyəsinin əsasları”, Bakı

9. Məhəmmədəli Mustafayev, (2021) Ədəbiyyat nəzəriyyəsi, Bakı

4.Nizaməddin Şəmsizadə, (2012) “Ədəbiyyat nəzəriyyəsi”, Bakı

5. Rafiq Yusifoğlu, (2001) “Ədəbiyyatşünaslığın əsasları”, Bakı

YÜKSEKÖĞRETİMDE PROGRAM AKREDİTASYONLARI KABUL KRİTERLERİ

PROGRAM ACCREDITATIONS IN HIGHER EDUCATION ACCEPTANCE CRITERIA

Svetlana BALAKISHIYEVA
Mingechevir State University, Faculty of Education
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0003-4886-8856

Özet

Modern dünyada Azerbaycan Cumhuriyeti'nin yükseköğretim sisteminin geliştirilmesi, yeni adımların atılması, yükseköğretimin kalite göstergelerinin modern standartlara uyarlanması konusu öncelikli hedeflerden biridir. Yükseköğretimin kalitesi ve kapsamlılığına ilişkin gereklilikler, eğitim sisteminde yapılan denetime bağlıdır. Program akreditasyonu, yükseköğretim sistemindeki kalite göstergelerinin eğitim programlarına uygunluğunu kontrol etmek için önemli bir belge statüsüne sahiptir. Eğitim programının uygulanmasının önümüzdeki 5 yıl boyunca uzatılmasına yönelik yasal bir garanti oluşturan programın bir takım hedefleri bulunmaktadır:

1) Eğitim programının devlet eğitim standartlarına ve diğer normatif yasal düzenlemelerin gerekliliklerine uygunluğunun doğrulanması;

2) Eğitim programlarındaki uygulama kalitesinin yüksek veya düşük düzeyde değerlendirilmesi ve b.

Yükseköğretim kurumları, akreditasyon kurallarının gerekliliklerine uygun olarak, akreditasyonun yürütülmesi için bir organizasyon komisyonu oluşturur, bundan sorumlu bir kişiyi atar, elektronik bilgi sisteminde belirtilen belge ve raporların elektronik kopyalarının yüklenmesini organize eder, elektronik bilgi formunu doldurur. Başvuruyu yapıyor ve önemli belgeleri 3 ay içerisinde kayıtlı sisteme yüklüyor.

Akreditasyon komisyonu, eğitim programlarının ayrıntılı değerlendirilmesi konusunda sertifikalı uzman bir gruptur. Bu komisyonda yerli ve yabancı eğitim uzmanları, bilim kurumlarının temsilcileri, bilişim ve diğer alanlardaki uzmanlar, öğrenciler, işverenler yer alabilmektedir. Komisyon üyelerinin belirli gereksinimleri karşılaması gerekiyor: yüksek öğrenim görmüş olmaları, değerlendirme eğitimine katılmaları, yerel ve uluslararası akreditasyon süreci hakkında bilgi sahibi olmaları ve bir dizi başka kuralı dikkate almaları gerekiyor.

Eğitim programlarının uygulanmasının her eğitim seviyesi için devlet eğitim standartlarının gerekliliklerine uygunluğu, ilgili Akreditasyon Kriterlerine göre aşağıdaki şekilde değerlendirilir:

1. Uygun; 2. Esas olarak uygundur; 3. Kısmen uyumlu; 4. Uygun değil.

Temel hedeflerden biri, modern iş piyasasının taleplerine göre profesyonel, esnek, demokratik düşünceye sahip bireyler yetiştirmek amacıyla yükseköğretim kurumlarının öğretim kalitesini yukarıda listelenen Akreditasyon Kriterlerine göre kontrol etmektir. Akreditasyon kurallarının kılavuzlara uygun olarak uygulanması özel hazırlık ve dikkat gerektiren bir konudur.

Anahtar Kelimeler: Akreditasyon, yükseköğretim, kalite, eğitim programı.

Abstract

In the modern world, the issue of the development of the higher education system of the Republic of Azerbaijan, taking new steps, adapting the quality indicators of higher education to modern standards is one of the priority goals. The requirements for the quality and comprehensiveness of higher education depend on the monitoring conducted in the education system. Program accreditation has the status of an important document for checking the conformity of quality indicators with educational programs in the higher education system. The program, which creates a legal guarantee for extending the implementation of the educational program for the next 5 years, has a number of goals:

1) Verification of compliance of the educational program with state educational standards and requirements of other normative legal acts;

2) High or low level evaluation of the quality of implementation in the training programs, etc.

In accordance with the requirements of the accreditation rules, higher education institutions create an organizational commission for conducting accreditation, appoint a person responsible for this, organize the uploading of electronic copies of the documents and reports specified in the electronic information system, fill out the electronic application, and upload important documents to the registered system within 3 months.

The accreditation commission is a certified expert group for the purpose of detailed evaluation of educational programs. Local and foreign specialists in education, representatives from scientific institutions, experts in ICT and other fields, students, employers can be involved in this commission. Members of the commission must meet certain requirements: they must have a higher education, participate in evaluation training, be knowledgeable about the local and international accreditation process, and must take into account a number of other rules.

Compliance with the requirements of the state educational standards for each educational level of the implementation of educational programs is evaluated according to the relevant Accreditation Criteria as follows:

1. Suitable; 2. Mainly suitable; 3. Partially compliant; 4. Not applicable.

One of the main goals is to check the teaching quality of higher education institutions according to the Accreditation Criteria listed above, in order to form professional, flexible, democratic-minded individuals according to the demands of the modern labor market. Implementation of accreditation rules in accordance with the guidelines is a matter that requires special preparation and attention.

Keywords: Accreditation, higher education, quality, educational program.

İNGİLİZ MANZARA RESMİ VE JOHN CONSTABLE

ENGLISH LANDSCAPE PAINTING AND JOHN CONSTABLE

Asst. Prof. Ebru ELPE
Batman Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi
ORCID ID:0000-0001-9323-9851-

ÖZET

İngiliz manzara resminin başlangıcı için gravürlere bakmak gereklidir. Manzara resmi gravürlerden gelişmiştir. Gravürler kentleri, ilçeleri ve köyleri tasvir eden örneklerdir. Gravür ressamlarına örnek olarak Samuel Scott, William Marlow, Paul Sandby, William Pars örnek olarak verilebilir. Topoğrafik olmayan konu ve işlemişe yönelik manzara resimleri ise gravürlerden sonra İngiliz manzara resminin gelişiminde ara aşamayı temsil eder. Bu resim geleneğinin önemli temsilcileri Thomas Gainsborough ve Richard Wilson ve George Lambert'tir. Gainsborough aracılığıyla Rubens'in ve Flaman manzara resmi anlayışının etkisi İngiliz sanatına yansıdı, Lambert ve Richard Wilson ise genç sanatçıları ve patronlarını Poussin ve Claude'un tarzı ve hedefleriyle tanıştırdı. Aynı etkiler, neredeyse tamamen suluboyayla çalışan Alexander Cozens (ö. 1786) ve oğlu John Robert Cozens'in (i. 752-1799) eserlerinde de görülebilir. XVIII. yüzyıl sonu ile birlikte manzara resmine olan ilginin artması ressamları daha hassas olarak manzara tasvirleri resimlemeye başladılar. Ressamların gerçekte gördükleri ya da hayal ürünü olarak resmettikleri manzara tasvirleri özellikle bulutlu hava, deniz görünümleri, ağaçlık alanları içermektedir. İngiliz manzara ressamı John Constable (1776-1837) İngiliz manzara resminin romantik üsluptaki temsilcilerinden biridir. Yaşadığı evin bulunduğu East Bergholt köyü onun resimlerinin ilham kaynağı idi. Köyünü resimliyordu. Gençliğinde babasının işinde çalışmış olan ressam resim çalışmaları için önceleri kendi köyü daha sonra civar yerler ve en sonunda da diğer ülkelere gidip oralarının manzaralarını izleme fırsatı bulmuştur. Esinlendiği ilk ressam Claude Lorrain, ilk eser ise Lorrain'in "Hagar ve Melek adlı resmidir. Kraliyet Akademisine stajyer olarak giren ressam ilk çalışmalarını yapmadan önce eski ressamların eserlerinin kopyalarını yaparak tekniğini geliştirmiştir. Claude Lorrain, Thomas Gainsborough Annibale Caracci, Peter Paul Rubens, Richard Wilson etkilendiği diğer ressamlardandır. 1802 de Kraliyet Akademisinde çalışmalarını sergileme imkanı buldu. Bu dönem resimlerinde yağlıboya ve suluboya tekniği ile çalıştı. Olgunluk dönem resimlerinde kendini bulan Constable'nin özellikle 1816 yılında yaptığı "Buğday Tarlası" adlı resmi, pastoral kır manzarası detaylarının yoğunluğu ile dikkat çekmektedir Hampstead Heath de yaptığı resimlerdeki bulut tasvirleri dikkat çekicidir. Gökyüzünün değişen görüntülerini inceleyen ressam, tablolarında bu değişimleri ustalıkla resmetmiştir. "The White Horse,"1819-20;de "Stratford Mill"; 1821 de "The Hay-Wain" 1824 te "The Lock;" ve 1825 te "The Leaping Horse" adlı eserleri dönemin en iyi resimleri olarak kabul görmüştür.1824 de yaptığı çalışmalarında fırça darbelerindeki değişim onun eserlerinin Empresyonizm akımı eserlerine benzetilmesine sebep olmuştur.1829'da gravürcü David Lucas ile birlikte çalışarak, İngiliz Manzarası başlıklı bir baskı serisi olarak yayınlanan eserlerinden sonra mezzotintler üretti.1836 yılında Kraliyet Akademisinde son sergisini yaptı. Bu çalışmada İngiliz manzara

resmi ve bu türün önemli temsilcilerinde John Constable ve eserleri hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İngiliz, Manzara, Resim, John ,Constable.

ABSTRACT

For the beginning of English landscape painting, it is necessary to look at engravings.Landscape painting developed from engravings. Engravings are examples of cities, towns andvillages. Examples of engraving painters include Samuel Scott, William Marlow, Paul Sandbyand William Pars. Non-topographical subject and treatment-oriented landscape paintingsrepresent an intermediate stage in the development of English landscape painting afterengravings. Important representatives of this painting tradition are Thomas Gainsborough,Richard Wilson and George Lambert. Through Gainsborough, the influence of Rubens andthe Flemish understanding of landscape painting was reflected in English art, while Lambertand Richard Wilson introduced young artists and their patrons to the style and goals ofPoussin and Claude. The same influences can be seen in the works of Alexander Cozens andhis son John Robert Cozens, who worked almost entirely in watercolor. With the increase ininterest in landscape painting at the end of the 18th century, painters began to paint landscapedepictions more sensitively. The landscape depictions that painters have actually seen orpainted as imaginary, especially include cloudy weather, sea views and wooded areas. TheEnglish painter John Constable (1776-1837) is one of the representatives of the romantic styleof English landscape painting. The village of East Bergholt, where he lived, was the source ofinspiration for his paintings. He was painting his village. The painter, who worked for hisfather in his youth, first went to his own village, then to the surrounding areas and finally toother countries to see the landscapes of these places. The first painter he was inspired by was Claude Lorrain, and the first work was Lorrain's painting "Hagar and the Angel". The painter,who entered the Royal Academy as an intern, developed his technique by making copies ofthe works of old painters before making his first works. Claude Lorrain, ThomasGainsborough Annibale Caracci, Peter Paul Rubens and Richard Wilson were other paintershe was influenced by. He had the opportunity to exhibit his works at the Royal Academy in1802. He worked with watercolor and oil painting techniques in his paintings during thisperiod. Constable, who found himself in his mature period paintings, especially his painting“Wheatfield” made in 1816, draws attention with the intensity of pastoral countryside details.The cloud depictions in his paintings made in Hampstead Heath are remarkable. The painter,who examined the changing appearances of the sky, masterfully depicted these changes in hispaintings. His works “The White Horse,” “Stratford Mill” in 1819-20; “The Hay-Wain” in1821; “The Lock” in 1824; and “The Leaping Horse” in 1825 were accepted as the bestpaintings of the period. The change in brush strokes in his works made in 1824 caused hisworks to be likened to the works of the Impressionist movement. In 1829, he worked with theengraver David Lucas and produced

mezzotints after his works were published as a series ofprints titled English Landscape. He had his last exhibition at the Royal Academy in 1836.This study attempts to provide information about English landscape painting and JohnConstable, one of the important representatives of this genre, and his works.

Keywords: English, Landscape, Painting, John, Constable.

Giriş

Sanat gelişirse, zorunlu olarak büyür, gelişir ve ilerler ve sanat tarihi, ilkel çalışmanın günümüzün tam gelişmiş sanatına dönüştüğü adımların bir kaydı haline gelir; en son ürünler açıkça en değerli olanlardır(Finberg,1918,s. 1). Sanat eserleri ayrı ve bağımsız şeylerdir. Bu yüzden Donatello, Pheidias'ı veya Raphael Giotto'yu aşmamıştı ve bu yüzden dünya en erken sanat eserlerini daha sonrakiler kadar değerli görmektedir (Finberg,1918,s. 2).

Batı sanatında manzara resmi nispeten yeni bir gelişmedir ve ancak son beş yüzyıldır evrimleşmiştir. Ormanları, çiftlikleri, nehir kıyılarını tasvir etmenin pek bir anlamı olduğunu kimse göremeden önce, doğaya ilgi duymak, hatta onu sevmek gerekiyordu. Ancak batı tarihinin çoğunda, doğal dünya bir dost olmaktan çok bir düşman, bir vaat olmaktan çok bir tehdit olarak görülüyordu. Bazı istisnalar hariç, eski ve klasik kültürler genellikle doğa imgelerini kutsal amblemler veya klan totemleri olan meyve ağaçları veya yırtıcı kuşlar gibi bireysel unsurlarla sınırladılar. Bazen kıyı şeritlerinin veya dağ sıralarının şematik çizimleri, anlatı konuları için ortam veya iç dekorasyonda dekoratif eğlenceler olarak hizmet etti. (Folger –Folger,1993, s.1). Erken Hristiyanlık dönemi ve Orta Çağ olarak adlandırdığımız tüm bin yıl boyunca doğanın tadını çıkarmak yaygın olarak günahkâr aşırılıklara bir ayartma olarak kabul ediliyordu. Kraliyet saray mensupları ve manastır rahipleri bir gül bahçesinde bulunabilecek duyusal zevklere karşı uyarıldılar. Bu nedenle, Orta Çağ sanatçıları için çevrelerinin güzelliklerini tasvir etmek, hakim dini inançlarla çelişirdi. Bu tutumlar 1400'lü ve 1500'lü yıllarda Rönesans döneminde değişti. İnsanlığın dünyayla ilişkisinde bilimsel olanın yeniden doğuşu, doğanın takdir edilmesini ve manzaranın Avrupa sanatı için bir konu olarak başlangıcını doğurdu. Rönesans döneminde manzara resminin gelişmesini teşvik etmek için en az iki eski gelenek birleşti. Doğanın harikalarını öven Plinius ve Horatius gibi klasik yazarların edebi canlanması, alegorik anlamlar ve şiirsel ruh halleri içeren sahnelere ilham verdi. XVI. yüzyılda fiziksel çevrenin resimlenmesi hususu ve doğaya olan ilgi artmıştı. On altıncı yüzyılın sonlarında, salt manzara tasvirleri ortaya çıktı: Manzaranın kendisi için betimlendiği, insan figürlerinin ya hiç olmadığı ya da yalnızca ölçek ve aktivite duygusu vermek için mevcut olduğu resimler yapılmaya başlanmıştır. Doğanın önemi Batı bilincine girdiğinde, teorik ama çok gerçek bir sorun ortaya çıktı: Doğa yardımsever mi yoksa vahşi mi? 1500'lerin ortasından 1800'lerin ortasına kadar manzaraya, evcilleştirilmiş bir ütopyadan korkutucu bir genişliğe kadar uzanan, genel olarak kabul görmüş bazı estetik önyargılar aracılığıyla yaklaşıldı. 19.

yüzyılın ortalarına gelindiğinde, modern felsefe ve icatlar Batı toplumunu önemli ölçüde değiştirmişti: buharlı gemiler ve demiryolları, seyir kronometreleri ve fotoğrafçılık çevreye erişimi ve kullanımını hızla artırıyordu. Bu gelişmeler resim sanatına olan ilgiyi biraz azalmıştı (Folger-Folger,1993, s.1).

İngiliz Manzara Resminde Konu ve Tekniğin Gelişimi: İngiliz manzara resminin başlangıcı için,topografya çalışmasıyla bağlantılı çizimlere ve gravürlere bakmalıyız,bu kelimeyi sıradan yer çizimi anlamında veya belirli bir bina veya noktanın tanımı anlamında kullanıyoruz. Genel olarak konuşursak, daha önceki çizerlerin tasarımları artık sadece onlardan yapılmış gravürler aracılığıyla biliniyor.. Başvurmaya ihtiyaç duyduğumuz en eski çizimler Samuel Scott'a (1710-1772) ve öğrencisi William Marlow'a (1740-1813), Paul Sandby'ye (1725-1809), William Pars'a (1742-1782), Michael Angelo Rooker'a (1743-1801) ve Thomas Hearne'e (1744-181-7) aittir. 'Bu sanatçıların yanında, çalışmalarının salt topografik karakterinden ziyade, konu ve işlenişlerinin uyandırdığı duygulara dayanan "manzaralar" üreten başka bir grup adam daha vardı. Şiirsel veya duygusal manzara ressamlarının George Lambert {iyio?-i'j65), Richard Wilson (1713-1782) ve Thomas Gainsborough (1727-1788) ile başladığı söylenebilir. Bunlardan yalnızca ikincisi, suluboyayı bağımsız bir ortam olarak kullandı. Manzarası "Bir Ormanın İçindeki Yolda Bir Araba" (British Museum) adlı eseri, en azından renk efekti ve atmosfer hissi açısından Rubens ve Van Dyck'in manzara çalışmalarını anımsatıyor. /-^Gainsborough aracılığıyla Rubens'in ve Flaman manzara resmi anlayışının etkisi İngiliz sanatına yansıdı, Lambert ve Richard Wilson ise genç sanatçıları ve patronlarını Poussin ve Claude'un tarzı ve hedefleriyle tanıştırdı. Aynı etkiler, neredeyse tamamen suluboyayla çalışan Alexander Cozens (ö. 1786) ve oğlu John Robert Cozens'in (i. 752-1799) eserlerinde de görülebilir(Finberg,1918,s. 3).

İngiliz Suluboya Resmi: Kamu kullanımına yönelik tarihi bir İngiliz suluboya serisi oluşturma yönündeki ilk girişim 1857'de, o zamanlar Eğitim Kurulu olan kurumun Bilim ve Sanat Bölümü için '^X Samuel Redgrave tarafından başlatıldı. Redgrave'in bilgisi ve coşkusu sayesinde, okulun kurucularının eserlerinden oluşan değerli bir koleksiyon kısa sürede bir araya getirildi ve bu çekirdek, satın almalar, hediyeler ve miraslarla hızla büyüdü. Bu çizimler o zamanlar Güney Kensington Müzesi olarak adlandırılan yerde muhafaza edildi ve sergilendi ve Redgrave 1877'de koleksiyonun hayranlık uyandıran bir "Tanımlayıcı Kataloğu"nu yayınladı. Bu kataloğa bir giriş olarak, sanatın kökeni ve tarihsel gelişimi hakkında değerli bir açıklamayazdı. Hem bu yayının resmi niteliği hem de içsel edebi ve tarihsel değerleri, Redgrave ve ona yardımcı olan kardeşi Richard için geçtiğimiz yüzyılda İngiliz sanatının en iyi bilgilendirilmiş tarihçilerinden ikisiydi - bir araya gelerek o dönemde ve sonrasında uzun yıllar boyunca bu konuda standart ve en yetkili kitap haline geldi. Ancak tarihsel kısmında ciddi bir kusur var,

belki de bir ölçüde bilimin sanatla aynı müzede talihsiz bir şekilde ilişkilendirilmesi nedeniyle. Redgrave'in sanatsal gelişim anlayışı, bilimsel meslektaşlarının fikirlerinden açıkça ödünç alınmıştı. Koleksiyonda Scott ve Rooker'ın erken "lekeli" çizimleri, Turner, Copley Fielding, Sidney Cooper, John F. Lewis, Louis Haghe ve Carl Werner'in daha sonraki ve daha ayrıntılı çalışmalarının geliştirildiği ilkel ve gelişmemiş modeller olarak ele alındı. Tekniğin her yeni karmaşıklığı ve etkililiğin işlenmesi, coşkuyla "ilerleme" işaretleri olarak selamlandı ve renk parlaklığı, etki zenginliği ve gerçekleştirmenin doluluğu, sanatın başarabileceği "tam mükemmelliğin" işaretleri olarak ele alındı (Finberg,1918,s. 3). Bu şiirsel manzara ressamlarının eserleri, halka, topografların düzyazı metinlerinden ve geleneksel olarak oluşturulmuş çizimlerinden daha duygusal, daha onurlu ve daha etkileyici bir şey talep etmeyi öğretti. Onların örneği, aralarında Edward Dayes (1763-1804), John Glover (1767-1849), Joshua Cristall (1767?-! 847), F.L. T. Francia (1772-1839), Thomas Girtin (1775-1802), J. M. W. Turner (1775-1851), John Constable (1776-1837) ve John Sell Cotman'ın (1782-1842) bulunduğu yükselen sanatçı nesline, bu talepleri nasıl karşılayacaklarını da öğretti. (Finberg,1918,s.6).

2.John Constable

Constable hakkında en iyi ve güvenilir kaynak Robert C. Leslie tarafından 1843 yılında yazılan ve 1896 yılında yayınlanan *Life and Letters John Constable R.A,*adlı eserdir. Bu eserde ressamın mektupları bulunmaktadır ve bu eser bir otobiyografi niteliğindedir. Leslie 1843yılında kitabı için yazdığı önsözde Constable'nin daha fazla mektubu olduğunu fakat bazılarının kaybolduğundan bahseder. Ayrıca bu eseri değerli yapan özelliklerden biri de Constable'nin eskizleri hakkında da bilgi vermesidir. Leslie, ressamın ailesinin akrabalarının geride kalanların da bu mektup ve eskizler konusunda kendisine yardımcı olduklarını eserinde belirtmiş ve onlara teşekkür etmiştir (Leslie, 1896, s.xx).Constable resimlerinde köy hayatı, kulübeler, kırsal kesim, çiftlikler, nehir boyunca uzanan manzaralar ağaçlar üzerinden uçan kuş sürüleri, nehir gölet üzerinde gezinen kuğular tasvir etti. John Constable kırsalı resmedebiliyordu çünkü bir köylüydü. Babası bir değirmen sahibiydi ve Constable çocukken tahılı nehirden (bir kanaldan) küçük deniz limanına götüren mavnaları izlerdi. Çırak bir değirmenciyken değişen bulut oluşumlarını izler, rüzgârın yönünü ve gücünü ve havanın gidişatını tahmin ederdi. Sanatsal bir kariyere karar verdiği andan itibaren, bu görünümleri olabildiğince gerçekçi ve doğal bir şekilde tasvir etme fikri aklındaydı. Sanatsal olarak harekete geçmek için geç kalmıştı. 1806 sonbaharında İngiliz Göl Bölgesi'ne yaptığı iki aylık bir ziyaret sırasında akıcı fırça darbelerini doğanın gerçek rengi ve biçimine olan bakışıyla birleştirmeye başladı. Bu, Lake District'in güzelliğinin keşfedildiği ve Coleridge, Southey ve Wordsworth'un orada ikamet etmeleri nedeniyle 'Göl Şairleri' adını kazandığı dönemdeydi. Ancak Constable'ın tarzındaki atılımı bu çevrede başarmış olması onun sanatsal tarzı açaısından ters bir durum halini almış idi. Çünkü Constable dağlık manzaraları baskıcı buluyordu ve insanların çalışmadığı o yalnızlıkları sevmiyordu(Reynolds,1974,s.7). Gelecekteki konularını, evlerin ve dostluğun samimiyetini yaşamak için yerleştiği yerlerden aldı. Bunlar arasında, 1811'den

itibaren arkadaşı John Fisher'ı ziyaret ettiği Salisbury, 1819 ve sonraki yıllarda karısını ve genç ailesini götürdüğü Hampstead ve 1824'te karısının bozulan sağlığı nedeniyle seçtiği Brighton vardı. Constable'ın sanat hayatının oluşumu ve gelişiminde doğduğu köy ve çevresi temel kaynak idi. Onun hayatında bu yerlerin ve çizimlerinin, eskizlerinin ve tamamlanmış resimlerinin büyük bir kısmının konusu, doğum yerinin hemen etrafındaki sahneler grubuydu. Bunların hepsi, nehrin denize katıldığı yerin yakınındaki Stour Vadisi'nde yaklaşık altı mil uzunluğunda ve iki mil genişliğinde küçük bir alanda yer alır ve East Bergholt, Dedham, Langham, Stoke-by-Nayland köylerini ve Flatford köyünü içerir. Tüm bu yerler, Constable'ın çalışmalarının başlıklarında tekrar tekrar geçer (Reynolds, 1974, s.8).

Constable, 19. yüzyılın sonlarında moda olacak daha gevşek ve daha natüralist stili öngördü, ancak birçok çağdaşının hâlâ resim yaptığı idealize edilmiş ve fantastik Arkadia manzaralarını reddetti. Constable'ın doğum yerine olan benzersiz bağlantısı, tamamen yeni bir İngiliz manzara resmi stiline olanak sağladı. En sık kullandığı motiflerden biri, Constable'ın doğum yeri olan East Bergholt'ta komşusu olan Willy Lott adlı bir adama ait olan bir kulübenin tasviriydi. Perspektif, çerçeve ve bazen stil açısından farklı olsalar da, Constable birçok resminde kulübeyi ana konusu olarak çizdi; kulübe hatta tek odak noktası olmasa da, en ünlü resminde, 1821 tarihli Hay Wain'de bile görünür (Greer, 2015,s.2). O yüzyılda Romantik hareket, doğaya saygı duyduğu kadar çocukluğu da idealize ediyordu; Constable, kendi çocukluğunu doğayla çevrili geçirdiği için, Romantik geleneğin içine kolayca dahil oldu. Çalışmalarının özgüllüğü—daha önce ortaya çıkan genelleştirilmiş Arcadian manzaralarından çok farklı—çok belirli bir yere olan sevgisinde kök salmıştı (Greer, 2015, s.3).

3. Eserleri

3.1.Keswick Lake: Bu, Constable'ın Eylül ve Ekim 1806'da İngiliz Göl Bölgesi'ne yaptığı tek ziyaretten ortaya çıkan yağlıboya tablolardan biridir ve eser 1807 yılında Royal Academy de sergilenmiştir. Ressam bu eserini yaptığı birçok eskizden sonra meydana getirmiştir. Yağlıboya teknikli olan eser maun karton üstüne yağlı boya tekniğinde yapılmıştır (Reynolds,1974,s.14). Bu eserde arka planda dağlar koyu gri renkte tasvir edilmiş olup gökyüzü açık ve az bulutludur. Dağların az önünde göl tasvir edilmiş olup ön planda ise çayırlar, ağaçlar ve tepe tasviri vardır (Görsel1).

Görsel 1 .Keswick Lake(1806), https://digital.nga.gov.au/archive/exhibition/constable/detail Erişim Tarihi 03-02-2025.

3.2.Flatford Mill (Scene on a Navigable River): Ressam bu eserini 1816 da tamamlamıştır. Constable'ın çoğunlukla açık havada resmedilen en büyük sergi tuvalidir, büyük "altı fit" resimlerinin ilkidir ve daha sonra The Hay Wain'i de içeren Stour serisinin ilkidir. Londra'daki Tate Britain galerisinde sergilenmektedir. Tuval üstü yağlı boya tekniği ile yapılan bu reismde (https://artuk.org/discover/artworks/flatford-mill-scene-on-a-navigable-river-117681) Flatford Mill (Scene on a Navigable River), tuval üzerine yağlıboya ile boyanmıştır. Suffolk'tan çalışan bir kırsal sahneyi tasvir eder, iki hafif mavna(tekne) ve mürettebatı Dedham Lock'tan Suffolk'taki Stour Nehri'nde ilerler. Hafif mavnalar, mavnaların yaklaştığı Flatford köprüsünün altından geçmesine izin vermek için atlara bağlı halatlarla nehir boyunca çekilirdi. Resimde, bir çocuk bir halatı çözüyor ve diğeri bir çekme atının üzerinde oturuyor. Arka plandaki manzara, yüksek ağaçların ve etkileyici, bulutlarla dolu bir gökyüzünün altında yer alan Doğu Bergholt köyünün daha geniş bir görünümünü tasvir ediyor. Gökyüzündeki bulutlar ve arka plandaki ağaçlar Constable'nin resimlerinin genel özelliklerindendir (Görsel 2).

Görsel 2. Flatford Mill. https://www.sanatinoykusu.com/john-constable/ Erişim Tarihi.03-12-2025.

3.3. The View of The Salisbury Cathedral From The Bishopric Area.1823 Londra’daki Victoria ve Albert Müzesinde sergilenmektedir. Ressam bu eserinde Katedral'e ormanlık alandan yeşil otlaklara doğru bakar ve çalışmalarının tipik bir örneği olarak, kırsal kesimdeki soyluların ve otlayan sığırların bakışlarını resmeder.Constable'ın bu resimdeki ana odağı katedralin kendisi olsa da, ön plan izleyicinin gözünü çeker ve evcil ormanlık alan ve pastoral hayvanlarla doludur. Bu manzara Piskoposluk sarayının arazisindendir ve Constable'ın diğer resimlerini anımsatan tipik bir pastoral sahnedir.(“Salisbury Cathedral from the Bishop's Grounds” (https://www.metmuseum.org/art/collection/search/435922 Erişim Tarihi 12-02-2025) (Görsel 3).

GörseL 3. The View of The Salisbury Cathedral From The Bishopric Area. https://www.metmuseum.org/art/collection/search/435922 Erişim Tarihi:03-02-2025.

3.4.The Hay- Wain: 1821 yılında yapılan bu eser öncesinde ressam eskizlerini açık havada yapmış idi. Ressamın The Hay Wain'deki eskizlerinde önemli olan unsur köpek, balıkçı ve tekne, ayrı ayrı yapılmıştır ve bu resim için yaptığı eskizler Constable'ın diğer eserlerinde sıklıkla tekrar ortaya çıkıyor aynı eskizleri diğer eserlerinde kullanan sanatçı, bu versiyona karar vermeden önce bu resmin kompozisyonunda birkaç değişiklik yaptı. 1821 tarihli olan bu resim 1820 yılında ressamın yaptığı eskizlerin geliştirilmiş halidir. Hay Wain, İngiliz kırsalında keyifli bir yaz gününü ele alıyor. Sahne, Constable'ın çocukluk evi olan Flatford Mill, Suffolk yakınlarındaki bir bölgeden esinlenmiştir; babasının yaklaşık 90 dönümlük çiftlik arazisine, birkaç değirmene sahip olduğu ve Stour Nehri üzerinde kârlı navigasyon haklarını kontrol ettiği bir bölgedir (Kay,1993, s.281,82). Resimde bulutlu bir hava tasviri vardır. Eser resmin merkezinde nehir içinde yer alan saman arabasından adını almıştır. Burs nehir içinde yer alan saman arabası, sol tarafta görülen çiftlik evinin önünden geçmektedir. Evin arkasında ve nehrin ilerisinde ağaçlık alan vardır. Resimde arka planda üstte görülen gökyüzü ve ileride görülen

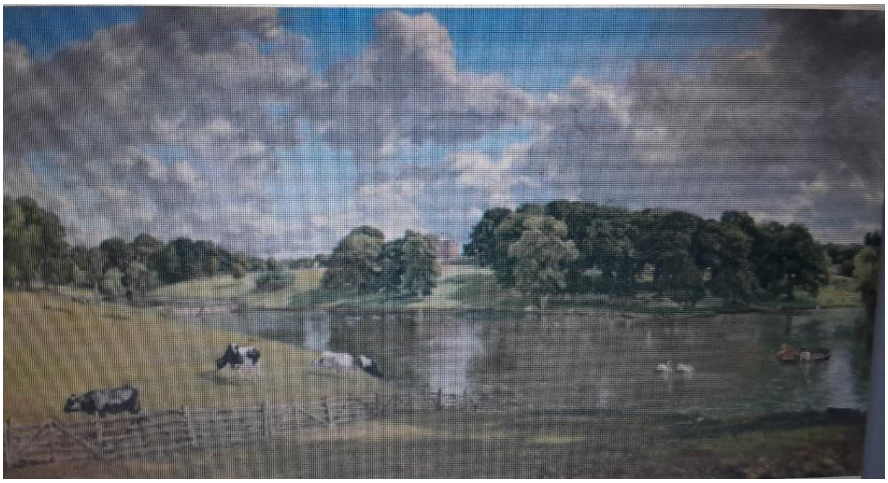
ağaçlık alana doğru bakış vardır. Çimenlik alanda çalışan kişilere saman götürdüğü imajı tasvir edilmiş ve çimenlikteki işçiler ile saman arabası kronolojik bütünlük göstermektedir.(Görsel 4)

Görsel 4. The Hay-Wain , https://candicehern.com/regencyworld/1820/constable_haywain/ Erişim Tarihi 12-02-2025.

3.5. Wivenhoe Hoe Park: Onun eserlerinden birisi de aile dostu Francis Rebow'un kır evini resimlemesi siparişi üzerine Constable bu resim üzerine çalışmaya başladı. Wivenhoe Park adlı resmin ortasında ev ön planda eve ait arazinin parkı, ağaç üstünde uçan kuşlar gölet üzerinde kuğular ördekler, gölet kenarında otlayan hayvanlar tasvir edilmiştir. Resmin en solunda ise Rebaow'un kızının eşek arabası ile birlikte tasviri yer alır. Constable bu resimde gökyüzünü ikiye bölmüş bir yanda güneşli diğer yanında ise bulutlar vardır (Reynolds,1974,s. 4) (Görsel 5).

Görsel 5. Wivenhoe Park, (Reynolds, 1974, s. 4).

3.6.Mill Stream: Tuval üzerine yağlıboya, tekniği ile yapılmış olan tabloda solda görülen bina, Constable'ın zamanındaki sahibinden sonra Willy Lott'un evi olarak bilinen çiftlik evidir. The Hay Wain'de benzer bir açıdan ve bir başka ünlü kompozisyonda üçgen alınlığa bakan The

Valley Farm'da görülmektedir. Constable bu tabloyu 1814'te Kraliyet Akademisi'nde, çiftçinin ailesini Stour Nehri'nin bu kolundan geçiren tekneye atıfta bulunarak yapmıştır. (Reynolds, 1974, s.36) (Görsel 6).

Görsel 6: Mill Stream https://artuk.org/discover/artworks/the-mill-stream-willy-lotts-house-11912 Erişim Tarihi 04-02-2025.

3.7.Study of Clouds: Kağıt üzerine yağlıboya teknikli olan resim 5 Eylül 1822, saat 10'da yapılmıştır. Gökyüzünde güneydoğu yönündeki bulutların resimlendiği bu eserde, esen çok sert rüzgar ve çok parlak gri bulutlar belirgindir. Bu resim hakkında sanatçının yazdığı bir mektup önemlidir. Hampstead'den Fisher'a yazdığı 7 Ekim 1822 tarihli bir mektupta bahseder. "*'Gökyüzünün oldukça büyük olduğu, dikkatli olmak gerekirse, yaklaşık 50 tane dikkatli incelemesini yaptım"*(Reynolds, 1974,s.64).Bu eser, sanatçının diğer eserlerinde de görülen bulut tasvirlerinin eskizi olarak değerlendirilebilir.

Görsel 8. Study of Clouds . https://www.metmuseum.org/art/collection/search/727706 Erişim Tarihi: 10-02-2025.

3.8.Stour Valley and Dedham Village :1828 yılında yaptığı bu eserde ressam , doğduğu köy olan East Berghold'un aşağı tarafında kalan yamaçlardan vadiye doğru bakan manzarayı resimlemiştir. Bu resmi yerel toprak zenginlerinden Peter Godfrey'in evlendikten sonra köyden ayrılan kızı için yapmıştır. Bu resimde çiftlik evinin önünde, tarlada işlenmek üzere bekletilen gübre yığınları ön planda yer alır. (Reynolds,1974,s.9). Constable 5 Eylül 1814'te ön bir yağlıboya eskizi yaptı ve yedi hafta daha cep eskiz defterinde ayrıntıları inceleyerek geçirdi. Ön plandaki höyük, Haziran ayında hayvan barınaklarının temizlenmesiyle oluşan ve şimdi tarlalara yayılmak üzere kazılan bir gübre tepesi olan Suffolk çiftçilik uygulamasının bir özelliğidir. Dedham Kilisesi, kompozisyonun sağ merkezindeki kulesiyle dikkat çekmektedir.(Reynolds,1974,s.34).Ayrıca resimde, Dedham Kilisesinin kulesi ve çayırlık bir alan tasvir edilmiştir. Çayırlık alan resimde önemli bir alanı işgal etmektedir. Gübre yığınlarının önünde at arabası ve çalışan erkekler resmin figürlerini oluşturmaktadır Gökyüzünün açık ama bulutların da var olduğu bir ortamda yeşil rengin ağırlıkta olduğu görülmektedir. Uzaklarda kalan kilisesin kulesinin beyaz boyası ve ağaçlar nehir kıvrımı ve daha yakın planda sarı ile tasvir edilen tarla manzarayı tamamlamaktadır (Görsel 8).

Görsel 8.Constable,Stour Valley and Dedham Village (1828) (Reynolds,1974,s.35).

3.9: Portarit of Ann Constable: Constable sadece manzara resimleri yapmamış kişilerin portre resimlerini de yapmıştır. Aile üyeleri başta olmak üzere tanıdığı kişilerini resimlemiştir. Bunlara örnek olarak ressamın annesi Ann Costable'nin resmidir. 1804 yılında yapılan bu eser tuval üstü yağlıboya tekniği ile yapılmıştır.(Reynolds,1974,s.18) Tate Galerry de yer alan resimde bordo renkli bir koltuğa oturmuş orta yaşlı bir kadın tasvir edilmiştir. Kadının kucağında bir köpek bulunmaktadır. Beyaz başlığı ve beyaz tül örtüsü ile dindar bir kadın tasvir edilmiştir. Kadının yanaklarının kırmızılığı ve sert bakışları onun sağlıklı otoriter bir kadın imajında olduğu belli olmaktadır (Görsel 9).

Görsel 9. Sanatçının Annesi Ann Constable'nin Portesi, https://www.flatfordandconstable.org.uk/the-constable-family/mother-ann-constable-1748-1815/ Erişim Tarihi 02-02-2025

SONUÇ

İngiliz manzara resminin temsilcilerinden biri olan John Constable epey fazla eser meydana getirmiştir. Constable'nin bu çalışmada bahsedilmeyen eserleri şunlardır: Bowfell and Langdale Pikes(1806), Golding Constable, Father of The Artist , David Pike Watts (1812), Flatford Mill from a Lock on the Stour (1811), Dedham Mill (1810-15), Landscape Study: Cottage and Rainbow (1810-15). The Village Fair at East Bergholt (1811), 0 Mary Constable in a Red Cloak, The Flower Garden of Golding Constables House East Bergholt, East Bergholt Church(1810-15), 'The Quarters', Alresford Hafl, Essex (1816), Weymouth Bay (1816), Mrs Constable, With Two of Her Children (1820). Dedham Lock and Mill (1820), Malvern Hall (1821) Study of Sky and Trees(1821), Hanowfrom Hampstead Heath: Sunset(1821), Landscape Study: Hampstead Looking West, Landscape Study: Hampstead Heath Looking Towards Harrow, Salisbury Cathedral and The Close(1823), Hampstead Heath (1824), Brighton Beach(1824), Seascape Study With Rain Clouds(1824-28), A Boat passing a Lock(1826), Gillingham Mill(1823), A View at Salisbury, From Fisher's Library(1829), Salisbury Close(1829), Helmingham Dell, Sketch for Salisbury Cathedral from the Meadows(1831), West End Fields, Hampstead; Noon(1830), A Moorhm, A Romantic House, Hampstead(1832), The Farm-House Near The Water's Edge (1834), Borrowdale: View Towards Glaramara (1806), A Bridge, Borrmuda/(1806), Self Portrait(1806), Maria Bicknell(1816), Netley Abbey (1816) Trees at East Bergholt(1817), The Thames with Waterloo Bridge(1832), Golding Constable's House, and East Bergholt Church , Malvern Hall(1820), Salisbury Cathedral From The Bishop's Garden (1821), A Stone Dedicated to Richard Wilson in The Grmlt' of Coleorton Hall(1823), Flatford Old Bridge and Bridge Cottage on the Stour(1827), Water Lane, Stratford St. Mary, Suffolk(1827), Salisbury' Cathedral Seen From Over The River(1829), Emily Constable in a Chair, Trees in West End Fields, Hampstead, A Windmill near Arundel(1834),

Chichester Cathedral: the West End(1835), View on the Stour: Dedham Churrh in the Distanre (1831), The Stonehenge (1835),[1]

Ressamın Kraliyet Akademisinde eğitim gördüğü dönemlerde önceki ressamların çalışmalarının reprodüksiyonlarını yapması köyünde iken ise çevreyi dolaşıp değişik manzara eskizleri yapması bu eskizler üzerinde yaptığı çalışmalar sonunda bunları resimlerinde tekrar tekrar kullanması, onun sanat hayatındaki gelişmenin ve gittikçe daha başarılı eserler oluşturmasının anahtarlarından birisi olmuştur. Çocukluğundan itibaren doğduğu köyde yaşaması, civar bölgelere gitmesi diğer şehirlere ve ülkelere yaptığı geziler ressamın sanatını beslemiştir. Birçok yer gezmesine rağmen Constable'nin resimlerinin çoğunun konusu doğduğu ve yaşadığı köy ve çevresi olmuştur.

[1] Ressamın eserlerinin listesi ise bkz, Reynolds, Graham, 1974**).** "John Constable: The Natural Painter", Auckland City and Art Gallery, New Zealand.

KAYNAKLAR

Finberg,J.Alexander.(1918).The development of british landscape painting in water colours.” The Development of British Landscape Painting, (Edt by,Charles Holme),The Studio Ltd Publishers. London, ss:1-28.

Folger,Lee&Folger,Juliet,(1993).A walking tour landscape paintings at the national gallery of art, The Folger Fund Press,Washington.

Greer, Maria.(2015). Painting is but another world of feeling: constable’s own places”, Bowdoin Journal Of Art”,ss:1-17.

Kay,Isherwood, H.(1993). The hay- wain” The Burlington Magazine for Connoisseurs, C.62, S.363,ss.281-289.

Leslie ,Robert.C.(1896). Life and letters john constable R.A, Chapman and Hall Ld,London

Reynolds,Graham,(1974).John constable: the natural painter, Auckland City and Art Gallery, New Zealand.

Rhyne, S.Charles.(1990).Changes in the appearance of paintings by john constable” appearance, opinion, change, Evaluating the Look of Paintings, London: United Kingdom Institute for Conservation, ss:72-84.

İNGİLİZ TEKSTİL SANATI
ENGLISH TEXTILE ART

Asst. Prof. Ebru ELPE
Batman Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi
ORCID ID:0000-0001-9323-9851-

ÖZET

Tekstil insanlığın ortaya çıkışı ile giyim ihtiyacının sonucunda birlikte ortaya çıkmıştır. İlk giyim malzemesi deridir, keçe ise tekstil ürünü olarak ilk giyim ve örtü malzemesi olmuştur. Dünya üzerinde farklı dönemler içinde farklı tekstil ürünleri üretilip kullanılmıştır. İngiliz tekstil tarihine bakıldığında Erken İngiliz Sanatı (İ.S 4000-1100) içinde dokuma ve nakış ön plana çıkmıştır. İngiliz tarihi için önemli bir olayın, 1066 daki İngiltere'nin fethinin konu edinilerek keten kumaş üzerine yün iplik ile işlendiği Bayeux Gobleni İngiliz Tekstil sanatı için oldukça önemli bir örnektir. Ortaçağ İngiliz sanatında Haçlı seferleri önemli yerdedir. Haçlı seferleri ile birlikte kadife, ipek, saten damasko gibi kumaşlar İngiltere'ye getirildi ve bu kumaşlardan giyim eşyaları, örtüler gibi kullanım ürünleri dokundu ve bu dokumalar üzerine nakış işlemesi yapılarak süslendi. Bunun yanı sıra daha önceden bilinen ve kullanılan kürk ve deri parçaları da kumaşlar ile birlikte kullanıldı. Kürk ve deriden eldiven kemer çizme gibi tamamlayıcı giysiler üretildi. Ortaçağ İngiltere tekstilinde yün temel hammadde olarak ön plana çıkmıştır. Keten kumaş ise daha çok döşemelik tekstilinde kullanılan bir kumaş türü olmasına rağmen ceket, gömlek gibi giyim ürünlerinde de kullanımı olmuştur. Ayrıca keten, pamuk, ipek de tekstil sanatında ham madde olarak kullanılan kumaşlar olmuştur. Kumaşların ve ipliklerin boyanmasında kökler yapraklar, ağaç kabukları gibi malzemelerin işlenerek elde edilen doğal boyalar kullanılıyordu. Kumaşlar üzerine boyalı iplikler ile yapılan nakışlar önceden belirlenen konu ya da süsleme kompozisyonuna göre genelde kadınlar tarafından yapılmakta idi. XVIII. yüzyılda tekstil alanında gelişmeler görülmüştür. 1764 yılında eğirme makinesi,1785 de güç tezgâhı,1780 lerde silindir baskı geliştirildi. Tekstil alanındaki gelişmeler açılan sergiler ile kendini gösteriyordu. 1851 yılında açılan Londra Sergisi, tekstil sanatının örneklerinin tanıtıldığı ve tekstildeki gelişmeleri özetleyen bir sergi olması açısından önemlidir. 1856 yılında İngiliz WH Perkin tarafından ilk tamamen sentetik boyalar olan anilin boyalarının keşfedilmesiyle önemli ölçüde değişti.1940 ların sonundan 1970 lere kadar olan dönem, İngiliz tekstil tasarımında dikkat çekici derecede yaratıcı bir dönemdi. Savaş sonrası güven ve büyümenin yardımıyla, dünyanın dört bir yanından sanat ve tasarımdan etkilenen yeni bir tasarım dalgası üretildi. 1951de düzenlenen Britanya Festivali tekstil tasarımı ve ardından üretim için yeni fırsatlar sağladı, stil, cesur soyut desenleri için ilham kaynağı olarak genellikle organik malzeme kullandı. Çağdaş İngiliz tekstil sanatında kumaşlarda ve desenlerde değişimler olmuş renkler zenginleşmiştir. Bu çalışmada İngiliz tekstil sanatını tarihi gelişimine değinilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İngiliz, Tekstil, Sanat, Kumaş, Nakış.

ABSTRACT

Textiles emerged as a result of the need for clothing. The first clothing material was leather, while felt was the first clothing and cover material as a textile product. Different textileproducts were produced and used in different periods in every geographical area of the world.When we look at the history of English textiles, weaving and embroidery come to theforefront in Early English Art (AD 4000-1100). The Bayeux Tapestry, which isembroideredwith wool thread on linen fabric and is about an important event for English history, the conquest of England in 1066, is a very important example for English textile art. TheCrusades have an important place in English art in the Middle Ages. Fabrics such as velvet,silk, satin damask were brought to England with the Crusades and clothing and coverlets werewoven from these fabrics and decorated by embroidering on these fabrics. In addition,previously known and used fur and leather pieces were also used together with the fabrics.Complementary garments such as gloves, belts and boots were produced from fur and leather.Wool came to the forefront as the basic raw material in English textiles in the Middle Ages.Although linen fabric is a type of fabric used mostly in upholstery textiles, it has also beenused in clothing products such as jackets and shirts. In addition, linen, cotton and silk havebeen fabrics used as raw materials in textile art. Natural dyes obtained by processing materialssuch as roots, leaves and tree barks were used in dyeing fabrics and yarns. Embroideries made with dyed yarns on fabrics were generally made by women according to a predetermined subject or ornamental composition. Developments in the field of textiles were seen in the 18thcentury. The spinning machine was developed in 1764, the power loom in 1785 ancylinder printing in the 1780s. Developments in the field of textiles were evident with the exhibition sheld. The London Exhibition, which opened in 1851, is important in terms of being an exhibition where examples of textile art were introduced and summarizing the developmentsin textiles. This changed dramatically with the discovery of aniline dyes, the first fullysynthetic dyes, by Englishman W. H. Perkin in 1856. The period from the late 1940s to the1970s was a remarkably creative period in British textile design. Aided by post-warconfidence and growth, a new wave of design was produced, influenced by art and designfrom around the world. The Festival of Britain in 1951 provided new opportunitiesfor textiledesign and subsequently production. The contemporary; style often used organic materials asinspiration for its bold abstract patterns. Contemporary British textile art has seen changes infabrics and patterns, and richer colours. This study attempts to address the historicaldevelopment of British textile art.

Keywords: English, Textile, Art, Fabric, Embroidery.

GİRİŞ

Tekstil tarihi insanlık tarihi ile aynı dönemlere denk gelmektedir. Derinin doğal ham madde olması tarih öncesi dönemlerde ilk giyim ve örtünme ürününün deri olmasına sebep olmuştur. Özellikle soğuk iklim bölgelerinde deri ile birlikte kullanılan keçe de giyim ve örtü ürünüdür. Orta Asya Türk devletlerine ait kurganlarda ve dünya üzerindeki diğer toplumların mezarları ve günümüze gelen diğer arkeolojik kalıntılarından keçe kumaşın çıkması keçenin ilk tekstil ürünlerinden olduğunu kanıtlamaktadır. Hayvan evcilleştirilmesi ile birlikle yün de tekstil üretim hammaddesi olarak değer kazanmıştır. . Arkeolojik kalıntılar arasında tekstil üretim aletleri günümüze gelen örnekler arasında tekstil ürünlerine göre daha yüksek orandadır. İklimim soğuk olduğu ve buzulların olduğu yerlerdeki arkeolojik kalıntılar içinde tekstil ü Hayvansal ve bitkisel kökenli ham maddeler, tekstil üretmek için tarih öncesi insanlar tarafından kullanılabilirdi ancak doğada kumaşlara dokunabilen mineral lifler de bulunur.

Hayvansal lifler tarih öncesi insanlar, tekstil işlerinde farklı hayvan kıllarını kullanmada en yaratıcı kişilerdi. Birçok hayvanın belirli bir elyaf uzunluğuna sahip kılları-özellikle de koyun yünü- eğirme ve/veya dokuma için uygundur (Krömer,2016,s. 54).Bitki lifleri, Paleolitik ve Mezolitik insanlar tarafından hasır ve ağ gibi tekstil levhalarının üretiminde ham madde olarak zaten biliniyordu. Bu ürünlerin çoğu, örme, ağ örme ve bükme teknikleriyle daha fazla işlenen bükülmüş ipliklere dayanıyordu Otların, ağaç kabuğu ve lif bitkilerinin özellikleri, bunların hazırlanması ve işlenmesi hakkında bilgi dolayısıyla uzun bir geleneğe sahiptir; bu gelenek, Neolitik dönemin ilk çiftçileri tarafından yeni dokuma tekniğine kadar genişletildi (Krömer,2016,s.42). Bitki kalıntıları olarak keten, Orta Avrupa'daki tarih öncesi yerleşimlerden gelen arkeolojik malzemede Neolitik dönemden bu yana bulunmaktadır ürünleri de pek bozulmadan günümüze gelmiştir.

Boyama ve süsleme teknikleri tekstillerin değerini artırmak için kullanılır ve Roma zamanlarından önce bile çeşitli şekillerde uygulanmıştır. Dokuma ekipmanından dokumayı çıkardıktan sonra gerçekleşen iş, terbiye olarak adlandırılır (örneğin, tüyü kaldırma, dolgulama, pileleme, ağartma, nakış ve aplike gibi bazı süsleme teknikleri ve kumaşı boyama). Tarih öncesi tekstillerin yapıldığı ham maddeler çok çeşitlidir. Daha yakından incelemek için araştırmacılar bunlara mikroskopla bakarlar. Tarih öncesi tekstiller organik kalıntılar olarak iyi korunmuşsa, lif yapısı yüksek büyütmeli optik mikroskop altında kolayca tanımlanabilir. Bitki lifleri ve hayvan kılları birbirlerinden açıkça farklıdır. Keten veya kenevir gibi bast liflerinin bambu benzeri lifli kalınlaşması ve yünün ve hayvan kılının pullu yapısı hasarsız liflerde açıkça görülebilir. Tekstiller uygun şekilde korunduğunda, uzmanlar birbirinden ayrı türleri bile ayırt edebilir (Krömer, 2016,s. 37).

Yün Tekstil Endüstrisi: Yünlü kumaş üretimi 1200'den 1800'e kadar İngiliz ekonomisinin temel unsuruydu. Geleneksel görüş Ashton tarafından şöyle ifade edildi: "Muhtemelen İngiltere ve Galler'de köylülerin, çiftçilerin ve tarım işçilerinin yarı zamanlı çalışmasıyla yünlü kumaş üretilmeyen hiçbir bölge yoktu" Birçok evde ham yünü ipliğe dönüştürmek için bir eğirme çarkı

vardı, yünlü kumaş üreten dokumacılar ise birçok köyde küçük kasabalar. Ancak, aşağıda göreceğimiz gibi, 1600 ile 1800 yılları arasında tekstil endüstrisi daha bölgesel olarak yoğunlaştı. Zanaatkârlar iç tüketim için yünlü kumaş yapsalar da, bunların çok azı onbeşinci yüzyıldan önce ihraç edildi. Ancak, İngiliz ve Gal yünlerinin (özellikle Orta Galler, Gal bataklıkları, Cotswolds ve Lincolnshire'dan gelenler) sürekli yüksek kalitesi, bunların yabancı yünlü tekstil üreticileri tarafından büyük talep görmesi anlamına geliyordu. Bu nedenle, on üçüncü yüzyılın sonlarından on beşinci yüzyılın sonlarına kadar, Avrupa'nın yüksek kaliteli yünlü tekstillerinin ve en gelişmiş sanayi bölgelerinin başlıca üreticileri olan Flanders ve ve İtalya'ya İngiliz ham yün ihracatında bir patlama yaşandı (Sugden –Cockerill, s. 2).

Pamuk Endüstrisi: 1500 yılında, Washbrook'un anlattığına göre Hindistan, pamuklu tekstil üretiminde dünya lideriydi, “Erken modern dönemde (on altıncı ila on sekizinci yüzyıllar) Hindistan, tekstil üretiminde dünyanın atölyesiydi ve her yıl Güneydoğu Asya'dan Batı Avrupa'ya ve hatta Amerika'ya kadar uzanan pazarlara milyonlarca metre kumaş ihraç ediyordu. Karşılaştırıldığında Lancashire'da bulunan İngiltere'nin pamuk endüstrisi çok küçüktü, oldukça uzmanlaşmıştı ve Hint zanaat üreticileriyle rekabet edemeyecek kadar yetersizdi. On yedinci yüzyıldan itibaren İngiliz Doğu Hindistan'ı, 'calicos' adı verilen Hint pamuklu tekstillerini Britanya'ya ithal etmeye başladı. Kaliko kumaşlar, tasarımlar ve desenler İngiliz tüketiciler arasında oldukça popüler oldu ve ithalatlarının hızı ve ölçeği, İngiltere'nin yerleşik ince yünlü ve keten üreticileri için bir tehdit oluşturuyordu. O'Brien ve diğerlerinin10 açıkladığı gibi, siyasi olarak etkili İngiliz yünlü ve keten üreticileri koruyucu mevzuat aradılar. Bu, sonunda Hint ithalatını Britanya'da bitirilebilen beyaz pamuklarla sınırlayan 1701 Kaliko Yasası'yla sonuçlandı. Daha sonra, 1721'de, yeniden ihraç edilmek üzere olmadıkları sürece Hint beyaz pamuk ithalatı da yasaklandı. Koruyucu mevzuat etkili oldu ve yerel İngiliz endüstrisine gelişmek için nefes alma alanı sağladı. Broadberry ve Gupta'nın açıkladığı gibi, "Uluslararası rekabet avantajında çarpıcı bir değişiklik, kesinlikle sanayi devrimi döneminin en önemli gelişmelerinden biri olarak sıralanmalıdır."1890'a gelindiğinde, İngiliz pamuk endüstrisi iç pazarın %60'ını, Hindistan pazarının %50'sinden fazlasını tedarik ediyordu ve dünya pamuklu kumaş ticaretine öncülük ediyordu (Sugden-Cockerill,s.5).

Tekstil sanatçıları için önemli bir sorun bulunmaktadır. Daha geniş halk arasında giderek daha popüler hale gelmesine rağmen, kendilerine tekstil sanatçısı diyenler hala sanat hiyerarşisinde tekstil sanatının olumsuz imajıyla mücadele ediyorlar. Kavramın uzun zamandır açıkça tanımlanmış olmasına rağmen: tekstil sanatı, sanatçıların çoğunlukla ifadeye odaklandığı durumlarda güzel sanatların bir dalı olarak kabul edilir ki çoğu bunu yapar. Ressamlar gibi yağlı boya kullanmak yerine, kendilerini renkli iplikler ve kumaşlarla ifade ederler. Tekstilin kötü imajı, bu sanat formunun esas olarak kadınlar tarafından yaratılmasından kaynaklanıyor olabilir mi? Bu kesinlikle sorunun bir parçasıdır, tıpkı zanaatkârlığın sanatsal kavramda temel bir rol oynaması gibi. Mesleğin yakın zamana kadar faydacı yönüyle tanımlanan bir terim olan 'zanaatkâr' olarak bilinmesi tesadüf değildir. Tarihsel olarak, tekstiller kadın cinsiyetiyle ilişkilendirilmiştir. Modern çağda bile, tekstil el sanatları, yirminci yüzyılın ikinci yarısına

kadar hanımefendiler için uygun bir uğraş ve kızlara verilen bir okul dersi olarak kabul edilmiştir.

ARAŞTIRMA VE BULGULAR

İngiliz Tekstil Sanatında İlk Çağlar

M.Ö,300 yılından, Keltler ile ilgili yapılan kazılarda tekstil ürünleri üretimi yapılan bir tezgâh, ip ve ip eğirme aleti kalıntıları ortaya çıkarılmıştır (Krömer,2016,s.21). Britanya'da Kelt sahasında kenevir kalıntıları bulunmuştur. MÖ 500'e tarihlenen Hochdorf'un erken dönem Kelt prens mezarından gelir. Ölen kişi, mezar odasındaki bronz bir kanepeye (klinē) yerleştirildi. Kenevir bastından yapılmış birkaç tekstil keşfedildi ve bunlar kanepede döşeme ve yastıklama görevi gördü. Araştırmalara göre, Bu bölgede bulunan örnekler kenevir sapının kabuğunun dar şerit şeklinde sıyrılması ile oluşturulan liflerin eğirilmesi ve dokunması ile oluşturulmuş tekstil ürünleridir. Ayrıca bu bölgede ortaya çıkan ürünlerden biri de kenevir lif şeritlerin ile ince yün ipliklerin bir arada kullanılarak dokunduğu tekstil örnekleridir (Krömer,2016,s.49).

İrlanda'daki Armoy'daki Cromaghs'ta at kılından yapılmış bir bant, MÖ 800'e tarihlenen yünlü bir bezle birlikte bulundu. Bez, üstünde at kılı süsü bulunan küçük bir bronz alet yığınının etrafına sarılmıştı. Hem çözgü hem de atkı, balıksırtı 2/2 dimi dokumaya dokunmuş, eğrilmemiş tek siyah at kılı kılları olarak tanımlanıyor. Mükemmel bir şekilde işlenmiş at kılı bandının her iki ucunda püsküller var ve son derece yüksek bir beceri standardı sergiliyor (Krömer,2016,s.61).

İngiltere'deki kadınların üçüncü ve dördüncü yüzyıllarda nakışçı oldukları kesindir. Galli bir prenses olan İmparatoriçe Helena, Konstantin'in annesi(yaklaşık MS 293 yılı), Meryem Ana'nın bir resmini içeren bir giysi işledi. Dördüncü yüzyılın başında kilise nakış sanatı doğdu. İlk başta kaba ve gelenekseldi. Tasarımları da, esas olarak mozaiklerdi ve genellikle çok sayıda bölmeye ayrılmıştı, Bizans'ta başlayan Hristiyan sanatı, her zaman özel çevresinden etkilenmiş ve dışarıdan gelen değişikliklere ve önerilere açıktı ve doğal olarak, zamanla, erken İngiliz sanatının ayırt edici özelliği olarak alınabilecek Gotik'i geliştirdi (Marshall-Marshall,1894,s. 6).

İngiliz tekstil sanatında nakış öne plandadır, her türlü kumaş üzerinde yün, ipek ya da diğer türdeki iplikler ile belirli bir kompozisyon ya da iğne işini yapan kişinin hayalinden geçen motifler nakış sanatının güzel örneklerini meydana getirmektedir. İnsanlığın ortaya çıkması ile coğrafi konumun, dinsel ve kültürel kökenlerin, aile eğitimi gibi sebepler ile nakış motiflerinde ve renklerinde çeşitlilik değişiklik görülmüştür. İngiliz tekstil sanatında da nakış oldukça önemlidir ve kadınlara atfedilir. İğne işleri olarak adlandırılan kumaş süsleme sanatında daha çok kadınların evlerde bu sanatı icra etmelerinden dolayı nakış sanatı kadın sanatı olarak adlandırılmıştır.

Anglo- Saxon Dönemi: Bu dönemin tekstil sanatına bakıldığında, altın iplik, en eski zamanlardan itibaren nakışlarda yaygın olarak kullanılmıştır ve yedinci yüzyılda ipek kumaşların ve saf altın ipliğin bir tür altın ağ haline getirilmesiyle evde dokuma yapmak

Anglosakson kadınlarının mesleğiydi. Anglosakson döneminin kumaşları ipek ve altın iplik ile işlenirdi. Şehitlerin ve kralların kefenleri genellikle bu altın ağdan yapılırdı; parçaları sıklıkla antik mezar yerlerinde bulunmuştur. Buna bir örnek verilecek olursa;1827'de mezar açıldığında, Aziz Cuthbert'in vücudunda, vücudun sarıldığı cübbenin süsleyici kısımları altın varakla kaplıydı ve bunların altında, güzelce işlenmiş ve süslenmiş bir stole ve manipül vardı, üzerinde Latince şu yazı vardı" *Alfred'in oğlu ve halefi olan Yaşlı Edward'ın kraliçesi, bu atkı ve manipülün MS 905'te Winchester'ın kutsanmış Piskoposu Fridestan'a (Frithestan) hediye olarak yapılmasını sağlayan yElfflaed'imizdi" (*Marshall-Marshall,1894,s. 8).

Kraliyet ailesi, hanedan mensubuna ait kişiler, soylu hanımlar başta olmak üzere tüm hanımlar kilise için işleme yapıyorlardı. Bu işlerin arasında en önemli olanı ise din adamlarının giysilerinin nakışlanması idi. Nakış, aynı zamanda orta sınıftan kadınların başlıca mesleği ve önemli bir maddi avantaj kaynağı gibi görünüyor. Manastırlardaki rahibeler de rahibe adayı öğrencilere nakış sanatını da ders olarak gösteriyordu Anglosakson nakışçılar, tasarımlarına daha fazla ayrıntı ve insan figürünü çizmede daha fazla yaratıcılık ve incelik kattılar. Durham Katedrali'ndeki stole ve manipül, onuncu yüzyılın başlarında yapılmış, en mükemmel Anglosakson tasarım stilindedir ve dikiş ve altın taban, iğne işinin en mükemmelidir (Marshall-Marshall,1894,s.9).

Lindisfarne İncilleri: Anglo-Sakson eliyle yapılmış Lindisfarne Kitabı'ndaki aydınlatmalı süslemelerde olduğu kadar, İrlandalı bir yazıcı tarafından yazılmış ve süslenmiş Durrow Kitabı gibi bir el yazmasında da oldukça belirgindir (Stanford –Robinson,1908,s. XII). Bu İncil 687 ile 721 yılları arasında yazıldığı bilinmektedir. Lindisfarne İncillerinin yazımı ve süslemeleri, Northumbria'daki Columban rahiplerinin etkisine dair etkili bir tanıklıktır ve Kelt aydınlatma stilinin muhtemelen yedinci yüzyılın sonundan önce o yüksek mükemmellik standardına ulaştığına dair kanıt sunar. İncil Kitabı, ayinsel bir açıdan ilginçtir. Birkaç yıl önce, Revue Benedictine'de Benedictine Tarikatı'nın bir üyesi tarafından, her İncil'e eklenen Takvimdeki Festivaller açısından, Lindisfarne topluluğunun ayin döngüsüne çok benzediği belirtilmiştir(Stanford-Robinson,1908,s.XXII). El yazması, 7. yüzyılın sonu veya 8. yüzyılın başında Northumbria'daki Lindisfarne'de üretilmiştir Metin, satır arası Anglosakson çevirisiyle Latince'dir.El yazması, genellikle krallığın Anglosakson ve Kelt temalarını birleştiren benzersiz dini sanat tarzının en iyi örneği olarak kabul edilir. İnciller, ada tarzında zengin bir şekilde resmedilmiştir ve başlangıçta mücevherler ve metallerle kaplı ince bir deri ciltle kapatılmıştır. Lindisfarne'e yapılan Viking baskınları sırasında bu kapak kaybolmuş ve 1852'de yenisi yapılmıştır. Orijinal el yazması, Londra'daki British Library'dedir.("Lindisfarne Gospels, https://www.xavier.edu/mission-identity/programs/documents/) (Görsel 1).

Görsel 1. Halı sayfası, Aziz Matta İncili Kaynak: https://www.historic-uk.com/HistoryUK/HistoryofEngland/Lindisfarne-Gospels/ (Erişim Tarihi 12-01-2025).

XI- XVI. Yüzyıllar Arası İngiliz Tekstil Sanatı

Ortaçağda sanatın her türü benimsenmez iken nakış sanatı benimsenmiş ve teşvik edilmiştir. Sanatın kutsal ateşi, karanlık çağlar boyunca Kilise'nin taraftarları tarafından canlı tutuldu. Hücresindeki keşiş ve yalnız kulesinde çalışan dikişçi kadın, sanatın tamamen sönmesini engelledi (Marshall-Marshall,1894, s.1). İlk Hıristiyan sanatçıların haçın ihtişamını ve zaferini, hizmetin ve acının kutsanmışlığını ve şehitliğin ödülünü temsil etme tasarımları, Kilise'ye adak olarak işlenen giysi ve örtülerin dekorasyonunda uygun bir ifade buldu. Kilise için adak olarak işlenmiş nakışlarda Hristiyan sembolizmi yoğun olarak kendini belli ediyordu. Semboller asla sadece dekorasyon ve süs olarak kullanılmadı; kullanılan her figür, tasarımın konusunu gösterme ve anlamına güç katma eğilimindeydi. Fakat bu sembolizm motifler aracılığı ile onu anlayana belirgin görünüyordu. Hristiyanlığı tam anlayamamış olanlar için ise motifler sadece motif idi. Kumaşı süslemeye yarayan desenler idi.

Bayeux Gobleni: Bayeux Gobleni keten gövdeli olup tasarımları yündür (Walton,1937,s.26). Bayeux duvar halısı, feodal zamanlardan bize sağlam bir şekilde ulaşan en ilginç anıttır. Yüksek kulesinde kapalı tutulan Kraliçe Matilda, efendisinin gelişini geciktirirken yorgun saatleri, aktif iğnesiyle fetihlerinin ve savaşlarının hikayesini tasvir ederek büyüledi ve eski bir yazar olan Stukeley'in bahsettiği gibi, gelecek nesillere eski İngiliz tarihimizle ilgili dünyadaki en asil anıtı miras bıraktı. Muhtemelen erken dönem nakışlarının en ünlü örneği, tamamen farklı bir şey olarak bilinen bir örnektir. Bayeux Gobleni aslında bir goblen değildir; işlenmiş bir kumaş parçasıdır. Ayrıca, 11. yüzyıldan kalma ve İngiltere'nin Normanlar tarafından fethini tasvir eden en eski tekstil sanatı örneklerinden biridir. Burada kumaşların giyim veya barınak dışında bir şey için kullanıldığını görüyoruz; zanaatkâr kadınlar (muhtemelen kadınlardı) bir

hikaye anlatmak, önemli bir olayı herkesin anabileceği bir şekilde anmak için bir sanat eseri yapmak için işe alındılar(Marshall-Marshall,1894,s. 15). Bu eserin detaylarına bakılacak olursa, dönemin mevcut binaları ve mimarisinin ne kadar kaba olursa olsun temsillerini verdiği için son derece ilginçtir. ve binaların aynı anda hem içeriden hem de dışarıdan incelenmesine olanak tanır. İç mekânların yanı sıra kiliseler, saraylar, kaleler, kuleler, malikaneler, kaleler, katedraller, mütevazı konutlar örnekleri vardır. Konular veya sahneler, ağaçlar veya binalarla birbirinden ayrılmıştır. Her biri Normanların İngiltere'yi fethindeki olayları ve Normandiya Dükü William'ın hayatındaki heyecan verici sahneleri temsil eden yetmiş iki bölme vardır. Figürlerin amacını açıklayan Latince bir yazıt her yerdedir. Yazıtın harfleri, yaklaşık bir inç yüksekliğinde yünden işlenmiştir. Kumaşın zemininin malzemesi kaba, ev yapımı ketendir ve muhtemelen ağartılmamıştır. Bu eserde toplam 530 figür işlenmiş olup bunlardan sadece üç tanesi kadın figürüdür, yan yana yüzeye serilmiş kamgarn ipliklerle, çapraz bağlantılarla aralıklarla birleştirilmiş, dikişler, birleşim yerleri ve katlar bir tür bükümle belirtilmiş (Marshall-Marshall,1894,s.16) (Görsel 2).

Görsel 2. Bayeux Gobleni.(https://www.thurmanovich.com/gallery-collections-blog//on-the-cutting-edge-a-history-of-textile-art) Erişim Tarihi 12-01-2025.

1154-1189 yılları arasında tahtta olan II. Henry, Saint Bartholomew manastırının kilise bahçesinde kumaş fuarını açtı, dokumacılar loncaları kurdu ve Londra şehrine yünlü kumaş ihracatı için özel haklar verdi. Edward III, yün endüstrisine özel önem vermiş, Flamanlardan dokumacılar, boyacılar ve yüncüler getirmiş ve yünün yurtdışına çıkarılmasını can ve mal kaybı korkusuyla yasaklamıştır. (Walton,1937, s.33).İnce keten, Sussex ve Wiltshire'da 1253 gibi erken bir tarihte üretiliyordu. 1386'da Londra'da bir keten dokumacıları loncası kuruldu. (Walton,1937,s.27).XII. yüzyıl İngiliz tekstil sanatına ait bir örnek 1200 lere tarihlenen Aziz Thomas Beckett'in başlığıdır. Beyaz olan bu başlıkta süslemeler altın iplikler ile yapılmıştır.

Başlığın bir tarafında Aziz Thomas a Becket'in şehitliği; diğer yüzünde Aziz Stephen'ın şehitliği işlenmiştir(Görsel 3) (Maeshall-Marshall,1894,s.20).

Görsel 3. Aziz Thomas Beckett'in Başlığı. (https://trc-leiden.nl/trc-needles/individual-textiles-and-textile- Erişim Tarihi, 21-01-2025

XIII. yüzyılda İngiliz hanımlar nakışları için gereken altın ipliği kendileri yaparlardı, işlem genellikle uzun, dar altın şeritlerini ipek veya keten bir ipin etrafına bükmekten ibaretti. South Kensington Müzesi'nde keten üzerine ipek ve altın işlemeli, on dördüncü yüzyıla ait çok ilginç bir parça var. Desen, İngiltere'nin armaları ve diğer armalarla işlenmiş boşluklar oluşturan iç içe geçmiş bir kayış işi. Bu örnek oldukça kaba bir şekilde işlenmiş. O dönemin askeri kostümü, bu tür arma dekorasyonuna geniş bir kapsam sağlıyordu. Şövalyenin yüzü çelikten yapılmış basineti tarafından örtüldüğünden, arkadaşları tarafından tanınabilmesi için elbisesine işlenmiş bir araç takması gerekiyordu(Marshall-Marshall,1894,s.26).Ortaçağ boyunca kilise giysilerinde bilindik semboller ön planda olmuştu tekerlek üzerinde melek, vazo içinde zambak bu sembollerden sadece ikisidir.

Erken dönem kilise giysilerinde sembol olarak böcekler ve sürüngenler dahil her çeşit hayvan ve canlı yaratık bulunabilir. Tanrı olarak Mesih bir aslan figürü altında; Tanrı-insan olarak bir tek boynuzlu atın efsanevi figüründe temsil edilir. İnsan ruhu bir tavşan olarak; kasıtlı kötülük ve kötülük bir maymun olarak sembolize edilmiştir. On üçüncü ve on dördüncü yüzyılların ayin giysilerinin eteklerine işlenmiş tuhaf yaratık çeşitliliğini açıklamak için -aslanlar, leoparlar, tırtıllar, sincaplar, yunuslar, balıklar, filler, vb. - "Üç Kutsal Çocuk" ilahisinin günlük olarak söylendiğini ve bu nedenle kullanımının onu söyleyen rahibin giysisi tarafından vurgulandığı bilinmektedir (Marshall-Marshall,1894,s.30).

Ortaçağ nakışlarında en sevilen geleneksel süslemeler altın leoparlar, siyah yoncalar, boyunlarında taçlar olan beyaz geyikler, gümüş yaldızlı zincirler; Catherine çarkları,şahinler, kuğular, yıldızlar, zambaklar, baş melekler, aslanlar, grifonlar, kalpler, aylar, tavus kuşları, ejderhalar, kartallar ve geleneksel yapraklar ve çiçeklerdi. Şüphesiz bunların hepsinin kendine

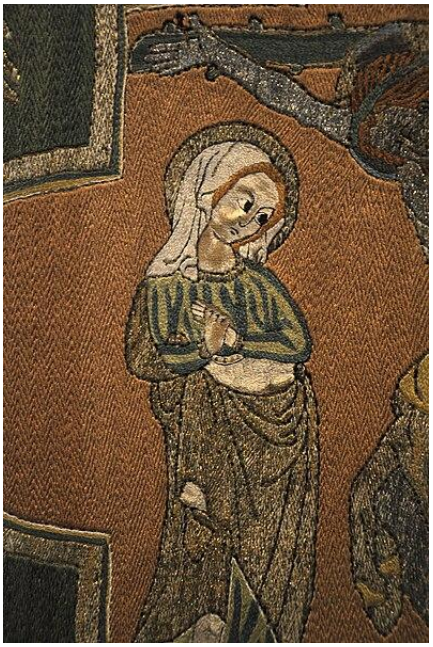
özgü bir anlamı vardı ve önceden düşünülmeden ve niyet edilmeden bir tasarıma dahil edilmediler (Marshall-Marshall,1894,s. 34).

Orta Çağ nakışçılarının sanatının en güzel kalıntısı Syon başlığıdır. Şüphesiz ki İngiliz ortaçağ nakışını nen dikkat çekici mevcut örneğidir. Başlığın, on üçüncü yüzyılın ikinci yarısında Coventry yakınlarındaki bir manastırda rahibeler tarafından yapıldığı söylenmektedir. Başlığın süsleme kompozisyonuna bakıldığında; her birinde kutsal bir konu olan, birbirine geçmiş dikenli dört yapraklı yoncalarla kaplıdır. Arkanın daha yüksek kısmında Meryem'in Göğe Kabulü veya Taç Giymesi, altında Çarmıha Gerilme ve altında Ejderhayı yenen Aziz Michael, Havariler ve kanatlı tekerlekler üzerinde duran Kerubimler, süsleme motifleri olarak yer almaktadır. Victoria and Albert Müzesinde sergilenmektedir (Marshall-Marshall,1894, s. 41). (Görsel 4,5).

Görsel 4: Syon Başlığı. https://trc-leiden.nl/trc-needles/individual-textiles-and-textile-types . Erişim Tarihi 21-01-2025.

Görsel .: Syon Başlığındaki Süslemelerden Detay (https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Syon_Cope_detail.JPG. Erişim Tarihi. 21-01-2025.

XIII. yüzyılın sonunda, eski iğne işleri ile birlikte yeni bir iğne işi ve mekanizma stiliyle bir karışımı olan yeni bir nakış stili ortaya çıktı. Bu yeni nakış stili "İngiliz işi"nin belirgin ismiyle biliniyordu. İşlenmiş figürlerde, bazen altın zeminli, güzel yapraklarla, madalyonlarda düz dikişlerle temsil edilen kabartmaların etkilerini üretmeye çalışıldı. malzemeye altın iplikle dokunmuş gibi bir görünüm verdi. Altın iplikle yapılan işlemelerde bitkisel motifler özellikle çiçekler, ön planda idi.(Marshall-Marshall,1894, s.47).Gotik türün en güzel eserlerinin hepsi, , on dördüncü ve on beşinci yüzyıllara aittir. On dördüncü yüzyılın başlarında ait işlemelerde konular genellikle, birbirine dolanmış yaprak dallarıyla çevrili bölmelerdedir.

XVI-XVIII. Yüzyıl

İngiliz tekstil sanatında XVI. ve XVII. yüzyıllar gelişmelerin görüldüğü dönemlerdendir. Bu dönemlerde nakış sanatı ön plandadır. 16. ve 17. yüzyıllara ait İngiliz nakışlarında değişik teknikler kullanılmıştır. İnce ipek ipliklerini metal unsurlarla birleştirerek işlemek, 16. yüzyılda profesyonel nakışçılar arasında yerleşik bir uygulamaydı. Ekonomik olsun, uygulama kolaylığı olsun, 16. yüzyıldan önce nakışçılar metal ipliklerin kullanımını sadece eserin görünen yüzeyleriyle sınırlamışlardı. On altıncı yüzyılın ikinci yarısında, genişleyen ticaret ve teknolojideki gelişmeler, altın, gümüş ve ipeğin daha fazla bulunabilir olmasına yol açtı. Bu dönemin işlemeli eserleri, kısmen lüks malzemelerin yaratıcı kullanımından kaynaklanan büyük ifadeleriyle ayırt edilir. Bu nakışlar, ipek ipliği ile metal unsurların bir araya getirilmesinde yüksek bir beceri seviyesini ve farklı kalınlık, genişlik ve şekillerde metal şeritlerin ve tellerin karmaşık kullanımını göstererek geniş bir yelpazede efektler yaratmayı göstermektedir. Metalin çeşitli yansıtıcı yüzeyleri, temel kumaşlarda ve çok renkli ipek nakış ipliklerinde zengin ve değişken ton efektleri yaratıyor. Malzemeler ve teknikler, doğal formları taklit eden eserler yaratmak için dikkatlice işlendi. Burada tartışılan nakışlar iki tür temel kumaş üzerinde işlendi: saten dokumada kırık beyaz ipek ve düz dokumada boyanmamış keten, kanvas olarak adlandırılır. Nakış tekniği temel kumaş seçimini belirledi. Çadır dikişi, çapraz dikiş ve goblen dikişi kanvas üzerinde işlendi.Bu dönemin nakışçıları ipeklerini hem doğal renkte hem de boyanmış gevşek iplik olarak satın alırlardı. İpek ipi, ipek flamentlerin ipek bir çekirdeğin etrafına sıkıca sarılmasıyla ince bir ip yapmak için de kullanılırdı. Kullanılan tel hem yuvarlak hem de yassıydı. İpek çekirdeğin rengi ve bükümü, şeridin büyüklüğü, metal şeridin sarıldığı açı ve yön, ipliğin görünümünü belirliyordu. Bazen çekirdeğin rengi zıtlık yaratmak için ters çevrilmiş ya da birden fazla renk kullanılmıştır (Carr,2008, s.99).

İşlemeli işler genellikle yuvarlak veya gözyaşı şeklindeki pullarla süslenirdi. Pullar özellikle tercih edilirdi ve giyim aksesuarları kullanıcının hareketinin yansıtıcı özelliklerini artırması için kullanılırdı. Pullar çeşitli şekillerde üretilirdi. Bu işlemelerin çoğundaki metal unsurlar nispeten solmaz ve yansıtıcıdır. Metropolitan Sanat Müzesi Bilimsel Araştırma Bölümü araştırmacısı Mark Wypyski, bu bölümde yer alan işlemeli objelerden yedisindeki metali araştırdı. Bu objeler arasında üç çift eldiven, bir ayna ve bir yastık paneli yer alıyordu.(Görsel.) Metal elementlerden alınan numunelerin kompozisyon analizleri, taramalı elektron mikroskobunda enerji dağılımlı X-RAY spektrometrisi kullanılarak yapıldı. Bu incelemelerde tellerin çoğunun bakır olduğu

ortaya çıkarıldı. Ayrıca gümüş tellerin yaklaşık yarısının yüzeyinin yaldızlı olduğu, bunun da altın görünümü verdiği görüldü (Carr,2008,s.100). On altıncı yüzyılda iğne oyası sanatının gelişmesiyle birlikte kostüm ve aksesuarlarda ayrı iğne oyası kullanımı popüler hale geldi.

On yedinci yüzyılda, çiçek yaprakları ve yapraklar, iğne oyası içinde yaratılan ve işlenmiş motiflere eklenen birçok ayrıntı arasındaydı, genellikle metal elemanlarla birlikte. Ayrılmış iğne oyası, çoğunlukla düğme deliği dikişinin varyasyonunda işlenirdi. Dikiş, genellikle kenarlığa dahil edilen ince bir tel ile işlenirdi, bu da ayrılmış ayrıntıların işlemenin yüzeyinin üzerinde şekillendirilmesine izin verirdi. Başlangıçta, iğne oyası, nakış motiflerinin bir detayı olarak kullanıldı. Bu detayların etkileri genellikle yün yorgan, kağıt, tahta kalıplar, mukavva ve tel gibi dolgu malzemeleriyle güçlendirildi. Bu dolgu malzemeleri hem temel kumaş üzerine işlenen nakışlarda hem de koparılan iğne motiflerinde kullanılmıştır(Carr,2008,s. 101).

Müzede 40 katalog numarası ile sergilenen, çantanın temel kumaşı keten kanvastır. Çanta, ipek iplikle çadır dikişiyle işlenmiş çiçek motifleriyle süslenmiştir. Çiçekler arasındaki boşluk, gümüş dosyada ilerleyen Goblen dikişiyle kaplanmıştır. Goblen dikişinin gerginliği, atkı ipliklerini birbirine doğru çeker ve temel kumaşta hafif bir açıklık oluşturarak pembe ipek astarın görünmesini sağlar. Bu motifler, yaldızlı gümüş dosya, yaldızlı pullar ve sarmal telden oluşan ayrı iğne oyası detaylarıyla kaplanmıştır. Sıkıca sarılmış gümüş ve altın törpü, törpünün döndüğü yerde ışıklı bir etki yaratarak ipek çekirdeğin ortaya çıkmasını sağlar. İğne oyası motifinde gümüş ve yaldızın bir araya gelmesi, ipek ipliğin yansıyan renklerine karmaşıklık katıyor (Carr,2008,s. 102).

XVIII-XIX.Yüzyıl

XVIII. yüzyılda, liflerin hepsi organik kökenliydi ve ya bitkilerden (pamuk, yün ve kenevir) ya da hayvanlardan (yün ve ipek) elde ediliyordu. Temel ham maddeyi (örneğin yünlü bir yapağı) bir life dönüştürmek için çeşitli işlemler ve işlemler gerekiyordu. Örneğin, yün işleme koyunların kırpılmasını ve elde edilen yapağıların kalite sınıflandırmasına tabi tutulmasını gerektirir (Sugden-Cockerill,s.9).

On sekizinci yüzyılda İngiliz tekstillerini dönüştüren teknolojik gelişmeler esas olarak pamuk endüstrisine uygulandı ve iplik üretimi üç temel icattan doğrudan faydalandı: Hargreaves'in İplik Jenny'si, Arkwright'ın Su Çerçevesi ve Crompton'un İplik Katırı (Sugden-Cockerill,s.12).

Kumaş Üretimi: Kumaş üretimindeki temel işlem, çözgü ve atkı ipliklerini bir araya getirmektir. Binlerce yıldır, giderek karmaşıklaşan el tezgâhları dokuma için kullanılmıştır - bir kez daha, on sekizinci yüzyılda İngiliz tekstil endüstrisi iki önemli icatla kalıpları kırdı Kay'in İplik Mekiği ve Cartwright'ın Güç Tezgahı. Uçan Mekik (yaklaşık 1733) John Kay, yünlü dokuma için Uçan Mekik'i Hargreaves, Arkwright ve Crompton tarafından eğirme mekanize edilmeden çok önce patentledi. Uçan Mekik, dalgalı ipliğin tek bir kişi tarafından geniş bir tezgahta hızla atılmasını sağladı, böylece dokumayı muazzam şekilde hızlandırdı ve daha geniş kumaşların çok daha ucuza üretilmesini sağladı. 1770'e gelindiğinde, Uçan Mekik yünlülerde yaygın olarak benimsenmişti, ancak, Uçan mekik yaygın olarak kullanılmaya başlandığında, geleneksel tek

iplikli eğirme çarkları iplik talebine ayak uyduramadı; bu da önceki bölümde açıklanan iplik eğirme teknolojisinin gelişimini teşvik etti (Sugden-Cockerill,s.15).

Yün, 18. yüzyılın ortalarına kadar İngiliz endüstrisinde kullanılan temel hammaddeydi. Ancak bu dönemde Kay, Hargreaves, Arkeright, Cartwright ve Crompton'un yaratıcı dehaları dokumaya, özellikle de pamuklu dokumaya öyle bir ivme kazandırdı ki, pamuk çok geçmeden yünden uzun süredir devam eden üstünlüğünü kaybetti (Walton,1937, s.34).

1732'de Sir Thomas Lombe bir ipek atma makinesi ithal etti ve Derby'de inşa etti. Daha önce, İtalyan organzin (veya atılmış)ipeği tamamen İtalya'da üretiliyordu ve ticaret" kendi aralarındaki Gizem"in güçlü korumasından yararlanıyordu. AncakSir Thomas, bu "gizem" hakkında açıkça kapsamlı bir bilgi edinmiş olarak makineyi ve yerli zanaatkarları da beraberinde getirdi ve makineyi sadece Derby'de değil, daha sonra Londra'da ve başka yerlerde de inşa etti(Kushimatsu,1982,s.17).1752'de Dublin dışındaki Drumcondra baskı atölyesinde Francis Nixon, bakır levha gravür tekniğini basma baskıya uyguladı. Bu, İngiliz baskılı tekstillerinin görünümünü değiştirdi ve statüsünü yükseltti ve matbaacının çok daha büyük tasarımlar kullanmasını mümkün kıldı. Ayrıca çok daha ince ve daha hassas bir çizim tekniği kullanmasını sağladı. basma baskıcıları çok az bakır levha baskı yaptı; döşemelik ve kumaşlar için çok çeşitli polikrom ahşap baskılara yoğunlaştılar (Kushimatsu,1982,s.64).

Güç Tezgahı (yaklaşık 1785) Edmund Cartwright, Güç Tezgahını 1785'te icat etti. Güç tezgahları 1780'lerde Doncaster'daki bir pamuk fabrikasında ve1790'larda Manchester'daki bir başka fabrikada kullanıldı; ancak, makine genel olarak kabul edildi (Sugden-Cockerill,s. 17).

Kumaş renklendirilmesi konusunda da XVIII. yüzyılda gelişmeler görülmeye başlamıştır. 1783'te Thomas Bell, bakır levha baskısına daha ucuz bir alternatif olarak rulo baskıyı patentledi.1790'lardan itibaren, Adam Parkinson tarafından 1785'te Bell'in ekipmanlarında iyileştirmeler yapıldıktan sonra, Lancashire'daki pamuklu kumaş fabrikaları, elbiselere tek renkli desenler üretmek için rulo baskı kullandı. Teknolojideki sonraki iyileştirmeler, karmaşık desenlerin ve tasarımların birden fazla renkte basılmasını sağladı (Sugden-Cockerill,s.18).

On sekizinci yüzyılın sonu ve on dokuzuncu yüzyılda, İngiliz teknolojik yenilikleri tekstil üretimini dönüştürdü. Bu, İngiltere'nin modern ekonomik büyümeye geçiş yapan ilk ülke olmasını ve dünyanın sınır ekonomisi olmasını sağladı. Bunun etkileri yurtiçinde ve yurtdışında geniş kapsamlıydı. Bir sonraki bölümde göreceğimiz gibi, İngiltere'deki tekstil endüstrisinin gelişimi bazı bölgelerde sanayileşmeye, diğerlerinde ise sanayisizleşmeye neden oldu. (Sugden-Cockerill,s.19).

Tasarlanmış ürünlerin yapımı için yeni bir makinenin icadının olağanüstü bir örneği, ipek,yün, pamuk vb. dokumak için kullanılan Jakarlı tezgahtır. On sekizinci yüzyılın sonlarında Fransa'da icadı ve ardından 1810'larda İngiltere'ye ithal edilmesi, desenli dokuma kumaş endüstrisinde devrim yarattı. Kaliko baskıda da yeni teknolojik gelişme, tasarım üretiminin tüm karakterini değiştirdi. Döner silindirli baskı makinesi, herhangi bir özel tasarıma ilişkin üretim hacmini artırdı (Kushimatsu,1982,s.47). Jakar tezgâhı, 1800 yılında Lyons'lu Louis Marie Jacquard

tarafından icat edildi ve makinesi 1801'deki Paris Sergisi'nde sergilendi. Desenli dokuma kumaşlar yapımındaki kullanışlılığı nedeniyle çok övülmesine rağmen, Jakar tezgâhının Fransa'da ticari olarak kullanılmaya başlaması 1810'a kadar gerçekleşmedi. Ancak 1815'e gelindiğinde vazgeçilmez bir cihaz olarak kendini kanıtlamıştı. İngiltere'de, ilk olarak 1818 civarında Spitalfields'ın ipek endüstrisine tanıtıldı 9 ancak yünlü tekstil endüstrisi Jacquard'dan yararlanmakta yavaştı. Jacquard tezgâhını kullanan bir sonraki yer İskoçya'daki halı üretimi oldu ve Coventry kurdele üreticileri yaklaşık 1822'de bunu tanıttı (Kushimatsu,1982, s.52).

On dokuzuncu yüzyılın ikinci çeyreğinde, İngiliz sanayileşmesi yeni bir aşamaya ulaşmıştı. Sanayi devriminin başlıca itici gücü olan pamuk endüstrisi, tüm süreçlerinde bir dizi mekanik değişime uğramıştı. Hala İngiliz ekonomisinin önemli bir sektörü olan yünlü tekstil endüstrisi de, bazı bölgesel farklılıklarla birlikte, üretim süreçlerinin çoğu bölümünde başarılı bir şekilde makineleşmişti. Yüzyılın ortalarına doğru, hem eski hem de yeni endüstrilerde çarpıcı bir genişleme gözlemlendi ve sonuçları 1851'de Crystal Palace'ta özgüven ve kendini tebrikle karşılandı (Kushimatsu,1982, s.1). Bu değişim dönemi hem güzel sanatlar hem de endüstriyel sanatlar üzerinde yankılar yarattı. Bu sanatlar toplumun değişen imgelerini yansıtıyor olarak görülebilir, ancak bu süreç aynı zamanda on dokuzuncu yüzyılın başlarındaki sanatçılar ve zanaatkarlar için de sorunlar yarattı.

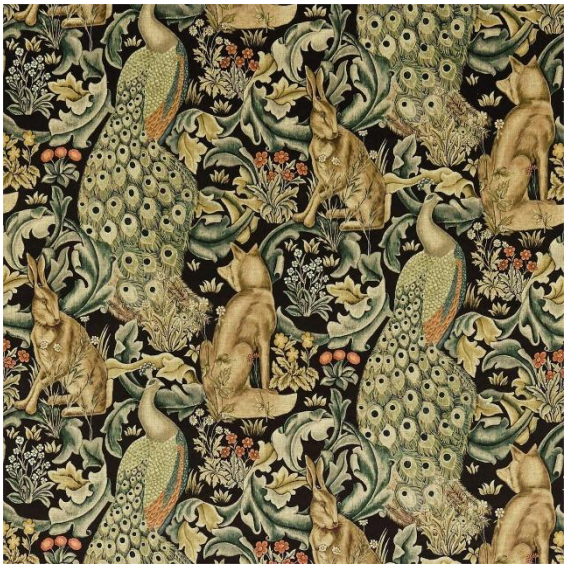
Dokuma desenleri veya figürleri, temelde çözgü ve atkıyı düzenleyerek ipliklerdeki farklı renklerin birleştirilmesidir. Çözgüdeki renklerin düzenlenmesi basit olabilir, çünkü mekiklerin hareketi basittir ve dokumacı istediği kadar mekik kullanabilir, ancak bunların kullanımı fiziksel bir sınırlama getirir. Kay'in uçan mekiğinin tanıtılmasından önce, desenli yünlü kumaşlar nadirdi ve yalnızca az sayıda yüksek becerili dokumacı tarafından dokunuyordu. Gerçekten de, bu tür özel cihazların yardımı olmadan desenleri dokumak zahmetli bir süreçti ve çiçekler, kuşlar vb. gibi bu kadar karmaşık Desenleri dokumak, üstün beceriye sahip dokumacılar gerektiriyordu(Kushimatsu,1982, s.49).

Sanat endüstrilerinin canlanması ve eski modellerin incelenmesiyle birlikte, bin yıldan fazla bir süredir atalarının inancının sonucu ve ifadesi olan sembolik imgelerin anlamını öğrenme arzusu doğdu. Orta çağın güzel eserlerine ait çok az örnek yıllar geçtikçe hayatta kaldı, ancak heykeltıraş, antik anıtlarda ve mezarlarda ardışık nesillerin kıyafetlerinin ve süslerinin sadık temsillerini bize sakladı. En küçük ayrıntıların bile ne kadar titiz bir kesinlikle yeniden üretildiğini görmek ilginçtir. O eski günlerde acele yoktu ve çalışan sanatçıların yeteneklerini harekete geçirmek için hiçbir şey çok küçük değildi (Marshall-Marshall,1894,s. 2).

19. yüzyılın sonu William Morris ve Arts & Crafts hareketi sayesinde İngiltere'de geleneksel tekstil sanatlarının yeniden canlanmasına tanık oldu. Arts & Crafts hareketi hem yaratıcı hem de politik bir güç merkeziydi ve eski moda el sanatları yöntemlerine geri dönüşü ve ekonomik ve sosyal reformları savunuyordu. Arts & Crafts hareketinin temsilcileri, Sanayi Devrimi'nin getirdiği standartlardaki algılanan düşüşü durdurmayı amaçlıyordu ve ortaçağ veya rustik dekorasyon stillerinden büyük ölçüde etkilenmişlerdi (On the cutting edge: A history of textile

art, https://www.thurmanovich.com/gallery-collections-blog//on-the-cutting-edge-a-history-of-textile-art Erişim Tarihi 12-01-2024 .(Görsel 6).

Görsel 6. William Morris, Orman Kumaşı – Kömür. .(https://www.thurmanovich.com/gallery-collections-blog//on-the-cutting-edge-a-history-of-textile-art) Erişim Tarihi 12-01-2024.

William Morris, Sanat ve El Sanatları hareketinin önde gelen isimlerinden biriydi ve etkisi bugün hala tasarımda hissediliyor. Morris, Edward Burne-Jones ve Dante Gabriel Rossetti gibi diğer önemli isimlerle birlikte, sonunda tek kontrolünü ele geçirdiği bir dekoratif sanatlar/iç tasarım şirketi kurdu: Morris & Co. Morris, bir dizi mobilya ve dekoratif obje tasarladı ve üretti, ancak belki de en çok dikkat çekeni olağanüstü tekstilleridir. Çağdaş boyama tekniklerinden memnun olmayan Morris, indigo ve kosineal gibi geleneksel, doğal boyalara geri dönmeyi seçti ve bu da kumaşlarında daha canlı renklere yol açtı. Boyama ve ipek dokuma konusundaki deneyleri, onu güneybatı Londra'da 600'den fazla tekstil tasarımı yarattığı bir fabrika açmaya yöneltti. Morris ayrıca, Hammersmith'deki evinde yarattığı güzel el dokuması Bullerswood halısı gibi halılar üzerinde çalıştı. Üst ve orta sınıflar, Morris'in tasarımlarını yalnızca erişilebilirlikleri ve kaliteleri nedeniyle değil, aynı zamanda toplam sanatsal kontrol felsefesi nedeniyle de beğendi. Sanayi Devrimi'nin ortadan kaldırdığı kişisel dokunuşu geri getirdi(On the cutting edge: A history of textile art, https://www.thurmanovich.com/gallery-collections-blog//on-the-cutting-edge-a-history-of-textile-art Erişim Tarihi 12-01-2024.

XX.Yüzyıl ve Sonrası

Modern dönemi temsil eden yıllarda eski motifler ve tekniklerin araştırılmasına duyulan ihtiyaç İngiliz tekstil sanatında geriye dönüş eskiyi inceleme olarak kendini göstermiştir. Özellikle günümüze fazla örnek bırakmayan Ortaçağ nakış sanatına ait işlenen konular motifler desenleri araştırma ve onları modernize ederek yeniden oluşturma eğilimi modern İngiliz tekstil sanatçıları için vazgeçilmez bir uğraşı olmuştur. Ortaçağ öncesine ait dönemlere ait olup günümüze arkeolojik kazılar sonucu geçen tekstil ürünlerinin modelleri desenleri teknikleri modern tekstil sanatı için önemli bir kaynak olmuştur.

1940lar Sonrası : Kadınların tekstil ile ilişkilendirilmesi modern bir akım olan Bauhaus ta bile kırılamamıştır. Kadını sanatçı yerine tekstil ile ilgili bir zanaatçı olduğu görüşü hlen debam etmekte idi. Bauhaus akımının kadın sanatçılarından olan Anni Albers bu görüşün kısmen kırıldığını göstermesi açısından önemlidir. Anni Albers sergi salonlarında ve galerilerde tekstil sanatı ürünlerinin sergilenmesinde sorunlar olduğunu belirtmiş idi. Görselde Anni Albers'in bir eseri görülmektedir.(Sterk, 2021)

SONUÇ

Tarih öncesi tekstillerin yapıldığı ham maddeler çok çeşitlidir. Daha yakından incelemek için araştırmacılar bunlara mikroskopla bakarlar. Tarih öncesi tekstiller organik kalıntılar olarak iyi korunmuşsa, lif yapısı yüksek büyütmeli optik mikroskop altında kolayca tanımlanabilir. Bitki lifleri ve hayvan kılları birbirlerinden açıkça farklıdır. Keten veya kenevir gibi bast liflerinin bambu benzeri lifli kalınlaşması ve yünün ve hayvan kılının pullu yapısı hasarsız liflerde açıkça görülebilir. Tekstiller uygun şekilde korunduğunda, uzmanlar birbirinden ayrı türleri bile ayırt edebilir (Krömer,2016,s.36).

İngiliz tekstil sanatının ilk örneklerini Britanya toprakları üzerinde yaşamış olan Kelt toplumuna ait arkeolojik bulgular vasıtası ile öğrenmekteyiz. M.Ö,300 yılından, Keltler ile ilgili yapılan kazılarda tekstil ürünleri üretimi yapılan bir tezgah, ip ve ip eğirme aleti kalıntıları ortaya çıkarılmıştır(Krömer,2016,s. 21). Arkeolojik kalıntılar arasında tekstil üretim aletleri günümüze gelen örnekler arasında tekstil ürünlerine göre daha yüksek orandadır. İklimim soğuk olduğu ve buzulların olduğu yerlerdeki arkeolojik kalıntılar içinde tekstil ürünleri de pek bozulmadan günümüze gelmiştir.

Britanya'da Kelt sahasında kenevir kalıntıları bulunmuştur. MÖ 500'e tarihlenen Hochdorf'un erken dönem Kelt prens mezarından gelir. Ölen kişi, mezar odasındaki bronz bir kanepeye (klinē) yerleştirildi. Kenevir bastından yapılmış birkaç tekstil keşfedildi ve bunlar kanepede döşeme ve yastıklama görevi gördü. Araştırmalara göre, Bu bölgede bulunan örnekler kenevir sapının kabuğunun dar şerit şeklinde sıyrılması ile oluşturulan liflerin eğirilmesi ve dokunması ile oluşturulmuş tekstil ürünleridir. Ayrıca bu bölgede ortaya çıkan ürünlerden biri de kenevir lif şeritlerin ile ince yün ipliklerin bir arada kullanılarak dokunduğu tekstil örnekleridir (Krömer,2016,s.49).

Ortaçağ da önemli bir tekstil sanatı örneği Bayeux Goblenidir. Bu eser 1066 yılındaki Hasting muharebesi sonrası İngiltere'nin fethini anlatan bir duvar halısıdır. Keten kumaş üstüne yün iplikler ile işlemesi yapılan bu örnekte figürler yün iplikler ile yapılmış frizler arasında sıra ile işlenmiştir. Askerlerin, atların dizilişi, askerlerin giysileri ve miğferlerindeki detaylar, kalkanları ve zırhlarındaki süslemeler, kalenin fethedilmesi oldukça canlı bir şekilde tasvir edilmiştir. Bayeux Goblenindeki işlemeler oldukça detaylı işlenmiş olup bir savaşı tüm canlılığı ile anlatmaktadır. Bir tür tarih belgeseli gibi bir örnek olması açısından oldukça önemli bir örnektir.

16. ve 17. yüzyıllara ait İngiliz nakışlarında değişik teknikler kullanılmıştır. İnce ipek ipliklerini metal unsurlarla birleştirerek işlemek, 16. yüzyılda profesyonel nakışçılar arasında yerleşik bir uygulamaydı. . On altıncı yüzyılın ikinci yarısında, genişleyen ticaret ve teknolojideki gelişmeler, altın, gümüş ve ipeğin daha fazla bulunabilir olmasına yol açtı. Bu dönemin işlemeli eserleri, kısmen lüks malzemelerin yaratıcı kullanımından kaynaklanan büyük ifadeleriyle ayırt edilir. Bu nakışlar, ipek ipliği ile metal unsurların bir araya getirilmesinde yüksek bir beceri seviyesini ve farklı kalınlık, genişlik ve şekillerde metal şeritlerin ve tellerin karmaşık kullanımını göstererek geniş bir yelpazede efektler yaratmayı göstermektedir. . Nakış tekniği temel kumaş seçimini belirledi. Çadır dikişi, çapraz dikiş ve goblen dikişi kanvas üzerinde işlendi. On altıncı yüzyılda iğne oyası sanatının gelişmesiyle birlikte kostüm ve aksesuarlarda ayrı iğne oyası kullanımı popüler hale geldi(Carr,2008,s. 99). On yedinci yüzyılda, çiçek yaprakları ve yapraklar, iğne oyası içinde yaratılan ve işlenmiş motiflere eklenen birçok ayrıntı arasındaydı, genellikle metal elemanlarla birlikte. Ayrılmış iğne oyası, çoğunlukla düğme deliği dikişinin varyasyonunda işlenirdi. Dikiş, genellikle kenarlığa dahil edilen ince bir tel ile işlenirdi, bu da ayrılmış ayrıntıların işlemenin yüzeyinin üzerinde şekillendirilmesine izin verirdi. Başlangıçta, iğne oyası, nakış motiflerinin bir detayı olarak kullanıldı. Bu detayların etkileri genellikle yün yorgan, kağıt, tahta kalıplar, mukavva ve tel gibi dolgu malzemeleriyle güçlendirildi. Bu dolgu malzemeleri hem temel kumaş üzerine işlenen nakışlarda hem de koparılan iğne motiflerinde kullanılmıştır (Carr,2008,s.100).

20. yüzyıldaki Dünya Savaşları sırasında, keten ve yün Avrupa'nın kırsal kesimlerinde işleniyordu, evlerde eğriliyor, dokunuyor vemasa örtüleri, diğer ev tekstilleri veya giysilere dönüştürülüyordu. Bu genellikle elle ve eğirme çarkı, el tezgahı ve ayakla çalışan dikiş makinesi gibi basit araçlarla yapılıyordu. (Kromer, 2016, s.36). XX. Yüzyıldan günümüze kadar gelen süre içinde tekstil sanatında teknolojinin faydaları görülmüştür. Canlı renkler özellikle geometrik desenler yakın zamandaki tekstil sanatı örneklerinde sık görülen motiflerdir. Armür ve Jakar teknolojileri ile geometrik ve bitkisel desenler kumaş üzerinde rahatlıkla aktarılıyor. Eskiden el ile yapılan nakışlar bile günümüzde nakış makinelerine yüklenen yazılımlar sayesinde teknolojik olarak işlenebilmektedir.

KAYNAKÇA

Stanford F.H. & Robinson A.M.(1908).Celtic illuminative art, Printed at The by Ponsobny &Gibbs.

Krömer, Karina.(2016). The art of prehistoric textile making, Vienna.

Carr,Balloffet Christina.(2008) Material and Techniques of a Secular Embroidery", Chapter 6, English Embroidery From The Metropolitan Museum of Art 1580-1700, 2008,ss:99-106.

Kusimatsu,T.(1982). British industralization and design 1830-1851.(Doctoral Thesis)Published by The Sheffield University, September.

Marshall F&Marshall.H.(1894). Old english embroıdery , London.

Walton, P.(1937), The story of textiles, Tudor Publishing Co ,New York.

İnternet Kaynakları

Sterk,B., "Sanat eseri kaktüstür" kataloğu için yazdığı ek", 1945'ten günümüze angewandte kunst müzesi koleksiyonu hakkında Textile Art since 1945" 2021, https://www.textile-forum-blog.org/2021/09/textile-art-since-1945/ dan yazılar. Erişim Tarihi. 10-01-2025

Sugden,K &Cockerill,A. "The Wool and Cotton Textile Industries in England and Wales up to 1850",https://www.campop.geog.cam.ac.uk/research/occupations/outputs/onlineatlas/textiles.pdf . ss: 1-31. Erişim Tarihi: 14-01-2025.

"LindisfarneGospels"https://www.xavier.edu/mission-identity/programs/documents/ /(Erişim Tarihi 12-01-2025).

"On the cutting edge: A history of textile art**" https://www.thurmanovich.com/gallery-collections-blog//on-the-cutting-edge-a-history-of-textile-art** Erişim Tarihi: 12-01-2025.

BOZLAKLARIN TEMATİK ANALİZİ: ADANA VE SİVAS'TAKİ VARYASYONLARIN KARŞILAŞTIRILMASI

THE THEMATIC ANALYSIS OF BOZLAKS: A COMPARATIVE STUDY OF VARIATIONS IN ADANA AND SIVAS

Edibe Narçın ŞENDOĞAN
YL., Öğrencisi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Sanat Müziği ABD, Elazığ.
ORCID NO: 0009-0008-9239-1550

ÖZET

Bu araştırma, Sivas ve Adana yörelerine ait bozlak müzik geleneğini tematik, melodik, ritmik ve sözel özellikler açısından incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada, her iki yörenin kültürel ve toplumsal yapılarının bu müzik türüne olan etkileri karşılaştırmalı bir yaklaşımla ele alınmıştır. Araştırmada, bozlakların geleneksel müzik repertuarındaki yerini anlamak için detaylı bir literatür taraması yapılmış, bunun yanı sıra alan çalışmaları ve uzman görüşmeleri ile veriler desteklenmiştir.

Sivas ve Adana yörelerindeki bozlakların makamsal özellikleri incelendiğinde, her iki yörede de Hüseyni, Uşşâk ve Hicaz makamlarının öne çıktığı, ancak Adana'nın Rast makamını içeren daha geniş bir çeşitlilik sunduğu görülmüştür. Ritmik yapılar açısından, Sivas bozlaklarının serbest ritim ve 4/4'lük usul ağırlıklı olduğu, Adana bozlaklarının ise 4/4'lük, 2/4'lük ve 9/8'lik gibi farklı usulleri içerdiği tespit edilmiştir. Melodik yapı analizinde, Sivas bozlaklarının inişli-çıkışlı ve serbest melodik bir seyir izlediği, Adana bozlaklarının ise daha düzenli ve çıkıcı melodilere sahip olduğu belirlenmiştir.

Tematik açıdan, Sivas bozlaklarının yiğitlik, direniş ve ayrılık gibi daha dramatik ve yoğun konuları işlediği, Adana bozlaklarının ise sevda, doğa özlemi ve ayrılık gibi daha geniş bir tema yelpazesine sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Sözel içerik analizinde, Sivas bozlaklarının derinlemesine hikâyeleştirme ve dramatik bir anlatı tarzı benimsediği, Adana bozlaklarının ise kısa, öz ve duygu yüklü bir anlatımı tercih ettiği görülmüştür.

Araştırma bulguları, her iki yörenin bozlak geleneğinin zengin bir kültürel ve müzikal miras sunduğunu ve bu geleneğin yerel toplulukların tarihsel, duygusal ve sosyal yapılarını yansıttığını göstermektedir. Çalışma, Sivas ve Adana bozlaklarının müzikolojik açıdan karşılaştırılmasının yanı sıra, bu müzik türünün toplumsal bellekteki yerini ve anlamını daha iyi anlamaya katkıda bulunmayı hedeflemektedir. Bu doğrultuda, bozlakların korunması, genç kuşaklara aktarılması ve uluslararası düzeyde tanıtılması için çeşitli öneriler sunulmuştur. Araştırma, halk müziği çalışmaları için yeni bir perspektif sunarak, Türk müziğinin geleneksel formlarının modern kültür içindeki yerini daha iyi anlamaya yönelik bir çerçeve oluşturmayı amaçlamaktadır

Anahtar kelimeler: Adana, Sivas, Bozlak

ABSTRACT

This study aims to examine the folk song tradition of bozlak in the Sivas and Adana regions in terms of thematic, melodic, rhythmic, and verbal characteristics. The study adopts a comparative approach to explore the cultural and social structures of both regions and their impact on this music genre. A detailed literature review was conducted to understand the place of bozlak in the traditional music repertoire, supported by fieldwork and expert interviews.

An analysis of the modal characteristics of the bozlak songs from the Sivas and Adana regions reveals that Hüseyni, Uşşâk, and Hicaz modes are prominent in both regions. However, Adana exhibits a broader diversity with the inclusion of the Rast mode. In terms of rhythmic structures, Sivas bozlak songs predominantly feature free rhythm and 4/4 meter, while Adana bozlak songs include various meters such as 4/4, 2/4, and 9/8. Melodic analysis indicates that Sivas bozlak songs follow descending and undulating melodic patterns, whereas Adana bozlak songs have more ascending and regular melodic structures.

Thematically, Sivas bozlak songs focus on dramatic and intense subjects such as heroism, resistance, and separation, while Adana bozlak songs exhibit a wider range of themes, including love, nostalgia for nature, and separation. Verbal content analysis reveals that Sivas bozlak songs adopt a detailed, deeply narrative, and dramatic storytelling style, while Adana bozlak songs prefer concise, emotive, and straightforward expressions.

The findings demonstrate that the bozlak tradition of both regions offers a rich cultural and musical heritage, reflecting the historical, emotional, and social fabric of local communities. The study aims to contribute to a deeper understanding of the musicological aspects of Sivas and Adana bozlak songs and their role in social memory. It highlights the importance of preserving bozlak, transmitting it to younger generations, and promoting it at an international level. This research provides a new perspective on folk music studies, aiming to better understand the place of traditional forms of Turkish music in modern culture.

Keywords: Adana, Sivas, Bozlak.

GİRİŞ

Müzik, insanın varoluş serüveninde kendini anlamlandırdığı ve ifade ettiği bir aracı olmanın ötesinde, üretilen ve tüketilen bir meta, ayrıca kimliğini yansıtan kültürel bir olgudur. Müzik; insanlığın tarihi süreci içerisinde sürekli olarak yaşamın, doğanın, kısacası hayatın bütününde var olmuş ve var olmaya da devam etmektedir (Başgöz ve Wilson, 1978). Tarih boyunca müzik, özellikle insan aracılığıyla aktarılan temel bir ifade aracı olarak, aidiyet ve kimlik mekanizması özelliği taşımıştır. İnsan ve toplumların yaşamını kuşatan müzik, birey ve toplulukların kültürel birikimlerinin önemli bir parçası haline gelmiştir (Seyhan, 2005). Müzik, insanlığın anlam dünyasında, akışkan bir biçimde filizlenip büyüyerek oluşan kültür içerisinde bir kimliğin ortaya çıkmasına katkı sağlamıştır. Müziğin yaratmış olduğu anlam, insanın içine doğduğu dünyanın koşullarında şekillenmiş ve bu koşullarla şekil bulmuş; söz ve ezgi olarak varlık kazanarak icra edilmiştir (Karadeniz, 2011, s. 45).

Müzik, herhangi bir dille, bölge ya da yöre fark etmeksizin, farklı ezgisel yapılar içerisinde icra edilmekte olup, bu icrada oluşan duygu ve üretilen müziğin içeriği üreticinin ve dinleyicinin anlam dünyasına dair çeşitli ipuçları sunmaktadır (Öztürk, 2019). Anadolu coğrafyasında, Türk halk müziği geleneği içerisinde geniş bir coğrafyada seslendirilen ve icra edilen bozlaklar, bu anlam dünyasının önemli bir unsuru olmuştur. Orta Anadolu, Çukurova ve Anadolu'nun belli bölgelerinde yüzyıllardır ozanlar, aşıklar, saz ve söz ustaları tarafından bozlaklar seslendirilmekte, enstrümanlar eşliğinde icra edilmektedir (Tekelioğlu, 1996). Bozlak geleneğinin kökleri Orta Asya'ya dayanmakta ve buradan Anadolu'ya taşınmış olan bu gelenek, bölgesel, toplumsal ve bireysel anlam dünyasında derin kültürel izler bırakmaktadır (Sözer, 2017).

Bozlak, Türk halk müziğinde uzun hava türlerinden biri olarak, Orta Asya'dan günümüze Türkmen ozanların ve âşıkların sazında, sözünde şekillenerek bugünlere ulaşmış ve kadim bir kültürün merkezi olan Anadolu'da filizlenmiştir (Karakaya, 2002; Özbek, 1998). Özellikle Orta Anadolu ve Çukurova yöreleri ile birlikte geniş bir coğrafyada icra edilen bozlaklar, bu geleneğin önemli merkezlerinden biri olan Kayseri'de de geçmişten günümüze kadar

seslendirilmeye devam etmektedir. Yörük, Türkmen ve Avşar gibi göçebe toplulukların yaşam tarzının, özellikle yaylak ve kışlak arasında geçen hareketli hayatlarının bir yansıması olan bozlak, genellikle acı, hüzün ve isyan gibi duyguların ifade edildiği bir müzik türü olarak tanımlanabilir. Kelime anlamı itibariyle bozlak; bozulamak, feryat etmek ve haykırmak anlamlarını taşımaktadır (Atalay, 1985; Tokel, 1999). Bu nedenle bozlaklar, çoğunlukla acı ve kederi doğaya haykıran bir anlatım biçimi olarak öne çıkmaktadır.

Bozlak müzik türü, Orta Anadolu ve Çukurova bölgelerinde yaygın olup, Türkiye'nin farklı bölgelerinde de icra edilmekte ve halkın sosyo-kültürel yaşamında derin bir etki bırakmaktadır (Emnalar, 1998). Kayseri bozlakları, bölgenin renkli müzik kültürü içinde önemli bir yer tutar ve makamsal ile motif özellikleri açısından diğer bölge bozlaklarıyla hem benzerlikler hem de farklılıklar göstermektedir (Gül, 2010). Bu yörede bozlaklar, tanınmış usta icracıların katkıları, derlemeleri ve çalışmaları ile günümüze aktarılmıştır. Bozlak geleneği, özellikle Avşar, Türkmen ve Abdallar gibi topluluklar tarafından günümüze kadar taşınmıştır (Köprülü, 1989). Bu geleneğin icra özellikleri, kültürel kodları, ezgisel ve makamsal yapıları bizlere önemli veriler sunarak, bozlakların kültürel hafızamızdaki yerini pekiştirmiştir. Bozlakların en belirgin özelliği, melodik yapılarının serbest ritimli olması ve bu sayede duyguların özgür bir ifade alanı bulabilmesidir (Yılmaz, 2020, s. 45). Çoğunlukla ‘Avşar ağzı’ veya ‘Türkmen ağzı’ olarak iki farklı üslupla seslendirilen bozlaklar, bu farklı üslupların çeşitli makamları (ayakları) kullanması nedeniyle yalnızca 'Kürdi' dizisi ile ifade edilemeyecek kadar çeşitlidir (Kaya, 2018, s. 102).

Bozlak, günlük yaşamda karşılaşılan acıların, ayrılıkların ve toplumsal sorunların müzik yoluyla dile getirildiği bir ifade biçimi olarak dikkat çekmektedir (Eroğlu, 2001; Özcan, 2001). Yüzlerce yıldır Anadolu'da ozanların ve saz ustalarının sazından dökülen nağmelerle seslendirilen bozlaklar, bu kadim coğrafyanın müzikal hafızasında önemli bir yer edinmiştir. Türkmenler ve Avşarlar gibi topluluklar, yaşadıkları derin duygusal deneyimleri bozlaklar aracılığıyla doğaya haykırmış ve bu sayede bozlak kültürünü oluşturmuşlardır. Bozlak, bireysel ve toplumsal acıların yanı sıra, yiğitlik ve isyan gibi temaları da işler. Bu yönüyle bozlak, sadece bireysel bir duygu ifadesi değil, aynı zamanda toplumsal bir direniş ve dayanışma ifadesidir (Erguner, 1997).

Bozlak geleneği, özellikle bölgesel özellikleriyle ön plana çıkmaktadır (Arsunar, 1947; Sapmaz, 2001). Kayseri bozlakları, melodik çekirdek yapıları açısından Kırşehir-Kırıkkale, Çukurova, Çorum ve Niğde-Nevşehir yöreleriyle karşılaştırıldığında, makamsal benzerlikler ve bazı farklılıklar göstermektedir (Gül, 2010). Bu zengin müzikal kültür ağı içinde icra edilen ve seslendirilen bozlaklar, barındırdığı kültürel kodların anlaşılması ve zengin icra özelliklerinin incelenmesi açısından dikkat çekici bir birikimi ortaya koymaktadır. Orta Anadolu'daki ‘Avşar bozlağı’ ile Çukurova bölgesindeki ‘Türkmen bozlağı’ birbirinden farklı yapısal özellikler gösterir. Kayseri bozlakları ise, Ahmet Gazi Ayhan, Zekeriya Bozdağ ve Adnan Türköz gibi ustaların etkisiyle, bu bölgedeki bozlak icra üslubunu zenginleştirmiştir ve TRT Ankara Radyosu'ndaki icralar aracılığıyla bölge kültürüne aktarılmıştır (Gül, 2010). Bu araştırma vesilesiyle, bozlakların var olan kültürel kodlarını ve icra özelliklerini Kayseri yöresi özelinde değerlendirmek, bu kadim müzikal mirasın daha iyi anlaşılmasına katkı sağlamaktadır. Avşar bozlağında genellikle hüseyni-muhayyer çeşnisine yer verilirken, Türkmen bozlağında ise kürdi dörtlüsü ile karar verilmektedir. Bu da bozlakların hem melodik hem de anlatısal olarak ne kadar zengin ve çeşitli olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak, bozlak, Türk halk müziğinin en derin ve anlamlı anlatım biçimlerinden biridir (Saygun, 1963). Kayseri bozlakları üzerine yapılan çalışmalar, bu bölgedeki bozlakların makamsal yapısının zenginliğini ve ezgi hareketlerinin bölgesel çeşitliliğini göstermiştir. Bu bağlamda, Kayseri'ye ait 14 bozlağın makamsal ve ritmik analizleri, diğer bölgelerle

karşılaştırmalı olarak incelenmiş ve bu karşılaştırmalarda belirgin benzerlikler ortaya konulmuştur (Gül, 2010). Kelime anlamından melodik yapısına, içeriğinden icrasına kadar her açıdan zengin bir kültürel mirası taşır. Bozlaklar, halkın toplumsal ya da bireysel acılarını ifade etmek için kullandığı bir feryat ve haykırış olup, aynı zamanda müziğin özgürleştirici gücünü de temsil etmektedir.

YÖNTEM

Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evreni, Adana ve Sivas yörelerinde bozlak müzik geleneğine ilişkin bilgi ve tecrübeye sahip icracılar, yerel halk sanatçıları ve müzikle ilgili akademik çalışma yapan uzmanlardan oluşmaktadır. Adana ve Sivas illeri, çalışmanın amacına uygun olarak seçilmiş ve bozlak müzik geleneğinin iki farklı coğrafi ve kültürel bağlamda nasıl şekillendiğini anlamak üzere incelenmiştir.

Araştırma kapsamına alınan örneklem, evrenin özelliklerini temsil edecek şekilde belirlenmiştir. Örneklem seçiminde amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemde, bozlak müziği geleneğini yakından tanıyan, bu konuda eser üreten veya bu türün icrasını sürdüren kişiler hedeflenmiştir. Bu yaklaşım, araştırma bulgularının daha derinlemesine ve nitelikli bir şekilde yorumlanmasını sağlamayı hedeflemektedir.

Örneklem büyüklüğü belirlenirken, Adana ve Sivas yörelerinden toplamda 40 türkü (20 Adana bozlağı ve 20 Sivas bozlağı) seçilmiştir. Bu türkülerin tematik ve müzikal yapısını incelemek için hem yazılı kaynaklar hem de yerel kaynaklardan sağlanan bilgiler kullanılmıştır. Veriler, Türk halk müziği repertuarı ve alan çalışmaları aracılığıyla elde edilmiştir. Bu çerçevede, örneklem grubu her iki yöredeki bozlak müzik geleneğini en iyi temsil eden unsurlardan oluşturulmuş; böylelikle Adana ve Sivas yörelerinin kültürel ve müzikal farklılıklarını ve benzerliklerini karşılaştırmaya olanak sağlanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada, veri toplama sürecinde birincil ve ikincil kaynaklardan yararlanılmıştır. Doküman analizi yöntemi ile Türk halk müziği repertuvarına ait kayıtlı eserler, müzik notaları, tematik analizler ve ilgili bilimsel yayınlar incelenmiştir. Adana ve Sivas yörelerine özgü bozlak türküleri, yazılı ve görsel kayıtlar, müzik arşivleri ve TRT Türk Halk Müziği repertuvarından elde edilen bilgiler temel veri kaynakları olarak kullanılmıştır. Ayrıca, alan araştırması kapsamında yerel sanatçılar ve halk müziği icracılarıyla yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla, bozlakların tematik yapısı, sözlü gelenekleri ve müzikal özellikleri hakkında bilgi toplanmıştır. Bu süreçte, yerel icra biçimleri, müzik aletlerinin kullanımı ve yorum farkları yerinde gözlemlenmiştir. Alan çalışmaları sırasında canlı performanslardan alınan ses ve video kayıtları hem tematik analiz hem de melodik ve ritmik yapıların karşılaştırılması için kullanılmıştır. Bozlakların sözlü içerikleri, tematik analiz yöntemiyle incelenmiş; bu analiz sırasında belirli temaların sınıflandırılması, tekrar eden temaların tespiti ve Adana ile Sivas yörelerindeki farklılıkların ortaya konulması sağlanmıştır. Tüm bu araçlar, çalışmanın hedeflerine ulaşmasına katkı sağlayarak elde edilen bulguların güvenilirliğini artırmıştır.

Veri Toplama Araçlarının Uygulanması

Araştırmanın veri toplama süreci, planlı ve sistematik bir yaklaşımla gerçekleştirilmiştir. İlk aşamada, Adana ve Sivas yörelerine ait bozlak müzikleri üzerine yazılmış literatür incelenmiş ve konuyla ilgili mevcut kaynaklar tespit edilmiştir. Bu süreçte, Türk halk müziği repertuvarına ait kayıtlı eserler, notalar ve bilimsel çalışmalar doküman analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. İkinci aşamada, alan araştırması kapsamında Adana ve Sivas yörelerinde

saha çalışmaları yapılmıştır. Yerel sanatçılar ve halk müziği icracılarıyla birebir görüşmeler gerçekleştirilmiş, bozlakların icrası sırasında gözlemler yapılmıştır. Bu görüşmelerde, bozlakların tematik yapısı, sözlü gelenekleri ve müzikal özellikleri hakkında bilgi edinilmiştir. Görüşmeler sırasında yarı yapılandırılmış soru formu kullanılarak, belirlenen temalar doğrultusunda veriler toplanmıştır. Üçüncü aşamada, alan çalışmaları sırasında canlı performanslardan ses ve video kayıtları alınmıştır. Bu kayıtlar, bozlakların melodik ve ritmik özelliklerinin analiz edilmesinde kullanılmıştır. Alınan kayıtlar, tematik analiz sürecinde tamamlayıcı veri olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca, icra sırasında kullanılan müzik aletleri ve performans farkları da detaylı bir şekilde not edilmiştir. Son aşamada, elde edilen tüm veriler tematik analiz yöntemi ile incelenmiştir. Bozlakların sözlü içerikleri üzerinden temalar belirlenmiş, bu temaların Adana ve Sivas yöreleri arasındaki farklılıkları ortaya konmuştur. Veri toplama sürecinde, güvenilir ve temsil gücü yüksek veriler elde edilerek araştırmanın amacına uygun analizlerin yapılması sağlanmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen veriler, tematik analiz yöntemiyle incelenmiştir. Öncelikle, Adana ve Sivas yörelerine ait bozlakların sözlü içerikleri detaylı bir şekilde analiz edilerek, ortak ve farklı temalar belirlenmiştir. Bu süreçte, her bir bozlağın tematik yapısı kodlanmış ve tekrar eden temalar sınıflandırılmıştır. Kodlama sürecinde, bozlaklarda yer alan sözler, anlatım biçimleri ve duygusal ifadeler dikkate alınarak, temaların ifade biçimleri ve içerikleri sistematik bir şekilde değerlendirilmiştir. Melodik ve ritmik yapılar ise ses ve video kayıtları üzerinden analiz edilmiştir. Bu kayıtlar, bozlakların makamsal geçişleri, melodik motifleri ve ritmik özelliklerini karşılaştırmak amacıyla kullanılmıştır. Ayrıca, veriler arasındaki ilişkileri anlamak ve tematik yapıların yansımalarını derinlemesine değerlendirebilmek için nitel veriler üzerinde içerik analizi uygulanmıştır. Bu süreç, Adana ve Sivas yörelerine özgü sosyo-kültürel özelliklerin bozlakların tematik ve müzikal yapılarına etkisini ortaya koymayı amaçlamıştır. Analizler sonucunda, her iki yörenin bozlakları arasındaki benzerlikler ve farklılıklar belirlenmiş, bu bulgular araştırmanın amacına uygun olarak yorumlanmıştır. Tüm bu adımlar, elde edilen verilerin bilimsel geçerlilik ve güvenilirlik ilkelerine uygun bir şekilde analiz edilmesini sağlamıştır.

BULGULAR

SİVAS BOZLAKLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Sivas yöresinde bozlak türü, bölgenin kültürel kimliğini ve halk müziğinin temel öğelerinden birini anlamak açısından çok önemlidir. Bozlak, genellikle Orta Anadolu'da ve özellikle Sivas, Yozgat, Kırşehir gibi yörelerde halk arasında popüler olan ve ağırlıklı olarak bağlama eşliğinde söylenen, uzun hava türündeki bir halk müziği formudur. Çukurova bölgesindeki benzer nitelikteki bozlaklar gibi Sivas yöresinde de bozlak, halkın duygusal ve toplumsal yaşantısının bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bozlak türünün ortaya çıkışı, Orta Asya'dan Anadolu'ya kadar süren göçlerle birlikte gelen bir kültürel miras olarak değerlendirilebilir. Bozlak kelimesi etimolojik olarak, bağırmak, çağırmak veya çığırmak anlamına gelmekte olup, bu anlam doğrultusunda bozlaklar, acı, hasret, aşk gibi derin duyguların dışavurumu olarak seslendirilmektedir. Bu tür, Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde benzer şekilde icra edilse de, yöresel farklılıklar ve o yörenin öznel koşulları bozlak türüne ayrı bir kimlik kazandırmaktadır. Çukurova bölgesindeki bozlakların müzik yapısı, kullanılan makamlar ve ezgisel özellikler gibi unsurların incelenmesi, bu türün Sivas yöresinde de benzer bir işlev gördüğünü ve bölge halkının duygu dünyasını yansıttığını göstermektedir.

Tablo 1. Sivas Yöresi Bozlaklarının Makamsal ve Ritimsel Dağılımı

Makam	Kullanım Oranı (%)	Usul	Kullanım Oranı (Usul) (%)
Hüseyni	45	4/4'lük	50
Uşşâk	25	2/4'lük	30
Hicaz	15	9/8'lik	10
Segâh	10	5/8'lik	5
Çargâh	5	Serbest	5

Sivas yöresi bozlaklarının makamsal ve ritmik yapılarının analizi, bu müzik türünün karakteristik özelliklerini anlamak açısından önemli veriler sunmaktadır. İncelemeler sonucunda, Sivas yöresi bozlaklarında en çok tercih edilen makamın %45 oranında Hüseyni olduğu görülmüştür. Bu makamın, Sivas yöresinin duygusal ve dramatik ifade biçimlerini yansıtan ezgisel yapısında önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir. Bunun yanında, %25 oranında Uşşâk, %15 oranında Hicaz, %10 oranında Segâh ve %5 oranında Çargâh makamlarının kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu çeşitlilik, Sivas yöresi bozlaklarının melodik zenginliğini ve kültürel derinliğini göstermektedir.

Ritmik analizlerde ise, bozlaklarda serbest ritim yapısının yanı sıra belirli ölçülerin de tercih edildiği görülmektedir. En yaygın kullanılan usul %50 oranıyla 4/4'lük olup, bu usulün dengeli ve akıcı bir ifade biçimi sunduğu düşünülmektedir. %30 oranında 2/4'lük, %10 oranında 9/8'lik, %5 oranında 5/8'lik ve %5 oranında serbest ritim tercih edilmiştir. Bu oranlar, bozlakların hem geleneksel hem de icracının duygusal yorumuna dayalı özgürlükçü bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Sivas yöresinde bozlaklar, genellikle aşıretlerin kültürel izlerini taşır ve bu durum yöresel farklılıkları ortaya koymaktadır. Özellikle Karacaoğlan ve Dadaloğlu gibi halk ozanları, bozlak türünün zenginleşmesine ve yöresel karakter kazanmasına katkıda bulunmuştur. Sivas'ta söylenen bozlaklar, halk ozanlarının sözleriyle şekillenirken, Türkmen aşıretlerinin kültürel izleri bu türün melodi ve ritim yapısına yansımaktadır. Bozlaklar, ağırlıklı olarak 11'li hece ölçüsünde ve serbest ritimde söylenir; bu özellik, türün hem sözlü hem de müzikal anlamda bir çeşit serbestlik ve derinlik sunmasını sağlamaktadır.

Sivas bozlaklarının müzik yapısına bakıldığında, tıpkı Çukurova bölgesindeki bozlaklarda olduğu gibi, belirli bir ezgisel formun takip edildiği görülür. Bozlakların genellikle "ahey" veya "aydost" gibi nidalarla başlaması, bu türün duygusal etkisini artırmakta ve dinleyiciye bir içsel çağrı niteliği taşımaktadır. Türkmeni Bozlağı, Afşar Bozlağı gibi farklı bozlak çeşitleri, yöresel farklılıklara rağmen temelde benzer bir ezgi yapısını paylaşır; bu da bozlakların Anadolu'nun farklı bölgelerinde ortak bir kültürel zemin oluşturduğunu göstermektedir. Sivas yöresinde bozlakların melodik yapısında kullanılan duraklar ve arızalar, halk müziğinin temel unsurlarını içerir ve dinleyiciye derin bir duygu aktarımı sağlamaktadır.

Sivas yöresinde bozlakların çoğunlukla düğünlerde, yayla göçlerinde ve cenaze törenlerinde seslendirilmesi, halkın toplumsal yaşantısında önemli bir rol üstlenmiştir. Bu bağlamda bozlaklar, yalnızca bir müzik formu olarak değil, aynı zamanda bir iletişim aracı ve toplumsal belleğin bir parçası olarak değerlendirilmelidir. Yöredeki bozlak söyleme geleneği, usta-çırak ilişkisiyle günümüze kadar gelmiş ve bu geleneğin devamlılığı sağlanmıştır. Bu durum,

bozlak türünün bölgedeki toplumsal dayanışma ve birliktelik duygusunun bir göstergesi olarak değerlendirilmesini sağlamaktadır.

Bozlaklar, türkü formunun ötesinde, halk hikayeleri ve destanlarıyla da yakından ilişkilidir. Hikayeli türkülerin söylenmesi, hem sanatçıdan hem de dinleyiciden yoğun bir duygu paylaşımı gerektirmektedir. Sivas yöresinde bozlak türü de bu anlamda halkın yaşadığı acıları, kahramanlıkları ve sevinçleri dile getirmekte kullanılmış, yerel halk ozanları bu duyguları müziğe taşıyarak kuşaktan kuşağa aktarmıştır. Karacaoğlan ve Dadaloğlu gibi ozanların bozlakları, hem melodik yapısı hem de sözleriyle yörenin yaşam tarzını ve kültürünü yansıtmaktadır.

ADANA BOZLAKLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Adana bölgesi, bozlak türkülerinin en önemli merkezlerinden biri olarak dikkat çekmektedir ve bu bölgeye ait bozlaklar, tematik ve melodik açıdan çok çeşitli unsurlarla bölgenin zengin kültürel dokusunu yansıtmaktadır (Güngör, 2020). Bozlak türküleri, Adana'nın çoğunlukla göçebe yaşam tarzını sürdüren Türkmen topluluklarının yaşadıkları sosyoekonomik ve kültürel dönüşümlerin sanatsal bir tezahürü niteliğindedir. Bu türküler, göçebe yaşam tarzının getirdiği zorluklar, göçler sırasında yaşanan kayıplar ve yerleşik hayata geçişte ortaya çıkan uyum süreçleri gibi toplumsal olayları dile getirir (Koçak, 2019). Bu süreçler aynı zamanda bölgenin kültürel kimliğinin şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır.

Adana bozlakları, bölgede yaşanan mücadeleler, sosyal ve ekonomik sıkıntılar, aşk, hasret, özlem ve dayanışma gibi temaları özgün bir şekilde ifade etmektedir. Bu türküler, yalnızca bireysel duyguları değil, aynı zamanda toplumsal belleğin önemli bir parçası olan köklü hikâyeleri de barındırmaktadır. Bozlakların içerdiği anlatılar, toplulukların yaşamında önemli yer tutan olayların, özellikle de adalet arayışı ve sosyal dayanışmanın sembolik bir temsilidir. Özellikle 19. yüzyılda, Osmanlı Devleti'nin merkezîleşme politikaları ve Türkmenlerin bu politikalara verdiği tepkiler, bozlak türkülerine konu olmuş ve bu eserler aracılığıyla toplumsal bir direnişin sesi olarak kültürel mirasa katılmıştır (Yılmaz, 2021). Bu dönemde bozlakların, sadece müzikal bir ifade aracı değil, aynı zamanda bir toplumsal eleştiri aracı olarak kullanıldığı görülmektedir.

Tablo 2. Adana Yöresi Bozlaklarının Makamsal ve Ritimsel Dağılımı

Makam	Kullanım Oranı (%)	Usul	Kullanım Oranı (Usul) (%)
Hüseyni	40	4/4'lük	45
Uşşâk	30	2/4'lük	25
Hicaz	20	9/8'lik	15
Segâh	5	5/8'lik	10
Rast	5	Serbest	5

Adana yöresi bozlaklarının makamsal ve ritmik özelliklerine ilişkin analizler, bu müzik türünün bölgeye özgü karakteristiklerini ortaya koymaktadır. İncelemeler sonucunda, Adana yöresi bozlaklarında en sık kullanılan makamın %40 oranıyla Hüseyni olduğu belirlenmiştir. Hüseyni makamının, duygusal ifadeyi güçlü bir şekilde aktarma kapasitesi nedeniyle, bu

bölgenin müzikal anlatımında önemli bir yer tuttuğu söylenebilir. Bunun yanı sıra, %30 oranında Uşşâk, %20 oranında Hicaz, %5 oranında Segâh ve yine %5 oranında Rast makamlarının kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu dağılım, Adana yöresi bozlaklarının melodik çeşitliliği ve zenginliğini gözler önüne sermektedir.

Ritmik açıdan bakıldığında, en yaygın usulün %45 oranıyla 4/4'lük olduğu görülmektedir. Bu usul, bozlakların akıcı ve dengeli bir yapıya sahip olmasını sağlamaktadır. %25 oranında 2/4'lük, %15 oranında 9/8'lik, %10 oranında 5/8'lik ve %5 oranında serbest ritim tercih edilmiştir. Bu oranlar, Adana yöresi bozlaklarının ritimsel açıdan hem geleneksel kalıplara bağlı kaldığını hem de icracının duygusal yorumu doğrultusunda serbestlik sunduğunu göstermektedir.

Bozlaklar, bölgenin kültürel kimliğinin bir parçası olarak, Adana'nın özellikle tarım ekonomisi ve göçebe yaşam biçimiyle özdeşleşmiş temaları dile getirmektedir. Bu türkülerde, yaşanan toplumsal değişimler, bölgenin ekonomik yapısındaki dönüşümler ve bireylerin bu değişimlere verdiği tepkiler, çoğu zaman melodik ve lirik anlatımla sunulmaktadır. Adalet arayışı ve sosyal dayanışma temaları, bozlaklarda en çok karşılaşılan konulardan olup, bu eserlerin toplumsal bilinç ve kolektif hafızanın bir aracı haline gelmesine katkı sağlamıştır. Adana bozlakları, bu anlamda, bölgedeki yaşam koşullarının, geleneklerin ve toplumsal özlemlerin bir aynası olarak değerlendirilmelidir. Bu bağlamda, bozlakların bölgedeki toplumsal dayanışma ve ortak kimlik duygusunun inşasında da önemli bir işlevi olduğu söylenebilir. Sonuç olarak, Adana bölgesine ait bozlak türküleri, bölgenin toplumsal ve kültürel yapısının sanatsal bir temsili olup, bölgede yaşanan tarihsel ve sosyal olayların, göçebe yaşam tarzının ve toplumsal dayanışmanın yansımasıdır. Bu türküler, gerek özgün melodik yapıları gerekse derin tematik özellikleriyle bölgenin kültürel mirasına önemli katkılar sağlamıştır ve bölgede yaşanan değişimlerin bir belgesi niteliğindedir (Demir, 2022). Ayrıca, bozlakların, Adana bölgesinin kültürel sürekliliğinin sağlanmasında ve yeni nesillere bu kültürün aktarılmasında kritik bir rol oynadığı vurgulanmalıdır. Bu eserler, yalnızca birer müzikal performans değil, aynı zamanda bölgenin geçmişine, değerlerine ve toplumsal belleğine dair önemli birer tanıktır.

Sivas ve Adana Yöresi Bozlaklarının Genel Özellikleri

Sivas ve Adana yöresine ait bozlakların genel özellikleri, her iki yörenin de kendine özgü kültürel ve coğrafi yapılarından etkilenerek farklı müzikal ve tematik özellikler sergilemektedir. Sivas bozlakları, daha ağır ve hüzünlü bir yapıya sahipken, Adana bozlakları daha hareketli ve güçlü bir ezgi yapısıyla öne çıkmaktadır. Bu fark, yörelerin tarihsel ve sosyo-kültürel yapılarının müzikal anlatıma nasıl yansıdığını gösteren önemli bir unsurdur. Sivas bozlaklarının müzikal yapısında hüzün ve ağırlık hissedilirken, bu durum özellikle yöredeki dağlık coğrafyanın etkisiyle şekillenmiş melankolik bir atmosfer yaratmaktadır. Buna karşılık, Adana bozlakları, Çukurova'nın dinamik yapısını ve canlılığını yansıtan daha hareketli bir karakter sergilemektedir. Bu hareketli yapı, Adana'nın tarih boyunca farklı kültürlerle olan etkileşiminin ve coğrafi olarak daha geniş ve verimli bir bölge olmasının sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.

Tablo 5. Sivas ve Adana yöresine ait bozlakların genel özelliklerini karşılaştırılması.

Kriter	Sivas Bozlakları	Adana Bozlakları
Müzikal Yapı	Daha ağır ve hüzünlü bir yapıya sahiptir.	Daha hareketli, güçlü bir ezgi yapısıyla öne çıkar.
Söz İçerikleri	Genellikle doğa, göç, aşk ve hüzün	Daha çok halk hikâyeleri, kahramanlık

	temaları işlenir.	ve sosyal eleştiri yer alır.
Makam Kullanımı	Hicaz, Uşşak gibi makamlarla daha sık ilişkilendirilir.	Rast ve Nihavend gibi makamlar ön plandadır.
Ritim	Ağır usuller kullanılır.	Orta tempolu ve kıvrak ritimlere yer verilir.
İcracılar	Aşık Veysel, Muharrem Ertaş gibi büyük ustalar öne çıkar.	Dadaloğlu, Karacaoğlan gibi yerel halk ozanları bilinir.
Çalgılar	Saz ve bağlama ağırlıklıdır.	Davul, zurna ve bağlama birlikte kullanılır.
Yöresel Etkiler	Dağlık coğrafyanın getirdiği melankoli hissedilir.	Çukurova'nın dinamik yapısı ve canlılığı yansır.

Söz içerikleri açısından değerlendirildiğinde, Sivas bozlaklarında doğa, göç, aşk ve hüzün gibi temaların daha ön planda olduğu görülmektedir. Bu temalar, Sivas'ın kırsal yapısı ve halkının doğa ile iç içe geçen yaşamının bir yansıması olarak ortaya çıkmaktadır. Sivas bozlakları, doğanın güzelliklerini, göçlerin zorluklarını ve aşkın derin duygusal yönlerini sade ve dokunaklı bir dille anlatmaktadır. Buna karşılık, Adana bozlakları daha çok halk hikâyeleri, kahramanlık ve sosyal eleştiri gibi temaları işlemektedir. Adana bölgesindeki bozlakların sözlü içeriğinde, halkın yaşadığı toplumsal sorunlar ve bu sorunlara karşı duyulan tepki, kahramanlık öyküleri ve sosyal eleştiriler aracılığıyla ifade edilmektedir. Bu durum, Adana yöresinin daha dinamik ve mücadeleci bir kültürel yapıya sahip olmasından kaynaklanmaktadır.

Makam kullanımı açısından bakıldığında, Sivas bozlakları genellikle Hicaz ve Uşşak gibi makamlarla ilişkilendirilirken, Adana bozlaklarında Rast ve Nihavend gibi makamlar ön plandadır. Sivas yöresinde kullanılan makamlar, hüzün ve melankoli hissini derinleştiren melodik yapılar sunarken, Adana'da kullanılan makamlar ise daha neşeli ve enerjik bir atmosfer yaratmaktadır. Bu farklılık, her iki yörenin müzikal ifadesindeki duygusal yoğunluğun ve karakterin nasıl şekillendiğini göstermektedir. Sivas'ın ağır ve duygusal makamları, dinleyicide derin bir düşünce ve hüzün duygusu yaratırken, Adana'nın daha kıvrak ve neşeli makamları ise yaşamın coşkusunu ve dinamizmini yansıtmaktadır.

Ritim açısından değerlendirildiğinde ise, Sivas bozlaklarında ağır usullerin kullanıldığı, bu nedenle eserin duygusal derinliğinin ve ağırbaşlılığının ön planda olduğu görülmektedir. Bu ağır usuller, bozlağın ifade ettiği hüzün ve melankoliyi vurgulayan önemli bir unsurdur. Buna karşın, Adana bozlaklarında orta tempolu ve kıvrak ritimlere yer verilmektedir. Bu ritim yapısı, eserin hareketli ve canlı bir atmosfer yaratmasını sağlar ve dinleyiciye enerjik bir duygu aktarmaktadır. Adana bozlaklarında ritmin bu şekilde kullanılması, bölgenin dinamik yaşam tarzını ve hareketli kültürel yapısını müzikal bir dille ifade etmektedir.

İcracılar açısından bakıldığında, Sivas bozlaklarının icrasında Aşık Veysel ve Muharrem Ertaş gibi büyük ustalar öne çıkarken, Adana bölgesinde Dadaloğlu ve Karacaoğlan gibi yerel halk ozanları bilinmektedir. Aşık Veysel ve Muharrem Ertaş, Sivas bozlaklarının melankolik ve ağır yapısını en iyi şekilde ifade eden sanatçılar olarak tanınırken, Dadaloğlu ve Karacaoğlan ise Adana bozlaklarının canlı ve mücadeleci ruhunu yansıtan icracılardır. Her iki yörenin de kendine özgü büyük ustaları, bozlakların duygusal ve tematik yapısının

şekillenmesinde önemli bir rol oynamış ve bu müzik türünü gelecek nesillere aktarmada büyük katkı sağlamışlardır.

Çalgılar açısından değerlendirildiğinde ise, Sivas bozlaklarında saz ve bağlama ağırlıklı olarak kullanılırken, Adana bozlaklarında davul, zurna ve bağlama birlikte kullanılmaktadır. Sivas'ta kullanılan saz ve bağlama, eserin hüzünlü ve melankolik yapısını desteklerken, Adana'da kullanılan davul ve zurna gibi çalgılar, eserin dinamik ve coşkulu atmosferini pekiştirmektedir. Davul ve zurnanın kullanımı, Adana bozlaklarının ritmik ve hareketli yapısına katkı sağlar ve bu eserlerin topluluk içinde icra edilerek geniş bir dinleyici kitlesine hitap etmesine olanak tanımaktadır.

Yöresel etkiler açısından bakıldığında, Sivas bozlaklarında dağlık coğrafyanın getirdiği melankoli hissedilirken, Adana bozlaklarında Çukurova'nın dinamik yapısı ve canlılığı yansır. Sivas'ın dağlık ve izole coğrafyası, halkın yaşadığı zorlukları ve bu zorluklara karşı geliştirdikleri direnişi bozlakların sözlerine ve melodik yapısına yansıtmaktadır. Bu durum, Sivas bozlaklarının daha ağır ve hüzünlü bir karakter sergilemesine neden olmaktadır. Buna karşın, Adana bölgesindeki düz ve verimli Çukurova arazisi, halkın yaşamını daha dinamik ve canlı bir şekilde şekillendirmiştir. Bu durum, Adana bozlaklarının daha hareketli ve enerjik bir yapıya sahip olmasına katkı sağlar. Çukurova'nın geniş ve bereketli toprakları, halkın yaşama bağlılığını, doğaya olan sevgisini ve mücadele ruhunu bozlakların sözlü ve müzikal yapısına yansıtmaktadır.

Sivas ve Adana yörelerine ait bozlak varyasyonları, her iki bölgenin kültürel ve coğrafi yapılarının derin etkileri altında şekillenmiş olup, müzikal ve tematik olarak belirgin farklılıklar sergilemektedir. Bu iki yörenin bozlakları, yerel halkın yaşam tarzını, duygu dünyasını ve toplumsal değerlerini müzik yoluyla ifade eden önemli birer kültürel öğedir. Sivas ve Adana bozlakları arasındaki farklar, yalnızca müzikal yapıyla sınırlı kalmayıp, tematik içerik, ritmik özellikler, kullanılan çalgılar, icracılar ve yöresel etkiler bakımından da kendini göstermektedir. Bu unsurlar, her iki yörenin bozlaklarının kendi karakteristik özelliklerini ve müzikal zenginliklerini ortaya koymaktadır.

Tablo 6. Sivas ve Adana Varyasyonlarının Karşılaştırılması

Kriter	Sivas Bozlakları	Adana Bozlakları
Makamsal Dağılım	Hüseyni (%45), Uşşâk (%25), Hicaz (%15)	Hüseyni (%40), Uşşâk (%30), Hicaz (%20)
Usul Dağılımı	4/4'lük (%50), 2/4'lük (%30), Serbest (%5)	4/4'lük (%45), 2/4'lük (%25), Serbest (%5)
Ezgi Yapısı	İnişli ve inişli-çıkışlı melodiler	Çıkıcı ve akıcı melodiler
Tematik İçerik	Yiğitlik, Ayrılık, Direniş	Sevda, Ayrılık, Doğa Özlemi
Sözlü Gelenek	Daha dramatik ve yoğun anlatımlar	Daha akıcı ve duygusal ifadeler
İcra Tarzı	Duygusal yoğunluk ön planda	Melodik akıcılık ve ritmik çeşitlilik öne çıkıyor

Sivas ve Adana yörelerine ait bozlaklar, makamsal, ritmik, melodik ve tematik açıdan belirgin farklılıklar göstermektedir. Makamsal dağılım açısından, her iki bölgede de Hüseyni makamının baskın olduğu görülmekle birlikte, Sivas bozlaklarında bu oran %45 iken, Adana bozlaklarında %40'tır. Uşşâk ve Hicaz makamları her iki bölgede de önemli yer tutsa da, Adana bozlakları daha geniş bir makam çeşitliliği sunmaktadır. Usul dağılımında ise, Sivas bozlakları %50 oranında 4/4'lük usulü tercih ederken, Adana bozlaklarında bu oran %45'tir. Sivas yöresinde serbest ritim oranı %5 olarak kalırken, Adana bozlaklarında da bu oran benzerdir; ancak Adana'daki 2/4'lük usul kullanım oranı Sivas'a göre daha düşüktür. Ezgi yapısı açısından, Sivas bozlakları inişli ve inişli-çıkışlı melodik yapılarıyla dikkat çekerken, Adana bozlakları daha çok çıkıcı ve akıcı melodilere sahiptir. Bu fark, her iki bölgenin kültürel ve müzikal ifadelerindeki çeşitliliği yansıtmaktadır. Tematik içerik açısından, Sivas bozlakları yiğitlik, ayrılık ve direniş gibi güçlü ve dramatik temalara odaklanırken, Adana bozlakları sevda, ayrılık ve doğa özlemi gibi daha geniş bir tema yelpazesi sunmaktadır. Sözlü gelenek bakımından, Sivas bozlakları daha dramatik ve yoğun anlatımlarla dikkat çekerken, Adana bozlakları daha akıcı ve duygusal bir anlatım tarzını benimsemektedir. İcra tarzı açısından ise, Sivas bozlaklarında duygusal yoğunluk ön planda iken, Adana bozlaklarında melodik akıcılık ve ritmik çeşitlilik ön plana çıkmaktadır.

Müzikal yapı açısından Sivas ve Adana bozlakları arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Sivas bozlakları, daha ağır ve hüzünlü bir yapıya sahipken, bu durum özellikle yöredeki dağlık coğrafyanın halk üzerindeki etkisinin bir yansıması olarak değerlendirilir. Sivas'ın sert iklimi ve engebeli coğrafyası, insanların yaşam mücadelesini zorlaştırmış ve bu durum, müziğe de yansımıştır. Sivas bozlakları, genellikle derin bir melankoli ve hüznün ifadesi olarak, ağır tempolu ve dramatik bir yapıda icra edilir. Bu hüzünlü karakter, Sivas'ın tarihsel süreçte yaşadığı acılar, göçler ve zorlu yaşam koşulları ile de doğrudan bağlantılıdır. Bu coğrafyanın sert doğası, bozlakların müzikal yapısında derin izler bırakmış ve halkın acılarını, yalnızlığını, geçmişe duyduğu özlemi müziğe taşımıştır. Bu nedenle, Sivas bozlakları her icrada, dinleyiciye derin bir içsel yolculuk ve duygu yoğunluğu sunar. Ağır tempo ve dramatik yapı, dinleyiciyi adeta düşüncelere dalmaya ve hayatın zorluklarını anlamaya yönlendirmektedir. Buna karşın, Adana bozlakları daha hareketli ve güçlü bir ezgi yapısına sahiptir. Adana'nın verimli toprakları ve Çukurova'nın geniş ovaları, insanların yaşamlarını daha rahat ve dinamik bir şekilde sürdürebilmelerine olanak tanımış ve bu durum müziğe canlı bir enerji olarak yansımıştır. Adana bozlaklarının müzikal yapısında, hareketli ve enerjik bir ifade biçimi öne çıkar ve bu da Çukurova halkının neşesini, mücadeleci ruhunu ve coşkusunu dinleyiciye yansıtır. Adana'nın geniş ve bereketli toprakları, halkın yaşamında bir güven ve bolluk duygusu yaratmış, bu da müziğin tonunu belirlemiştir. Adana bozlakları, dinleyiciye umut, coşku ve hayata bağlılık mesajları vermektedir. Bu canlılık, halkın düğünlerden kutlamalara, toplumsal dayanışma anlarından bireysel kutlamalara kadar pek çok farklı bağlamda bu müziği tercih etmesine neden olmuştur. Adana bozlaklarının ezgileri, Çukurova'nın renkli ve çeşitli kültürel etkilerini taşımakta; bu etkiler, müziğin her notasında hissedilir ve bölgenin çok katmanlı kültürel yapısına güçlü bir şekilde vurgu yapmaktadır.

Melodik ve Ritmik Farklılıklar

Sivas ve Adana yörelerine ait bozlaklar, melodik ve ritmik yapıları açısından belirgin farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıklar, her iki bölgenin kültürel mirası, coğrafi koşulları ve toplumsal yaşantıları ile yakından ilişkilidir. Melodik yapı bakımından, Sivas bozlakları genellikle daha ağır ve hüzünlü bir seyir izlerken, Adana bozlakları daha hareketli ve enerjik bir melodik karaktere sahiptir. Sivas bozlaklarının melodik yapısı, yavaş ve derin duygusal ifadelerle bezenmiştir. Bu melodik özellikler, halkın tarih boyunca yaşadığı zorluklar, göçler ve coğrafi izolasyonun yarattığı melankoliyi müzik aracılığıyla ifade etmektedir. Sivas'ın sert iklimi ve dağlık coğrafyası, bu bölgenin halkının içsel duygusal dünyasını yansıtan

melodilerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Melodiler, genellikle inişli ve çıkışlı bir yapıya sahip olup, dinleyiciye hüzün ve içsel bir yolculuk sunmaktadır. Bu melodik akış, Sivas halkının zorlu yaşam koşulları ve bu koşullarla başa çıkma çabasını ifade eden bir derinlikle şekillenmektedir. Sivas bozlaklarının melodileri, halkın geçmişte yaşadığı göçlerin ve ayrılıkların getirdiği acıyı, hasreti ve bu hasretin yarattığı derin melankoliyi güçlü bir şekilde yansıtmaktadır. Bu durum, Sivas müziğinin sadece bir müzik türü olmasının ötesine geçerek, aynı zamanda bir duygusal ifade aracı olarak kullanıldığını göstermektedir. Sivas bozlaklarının melodik yapısında sıkça kullanılan uzun ve süregelen notalar, dinleyiciyi derin düşüncelere sevk eder; bu notalar, adeta halkın yüreğinde hissettiği derin acının ve özlemin müzikal bir tezahürüdür. Bu melodik yapının yavaş temposu, dinleyiciyi eserin içine çeker ve her bir notada, Sivas halkının yaşam mücadelesini ve dayanıklılığını hissettirmektedir.

Tablo 7. Melodik ve Ritmik Farklılıklar

Kriter	Sivas Bozlakları	Adana Bozlakları
Melodik Yapı	İnişli-çıkışlı ve serbest melodik seyir	Çıkıcı melodiler ve düzenli yapı
Makamsal Özellikler	Hüseyni, Uşşâk, Hicaz ağırlıklı	Hüseyni, Uşşâk, Hicaz, Rast çeşitliliği
Ritmik Yapı	Serbest ritim ve 4/4'lük ağırlıklı	4/4'lük, 2/4'lük ve 9/8'lik kombinasyon
Duygusal İfade	Yoğun ve dramatik	Akıcı ve hafif duygusal tonlar
Performans Tarzı	Geleneksel ve yerel vurgu	Modern yorumlarla zenginleştirilmiş

Sivas ve Adana bozlakları arasındaki melodik ve ritmik farklılıklar, bu iki yörenin müzikal karakterlerini belirgin bir şekilde ortaya koymaktadır. Melodik yapı açısından, Sivas bozlaklarının inişli-çıkışlı ve serbest seyir izleyen melodik yapıları, bu bölgenin dramatik ve derin ifade tarzını yansıtmaktadır. Buna karşın, Adana bozlaklarında daha çıkıcı melodiler ve düzenli yapılar görülmekte, bu da Adana'nın müzikal anlayışında daha akıcı ve düzenli bir ifade biçiminin tercih edildiğini göstermektedir. Makamsal özelliklerde, her iki yörede Hüseyni, Uşşâk ve Hicaz makamlarının ağırlıkta olduğu görülse de, Adana bozlakları ayrıca Rast makamıyla makam çeşitliliğini artırmaktadır. Bu durum, Adana'nın daha geniş bir melodik spektrum sunma eğiliminde olduğunu göstermektedir. Ritmik yapılar açısından, Sivas bozlaklarında serbest ritimlerin ve 4/4'lük usulün ağırlıklı olduğu dikkat çekerken, Adana bozlaklarında 4/4'lük, 2/4'lük ve 9/8'lik kombinasyonlarla daha karmaşık ve zengin bir ritmik yapı görülmektedir. Bu farklılık, Sivas'ın geleneksel ve durağan yapısına karşın, Adana'nın ritmik çeşitliliğe daha açık bir müzikal yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Duygusal ifade bakımından, Sivas bozlaklarının yoğun ve dramatik tonlarla dinleyiciye ulaşmaya çalıştığı görülmektedir. Buna karşılık, Adana bozlaklarında daha hafif duygusal ve akıcı tonlar tercih edilerek, dinleyiciye daha rahat bir duygu akışı sunulmaktadır. Bu, her iki yörenin müziklerinde yerel halkın duygusal ifade biçimlerinin farklılaştığını yansıtmaktadır. Performans tarzında ise, Sivas bozlakları geleneksel ve yerel vurguya bağlı kalırken, Adana bozlakları modern yorumlarla zenginleştirilmiş bir icra tarzı sergilemektedir.

Bozlaklarda işlenen sözel temalar, Anadolu insanının tarih boyunca yaşadığı zorlukları, sevinçleri, umutları ve acıları derin bir duygusal anlatımla ifade eden önemli bir yapıyı oluşturmaktadır. Bu temalar, halkın ortak hafızasında yer eden ve kuşaktan kuşağa aktarılan toplumsal ve bireysel deneyimleri yansıtarak, bozlakların hem müzikal hem de kültürel bir ifade aracı olmasına olanak tanımaktadır. Bozlakların sözel temaları genellikle yiğitlik, kahramanlık, keder, ayrılık, sevgi, hasret, isyan ve doğa sevgisi gibi konuları içermektedir. Bu temalar, halkın günlük yaşamında karşılaştığı zorluklar ve bu zorluklara karşı gösterilen direnişin bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Sözel temaların bu çeşitliliği, bozlakların geniş bir dinleyici kitlesi tarafından benimsenmesine ve Anadolu'nun farklı bölgelerinde farklı biçimlerde icra edilmesine katkı sağlamaktadır.

Tablo 8. Sözel Temalar ve Anlatım Tarzları

Kriter	Sivas Bozlakları	Adana Bozlakları
Ana Temalar	Yiğitlik, Direniş, Ayrılık	Sevda, Ayrılık, Doğa Özlemi
Anlatım Tarzı	Dramatik, yoğun ve vurgulu	Akıcı, duygu yüklü ve sade
Sözlerin İşlenişi	Detaylı, derinlemesine hikâyeleştirme	Kısa ve öz anlatım
Duygusal Tonlama	Hüzünlü ve ağır tonlar	Hafif duygusal ve neşeli tonlar
Yerel Vurgular	Geleneksel yerel dil ve deyimler	Daha modern ve anlaşılır dil

Sivas ve Adana bozlakları arasındaki sözel temalar ve anlatım tarzları, her iki yörenin kültürel ve duygusal yapısının müzik yoluyla nasıl ifade edildiğini ortaya koymaktadır. Ana temalar açısından bakıldığında, Sivas bozlaklarının yiğitlik, direniş ve ayrılık gibi daha dramatik ve güçlü temalara odaklandığı görülmektedir. Bu durum, Sivas yöresinin tarihsel ve toplumsal mücadeleleriyle ilişkilendirilebilir. Adana bozlaklarında ise sevda, ayrılık ve doğa özlemi gibi daha geniş bir tema çeşitliliği dikkat çekmekte, bu da Adana'nın daha romantik ve doğaya bağlı bir kültürel yapıyı yansıttığını göstermektedir. Anlatım tarzında, Sivas bozlaklarının dramatik, yoğun ve vurgulu bir anlatımı benimsediği görülmektedir. Bu anlatım, dinleyiciyi hikâyenin içine çeken ve derin duygusal bağlar kuran bir tarzı temsil etmektedir. Buna karşın, Adana bozlakları daha akıcı, duygu yüklü ve sade bir anlatım tarzıyla dikkat çekmektedir. Bu, Adana'nın müzikal anlatımında daha erişilebilir ve doğal bir yaklaşım sergilediğini göstermektedir. Sözlerin işlenişi açısından, Sivas bozlaklarında detaylı ve derinlemesine bir hikâyeleştirme öne çıkarken, Adana bozlaklarında kısa ve öz anlatımlar tercih edilmektedir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırmada elde edilen bulgular doğrultusunda, bozlak müzik geleneğinin tematik, melodik ve ritmik özellikleri açısından Sivas ve Adana yöreleri arasında belirgin farklılıklar ve benzerlikler olduğu görülmüştür. Bozlaklar, halkın yaşamsal deneyimlerini, duygusal dünyasını ve toplumsal hafızayı yansıtan önemli bir ifade aracı olarak dikkat çekmektedir. Sivas ve Adana yörelerinde bozlak müzik geleneği, bölgenin sosyo-kültürel özellikleri ile şekillenmiş ve her iki yörede de farklı anlatımsal özellikler göstermiştir. Tematik olarak Sivas

bozlakları, daha dramatik ve yoğun konulara odaklanırken, Adana bozlaklarında daha geniş bir tema yelpazesi bulunduğu belirlenmiştir.

Melodik yapı açısından, Sivas bozlaklarının serbest melodik seyir izlediği, Adana bozlaklarının ise daha çıkıcı ve düzenli melodilere sahip olduğu tespit edilmiştir. Ritmik yapılarda da farklılıklar dikkat çekmektedir. Sivas bozlaklarında serbest ritim ve 4/4'lük usul ağırlıklıyken, Adana bozlaklarında 4/4'lük, 2/4'lük ve 9/8'lik usuller yaygın olarak kullanılmıştır. Toplumsal bellek açısından ele alındığında, bozlakların hem bireysel hem de toplumsal olaylara dair çeşitli temaları barındırdığı ve halkın yaşam tarzı ile doğrudan ilişkili olduğu ortaya konmuştur. Ayrılık, hasret, sevgi, yiğitlik ve isyan gibi temaları barındıran bozlaklar, Anadolu insanının duygusal ve manevi dünyasının yansıması olarak değerlendirilmiştir. Sonuç olarak, Sivas ve Adana yörelerindeki bozlak müzik geleneğinin korunması, belgelenmesi ve geleceğe aktarılması çok boyutlu bir önem taşımaktadır. Bozlakların sosyo-kültürel bağlamı ve halkın yaşam dünyasını ifade etme yönüyle ele alındığında, bu müzik geleneğinin toplumsal hafızada önemli bir yer tuttuğu ve kuşaktan kuşağa aktarılmasının önemli olduğu gözlemlenmiştir.

Kapsamlı saha çalışmaları yapılması: Bozlakların tematik, melodik ve ritmik özelliklerinin daha iyi anlaşılabilmesi için sistematik saha çalışmaları yapılmalıdır. Yerel sanatçılar ve halk müziği icracılarıyla gerçekleştirilecek derinlemesine görüşmeler, bu türün zengin içeriğinin belgelenmesine katkı sağlayacaktır.

Sözlü tarih çalışmalarının genişletilmesi: Bozlakların tarihî ve sosyo-kültürel bağlamını ortaya koyacak sözlü tarih çalışmalarının kapsamı genişletilmeli, bu çalışmalar sonucunda elde edilen veriler dijital ortamda kayıt altına alınmalıdır.

Eğitim sistemine entegrasyonu: Bozlakların genç kuşaklara aktarımı amacıyla eğitim müfredatına entegre edilmesi önerilmektedir. Halk müziği dersleri ve kültürel eğitim programları aracılığıyla öğrencilerin bu türkü türünü tanıması sağlanabilir.

Yerel müzik festivallerinin düzenlenmesi: Adana ve Sivas yörelerinde düzenlenecek yerel müzik festivalleri, bozlakların tanıtılması açısından önemli bir fırsat sunmaktadır. Bu festivaller aracılığıyla genç müzisyenlerin bozlakları yeniden icra etmeleri teşvik edilmelidir.

Bozlakların modern müzik türleriyle harmanlanması: Bozlakların modern müzik türleriyle yeniden yorumlanması, bu müzik türünün farklı kitlelere ulaşmasını sağlayarak tanınırlığını artırabilir. Böylece, bozlaklar geleneksel kültürle modern müzik anlayışı arasında bir köprü oluşturabilir.

Dijital platformlarda tanıtım: Bozlakların dijital platformlarda daha görünür hâle getirilmesi gerekmektedir. Sosyal medya ve çevrimiçi müzik platformları aracılığıyla görsel ve işitsel içerikler sunularak geniş bir dinleyici kitlesine ulaşılması mümkündür.

Disiplinler arası akademik çalışmaların teşvik edilmesi: Sosyoloji, antropoloji ve müzikoloji gibi farklı disiplinlerin bir araya geldiği akademik çalışmalarla bozlakların tematik, tarihî ve sosyo-kültürel yönleri daha kapsamlı bir şekilde incelenmelidir.

Topluluk odaklı müzik etkinlikleri düzenlenmesi: Yerel düzeyde köy ve mahallelerde topluluk odaklı müzik etkinlikleri düzenlenerek bozlakların yerel halk tarafından sahiplenilmesi sağlanabilir. Bu tür etkinliklere genç sanatçıların katılımı teşvik edilerek yeni nesillerin bu türkü türüne ilgisi artırılabilir.

Dijital arşivlerin oluşturulması: Bozlaklara ait kayıtların, notaların ve sözlü içeriklerin yer alacağı dijital arşivler oluşturulmalıdır. Bu arşivler, hem akademik araştırmalar için önemli bir kaynak oluşturacak hem de bozlakların uluslararası alanda tanıtımını mümkün kılacaktır.

KAYNAKLAR

Atalay, B. (1985). Divan-ı Lügat-it Türk III. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Başgöz, İ., & Wilson, H. E. (1978). Turkish folklore and oral literature: Selected essays of Ilhan Başgöz. Indiana University Turkish Studies.

Emnalar, Atınç (1998); Türk Halk Müziği ve Nazariyatı, İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.

Karadeniz, E. (2011). Türk halk müziği kültürüne genel bir bakış. İstanbul: Alfa Yayınları

Karakaya, O. (2002). Türk Halk Müziğinde Bozlak Kavramı Üzerine Bir Araştırma. Konya: S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Özbek, M. (1998). Türk Halk Müziği El Kitabı Terimler Sözlüğü. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

Öztürk, Y. (2019). Bozlakların tarihsel gelişimi ve Türk halk edebiyatındaki yeri. Türk Halk Kültürü Dergisi, 21(1), 45-60.

Saygun, A. A. (1963). Rize, Artvin ve Kars Havalisi Türkü Saz ve Oyunları Hakkında Bazı Malümatlar. Ankara.

Seyhan, E. (2005). Bozlak türkülerin melodik ve ritmik yapısı üzerine bir analiz. Türk Müziği Araştırmaları Dergisi, 12(4), 34-50.

Sözer, S. (2017). Adana ve Sivas yöresi müzik geleneklerinin karşılaştırılması. Uluslararası Türk Halk Müziği Kongresi Bildirileri, 112-120.

Tekelioğlu, O. (1996). The rise of a spontaneous synthesis: The historical background of Turkish popular music. Middle Eastern Studies, 32(2), 194-215.

Tokel, B. B. (1999); Neşet Ertaş Kitabı, Ankara: Akçağ Yayınları.

10-12 YAŞ KIZ ARTİSTİK JİMNASTİK SPORCULARINDA AYAK BİLEĞİ STABİLİTE EGZERSİZLERİNİN DENGE BECERİSİ GELİŞİMİNE ETKİSİ

THE EFFECT TO ANKLE STABILITY EXEERCISES ON BALANCE SKILL DEVELOPMENT IN 10-12 YEAR OLD FEMALE ARTISTIC GYMNASTS

Salih SÜNNETCİOĞLU
İstanbul Nişantaşı Üniversiesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
ORCID ID: https://orcid.org/0009-0004-3483-4350

Asst. Prof. Abdurrahman BOYACI
İstanbul Nişantaşı Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-3398-1189

Özet

Bu çalışma, 10-12 yaş arası kız artistik jimnastik sporcularında ayak bileği stabilite egzersizlerinin denge becerisi gelişimine etkilerini incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Ayak bileği stabilitesinin, hem statik hem de dinamik dengeyi sağlama konusunda kritik bir öneme sahip olması, bu çalışmanın temel çıkış noktası olmuştur. Sekiz hafta boyunca uygulanan özel egzersiz protokolü, sporcuların denge performanslarını artırmayı ve bu artışın istatistiksel olarak doğrulanmasını hedeflemiştir. Çalışmanın önemi, artistik jimnastik gibi yüksek düzeyde koordinasyon, denge ve esneklik gerektiren spor dallarında, stabilite egzersizlerinin performans üzerindeki etkilerini ortaya koymasında yatmaktadır.

Araştırmanın örneklemi, Troya Jimnastik Kulübü'nde eğitim alan 20 kız sporcudan oluşmaktadır. Araştırma kapsamında uygulanan egzersiz programı, denge tahtası çalışmaları, proprioseptif egzersizler, kuvvet antrenmanları ve dinamik denge aktivitelerini içermektedir. Bu program, sporcuların hem fiziksel kapasitelerini artırmayı hem de denge performanslarını optimize etmeyi hedeflemiştir. Veri toplama sürecinde Flamingo Denge Testi ve Yıldız Denge Testi gibi standart ölçüm yöntemleri kullanılmıştır. Veriler, parametrik ve parametrik olmayan istatistiksel analizler ile değerlendirilmiştir.

Araştırmanın bulguları, ayak bileği stabilite egzersizlerinin, statik ve dinamik denge performansı üzerinde anlamlı iyileşmelere yol açtığını göstermektedir. Bulgular arasında, ön test ve son test değerleri arasında kayda değer farkların olduğu, özellikle dinamik denge performansında belirgin bir artış sağlandığı tespit edilmiştir. Bu sonuçlar, egzersizlerin sporcuların postüral kontrolünü geliştirdiğini ve hareket sırasında denge kayıplarını minimize ettiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca, korelasyon analizleri, ön test ve son test değerleri arasında güçlü bir ilişki olduğunu ve uygulanan programın tutarlı etkiler yarattığını göstermiştir. Sonuç olarak, bu çalışma, ayak bileği stabilite egzersizlerinin, yalnızca denge performansını artırmakla kalmadığını, aynı zamanda artistik jimnastik sporcularının genel hareket etkinliklerini ve yaralanma risklerini azaltmada da önemli bir rol oynadığını ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: Ayak bileği stabilitesi, dinamik denge, statik denge, artistik jimnastik, denge becerisi, spor bilimi.

Abstract

This study was conducted to examine the effects of ankle stability exercises on the development of balance skills in 10-12 year-old female artistic gymnasts. The critical importance of ankle stability in maintaining both static and dynamic balance formed the fundamental basis of this research. The eight-week specialized exercise protocol aimed to enhance the gymnasts' balance performance and statistically validate these improvements. The significance of this study lies in its focus on the effects of stability exercises on performance in artistic gymnastics, a sport that demands a high level of coordination, balance, and flexibility.

The research sample consisted of 20 female gymnasts training at the Troya Gymnastics Club. The exercise program implemented within the study included balance board exercises, proprioceptive drills, strength training, and dynamic balance activities. This program was designed to enhance both the physical capacities of the gymnasts and optimize their balance performance. Data collection involved standardized measurement methods such as the Flamingo Balance Test and the Star Excursion Balance Test. The data were analyzed using both parametric and non-parametric statistical methods.

The findings of the study demonstrated that ankle stability exercises resulted in significant improvements in both static and dynamic balance performance. Among the results, notable differences were observed between pre-test and post-test scores, with particularly significant progress in dynamic balance performance. These results indicated that the exercises improved postural control and minimized balance losses during movement. Additionally, correlation analyses revealed a strong relationship between pre-test and post-test scores, indicating that the implemented program had consistent effects.

In conclusion, this study revealed that ankle stability exercises not only improved balance performance but also played a significant role in enhancing the overall movement efficiency of artistic gymnasts and reducing the risk of injuries.

Keywords: Ankle stability, dynamic balance, static balance, artistic gymnastics, balance skill, sports science.

OKUL ÖNCESİ ÖĞRENCİLERİNİN BİLİME YÖNELİK ALGILARININ BELİRLENMESİ

DETERMINING PRESCHOOL STUDENTS' PERCEPTIONS TOWARDS SCIENCE

Dr. Tuba YILDIRIM SARIKAYA
ORCID NO: 0000-0002-2983-9649

Tuğba İÇME
TED Kayseri Koleji Vakfı Özel Ortaokulu
ORCID NO: 0000-0003-0296-296X

ÖZET

Bu araştırmada; okul öncesi öğrencilerinin bilime yönelik algıları incelenmiştir. Nitel yöntemde tasarlanan araştırmada; anaokulunda öğrenim görmekte olan öğrencilere bilim ile ilgili resim çizdirilmiştir. Çizimlerden elde edilen bulgular araştırmacılar tarafından analiz edilmiştir. Öğrencilerin bilime yönelik algılarından; bilimin kapsadığı alanlar, bilim insanının cinsiyeti, dış görünüşü ve çalışma şekli ile ilgili bulgular elde edilmiş, bu bulgular kodlar ile sunulmuştur. Öğrencilerin bilimi deney, uzay, elma, enerji gibi kavramlarla ilişkilendirdikleri görülmüştür. Çizimlerinde bilim insanlarına da yer veren öğrencilerin erkek cinsiyetli ve gözlüklü bilim insanları çizdikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Okul öncesi, bilim, öğrenci çizimi

ABSTRACT

In this study, the perceptions of preschool students towards science were examined. A qualitative research design was used, in which students attending kindergarten were asked to draw pictures related to science. The findings obtained from the drawings were analyzed by the researchers. From the students' perceptions of science, findings were gathered regarding the fields of science, the gender, appearance, and working style of scientists, and these findings were presented using codes. It was observed that the students associated science with concepts such as experiments, space, apples, and energy. The students who included scientists in their drawings depicted them as male and wearing glasses.

Keywords: Preschool, science, student drawing

GİRİŞ

Son yüzyılda bilimsel alanda yaşanan değişimler, bilime ve bilim insanlarına yönelik bakış açısını önemli ölçüde değiştirmiştir (Dursun, 2010). Bilim insanlarını hiç görmemiş veya doğrudan tanımamış olan çocukların dahi zihinlerinde bilime yönelik oluşan imgeler toplumsal ve kültürel faktörlerden etkilenmektedir. Erken çocukluk döneminde şekillenen bilimsel algılar, sadece bilimsel bilgilerin aktarılmasından değil, aynı zamanda bilim insanlarının toplumdaki yerinin ve bilimsel faaliyetlerin nasıl temsil edildiğinin de bir yansımasıdır. Araştırmalar, çocukların bilime yönelik algılarının medyada ve eğitimde karşılaştıkları klişe temsillerden büyük ölçüde etkilendiğini ve bu algıların onların bilimsel düşünme becerilerini ve bilimle olan ilişkilerini şekillendirdiğini göstermektedir (Finson, 2002; Chambers, 1983). Özellikle bilişsel ve sosyal gelişim açısından hızlı bir dönüşüm yaşadıkları, çevrelerine yönelik merak duygularının yoğun olduğu erken çocukluk dönemindeki bilimsel algıları; keşfetme, sorgulama ve problem çözme becerilerinin temellerinin atılmasında önem arz eder (Lederman, 2013). Bu bağlamda, çocukların bilime yönelik algılarını anlamak, onların bilimle nasıl ilişki kurduklarını ve bu ilişkiyi nasıl içselleştirdiklerini değerlendirmek açısından büyük bir önem taşımaktadır.

Çocukların bilimle olan ilişkilerini anlamanın en etkili yollarından biri, onların bu ilişkiyi çizimler aracılığıyla ifade etmeleridir. Çizimler, çocukların soyut düşüncelerini somutlaştırmalarına olanak tanır ve onların dünyayı nasıl algıladıklarına dair zengin veriler sunar (Driessnack, 2006). Özellikle bilim ya da bilim insanı gibi soyut ve deneyimsel temasa dayalı bir kavram söz konusu olduğunda, çocukların çizimleri, onların bu meslekle ilgili sahip oldukları klişe, önyargı veya farkındalık düzeylerini ortaya koymada önemli bir araçtır (Finson, 2002). Çocukların çizimlerinde kullanılan semboller, kıyafetler, çalışma ortamları ve cinsiyet temsilleri, medyanın, eğitim sisteminin ve çevresel faktörlerin onların zihinsel imgelerini nasıl şekillendirdiğini anlamada kritik bir role sahiptir. Bu bağlamda, öğrencilerin bilim insanlarını veya bilimle ilgili bir olayı resmetmeleri bilimsel etkinliklere yönelik tutumlarını değerlendirme açısından önemli bir veri kaynağı sunmaktadır. Çizimlerin incelenmesi, sadece öğrencilerin sahip olduğu mevcut bilimsel bilgi birikimini değil, aynı zamanda bilimsel içeriklere olan ilgi ve yaklaşımlarını da yansıtır.

Araştırmalarda sıkça kullanılan Chambers'ın (1983) "Bir Bilim İnsanı Çiz" yöntemi, çocukların bilim insanı kavramını nasıl içselleştirdiğini analiz etmek ve onların bilime yönelik tutumlarını değerlendirmek için tercih edilmektedir. Bu bağlamda, çizimler yalnızca bir ifade aracı değil, aynı zamanda çocukların bilişsel yapılarına erişmek için güçlü bir araştırma yöntemi olarak değerlendirilmektedir. Çocukların bilime ve bilim insanlarına yönelik algı ve tutumları bilime yönelik ilgilerini ve meslek olarak bilim insanı olma hayalini artırmaktadır (Bianchini ve Solomon, 2003). Erken yaşta bilim insanı imajının şekillendirilmesi, bilime olan ilgiyi artırmanın yanı sıra, çocuklara eleştirel düşünme, merak ve yaratıcılık gibi temel değerleri aşılamak açısından büyük önem taşımaktadır. Bu tür çalışmalardan elde edilen veriler, öğrencilerin bilime ilişkin tutumlarını anlamanın yanı sıra, öğretim stratejilerinin

geliştirilmesine de katkı sağlar. Yapılan analizler, bilim eğitiminin etkili bir şekilde yapılandırılmasına olanak tanırken, öğrencilerin bilime yönelik ilgilerini artırmayı hedefleyen pedagojik müdahalelerin tasarımına da ışık tutacaktır.

Tüm bu veriler ışığında bu çalışmada, erken çocukluk dönemindeki çocukların bilime yönelik algılarını belirlemek amacıyla çizimler bir araştırma aracı olarak kullanılmıştır. Çalışma, çocukların bilime dair algılarının nasıl şekillendiğini, medyanın, ailelerin ve eğitimin bu algılar üzerindeki etkisini anlamayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda, araştırma, çocukların bilimle kurdukları ilişkinin doğasını ortaya koyarak eğitim programlarının geliştirilmesine katkı sağlamayı hedeflemektedir.

YÖNTEM

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden olgu bilim (fenomenoloji) araştırma deseni kullanılmıştır. Araştırmanın katılımcılarını belirlemek için ölçüt örneklemden faydalanılmıştır. Belirlenen ölçüt öğrencilerin 4-6 yaş okul öncesi dönemde öğrenim görmeleridir. 13 öğrencinin 7'si erkek 6'sı kadındır. Nitel araştırmalarda araştırmanın amacı doğrultusunda araştırmacı ya da katılımcılar tarafından oluşturulan belgeler nitel veri kaynağı olarak kullanılabilecek dokümanlar arasında yer almaktadır (Merriam, 2014).

Bu araştırmanın dokümanlarını, öğrenciler tarafından çizilen resimler oluşturmaktadır. Bu kapsamda öncelikle öğrencilerin çizmiş oldukları resimler tek tek incelenmiştir. Kontroller sonucunda 27 çizimden 13'ü araştırmaya dâhil edilmiştir. Öğrenciler, cinsiyetlerine göre E1, E2 ve K1, K2 şeklinde kodlanmıştır. Katılımcıların oluşturduğu çizimlerin analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizinde temel amaç toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). İçerik analizinde toplanan veriler önce kavramsallaştırılır daha sonra ortaya çıkan kavramlar göz önünde bulundurularak temalar oluşturulur ve bu sayede mantıklı bir çerçeve çizilmeye çalışılır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Aynı işlemler üç alan uzmanı tarafından da gerçekleştirilmiş olup, ortaya çıkan kodlar arasındaki tutarlılık değerlendirilmiştir.

BULGULAR

Verilerden elde edilen bulgular 4-6 yaş okul öncesi öğrencilerinin bilimi ağırlıklı olarak (f:5) "deney" ile ilişkilendirdiklerini gösterirken ikinci sırada "uzay" kavramının yer aldığı görülmüştür. Ayrıca öğrencilerin çizimlerinde sıklıkla bilim insanı çizdikleri ve bazı öğrencilerin çizimlerinde cinsiyet belirttikleri dikkat çekmiştir. Katılımcılardan elde edilen kodlar Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. *Katılımcıların Bilime Yönelik Çizimlerinden Elde Edilen Bulgular*

Kod	Katılımcı
Deney	E1, E4, E7, K4, K5
Erkek	E1, E6, E7, K5, K6
Kadın	K1, K2, K3, K6
Uzay	E3, E6, K6
Elma	K1, K2,
Enerji	E2, E5,
Gözlük	E7, K5

Katılımcı çizimlerinden elde edilen verilerden, beş öğrencinin (E1, E4, E7, K4, K5) çizimlerinde deneye yer verdikleri görülmüştür. Öğrenci çizimlerinden bir örnek aşağıda Şekil 1'de sunulmuştur.

Şekil 1. E1 Kodlu Öğrencinin Çizimi

Bilime ilişkin çizimlerinde bilim insanına da yer veren öğrencilerin (K1, K2, K3, K4, K5, K6, E1, E6, E7) çizmiş oldukları bilim insanı analiz edildiğinde sadece kız öğrencilerin kadın ve erkek olarak çizim yaptıkları görülürken erkek öğrencilerin çizimlerinde kadın bilim insanı vurgusu görülmemiştir. Öğrenci çizimlerinden elde edilen bulgular Şekil 2. ve Şekil 3'te yer almaktadır.

Şekil 2. K1 Kodlu Öğrencinin Çizimi

Şekil 3. K5 Kodlu Öğrencinin Çizimi

2'si erkek 3 öğrencinin (E3, E6, K6) çiziminde ise; uzay, yıldızlar ve roket gibi astronomi kavramlarının yer aldığı görülmüştür. Öğrenci çizimlerinden bir örnek aşağıda Şekil 4'te sunulmuştur.

Şekil 4. K6 Kodlu Öğrencinin Çizimi

İki öğrencinin (K1 ve K2) çiziminde yer alan elma görseli ise araştırmacının dikkatini çekmiş ve öğrencilerden çizimlerini anlatmalarını istemiştir. Newton'ın hikayesini anlatmaya çalıştıkları görülen öğrencilerin çizimleri bu sebeple araştırmaya dâhil edilmiş ve bilimle ilişkilendirilmiştir. K2 kodlu öğrenciye ait çizim Şekil 5'te yer almaktadır.

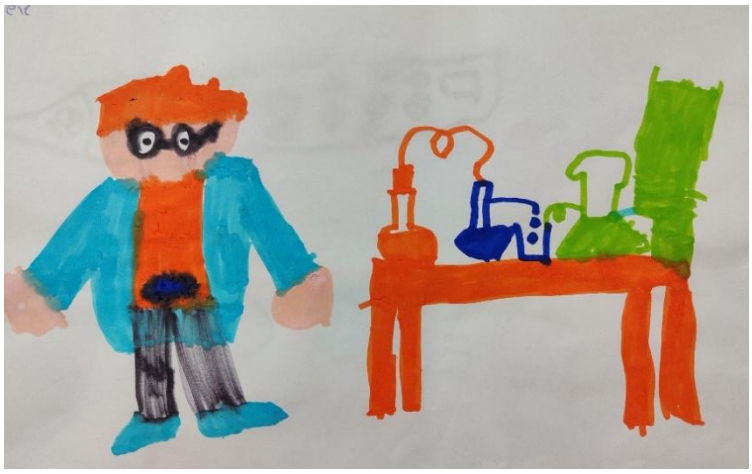
Şekil 5. K2 Kodlu Öğrencinin Çizimi

Bilime ilişkin çizilen resimlerde enerji üretimi vurgusuna yer veren iki öğrenciden (E2 ve E5) E5'in çizimi aşağıda yer almaktadır (Şekil 6.).

Şekil 6. E5 Kodlu Öğrencinin Çizimi

Bilim insanı çizen öğrencilerden bazılarının (E7 ve K5) çizimlerinde bilim insanını gözlüklü resmettikleri dikkat çekmiştir. İlgili görsel Şekil 7.de sunulmuştur.

Şekil 7. E7 Kodlu Öğrencinin Çizimi

SONUÇ TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Okulöncesi öğrencilerinin bilime yönelik algılarının araştırıldığı bu çalışmada öğrenci çizimlerinden elde edile bulgular; öğrencilerin bilimi deney, uzay, elma, enerji gibi kavramlarla ilişkilendirdiklerini göstermiştir. 13 öğrenciden 5'inin çiziminde deney tüpleri ve içlerinde bulunan renkli malzemelerin yer aldığı görülmüştür. Bu durum literatürde yer alan bazı çalışmaların sonuçlarıyla paralellik göstermektedir (Aktamış ve Dönmez, 2016; Camcı-Erdoğan, 2013; Dönmez, 2017;). Öğrenci çizimlerinde yer alan "uzay" bulgusu literatürde yer alan bazı çalışmaların sonuçlarıyla paralellik gösterirken (Dönmez, 2017; Özsoy ve Ahi, 2014) uzaya gönderilen roketler dikkat çekmiştir. Durumun muhtemel sebebinin yakın zamanda ülkemizin bu alanlarda kaydetmiş olduğu ilerlemenin bir yansıması olduğu düşünülmektedir. İki kız öğrencinin çizimlerinde rastlanan elma vurgusu ile öğrencilerin bilimi Newton'ın elma hikayesi ile ilişkilendirdikleri ifade edilebilir. Çizimlerde yer alan "ağaç" (Demir ve Poyraz-Rüstemoğlu, 2022; Şenel ve Aslan, 2014) ise literatürle örtüşmektedir. İki erkek öğrencinin çizimlerinde yer alan enerji santralleri ve rüzgâr türbinleri ise öğrencilerin enerji üretimini bilimin ürünü olarak belirttiklerini göstermiştir. Bu durum araştırmanın dikkat çeken bulguları arasındadır. Nitekim okul öncesi dönemde enerji kavramını bilimle ilişkilendirmeleri günümüz teknolojilerinin artan enerji bağımlılığına etkisini gösterir niteliktedir.

Öğrenci çizimlerinde dikkat çeken bir başka husus ise çoğu öğrencinin bilim insanı çizmesidir. Bu çizimlerde bilim insanını kadın - erkek her iki cinsiyette de belirten öğrenci olmakla birlikte erkek bilim insanı figürünün bir adım daha öne çıktığı belirtilebilir. Yapılan araştırmalar, çocukların çoğunlukla laboratuvar önlüğü giyen, gözlük takan ve deneyler yapan erkek figürlerini, bilim insanı olarak çizdiğini ortaya koymaktadır (Miller, Nolla ve Eagly, 2018). Bu durum, çocukların bilim insanı kavramını medya aracılığıyla oluşturduğunu ve medyada yer alan klişelerin bu algıyı şekillendirdiğini göstermektedir. Çizimlerinde bilim insanının cinsiyetleri dışında fiziki özellikleriyle ilgili de veriler sunan öğrencilerin, bilim insanını gözlüklü olarak hayal ettikleri tespit edilmiştir. Elde edilen bu bulgu Camcı-Erdoğan'ın (2013) ve Yontar-Toğrol'un (2000) çalışmalarından elde edilen sonuçlarla

paralellik göstermektedir. Bu imajın çoğunlukla çizgi filmler, reklamlar, kitaplar ve oyuncaklar gibi popüler kültür ürünlerinde sunulan bilim insanı tasvirlerinden etkilendiği ifade edilebilir.

Geleneksel olarak beyaz önlük giyen, gözlük takan ve laboratuvar ortamında deneyler yapan bireyler olarak tasvir edilen bilim insanları, modern eğitim materyalleri ve popüler kültür ürünlerinde daha çeşitli, dinamik ve erişilebilir bir şekilde sunulmalıdır. Çocuklar için hazırlanan kitaplar, çizgi filmler ve oyuncaklar, bilim insanlarını hem cinsiyet hem de etnik köken açısından daha kapsayıcı bir şekilde temsil etmelidir. Bu değişim ile çocukların bilim insanlarını yalnızca uzak ve ulaşılması zor figürler olarak değil, kendileri gibi merak eden, keşfetmeye çalışan bireyler olarak görmelerine katkıda bulunabilir. Eğitim ortamlarında yapılacak çalışmalarla, bilim insanlarının çeşitli yönleriyle tanıtılması çocukların bilimle olan bağlarını güçlendirebilir ve bilimsel kariyerlere dair daha pozitif bir algı geliştirmelerine olanak tanıyabilir. Böylece, çocuklar bilim insanlarının sadece akademik başarılarıyla değil, aynı zamanda yaratıcı düşünme, soru sorma ve problem çözme süreçleriyle de ilişkilendirilebilirler. Bu tür tanıtımların öğrencilerin bilimsel düşünme becerilerini geliştirmelerine ve bilimsel süreçlere daha olumlu bir yaklaşım sergilemelerine yardımcı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

Aktamış, H., & Dönmez, G. (2016). *Ortaokul öğrencilerinin fen bilimleri dersine, bilime, fen bilimleri öğretmenine ve bilim insanına yönelik metaforik algıları. Ondokuz Mayis University Journal of Education Faculty, 35*(1), 7-30.

Bianchini, J.A., & Solomon, E. (2003). Constructing views of science tied to issues of equity and diversity: A study of beginning science teachers. *Journal of Research in Science Teaching, 40*(1), 53-76.

Camcı- Erdoğan, S. (2013). Üstün zekâlı kızların bilime yönelik tutumları ve bilim insanı imajları. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi 19(2013-1),* 125-142.

Chambers, D. W. (1983). Stereotypic ımages of the scientist: The draw-a-scientist test. *Science Education, 67(*2), 255-265. https://doi.org/10.1002/sce.3730670213

Demir, M., & Poyraz Rüstemoğlu, H. (2022). Okul öncesi dönem çocuklarının bilim insanı imajlarının incelenmesi. Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8(2), 442-460. https://doi.org/10.31592/aeusbed.1096143

Driessnack, M. (2006). Draw-and-tell conversations with children about fear. *Qualitative Health Research.* 16(10), https://doi.org/10.1177/104973230629412

Dursun, Ç. (2010). Dünyada bilim iletişiminin gelişimi ve farklı yaklaşımlar: Toplum için bilimden toplumda bilime. *Kurgu, 23*(1), 1-31.

Dönmez, G. (2017). Ortaokul öğrencilerinin fen bilimleri dersine, bilime, fen bilimlerine öğretmenine ve bilim insanına yönelik metaforik algıları ve imajları. (479030) [Yüksek lisans tezi]. Adnan Menderes Üniversitesi. Ulusal Tez Merkezi.

Finson, K. D. (2002). Drawing a scientist: What we do and do not know after fifty years of drawings. *School Science and Mathematics,* 102, 335-345. http://dx.doi.org/10.1111/j.1949-8594.2002.tb18217.x

Lederman, N. G. (2013). *Nature of science: Past, present, and future.* In Handbook of research on science education, 831-879. Routledge.

Merriam, S. B. (2014). Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber. (Turan, S., Çev.). Nobel akademi yayıncılık.

Miller, D. I., Nolla, K. M., & Eagly, A. H. (2018). The development of children's gender-science stereotypes: A meta-analysis of draw-a-scientist studies. *Child Development,* 89(6), 1-13.

Ahi, B., & Özsoy, S. (2014). Çocukların gözüyle "bilim insanı". *Necatibey Faculty of Education Electronic Journal of Science and Mathematics Education, 8*(1), 204-230. https://doi.org/10.12973/nefmed.2014.8.1.a9

Şenel, T., & Aslan, O. (2014). Okul öncesi öğretmen adaylarının bilim ve bilim insanı kavramlarına ilişkin metaforik algıları. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 10*(2). https://doi.org/10.17860/efd.36641

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri.* (8. Baskı). Seçkin Yayıncılık.

Yontar-Toğrol, A. (2000). Öğrencilerin bilim insanı ile ilgili imgeleri. *Eğitim ve Bilim,* https://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/article/view/5302>. Erişim Tarihi: 10 Jan. 2025

ÇOCUK GELİŞİMİ BÖLÜMÜ ÖĞRENCİLERİNİN FEN MATERYALLERİ TASARLANMASINA YÖNELİK GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ

INVESTIGATION OF THE OPINIONS OF CHILD DEVELOPMENT DEPARTMENT STUDENTS TOWARDS THE DESIGN OF SCIENCE MATERIALS

Dr. Tuba YILDIRIM SARIKAYA
ORCID NO: 0000-0002-2983-9649

Tuğba İÇME
TED Kayseri Koleji Vakfı Özel Ortaokulu
ORCID NO: 0000-0003-0296-296X

ÖZET

Bu araştırmada; çocuk gelişimi bölümü öğrencilerinin fen öğretimine yönelik materyal hazırlamaya ilişkin görüşleri incelenmiştir. Nitel yöntemde tasarlanan araştırmada; çocuk gelişimi bölümünde öğrenim gören beş öğrenciyle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerden ikisi erkek, üçü kadındır. Görüşme soruları araştırmacılar tarafından oluşturulmuştur. Görüşme formu yarı yapılandırılmıştır. Veriler araştırmacılar tarafından analiz edilmiştir. Verilerin analiz edilmesi sırasında kodlamalar gerçekleştirilmiştir. Verilerin analizi sonucunda; fen öğretiminde kullanılacak materyallerin nasıl olması gerektiği, hazırlanma kriterlerinin neler olduğu, hazırlanması ve kullanımı sırasında nelere dikkat ettikleri gibi bulgular elde edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Çocuk gelişimi, fen eğitimi, materyal hazırlama

ABSTRACT

In this research; The opinions of child development department students about preparing materials for science teaching were examined. In the research designed with qualitative method; Interviews were held with five students studying in the child development department. Two of the students are male and three are female. Interview questions were created by the researchers. The interview form is semi-structured. The data was analyzed by researchers. Coding was carried out while analyzing the data. As a result of the analysis of the data; Findings such as what the materials to be used in science teaching should be, what the preparation criteria are, and what they pay attention to during their preparation and use were obtained.

Key words: Child development, science education, material preparation

GİRİŞ

Okul öncesinde fen eğitimi, çocukların çevrelerini keşfetme ve anlama süreçlerine destek sağlayarak merak duygularını harekete geçiren önemli bir öğrenme alanıdır. Bu dönemde verilen fen eğitimi, çocukların temel bilimsel kavramları ve süreçleri erken yaşta

öğrenmelerine olanak tanır. Fen eğitimi, çocukların doğal olaylarla ilgili sorularına yanıt bulmalarını sağlayarak onların bilimsel süreç becerilerini geliştirmesine yardımcı olur (Katz, 2011; Mantzicopoulos, Patrick ve Samarapungavan, 2008). Okul öncesi dönemde oyun temelli ve deneyimsel öğrenme yöntemleri, çocukların bilimsel süreçlere aktif katılımını destekler (Berk, 2013). Özellikle bu dönemde fen eğitiminin eğlenceli ve keşfetmeye dayalı bir şekilde sunulması, çocukların bilimle ilgili olumlu tutum geliştirmelerine yardımcı olur (Aksüt, 2015). Ayrıca fen eğitimi, çocukların problem çözme, neden-sonuç ilişkisi kurma ve yaratıcı düşünme becerilerinin gelişimine katkı sağlar (Akkaya, 2006). Eshach ve Fried (2005) erken yaşta bilimsel kavramlarla tanışan çocukların ilerleyen dönemlerde daha yüksek akademik başarı gösterdiklerini ve yaşam boyu sürecek bir öğrenme sevgisi geliştirdiklerini ortaya koymuştur. Okul öncesinde planlı ve sistematik bir fen eğitiminin çocukların akademik ve sosyal gelişimleri için temel bir yapı taşı olduğu ifade edilebilir.

Okul öncesi dönemde çocuklar genellikle duyu organlarını kullanarak öğrenirler, bu nedenle fen etkinliklerinin somut ve duyusal özellikler taşıması büyük önem taşır. Soyut düşünme yeteneği henüz tam anlamıyla gelişmemiş olan okul öncesi çocuklar için öğrenme soyut bilimsel kavramlardan ziyade somut deneyimlere dayanmalıdır (Berk, 2013). Bu nedenle, erken çocukluk dönemindeki fen eğitiminin somutlaştırılması, çocukların daha etkili öğrenmelerini sağlar ve bilimsel düşünme becerilerini güçlendirir. Materyal destekli öğretim yöntemi, öğretim sürecinde çeşitli araç ve gereçlerin kullanılarak öğrencilerin öğrenmelerini somutlaştırmayı ve pekiştirmeyi amaçlar. Öğrencilerin etkili ve kalıcı öğrenmeleri görsel, işitsel ve dokunsal materyallerle desteklenir. Özellikle fen bilimleri gibi deney ve gözleme dayalı disiplinlerde, materyal destekli öğretim yöntemlerinin öğrencilerin öğrenme motivasyonunu artırdığı ve akademik başarılarını olumlu yönde etkilediği birçok araştırma tarafından ortaya konmuştur (Akpınar ve Turan, 2002; Kablan, Topan ve Erkan, 2013; Türkmen, 2005; Zeynelgiller, 2006).

Fen eğitiminde materyal kullanımı, öğrencilerin bilimsel kavramları somutlaştırarak daha iyi anlamalarına olanak tanıyan etkili bir öğretim stratejisidir. Bu materyaller, çocukların doğrudan etkileşimde bulunarak bilgiyi yapılandırmalarına ve deneyimlerini anlamlandırmalarına olanak tanır. Fen eğitiminde kullanılan etkili eğitim materyalleri, kavram öğreniminin yanı sıra çocukların gözlem yapma, keşfetme ve öğrenme süreçlerine aktif katılımını teşvik eder. Bu nedenle öğretmenlerin doğru eğitim materyallerinin tasarlaması ve kullanması önem arz eder. Öğretmenlerin çocukların öğrenme ihtiyaçlarına uygun materyalleri seçmeleri ve bu materyalleri etkin bir şekilde kullanabilmeleri, okul öncesi fen eğitiminde başarılı olmalarına katkı sağlayacaktır. Bunun yanı sıra, öğrenme materyallerinin öğrenme koşullarına uygun şekilde hazırlanması, öğrencilerin gerçek yaşamla fen bilimleri arasında bağlantı kurmalarına yardımcı olabilir (Demirbaş ve Yağbasan, 2018). Dolayısıyla, fen eğitimi materyallerinin tasarlanması ve uygulanması, öğretmenlerin pedagojik bilgi ve becerilerini geliştirmelerinin yanı sıra, öğrenci merkezli öğrenme süreçlerini destekleyen temel bir uygulamadır.

Öğretmen adaylarının fen eğitimine dair doğru bilgi ve becerilerle donatılması, çocukların bilimsel süreçlere aktif katılımını destekler ve onların öğrenme sürecini daha verimli hale getirir. Ayrıca, öğretmen adaylarının fen eğitimi materyallerine dair görüşleri, onların pedagojik yaklaşımlarını ve eğitimdeki etkinliklerini şekillendireceği için önem arz eder. Bu bağlamda, okul öncesi öğretmen adaylarının fen eğitiminde materyal tasarlanmasına ilişkin görüşleri oldukça önemlidir. Bu veriler ışığında bu araştırmada çocuk gelişimi bölümü öğrencilerinin fen öğretimine yönelik materyal hazırlamaya ilişkin görüşleri incelenmiştir. Bu çalışmanın okul öncesi öğretmen adaylarının fen eğitimine yönelik materyal hazırlama süreçlerini anlamak ve bu süreçte karşılaştıkları zorlukları, ihtiyaçların tespit etmek adına önemli olacağı düşünülmektedir. Araştırmanın öğretmen adaylarının materyal tasarlama konusundaki bilgi ve tutumlarının geliştirilmesine katkıda bulunarak, gelecekteki öğretim süreçlerini daha etkili ve verimli hale getirmeyi amaçlamaktadır.

YÖNTEM

Bu araştırmada nitel araştırma yönteminden faydalanılmıştır. Araştırmanın katılımcıları İç Anadolu Bölgesi'ndeki bir üniversitede öğrenim görmekte olan beş okul öncesi öğretmeni adayıdır. Adayların seçiminde ölçüt örneklemeden faydalanılmış olup, tercih edilen ölçüt katılımcıların okul öncesi öğretmenliği bölümünde öğrenim görmeleridir. Gönüllülük ilkesine dayalı olarak araştırmaya katılan öğrencilerden üçü kadın ikisi erkektir. Katılımcılarla gerçekleştirilen mülakatta yer alan görüşme soruları araştırmacı tarafından hazırlanmış olup alan uzmanının onayına sunulmuştur. Görüşmelerden elde edilen veriler araştırmacı tarafından analiz edilmiş, katılımcılara kodlar verilere tablolar halinde sunulmuştur.

BULGULAR

Katılımcılarla gerçekleştirilen mülakatlardan elde edilen veriler bu bölümde sunulmuştur. Katılımcılara ilk olarak eğitimde kullanılacak bir materyalin nasıl olması gerektiği sorusu yöneltilmiştir. Verdikleri cevaplardan oluşturulan kodlar Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1. Etkili materyalin özellikleri

Eğitimde Kullanılan Materyal Özellikleri
Dikkat çekici (K1, E1, K3)
Eğitici (K1, K2)
Kullanışlı (E1, E2)
Öğrenci seviyesine uygun (K3)
Ekonomik (E1)

Katılımcılardan elde edilen bulgulara göre eğitimde kullanılacak bir materyal tasarımı yönüyle öğrenciler açısından dikkat çekici olmalı (K1, E1, K3). K1 ve K2 kodlu katılımcılar, materyallerin içeriklerinin eğitici olması gerektiğini belirtirlerken; K3 ise bu içeriklerin öğrenci seviyesine uygun olması gerektiğinin altını çizmiştir. Diğer adaylardan farklı olarak E1 kodlu katılımcı materyallerin ekonomik olması gerektiğini belirtmiştir. Konuya ilişkin katılımcı ifadeleri şu şekildedir:

K1 “Bunlar küçük öğrenciler olduğu için bence renkli olmalı. Çok seviyorlar o şekilde. Tabi bir de mesaj içermeli, mesela çevreyi temiz tutmak”

E1 “İlgi çekici olmalı, kullanımı kolay olmalı, çok pahalı malzemelere gerek yok bence. Bazen görüyorum çok basit atık ürünlerden bile bir şeyler yapılıyor ve bence güzel de yani neden olmasın.”

K2 “Kesinlikle eğitici olmalı.”

E2 “Öğrenciye bir şey öğretmek konusunda öğretmene yardımcı olmalı. Bazen söylediğimiz şeyler bir materyal veya bir etkinlik kadar etkili olamıyor maalesef.”

K3 “Öğrencinin dikkatini çekmeli. Nasıl dikkat çeker derseniz. Görseli güzel olabilir. Ve bence seviyesine de uygun olmalı.”

Tablo 2. Fen eğitiminde kullanılabilecek materyalin özellikleri

Fen Eğitiminde Kullanılan Materyal Özellikleri
Eğlenceli (E1, K3)
Dikkat çekici (K1, E2)
Öğretmene yardımcı (K1, E2)
Etkili öğrenmeyi sağlayan (K2)
Kavramları somutlaştırabilen (K2)

Katılımcılara eğitim materyallerinin fen eğitiminde kullanımına yönelik görüşlerinin neler olduğu sorulmuştur. Katılımcıların tamamı fen eğitiminde materyal kullanımını; materyallerin dersi eğlenceli hale getirmesi (E1, K3) dikkat çekici olmaları (K1, E2), öğretmene yardımcı özellikler taşımaları (K1, E2), etkili öğrenmeyi sağlamaları (K2) ve öğrenciler için soyut kalabilen fen kavramlarını somutlaştırabilmeleri (K2) gibi açılardan gerekli gördüklerini belirtmişlerdir. Konuya ilişkin katılımcı ifadeleri şu şekildedir;

K1 “Fen deyince hemen deney diyoruz belki ama yani deney tabi ki güzel etkili ama mesela deney olmayacak konulardan birinde bir görsel bir afiş ne bileyim güzel olur. Öğrencilerin dikkatini çeker. Süreci zevkli hale getirip öğretmenin işini kolaylaştırabilir.”

E1 “Fen çocuklara etkinlikle öğretiliyor biz bu materyalleri o etkinliklerde kullanabiliriz. Hem daha eğlenceli hale getirir diye düşünüyorum.”

K2 “Aslında şöyle bence fen çok uygun. Çünkü fen hayatın kendisi ama bu çocuklar henüz soyut anlatımı anlamadıkları için materyallerle kolay anlayabilirler. Süreci kısaltmaz ama etkili öğrenmeyi gerçekleştirebilir bence.

E2 “Dediğim gibi öğretmenin işini kolaylaştırıyor. Hem öğrenciler de sever böyle şeyleri diye düşünüyorum.”

K3 “Zaten bence en çok fen uygun böyle materyal olsun etkinlik olsun deney olsun. Gerekli bence evet. Süreci de zevkli hale getirir.”

Tablo 3. Materyal hazırlama

Fen Eğitiminde Kullanacağınız Materyali Nasıl Hazırlarsınız

İnternette araştırma yapma (K1, K2, K3, E1)
Sosyal medyada var olan eğitimci gruplarına başvurma (K1, E2)
Eğitim uzmanlarından görüş alma (K3)
Kitap (E1)

Katılımcılara son olarak kendileri fen eğitimine yönelik bir materyal hazırlayacak olsalar bunu nasıl gerçekleştirecekleri sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların verdikleri cevaplardan elde edilen bulgulara göre; ilk sırada internetten araştırma, diğer sırada ise benzer şekilde sosyal medyada yer alan çeşitli gruplardaki paylaşımlardan faydalanma yer almaktadır. E1 materyal hazırlamada, bu alanda yazılmış kitapları kaynak olarak kullanacağını belirtirken; K3, öğrenim gördüğü kurumdaki akademisyenlerin görüşlerine başvurabileceğini ifade etmiştir. Konuya ilişkin katılımcı ifadeleri şu şekildedir;

K1 “İnternete bakarım. Gruplara sorarım. Sosyal medyada bu tür içerikleri paylaşanlar var onları zaten takip ediyorum.”

E1 “Nelerden faydalanırım araştırırım illa ki kitap vs. internete tabi ki bakarım artık çok kolay hemen örnekleri çıkıyor bir sürü.”

K2 “İnternetten araştırırım. Kendim evde yapar önce olabilecek gibiyse çocuklara uygulatırım. Çünkü küçük çocuklarla bir şeyler yapmak çok zaman alıyor.

E2 “Sosyal medyada gruplarda çok var böyle paylaşımlar bence kolaylıkla buluruz diye düşünüyorum.”

K3 “İnternete bakarım hocalarıma sorarım (üni.) hatta mesela benim bir fikrim de var. Materyalleri çocuklarla birlikte oluşturmak. Bence bu çok güzel olur. Onların seviyelerine de uygun olur. Tabii zaman çok alır ama olsun ya denemeye değer bunu yapacağım ben.”

SONUÇ TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Bu araştırma kapsamında çocuk gelişimi bölümünde öğrenim gören beş katılımcının erken çocuklukta verilen fen eğitiminde materyal kullanımına yönelik görüşleri incelenmiştir. Katılımcılarla gerçekleştirilen mülakatlardan elde edilen bulgulara göre; eğitimde kullanılan materyaller ilk olarak öğrenciler açısından dikkat çekici özellikte olmalıdır. Öğrenmenin gerçekleşmesi için öğrencinin dikkatini çekme fikri şaşırtıcı değildir. Birçok araştırmada benzer bulgulara ulaşılarak materyalin dikkat çekici özelliği vurgulanmıştır (Altunkaya ve Başkan, 2019; Demirel, 2006; Özer ve Tunca, 2014; Temizyürek ve Birinci, 2016). Materyallerin eğitici içerikte olmalarını gerektiğini belirten katılımcılar, aynı zamanda öğrenciler için anlaşılabilir ve seviyelerine uygun olmaları gerektiğini de belirtmişlerdir. Kullanışlı materyaller, öğretim sürecini daha etkili ve verimli hale getirirken, öğrencilerin yaş ve bilgi seviyesine uygun hazırlanmış materyallerin öğrenme üzerindeki olumlu etkileri çeşitli çalışmalarla kanıtlanmıştır (Bozpolat ve Arslan, 2018).

Öğretim materyallerinin etkili bir şekilde tasarlanması ve kullanılması, eğitimde başarıyı artırmak adına önemli bir yere sahiptir. Katılımcılar, bu süreçte çeşitli bilgi kaynaklarından

yararlanabileceklerini ifade etmişlerdir. Araştırma sonuçları, özellikle internet kaynaklarının materyal geliştirme sürecinde geniş bilgi sağladığını ve katılımcıların yenilikçi fikirler geliştirmelerine yardımcı olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum internete ulaşmanın kolay ve uygun maliyetli olması ile açıklanabilir. Bu sonuç, Dellal ve Yücel (2015) tarafından yapılan çalışmada da desteklenmiştir; araştırmaya göre, internet, öğretim materyallerinin zenginleştirilmesinde öğretmenlere zaman ve kolaylık sağlamaktadır. Bunun yanı sıra katılımcılar sosyal medya gibi yine internet tabanlı uygulamalardan yararlandıklarını ifade etmişlerdir. Sosyal medyada yer alan eğitimci gruplarının deneyim paylaşımı ve iş birliğine dayalı fikir alışverişini destekleyerek öğretim materyali geliştirmede önemli bir rol oynadığı görülmüştür (Öztürk ve Talas, 2015). Eğitim uzmanlarından görüş alınması, materyal tasarımının pedagojik açıdan doğru ve öğrenci seviyesine uygun olmasını sağlamaktadır. Son olarak, kitaplardan yararlanma katılımcılar tarafından sıkça belirtilen geleneksel bir bilgi kaynağıdır. Çalışmalar, kitapların özellikle teorik bilgi ve konu alanı uzmanlığı sağlama açısından vazgeçilmez bir araç olduğunu göstermektedir (Demirel, 2021).

Okul öncesi fen eğitiminde materyal tasarımı, çocukların merak duygusunu destekleyen ve öğrenmeyi somutlaştıran bir yapıda olması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu materyallerin dikkat çekici ve çocukların gelişim düzeyine uygun olarak tasarlanması, fen bilimlerine olan ilgiyi artıracak ve keşfetme becerilerini geliştirecektir. Ekonomik ve kolay ulaşılabilir malzemelerin tercih edilmesi eğitimi daha erişilebilir ve yaygınlaştırılabilir hale getirecektir. Ayrıca, öğretmenlerin materyal tasarımı konusunda desteklenmesi ve bu alanda eğitimler verilmesi önerilmektedir.

KAYNAKLAR

Akkaya, S. (2006). *Okulöncesi eğitim kurumlarında uygulanan fen ve doğa etkinliklerinin çocukların problem çözme becerilerine etkisi konusunda öğretmen görüşleri* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Anadolu Üniversitesi.

Akpınar, B., & Turan, M. (2002, Eylül). İlköğretim okullarında fen bilgisi eğitiminde materyal kullanımı. V. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi'nde sunulan bildiri, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Aksüt, P. (2015). *5-6 yaş okul öncesi çocuklarına problem çözme becerisinin kazandırılmasında etkinlik temelli fen öğretim uygulamalarının etkisinin incelenmesi.* (Tez No. 415916) [Doktora Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.

Altunkaya, H., & Başkan, A. (2015). Türkçe Öğretmeni Adaylarının Öğretim Teknolojilerinden Yararlanma ve Materyal Hazırlamaya Yönelik Görüşleri. I. Uluslararası Bilim Eğitim Sanat ve Teknoloji Sempozyumu (UBEST) Bildiri kitabın içinde. 2044-2055.

Berk, L. E. (2013). *Child Development* (9th ed.). Pearson Education.

Bozpolat, E., & Arslan, A. (2018). Öğretmen Adaylarının Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı Dersine İlişkin Görüşleri, *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi, 9*(3), 2018, 60-84. https://doi.org/10.19160/ijer.463977

Dellal, N. A., & Yücel, M. S. (2015). Yabancı dil öğretmenlerinin derslerinde materyal kullanımına ilişkin tutum ve görüşleri. *Electronic Turkish Studies, 10*(2), 1051-1066.

Demirbaş, M., & Yağbasan, R. (2006). Fen Bilgisi Öğretiminde Bilimsel Tutumların İşlevsel Önemi ve Bilimsel Tutum Ölçeğinin Türkçe'ye Uyarlanma Çalışması. *Journal of Uludağ University Faculty of Education, 19*(2), 271-299.

Demirel, Ö. (2006). *Planlamadan değerlendirmeye: Öğretme Sanatı*. PegemA

Demirel, Ö. (2021). *Öğretim ilke ve yöntemleri: Öğretme Sanatı*. PegemA

Eshach, H., & Fried, M. N. (2005). Should science be taught in early childhood? *Journal of science education and technology*, 14, 315-336.

Mantzicopoulos, P., Patrick, H., & Samarapungavan, A. (2008). Young children's motivational beliefs about learning science. *Early Childhood Research Quarterly*, 23, 378- 394.

Kablan, Z., Topan, B. ve Erkan, B. (2013). Sınıf içi öğretimde materyal kullanımının etkililik düzeyi: Bir meta-analiz çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri 13*(3), 1629-1644. DOI: 10.12738/estp.2013.3.1692

Katz, P. (2011). A case study of the use of internet photobook teknology to enhange early chil-dhood "scientists" identy. *Journal of Science Education and Technology*, 20, 525-536.

Özer, Ö., & Tunca, N. (2014). Öğretmen adaylarının materyal hazırlama ve kullanmaya yönelik görüşleri. *Route Educational and Social Science Journal, 1*(3), 214-229.

Öztürk, M. F., & Talas, M. (2015). Sosyal medya ve eğitim etkileşimi. *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks, 7*(1), 101-120.

Temizyürek, F., & Birinci, F. G. (2016). Yabancı Dil Öğretiminde Otantik Materyal Kullanımı. *Bartın University Journal of Faculty of Education, 5*(1), 54-62. https://doi.org/10.14686/buefad.v5i1.5000158999

Türkmen, N. (2005). *"Canlılar ve Doğayla Etkileşimleri" ünitesine yönelik çoklu zekâ kuramı tabanlı rehber materyal geliştirilmesi ve öğretim sürecindeki etkililiği* [Yayınlanmamış Doktora tezi]. Karadeniz Teknik Üniversitesi.

Zeynelgiller, O. (2006). *İlköğretim II. kademe fen bilgisi dersi kimya konularında model kullanımının öğrenci başarısına etkisi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Celal Bayar Üniversitesi.

CUMHURİYET'İMİZİN YÜZÜNCÜ YILINDA "ANILARLA CUMHURİYET"

REPUBLIC WITH MEMORIES ON THE 100TH ANNIVERSARY OF OUR REPUBLIC

Mustafa Aytekin YILDIRIM
Nezihe Derya Baltalı Bilim ve Sanat Merkezi
ORCID ID: https://orcid.org/ 0009-0008-8904-1154

Elif Nehir ŞAPCI
Nezihe Derya Baltalı Bilim ve Sanat Merkezi
ORCID ID: https://orcid.org/0009-0003-9364-578X

Ceylin BOZDEMİR
Nezihe Derya Baltalı Bilim ve Sanat Merkezi
ORCID ID: https://orcid.org/0009-0009-6895-6686

METEHAN MURAT
Nezihe Derya Baltalı Bilim ve Sanat Merkezi
ORCID ID: https://orcid.org/0009-0000-8337-7118

Bilge YILDIRIMOĞLU
Nezihe Derya Baltalı Bilim ve Sanat Merkezi
ORCID ID: https://orcid.org/0009-0003-4481-3898

ÖZET

Toplumları bir arada tutan değerlerin nesilden nesle aktarılması toplumun birlik ve beraberliği için önemlidir. Bu bağlamda projemizin amacı, Cumhuriyet'imizin yüzüncü yılında kuşaklar arası etkileşimle Cumhuriyet ve Atatürk sevgisini genç kuşaklara aktararak ulusal değerlerimizde farkındalık oluşturmaktır. Konuyla ilgili alan taraması yapılmış, bulunduğumuz bölgede yaşlılara sosyal hizmet veren kurumlarla gerekli bağlantılar kurulmuş ve gönüllü olan yaşlılarla iletişime geçilmiştir. Araştırmamızda eski nesli temsilen birinci evre Alzheimer hastalarından oluşan 11 kişi, yeni nesli temsilen kurumumuza kayıtlı 7-18 yaş aralığındaki bireyler seçilmiştir. Daha sonra kuşakları bir araya getiren multidisipliner bir yaklaşımla sekiz hafta süren bir proje etkinlik planı hazırlanmıştır. Projemizde yaşlı kuşak ve genç kuşaklar bir araya getirilerek, ulusal değerlere vurgu yapan etkinliklerle veriler toplandığı için araştırma durum çalışması modelinde tasarlanmış ve betimsel analiz yöntemi ile analiz edilmiştir. Projemiz kapsamında birinci evre Alzheimer tanısı konulmuş hastalarla kurumumuza kayıtlı öğrenciler bir araya getirilerek Cumhuriyet'imizin yüzüncü yılında ulusal değerlerimizde farkındalık oluşturulmuş ve yeni nesillere bunların önemini kavratan etkinlikler uygulanmıştır. Ayrıca yapılan etkinlikler sonrasında açık uçlu sorularla elde edilen verilerden katılımcıların ulusal değerler hakkındaki farkındalık düzeyleri değerlendirilerek yorumlanmıştır. Elde edilen bulgulara göre Cumhuriyet'imizin bize kazandırdıklarının öneminin genç kuşaklara daha iyi aktarıldığı, Cumhuriyet'imizi yaşatmak için üzerlerine düşen görevler hakkında farkındalık kazandırıldığı ve etkinliklerin milli duyguları yoğun bir şekilde yaşatarak katılımcılarda olumlu bir etki bıraktığı sonucuna varılmıştır. Ayrıca projemizde kuşaklar arası etkileşimle yaptığımız etkinliklere benzer şekilde değerler eğitimi kapsamındaki tüm değerlerimizi de kapsayan etkinliklerin müfredata adapte edilmesi ve yetkili kurum veya kuruluşlarla birlikte yaygınlaştırılarak uygulanması önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ulusal değerler, Cumhuriyet, kuşaklar arası etkileşim, farkındalık

ABSTRACT
The transmission of values that hold societies together from generation to generation is crucial for societal unity and cohesion. In this context, the aim of our project is to raise awareness of our national values during the centennial of our Republic by fostering intergenerational interaction and conveying the love for the Republic and Atatürk to younger generations. A literature review on the topic was conducted, necessary connections were established with institutions providing social services to the elderly in our region, and contact was made with elderly volunteers. For our research, 11 individuals diagnosed with early-stage Alzheimer's were selected to represent the older generation, while individuals aged 7 to 18 registered with our institution represented the younger generation. Subsequently, a multidisciplinary project activity plan lasting eight weeks was developed to bring these generations together. The project was designed as a case study model, as data was collected through activities emphasizing national values involving both older and younger generations. The data was analyzed using a descriptive analysis method. Within the scope of our project, students registered with our institution were brought together with patients diagnosed with early-stage Alzheimer's to raise awareness of national values during the centennial of our Republic. Activities were carried out to help the younger generation grasp the importance of these values. Additionally, the awareness levels of the participants regarding national values were evaluated and interpreted based on data obtained through open-ended questions conducted after the activities. The findings revealed that the importance of the gains brought by our Republic was effectively conveyed to the younger generation. Participants were made aware of their responsibilities in preserving the Republic, and the activities had a positive impact by intensely evoking national sentiments. Furthermore, it was recommended that similar activities, encompassing all values included in values education, be adapted to the curriculum and implemented in collaboration with relevant institutions and organizations to promote broader dissemination.

Keywords: National values, Republic, intergenerational interaction, awareness

GİRİŞ

Türk Dil Kurumu; değer kavramını, bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi ögelerin bütünü olarak tanımlamıştır (“Türk Dil Kurumu”, t.y.). Değerlerin bireyler ve kuşaklar arasında aktarımında eğitim doğru seçilmiş bir araçtır. Değer eğitimi zahmetli ve uzun bir süreci ifade etmektedir. Değer eğitiminde okul, bireye onu sosyalleştirecek donanımları sunmalıdır (Bolat, 2016: 323).

Eğitim sistemlerinin genel amacı da, yukarıdaki tanımlar doğrultusunda iyi ve doğru sayılan değerleri bireylere aktarmaktır. Değerlerin kazanılmasında okulun olduğu kadar aile, arkadaş ortamı ve medya gibi başka aracıların da etkisi vardır (Kan, 2010: 138). Temel değerlerin kazandırılması amacı; Türk Milli Eğitim Temel Kanunu ve ders programlarının amaçları incelendiğinde de açıkça görülür. Temel Kanunun başlangıcında millî eğitimin amaçları sayılırken ahlâkî, manevî değerleri benimseyen, beden, zihin, ahlâk, ruh ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere sahip kişiler yetiştirmekten bahsedilmektedir (Ekşi, 2003: 80). Eğitim kurumlarının genel hedefleri incelendiğinde, birçoğunun vatansever olma, temiz olma, sağlığına dikkat etme, düzenli olma, adil olma, yaratıcı olma, girişimci olma gibi birçok değer içerdiği görülmektedir. Eğitim kurumları bunlar ve benzeri değerler ile öğrencilere nelerin önemli olduğunu ve nasıl yaşanması gerektiği konusunda rehberlik eder (Akbaş, 2008: 10). Rehberlik ettiği değerlerden birisi de ulusal değerlerdir. Ulusal değerleri, o ulusun duygularını ifade eden değerler biçiminde ifade etmek mümkündür (Evin ve Kafadar, 2004). Öğretim programında yer alan kök değerler; adalet,

dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik olarak belirlenmiştir (MEB Ortaöğretim Genel Müdürlüğü, 2022). Bu bağlamda değerler eğitiminin geçmişten günümüze kuşaklar arası aktarılması bir ülkenin toplumsal birlikteliği için önemlidir. Toplumsal değerler toplumu bir arada tutan bileşenlerden biridir. Kuşakların bir araya gelmesiyle yaşanan karşılıklı etkileşim; toplumsal değerlerin, geleneklerin ve yeniliklerin aktarılmasını sağlar. Çocukluktan yetişkinliğe kadar toplum için uygun rollerin anlaşılması ve yerine getirilmesi kuşaklar arası iletişimle gerçekleşir. Maddi anlamda zorunluluklar ve sosyal değişme nedeniyle kuşaklar arasındaki karşılıklı etkileşimin giderek azalması ve kopması, toplumda çatışan değerlerin artmasına yol açar (Canatan, 2008: 67).

Genç kuşakların sosyalleşme sürecinde yaşamlarını sürdürmek için gerekli temel bilgi ve becerileri öğrenmeleri gerekir. Kuşaklar arası iletişim; yeni kuşaklara sosyal gelişim, özgüven, özsaygı, özyeterlilik vb. ile kişilik gelişimi, hikâye, bilmece, ninni ve oyunlarla dil ve zihin gelişimi, koydukları kural, uyguladıkları ödül ve ceza ile ahlak gelişimi, gösterdikleri sevgi ve şefkat ile duygu gelişimi kazandırır (Altan ve Tarhan, 2018: 28). Bu açıdan bakıldığında kuşaklar arası etkileşim ulusal değerlerin aktarımında da aktif rol oynar. Türkiye Sağlık Araştırması verileri incelendiğinde ise 65-74 yaş arası kuşağın %23,2'sinin ve 75 yaş üstü kuşağın %25,6'sının gelecekte sağlık problemleri dolayısıyla bakım ihtiyaçlarının ortaya çıkacağı saptanmıştır (Nazlıer Keser, 2019: 124). Bu kuşağın bakıma ihtiyaç duymalarının en önemli sebeplerinden birisi de halk arasında "bunama" diye nitelendirilen Alzheimer hastalığıdır. Bu hastalık beyin hücrelerinin zamanla ölümüne bağlı olarak hafıza kaybı, bilişsel fonksiyonların azalması şeklinde gelişen bir hastalıktır. Hastalığın son evrelerinde bilişsel işlevlerin tümü etkilenir ve hastalığın son evrelerinde temel motor beceriler bile kaybedilebilir. Hastaların çoğunluğu tanıdan sonra yaklaşık 8-10 yıl yaşamaktadır (Ünsal Barlas ve Onan, 2008: 106).

Alzheimer hastası bireylerde görülen en temel özellikler arasında hafıza bozukluğu, entelektüel fonksiyon bozukluğu veya anlama bozuklukları sayılabilir (Nazlıer Keser, 2019: 123). Hastalarda hafıza kaybını yavaşlatmak için kullanılan yöntemlerden birisi de eski anıları canlandırarak yapılan anımsama terapisidir. Anımsama terapisi üzerine yapılan araştırmalarda bireylerin, hareket, bireysel hijyen, beslenme, uyku ve giyinme gibi günlük yaşam aktiviteleri üzerine bir etkisinin olmadığı, ancak iletişim, iş birliği, sosyalleşme ve huzursuzlukları üzerine olumlu bir etkisinin olduğu belirlenmiştir (Duru Aşiret, 2014: 5). Yapılan çalışmalar, anımsama terapisinin bireylerin bilişsel işlevlerini arttırdığı, depresyon düzeylerini iyileştirdiği, yaşam kalitesini arttırdığını göstermektedir. Ayrıca, yaşlı bireylerin benlik saygısını, refahını geliştirdiğine dair çalışmalar bulunmaktadır (Birinci, 2022: 103). Hastalığın erken belirtileri arasında kişi son olayları, yeni öğrenilen bilgileri ve konuşmaları unutmaya başlar. ("Alzheimer Nedir? Alzheimer Belirtileri, Evreleri ve Tedavisi", 2023). Bellek kaybı; karşımıza (genellikle yakın geçmişteki olaylara ilişkin) tarih hatırlama güçlüğü, bilinen mekanları tanıma güçlüğü, karar verme güçlüğü, kelime bulma güçlüğü olarak çıkar. Bu ilk belirtiler kişide korku, utanma ve kedere neden olabilir (Ünsal Barlas ve Onan, 2008: 106). Alan yazım sonuçlarından da anlaşılacağı gibi Alzheimer hastaları geçmişi hatırlayıp yeniyi unutmaktadır. Bu kapsamda eski nesillerin geçmişteki anılarını yeni nesillere aktararak ulusal değerlerde farkındalık oluşturması için birinci evre Alzheimer hastalarıyla genç kuşaklar bir araya getirilmiştir. Böylece projemize katılan hastalar, geçmişte kutladıkları bayramları anlatarak genç kuşaklara ulusal değerlerle ilgili bilgi, birikim ve deneyimlerini aktarmışlardır.

Proje kapsamında yaptığımız etkinlikler Cumhuriyet'imizin yüzüncü yılında Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı kurumlar tarafından yapılan etkinliklerden farklı olarak kuşaklar arası etkileşimle yapılan multidisipliner etkinliklerdir.

Araştırmanın Önemi

Projemizde konu üzerine daha önce yapılan akademik çalışmalardan çıkarılan sonuçlar değerlendirilmiştir. Buna göre daha önce yapılan akademik çalışmalar incelendiğinde kuşaklar arası etkileşimle Alzheimer hastalarını ve genç kuşakları bir araya getirerek ulusal değerlerin önemini vurgulayan bir araştırmanın olmadığı görülmüştür. Bu kapsamda Alzheimer hastaları ile yeni nesli bir araya getiren projemiz, Cumhuriyet'imizin yüzüncü yılında kuşaklar arası etkileşimle Cumhuriyet ve Atatürk sevgisini yeni kuşaklara aktaran, ulusal değerlerimizi ve milli duygularımızı öne çıkaran, Denizli ili ölçeğinde yapılmış özgün bir çalışmadır.

Problem Cümlesi ve Alt Problemler Problem cümlesi:
Cumhuriyet'imizin yüzüncü yılında kuşaklar arası etkileşimle Cumhuriyet ve Atatürk sevgisini genç kuşaklara aktararak ulusal değerlerimizde farkındalık oluşturulabilir mi?

Alt Problemler:

- Cumhuriyet'imizin kazandırdıklarının önemi yeni kuşaklara, kuşaklar arası etkileşimle daha iyi aktarılabilir mi?
- Kuşaklar arası etkileşimle genç kuşaklara Cumhuriyet'imizi yaşatmak için üzerlerine düşen görevler aktarılarak farkındalık kazandırılabilir mi?
- Proje kapsamında yapılan etkinliklerle ulusal değerlere vurgu yapılarak, yeni nesillere bu değerlerin önemi aktarılabilir mi?
- Proje kapsamında yapılan etkinlikler boyunca kuşaklar arası etkileşimle Cumhuriyet'imizin yüzüncü yılının coşkusunu hep birlikte yaşamak, etkinliklere katılan kişiler üzerinde nasıl bir etki bırakmıştır?
- Proje kapsamı boyunca yeni neslin sıkça kullandığı sosyal medya aracılığıyla yapılan etkinlik paylaşımları, takip eden kişileri olumlu etkilemiş midir?

YÖNTEM

Bu projede, kuşaklar arası etkileşimle birinci evre Alzheimer tanısı konulmuş hastalar ile yeni neslin bir araya getirilmesiyle Cumhuriyet'in yüzüncü yılında ulusal değerlerimiz vurgulanarak farkındalık oluşturulduğu için nitel yöntem kullanılmıştır.

Araştırma Deseni ve Türü

Bu projede, kuşaklar arası etkileşim sağlanıp eski nesil ve yeni neslin bir araya getirilmesiyle proje kapsamında yapılan etkinlikler sonucu katılımcılardan alınan görüşler değerlendirilirken betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Durum çalışması, bilimsel sorulara cevap aramada kullanılan ayırt edici bir yaklaşımdır. Aynı zamanda bir ya da daha fazla ortamın, sosyal grubun ya da diğer birbirine bağlı sistemlerin incelendiği yöntem olarak tanımlanmaktadır (Büyüköztürk ve diğerleri, 2012: 249). Bu araştırma türü, hayatın bir kesitini doğrudan okuyucuya sunabilmektedir ve belli kesite ilişkin bilgi sağlamaktadır (Büyüköztürk ve diğerleri, 2012: 251). Bu kapsamda projemiz nitel bir araştırma biçimi olup sosyal bilimlerde çok yaygın olarak kullanılan durum çalışmasını merkeze alarak yürütülmüştür.

Evren ve Örneklem

Araştırma evreni kuşaklar arası etkileşimin yapılabileceği eski nesil ve yeni nesil katılımcılardan oluşmaktadır. Araştırma örneklemi olarak Alzheimer Yaşam Merkezine kayıtlı olan birinci evredeki 11 hasta ve kurumumuzda etkinliklere katılan 7-18 yaş arası ilkokul, ortaokul ve lise seviyesindeki öğrencilerden en az 150 öğrenci ve etkinlikleri sosyal medyadan takip eden en az 100 kişi seçilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada veri toplama aracı olarak açık uçlu sorular kullanılmıştır. Açık uçlu sorular hazırlanırken alanında uzman psikolog, nöroloji uzmanı, gerontoloji uzmanı ve uzman PDR öğretmeni olmak üzere toplam 6 kişiden görüş alınmıştır. Yarı yapılandırılmış odak görüşme yönteminde Alzheimer Yaşam Merkezi'ne kayıtlı birinci evre tanısı konulmuş hastalara, gerontoloji uzmanı eşliğinde açık uçlu sorular sorulmuştur. Etkinliklere katılan kurumumuza kayıtlı öğrencilere ise yapılan etkinlikler sonrasında açık uçlu sorular sorulmuştur. Sorular hazırlanırken kullanılan kavramlar; Cumhuriyet, Atatürk, Cumhuriyet Bayramı ve ulusal değerler olarak belirlenmiştir. Ayrıca sosyal medyadan projemizi takip eden kişilere Google Forms üzerinden (https://forms.gle/ngdggeDh4ACT9SCt9) bir tane açık uçlu ve bir tane yansıtıcı soru sorulmuştur.

Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri, yarı yapılandırılmış odak görüşme yöntemi ve betimsel tarama yöntemi ile toplanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmelerde sorular önceden hazırlanarak mümkün olduğunca anlaşılır kılınmaya çalışılır; görüşme boyunca da beklenmedik sorunların ortaya çıktığı durumlarda sorular tekrar düzenlenip katılımcıya yöneltilir (Polat, 2022: 172). Bu çalışmada araştırmanın genel amacına yönelik görüşme soruları hazırlamıştır. Hazırlana 4 tane açık uçlu soru Alzheimer hastalarına yöneltilmiş olup her görüşme ses kaydına alınmıştır. Yapılan görüşmeler esnasında alınan ses kayıtlarından değerlendirme sırasında yararlanılmıştır. Kişilerle yapılan görüşme maksimum 30-40 dakika sürmüştür.

Projeyle ilgili sosyal medya hesaplarını takip eden kişilere internet üzerinden uygulama ile projeye etkileşimli olarak katılım sağlayan kişilerden öğrencilerden ise açık uçlu sorular

üzerinden toplanmıştır. Elde edilen veriler ve açık uçlu sorulardan alınan görüşler alanında uzman eşliğinde çözümlenmiştir. Öncelikle, verilerin yazıya dökümü, dökümlerin doğruluğu sağlanmış, belirlenen temalara göre verilerin işlenmesi ve doğrudan alıntılarla bulguların yorumları yapılmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmada nitel verilerinin çözümlenmesinde *Eğitim Araştırmaları: Nicel ve Nitel Araştırmanın Planlanması, Yürütülmesi ve Değerlendirilmesi* kitabından yararlanılmıştır (Creswell, 2017:228-337). Araştırmada içerik analizi yapılırken betimsel analizden yararlanılmıştır. Betimsel analiz; nitel çözümlemelerdeki verilerin özgün biçimlerine sadık kalınarak, katılımcıların yazdıklarından ve dokümanların içeriklerinden doğrudan alıntılar yaparak, betimsel bir yaklaşımla verilerin sunumudur. Araştırmada kullanılan betimsel analiz dört aşamadan oluşmuştur. Bunlar:

a) Betimsel analiz için bir çerçeve oluşturulması: Bu aşamada araştırmanın kavramsal çerçevesi dâhilinde yer alan boyutlardan yola çıkılarak veri analizi için bir çerçeve oluşturulmuştur. Böylece verilerin hangi temaların altında sunulacağı belirlenmiştir.

b) Verilerin işlenmesi: Bu aşamada, bir önceki aşamada oluşturulan genel çerçeveye göre elde edilen veriler okunarak düzenlenmiştir.

c) Bulguların tanımlanması: Bu aşamada düzenlenen verilerin tanımlanması ve gerekli olan yerlere doğrudan alıntılar yapılmıştır.

d) Bulguların yorumlanması: Bu aşamada tanımlanan bulguların açıklanması, ilişkilendirilmesi ve açıklanması yapılmıştır (Karadağ, 2010: 56-57).

Proje kapsamındaki etkinliklere katılan katılımcıların ve etkinliklere katılan hastaların görüşlerinin nitel analizinde, ifadelerin benzerliğine göre gruplamalar yapılmıştır. Çözümlemede hastalara ve görüşüne başvurulan kişilere birer kod numarası verilerek (K1, K2 ...) açıklamalar yapılmıştır. Elde edilen veriler sayısallaştırılarak frekans olarak ifade edilmiştir. Etkinliklerin başında ve sonundaki frekanslar karşılaştırılarak yapılan etkinliklerin katılımcılar üzerindeki etkileri yorumlanarak doğrudan alıntılarla desteklenmiştir. (Yıldırım, 2011: 77). Ayrıca araştırmada kişilerin kendi özgün ifadelerine dayalı olarak elde edilen veriler kategorileştirilerek içerik analizi yoluyla değerlendirilmiştir. Betimsel analizde özetlenen ve yorumlanan veriler içerik analizinde daha derin bir işleme tabi tutulur ve betimsel bir yaklaşımla fark edilemeyen kavram ve temalar bu analiz sonucu keşfedilebilir. Bu amaçla görüşme tekniği ile toplanan veriler önce kavramsallaştırılmış, daha sonra da ortaya çıkan kavramlara göre mantıklı bir biçimde düzenlenmiştir (Yenilmez ve Avcu, 2009: 40).

Geçerlik ve Güvenirlik

Nitel araştırmalarda geçerliğin sağlanması araştırmacının belirlediği kategorilerin ve yorumların gerçekleşen doğrularla örtüşüp gerçeği yansıtmasına ve sonuçların genellenebilirliğine bağlıdır (Büyüköztürk ve diğerleri, 2012: 245). Projemizde araştırma süreci ve sonuçları uzman ekip tarafından açık ve tutarlı olduğu teyit edilmiştir. Böylece araştırmanın geçerliği sağlanmıştır.Nitel çalışmalarda araştırma ekibi tarafından doğru ve kapsamlı bilgi sağlanması, alan notlarının katılımcılar tarafından incelenmesi, ses ve görüntü kayıtlarının tutulması ve alıntılar yapılması güvenirliği arttırmaktadır. Verilerin kayıt edilmesinde birden fazla araştırmacının veri kaynağının kullanılması ve gözlemler arası tutarlılığı incelenmesi sonuçların güvenirliği hakkında bilgi verir (Büyüköztürk ve diğerleri, 2012: 245). Araştırmanın güvenirliği için, araştırmacılar ve uzmanlardan oluşan grup tarafından veriler çapraz kontrol edilmiş ve kodlayıcılar arası gerekli uyum sağlanmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde proje etkinlik planı uygulanmıştır. Yapılan etkinlikler sonunda katılımcılara 3 tane açık uçlu soru, farkındalık oluşturmak amacıyla, etkinlikleri sosyal medyadan takip eden kişilere ise internet üzerinden 1 çoktan seçmeli ve 1 açık uçlu soru sorulmuştur. Elde edilen veriler değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır.

Nitel Verilerin Değerlendirilmesi

Proje kapsamında birinci evrede olan Alzheimer hastaları ve etkinliklere katılan öğrenciler bir araya getirilerek Cumhuriyet'in yüzüncü yılı ile ilgili ortak etkinlikler yapılmıştır.

1. hafta öğrenciler tarafından projeye özgü proje logosu hazırlanmıştır. Ayrıca Alzheimer hastaları ve öğrenciler ile birlikte "Cumhuriyet ile ilgili resim çalışması" yapılmıştır. Yapılan etkinlikte, etkinliğe katılan öğrenciler "Cumhuriyet Çiçekleri", Alzheimer hastaları ise "Cumhuriyet Çınarları" olarak adlandırılmıştır. Cumhuriyet Çiçekleri'nin ve Cumhuriyet Çınarları'nın konuyla ilgili yaptığı resimler kurumumuzdaki panoda sergilenmiştir. Bu haftada yapılan etkinlikler Görsel 1, Görsel 2 ve Görsel 3'te verilmiştir.

Görsel 1: Cumhuriyet Çınarları ve Cumhuriyet Çiçekleri Cumhuriyet'imizin 100. Yılı ile ilgili resim yaparken

Görsel 2: Cumhuriyet Çiçekleri'nden Cumhuriyet'imizin 100. Yılı ile ilgili yaptığı resimlerden örnekler

Görsel 3: Cumhuriyet Çınarları'ndan Cumhuriyet'imizin 100. Yılı ile ilgili resimlerinden örnekler

Aşağıda “Cumhuriyet Deyince Aklıma …. Gelir” etkinliğinden kesitler Görsel 4’te gösterilmiştir.

Görsel 4: “Cumhuriyet Deyince Aklıma … Gelir” etkinliğinden kesitler

1. haftada Alzheimer hastaları projeye katılan öğrencilerle beraber Cumhuriyet’imizin Yüzüncü Yılını Kutlama Programı gerçekleştirildi.

Görsel 5: Cumhuriyet’imizin 100. Yılını Kutlama Programı’nda Cumhuriyet Çiçekleri’yle yapılan etkinlikler

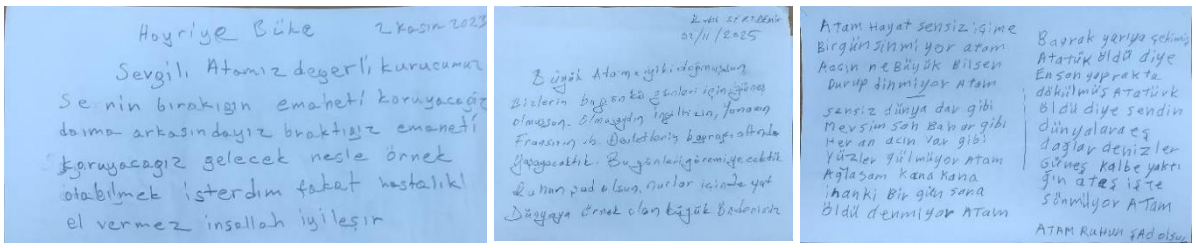

Görsel 6: Cumhuriyet’imizin 100. Yılı kutlama programında Cumhuriyet Çınarları ve Cumhuriyet Çiçekleri ile birlikte yaşanan cumhuriyet coşkusundan kareler

2. haftada “100 Yıl Öncesine Mektup” etkinliği kapsamında Alzheimer hastaları tarafından Cumhuriyet ile ilgili şiir ve yazılar yazılmış ve etkinlik sonunda bu şiir ve yazılar Alzheimer hastaları tarafından okunmuştur. Yapılan etkinliklerden kesitler Görsel 7 ve Görsel 8’de verilmiştir.

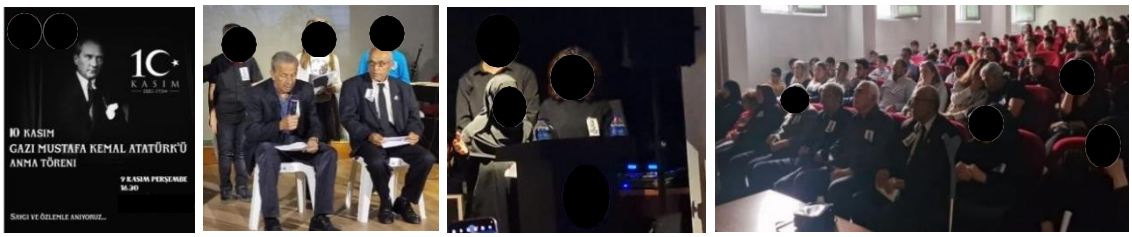

Görsel 7: “100 Yıl Öncesine Mektup” etkinliğinden kareler

Görsel 8: "100 Yıl Öncesine Mektup" etkinliği kapsamında katılımcıların yazdığı mektuplardan bazıları

3. haftada ise Alzheimer hastaları ve proje katılımcılarıyla birlikte 10 Kasım Atatürk'ü Anma Programı gerçekleştirildi. Programda Alzheimer hastaları ve öğrencilerimizin yazdıkları şiir ve yazılar sergilenmiştir. Yapılan programdan kesitler Görsel 9'da verilmiştir.

Görsel 9: Kurumumuzda yapılan 10 Kasım Atatürk'ü Anma Töreni

4. hafta kurumumuzdaki 177 öğrenciyle "Cumhuriyet Deyince Aklıma … Gelir." etkinliği yapılmıştır. Sonrasında daha önce hastalardan alınan ifadeler ve öğrencilerden alınan ifadeler birleştirilerek 9 alanda temalandırılmıştır. Tablo 3.1.'de "Cumhuriyet Deyince Aklıma … Gelir" etkinliği sonunda katılımcıların ifadelerinden alınan verilerin frekans değerleri verilmiştir.

Tablo 3.1. *"Cumhuriyet Deyince Aklıma … Gelir" etkinliği sonunda katılımcılardan alınan ifadelerin verilerin frekans değerleri*

Katılımcıların Cumhuriyet Deyince Aklına Gelen Kavramlar	Frekans
1. Atatürk	66
2. Özgürlük	38
3. Demokrasi	17
4. Adalet	12
5. Türkiye	11
6. Bayrak	9
7. Kadın Hakları	9
8. Bağımsızlık	8
9. Zafer	7

Tablo 1'deki verilerden görüldüğü üzere yapılan etkinlikler sonrasında katılımcıların Cumhuriyet deyince akıllarına gelen kavramların en başında Atatürk gelmektedir. En az öne çıkan kavramın ise zafer olduğu görülmektedir.

Yapılan etkinlik sonunda öğrencilerin verdiği ifadelerden birebir alıntılardan bazıları aşağıda verilmiştir.

K55: *"Cumhuriyet deyince aklıma 'Kadınlara sunulan fırsatlar' gelir."*

K26: *"Cumhuriyet deyince aklıma 'Millî mücadele' gelir."*

K75: *"Cumhuriyet deyince aklıma 'Atatürk' gelir."*

Ayrıca "Cumhuriyet Deyince Aklıma … Gelir" etkinliği sonucunda elde edilen verilerden yola çıkarak "Cumhuriyet Çınarı" hazırlanmış ve kurumumuzda sergilenmiştir. Cumhuriyet Çınarı'nın köklerini Alzheimer hastalarının, gövdeden yapraklara gidildikçe yeni neslin cumhuriyet hakkındaki görüşleri sergilenmiştir. Cumhuriyet Çınarı'nın gücünü köklerden aldığı yeni nesil ile birlikte sonsuza dek yaşayacağı vurgulanmıştır. Cumhuriyet Çınarı etkinliğinden kesitler Görsel 10'da verilmiştir.

Görsel 10: "Cumhuriyet Çınarı" etkinliğinden kareler

5. haftada Alzheimer hastalarına eskiden kutladıkları Cumhuriyet Bayramları ile ilgili sorular, yarı yapılandırılmış odak görüşme yöntemi ile gerontoloji uzmanı eşliğinde sorulmuştur. Hastaların verdiği cevaplar, anlattıkları anılar ve yeni kuşaklara önerileri kayıt altına alınmıştır. Alınan bu kayıtlar "Cumhuriyet'in Yüzüncü Yılında Anılarla Cumhuriyet" kitapçığı haline getirilmiştir. Ayrıca "Anılarla Cumhuriyet" kitapçığı dijital platformda e-dergi haline getirilerek paylaşılmıştır. (https://online.fliphtml5.com/lfyrx/ljve/)

Görsel 11: "Kitapçık ön yüzü ve kitapçığın hazırlanması esnasındaki görüşmeler"

Yapılan görüşmelerde hastaların verdiği ifadelerin birebir alıntılarından bazıları aşağıda verilmiştir.

K2: *"Bayramları kutlayabiliyorsan bahtiyarsın. 23 Nisan'ı 29 Ekim'i kutlayabiliyorsan bahtiyarsın."*

K5: *"Çocuklarla birlikte Cumhuriyeti kutlarken çocukluğumu yaşadım, o günlere geri döndüm sanki güzeldi. O heyecanı tekrardan yaşadım."*

K10: *"Ölünceye kadar Cumhuriyet. İlla Cumhuriyet. İlla Atatürk. Sahip çıkmak zorundayız, başka yolumuz yok başka çıkarımız da yok."*

Sonrasında "Anılarla Cumhuriyet" etkinliği kapsamında kurumumuzda projedeki etkinliklere katılan 177 öğrenciye üç tane açık uçlu soru sorulmuştur.

İlk olarak *"Sizce Cumhuriyetin size kazandırdıkları nelerdir?"* sorusu yöneltilmiştir. Bu soru sonucunda öğrencilerden alınan ifadeler 8 alanda temalandırılmıştır. Tablo 3.2.'de bu soru kapsamında katılımcılardan alınan ifadelerden elde edilen verilerin frekans değerleri verilmiştir.

Tablo 3.2. *Katılımcıların "Cumhuriyetin kazandırdıkları" hakkındaki ifadelerinden alınan verilerin frekans değerleri*

Katılımcıların Cumhuriyetin kazandırdıkları hakkındaki görüşleri	**Frekans**
1. Özgürlük	61
2. Seçme seçilme hakkı	21
3. Eşitlik	19
4. Kadın hakları	18
5. Birlik beraberlik	16
6. Mutluluk	15
7. Adalet	14
8. Milli irade	13

Yukarıdaki tabloda verilerden görüldüğü üzere yapılan etkinlikler sonrasında katılımcıların "Cumhuriyetin kazandırdıkları" konusunda düşünülen kavramların en başında özgürlük gelmiştir.

Sorulan açık uçlu soruya öğrencilerin verdiği ifadelerin birebir alıntılarından bazıları aşağıda verilmiştir.

K35: *"Cumhuriyet bize yaşama, kadınlara seçme seçilme, kanun önünde eşit olma haklarını kazandırmıştır."*

K67: *"Gurur, sevinç gibi duyguların yanı sıra, birçok yenilik kazandırdı."*

K81: *" Kendi topraklarımızda hür yaşama hakkı sağlamıştır. Bu sayede özgürce ve rahat yaşayabiliyoruz."*

İkinci olarak *"Sizce Cumhuriyet'imizi yaşatmak için neler yapılabilir?"* sorusu yöneltilmiştir. Bu soru sonucunda öğrencilerden alınan ifadeler 7 alanda temalandırılmıştır. Tablo 3.3.'te bu soru kapsamında katılımcılardan alınan ifadelerden elde edilen verilerin frekans değerleri verilmiştir.

Tablo 3.3. *Katılımcıların "Cumhuriyet'imizi yaşatmak için yapılabilecekler" konusundaki ifadelerinden alınan verilerin frekans değerleri*

Katılımcıların Cumhuriyet'imizi yaşatmak için yapılması gerekenler konusundaki görüşleri	**Frekans**
1. Çocukları ve gençleri bilinçlendirmek	49

2. İlke ve inkılaplara uymak	33
3. Milli Bayramları coşkuyla kutlamak	29
4. Cumhuriyetin önemini anlamak	26
5. Tarihimizi iyi bilmek	16
6. Dil, bayrak ve kültürümüze sahip çıkmak	13
7. Beyin göçünü engellemek	11

Yukarıdaki tabloda verilerden görüldüğü üzere yapılan etkinlikler sonrasında katılımcıların "Cumhuriyetimizi yaşatmak için yapılması gerekenler" konusunda düşünülen kavramların en başında çocukları ve gençleri bilinçlendirmek gelmiştir.

Sorulan açık uçlu soruya öğrencilerin verdiği ifadelerin birebir alıntılarından bazıları aşağıda verilmiştir.

K43: "*Ülkece yeni nesilleri yani gençleri ve çocukları bilinçlendirip Cumhuriyet'imizi yaşatabiliriz.*"

K22: "*Milli Bayramlarımızı daha coşkulu bir biçimde kutlayabiliriz.*"

K15: "*Günlük hayatımızda ilke ve inkılaplara uyarak Cumhuriyet'i yaşatabiliriz.*"

Üçüncü olarak "*'Anılarla Cumhuriyet' projesi kapsamında yapılan etkinlikler boyunca büyük-küçük hep birlikte Cumhuriyet coşkusunu yaşamak size kendinizi nasıl hissettirdi?*" sorusu yöneltilmiştir. Bu soru sonucunda öğrencilerden alınan ifadeler 7 alanda temalandırılmıştır. Tablo 3.4.'te bu soru kapsamında katılımcılardan alınan ifadelerden elde edilen verilerin frekans değerleri verilmiştir.

Tablo 3.4. *Katılımcıların "Cumhuriyetin Kazandırdıkları" konusundaki ifadelerinden alınan verilerin frekans değerleri*

Katılımcıların projede yapılan etkinlikler sonunda hissettikleri duygular	**Frekans**
1. Mutluluk	44
2. Cumhuriyet'imizin değerini anlama	39
3. Gurur duymak	24
4. Coşkulanmak	21
5. Birlik beraberlik duygusu	19
6. Özgürlük	16
7. Atalarımıza borçlu olma duygusu	14

Yukarıdaki tabloda verilerden görüldüğü üzere yapılan etkinlikler sonrasında katılımcıların projede yapılan etkinlikler sonunda en yoğun hissedilen duygunun mutluluk olduğu görülmektedir.

Ayrıca yapılan etkinlik sonunda öğrencileri verdiği ifadelerden birebir alıntılardan bazıları aşağıda verilmiştir.

K147: *"Atatürk ve arkadaşlarının vatanımız için kan dökmesi beni gururlandırdı."*

K171*: "Kendimi çok iyi ve mutlu hissettim."*

K38: *"Mutluluk, sevgi, saygı, yardımlaşma ve milli beraberlik duygularını yoğun bir şekilde yaşadım."*

6. haftada "Cumhuriyet'in Kazandırdıkları" etkinliği kapsamında Alzheimer hastalarını kurumumuza davet ederek öğrencilerimizin rehberliğinde çeşitli atölyelerde farklı etkinlikler yapılmıştır. Yapılan etkinliklerden bazıları Görsel 12'de gösterilmiştir.

Görsel 12: Kurumumuzda yapılan "Cumhuriyetin Kazandırdıkları" etkinliğinden kareler

7. haftada proje kapanışı gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda hastalara 6. haftada sorulan açık uçlu sorulardan, görüşme esnasında anlattıkları anılardan birebir alıntı yapılarak oluşturulmuş "Cumhuriyet'in Yüzüncü Yılında Anılarla Cumhuriyet" kitapçıkları ve üzerinde proje logosu bulunan tişört hediye edilmiştir.

Ayrıca eski bayramları canlandırabilmek için hastalarla birlikte zeybek oyunu oynanmış, Cumhuriyet ile ilgili marşlar ve Atatürk'ün sevdiği şarkılar hep birlikte söylenmiştir. Projede yapılan etkinlikler hakkında konuşularak iyi dilek ve temennilerle proje kapanışı gerçekleştirilmiştir. Projenin kapanışıyla ilgili görseller Görsel 13'te verilmiştir.

Görsel 13: Proje kapanışından kareler

Ayrıca projemiz kapsamına yapılan etkinliklerin sosyal medya hesapları proje boyunca takipçilerle paylaşılmıştır.

(Instagram: https://www.instagram.com/anilarlacumhuriyet)

Yukarıda verilen sosyal medya hesabını takip eden kişilere Google Forms üzerinden (https://forms.gle/ngdggeDh4ACT9SCt9) sorular sorulmuştur. Açık uçlu sorudan alınan veriler ve çoktan seçmeli sorudan alınan verilere göre 103 katılımcının 98'i sosyal medyadan yaptığımız paylaşımların ilgisini çektiğini, 5 katılımcı ise ilgisini çekmediğini söylemiştir. Ayrıca sosyal medyada projemizi takip eden kişilerden "Proje kapsamında yapılan etkinlikleri görünce neler hissettiniz?" sorusuna 101 kişi cevap vermiştir. Bu veriler 10 alanda temalandırılmıştır. Verilerin frekans değerleri Tablo 3.5.'te gösterilmiştir.

Tablo 3.5. *Takipçilere sorulan "Proje kapsamında yapılan etkinlikleri görünce neler hissettiniz?" sorusundan alınan cevapların frekans değerleri*

Takipçilerin projemizdeki etkinlikler sonunda hissettikleri duygular	**Frekans**
1. Mutluluk	23
2. Projeye emek verilmiş	17
3. Gururlu	14
4. Umutlu	13
5. Duygulanmış	10
6. Birlik beraberlik duygusu	8
7. Atatürk sevgisi	6
8. Özgür	4
9. Coşkulu	4
10. Huzurlu	2

Tablo 3.5.'ten görüldüğü üzere sosyal medyada projemizi takip eden kişiler etkinlikler sonunda en çok mutluluk duygusunu hissettiklerini belirtmişlerdir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Projemizde, Alzheimer Yaşam Merkezine kayıtlı, düzenli olarak bu merkeze gelen birinci evre Alzheimer tanısı konulmuş hastalar ve kurumumuzdaki öğrencilerle birlikte kuşaklar arası etkileşimle Cumhuriyet'imizin yüzüncü yılı kapsamında Cumhuriyet'imizi ve ulusal değerlerimizi konu alan, sekiz hafta süren bir etkinlik planı uygulanmıştır. Katılımcılara proje sonunda sorulan açık uçlu sorudan elde edilen verilere bakıldığında katılımcılar proje boyunca yapılan etkinliklerden çok mutlu olduklarını, coşkulu hissettiklerini; projede vatan sevgisi ve milli beraberlik gibi ulusal değerlere vurgu yapıldığını ifade etmişlerdir. Bu verilerden yola çıkarak projede yapılan etkinliklerin kuşaklar arasında bir köprü oluşturarak ulusal değerlerimizi ve milli duygularımızı ön plana çıkardığı ve katılımcıların projeden olumlu yönde etkilendikleri sonucuna varılmıştır. Projemizde, eski bayramları canlandırmak ve ulusal değerlere farkındalık oluşturmak amacıyla projemizin sosyal medya hesaplarında içerikler paylaşılmıştır. Sosyal medya paylaşımlarını takip eden kişilerden geri dönüt alınarak projemiz hakkındaki görüşleri sorulmuştur. Bu kapsamda elde edilen verilerde takipçiler projemiz hakkında olumlu görüş içerisinde bulunduklarını ve bu tarz etkinliklerin yaygınlaştırılarak devam etmesi gerektiği görüşünü vurgulamışlardır. Bundan yola çıkarak yapılan etkinlikler sayesinde yeni kuşaklara milli bayramlarla ilgili eski anılar aktarılmış, Cumhuriyetimiz ve ulusal değerlerimiz hakkında genç kuşaklarda farkındalık oluşturulmuştur. Proje kapsamında hazırlanan "Cumhuriyet Çınarı" etkinliği kurumumuzda sergilenmiştir. Çınar'ın gücünü eski kuşaklardan aldığı, yeni nesille birlikte daha da güçlenerek sonsuza dek yaşatılacağı vurgulanmıştır. Cumhuriyet çınarı etkinliğinde "Cumhuriyet Deyince Aklıma … Gelir" ifadesinden yola çıkarak Cumhuriyetin genç kuşakların aklına en çok "Atatürk" kavramını getirttiği gözlenmiştir.

Projemizde kuşaklar arası etkileşimle yapılan etkinliklere katılan ortaöğretim öğrencilerine ve hastalara sorulan açık uçlu sorulardan elde edilen verilere bakıldığında,

- Cumhuriyet'in kazandırdıklarının öneminin yeni kuşaklara daha iyi aktarıldığı,
- Genç kuşaklara Cumhuriyet'i yaşatmak için üzerlerine düşen görevler hakkında farkındalık yaratıldığı,
- Yapılan etkinliklerle ulusal değerlere değinerek yeni nesillere bu değerlerin öneminin aktarıldığı,
- Cumhuriyet'in yüzüncü yılı coşkusunu hep birlikte yaşamanın katılımcılara milli duyguları yoğun bir şekilde yaşatarak onlar üzerinde olumlu bir etki bıraktığı sonucuna varılmıştır.

Alzheimer hastalarında hastalığın seyrine bağlı olarak psikolojilerinde de değişimler olmaktadır. Beyinde duygularımızla ilgili olan alanların hasarlanmasıyla da duygu durumunda bozulmalar, depresyona eğilim, sıkıntı hali, durgunluk, isteksizlik, içe kapanma, bazen sıkıntıdan yerinde duramama gibi ve daha ileri aşamalarda da halüsinasyon ve suçlamalar gibi davranışsal belirtiler ortaya çıkabilir (Bakar, t.y.). Örneğin bir hasta çok sinirli bir yapıya sahip iken sakin, sakin bir yapıya sahip iken sinirli veya çok sıkılgan ve sabırsız olabilmektedirler. Bu yüzden proje yapılırken gerontoloji uzmanı ve nöroloji uzmanı bizi hastaların hassas oldukları konular hakkında uyarmışlardır. Ayrıca hastaların yaşlı olmalarından kaynaklanan sağlık problemleri hakkında bilgilendirmişlerdir. Proje uygulanırken karşılaşılan en büyük zorluk hastaların yaş aralığının yüksek olması ve hastalığın seyrinden kaynaklanan olumsuzluklar nedeniyle projedeki etkinliklerin Alzheimer hastalarına uyarlanması olmuştur. Bu durum Alzheimer Yaşam Merkezi'nde bulunan gerontoloji uzmanının görüşü ve personelin yardımıyla çözülmüştür. Etkinlikler yapılırken hastaların psikolojik ve fiziksel durumları dikkatlice ele alınmış onları gençlerle buluşturma konusunda ortak bir davranış biçimi seçilmiştir. Projemizin bütününde katılımcılara uyguladığımız bu hassasiyet sayesinde projemiz başarılı bir şekilde yürütülmüş ve amacına ulaşmıştır.

Kaynakça

Akbaş, O. (2008). Değer Eğitimi Akımlarına Genel Bir Bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi Cilt 6, No. 16, 9-27.* Erişim Adresi: https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/302506

Altan, S. Ve Tarhan, S. (2018). Büyükanneden Toruna: Yaşam Boyu Öğrenme Sürecinde Değer ve Beceri Aktarımı. *Bartın Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi, 2(1), 26-42*. Erişim Adresi: https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/501764

Alzheimer Nedir? Alzheimer Belirtileri, Evreleri ve Tedavisi. (2023, 16 Kasım). Erişim Adresi: https://www.memorial.com.tr/hastaliklar/alzheimer-nedir-belirtileri-ve-tedavi-yontemleri-nelerdir

Bakar, M. (t.y.). Alzheimer Hastalığında Hafif Orta Evre Belirtileri Ve Günlük Yaşama Yansımaları. Erişim Adresi: https://www.alzheimerdernegi.org.tr/alzheimer-hastaliginda-hafif-orta-evre-belirtileri-ve-gunluk-yasama-yansimalari/#:~:text=Beyinde%20duygular%C4%B1m%C4%B1zla%20ilgili%20olan%20alanlar%C4%B1n,gibi%20davran%C4%B1%C5%9Fsal%20belirtiler%20ortaya%20%C3%A7%C4%B1kabilir.

Birinci, E. (2022). Alzheimer Hastalığının Tedavisinde Terapötik Bir Müdahale: Anımsama Terapisi. *EURASIAN JOURNAL OF HEALTH SCIENCES e-ISSN 2651-3501 Eurasian JHS; 5(1): 100-105.*

https://doi.org/10.53493/avrasyasbd.977365

Bolat, Y. (2016). Sosyal Değerleri ve Değerler Eğitimini Anlamak. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 4, Sayı: 29, s. 322-348.*

http://dx.doi.org/10.16992/ASOS.1283

Büyüköztürk, Ş. , Kılıç Çakmak, E. , Akgün, Ö. E. , Karadeniz, Ş. , Demirel, F. (2008). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri.* Pegem Akademi Yayınları. ISBN 978-9944-919-28-9

Canatan, A. (2008). Toplumsal değerler ve yaşlılar. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi, (1): 62-71*. Erişim Adresi: https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/203240

Creswell, J.W. (2017). *Eğitim Araştırmaları Nicel ve Nitel Araştırmanın Planlanması, Yürütülmesi ve Değerlendirilmesi*. Editörler: Cristina Robb, Karen Mason ve Halil Ekşi. (228-337). İstanbul: Eğitim Danışmanlığı ve Araştırma Merkezi

Duru Aşiret, G. (2014). *Anımsama Terapisinin Alzheimer Hastalarının Bilişsel Durumu, Depresyon ve Günlük Yaşam Faaliyetlerine Etkisi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi/Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İç Hastalıkları Hemşireliği Programı, Ankara.

Ekşi, H. (2003). Temel İnsanî Değerlerin Kazandırılmasında Bir Yaklaşım: Karakter Eğitimi Programlar. *Değerler Eğitimi Dergisi, 1 (1), 79-96.* Erişim Adresi: https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/302619

Evin, İ. Ve Kafadar, O. (2004). İlköğretim Sosyal Bilgiler Programının ve Ders Kitaplarının Ulusal ve Evrensel Değerler Yönünden İçerik Çözümlenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 2(3), 293-304.* Erişim Adresi: https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/256416

Kan, Ç. (2010). Sosyal Bilgiler Dersi ve Değerler Eğitimi. Fırat Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü. *Milli Eğitim Dergisi, 40(187), 138-145.* Erişim Adresi: https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/442731

Karadağ, E. (2010). Eğitim Bilimleri Doktora Tezinde Kullanılan Araştırma Modelleri: Nitelik Düzeyleri ve Analitik Hata Tipleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 16(1), 49-71.* Erişim Adresi: https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/108243

MEB Ortaöğretim Genel Müdürlüğü, (Ed.). (2022). *Değerler Eğitimi Öğretim Programlarında Yer Alan Kök Değerler Temalı Etkinlik Kitabı.* ISBN 978-975-11-6438-4.

Nazlıer Keser, E.N. (2019). *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi.* 12(2), 121-128, ISSN 1308-5816. Erişim Adresi: https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/907860

Polat, A. (2022). Nitel Araştırmalarda Yarı-Yapılandırılmış Görüşme Soruları: Soru Form ve Türleri, Nitelikler ve Sıralama. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 22, Sayı: Özel Sayı 2,* e-ISSN: 2667-8683 Erişim Adresi: https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2864483

Türk Dil Kurumu. (t.y.). Erişim adresi: https://sozluk.gov.tr/

Ünsal Barlas, G. Ve Onan, N. (2008). Alzheimer Hastası Ve Aileleri İle İletişim. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi, 11(4), 105-111.* Erişim adresi: https://dergipark.org.tr/en/pub/ataunihem/issue/2643/34006

Yenilmez, K. Ve Avcu, T. (2009) Altıncı Sınıf Öğrencilerinin Cebir Öğrenme Alanındaki Başarı Düzeyleri. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt:10 Sayı:2 Sayfa:37-45* Erişim Adresi: https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1494817

Yıldırım, N. (2011). Okul Müdürlerinin Motivasyonları üzerine nitel bir inceleme. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 11(1), 71-85* Erişim Adresi: https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/16835

ÖZEL YETENEKLİ VE ÜSTÜN ZEKALI ÖĞRENCİLERDE BEYİN EROZYONU İLE ÇÖLLEŞME

GIFTED AND TALENTED STUDENTS' DESERTIFICATION BY BRAIN EROSION

Esma Ece TEMEL
Nezihe Derya Baltalı Bilim ve Sanat Merkezi
ORCID ID: https://orcid.org/0009-0003-0790-3966

Bilge YILDIRIMOĞLU
Nezihe Derya Baltalı Bilim ve Sanat Merkezi
ORCID ID: https://orcid.org/0009-0003-4481-3898

Özet

Beyin erozyonu, diğer adıyla beyin göçü; eğitim düzeyi yüksek, kaliteli iş gücü potansiyeline sahip bireylerin araştırma yapmak veya çalışmak amacıyla yurt dışına gidip geri dönmemeleridir. Beyin erozyonunun dünyada ve ülkemizde özellikle genç nesilde giderek arttığı görülmektedir.

Projenin amacı, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından tanısı koyulmuş özel yetenekli ve üstün zekalı ortaöğretim öğrencilerinin beyin erozyonuna yönelim düzeylerini ölçmek ve bunu engellemek için yapılması gerekenleri sorgulayarak yorumlamaktır. Bu bağlamda projemizde, özel yetenekli ve üstün zekalı öğrencilerin beyin erozyonu hakkında görüşlerine yönelik betimsel tarama modelinde bir araştırma tasarlanmıştır. Ayrıca araştırmada hem nitel hem nicel verilerden yararlanıldığından karma yöntem kullanılmıştır.

Proje kapsamında ilk olarak yetkili kurumlardan gerekli izinler alınarak Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ortaöğretim okullarında pilot uygulama yapılmış sonrasında anketin analizleri yapılarak geçerlik ile güvenirlikleri hesaplanmıştır. Gerçek uygulama ise Denizli ilinde öğrenim gören tanısı koyulmuş özel yetenekli ve üstün zekalı 130 ortaöğretim öğrencisi üzerinde yapılmıştır. Elde edilen nicel verilerin karşılaştırılmasında Jamovi programı kullanılmış, iki bağımsız grup ortalamalarının karşılaştırılmasında t-testi ikiden fazla bağımsız grup ortalamalarının karşılaştırılmasında varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Nitel verilerin analizinde ise içerik analizinden yararlanılmıştır.

Araştırmada öğrencilerin beyin göçü yönelim düzeyleri ile cinsiyet, sınıf seviyesi, eğitim aldığı alan arasında anlamlı fark olup olmadığı araştırılmış ve sadece cinsiyet ile eğitim gördükleri alan arasında anlamlı fark olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen veri ortalamasına göre öğrencilerin beyin erozyonuna yönelim konusunda kararsız kaldıkları görülmüş ve bunu engellemek için ekonominin düzeltilmesi gerektiği düşüncesi öne çıkmıştır. Böylece büyük bir potansiyele sahip olan gençlerimizin beyin erozyonuna bakış açılarında farkındalık oluşturulmuş, bunu engellemek için ekonominin ve mesleki değersizliğin düzeltilmesi gerektiği önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Beyin erozyonu, yurt dışı, özel yetenek, üstün zeka

Abstract

Brain erosion, also known as brain drain, is when individuals with a high level of education and high quality labour potential go abroad for research or work and do not return. It is seen that brain erosion is increasing in the world and in our country, especially among the younger

generation. The aim of the project is to measure the level of tendency towards brain erosion of gifted and gifted secondary education students diagnosed by the Ministry of National Education and to interpret the actions to be taken to prevent this by questioning. In this context, in our project, a descriptive survey model research was designed for the opinions of gifted and talented students about brain erosion. In addition, since both qualitative and quantitative data were used in the research, mixed method was used. Within the scope of the project, firstly, by obtaining the necessary permissions from the authorised institutions, a pilot application was carried out in secondary schools affiliated to the Ministry of National Education, and then the questionnaire was analysed and its validity and reliability were calculated. The actual application was carried out on 130 secondary school students with identified special talents and giftedness studying in Denizli province. Jamovi programme was used to compare the quantitative data obtained, t-test was used to compare the averages of two independent groups and analysis of variance (ANOVA) was used to compare the averages of more than two independent groups. Content analysis was used to analyse qualitative data. In the study, it was investigated whether there was a significant difference between the brain drain orientation levels of the students and their gender, class level and field of education, and it was concluded that there was a significant difference only between gender and the field of education. According to the average of the data obtained, it was seen that the students remained undecided about the orientation towards brain erosion and the idea that the economy should be corrected in order to prevent this came to the fore. Thus, awareness was created in the perspectives of our young people, who have a great potential, on brain erosion, and it was suggested that the economy and professional worthlessness should be corrected in order to prevent this.

Keywords: Brain erosion, abroad, special talent, giftedness

Projenin Amacı

Bu projenin amacı, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından tanısı koyulmuş özel yetenekli ve üstün zekalı ortaöğretim öğrencilerinin beyin erozyonu hakkında görüşlerine yönelik karma bir araştırma yöntemi kullanarak beyin erozyonuna yönelim düzeylerini ölçmek ve bunu engellemek için yapılması gerekenleri sorgulayarak yorumlamaktır.

1. Giriş

Beyin erozyonu, bir diğer adıyla beyin göçü; iyi eğitim görmüş, düşünen, üreten, nitelikli işgücüne sahip bireylerin araştırma yapmak veya çalışmak amacıyla en verimli oldukları dönemde bir başka ülkeye gidip geri dönmemeleridir (Bakırtaş ve Kandemir, 2010: 962). Düger'e göre bulundukları ülkede yeterli imkan sağlanamayan yüksek nitelikli bireylerin kendilerini daha iyi ifade edebilecek yerlerde bulunmaya eğilim göstererek, gittikleri ülkenin gelişimi açısından stratejik bir potansiyel güç olarak yer almaları "beyin göçü" olarak adlandırılmaktadır (Düger, 2015: 7).

1.1 Beyin Göçünün Sınıflandırılması

Beyin göçü, dört farklı kategoride sınıflandırılabilir.

1.1.1 Beyin Bolluğu - Taşması

Kalifiye insan gücüne sahip birey sayısının fazla olduğu ülkelerde, o ülkenin bu potansiyelden yararlanamaması sebebiyle nitelikli insan gücüne ihtiyacı olan ülkeler tarafndan kabul edilmesidir. Bu durum yüksek niteliğe sahip beyinlerin bulundukları ülkede uygun iş alanı bulunmaması ya da yaşam standartlarının yurt dışında daha fazla olmasından

kaynaklıdır. Bu nedenle beyin taşması, ülke ekonomisine zarar vermezken, başka bir ülkenin iş gücü ihtiyacını giderebilir (Babataş, 2007: 265).

1.1.2 Beyin İhracı

Beyin göçü fazlasının başka bir ülkeye ihraç edilmesi ile oluşan beyin göçü şeklidir. Beyin ihraç eden ülke, bu işlem karşılığında beyin göçü yapan elemanın emeği karşılığında beyin göçü veren ülkeye ücret ödemesi yapmasıdır (Barışık ve Çetintaş, 2004: 141).

1.1.3 Beyin Değişimi

Bu çok yönlü kavramın özü, iş için yabancı bir ülkeye transfer olanların yüksek nitelikli özellikleri ile orantılı iş elde etmek için yapmasına dayanmaktadır. Kök ülke ile göç edilen ülke arasında çift yönlü bir uzmanlık 22 akışı yer almaktadır. Bu akış esnasında bir yönün diğer yöne ağır bastığı durumlarda beyin kazancı veya beyin göçü ortaya çıkmaktadır (İyici, 2023:21).

1.1.4Kalıcı/Kati Beyin Göçü

Az gelişmiş/gelişmekte olan ülkelerin en iyi yetişmiş en akıllı beyinlerinin geri dönmemek şartıyla gelişmiş ülkelere göçüne denir. Kıt ve hayati bu kaynaklar en verimli dönemlerinde kaybedilir. Bu bir kalıcı göçtür. Bakteriologist, biyokimyacılar, mühendisler, sistem analistleri, kimyacılar ve fizikçiler bu grupta çoğunluktadır. Bu gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş ülkelere karşılıksız hibesidir (Kaya, 2003).

1.2 Beyin Göçünün Nedenleri

1.2.1Cazibe Kutupları Yaklaşımı

Cazibe kutupları teorisine en basit haliyle yaşadığımız bölgelerde köyden kente yapılan göçler örnek verilebilir. Bilimsel anlamda kendilerini geliştirmek isteyen, sosyal ve ekonomik yönden refah içinde yaşamayı tercih eden bireylerin başka ülkelere göç eğiliminde olmasıdır (Elüstü, 2021).

1.2.2Merkez-Çevre Ülkeler Yaklaşımı

Merkez-çevre kuramına göre, çevre olarak adlandırılan ülkeler, merkez ülkeler için vazgeçilemeyecek ve merkez ülkelerin sürekli kapitalist gelişimi perspektifinde ihtiyaç duyulan bir konumdadırlar. Meydana çıkan bu ihtiyaç, aslında bağımlılık zincirini oluşturan iktidar mekanizmasının temel gereksinimidir (Güllüpınar, 2012).

1.2.3 Arz Talep Yaklaşımı

Bu yaklaşıma göre; ileri teknoloji seviyesindeki ülkelerde ekonomik büyüme için gerekli yüksek vasıflı insan gücü arz ve talebi arasındaki dengesizlikten doğmaktadır. Gelişmiş ülkelerde araştırma-geliştirme faaliyetlerine yapılan yatırımların, yüksek nitelikli eleman konusunda sürekli olarak arzın üstünde talebin olmasına yol açmasıdır (Kurtulmuş, t. y. : 213).

Yukarıda bahsedilen açıklamalardan da anlaşıldığı üzere beyin göçü hem göç alan hem de göç veren ülkelerin gelişmişliklerine doğrudan etkide bulunabilecek önemli bir faktördür (Çolak, 2022).

İstatistiklere bakıldığında1960'dan önce en fazla göç kabul eden ülke olan ABD olup bu ülkeye gelen göçmenlerin % 79'u Kanada ve Avrupa'dan gelmiştir. 1970'den sonra ise göçmenlerin % 78'i Latin Amerika ve Asya'dan gelmeye başlamıştır (Kurtuluş, t. y. :179).Gelişmekte olan ülkelerden gidip gelişmiş ülkelerde okuyan öğrenciler arasında da

gittikleri ülkelerde kesin olarak yerleşmeyi düşünenlerin oranı oldukça yüksektir: Bu oran Mısırlı öğrencilerde % 40, Türk öğrencilerde % 22'dir (Kurtuluş, t. y. :183).

1.3 Türkiye'de Beyin Göçü

Beyin göçünün tarihçesine bakılacak olursa, bu kavram 1960'ların ortalarından bu tarafa hem akademik çevreye hem de politikacılara inceleme konusu olmuştur. Bu kapsamda Türkiye'de ilk beyin göçü dalgası 1960'larda doktor ve mühendislerin göçüyle başlamıştır. Ülkemizdeki politik istikrarsızlıklar, düşük ücretler ve iş bulmadaki sınırlılıklar, yurt dışına giden öğrencilerin dönmeyerek orada yaşamayı tercih etmesine yol açmıştır (Bakırtaş ve Kandemir, 2010). Türkiye, dünyada en çok beyin göçü veren 34 ülke içinde 24. sırada bulunmaktadır. Ülkemiz, iyi eğitim görmüş 100 kişiden 59'u yurt dışına göç etmektedir (Vatansever Deviren ve Daşkıran, 2014).

Türkiye'de 1960'lardan sonra 1970'li yıllara doğru daha yüksek teknolojik olanaklara sahip ülkelere yönelik olarak görülen işçi göçünün yerini nitelikli beyin göçü almıştır. Yüksek Öğretim Kurulu(YÖK) vasıtasıyla 1987-2002 yılları dönem aralığında 4000 kadar öğrenci yurtdışına gönderilmiştir. Söz konusu dönem aralıklarında gönderilen öğrencilerin %48,9'u ABD'ye, %39,9'u İngiltere'ye, %4'ise Almanya'ya beyin göçü yapmıştır. 2000'li yıllarda resmi olarak burs olanağına sahip 885 öğrencinin %73,1'lik oranıyla doktora, %26,1'lik oranı ise lisans ve lisansüstü eğitim almak amacıyla Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) vasıtasıyla yurt dışına gitmiştir. Akademik amaçlar haricinde girişimcilerin ve iş insanlarının da yurtdışı yöneliminde oldukları görülmektedir. 2015-2018 yılları dönem aralığında 13.000 girişimci firmalarını yurtdışına taşımışlardır. "Milyoner Göçü 2018" adlı rapora göre Türkiye nüfus ve milyoner bazında yurtdışına en fazla göç veren ülke olmuştur. 2016 yılında ülkeden ayrılan milyonerler 6000 kişi iken bu rakam 2017'de 12.000 kişiye çıkarak iki katı artmıştır (Yücel, 2022: 13).

İstatistiklere göre Türkiye'den yurt dışına göç eden kişi sayısı 2022 yılına gelindiğinde ise bir önceki yıla göre %62,3 artarak 466 bin 914 olmuştur. Göç eden nüfusun %55,7'sini erkekler, %44,3'ünü ise kadınlar oluşturmaktadır (Türkiye İstatistik Kurumu, 2023).

Son yıllarda ülkemizde beyin göçü lisede eğitim alan öğrencilerin düzeyine indiği görülmektedir. Aşağıdaki tabloda ülkemizde çok yüksek potansiyele sahip öğrencilerin eğitim aldığı liselerden mezun olan öğrencilerin yurt dışına gitme istatistikleri verilmiştir.

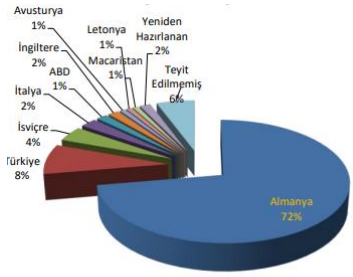
Tablo 1: Galatasaray Lisesi 2018-2019 Eğitim Öğretim Yılı Mezunlarının Yurt Dışı Yerleşme İstatistikleri (Yücel, 2022: 14).

Tercih Edilen Ülke	Öğrenci Sayısı
Fransa	10
Amerika	4
Uzak Doğu	1
İtalya	6
Hollanda	1
Kanada	1
Toplam	**23**

Tablodan da görüldüğü gibi Galatasaray Lisesi mezunlarının en çok tercih ettikleri ülke Fransa olup, en az tercih ettikleri ise Hollanda, Kanada ve Uzak Doğu ülkeleridir. Bu dönemde yaklaşık olarak 23 öğrenci yurt dışına gitmiştir.

Aşağıdaki grafikte ise yine yüksek potansiyele sahip öğrencilerin gittiği Alman Lisesi'nin 2020-2021 eğitim öğretim yılı yurt dışı yerleşme istatistikleri verilmiştir.

Grafik 1: Alman Lisesi 2020-2021 Eğitim Öğretim Yılı Mezunlarının Ülkelere Göre Yurt Dışı Yerleşme İstatistikleri (“Beyin göçü liseye indi: 2022 Alman Lisesi mezunlarından sadece ikisi Türkiye’de üniversite okumayı tercih etti”, 2023).

Yukarıdaki grafikten anlaşıldığı üzere mezunların en çok tercih ettiği ülke Almanya olup, Türkiye’yi tercih edenlerin sayısı %8’dir.

Aşağıdaki tabloda ise yine yüksek potansiyele sahip öğrencilerin tercih ettiği İstanbul Erkek Lisesi’nin 2022 mezunlarının yurt dışına yerleşme istatistikleri verilmiştir.

Tablo 2: İstanbul Erkek Lisesi Yurtdışı Üniversitelerine Yerleşen Öğrenci Sayısı (Yücel, 2022: 15).

Tercih Edilen Ülke	**Öğrenci Sayısı**
Hollanda	1
İngiltere	1
İsviçre	8
Almanya	89
Toplam	**99**

Tablo 2’den anlaşıldığı üzere İstanbul Erkek Lisesi mezunlarının en çok tercih ettiği ülke Almanya olurken az terfih edilen ülke Hollanda ve İngiltere’dir. Toplamda 99 öğrenci yurt dışına gitmiştir.

Ayrıca 2022 yılında Robert Kolej’den mezun olan 199 öğrencinin yüzde 52’si yurt dışında üniversite tercih etti. Notre Dame de Sion Fransız Lisesi 2021 mezunlarının yüzde 42’si Türkiye’de, yüzde 58’i yurtdışında okumayı tercih etti. Bir yıl önce, bu okulun 2020 mezunlarından yüzde 61’i Türkiye’deki, yüzde 39’u yurtdışındaki bir üniversitede okumaya karar vermişti. Sankt Georg Avusturya Lisesi ve Ticaret Okulu 2020 mezunlarının da yüzde 85’i yurtdışında bir yükseköğretim programına yerleştiği görülmüştür (“Beyin göçü liseye indi: 2022 Alman Lisesi mezunlarından sadece ikisi Türkiye’de üniversite okumayı tercih etti”, 2023).

Tüm bu veriler göz önüne alındığında geçmişte beyin göçü daha çok üniversite düzeyindeyken günümüzde lise düzeyine kadar indiği gözlemlenmektedir. Bu bilgiler ışığında lise öğrencilerinin yurt dışında eğitim görme düşüncesinin giderek arttığı söylenebilir. Özellikle ülkemiz açısından yüksek kapasiteye sahip öğrencilerin tercih ettiği okullarda bu oran daha yüksektir.

1.4 Alan Üzerine Yapılan Çalışmalar

2002 yılında yurt dışında öğretimini sürdüren lisans, yüksek lisans ve doktora öğrencileri üzerinde yapılan bir anket çalışmasının sonuçlarına göre yurt dışında kalma

kararlarını etkileyen en önemli faktörün, yurt dışında sistemli ve düzenli yaşam tarzının olduğu görülmüştür (Tansel ve Güngör, 2004).

Sak ve arkadaşlarının yaptığı çalışmaya göre, gelir seviyesinin katılımcı bireyler arasında çeşitlilik göstermesinin beyin göçüne dair düşünceleri etkilediği sonucuna varılmıştır (Sak ve diğerleri, 2021).

Bir başka çalışmada ise öğrencilerin yurt dışında eğitim almalarına; ailevi etkenler, mesleki gelişim ve akademik kariyer düşüncesi, vatandaşlık ve okuduğu lisenin sağladığı yurt dışında üniversite okuyabilme hakkından yararlanma, farklı yolla yurt dışında okuyabilme imkanı bulmaları gibi sebepler etkili olmuştur. Öğrencilerin eğitim sürecinde yaşadıkları zorluklar, devlet politikalarındaki memnuniyetsizlik şeffaflık, hak, adalet ve liyakat sorunu beyin göçünü etkileyen unsurlardır (Özdemir ve İlhan, 2021).

Yapılan çalışmalarda Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerdeki nitelikli çalışanların göç kararını verirken yaptıkları değerlendirmelerinde sosyal hakların ve birey özgürlüklerinin kendi ülkelerine göre fark yarattığı ülkeleri tercih ettikleri sonucu çıkarabilir (Çolak, 2022: 58).

Son yıllarda göç eden sayısı artan meslek gruplarından birisi de hekimlerdir. Türkiye'deki hekim eksiğine rağmen göç eğilimi olan öğrencilerin yüzdesi oldukça yüksektir. Öğrenciler özellikle daha iyi yaşam standardı daha yüksek kazanç amacıyla göç etmek istemektedir(Kaçmaz, 2022: 3).

1.5 Araştırmanın Önemi

Projemizde ülkemizde beyin göçünün geçmişten yakın tarihe kadar olan değişimi incelenmiştir. Konu üzerine yapılan çalışmalardan anlaşıldığı üzere ülkemizin nitelikli insan gücünde ve potansiyeli yüksek olan öğrenci profilinde beyin göçünün giderek arttığı gözlemlenmektedir. Alan taramasına bakıldığında özel yetenekli ve üstün zekalı ortaöğretim öğrencilerinin beyin erozyonuna bakış açılarını ele alan bir çalışma olmadığı görülmüştür.

Projemizin alandaki çalışmalardan farkı Milli Eğitim Bakanlığı tarafından tanısı koyulmuş özel yetenekli ve üstün zekalı ortaöğretim öğrencilerinin beyin erozyonuna yönelim düzeylerini ölçmek ve beyin erozyonunu engellemek için alınması gereken önlemleri sorgulayarak yorumlamasıdır. Bu bağlamda araştırma Milli Eğitim Bakanlığı tarafından tanısı konulmuş özel yetenekli ve üstün zekalı ortaöğretim öğrencileri üzerinde Denizli ili ölçeğinde yapılan özgün bir çalışmadır.

1.6 Problem Cümlesi ve Alt Problemler

Problem Cümlesi:

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından tanısı koyulmuş özel yetenekli ve üstün zekalı ortaöğretim öğrencilerinin beyin erozyonu yönelim düzeyleri belirlenerek beyin erozyonunun engellenmesi için yapılması gerekenler nelerdir?

Alt Problemler

- Özel yetenekli ve üstün zekalı ortaöğretim öğrencilerinin beyin erozyonuna yönelim düzeyleri nedir?
- Özel yetenekli ve üstün zekalı ortaöğretim öğrencilerinin beyin erozyonuna yönelim düzeyleri cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
- Özel yetenekli ve üstün zekalı ortaöğretim öğrencilerinin beyin erozyonuna yönelim düzeyleri sınıf seviyesine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

- Özel yetenekli ve üstün zekalı ortaöğretim öğrencilerinin beyin erozyonuna yönelim düzeyleri eğitim aldığı alana (sayısal, sözel, sanatsal) göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
- Özel yetenekli ve üstün zekalı ortaöğretim öğrencilerinin beyin erozyonunu engellemek için yapılması gerekenler nelerdir?

1.7. Hipotezler ve Alt Hipotezler

Hipotez Cümlesi:

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından tanısı koyulmuş özel yetenekli ve üstün zekalı ortaöğretim öğrencilerinde beyin erozyonuna yönelim düzeyleri ile cinsiyet, sınıf seviyesi, eğitim aldığı alan arasında anlamlı fark vardır.

Alt Hipotezler:

- Özel yetenekli ve üstün zekalı ortaöğretim öğrencilerinin beyin erozyonuna yönelim düzeyleri ortalaması yüksektir.
- Özel yetenekli ve üstün zekalı ortaöğretim öğrencilerinin beyin erozyonuna yönelim düzeyleri cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermektedir.
- Özel yetenekli ve üstün zekalı ortaöğretim öğrencilerinin beyin erozyonuna yönelim düzeyleri sınıf seviyesine göre anlamlı farklılık göstermektedir.
- Özel yetenekli ve üstün zekalı ortaöğretim öğrencilerinin beyin erozyonuna yönelim düzeyleri eğitim aldığı alana (sayısal, sözel, sanatsal) göre anlamlı farklılık göstermektedir.

2. Yöntem

2.1 Araştırma Modeli

Tarama deseni, araştırmanın katılımcılarının araştırmaya konu olan olgu veya olaya ilişkin görüş ve tutumlarını belirlemeye çalışırken ilgili olgu veya olayı betimleyen bir araştırma modelidir (Karakaya, 2012). Betimsel araştırmalar, verilen bir durumu olabildiğince tam ve dikkatli bir şekilde tanımlar. Eğitim alanındaki araştırmalarda en yaygın betimsel yöntem tarama çalışmasıdır (Büyüköztürk ve diğerleri, 2008: 22). Bu bağlamda projemizde sosyal bilimlerde sıklıkla kullanılan Milli Eğitim Bakanlığı tarafından tanısı koyulmuş özel yetenekli ortaöğretim öğrencilerinde beyin erozyonuna yönelim düzeyleri ve bunu engellemek için yapılması gerekenleri tespit edebilmek için betimsel tarama deseninde bir araştırma kullanılmıştır. Farklı alanlarda eğitim gören özel yetenekli öğrencilerin gözünden beyin erozyonuna bakış açıları ayrıntılı bir şekilde betimlenmeye ve durum hakkında detaylı bilgi verilmeye çalışılmıştır.

2.2 Araştırma Türü

Bu projede Milli Eğitim Bakanlığı tarafından tanısı koyulmuş özel yetenekli ve üstün zekalı öğrencilerin beyin erozyonuna yönelim düzeylerini tespit edebilmek için hem nicel hem de nitel verilerden yararlanıldığından karma yöntem tercih edilmiştir.

2.3 Evren ve Örneklem

Araştırma evrenini Denizli ili Pamukkale ve Merkezefendi ilçeleri sınırları içerisinde eğitim gören tanısı koyulmuş özel yetenekli ve üstün zekalı öğrenciler oluşturmaktadır. Örneklem olarak ise 2023-2024 eğitim öğretim yılında özel yetenekli öğrencilere eğitim veren Denizli iline bağlı Bilim ve Sanat Merkezine kayıtlı 14-18 yaş aralığındaki 130 ortaöğretim öğrencisi seçilmiştir.

2.4 Veri Toplama Aracı

Veri toplama aracı özel yetenekli ve üstün zekalı ortaöğretim öğrencilerine uygulanmak üzere Ek-1 ve Ek-2' de gösterilen likert ölçekli kapalı uçlu anket ve 1 tane açık uçlu sorudan oluşmaktadır. Ayrıca uygulanan ankette bağımsız değişken olarak cinsiyet, sınıf seviyesi ve Bilim ve Sanat Merkezinde eğitim aldığı alan bilgileri girilmiştir. Özel yetenekli ortaöğretim öğrencileri için oluşturulan anket öğrencilerin beyin göçüne bakış açılarını ele alan kavramları kapsamaktadır. 5'li likert tipte 19 maddeden oluşan bu ankette katılımcıların verilen ifadeye katılma derecelerini belirtmesi istenmiştir. Anketin puanlaması "Kesinlikle Katılmıyorum" 1, "Katılmıyorum" 2, "Kararsızım" 3, "Katılıyorum" 4 ve "Kesinlikle Katılıyorum" 5 rakamlarıyla kodlanmıştır.

2.5. Veri Toplama Süreci

Veri toplama aracını geliştirme sürecinde yapılan ön görüşmeler neticesinde ankette yer alacak sorulara dair 45 soruluk soru havuzu oluşturularak taslak anket formu oluşturulmuştur. Bu taslağa ilişkin kullanılan dil bakımından bir Türkçe eğitimi uzmanından uzman görüşü istenmiş ve elde edilen uzman görüşleri doğrultusunda taslak revize edilmiştir. Daha sonra taslak anketin kapsam geçerliliğini belirlemek amacıyla ölçme değerlendirme alanında uzman kişiden ve uzman PDR öğretmeninden oluşan 6 kişiden görüş alınmıştır. Çalışma öncesinde Denizli İl Milli Eğitim Müdürlüğünden uygulama için Ek-3'te verilen gerekli izinler alınarak, Denizli Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda eğitim gören 303 öğrenci üzerinde bir pilot uygulama yapılmıştır. Daha sonra analiz programında gerekli analizler yapılmış ve gerçek uygulama için geliştirilen anket Milli Eğitim Bakanlığı tarafından tanısı koyulmuş özel yetenekli 130 ortaöğretim öğrencisi üzerinde uygulanmıştır.

2.6 Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri, 19 sorudan oluşan likert tipi anket ve 1 tane açık uçlu soru kullanılarak toplanmıştır. Anket sorularından ve açık uçlu sorudan elde edilen verilerin sonucu uzman kişi eşliğinde araştırmacılarla birlikte çözümlenmiştir. Öncelikle, verilerin yazıya dökümü, dökümlerin doğruluğu sağlanmış ve belirlenen temalara göre verilerin işlenmesi ve doğrudan alıntılarla bulguların yorumları yapılmıştır.

2.7 Verilerin Analizi

2.7.1. Nicel Verilerin Analizi

Anketin sonuçları bir istatistik analiz programı olan Jamovi 2.4.11 programı ile analiz edilmiştir. Araştırmamızın verileri değerlendirilirken, aritmetik ortalama ve frekans istatistik işlemleri kullanılmıştır. Bu işlemler anket sonuçlarından elde edilen veriler daha nicel sonuçlar elde etmemizi sağlamıştır.

Araştırmada nitel ve nicel verilerinin çözümlenmesinde *Eğitim Araştırmaları: Nicel ve Nitel Araştırmanın Planlanması, Yürütülmesi ve Değerlendirilmesi* kitabından yararlanılmıştır (bkz. Creswell, 2017:228-337). Betimsel analiz; nitel çözümlemelerdeki verilerin özgün biçimlerine sadık kalınarak, katılımcıların yazdıklarından ve dokümanların içeriklerinden doğrudan alıntılar yaparak, betimsel bir yaklaşımla verilerin sunumudur. Araştırmada kullanılan betimsel analiz dört aşamadan oluşmuştur. Bunlar:

- Betimsel analiz için bir çerçeve oluşturulması: Bu aşamada araştırmanın kavramsal çerçevesi dâhilinde yer alan boyutlardan yola çıkılarak veri analizi

için bir çerçeve oluşturulmuştur. Böylece verilerin hangi temaların altında sunulacağı belirlenmiştir.

- Verilerin işlenmesi: Bu aşamada, bir önceki aşamada oluşturulan genel çerçeveye göre elde edilen veriler okunarak düzenlenmiştir.
- Bulguların tanımlanması: Bu aşamada düzenlenen verilerin tanımlanması ve gerekli olan yerlere doğrudan alıntılar yapılmıştır.
- Bulguların yorumlanması: Bu aşamada tanımlanan bulguların açıklanması, ilişkilendirilmesi ve açıklanması yapılmıştır (Karadağ, 2010: 56-57).

Projemizde yapılan tüm analizler sosyal bilimlerde kullanılan <0.001 çok yüksek düzeyde istatistiksel olarak anlamlılık düzeyinde gerçekleştirilmiştir (Yaşar, 2014: 65-67). Anket güvenilirliğini kontrol etmek amacıyla Cronbach Alpha katsayısı ve geçerliliğini anlamak için Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) istatistiğinden yararlanılmıştır. KMO değeri 0 ile 1 arasında değer alır. 1'e ne kadar yakınsa, örneklem o kadar faktör analizine uygundur. KMO değerinin 0,50 den büyük olması gerekir (Yıldırım, 2014).

Ayrıca elde edilen verilerin analizinde bağımsız örneklem t-testi ve ANOVA metodu uygulanmıştır. Beyin göçüne yönelimleri konusunda etkisi aranan bağımsız değişkenler cinsiyet, sınıf seviyesi ve eğitim aldığı alan (sayısal, sözel, sanat) Alt problemleri sınanmasında iki grup arasındaki farklılığın incelenmesi için bağımsız değişkenlerin t-testi analiz yöntemi kullanılırken, ikiden fazla grubun farklılığını incelemek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yöntemi kullanılmıştır. Grupların homojenliğini incelemek için Leneve testi gerçekleştirilmiş ve p>0,05 şartı aranmıştır.

Çalışmada bağımlı değişken olan "Beyin Erozyonu Yönelim" düzeylerinin dağılımının normal olup olmadığını bulmak için ve bağımlı değişken olan "Beyin Erozyonuna Yönelim Düzeyleri" ile bağımsız değişken olan öğrencilerin cinsiyet, sınıf seviyesi ve eğitim aldıkları kurumda bulunduğu alana göre farklılık gösterip göstermediğini test etmek için çarpıklık kat sayısı hesaplanmıştır. Sonrasında düzeylerin normallik ve homojenliği test edilmiştir. Normallik için çarpıklık katsayısı, homojenlik için Levene's homojenlik testi uygulanmıştır. Çarpıklık katsayısı -1 ile +1 arasında olması ve Levene's homojenlik testi istatiksel olarak anlamlı olmaması durumunda bağımsız örneklem testi, anlamlı farklılık olması durumunda ise Post Hoc Çoklu Karşılaştırma Testi uygulanmıştır. (Kılıç, 2014: 45).Parametrik testlerde öğrencilerin "Beyin Erozyonu Yönelimleri" dağılımın normal olduğu görülmüştür (Aslan, Yılar, Karaman, 2022: 437).

2.7.2. Nitel Verilerin Analizi

Özel yetenekli ve üstün zekalı ortaöğretim öğrenci görüşlerinin nitel analizinde betimsel içerik analizinden yararlanılmıştır. Betimsel içerik analizinde, özellikle incelenen çalışmaların amaçlarına, gerekçelerine, sonuçlarına ve önerilerine ait analizlerde nitel analiz yaklaşımlarına uygun olarak, kod havuzu oluşturup, bu kodlara uygun temalandırma yönteminin kullanılması, betimsel içerik analizi çalışmalarının nitelik açısından da zenginleşmesini sağlar (Ültay, Akyurt, Ültay, 2021). Bu kapsamda çalışmada ifadelerin benzerliğine göre gruplamalar yapılmış ve gruba uygun olarak temalandırılmıştır. İçeriklerin çözümlenmesinde görüşüne başvurulan öğrencilere birer kod numarası verilerek (K1,K2…) açıklamalar yapılmıştır. Elde edilen veriler sayısallaştırılarak frekans olarak ifade edilmiştir. Araştırmada iç geçerliği sağlamak için; ülkemizde beyin göçünün engellenmesi için yetkili kurumlarca yapılması gerekenler öncelikle kodlanmış, sonrasında doğrudan alıntılarla kodlar desteklenmiştir. Bulguların tutarlılığını sağlamak için temaları oluşturan kavramların kendi aralarında ve diğerler temalarla tutarlılığı değerlendirilmiş ve anlamlı bir bütün oluşturup oluşturmadığı test edilmiştir (Yıldırım, 2011: 77).

2.8 Geçerlik ve Güvenirlik

2.8.1 Nicel Verilerin Geçerlik ve Güvenirliği

Yapılan anket analizlerinde 130 katılımcıdan elde edilen veriler kullanılmıştır. Anketin geçerliliğini ölçebilmek için ölçme değerlendirme alanında uzman kişiden de görüş alınarak gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Daha sonra Jamovi 2.4.11 kullanılarak toplanan verilerin faktör analizi hesaplanmış. Yapılan faktör analizi sonucunda Ek-4' te verilen 3 faktör belirlenmiştir.

Özel yetenekli ve üstün zekalı öğrencilerin beyin erozyonu yönelimlerinin etkileyen faktörlerden ilkinin ekonomik etkenlerden, ikincisi psikolojik etkenlerden üçüncüsü ise ailevi etkenlerden kaynaklı olduğu görülmüştür. Bu faktörler varyansın 31.80, 17,26 ve 6,06 da toplanmıştır. İlk faktör 1,2,3,4,6,7,8,9,10 ve 23. soruları kapsamakta; ikinci faktör 11,12,13,15,17,18,24. soruyu, üçüncü faktör ise 20.ve 24. soruyu kapsamaktadır. Açıklanan varyans değeri ölçeğin güvenli ve geçerli olduğunu göstermektedir.

Projemizde yapılan tüm analizler sosyal bilimlerde kullanılan <0.001çok yüksek düzeyde istatistiksel olarak anlamlılık düzeyinde gerçekleştirilmiştir (Yaşar, 2014: 65-67). Anket güvenilirliğini kontrol etmek amacıyla Cronbach Alpha katsayısı ve geçerliliğini anlamak için Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) istatistiğinden yararlanılmıştır. KMO değerinin 0,50 den büyük olması gerekir (Yıldırım, 2014). Anketimizin Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değeri 0,953 ve derecelendirme ölçütü mükemmel düzey olarak hesaplanmıştır.

2.8.2 Nitel Verilerin Geçerlik ve Güvenirliği

Nitel araştırmalarda geçerliğin sağlanması araştırmacının belirlediği kategorilerin ve yorumların gerçekleşen doğrularla örtüşüp gerçeği yansıtmasına ve sonuçların genellenebilirliğine bağlıdır (Büyüköztürk ve diğerleri, 2012: 245). Projemizde araştırma süreci ve sonuçları uzman ekip tarafından açık ve tutarlı olduğu teyit edilmiş, veriler çapraz kontrol edilmiş ve kodlayıcılar arası gerekli uyum sağlanmıştır. Böylece araştırmanın geçerliği ve güvenirliği sağlanmıştır.

2.9 Araştırmada Etik Süreçler

Çalışmaya gönüllü olarak katılım sağlayan kişilerle görüşmelerde gizlilik ilkesinin çiğnenmeyeceği, toplanan verilerin bilimsel araştırma dışında asla kullanılmayacağı, konusunda açıklamalar yapılmıştır. Bütün bunlara ek olarak katılımcıların isimleri, soy isimleri, kimlik bilgileri gibi kişisel verilerin etik kurallar çerçevesinde gizli tutulacağı katılımcılara yazılı ve sözlü olarak bildirilmiş olup izinler alınmıştır. Alınan bu izinler Ek-7'de verilmiştir.

3. İş-Zaman Çizelgesi

İşin Tanımı	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	Ocak
Proje Konusunun Belirlenmesi	X	X								
Literatür Taraması	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Proje Planının Hazırlanması					X	X	X	X		

Evren ve Örneklemin Belirlenmesi					X	X	X	X		
Verilerin Toplanması ve Analizi							X	X	X	X
Proje Raporu Yazımı							X	X	X	X

4. Bulgular

Bu bölüm nicel ve nitel verilerin değerlendirilmesi şeklinde iki başlık halinde sunulmuştur. Önce 19 tanesi likert ölçekli kapalı uçlu (kesinlikle katılıyorum, katılıyorum, kararsızım, katılmıyorum, kesinlikle katılmıyorum) şeklinde uygulanan anket sonuçları değerlendirilmiş ve yorumlanmış; daha sonra 1 tane açık uçlu sorudan elde edilen veriler değerlendirip yorumlanmıştır.

4.1 Nicel Verilerin İstatistiksel Değerlendirilmesi

4.1.1 Özel Yetenekli ve Üstün Zekalı Öğrencilerin Beyin Erozyonu Yönelim Düzeyleri

Özel yetenekli ve üstün zekalı öğrencilerde beyin erozyonu yönelim düzeylerinin belirlenmesi için yapılan anketteki veri ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 3.1'de verilmiştir.

Tablo 3.1*Özel Yetenekli ve Üstün Zekalı Öğrencilerde Beyin Erozyonu Yönelim Düzeylerinin Belirlenmesi için Yapılan Anketteki Veri Ortalamaları ve Standart Sapmaları*

Sorular	**Geçerli Veri Sayısı**	$\bar{x}$	S
1	130	4.14	1.02
2	130	4.12	0.96
3	130	4.07	1.11
4	130	4.18	1.05
5	130	3.42	1.20
6	130	3.75	1.18
7	130	4.15	1.04
8	130	4.23	1.18
9	130	4.09	1.03
10	130	2.58	1.23
11	130	2.43	1.11
12	130	2.08	1.01
13	130	2.05	1.15
14	130	2.01	1.26
15	130	2.16	1.21
16	130	2.97	1.41
17	130	3.05	1.16
18	130	3.95	1.06
19	130	2.21	1.14
Toplam	**130**	3.24	1.13

Özel yetenekli ve üstün zekalı öğrencilerin beyin erozyonu ile çölleşme düzeyleri likert tipi 19 anket sorusuyla değerlendirmeye alınmıştır. Jamovi programında hesaplanan genel veri ortalamasına göre en yüksek ortalama 8. veride, en düşük ortalama 14. veride ortaya çıkmıştır. Araştırmaya katılan öğrenciler en çok 8. maddesine ($\bar{x}$=4.23), en az ise 14." maddesine ($\bar{x}$=2.01) katıldıklarını belirtmişlerdir. Buna göre öğrencilerin ekonomik istikrarsızlıktan dolayı eğitim-öğretimlerine yurt dışında devam etmek istedikleri görüşü öne

çıkarken, ailelerinden psikolojik destek alabileceklerini düşündüklerinden eğitim-öğretimlerine yurt dışında devam etmek istedikleri görüşü geri planda kalmaktadır. Ayrıca Tablo 3.1'de toplam 19 sorudan alınan bulgular incelendiğinde, genel anlamda katılımcıların görüşlerine göre özel yetenekli ve üstün zekalı öğrencilerde beyin erozyonu ile çölleşme düzeylerinin ortalamasının 3.24 olduğu görülmektedir ($\bar{x}$= 3.24). Genel anlamda tüm soruların ortalamasının 3.24 olduğu göz önünde bulundurulursa özel yetenekli ve üstün zekalı öğrencilerde beyin erozyonu ile çölleşmeye bakış açılarında kararsız bir düşünceye hakim oldukları sonucuna varılabilir.

4.1.2 Özel Yetenekli ve Üstün Zekalı Öğrencilerin Cinsiyet Değişkenine İlişkin Beyin Erozyonu Yönelim Düzeyleri

Özel yetenekli ve üstün zekalı öğrencilerin beyin erozyonu yönelim düzeylerinin cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir fark gösterip göstermediğini belirlemeye yönelik çarpıklık katsayısı hesaplanmış ve bu değerin erkeklerde -0.282 iken, kızlarda -0.496 olduğu görülmüştür. Beyin erozyonu yönelim düzeylerinin homojen dağılıp dağılmadığını bulmak için uygulanan Levene's testi yapılmış olup sonuçlar Tablo 5.4'te verilmiştir.

Tablo 5.4 *Özel Yetenekli ve Üstün Zekalı Öğrencilerin Beyin Erozyonu Yönelim Düzeyleri ile Cinsiyet Arasındaki İlişkiyi Gösteren Bağımsız Örneklem t-Testi Sonuçları*

									Shapiro-Wilk	
	Cinsiyet	**N**	**Missing**	**Mean**	**Median**	**SD**	**Minimum**	**Maximum**	**W**	**P**
Beyin Erozyonu Yönelim Düzeyi	Erkek	64	0	61.4	62.0	6.46	46	77	0.983	0.539
	Kız	66	0	61.9	61.5	5.39	47	72	0.975	0.202

Levene's testi ile dağılımların homojen olup olmadığı test edilmiş ve sonuçlar Ek-2'de verilmiştir. Yapılan analiz sonucunda p=0.162 olduğundan, dağılımın homojen olduğu görülmüştür (p>.05). Homojenlik sağlandığı için parametrik testlerin yapılmasına karar verilmiştir. Ayrıca Ek-5'te verildiği üzere p=0.142 olduğundan, beyin erozyonu düzeyinin cinsiyete göre normal dağıldığı gözlemlenmiştir (p>.05). Tablo 5.4'ten görüldüğü üzere, öğrencilerin beyin erozyonun yönelimleri düzeylerinin cinsiyet değişkeni açısından anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna varılabilir.

4.1.3 Özel Yetenekli ve Üstün Zekalı Öğrencilerin Sınıf Değişkenine İlişkin Beyin Erozyonu Yönelim Düzeyleri

Özel yetenekli ve üstün zekalı öğrencilerin beyin erozyonu yönelim düzeyleri ile sınıf seviyeleri arasındaki ilişkiyi gösteren ANOVA testi sonuçları Tablo 5.6'da sunulmuştur.

Tablo 5.6: *Özel Yetenekli ve Üstün Zekalı Öğrencilerin Beyin Erozyonu Yönelim Düzeyleri ile Sınıf Seviyeleri Arasındaki İlişkiyi Gösteren ANOVA Testi Sonuçları*

	Sınıf	**N**	**Mean**	**SD**	**SE**	**p**
Beyin Erozyonu Yönelim Düzeyi	9	77	61.7	5.69	0.649	0.162
	10	29	62.2	6.85	1.273	
	11	15	58.9	5.08	1.312	

	Sınıf	N	Mean	SD	SE	p
	12	9	63.6	5.34	1.780	

Tablo 5.6'da ANOVA testi ile dağılımların test edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda özel yetenekli ve üstün zekalı öğrencilerin beyin erozyonu yönelim düzeyleri ile sınıf seviyeleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür (p>.05).

4.1.4 Özel Yetenekli ve Üstün Zekalı Öğrencilerin Eğitim Gördükleri Alan Değişkenine İlişkin Beyin Erozyonu Yönelim Düzeyleri

Özel yetenekli ve üstün zekalı öğrencilerin beyin erozyonu yönelim düzeyleri ile eğitim gördükleri alanlar arasındaki ilişkiyi gösteren ANOVA testi sonuçları Tablo 5.6'da sunulmuştur.

Tablo 5.6:*Özel Yetenekli ve Üstün Zekalı Öğrencilerin Beyin Erozyonu Yönelim Düzeyleri ile Eğitim Gördükleri Alanlar Arasındaki İlişkiyi Gösteren ANOVA Testi Sonuçları*

	Alan	N	Mean	SD	p
Beyin Erozyonu Yönelim Düzeyi	Sanat	26	61.0	6.26	1.227
	Dil	22	60.6	5.69	1.213
	Sözel	24	64.0	5.43	1.108
	Sayısal	58	61.3	5.95	0.781

Tablo 5.6'da ANOVA testi ile dağılımların test edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda özel yetenekli ve üstün zekalı öğrencilerin beyin erozyonu yönelim düzeyleri ile sınıf seviyeleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür (p>.05).

4.1.5 Özel Yetenekli ve Üstün Zekalı Öğrencilerin Eğitim Gördükleri Alan ile Cinsiyet Değişkenine İlişkin Beyin Erozyonu Yönelim Düzeyleri

Özel yetenekli ve üstün zekalı öğrencilerin eğitim gördükleri alan ile cinsiyet değişkenine ilişkin beyin erozyonu yönelim düzeyleri arasındaki ilişkiyi gösteren ANOVA testi sonuçları Tablo 5.7'de sunulmuştur.

Tablo 5.7:*Özel Yetenekli ve Üstün Zekalı Öğrencilerin Eğitim Gördükleri Alan ile Cinsiyet Değişkenine İlişkin Beyin Erozyonu Yönelim Düzeyleri ANOVA Testi Sonuçları*

	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	p
Cinsiyet	21.1	21.1	0.637	0.426
Alan	188.0	62.7	1.896	0.134
Cinsiyet ✻ Alan	294.2	98.1	2.966	0.035

Analiz sonuçları incelendiğinde cinsiyet ile eğitim gördükleri alan arasında p<.05 olduğundan anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. Bu sonuçtan yola çıkarak Post Hoc Çoklu Karşılaştırma Testi uygulanmıştır. Ek-6'de verildiği üzere, dil alanında eğitim gören erkek

öğrencilerin, diğer alanlarda eğitim gören öğrencilere göre beyin erozyonu yönelim düzeylerinde anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir.

. 4.1.6 Özel Yetenekli ve Üstün Zekalı Öğrencilerin Sınıf Seviyeleri ile Cinsiyet Değişkenine İlişkin Beyin Erozyonu Yönelim Düzeyleri

Özel yetenekli ve üstün zekalı öğrencilerin eğitim gördükleri sınıf seviyeleri ile cinsiyet değişkenine ilişkin beyin erozyonu yönelim düzeyleri arasındaki ilişkiyi gösteren ANOVA testi sonuçları Tablo 5.8'de sunulmuştur.

Tablo 5.8: *Özel Yetenekli ve Üstün Zekalı Öğrencilerin Sınıf Seviyeleri ve Cinsiyet Değişkenine İlişkin Beyin Erozyonu Yönelim Düzeyleri ANOVA Testi Sonuçları*

	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	p
Cinsiyet	7.98	7.98	0.241	0.625
Sınıf	0.00			
Cinsiyet ⁎ Sınıf	0.00			

Analiz sonuçları incelendiğinde özel yetenekli ve üstün zekalı öğrencilerin eğitim gördükleri sınıf seviyeleri ile cinsiyet değişkenine ilişkin beyin erozyonu yönelim düzeyleri arasında p>.05 olduğundan anlamlı farklılık olmadığı görülmüştür.

4.2 Nitel Verilerin İstatistiksel Değerlendirilmesi

Bu kısımda ankete katılan özel yetenekli ve üstün zekalı öğrencilere "Sizce ülkemizde beyin göçünü engellemek için yetkili kurumlarca yapılması gerekenler nelerdir?" açık uçlu soru yöneltilmiştir. Bu soruya 101 katılımcı görüşünü belirtmiştir. Alınan görüşler uzman kişi eşliğinde alan araştırması yapan kişilerle birlikte detaylı bir şekilde ele alınarak 7 alanda temalandırılmıştır. Tablo 5.9'da öğrencilerin konu hakkındaki görüşlerinin frekansları verilmiştir.

Tablo 4.2.1.*:Özel Yetenekli ve Üstün Zekalı Öğrencilerin Beyin Göçünü Engellemeye Yönelik Görüşlerinden Alınan Verilerin Frekans Değerleri*

Öğrencilerin Beyin Göçünü Engellemeye Yönelik Görüşleri	Frekans
1. Eğitimin kalitesi arttırılmalı	27
2. Ekonomik şartlar iyileştirilmeli	22
3.Mesleki imkanlar sağlanmalı	21
4. Öğrencilerin gelecek kaygısı azaltılmalı	10
5.Beyin göçü fazla olan ülkelerin sistemleri örnek alınmalı	8
6.Ülkemizdeki kültürel ve sanatsal faaliyetler arttırılmalı	8
7. Ülkemizde ulusal değerlere bağlılık arttırılmalı	5

Yukarıdaki tabloda verilerden görüldüğü üzere özel yetenekli ve üstün zekalı ortaöğretim öğrencilerinin ülkemizde beyin göçünü engellemeye yönelik yetkili kurumlar tarafından yapılması gerekenler konusunda belirttikleri görüşlerin en başında eğitim kalitesinin arttırılması gerektiği düşüncesi ön plana çıkmıştır. Sorulan açık uçlu soruya öğrencilerin verdiği ifadelerin birebir alıntılarından bazıları aşağıda verilmiştir.

K55: *"Ülkede bilimsel, sanatsal faaliyetlere verilen önem arttırılmalı."*

K67: *"Beyin göçünün sebeplerinin arasında ülkedeki geleceğindeki belirsizlik, sunulan şartların hayallerini gerçekleştirmek için yeterli olmaması gibi kaygılar var. Ülkemizdeki bir öğrenci kendi kaygılarının yanında üstüne düşen görevleri yaptığında dahi istediği seviyeye gelemeyeceğini veya kendini geliştiremeyeceğini düşünmeseydi doğduğu, büyüdüğü toprakları terk etmeyi düşünmezdi.*

K81: *"Eğitim şartları, çalışma saatleri, ekonomik durumlar revize edilmeli."*

K98: *"En önemlisi ülkenin bilimsel açıdan gelişmesi olduğunu fark edip bunun için tüm imkanları kullanmak."*

K101: *"Ülkemizin öğrencisine ve onun bilgilerine önem vermesi ve onu daha da geliştirmeye odaklı olması gerekir."*

5.Sonuçlar ve Tartışma

Bu araştırmada Milli Eğitim Bakanlığı tarafından tanısı koyulmuş özel yetenekli ve üstün zekalı ortaöğretim öğrencilerinin beyin erozyonuna yönelim düzeyleri, bu düzeylerin cinsiyet, sınıf seviyesi ve eğitim gördükleri alana göre anlamlı farklılıkları incelenmiş ve öğrencilerde beyin erozyonunu engellemek için yapılması gerekenler ele alınmıştır. Araştırma 2023-2024 eğitim-öğretim yılında Denizli ili Pamukkale ilçesi ve Merkezefendi ilçesine bağlı Bilim ve Sanat Merkezinde öğrenim gören 130 ortaöğretim öğrencisi üzerinde gerçekleştirilerek aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

2018'de yapılan bir araştırmaya göre cinsiyet, yaş, ailenin gelir düzeyi ve ailenin yaşadığı bölge ile tıp fakültesi öğrencilerinin beyin göçüne yönelik algıları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür (Filiz, Karagöz, Karagöz, 2018). Özel yetenekli ve üstün zekalı ortaöğretim öğrencilerinin beyin göçü yönelim düzeylerinin tek yönlü ANOVA testi sonuçlarına göre cinsiyet, eğitim gördüğü alan ve sınıf seviyesine göre anlamlı farklılık göstermediği sonucuna varılmıştır. Bu sonuç Filiz ve arkadaşlarının cinsiyet faktörüne bağlı sonuçları ile paralellik göstermektedir. Buna karşın çalışmamızda çift yönlü ANOVA testi yapılmış ve beyin erozyonunun cinsiyete ilişkin sonuçlarında dil alanında eğitim gören erkek öğrencilerin, diğer alanlarda eğitim gören öğrencilere göre beyin erozyonu yönelim düzeylerinde anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir.

Araştırmamıza katılan ortaöğretim öğrencilerinde cinsiyet, sınıf seviyesi ve eğitim gördüğü alan değişkenlerine ilişkin beyin erozyonu yönelim düzeylerinde anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Bu durumdan yola çıkarak ülkemizde özel yetenekli ve üstün zekalı ortaöğretim öğrencilerinin beyin erozyonuna yönelim düzeylerinin oransal olarak eşit seviyede olduğu ve yaklaşık olarak konu üzerinde aynı paralel düşünceye sahip oldukları sonucuna varılabilir.

Özel yetenekli ve üstün zekalı öğrencilerin beyin erozyonu ile çölleşme düzeyleri genel veri ortalamasına göre öğrencilerin en çok ekonomik istikrarsızlıktan dolayı eğitim-öğretimlerine yurt dışında devam etmek istedikleri gözlenmiştir. Buna göre yurt dışına gitmek isteyen öğrencilerin ülkemizdeki ekonomi politikalarından memnun olmadıkları, sahip olacakları mesleğin maddi karşılığını alamayacaklarını düşündükleri, dolayısıyla emeklerinin hayallerini gerçekleştirebilecek seviyede karşılığını alamayacakları kanısına vardıklarından dolayı eğitimlerine yurt dışında devam etmek istedikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Anketten alınan bulgular incelendiğinde, genel anlamda katılımcıların görüşlerine göre beyin erozyonu ile çölleşmeye bakış açılarında kararsız bir düşünceye hakim oldukları sonucuna varılmıştır. Bu durumda eğitimlerine yurt dışında devam etmek isteyen ülkemiz açısından yüksek potansiyele sahip olan özel yetenekli ve üstün zekalı ortaöğretim öğrencilerinin alınacak önlemlerle beyin göçüne bakış açıları değiştirilerek ülkemizde kalmalarını sağlama imkanı bulunmaktadır. Böylece ülkemizi her yönden gelişmiş milletler seviyesine çıkaracak olan gençlerimizin önünün açılması sağlanabilir.

Araştırmamıza katılan özel yetenekli ve üstün zekalı ortaöğretim öğrencilerinin ülkemizde beyin göçünü engellemek için en çok yetkili kurumlar tarafından eğitim kalitesinin arttırılması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu durum öğrencilerin eğitim gördükleri alanlarda kalitenin yükseltilerek daha nitelikli iş gücüne sahip olarak ülkemiz için faydalı olmak istedikleri anlamına gelmektedir.

Bütün bu sonuçlara bakıldığında genç neslin aslında her yönden yeterli imkanlar sağlanırsa doğup büyüdüğü yerleri terk etmeyip ülkemizde kalmayı tercih edecekleri sonucuna ulaşılabilir.

Ülkemizde özel yetenekli ve üstün zekalı öğrencilere eğitim veren Bilim ve Sanat Merkezleri öğrencilere özel yeteneklerine göre farklı alanlarda eğitim veren Milli Eğitim Bakanlığına bağlı özel eğitim kurumlarıdır. Bu kapsamda öğrenciler normal okullarına devam ettikten sonraki zamanlarında Bilim ve Sanat Merkezlerine gelmektedir. Dolayısıyla hafta içi ve hafta sonu farklı gruplar farklı saatlerde eğitim almakta, genel olarak da öğrenciye göre ders programı ayarlanmakta ve çoğu zaman öğrenciler haftada bir kez kuruma gelmektedir. Bu yüzden proje yapılırken yaşanılan en büyük zorluk kurumdaki bütün ortaöğretim öğrencilerine ulaşamamak olmuştur. Özellikle 12. sınıflarda üniversite sınavı kaygısı yoğun olduğundan çalışmaya dahil edilen 12. sınıf sayısı beklenenin altında kalmıştır. Bu durum anketleri gerek elden gerekse internet üzerinden öğrencilere ulaştırılarak çözülmeye çalışılmıştır. Veriler toplanırken her bir katılımcının ders programına göre müsaitlik durumu dikkate alınmış ve uygulama konusunda ortak bir zaman dilimi seçilmiştir. Uyguladığımız bu hassasiyet sayesinde hedeflenen katılımcı sayısına ulaşılarak projemiz başarılı bir şekilde yürütülmüş ve amacına ulaşmıştır.

6. Öneriler

Proje kapsamında özel yetenekli ve üstün zekalı ortaöğretim öğrencilerinin beyin erozyonu yönelim düzeyleri ölçülmüş ve beyin erozyonunu önlemek için yapılması gerekenler yorumlanmıştır. Bu bağlamda projemizin kapsamı genişletilerek Milli Eğitim Bakanlığına bağlı farklı tür ortaöğretim kurumlarını da kapsayan bir çalışma yapılabilir.

Ülkemizde farklı meslek gruplarından yurt dışında eğitim alan veya mesleğini yurt dışında icra ederek orada yaşayan vatandaşlarımız vardır. Bu kişiler özellikle nitelikli iş gücüne sahip veya eğitim seviyesi yüksek olan kişiler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Projemizde Cumhurbaşkanlığı Kariyer Merkezi ile iletişime geçilerek Milli Eğitim Bakanlığı, üniversiteler vb. kurumlarla birlikte daha önce yurt dışına gitmiş ve dönmüş, hala yurt dışında eğitimine devam eden veya yurt dışında yaşayan vatandaşlarımızla kariyer günleri yapılabilir. Bu kişilerle öğrenciler bir araya getirilerek yurt dışında aldıkları eğitim, çalışma ve yaşam deneyimlerini öğrencilere aktarmaları sağlanabilir. Böylece daha fazla kesime ulaşılarak ülkemizdeki gençler üzerinde beyin göçü konusunda farkındalık oluşturulabilir.

Ayrıca projemizdeki bağımsız değişkenler daha da artırılarak (ekonomik düzey, sosyo-ekonomik düzey, ailenin eğitim seviyesi, ailenin kültürel yapısı, vb.) beyin erozyonu yönelim düzeyleri karşılaştırılabilir. Bu sayede projenin kapsamı ve içeriği genişletilerek daha nitelikli bir çalışma yapılabilir.

7. Kaynakça

Aslan, Yılar, R. , Karaman, H. (2022).Bilim Sanat Merkezlerinde Eğitim Gören Özel Yetenekli Öğrencilerin Okuma Motivasyonlarının İncelenmesi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , 12(1) , E-ISSN: 2149-3871

Babataş, G. (Haziran, 2007). Beyin Göçü ve Türkiye'nin Sosyo-Ekonomik Yapısının Beyin Göçüne Etkisi. Marmara Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu. *Öneri Dergisi,* 7(28) , 263-266

Bakırtaş, T. ve Kandemir O. (Eylül, 2010). Gelişmekte Olan Ülkeler ve Beyin Göçü: Türkiye Örneği. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 18 (3) , 961- 974

Barışık, S. Ve Çetintaş, H. (2004). Beyin Göçü ve Beyin Göçünün Oluşumunda Yüksek Öğrenim, Ar-Ge Faaliyetleri, Çokuluslu Şirketlerin Rolü. Afyon Kocatepe Üniversitesi, İktisat Bölümü, *İ. İ. B. F. Dergisi* , 1(2)

Beyin göçü liseye indi: 2022 Alman Lisesi mezunlarından sadece ikisi Türkiye'de üniversite okumayı tercih etti. (2023). Erişim adresi: https://serbestiyet.com/haberler/beyin-gocu-liseye-indi-2022-alman-lisesi-mezunlarindan-sadece-ikisi-turkiyede-universite-tercih-etti-135364/

Büyüköztürk, Ş. , Kılıç Çakmak, E. , Akgün, Ö. E. , Karadeniz, Ş. , Demirel, F. (2008). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri.* Pegem Akademi Yayınları. ISBN 978-9944-919-28-9

Creswell, J.W.(2017).*Eğitim Araştırmaları Nicel ve Nitel Araştırmanın Planlanması, Yürütülmesi ve Değerlendirilmesi*. Editörler: Cristina Robb, Karen Mason ve Halil Ekşi.(228-337).İstanbul: Eğitim Danışmanlığı ve Araştırma Merkezi

Çolak, H. M. (Aralık, 2022). Beyin Göçü: Ülke Seçimini Etkileyen Faktörler. (Yüksek Lisans Tezi). Sosyal Bilimler Enstitüsü. TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi İşletme Bölümü. Ankara. DOI: 10.21733/ibad.871703.(10):188-201

Düger, S. (Ocak 2015). Beyin Göçü Stratejik İnsan Sermayesi Erozyonu. 46. Ortaöğretim Öğrencileri Araştırma Projeleri Yarışması (Sosyoloji Alanı). Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırmalar Kurumu, Ankara.

Elüstü, H. (Ekim, 2021). Türkiye'den Almanya'ya Beyin Göçüne Sebep Olan Eğitimsel Faktörlere İlişkin Görüşler. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Yönetimi Bilim Dalı

Filiz, M. , Karagöz, M. B., Karagöz, N. (2018). Tıp Fakültesi Öğrencilerinin Beyin Göçüne Yönelik Tutumlarının Değerlendirilmesi. Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, İlkbahar 2022, 14(27) , 679-692. Erişim Adresi: https://dergipark.org.tr/en/pub/ksbd/article/1171838

Güllüpınar, F. (Eylül, 2012). Göç Olgusunun Ekonomi-Politiği ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*. (4)

İyici, D. (Ocak, 2023). *Türkiye'den Beyin Göçü Gerçekleştiren Bireylerin Psikolojik Sağlamlık ve Yaşam Doyumu Düzeyleri Arasındaki İlişkinin Bazı Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi.* (Yüksek lisans tezi). Bursa Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Uluslararası Ekonomi Anabilim Dalı Uluslararası Ekonomi Politikası Programı, Bursa.

Kaçmaz, E. (2022). Tıp Fakültesi Öğrencilerinin Beyin Göçüne Yönelik Tutumları ve İlişkili Faktörler. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Tıp Fakültesi Aile Hekimliği Anabilim Dalı. Samsun.

Karadağ, E.(2010).Eğitim Bilimleri Doktora Tezinde Kullanılan Araştırma Modelleri: Nitelik Düzeyleri ve Analiz Hata Tipleri. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi,16(1),56-57.

Karakaya, İ. (2012). Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Abdurrahman Tanrıöğen (Ed.), Bilimsel Araştırma Yöntemleri. 55-84. Ankara: Anı Yayıncılık.

Kaya, M. (2003). Beyin Göçü/ Erozyonu. *Osmangazi Üniversitesi Teknoloji Araştırma Merkezi. İş, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi* , 5(2).

Kılıç, S. (2014). İstatistiki İfadeyle… . Journal of Mood Disorders. 4 (1): 44-6.

Kurtulmuş, N. (t. y.). Gelişmekte Olan Ülkeler Açısından Stratejik İnsan Sermayesi Kaybı: Beyin Göçü. İ. Ü. İktisat Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü.

Kurtuluş, B. (t. y.). Beyin Göçü: Geçmişte, Günümüzde ve Gelecekte. İ. Ü. İktisat Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü.

Özdemir, A. , İlhan, A. (2021). Beyin göçü: öğrencileri yurt dışı eğitime yönlendiren sebepler bağlamında nitel bir araştırma. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(42), 1159-1186. doi:10.46928/iticusbe.804014 (1181)

Sak, R. , Şahin Sak. İ. T. , Öneren Şendil, Ç. , Nas, E. (2021). Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi* , 4(1). Erişim adresi: https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1456954

Tansel, A. , Güngör, N. D. (2004). Türkiye'den Yurt Dışına Beyin Göçü: Ampirik Bir Uygulama. Orta Doğu Teknik Üniversitesi İktisat Bölümü. ERC Working Paper in Economic 04/02. Erişim adresi: https://erc.metu.edu.tr/en/system/files/menu/series04/0402.pdf

Türkiye İstatistik Kurumu. (Temmuz, 2023). Uluslararası Göç İstatistikleri. Erişim adresi https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Uluslararasi-Goc-Istatistikleri-2022-49457

Ültay, E. , Akyurt, H. , Ültay, N. (2021). Sosyal Bilimlerde Betimsel İçerik Analizi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi ,* 88-201

Vatansever Deviren, N. ve Daşkıran F. (Temmuz, 2014). YurtDışında Eğitim Görüp Geri Dönen Öğretim Elemanlarının Beyin Göçüne Bakışı: *Muğla Sıtkı Koçaman Üniversitesi Örneği. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* , (41) Erişim adresi: https://dergipark.org.tr/tr/pub/dpusbe/issue/4783/65946#article_cite

Yaşar, M.(2014). İstatistiğe Yönelik Tutum Ölçeği: Geçerlilik ve Güvenirlik Çalışması. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* , 36(36), 65-67. Erişim adresi: https://dergipark.org.tr/tr/pub/pauefd/issue/32869/374831#article_cite

Yıldırım, Ç. (2014). Faktör Analizi. TEB. Erişim adresi:https://www.academia.edu/5680238/Fakt%C3%B6r_Analizi

Yıldırım, N.(2011). Okul Müdürlerinin Motivasyonları Üzerine Nitel Bir İnceleme. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*,11(1),71-85. Erişim adresi: https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/16835

Yücel, V. (2022). Türkiye'de Beyin Göçü Olgusunun Analitik Bir İncelemesi. *Sinop Üniversitesi Boyabat İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi e-Dergisi* , 3(2). Erişim adresi:https://boyabatiibfedergisi.sinop.edu.tr/wp-content/uploads/sites/174/2023/01/Boyabat-Iktisadi-ve-Idari-Bilimler-Fakultesi-e-Dergisi-Cilt-2-Sayi-2-01.pdf

MEHMET ÂKİF ERSOY İLE İLGİLİ LİSANSÜSTÜ ÇALIŞMALARDAKİ EĞİLİMLERİN ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

INVESTIGATION OF TRENDS IN POSTGRADUATE RESEARCH ON MEHMET AKİF ERSOY IN TERMS OF VARIOUS VARIABLES

Dr. Ali UZUN
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, TÖMER
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-7921-1534

Prof. Dr. Oğuzhan SEVİM
Atatürk Üniversitesi, Eğitim Fakültesi
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0001-7533-4724

Özet

Mehmet Âkif Ersoy'un Türk toplumunda ve edebiyatında diğer şair ve yazarlara göre ayrı bir yeri ve önemi vardır. Bu durumun böyle olmasında, Mehmet Âkif'in yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin millî marşını yazmış olmasının çok büyük etkisi vardır. Bir halkın millî marşının yazılabilmesi için şairin ya da sanatçısının o milletle her durumda tek vücut olması gerekir. İşte bundan dolayı Cumhuriyet Dönemi'nde hakkında en fazla kitap ve makale yazılan şairlerimizden biri Mehmet Âkif Ersoy'dur. Mehmet Âkif gerek eserleriyle gerek şahsiyetiyle üzerinde en çok araştırma yapılan şair unvanına sahiptir. Türk halkının en buhranlı dönemlerinde kaleme aldığı İstiklal Marşı ile Türk halkına büyük bir mücadele azmi aşılamıştır. Eserlerinde toplumun menfaatlerini öncelikli kılan Mehmet Âkif, sanatını toplum için kullanmıştır. Sanatı gibi kişiliğinden de taviz vermeyen Mehmet Âkif, Türk toplumunun rehberi olmuştur.

Bu çalışmanın amacı Mehmet Âkif Ersoy ile ilgili lisansüstü tezlerdeki eğilimin incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda araştırmada içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın veri kaynağını YÖK Ulusal Tez Merkezi Sistemi'nde "Mehmet Âkif" ismi girilerek yapılan tarama neticesinde ulaşılan 95 lisansüstü tez oluşturmaktadır. Veri toplama sürecini sistematik hâle getirebilmek amacıyla araştırmacılar tarafından Veri Toplama Formu hazırlanmıştır. Bu formda araştırma değişkenleri sütun olarak forma eklenmiş ve veri toplama süreci tamamlandığında bu formdan hareketle analiz işlemlerine başlanmıştır. Araştırmadan elde edilen veriler tematik analize tabi tutulmuş, ulaşılan bulgular frekans ve yüzdelik değerleriyle birlikte tablolar hâlinde ifade edilmiştir. Yapılan bu çalışma ile Mehmet Âkif Ersoy üzerine yapılan lisansüstü tezlerdeki eğilim belirlenerek mevcut durum tespit edilmiş ve bu konuda yapılması planlanan çalışmalara ışık tutması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Âkif Ersoy, lisansüstü araştırmalar, eğilim, içerik analizi.

Abstract

Mehmet Akif Ersoy has a special place and importance in Turkish society and literature compared to other poets and writers. The fact that Mehmet Akif wrote the national anthem of the newly established Republic of Turkey has a great impact on this situation. In order for a people's national anthem to be written, the poet or artist must be united with that nation in

every situation. That's why Mehmet Akif Ersoy is one of the poets about whom most books and articles were written during the Republican Era. Mehmet Akif has the title of the most researched poet, both with his works and his personality. He instilled a great determination to fight in the Turkish people with his National Anthem, which he wrote during the most critical periods of the Turkish people. Mehmet Akif, who prioritized the interests of society in his works, used his art for the society. Mehmet Akif, who did not compromise on his personality as well as his art, became the guide of the Turkish society.

The aim of this study is to examine the trend in graduate theses on Mehmet Akif Ersoy. For this purpose, content analysis technique was used in the study. The data source of the research consists of 95 postgraduate theses obtained as a result of scanning by entering the name "Mehmet Akif" in the YÖK National Thesis Center System. In order to systematize the data collection process, a Data Collection Form was prepared by the researchers. In this form, the research variables were added to the form as columns and when the data collection process was completed, the analysis process was started based on this form. The data obtained from the research were subjected to thematic analysis and the findings were expressed in tables with frequency and percentage values. With this study, the trend in the postgraduate theses on Mehmet Akif Ersoy was determined and the current situation was determined and the studies planned to be carried out on this subject were shed light.

Keywords: Mehmet Akif Ersoy, postgraduate research, trend, content analysis.

GİRİŞ

Mehmet Âkif Ersoy, Osmanlının son dönemine ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu döneme şahitlik etmiş bir mütefekkirdir. Dönemin getirdiği siyasî çalkantıların, Mehmet Âkif Ersoy'un zengin düşünce dünyasının temelini oluşturduğu ifade edilmektedir (Nükte, 2023). Türk milletinin o an içinde bulunduğu dünya görüşü ve devlet millet üzerinde oynanan çeşitli oyunları gözler önüne sermekten hiç çekinmeyen cesur bir fikir adamıdır Âkif. İnandığı değerleri ifade etmekten ve inancını yaşamaktan bir adım dahi geri durmayan Mehmet Âkif, Türk milletinin savaşlardan yorgun düştüğünü ama onun inanç ve azminin galebe çaldığını eserleriyle, vaazlarıyla halka anlatmaktan çekinmeyen bir hatiptir Mehmet Âkif. Yaşantısında her daim inandığı gibi olan Mehmet Âkif toplum nazarında da sözüne ve kalemine saygı duyulan ve değer verilen bir yazar olarak görülmektedir.

Milliyetçi bir kimliğinin yanında muhafazakâr bir düşünür olan Âkif, milletin huzur içinde yaşamasını gaye edinmiş ve bu sebeple sanata oranla toplumsal değerlere daha çok önem vermiştir (Cirhinlioğlu ve Tektaş, 2019). Sanatının temel kaynağı toplum olan Âkif'in eserlerinde mükemmel bir toplum yansıması görülür. Diğer taraftan Âkif'in sanatının mükemmel olması onun Doğu ve Batı uygarlığını muhafazakâr bir kimlikle tanımış olmasından kaynaklanmaktadır (Nazif, 1991). Türk toplumunun düşünce ve edebiyat haytında önemli biri olam Mehmet Âkif hakkında birçok çalışmanın yapılmış olması da gayet tabiidir. Mehmet Âkif Ersoy'un şahsiyetinin yanı sıra edebî kişiliğinin de tezlere konu olduğu görülmektedir.

Bu çalışmanın amacı Mehmet Âkif Ersoy ile ilgili lisansüstü tezlerdeki eğilimin incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda şu araştırma sorularına yanıt aranmıştır:

1. Mehmet Âkif Ersoy üzerine yapılan lisansüstü araştırmaların başlıklarında kullanılan kavramların dağılımı nasıldır?
2. Mehmet Âkif Ersoy üzerine yapılan lisansüstü araştırmalarda ele alınan konuların dağılımı nasıldır?
3. Mehmet Âkif Ersoy üzerine yapılan lisansüstü araştırmalarda kullanılan kaynakların dağılımı nasıldır?

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Araştırmada temel amaç Mehmet Âkif Ersoy ile ilgili yapılan lisansüstü araştırmalar üzerine inceleme yapmaktır. Bu bağlamda Mehmet Âkif Ersoy üzerine yapılan lisansüstü araştırmaların başlıklarında kullanılan kavramların, çalışmalarda ele alınan konuların ve bu araştırmalarda kullanılan kaynakların ayrıntılı bir şekilde işlenmesi önem arz etmektedir. Yapılan çalışmanın amacına ulaşabilmesi için yöntem olarak niteliksel inceleme yöntemlerinden içerik analizi tercih edilmiştir. İçerik analizinin yapıtaşında oluşan olay, birbiriyle benzerlik gösteren olguları belli kavramlar ve temalar doğrultusunda aynı metinde toplamak ve bu metni araştırmacıların kavrayabileceği bir düzende yoruma sunmaktır. İçerik analizinde genel hedef, bir araya getirilen olguları analiz edebilecek kavramlara ve birlikteliklere varmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Araştırmanın temel amacı da göz önünde bulundurulduğunda çalışma için en uygun yöntemin bu olduğuna karar verilmiştir.

Araştırma kapsamının belirlenmesi için öncelikle dâhil etme/çıkarma kriterleri belirlenmiştir. Bu kriterlere göre Türkiye'deki üniversitelerde yapılmış, Mehmet Âkif konusunu ele alan ve tam içeriğine ulaşılabilen çalışmaların incelenmesi planlanmıştır.

Veri Kaynağı

Araştırmanın verilerini, YÖK Ulusal Tez Merkezi (YÖKTEZ) veri tabanına kayıtlı 1985-2024 yıllarını kapsayan Mehmet Âkif Ersoy konusunda yayınlanmış 95 tez oluşturmaktadır. Bu araştırmaların türlerine bakıldığında Tablo 1'deki bulgulara ulaşılmıştır.

Tablo 1. Araştırmaların Türe Göre Dağılımı

Sıra	Tür	*f*	%
1.	Yüksek Lisans	86	90,5
2.	Doktora	8	8,4
3.	Sanatta Yeterlik	1	1,1
	Toplam	95	100

Tablo 1 incelendiğinde Mehmet Âkif ile ilgili lisansüstü araştırmaların çok büyük bir kısmının yüksek lisans (%90,5), az bir kısmının ise doktora (%8,4) ve sanatta yeterlilik (%1,1) türlerinde olduğu görülmektedir.

Mehmet Âkif ile ilgili yapılan lisansüstü çalışmaların yayınlandıkları üniversitelere göre dağılımına bakılmış ve elde edilen bulgular Tablo 2'de sunulmuştur:

Tablo 2. Araştırmaların Üniversitelere Göre Dağılımı

Sıra	**Üniversite**	***f***	**%**
1.	Marmara	11	11,6
2.	Sakarya	6	6,3
3.	İnönü	5	5,3
4.	Erciyes	5	5,3
5.	Atatürk	5	5,3
6.	Fırat	4	4,2
7.	Fatih Sultan Mehmet Vakıf	4	4,2
8.	Ankara	4	4,2
9.	Selçuk	3	3,2
10.	İstanbul	3	3,2
11.	Yıldırım Beyazıt	2	2,1
12.	Karabük	2	2,1
13.	Gaziantep	2	2,1
14.	Gazi	2	2,1
15.	Ege	2	2,1
16.	Bursa Uludağ	2	2,1
17.	Zonguldak Bülent Ecevit	1	1,1
18.	Yüzüncü Yıl	1	1,1
19.	Uşak	1	1,1
20.	Uludağ	1	1,1
21.	Trakya	1	1,1
22.	Sinop	1	1,1
23.	Recep Tayyip Erdoğan	1	1,1
24.	Ondokuz Mayıs	1	1,1
25.	Niğde Ömer Halisdemir	1	1,1
26.	Niğde	1	1,1
27.	Nevşehir Hacı Bektaş Veli	1	1,1
28.	Necmettin Erbakan	1	1,1
29.	Mehmet Âkif Ersoy	1	1,1
30.	Manisa Celal Bayar	1	1,1
31.	Kocaeli	1	1,1
32.	Kırklareli	1	1,1
33.	Kahramanmaraş Sütçü İmam	1	1,1
34.	İstanbul Şehir	1	1,1

35.	İstanbul Sabahattin Zaim	1	1,1
36.	İstanbul Medeniyet	1	1,1
37.	İstanbul Arel	1	1,1
38.	İbni Haldun	1	1,1
39.	Harran	1	1,1
40.	Haliç	1	1,1
41.	Gaziosmanpaşa	1	1,1
42.	Fatih	1	1,1
43.	Dokuz Eylül	1	1,1
44.	Dicle	1	1,1
45.	Çanakkale Onsekiz Mart	1	1,1
46.	Boğaziçi	1	1,1
47.	Bandırma Onyedi Eylül	1	1,1
48.	Balıkesir	1	1,1
49.	Ağrı İbrahim Çeçen	1	1,1
	Toplam	95	100,0

Tablo 2 incelendiğinde Mehmet Âkif ile ilgili 49 farklı üniversitede araştırma yapıldığı, bunlar içerisinde en çok tezin yayımlandığı üniversitenin ise sırasıyla Marmara (%11,6), Sakarya (%6,3), İnönü (%5,3), Erciyes (%5,3) ve Atatürk (%5,3) üniversiteleri olduğu anlaşılmaktadır.

Mehmet Âkif ile ilgili yapılan lisansüstü çalışmaların yıllara ve 5 yıllık dilimlere göre dağılımına da bakılmış ve elde edilen bulgular Tablo 3'te sunulmuştur:

Tablo 3. Araştırmaların Yıllara Göre Dağılımı

Dönem	**Yıl**	***f***	**Toplam**
2020-2024	2024	4	26
	2023	7	
	2022	4	
	2021	5	
	2020	6	
2015-2019	2019	10	20
	2018	1	
	2017	2	
	2016	4	
	2015	3	
2010-2014	2014	4	21
	2013	5	
	2012	1	
	2011	4	

	2010	7	
2005-2009	2009	3	10
	2008	2	
	2007	3	
	2006	1	
	2005	1	
1998-2003	2003	1	8
	2002	2	
	2000	1	
	1999	3	
	1998	1	
1990-1197	1997	1	7
	1996	1	
	1995	3	
	1994	1	
	1990	1	
1985-1989	1989	1	3
	1988	1	
	1985	1	

Çalışmaların yıllara göre dağılımına bakıldığında Mehmet Âkif ile ilgili en fazla çalışmanın yapıldığı yılların sırasıyla 2019, 2023 ve 2010 yılları olduğu, yapılan çalışmaların çok büyük bir kısmının 2010 ve sonrasına ait olduğu belirlenmiştir.

Verilerin Toplanması Analizi

Araştırmada incelenen lisansüstü tezler YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından araştırılmış olup anahtar kavram seçiminde "Mehmet Âkif" ifadesi kullanılmıştır. Çalışma verilerinin toplanması için araştırmacılar tarafından hazırlanan "Veri Toplama Formu" hazırlanmıştır. Bu formda araştırmaların tez numaraları, yazar bilgileri, başlıkları, yılları, yayımlandıkları üniversiteler, araştırma türleri, araştırmalarda ele alınan konular, başlıklarda kullanılan kavramlar, araştırmalarda kullanılan kaynaklar ve tez merkezinde belirtilen konu alanları alt başlık olarak çalışılmıştır.

Araştırmanın verileri doküman incelemesi tekniği kullanılarak elde edilmiştir. Bu tekniğin kullanılma nedeni ise yazıya dökülmüş kaynakların içeriğini özenle ve sistemli olarak çözümlemek için tercih edilen niteliksel araştırma tekniği olmasıdır. Doküman incelemesi, baskıya dökülmüş ya da sanal ortamlarda bulunan çalışmaları araştırmak ve değerlendirmek için kullanılan bir tekniktir.

Çalışmada öncelikle doküman incelemesi tekniğiyle Ulusal Tez Merkezindeki detaylı tarama menüsünden izinli tezler, Mehmet Âkif anahtar kavramıyla 1985-2024 yılları arasında taranmış, toplam 95 teze ulaşılmıştır. Bu tezlerden incelenmek tamamı araştırmaya dâhil

edilmiştir. Daha sonra tezler sınıflandırılarak tek tek ele alınıp incelenmiştir. Formda her bir sütunda elde edilen bilgiler sıralanarak frekans değerleri çıkarılmış ve tablolarla ifade edilmeye çalışılmıştır.

BULGULAR

Birinci Araştırma Sorusuna İlişkin Elde Edilen Bulgular

Mehmet Âkif Ersoy ile ilgili yapılan lisansüstü araştırmalarda öncelikle tezlerde kullanılan başlıklara odaklanılmış, başlıklardaki kavramlar analiz edilerek Tablo 4'teki verilere ulaşılmıştır.

Tablo 4. Araştırma Başlıklarında Kullanılan Kavramlar

Sıra	Kavram	*f*	%
1.	Mehmet Âkif Ersoy	59	16,81
2.	Safahat	31	8,83
3.	Mehmet Âkif Ersoy'un Şiirleri	27	7,69
4.	İnceleme	15	4,27
5.	Değerler Eğitimi	12	3,42
6.	Realizm	3	0,85
7.	Görüş	3	0,85
8.	Karşılaştırma	3	0,85
9.	Mehmet Âkif Ersoy'un Eserleri	3	0,85
10.	Tevfik Fikret	3	0,85
11.	Ahlak Anlayışı	3	0,85
12.	Dil	2	0,57
13.	Dil Bilgisi	2	0,57
14.	Din Eğitimi	2	0,57
15.	Dizin	2	0,57
16.	Eğitim Anlayışı	2	0,57
17.	Kur'an Yorumu	2	0,57
18.	Millî Mücadele	2	0,57
19.	Milliyetçilik Anlayışı	2	0,57
20.	Nazım Hikmet'in Şiirleri	2	0,57
21.	Süleymâniye Kürsüsü'nde	2	0,57
22.	Tevfik Fikret Şiirleri	2	0,57
	Toplam	351	100

Araştırmalarda kullanılan başlıklar üzerine yapılan bu incelemede tez başlıklarında 189 farklı kavramın kullanıldığı, bu farklı kavramların tekrar etme sayılarının toplamının ise 351 olduğu belirlenmiştir. Tablo 4'te görüldüğü üzere tez başlıklarında en çok kullanılan kavramların sırasıyla Mehmet Âkif Ersoy (%16,81), Safahat (%8,83), Mehmet Âkif Ersoy'un Şiirleri (%7,69), inceleme (%4,27) ve değerler eğitimi (%3,42) olduğu anlaşılmaktadır.

İkinci Araştırma Sorusuna İlişkin Elde Edilen Bulgular

Araştırma kapsamında incelenen lisansüstü araştırmalar, çalışmalarda ele alınan konu açısından da incelenmiş ve elde edilen veriler Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5. Araştırmalarda Ele Alınan Konuların Dağılımı

	Konu	*f*	*%*
Mehmet Âkif' in düşünce dünyası üzerine yapılan çalışmalar (f: 28; %29,5)	Dinî konulara bakışı	7	7,37
	Eğitime bakışı	6	6,32
	Siyasi konulara bakışı	5	5,26
	Sanata bakışı	3	3,16
	Hakkında yazılanlar	2	2,11
	Dinî ve toplumsal konulara bakışı	2	2,11
	Toplumsal konulara bakışı	1	1,05
	Siyasi ve dinî konulara bakışı	1	1,05
	Hayatını anlatan çalışmalar	1	1,05
Mehmet Âkif' in eserleri üzerine yapılan çalışmalar (f: 67; %70,5)	Eserlerinin edebî açıdan incelenmesi	21	22,11
	Eserlerinin toplumsal meseleler açısından incelenmesi	17	17,89
	Eserlerinin dil bilimsel açıdan incelenmesi	9	9,47
	Eserlerinin ahlaki değerler açısından incelenmesi	8	8,42
	Eserlerinin dinî açıdan incelenmesi	7	7,37
	Eserlerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi	4	4,21
	Eserlerindeki eğitim anlayışının incelenmesi	1	1,05
	Toplam	**95**	**100**

Tablo 5 incelendiğinde Mehmet Âkif Ersoy üzerine yapılan lisansüstü araştırmaların çok büyük bir kısmında Mehmet Âkif'in eserlerinin konu edildiği (f: 67; %70,5), geriye kalan kısımda (f: 28; %29,5) ise Mehmet Âkif Ersoy'un sanata, toplumsal meselelere, dine vb. konulardaki düşünceleri üzerine yapılan çalışmaların oluşturduğu anlaşılmaktadır. Mehmet Âkif'in eserlerinin konu edildiği çalışmalara bakıldığında bunlar içerisinde en çok frekans değerine sahip olanların sırasıyla eserlerinin edebî açıdan incelenmesi (%22,11), eserlerinin toplumsal meseleler açısından incelenmesi (%17,89) ve eserlerinin dil bilimsel açıdan incelenmesi (%9,47) olduğu görülmektedir. Mehmet Âkif Ersoy'un farklı konulardaki düşünceleri üzerine yapılan çalışmalara bakıldığında ise bunlar içerisinde en çok frekans değerine sahip olanların sırasıyla dinî konulara bakışı (%7,37), eğitime bakışı (%6,32) ve siyasi konulara bakışı (%5,26) olduğu anlaşılmaktadır.

Mehmet Âkif Ersoy üzerine yapılan lisansüstü araştırmalar konu açısından incelenirken aynı zamanda YÖK Tez Merkezinde belirtilen konu alanlarına da bakılmış ve elde eidlen bulgular Tablo 6'da gösterilmiştir:

Tablo 6. YÖK Tez Mekerzindeki Konu Alanı Dağılımı

Sıra	Alan	*f*	%
1.	Türk Dili ve Edebiyatı	37	38,95
2.	Din	25	26,32
3.	Eğitim ve Öğretim	11	11,58
4.	Sosyoloji	7	7,37
5.	Dilbilim	4	4,21
6.	Siyasal Bilimler	3	3,16
7.	Felsefe	2	2,11
8.	Karşılaştırmalı Edebiyat	2	2,11
9.	Biyografi	1	1,05
10.	Halk Bilimi	1	1,05
11.	Müzik	1	1,05
12.	Tarih	1	1,05
	Toplam	95	100

Tablo 6'da Mehmet Âkif Ersoy ile ilgili çalışmaların YÖK Ulusal Tez Merkezindeki konu alanlarına dağılımına bakıldığında yapılan araştırmaların çok büyük bir kısmının Türk Dili ve Edebiyatı konusunda olduğu, bunu sırasıyla Din ile Eğitim ve Öğretim konularının takip ettiği anlaşılmaktadır. Tablo 6 incelendiğinde Mehmet Âkif Ersoy üzerine yapılan lisansüstü araştırmaların çok farklı konu alanlarına dağıldığı görülmektedir.

Üçüncü Araştırma Sorusuna İlişkin Elde Edilen Bulgular

Çalışma kapsamında incelenen lisansüstü tezlerde araştırmacıların Mehmet Âkif Ersoy ile ilgili inceleme yaparken kullandıkları kaynaklara da bakılmış ve elde edilen bulgular Tablo 7'de gösterilmiştir.

Tablo 7. Araştırmalarda Kullanılan Kaynakların Dağılımı

Sıra	İncelenen Materyal	*F*	*%*
1.	Eserlerinden Örnekler	38	40
2.	Safahat ve İlgili Çalışmalar	32	33,7
3.	Şiirleri	13	13,7
4.	İlgili Alan Yazını İncelemesi	3	3,2
5.	Vaaz ve Hutbeleri	2	2,1
6.	Süleymaniye Kürsüsünde	2	2,1
7.	Asım	2	2,1
8.	Gölgeler Adlı Şiir Kitabı	1	1,1
9.	Fatih Kürsüsünde	1	1,1
10.	Arnavut Aydınlarının Yazıları	1	1,1
	Toplam	95	100

Tablo 7 incelendiğinde araştırmacıların Mehmet Âkif Ersoy ile ilgili inceleme yaparken en çok başvurdukları kaynakların sırasıyla Mehmet Âkif'in eserlerinden örnekler (%40), Safahat (%33,7) ve ilgili çalışmalar ve Mehmet Âkif'in şiirleri (%13,7) olduğu anlaşılmaktadır. Tablo 7'ye bakıldığında araştırmacıların Mehmet Âkif ile ilgili çalışma yaparken başvurdukları diğer kaynakların sırasıyla ilgili alan yazını incelemesi, vaaz ve hutbeleri, Süleymaniye Kürsüsünde, Asım, Gölgeler adlı şiir kitabı, Fatih Kürsüsünde ve Arnavut aydınlarının yazıları olduğu görülmektedir.

SONUÇ

Araştırmadan elde edilen bulgulardan hareketle şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Araştırma başlıklarında kullanılan kavramlar incelenmiş ve başlıklarda en çok kullanılan kavramların Mehmet Âkif Ersoy, Safahat ve Mehmet Âkif Ersoy'un şiirleri olduğu tespit edilmiştir. Araştırma kapsamında incelenen çalışmaların doğrudan Mehmet Âkif ile ilgili olduğu göz önünde bulundurulduğunda bu kavramların diğer kavramlara göre sıklıkla tekrar etmesi beklenen bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Birinci dereceden önemli görülen bu kavramların yanı sıra değerler eğitimi, millî mücadele, milliyetçilik anlayışı vb. kavramların araştırma başlıklarında az da olsa kullanılması, araştırmalarda eğitsel ve ideolojik boyutlara da yer verildiğini göstermektedir. Araştırma başlıklarının çözümlenmesinden elde edilen bulgular genel olarak değerlendirildiğinde ise lisansüstü araştırmalarda Mehmet Âkif Ersoy'un edebî ve düşünsel yönüne odaklanıldığına işaret etmektedir.

Araştırma kapsamında analiz edilen lisansüstü tezlerde ele alınan konular ayrıntılı bir şekilde incelenmiş ve yapılan çalışmaların Mehmet Âkif'in düşünce dünyası ve onun eserleri üzerine yoğunlaştığı belirlenmiştir. Mehmet Âkif'in düşünsel yönü hakkında yapılan araştırmalara bakıldığında bunların çoğunlukla dinî ve eğitim konularına odaklandığı, sanatsal ve toplumsal yönünün daha az incelendiği görülmektedir. Mehmet Âkif'in eserleri üzerine yapılan araştırmalara bakıldığında ise bu çalışmalarda özellikle Mehmet Âkif'in eserlerinin edebî ve toplumsal meseleler açısından ele alındığı anlaşılmaktadır. Konuyla ilgili elde edilen bulgular genel olarak değerlendiridiğinde ise Mehmet Âkif ve eserleri üzerine yapılan akademik çalışmaların belirli temalar etrafında yoğunlaştığı ve bazı alanların daha az çalışıldığı söylenebilir.

Araştırmada incelenen lisansüstü tezlerin YÖK Tez Mekerzindeki konu alanı dağılımına da bakılmış, araştırmaların büyük kısmının edebiyat ve din üzerine yoğunlaştığı; eğitim ve öğretimin önemli bir araştırma alanı olarak yer almasına rağmen yine de edebiyat ve dinin gerisinde kaldığı tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular yorumlandığında Mehmet Âkif ile ilgili siyasal bilimler, felsefe, sosyoloji gibi alanlarda daha fazla çalışmaya ihtiyaç duyulduğu; müzik, tarih, halk bilimi ve biyografi gibi alanlarda Mehmet Âkif'in etkisinin yeterince araştırılmadığı; Mehmet Âkif'in farklı yazarlara veya edebî akımlara etkisini inceleyen karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarının ise artırılabileceği anlaşılmaktadır. Tüm bu bulgular genel olarak değerlendiridiğinde ise Mehmet Âkif üzerine yapılan akademik çalışmaların

daha çok edebiyat ve din merkezli olduğu, diğer sosyal bilimler ve sanat alanlarında ise yeni araştırmalara ihtiyaç olduğu anlaşılmaktadır.

Araştırmada lisansüstü tezlerde kullanılan kaynakların dağılımına da bakılmış ve bunların büyük kısmının doğrudan Mehmet Âkif'in eserlerine dayandığı belirlenmiştir. Mehmet Âkif'in eserlerinden ise özellikle Safahat ve eserlerinden örnekler üzerine yoğunlaşıldığı ancak Mehmet Âkif'in hitabeti (vaazlar, hutbeler) ve düşünsel yönüyle ilgili kaynakların daha az incelendiği belirlenmiştir. Edebiyat dışındaki sosyal ve politik yazıları, özellikle Arnavut aydınlarının yazıları gibi metinler sınırlı düzeyde değerlendirilmiştir.

KAYNAKÇA

Cirhinlioğlu, Z. ve Tektaş, M. (2019). "Mehmet Akif Ersoy'un şiirlerinde sosyolojik temalar." *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7*(1), 99- 109.

Nazif, S. (1991). *Mehmed Âkif*. İstanbul: İz Yayıncılık.

Nükte, S. (2023). Mehmet Âkif Ersoy'un muhafazakârlığa yönelik temel fikirleri. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (44), 629-658. https://doi.org/10.14520/adyusbd.1233686

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (9. baskı). Seçkin Yayınevi.

TÜRKÇEYİ YABANCI DİL OLARAK ÖĞRENEN ULUSLARARASI ÖĞRENCİLERİN TÜRKÇE ÖĞRENME KAYGILARININ ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

AN INVESTIGATION OF THE TURKISH LEARNING ANXIETY OF INTERNATIONAL STUDENTS LEARNING TURKISH AS A FOREIGN LANGUAGE IN TERMS OF VARIOUS VARIABLES

Prof. Dr. Oğuzhan SEVİM
Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bilim Dalı
Erzurum
ORCID NO: https://orcid.org/0000-0001-7533-4724

Dr. Ali UZUN
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, TÖMER
Kahramanmaraş
ORCID NO: https://orcid.org/0000-0002-7921-1534

ÖZET

Bu çalışmanın amacı Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen uluslararası öğrencilerin Türkçe öğrenme kaygılarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden biri olan tarama yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 2022-2024 öğretim yılları arası Atatürk Üniversitesi TÖMER ile Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi TÖMER'de öğrenim gören en az A2 düzeyindeki 167 uluslararası öğrenci oluşturmaktadır. Araştırma verilerinin elde edilmesinde Sevim (2022) tarafından geliştirilen Yabancıların Türkçe Öğrenme Kaygıları Ölçeği kullanılmıştır. Güvenirlik ve geçerlik çalışmaları yapılmış bu ölçek, 22 maddeden oluşan dört faktörlü bir yapıya sahiptir. Elde edilen veriler SPSS programına girilerek hem basit hem de kestirimsel istatistik tekniklerinden yararlanılarak çözümlenmiştir. Araştırmanın sonunda öğrencilerin Türkçe öğrenme kaygıları farklı değişkenler açısından incelenerek yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi, Türkçe öğrenme kaygısı, uluslararası öğrenciler.

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the anxiety of learning Turkish among international students who learn it as a foreign language from the perspective of various variables. For this purpose, the survey method, one of the beautiful research methods, was used in the research. The study program of the research consists of 167 international students at least at the A2 level who were collected at Atatürk University TÖMER and Kahramanmaraş Sütçü İmam University TÖMER between the 2022-2024 academic years. The Learning Anxiety Scale of Foreigners separated by Sevim (2022) was used to obtain the research data. This scale, which has been tested for reliability in current studies, has a four-factor structure consisting of 22 items. The obtained data were analyzed using both simple and inferential statistical techniques using SPSS. Throughout the research process, Turkish learning anxiety was examined and interpreted from the perspective of different variables.

Keywords: Teaching Turkish as a foreign language, Turkish learning anxiety, international students.

GİRİŞ

Yabancı bir dil öğrenimi kişilerin birtakım ihtiyaçlarından doğan bir gereklilik olarak görülebilir. Yabancı dil öğrenme sürecinde birey dilin dört temel becerilerini (okuma-anlama, konuşma, dinleme ve yazma) birlikte kazandığı zaman amaçladığı hedefe ulaşabilir. Bu hedef için de yabancı dil öğrenicisinin hedef dili öğrenme sırasında o dile karşı istekliliğinin yüksek kaygısının ise düşük seviyede olamsı gerekir (Karakuş-Tayşi, 2018). Bu bakımdan yabancı bir dil öğrenicisi olmak isteyenlerin öncelikle temel hazırbulunuşluklarının istendik seviyede olması beklenir. Yabancı dil öğrenme sürecinde dil öğrenimini etkileyen olumlu ya da olumsuz birçok etmen bulunduğunu söylemek mümkündür. Yabancı dil öğrenimini olumlu yönde etkileyen faktörler bireylerin hedef dilde gelişmelerini sağlarken, olumsuz yönde etkileyen faktörler bu süreci sekteye uğratmakta ve bu sürece zarar vermektedir. Yabancı dil öğrenimini motivasyon, kaygı, yaş, öğrenme ortamı, öğrenme yöntemleri, bilinen diller ve geçmiş dil öğrenme yaşantıları, zaman ve harcanan çaba, kültürel faktörler, dil öğrenme arzusu ve gereksinimi gibi birçok durum olumlu veya olumsuz olarak etkilemektedir (Cook & Artino, 2016; Demirel, 2014; Dörnyei, 2020; Gardner, 1985; Güzel & Barın, 2013). Özellikle kişiler, yabancı bir dili konuşurken birtakım kaygılar yaşayabilmekte ve bu nedenle hedef dilde iletişim kurmak istememektedirler. Her yabancı dil öğreniminde olduğu gibi Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenlerde de bazı kaygı durumlarının olduğu görülür. Yabancı dil olarak Türkçe öğrenenlerin kaygı durumları bulundukları ortam, kültür, çevre gibi birçok faktöre bağlı olarak değişkenlik gösterebilmektedir. Bunun yanında Türkçeyi akademik olarak öğrenelerde kaygı durumları Türkçe öğrenme düzeylerine göre değişkenlik göstermektedir. Türkçenin yabancı dil olarak öğrenme sürecinde dört temel dil becerisinin hepsinde farklı düzeylerde kaygı yaşayan öğreniciler olmaktadır (Altunkaya, 2017). Türkçenin dil becerilerinde farklı düzeyde görülen bu kaygı özellikle üretimsel dil beceri olan konuşma ve yazmada daha da belirgin ve yoğun olarak görülmektedir (Aydın & Zengin, 2008; İşcan & Karagöz, 2016).

Bu çalışmanın amacı Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen uluslararası öğrencilerin Türkçe öğrenme kaygılarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda şu araştırma sorularına yanıt aranmıştır:

1. Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen uluslararası öğrencilerin Türkçe öğrenme kaygıları ne düzeydedir?
2. Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen uluslararası öğrencilerin ortalama Türkçe öğrenme kaygı puanları arasında cinsiyet açısından anlamlı fark var mıdır?
3. Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen uluslararası öğrencilerin ortalama Türkçe öğrenme kaygı puanları arasında ana dili açısından anlamlı fark var mıdır?
4. Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen uluslararası öğrencilerin ortalama Türkçe öğrenme kaygı puanları arasında bilinen yabancı dil sayısı açısından anlamlı fark var mıdır?
5. Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen uluslararası öğrencilerin ortalama Türkçe öğrenme kaygı puanları arasında dil seviyesi açısından anlamlı fark var mıdır?

YÖNTEM

Araştırma Deseni

Bu araştırmada Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen uluslararası öğrencilerin Türkçe öğrenme kaygıları çeşitli değişkenler açısından incelenmeye çalışılmıştır. Araştırma, öğrencilerin kaygı durumlarına herhangi bir müdahalede bulunmadan bu konudaki mevcut durumlarını ortaya koymayı amaçladığından betimsel nitelikli bir araştırmadır (Karasar, 2006). Betimsel çalısmalarda, mevcut durum ortaya konmaya çalışılır ve bu durumun geçmişteki olaylarla ilişkileri de göz önüne alınarak olaylar arasındaki etkileşimler açıklanır (Kaptan, 1998). Araştırmanın amacı doğrultusunda çalışmada nicel araştırma yöntemlerinden biri olan tarama kullanılmıştır (Büyüköztürk vd., 2008).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2022-2024 öğretim yılları arası Atatürk Üniversitesi TÖMER ile Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi TÖMER'de öğrenim gören en az A2 düzeyindeki 167 uluslararası öğrenci oluşturmaktadır. Çalışma grubu oluşturulurken katılımcılar gönüllülük esasına dayalı katılım göstermek isteyenler arasından alınmıştır. Çalışma grubuna ilişkin bilgiler Tablo 1'de verilmiştir:

Tablo 1. Çalışma Grubunun Demografik Yapısı

Değişkenler		***f***
Cinsiyet	Kız	68
	Erkek	99
Ana Dili	Rusça	62
	Arapça	71
	İngilizce	34
Bilinen Yabancı Dil Sayısı	Bir yabancı dil bilen	58
	İki yabancı dil bilen	86
	Üç yabancı dil bilen	12
	Dört yabancı dil bilen	11
Dil Seviyesi	B1	102
	B2	54
	C1	11

Öğrencilere uygulanan ölçekte araştırmanın bulgularını etkileyen, bilgileri tam olarak doldurmayan öğrenciler değerlendirilmeye alınmamıştır. Değerlendirmeye alınmayan öğrencilerin sayısı 8 olup geri kalan 167 öğrencinin bilgileri değerlendirmeye alınmıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmanın verileri Sevim (2019) tarafından geliştirilen Yabancıların Türkçe Öğrenme Kaygıları Ölçeği kullanılmıştır. Üç faktörlü bir yapıya sahip olan ölçek 22 maddeden oluşmaktadır. Sevim (2019) tarafından yapılan güvenirlik analizlerinde Cronbach alfa

katsayısına bakılmış ve 0,90 düzeyinde bir değere sahip olduğu görülmüştür. Bu değer, ölçeğin yüksek düzeyde güvenirliğe sahip olduğuna işaret etmektedir. İlgili boyutlarda kümelenen maddelerin içeriğine bakılarak birinci boyuta "ders süreci", ikinci boyuta "gündelik hayat", üçüncü boyuta ise "anlama-anlatma süreci isimleri verilmiştir.

Likert tipi bir ölçek olan Yabancıların Türkçe Öğrenme Kaygıları Ölçeği'nden alınabilecek en yüksek puan 110 iken en düşün puan 22'dir. Ölçekten alınan yüksek puanlar yüksek düzeyde kaygıya; düşük puanlar ise düşük düzeyde kaygıya işaret etmektedir. Öğrencilerin aldıkları puan 75'ten büyük ise yüksek düzeyde kaygı, 58-75 arasında ise orta düzeyde kaygı ve 40'tan küçük ise düşük düzeyde kaygı olarak değerlendirilir. Maddelerin tamamı kaygı ifadelerinden oluştuğundan ölçek, tersten kodlanması gereken madde içermemektedir.

Likert tipi ölçekte öğrencilerin verilen ifadelere '(1) Hiç katılmıyorum, (2) Çok az katılmıyorum, (3) Kararsızım, (4) Büyük Ölçüde katılıyorum, (5) Tamamen katılıyorum' şeklinde cevap vererek her durum için kendilerine en uygun olanı işaretlemeleri istenmiştir.

Araştırmadan elde edilen verilerin analizinde kestirimsel istetiştik tekniklerinden olan bağımsız örneklemlerde t testi ile bağımsız örneklemlerde Oneway Anova testi kullanılmıştır.

BULGULAR

"Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen uluslararası öğrencilerin Türkçe öğrenme kaygıları ne düzeydedir?" araştırma sorusuna ilişkin elde edilen bulgular

Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen uluslararası öğrencilerin Türkçe öğrenme kaygılarını tespit edebilmek amacıyla Sevim (2019) tarafından geliştirilen ölçek, 167 öğrenciye uygulanmış, elde edilen veriler betimsel istatistik tekniği kullanılarak Tablo 2'de gösterilmiştir:

Tablo 2. Türkçe Öğrenme Kaygısına İlişkin Betimsel Bulgular

	N	En düşük	En yüksek	$\bar{X}$
Türkçe Öğrenme Kaygısı	167	32	106	68,77

Tablo 2 incelendiğinde Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen uluslararası öğrencilere uygulanan ölçekten alınan en düşük ortalama puan 32 iken en yüksek ortalama puan ise 106 olduğu anlaşılmaktadır. Öğrencilerin ortalama Türkçe öğrenme kaygı puanlarına bakıldığında ise 68,7 olduğu görülmektedir.

Ölçekten alınabilecek en düşük ve en yüksek puanlar ile ölçeğin 5'li Likert tipi bir ölçek olduğu göz önünde bulundurularak Tablo 3'te görülen puan aralıkları hesaplanarak öğrencilerin Türkçe öğrenme kaygılarının hangi düzeyde olduğu hesaplanmaya çalışılmıştır:

Tablo 3. Ölçeğe İlişkin Puan Aralıkları

Düzey	**Puan Aralığı**
Çok düşük kaygı	22 - 39
Düşük kaygı	40 - 57

Orta düzeyde kaygı	58 - 75
Yüksek kaygı	76 - 93
Çok yüksek kaygı	94 - 110

Tablo 3'e bakıldığında Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen uluslararası öğrencilerin ortalama Türkçe öğrenme kaygı puanlarının 68,77 olduğu görülmektedir. Tablo 3'teki puan aralıkları göz önünde bulundurulduğunda öğrencilere ait bu ortalama puanın orta düzeyde bir kaygıya işaret ettiği anlaşılmaktadır.

"Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen uluslararası öğrencilerin ortalama Türkçe öğrenme kaygı puanları arasında cinsiyet açısından anlamlı fark var mıdır?" araştırma sorusuna ilişkin elde edilen bulgular

Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen uluslararası öğrencilerin ortalama kaygı puanları arasında cinsiyet açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark olup olmadığının tespit edilebilmesi amacıyla veri setine bağımsız örneklemlerde t testi uygulanmış ve elde edilen bulgular Tablo 4'te sunulmuştur:

Tablo 4. Katılımcıların Türkçe Öğrenme Kaygılarının Cinsiyet Değişkenine Göre Karşılaştırılması

	N	X̄	SD	t	P
Kız	68	66,25	14,545	-1,908	,058
Erkek	99	70,51	13,891		

Tablo 4 incelendiğinde Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen uluslararası öğrencilerin Türkçe öğrenme kaygılarına ilişkin ortalama puanları arasında cinsiyet açısından anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir (t=-1,908; p=,44> .058). Diğer bir ifadeyle kız ve erkek katılımcıların Türkçe öğrenme kaygılarına yönelik ortalama puanları birbirine yakındır. Fakat her ne kadar cinsiyet açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farka ulaşılamasa da erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha yüksek kaygıya sahip oldukları anlaşılmaktadır.

"Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen uluslararası öğrencilerin ortalama Türkçe öğrenme kaygı puanları arasında ana dili açısından anlamlı fark var mıdır?" araştırma sorusuna ilişkin elde edilen bulgular

Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen uluslararası öğrencilerin ortalama kaygı puanları arasında ana dili değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark olup olmadığının tespit edilebilmesi amacıyla veri setine Oneway Anova testi uygulanmış ve elde edilen bulgular Tablo 5'te sunulmuştur:

Tablo 5. Katılımcıların Türkçe Öğrenme Kaygılarının Ana Dili Değişkenine Göre Karşılaştırılması

	N	X̄	SD	F	p
Rusça	62	68,66	12,894	2.814	,063
Arapça	71	66,58	15,488		

İngilizce	34	73,56	13,210

Tablo 5 incelendiğinde katılımcıların Türkçe öğrenme kaygılarına ilişkin ortalama puanlarının ana dili değişkeni açısından anlamlı bir fark göstermediği anlaşılmaktadır (F=2.814; p=,063> .05). Diğer bir ifadeyle farklı ana dili konuşan öğrencilerin Türkçe öğrenme kaygılarına yönelik ortalama puanları birbirine yakındır. Farklı ana dili konuşurlarının ortalama Türkçe öğrenme kaygı puanları incelendiğinde en yüksek kaygıya İngilizce konuşanların, sonra sırasıyla Rusça ve Arapça konuşanların sahip oldukları anlaşılmaktadır. Hem Tablo 5'teki önem düzeyinden hem de Arapça konuşan öğrencilerle İngilizce konuşan öğrencilere ait ortalama puanları arasındaki farktan hareketle veri setine Tukey Testi uygulanmış ve elde edilen bulgular Tablo 6'da sunulmuştur:

Tablo 6. Ana Dili Değişkenine Göre Post-hoc Analizi Sonuçları

(I) Ana Dili	(J) Ana Dili	MD	SE	Sig.
Rusça	Arapça	2,084	2,454	,673
	İngilizce	-4,898	3,013	,238
Arapça	Rusça	-2,084	2,454	,673
	İngilizce	-6,981*	2,945	,049
İngilizce	Rusça	4,898	3,013	,238
	Arapça	6,981*	2,945	,049

Tablo 6 incelendiğinde ana dili Arapça olan öğrencilerle ana dili İngilizce olan öğrencilerin ortalama Türkçe kaygı puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu anlaşılmaktadır.

"Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen uluslararası öğrencilerin ortalama Türkçe öğrenme kaygı puanları arasında bilinen yabancı dil sayısı açısından anlamlı fark var mıdır?" araştırma sorusuna ilişkin elde edilen bulgular

Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen uluslararası öğrencilerin ortalama kaygı puanları arasında bilinen yabancı dil sayısı açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark olup olmadığının tespit edilebilmesi amacıyla veri setine Oneway Anova testi uygulanmış ve elde edilen bulgular Tablo 7'de sunulmuştur:

Tablo 7. Katılımcıların Türkçe Öğrenme Kaygılarının Bilinen Yabancı Dil Sayısı Değişkenine Göre Karşılaştırılması

	N	$\bar{X}$	SD	F	p
1 Yabancı dil	58	69,02	12,767	,449	,773
2 Yabancı dil	86	69,36	14,797		
3 Yabancı dil	12	67,00	17,070		
4 Yabancı dil	11	64,00	16,211		

Tablo 7 incelendiğinde Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen uluslararası öğrencilerin Türkçe öğrenme kaygılarına ilişkin ortalama puanları arasında bilinen yabancı dil sayısı açısından anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir (F,449; p=,773> .058). Diğer bir ifadeyle bir ve

birden fazla yabancı dil bilen katılımcıların Türkçe öğrenme kaygılarına yönelik ortalama puanları birbirine yakındır. Fakat her ne kadar bilinen yabancı dil sayısı açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farka ulaşılamasa da Tablo 7 incelendiğinde öğrencilerin bildikleri yabancı dil sayısı arttıkça ortalama kaygı puanlarının da tedricen düştüğü anlaşılmaktadır.

"Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen uluslararası öğrencilerin ortalama Türkçe öğrenme kaygı puanları arasında dil seviyesi açısından anlamlı fark var mıdır?" araştırma sorusuna ilişkin elde edilen bulgular

Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen uluslararası öğrencilerin ortalama kaygı puanları arasında dil seviyesi açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark olup olmadığının tespit edilebilmesi amacıyla veri setine Oneway Anova testi uygulanmış ve elde edilen bulgular Tablo 8'de sunulmuştur:

Tablo 8. Katılımcıların Türkçe Öğrenme Kaygılarının Dil Seviyesi Değişkenine Göre Karşılaştırılması

	N	$\bar{X}$	SD	F	p
B1	102	72,37	10,626	2,842	,061
B2	54	69,91	20,671		
C1	11	66,75	14,900		

Tablo 8 incelendiğinde katılımcıların Türkçe öğrenme kaygılarına ilişkin ortalama puanlarının dil seviyesi değişkeni açısından anlamlı bir fark göstermediği anlaşılmaktadır (F=2,842; p=,061> .05). Diğer bir ifadeyle farklı dil seviyesinde konuşan öğrencilerin Türkçe öğrenme kaygılarına yönelik ortalama puanları birbirine yakındır. Farklı dil seviyesinde olan katılımcıların ortalama Türkçe öğrenme kaygı puanları incelendiğinde en yüksek kaygıya B1 düzeyinde olanların, sonra sırasıyla B2 ve C1 düzeyinde konuşanların sahip oldukları anlaşılmaktadır. Hem Tablo 5'teki önem düzeyinden hem de B1 düzeyinde konuşan öğrencilerle C1 düzeyinde konuşan öğrencilere ait ortalama puanları arasındaki farktan hareketle veri setine Tukey Testi uygulanmış ve elde edilen bulgular Tablo 9'da sunulmuştur:

Tablo 9. Dil Seviyesi Değişkenine Göre Post-hoc Analizi Sonuçları

(I) Dil Seviyesi	(J) Dil Seviyesi	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.
B1	C1	5,625*	2,376	,050
	B2	2,461	4,670	,858
B2	C1	3,164	4,480	,760
	B1	-2,461	4,670	,858
C1	B1	-5,625*	2,376	,050
	B2	-3,164	4,480	,760

Tablo 9 incelendiğinde B1 düzeyinde konuşan öğrencilerle C1 düzeyinde konuşan öğrencilerin ortalama Türkçe kaygı puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu anlaşılmaktadır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırmdan elde edilen bulguların yorumlanması ile ulaşılan sonuçlar şu şekildedir:

Birinci araştırma sorusundan elde edilen bulgular incelendiğinde öğrencilerin ölçekten aldıkları en düşük kaygı puanın 32, en yüksek puanın ise 106 olduğu anlaşılmaktadır. Puanlar arasındaki bu geniş aralık, katılımcılar arasında farklılıklar olduğunu; bazı öğrencilerin Türkçe öğrenirken düşük kaygı yaşarken, bazılarının ise yüksek düzeyde kaygı yaşadığını göstermektedir. Öğrencilerin ortalama Türkçe öğrenme kaygı puanı 68,77 olduğu göz önünde bulundurulduğunda bu değerin, ölçekte kullanılan puanlama sistemine bağlı olarak orta ile yüksek kaygı seviyeleri arasında bir noktaya işaret ettiği, Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen uluslararası öğrencilerin genel olarak kaygılı bir öğrenme süreci geçirdiklerini ortaya koymaktadır. Kaygı puanlarının geniş bir aralıkta değişmesi ise öğrencilerin farklı düzeylerde kaygı yaşadıklarını yani bir kısmı düşük kaygı ile öğrenirken, bazılarının çok yüksek kaygı yaşayabildiğini göstermektedir. Bu durum ortaya çıkmasında ise öğrencilerin bireysel farklılıklarının ve öğrenme süreçlerine yönelik çeşitli faktörlerin etkili olduğu söylenebilir.

İkinci araştırma sorusundan elde edilen bulgular incelendiğinde erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha yüksek kaygıya sahip olduklarını fakat buna rağmen bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı anlaşılmıştır. Yani cinsiyet değişkeninin Türkçe öğrenme kaygısı üzerinde belirgin bir etkisi bulunmamaktadır.

Üçüncü araştırma sorusundan elde edilen bulgular incelendiğinde Rusça konuşan öğrenciler ile Arapça konuşan öğrencilerin nispeten daha düşük Türkçe öğrenme kaygısına sahip oldukları, İngilizce konuşan öğrencilerin ise 73,56 ile en yüksek Türkçe öğrenme kaygısı yaşayan grup olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgular, İngilizce konuşan öğrencilerin Türkçe öğrenirken diğer gruplara kıyasla daha fazla zorlandığını ya da kaygı yaşadığını göstermesi açısından önemlidir. Bu bulgular genel olarak değerlendiridiğinde, öğrencilerin ana dillerine göre Türkçe öğrenme kaygılarının değiştiği ancak bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı; fakat İngilizce konuşan öğrencilerin kaygılarının daha yüksek olmasından dolayı öğretim süreçlerinde bu durumun dikkate alınması gerektiği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Dördüncü araştırma sorusundan elde edilen bulgular incelendiğinde bir yabancı dil bilen öğrenciler (69,02) ile iki yabancı dil bilen öğrenciler (69,36) arasında kaygı düzeyi açısından çok az bir fark olduğu; üç yabancı dil bilen öğrencilerde (67,00) kaygı biraz düşerken, dört yabancı dil bilen öğrencilerde (64,00) daha belirgin bir düşüş gözlemlendiği belirlenmiştir. Bu durum ise daha fazla yabancı dil bilen öğrencilerin Türkçe öğrenme sürecinde daha az kaygı yaşadığını göstermesi açısından oldukça önemlidir.

Beşinci araştırma sorusundan elde edilen bulgular incelendiğinde dil seviyesi ile Türkçe öğrenme kaygısı arasında ters bir orantının olduğu; ileri seviyedeki öğrencilerin (C1), orta seviyedeki (B1, B2) öğrencilere göre daha düşük kaygı seviyelerine sahip oldukları; dil seviyesi ile Türkçe öğrenme kaygısı arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı bulunmasa da anlamlılık sınırına yakın olduğu için ileri çalışmalarla desteklenmesi gerektiği anlaşılmıştır.

Bu bulgular genel olarak değerlendirildiğinde öğrenme kaygısının dil seviyesi yükseldikçe azaldığı fakat bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

KAYNAKÇA

Altunkaya, H. (2017). Yabancı dil olarak Türkçe öğrenenlerin dinleme ve okuma kaygıları. *Education Sciences, 12*(3), 107-121.

Aydın, S., & Zengin, B. (2008). Yabancı dil öğreniminde kaygı: Bir literatür özeti. *Journal of Language and Linguistic Studies, 4*(1), 81-94.

Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.

Cook, D. A., & Artino Jr, A. R. (2016). Motivation to learn: An overview of contemporary theories. *Medical Education, 50*(10), 997-1014.

Demirel, Ö. (2014). *Yabancı dil öğretimi: dil pasaportu, dil biyografisi, dil dosyası* (8. bs.). Pegem Akademi Yayınları.

Dörnyei, Z. (2020). *Innovations and challenges in language learning motivation* (1st ed.). Routledge. https://doi.org/10.4324/9780429485893

İşcan, A., & Karagöz, B. (2016). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde konuşma becerisi kazandırmada filmlerin kullanımı. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 20*(4), 1265-1278.

Gardner, R. C. (1985). *Social psychology and second language learning: The role of attitude and motivation.* London: Edward Arnold.

Güzel, A., & Barın, E. (2013). *Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi*. Akçağ Yayınları.

Kaptan, S. (1998). *Bilimsel araştırma ve istatistik teknikleri*, Tekışık Web OfsetTesisleri, Ankara s. 59.

Karakuş-Tayşi, E. (2018). Yabancı dil olarak Türkçe yazma kaygısı ölçeğinin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 22*(4), 1033-1050. https://dergipark.org.tr/tr/pub/tsadergisi/issue/40949/475608

Karasar, N. (2006). *Bilimsel araştırma yöntemi.* (16 b.). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Sevim, O. (2019). Yabancıların Türkçe öğrenme kaygıları ölçeği: Güvenirlik ve geçerlik çalışması. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi, 14*(28), 253-274.

ULUSLARARASI İLİŞKİLERDEKİ İNŞACILIK TEORİSİ PERSPEKTİFİNDEN ORHUN DEĞİŞİM PROGRAMI

THE ORHUN EXCHANGE PROGRAM FROM THE PERSPECTIVE OF CONSTRUCTIVIST THEORY OF INTERNATIONAL RELATIONS

Assoc. Prof. Gülşen ŞEKER AYDIN
Ataturk University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of International Relations, Atatürk Üniversitesi 25240 Erzurum
ORCID ID: 0000-0003-1288-4053

ÖZET

Bu çalışma, Türk Devletleri Teşkilatı (o zamanki adıyla Türk Konseyi) üyesi üniversiteler arasında öğrenci ve öğretim üyesi değişimini sağlamak ve yönetmek amacıyla 2017-2018 akademik yılında pilot proje olarak başlatılan Orhun Değişim Programı'na odaklanmaktadır. Program, ulus ötesi ilişkiler çağında Türk Dünyası'nda ulus ötesi iş birliğinin değerli bir aracı olarak işlev görebileceği için önemlidir. Çalışmanın amacı, Orhun Değişim Programı'nın Türk Devletleri Teşkilatı üye devletleri arasındaki iş birliğini artırma potansiyelini ortaya koymaktır. Bu amacı gerçekleştirmek için, vaka çalışması yöntemi kullanılmış ve Uluslararası İlişkilerdeki İnşacı Teori'nin ilgili tezleri, etnik, dilsel ve kültürel bağların Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkiye ve Özbekistan arasında Orhun Değişim Programı kapsamında iş birliğini artırıp artırmadığını incelemek için uygulanmıştır. Çalışma, kitaplar, makaleler ve haberler gibi ikincil kaynaklara ve yazarın Orhun ders değişim programına üç kez katılımcı ve İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde program koordinatörü olarak edindiği deneyimler de birincil kaynaklar olarak kullanılmaktadır. Çalışmanın bulguları, bu bağların programın katılımcı devletleri arasında iş birliğini belirli bir ölçüde teşvik etmede etkili olduğunu, ancak ekonomik engeller ve Erasmus Programı'nın rekabetinin iş birliğini daha da ilerletme yolunda engeller oluşturduğunu göstermektedir. Çalışma, İnşacı tezlere uygun olarak, sosyal olarak inşa edilmiş yapıların Orhun Programı çerçevesinde Türk Konseyi üyeleri arasındaki iş birliğinde önemli bir rol oynadığı ancak maddi yapıların tersine çalışarak programın etkinliğini kısıtladığı sonucuna varmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Orhun Değişim Programı, İnşacılık, iş birliği, etkinlik, zorluklar

ABSTRACT

This study focuses on the Orhun Exchange Program, which started as a pilot project during the 2017-2018 academic year to provide and manage student and faculty exchanges among the member universities of the Organization of Turkic States (then, Turkic Council). The Program is important as it can function as a valuable instrument of transnational cooperation in the Turkic World in the age of transnational relations by connecting Turkic societies. The aim of the study is to explore the potential of the Orhun Exchange Program to enhance cooperation among the member states of the Organization of Turkic States. To realize this aim, the case study method is employed and the relevant premises of Constructivist Theory of International Relations (IR) are applied to examine whether sharing ethnic, linguistic and cultural ties function to enhance cooperation among Azerbaijan, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Türkiye, and Uzbekistan through the Program. The content analysis relying on secondary resources, including books, articles, and news is also utilized. The author's experiences as a participant in the Orhun lecturing exchange three times and the program coordinator at the Faculty of

Economic and Administrative Sciences are also used as primary resources. The findings of the study indicate that while these ties are instrumental in fostering cooperation among the participating states of the Program to some extent, economic hurdles and the competition posed by Erasmus Program are stumbling blocks to furthering cooperation. The study concludes that while socially-constructed structures play an important role in the cooperation among Turkic Council members within the framework of Orhun Program, material structures work to the opposite and constrain its effectiveness.

Keywords: the Orhun Exchange Program, Constructivism, cooperation, challenges

INTRODUCTION

The Erasmus Exchange Program has long been an effective mechanism for student and professor mobility and educational cooperation across Europe. It has also strengthened and spread European identity within academia and the young generation. Like Erasmus, the Orhun Exchange Program tries to foster academic cooperation, cultural exchange, and common identity among the member states of the Organization of Turkic States (OTS). The members of the OTS share cultural, historical, and linguistic links. Building on these ties, The Orhun Exchange Program can function as a valuable instrument to enhance unity and collaboration within the Turkic world.

This study aims to explore the potential of the Orhun Exchange Program to enhance cooperation among the member states of the Organization of Turkic States. To realize this aim, the case study method is employed, and the relevant premises of the Constructivist Theory of International Relations (IR) are applied to examine whether sharing ethnic, linguistic, and cultural ties functions to enhance cooperation among Azerbaijan, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Türkiye, and Uzbekistan through the program. The content analysis relying on secondary resources, including books, articles, and news, is also utilized. The author's experiences as a participant in the Orhun lecturing exchange three times and the program coordinator at the Faculty of Economic and Administrative Sciences are also used as primary resources. The study's findings indicate that while Constructivism can account for the effectiveness of the Orhun Program to some extent, it falls short of explaining some aspects of the program. The conclusion calls for combining the Realist Theory of International Relations and Constructivism to analyze the Orhun Program comprehensively.

THE RESEARCH AND FINDINGS

This section briefly introduces Constructivism and reviews its main premises. It then examines the development of the Orhun Exchange Program and cooperation within its framework. Finally, it tests Constructivism by applying it to the Orhun Program.

The Constructivist Theory of International Relations (IR)

The discipline of IR is marked by various theoretical frameworks that compete with each other to explain the intricacies of global relations. Among these, Neo-Realism and Neo-Liberalism are considered mainstream due to their dominance since the late 1980s.

Although it is not mainstream, the Constructivist Theory of IR is an important approach to international relations. Emerging in the late 1980s, it has driven attention to the social dimensions of international relations. It emphasizes that identity, norms, and values play important roles in shaping state behavior. Constructivist theory holds that material power dynamics do not solely shape the international system. Instead, it is fundamentally constructed through social practices and human interactions (Wendt, 1999). Alexander Wendt, a leading scholar in Constructivism, asserts in his influential work, Social Theory of International Politics that "anarchy is what states make of it" (1999). This statement summarizes the Constructivist premise that the anarchy in international relations is not a fixed and give but is shaped by the historical and social contexts in which states interact (Wendt, 1999). Thus, by highlighting the role of social structures, Constructivism enables a more nuanced and tailored understanding of foreign policy behavior. To illustrate, European Union members, Israel and North Korea all live under anarchy, that is to explain under the lack of a central authority in international relations, but their foreign policy behaviors are peculiar to themselves. It won't be an exaggeration to argue that the variety in their foreign policy behavior is related to their histories and identities.

Constructivism emphasizes that state behavior can be understood through the lens of social constructs. This perspective considers the exclusivist realist focus on military and economic factors to understand and predict state policy as inefficient. Constructivists advocate that a state’s identity significantly influences its interests and foreign policy behavior. In his analysis of the complex interaction between identity, state interests, and the formation of foreign policy, Ruggie (1998) posits that state interest is not given but socially constructed, and they are deeply influenced by the identities of the states themselves. He highlights that identity can lead to shared understandings and collective norms among states, influencing their foreign policy behavior. Constructivists argue that without knowing an actor's identity, one cannot understand its interests (Hopf, 1998: 175). Contrary to the mainstream IR theories, for Constructivism, an actor's interests are not set before social interaction but are shaped through social interaction (Reus-Smit, 2001: 209).

In this context, Constructivism is particularly useful for examining how shared ethnic, linguistic, and cultural ties has shaped cooperative dynamics among Turkic nations through the

Orhun Program as it posits that a state's identity significantly influences its interests and behavior. The remainder of the study examines the development of the program and explores how shared identity and history have contributed to cooperation in the program.

Turkic Council, TURKUNIB and the Orhun Exchange Program

The Organization of Turkic States (OTS), formerly the Turkic Council, was established in 2009 with the Nakhchivan Agreement by Azerbaijan, Kazakhstan, Kyrgyzstan, and Turkey. The organization aims to promote comprehensive cooperation among Turkic-speaking states. Its framework for cooperation is based on the Turkic states' shared culture, language, and history (OTS, 2024).

These underpinnings of the organisation are highly in line with the main premises of the Constructivist Theory of International Relations, as this theory holds that identity in particular and social structures in general influence the formation of foreign policy.

Education is at the center of the Organization of Turkic States because it involves not only cooperation among the OTS governments but also significantly influences the Turkic societies and the future of the Turkic generation (OTS, 2024).

Against this background of education for OTS, the establishment of the Orhun Program can be dated back to the establishment of the Turkic Universities Union (TURKUNIB) within the Turkic Council in 2012 (OTS, 2024).

The Orhun Exchange Program is a key project of TURKUNIB. In the 2017-18 academic year, the Orhun Exchange Program was launched as a pilot program for faculty and undergraduate students studying international relations and politics. The program involved 22 students and one professor in the first academic year. Subsequently, Turkology was added to the program. Later, Baku State University (Azerbaijan) joined the program's participating universities, along with Al-Farabi Kazakh National University, L. N. Gumilyov Eurasian National University, Khoja Ahmed Yasawi International Kazakh-Turkish University, Kyrgyz-Turkish "Manas" University, International University of Kyrgyzstan (both – Kyrgyzstan), Ataturk University, and Istanbul University (both –Türkiye) (Egamberdiyev &Turgunbayev, 2023). In the 2022-2023 Academic Year, Uzbekistan also joined the program, which now includes various departments other than international relations and Turkology.

Findings: The Orhun Exchange Program and Constructivism

Constructivism offers important insights for analyzing the program thanks to its focus on social structures, including identity.

The Orhun Exchange Program, named after the Orhun inscriptions, symbolizes the deep historical and cultural ties among Turkic-speaking nations. The Orhun inscriptions, dating back

to the early 8th century, are monumental records of the Gokturks, written in the Old Turkic alphabet in the Orkhon Valley, Mongolia. These inscriptions highlight the legendary origins, golden age, and significant events in Turkic history. By naming the program after the Orhun inscriptions, the Exchange emphasizes the shared heritage and historical continuity of the Turkic world. This connection underscores the importance of preserving and promoting the common cultural and educational values that have been passed down through generations and spread to a wide geographical area.

Common culture and language are important factors fostering cooperation among OTS members within the framework of the Orhun Program. Many students lacking English language skills in Türkiye favor the program because it offers an exchange option for Turkish speakers different from Erasmus Exchange Program.

Moreover, Turkic societies share cultural and religious ties. Turkic societies are quite hospitable, and this hospitality appeals to professors and students participating in the program. Both professors and students feel more comfortable in countries similar to their countries in some aspects.

However, in line with mainstream IR's, particularly Realist arguments, material structures have also shaped the program's effectiveness.

For example, due to the austerity measures taken after Kahramanmaraş earthquake in Türkiye in 2023, Ataturk University had difficulty covering the travel expenses of its professors and students. As a result, participation in the program from Ataturk University decreased.

The writer also observed that, especially for most students, the Erasmus Exchange program is more attractive because it provides better opportunities to cover expenses and reach widely known universities in developed countries. Hence, while socially-constructed structures play an important role in the cooperation among Turkic Council members within the framework of Orhun Program, material structures work to the opposite and constrain its effectiveness.

CONCLUSION

The study concludes that while Constructivism provides valuable insights into the dynamics of cooperation within the Orhun Exchange Program, it only partially captures the complexities involved. In line with Constructivist premises, linguistic, historical, and cultural ties have proved to be instrumental in fostering cooperation in the program. However, the research has also identified that economic difficulties after the earthquake in Türkiye and the completion of the Erasmus Exchange Program have undermined deeper cooperation in the Orhun Exchange Program. These problems underscore the necessity of turning to mainstream theories of IR, particularly Realism. Thanks to its focus on material power structures and competition in

international relations, Realism provides a critical perspective for understanding and addressing these obstacles to cooperation. Therefore, a multifaceted approach synthesizing Constructivism and Realism is required to comprehensively analyze the Orhun Exchange Program's effectiveness.

REFERENCES

Egamberdiyev, M., & Turgunbayev, I. (2023). Cultural transformation of Turkic states in the system of integration organizations. *Вестник КазНУ. Серия Востоковедения*, 106(3).

Hopf, T. (1998). The promise of constructivism in international relations theory. *International Security*, 23(1), 171-200. https://doi.org/10.1162/isec.23.1.171

Organisation of Turkic States (November 19, 2024). Education Cooperation. https://www.turkicstates.org/en/areas-of-cooperation-detail/6-education-cooperation

Reus-Smit, C. (2001). Constructivism. In S. Burchill and A. Linklater (Eds.), *Theories of International Relations* (2nd ed., pp. 209-230). Palgrave Macmillan Ltd.

Ruggie, J. G. (1998). What makes the world hang together? Neo-utilitarianism and the social constructivist challenge. *International organization*, 52(4), 855-885.

Simmons, B. A. (2010). International Law and State Behavior: Commitment and Compliance in International Monetary Affairs. *American Political Science Review*, 94(4), 819-830.

Wendt, A. (1999). *Social theory of international politics*. Cambridge University Press.

SONG İMPARATORLUĞU'NUN SOSYO-EKONOMİK VE ASKERİ HAYATI ÜZERİNE BİR İNCELEME

AN EXAMINATION OF THE SOCIO-ECONOMIC AND MILITARY LIFE OF THE SONG DYNASTY

Dr. Sedat SAYIN
Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-7150-2687

Özet

Song İmparatorluğu, 960 yılında Zhao Kuangyin tarafından kurulmuş ve 1279 yılına kadar varlığını sürdürmüştür. Tang İmparatorluğu'nun çöküşü sonrası Çin'deki siyasi boşluğu dolduran Song İmparatorluğu, kültürel, ekonomik ve askeri gelişmelerin yaşandığı önemli bir dönem olmuştur. Song İmparatorluğu, başlangıçta Kuzey Song İmparatorluğu olarak adlandırılmıştır. Ancak 1127'deki Jin İmparatorluğu'nun saldırısı sonucu başkentin Hangzhou'ya taşınmasıyla Kuzey Song dönemi sona ermiş, Güney Song dönemi başlamıştır.

Song İmparatorluğu'nun kurucusu, Zhao Kuangyin'in askeri başarıları ve güçlü bir merkezi yönetim kurma çabalarıyla yerel beyleri ve güçlü rakipleri yenerek ülke genelinde siyasi birliği sağlamıştır. Konfüçyüsçü sınavlar yoluyla devlet memurları seçilerek eğitimli bir yönetici sınıfı oluşturulmuştur. Song İmparatorluğu tarımda verimliliği artırmış, ticaretin gelişmesini desteklemiş ve kültürel alanda önemli atılımlar yapmıştır.

Song İmparatorluğu'nun ekonomik kalkınması, özellikle tarım, zanaat ve ticaret alanlarında büyük ilerlemeler kaydedilmesini sağlamıştır. Song İmparatorluğu, dış ticaretin arttığı, deniz yoluyla yapılan ticaretin yoğunlaştığı ve Çin'in dünya ticaretine entegre olduğu bir dönemi yaşamıştır. Ayrıca, bu dönemde barut, ateşli silahlar ve topçu teknolojileri gibi askeri yenilikler ortaya çıkmış, savaş stratejileri değişmiştir. Ancak Song İmparatorluğu'nun askeri gücü, Jin İmparatorluğu ve daha sonra Moğollar gibi dış tehditlere karşı yetersiz kalmış ve İmparatorluk, 1279'da Moğol Hükümdarı Kubilay Han tarafından tarih sahnesinden silinmiştir. Song İmparatorluğu, yıkılmasına rağmen, Çin tarihinin en parlak ve önemli dönemlerinden biri olarak kalmış, kültürel ve ekonomik mirası sonraki hanedanlara ilham vermiştir.

Çalışmamızda Song İmparatorluğu'un siyasi tarihi hakkında bilgi verildikten sonra İmparatorluğun sosyo-ekomomik ve askeri yapısı detaylı bir şekilde incelenecektir.

Anahtar kelimeler: Song İmparatorluğu, Çin, Sosyo Ekonomik Hayat, Askeri Hayat.

Abstract

The Song Dynasty, founded by Zhao Kuangyin in 960, lasted until 1279. After the collapse of the Tang Dynasty, the Song Dynasty filled the political void in China and became an important period marked by cultural, economic, and military developments. Initially known as the Northern Song Dynasty, it later transitioned to the Southern Song Dynasty after the invasion of the Jin Dynasty in 1127, which led to the relocation of the capital to Hangzhou.

The founder of the Song Dynasty, Zhao Kuangyin, consolidated political unity across the country through military successes and efforts to establish a strong central government. During this period, the bureaucratic system was strengthened, and state officials were selected through Confucian exams, creating an educated ruling class. The Song Dynasty saw an increase in agricultural productivity, the development of trade, and significant cultural advancements.

The economic development of the Song Dynasty led to major progress, particularly in agriculture, crafts, and trade. During this time, foreign trade increased, maritime trade intensified, and China became integrated into the global trade network. Additionally, innovations such as gunpowder, firearms, and artillery emerged, transforming military strategies. However, the Song Dynasty's military was unable to defend against external threats, such as the Jin Dynasty and later the Mongols. In 1279, the Song Dynasty was overthrown by the Mongol Emperor Kublai Khan, marking the end of the Song era. Despite its fall, the Song Dynasty remains one of the brightest and most significant periods in Chinese history, leaving a lasting cultural and economic legacy that inspired subsequent dynasties.

This study will first provide information about the political history of the Song Dynasty and then explore in detail its socio-economic and military structure.

Keywords: Song Dynasty, China, Socio-Economic Life, Military Life.

İBNÜ'N-NÂZIM'IN ŞİİRLE İSTİŞHÂDDA BULUNMASI: MERFÛ'ÂT ÖRNEĞİ

IBNU'N-NÂZIM'S COLLABORATION WITH POETRY: THE al-MARFÛĀT EXAMPLE

Yusuf ÇAKIR
Diyanet İşleri Başkanlığı
ORCID ID: 0009-0003-7632-6509

Özet

Nahvin kaidelerinin oluşturulmasında şiirlerin önemi büyüktür; çünkü şiirler nakli delillerden olup Arapça'nın en saf ve duru halini temsil ederler. Bundan dolayı dilciler eserlerinde pek çok şairin şiirine yer vermis, kaynaklık değerine değinmiş ve şairlerin yaşadıkları dönemler hakkında bilgiler vermişlerdir. Ele alınan bu araştırmada 640/1242-686/1287 yılları arasında yaşayan, nahve dair eserleri bulunan ve Elfiyye'nin en önemli şârihlerinden olan İbnü'n-Nâzım'ın merfû'âta dair istişhâdda bulunduğu şiirler üzerinde olacaktır. Müellif nahivle alakalı eserlerinde merfû'âta dair 58 şairin 81 adet şiirini delil olarak getirmiştir. Zikredilen şairlerin 18'i cahilî, 11'i muhadramûn, 23'ü islâmî ve 6'sı muvelledûn dönemi ait şairler olduğu tabakât kitaplarına bakılarak tespit edilmiştir. Ayrıca şairi belli olmayan 34 adet şiirle de istişhâdda bulunmuştur. Müellif merfû'âtın ana konularını mübtedâ, haber, كَانَ ve benzerleri, لَيْسَ'ye benzeyen ما ve إنَّ ,لا ve benzerleri, cinsini nefyeden لا, fâil, n. fâil ve merfû muzâri fiil olarak sıralamıştır. Yapılan bu araştırmada yukarıda zikredilen sıralamaya uyulmuş, her bir bölümle alakalı üçer örnek vermekle iktifâ edilmiş, gereksiz detaylardan kaçınılmış, şiirlerin anlamları doğru aktarılmaya çalışılmış, bahirleri hakkında bilgiler verilmiş, araştırmanın sonunda ele alınan kaynaklar zikredilmiş ve tüm şairlerin isimleri ait oldukları dönemleri bir tablo olarak ekler bölümünde gösterilmiştir. Bu araştırmada, İbnü'n-Nâzım'ın merfû'ât konusundaki yararlandığı şiirleri derlemek, hangi amaç için kullandığını tespit etmek ve kısa ve öz bilgilerle incelemeyi açıklamak amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili, İbnü'n-Nâzım, Sarf, Nahiv ve Merfû'ât.

Abstract

Poems are of great importance in creating the rules of Nahv; Because poems are among the transmitted evidence and represent the purest and clearest form of Arabic. For this reason, linguists included the poems of many poets in their works, touched on their source value and gave information about the periods in which the poets lived. This research will focus on the poems in which İbnü'n-Nāzım, who lived between 640/1242-686/1287, had works on nahve and was one of the most important commentators of Alfiyya, made istishhad about al-merfû'āt. In his works related to grammar, the author brought 81 poems of 58 poets about al-marfû'āt as evidence. It was determined by looking at the tabaqat books that 18 of the mentioned poets were from the ignorant period, 11 from the muhadramun period, 23 from the Islamic period and 6 from the muvelledun period. He also made use evidence with 34 poems whose poet is

unknown. The author defines the main subjects of the al-merfû‘āt as mübteda, news, كَانَ and similar ones, ما and لا similar to لَيْسَ, إنَّ and similar ones, لا which negates the genus, perpetrator, n. He listed it as perpetrator and perpetrator verb. In this research, the order mentioned above was followed, it was sufficient to give three examples related to each section, unnecessary details were avoided, the meanings of the poems were tried to be conveyed correctly, information about their bahirs was given, the sources discussed at the end of the research were mentioned and the names of all poets and the periods they belonged to were added in a table. shown in the section. In this research, it is aimed to compile the poems that Ibnu'n-Nāzım used on the subject of al-marfû‘āt, to determine for what purpose he used them and to explain the analysis with short and concise information.

Keywords: Arabic Lauage, Ibnu’n-Nāzım, Sentax, Grammar and al-Marfû‘āt.

ÖRGÜTSEL VATANDAŞLIK DAVRANŞININ İŞGÖREM PERFORMANSINA ETKİSİ

THE EFFECT OF ORGANIZATIONAL CITIZENSHIP BEHAVIOR ON WORK PERFORMANCE

Dr. Emine Gayretli
Independent Researcher, London

Özet

Bu çalışmanın amacı, örgütsel vatandaşlık davranışlarının (ÖVD) işgören performansı üzerindeki etkilerini incelemektir. ÖVD, işgörenlerin görev tanımlarının ötesinde, gönüllü olarak sergiledikleri olumlu ve destekleyici davranışlardır. Bu davranışlar, işgörenlerin bireysel ve örgütsel başarıya olan katkılarını artırabilir. ÖVD'nin işgörenlerin motivasyonunu, örgütsel bağlılıklarını ve işbirliği düzeylerini olumlu yönde etkileyerek performanslarını artırdığı öne sürülmektedir. Çalışmanın bulguları, ÖVD'nin işgörenlerin işyerindeki etkileşimlerine ve genel performanslarına katkı sağladığını ortaya koymaktadır. Örgütler, işgörenlerin bu tür davranışları teşvik eden bir çalışma ortamı yaratarak verimliliklerini artırabilirler. Bu çalışma, örgütsel vatandaşlık davranışlarının işgören performansı üzerindeki önemli etkilerini vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Örgütsel Vatandaşlık Davranışı, İşgören Performansı, Motivasyon, Örgütsel Bağlılık, İşbirliği, Verimlilik, Gönüllü Davranışlar.

Abstract

The aim of this study is to examine the effects of organizational citizenship behavior (OCB) on employee performance. OCB refers to voluntary, positive, and supportive behaviors exhibited by employees beyond their formal job descriptions. These behaviors are believed to enhance employees' individual and organizational contributions. The findings suggest that OCB positively impacts employee motivation, organizational commitment, and collaboration, which in turn improves their performance. The study highlights that organizations can boost productivity by creating a work environment that encourages employees to engage in such behaviors. This research emphasizes the significant influence of organizational citizenship behavior on employee performance.

Keywords: Organizational Citizenship Behavior, Employee Performance, Motivation, Organizational Commitment, Collaboration, Productivity, Voluntary Behaviors.

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA HEDEFLERİ VE İNOVASYON BAĞLAMINDA DÖNGÜSEL SAĞLIK EKONOMİSİNİN BİBLİYOMETRİK ANALİZİ

BIBLIOMETRIC ANALYSIS OF CIRCULAR HEALTHCARE ECONOMY IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS AND INNOVATION

Assoc. Prof. Melike TORUN
İstanbul University- Cerrahpaşa, Faculty of Health Sciences
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0003-4828-9379

Assoc. Prof. Ezgi DEMİR
Lancaster University, Department of AI
Sumer Robotics, Engineering & Consultancy Ltd, London, N5 2ER
İstanbul Nişantaşı University, Department of Management Information Systems
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-7335-5094

Özet

Döngüsel Ekonomi (CE) fikri, kaynak verimliliğini artırmak, çevresel performansa ulaşmak ve yeniliği teşvik etmek için pratik bir araç sunan, sürdürülebilir kalkınmanın temel taşlarından biri haline gelmiştir. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SDG' ler) ve Döngüsel Ekonomi (CE) birbirini tamamlayıcı niteliktedir ve Döngüsel ekonomi küresel sürdürülebilirliğe ulaşmak için potansiyel bir geçiş haline getirilmektedir. Döngüsel ekonomi, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ve inovasyon arasındaki bağlantıların bibliyometrik incelemesi, trendlere, araştırma boşluklarına ve işbirliği ağlarına vurgu yapılarak bu çalışmaya dahil edilmiştir. Veriler, Web of Science (WoS) veritabanından çekildikten sonra analiz ve görselleştirme için VOSviewer programı kullanılmıştır. 2008 ile 2025 arasında yayınlanan 601 yayını bulmak için daha karmaşık yapılandırılmış arama stratejisinde sistematik literatür incelemesi için arama, budama, değerlendirme ve rapor (SPAR-4-SLR) filtreleme yaklaşımı kullanılmıştır.

Bibliyometrik analizle temel tematik kümeler şu şekilde belirlenmiştir: Döngüsel sistemleri optimize etmek için yapay zekanın (AI) ve diğer dijital araçların kullanımı; sürdürülebilir kalkınma hedeflerini ilerletmek için inovasyona dayalı döngüsel modellerin geliştirilmesi; yenilenebilir enerjinin döngüsel ekonomi uygulamalarının önemli bir kolaylaştırıcısı olarak entegrasyonu; atıkların azaltılması ve malzeme geri kazanımına yönelik döngüsel ekonomi yaklaşımları belirlenmiştir.

Bulgular, uluslararası işbirliğinin değerini vurgulayan, giderek genişleyen çok disiplinli bir araştırma topluluğuna işaret etmektedir. Ortak yazarlık ve alıntı ağları, uluslararası işbirliklerinin ve bilgi alışverişinin döngüsel ekonomi araştırmalarının ilerlemesi açısından ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, özellikle döngüsel stratejilerin uygulanmasındaki sosyoekonomik eşitsizliklerin giderilmesi ve döngüsel ekonomi (CE) ilkelerinin yeni gelişmelerle kaynaştırılması konularındaki çalışmalar, kritik eksikliklerin de altını çizmektedir.

Bu çalışma, sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin önceliğini Döngüsel Ekonomi uygulamalarıyla eşleştirmenin önemini vurgulayarak akademisyenlere ve politika yapıcılara pratik bilgiler sağlamaktadır. Döngüsel ekonomi (CE) uygulamalarının benimsenmesini ve ölçeklenebilirliğini geliştirmek için gelecekteki çalışmalarda kapsayıcı çerçeveler ve düzenleyici teşvikler araştırılmalıdır. Döngüsel Ekonomi(CE) araştırmasının yaratıcı ve devrim niteliğindeki potansiyelinin daha iyi anlaşılması yoluyla bu analiz, alanın bilimsel bağlamına ışık tutarak sürdürülebilir kalkınmayı ilerletmektedir.

Anahtar Kelimeler: Döngüsel Ekonomi, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, İnovasyonlar, Bibliyometrik Analiz, VosViewer

Abstract
The idea of the Circular Economy (CE) has become one of the cornerstones of sustainable development, offering a practical means of enhancing resource efficiency, attaining environmental performance, and stimulating innovation.The Sustainable Development Goals (SDGs) and CE are closely complementary, making CE a potential transition to achieve global sustainability. Bibliometric examination of the connections between CE, SDGs, and innovation is incorporated into this study, with an emphasis on trends, research gaps, and networks of collaboration. VOSviewer was used for analysis and visualization after data was extracted from the Web of Science (WoS) database.
Search, Prune, Appraise, and Report for Systematic Literature review (SPAR-4-SLR) filtration approach was employed in the more sophisticated structured search strategy to find 601 included publications that were published between 2008 and 2025. Key thematic clusters were identified by the bibliometric analysis: the use of artificial intelligence (AI) and other digital tools to optimize circular systems; the development of innovation-driven circular models to further sustainable development goals; the integration of renewable energy as a crucial enabler of CE practices; and circular economy approaches for waste reduction and material recovery.
The findings point to an expanding corpus of multidisciplinary research that emphasizes the value of international cooperation. Co-authorship and citation networks demonstrate how important international collaborations and information exchange are to the advancement of research on the circular economy. Critical shortcomings are also highlighted by the studies, though, especially in resolving socioeconomic disparities in the implementation of circular strategies and fusing CE principles with new developments.

This study emphasizes the significance of matching sustainable development goals priority with Circular Economy practices, providing scholars and policymakers with practical insights. To improve the uptake and scalability of CE practices, future studies should investigate inclusive frameworks and regulatory incentives. Through a better comprehension of the inventive and revolutionary potential of CE research, this analysis advances sustainable development by shedding light on the scientific context of the field.
Keywords: Circular Economy, Sustainable Development Goals, Innovations, Bibliometric Analysis, VosViewer

CONV1D-BİD-LSTM TEMELLİ ZAMAN SERİSİ ANALİZİ İLE ELEKTRİKLİ ARAÇLARIN BATARYA TAHMİN FİYATLAMASI

BATTERY PREDICTION PRICING OF ELECTRIC VEHICLES WITH CONV1D-BID-LSTM BASED TIME SERIES ANALYSIS

Assoc. Prof. Ezgi DEMİR

Lancaster University, Department of AI

Sumer Robotics, Engineering & Consultancy Ltd, London, N5 2ER

İstanbul Nişantaşı University, Department of Management Information Systems

ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-7335-5094

Assoc. Prof. Melike TORUN

İstanbul University- Cerrahpaşa, Faculty of Health Sciences

ORCID ID: https://orcid.org/0000-0003-4828-9379

Özet

Elektrikli araçlar (EV) ve hibrit modeller için batarya fiyatları, teknolojik ilerlemeler ve hammadde maliyetlerindeki değişimlerden etkilenmektedir. 2010 yılında kWh başına 1.200 dolar olan batarya fiyatları, 2021 yılında 130 dolara kadar düşmüştür. Ancak 2022, 2023 ve 2024 yıllarında emtia fiyatlarındaki artış, bu düşüş trendini yavaşlatmıştır. 2024 yılında, batarya maliyeti kWh başına 139 dolara düşerken, hücre maliyeti 107 dolar ve paket maliyeti 32 dolar olarak hesaplanmıştır. Bir diğer durum ise, elektrikli araçların batarya fiyatları düşerken, elektrikli araçlar ve hibrit araçların fiyatları bu değişimden etkilenmemektedir. Bir diğer önemli durum ise, elektrikli araçların batarya ham maddelerinin bu hammaddelerin hisse senedi fiyatlarından ne kadar etkilendiğini tespit edebilmektir. Bu amaçla bu çalışmada batarya ham maddelerinin ve diğer önemli ham maddelerin yıllara bağlı hisse senedi değerleri ve yapay zeka şirketlerin hisse senedi piyasasında fiyat değerlemeleri alınmıştır. Veriler Spark SQL kullanılarak bir veri gölünden alınmıştır. Temel veri analizi ve eksik veri analizi işlemleri yapılmıştır. Modelleme sürecinde ölçekleme ve veri normalizasyonu işlemleri uygulanmıştır. Bu çalışmada diğer çalışmalardan farklı olarak derin öğrenme tabanlı yapay sinir ağları ve zaman serisi modellerini kapsayan yaklaşımla gelecek trendleri öngörmek ve batarya üretim maliyetlerini hesaplamak amaçlanmaktadır. Çalışma Python ile “numpy”, “pandas”, “matploblib” kütüphaneleri kullanılarak analiz edilmiştir. Sonrasında tahminleme kısmında keras kütüphanesi kullanılarak, ADAM optimizasyon algoritması ile derin öğrenme eğitim işlemi gerçekleştirilmiştir. Verinin aşırı öğrenme durumundan kaçınmak için “Dropout” katmanları eklenmiştir. Derin öğrenmede aktivasyon fonksiyonu ise “tanh” olarak seçilmiş ve çıkış katmanı oluşturulmuştur. Zaman serisi analizinde ise “Conv1D” ve “Bidirectional LSTM” modelleri kullanılmıştır. Regresyon kısmında ise Yapay Sinir Ağları modeli

oluşturulmuştur. Yapay sinir ağları modelinde, aktivasyon ve kayıp model fonksiyonları ile parametre optimizasyonları yapılmıştır. Bu parametrelere göre model fit edilmiştir. Zaman serisi modelleri eğitim ve test edilerek gelecek verilere dayalı tahminlerde bulunulmuştur. Conv1D algoritması zaman içindeki örüntüleri yakalarken, LSTM katmanları ardışık veri bağımlılıklarını anlamak üzere kullanılmaktadır. Bu model ile 36 aylık geleceğe dair tahminler yapılarak sonuçlar görselleştirilmiştir.

Bu çalışmada, hem tarihsel hem de gelecekteki fiyat tahminleri detaylı bir şekilde incelenmiş, elektrikli araç sektörünün maliyet ve enerji dönüşüm stratejilerine önemli bir katkı sağlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Zaman Serisi Analizi, Yapay Sinir Ağı, Conv1D, Bidirectional LSTM, Fiyat Tahmini

Abstract

In this template, the congress formatting requirements are described. The abstract should be at least 300 words, including spaces and summarise the main points of the paper. Font should be Times New Roman, font size 12 pt. Page Margins: Top, bottom, left and right margins must be set to 2,5 cm. Do not add paragraph spacing. All papers should be written as *.doc or *.docx format and they should be submitted to email address of conference website.

Battery prices for electric vehicles (EV) and hybrid models have been affected by technological advances and changes in raw material costs. Battery prices, which were 1,200 dollars per kWh in 2010, dropped to 130 dollars in 2021. However, the increase in commodity prices in 2022, 2023 and 2024 slowed down this downward trend. In 2024, the battery cost will drop to $139 per kWh, while the cell cost will be $107 and the package cost will be $32. Another situation is that while the battery prices of electric vehicles have been decreasing, the prices of electric vehicles and hybrid vehicles have not been affected by this change. Another important issue is to determine how much the battery raw materials of electric vehicles have been affected by the stock prices of these raw materials. For this purpose, in this study, stock values of battery raw materials and other important raw materials over the years and price valuations of artificial intelligence companies in the stock market have been taken. Data has been retrieved from a data lake using Spark SQL. Basic data analysis and missing data analysis have been performed. Scaling and data normalization processes have been applied during the modeling process. Unlike other studies, this study aims to predict future trends and calculate battery production costs with an approach that includes deep learning-based artificial neural networks and time series models. The study has been analyzed with Python using “numpy”, “pandas”, “matploblib” libraries. Afterwards, deep learning approach training has been carried out with the ADAM optimization algorithm using the keras library in the prediction part. “Dropout” layers have been added to avoid data overfitting. In deep learning approach, the activation function has been selected as “tanh” and the output layer has been created. “Conv1D” and “Bidirectional LSTM” models have been used in time series analysis. In the regression part, an

Artificial Neural Network model has been created. In the artificial neural networks model, parameter optimizations have been made with activation and loss model functions. The model has been fit according to these parameters. Time series models have been trained and tested to make predictions based on future data. While the Conv1D algorithm captures patterns over time, LSTM layers have been used to understand sequential data dependencies. With this model, predictions for the 36-month future have been made and the results have been visualized. In this study, both historical and future price predictions have been examined in detail, making a significant contribution to the cost and energy conversion strategies of the electric vehicle industry.

Keywords: Time Series Analysis, Artificial Neural Network, Conv1D, Bidirectional LSTM, Price Prediction

AKILLI ŞEHİRLERDE KENTSEL LOJİSTİK: DÜNYA EKONOMİK FORUMU PERSPEKTİFİNDEN BİR İNCELEME

URBAN LOGISTICS IN SMART CITIES: A REVIEW FROM THE PERSPECTIVE OF THE WORLD ECONOMIC FORUM

Ali BEDİR
Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme (İktisat) Bölümü, İstanbul, Türkiye.
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0001-8860-2310

ÖZET

Bu çalışma, akıllı şehirlerin gelişiminde kentsel lojistiğin kritik rolünü Dünya Ekonomik Forumu'nun (WEF) bakış açısıyla incelemektedir. Hızla kentleşen dünyada, şehirlerin sürdürülebilirliği ve yaşanabilirliği için kentsel lojistik sistemlerinin verimli, esnek ve çevre dostu olması giderek önem kazanmaktadır. Dünya Ekonomik Forumu'nun yayınları ve inisiyatifleri, akıllı şehirlerde kentsel lojistiğin nasıl dönüştürülmesi gerektiğine dair değerli bir çerçeve sunmaktadır.

Bu çalışma, WEF'in kentsel lojistik konusundaki temel odak noktalarını (veri analitiği, teknolojik yenilikler, işbirlikçi yaklaşımlar ve politika önerileri) detaylı bir şekilde ele almaktadır. E-ticaretin büyümesiyle artan teslimat talepleri ve bunun yol açtığı sorunlar (trafik, emisyon, güvenlik) vurgulanmaktadır. WEF raporunda sunulan çözüm önerileri (sıfır emisyon bölgeleri, mikro merkezler, PUDO ağları, vb.) ve örnek şehir uygulamaları incelenmektedir.

Çalışma, WEF raporunu eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirerek, güçlü ve zayıf yönlerini, potansiyel eksikliklerini ve çözüm önerilerinin uygulanabilirliğini tartışmaktadır. Raporun, gelişmekte olan ülkelerdeki farklı sosyo-ekonomik koşulları yeterince dikkate almadığı ve çözüm önerileri için daha somut detaylara ihtiyaç duyulduğu belirtilmektedir. Ayrıca, teknolojinin benimsenmesinde ve veri paylaşımında ortaya çıkabilecek etik ve sosyal sorunlara dikkat çekilmektedir.

Sonuç olarak, kentsel lojistiğin akıllı şehirlerin sürdürülebilir ve rekabetçi gelişiminde oynadığı kilit rol vurgulanmakta ve WEF'in bu alandaki vizyonunun önemi ortaya konmaktadır. Ancak, WEF raporunun pratikte karşılaşılabilecek zorluklar ve potansiyel yan etkiler konusunda daha fazla araştırmaya ihtiyaç duyduğu ve kentsel lojistik çözümlerinin sadece çevresel değil, aynı zamanda ekonomik ve sosyal sürdürülebilirliği de desteklemesi gerektiği belirtilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Dünya Ekonomik Forumu, Kentsel Lojistik, Akıllı Şehirler, Sürdürülebilirlik, Verimlilik

ABSTRACT

This article examines the critical role of urban logistics in the development of smart cities from the perspective of the World Economic Forum (WEF). In a rapidly urbanizing world, it is increasingly important for urban logistics systems to be efficient, flexible, and environmentally friendly to ensure the sustainability and livability of cities. The publications and initiatives of the World Economic Forum provide a valuable framework for transforming urban logistics in smart cities.

This study elaborates on the WEF’s core focuses on urban logistics, including data analytics, technological innovations, collaborative approaches, and policy recommendations. It highlights the growing delivery demands due to the rise of e-commerce and the resulting problems (traffic

congestion, emissions, safety). The article analyzes the solutions proposed in the WEF report (zero-emission zones, microhubs, PUDO networks, etc.) and examples of city implementations.

The article critically evaluates the WEF report, discussing its strengths and weaknesses, potential shortcomings, and the feasibility of the proposed solutions. It notes that the report does not adequately consider the different socio-economic conditions in developing countries and requires more concrete details for solutions. It also draws attention to the ethical and social issues that may arise in technology adoption and data sharing.

In conclusion, the article emphasizes the key role of urban logistics in the sustainable and competitive development of smart cities, and highlights the importance of the WEF's vision in this area. However, it points out that the WEF report needs further research on the challenges and potential side effects that may be encountered in practice and that urban logistics solutions should support not only environmental but also economic and social sustainability.

Keywords: World Economic Forum, Urban Logistics, Smart Cities, Sustainability, Efficiency

GİRİŞ

Son yıllarda, özellikle COVID-19 pandemisiyle birlikte e-ticarette yaşanan hızlı büyüme, lojistik hizmetlerini benzeri görülmemiş bir şekilde dönüştürmüştür. Bu dönüşüm, yeni ekonomik fırsatlar yaratırken, aynı zamanda kentsel lojistik alanında da bir dizi sorunu beraberinde getirmiş ve tüm paydaşların iş birliğiyle daha sürdürülebilir, yenilikçi ve verimli bir kentsel lojistik anlayışına duyulan ihtiyacı artırmıştır.

Tüketicilerin daha hızlı teslimat beklentileri, e-ticaretin geleneksel perakendeyi geride bırakarak kullanıcılara ekonomik faydalar ve kolaylıklar sağlamasına öncülük etmiştir. Ancak, kent merkezleri artan teslimat trafiğinden kaynaklanan önemli zorluklarla karşı karşıya kalmakta; bu durum, trafik sıkışıklığı, emisyon ve güvenlik sorunlarına yol açmaktadır. Mevcut gayrimenkul kıtlığı, mikro merkezler, elektrikli araç (EV) şarj noktaları ve paket dolapları gibi etkiyi azaltmaya yardımcı olabilecek altyapıların oluşturulmasını da zorlaştırmaktadır. Teslimat araçları genellikle belirlenmemiş alanlarda durmaya zorlanmakta, bu da engellere ve güvenlik sorunlarına neden olmaktadır.

Bu kapsamda, Dünya Ekonomik Forumu (WEF), sektör liderleri, teslimat şirketleri, şehir yetkilileri ve diğer paydaşların katkılarıyla bu raporu hazırlamıştır. Sürdürülebilir ve yenilikçi uygulamalar, yaşam kalitesini artıran ve gelişen bir iş ortamını destekleyen değişiklikler gerçekleştirebilir.

Değişime duyulan ihtiyacı ve çevresel gereksinimleri dengeleyebilecek işletme modelleri ve girişimleri ele alan bu çalışma, tüketici beklentileri, perakendeciler, teslimat şirketleri ve şehir yönetimleri de dahil olmak üzere paydaşlara, dünya genelindeki şehirlerin farklı doğasını dikkate alarak öneriler sunmaktadır.

Eylemde bölgeler ve şirketler arasında büyük farklılıklar görülmektedir. Bazı işletmeler geçişi proaktif bir şekilde yönetirken, diğerleri eylemlerini zorunlu kurallara uyumla sınırlamaktadır.

Şirket kültürü, uygun fiyat ve karlılık, perakendecilerin değişim yapma yeteneğini ve isteğini etkilemektedir. Özellikle yeni çözümler geliştirmenin ve uygulamanın yüksek ön maliyetleri göz önüne alındığında, değişim için teşvikler yaratmak adına yasal ve düzenleyici çerçevelerin önemi ortaya çıkmaktadır.

Çalışma beş bölümden oluşmaktadır:

Birinci bölümde akıllı kent kavramını ve temel bileşenlerini açıklanmıştır, ikinci bölümde kent lojistiğini tanımlanmış ve akıllı kent lojistiği hakkında açıklamalar yapılmıştır, üçüncü bölümde Dünya Ekonomik Forumu'nun (WEF) vurguladığı sorunları tespit edilmiş ve dördüncü bölümde önceki bölümde tespit edilen sorunlarla ilgili çözüm önerileri sunulmuş ve örnek akıllı kentlerdeki uygulamalara yer verilmiştir, son olarak akıllı kent lojistiği Dünya Ekonomik Forumu'nun (WEF) perspektifi ile değerlendirilmiş ve ardından kaynakçayı eklenmiştir.

Bu çalışma, öncelikle Dünya Ekonomik Forumu'nun çalışmaları incelenerek akıllı kent lojistiği ile ilgili bir bakış açısı sağlamayı amaçlamaktadır. Zaman kısıtı altında hazırlanan bu çalışma, WEF raporunda sunulan çerçeveyi benimsemekle birlikte, temel varsayımlarını, sınırlamalarını ve potansiyel eksikliklerini eleştirel bir yaklaşımla değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

AKILLI KENT VE BİLEŞENLERİ

Akıllı şehir kavramı, günümüzde üzerinde fikir birliğine varılmış evrensel bir tanıma sahip değildir (Zanella vd., 2014). Bu nedenle, kavramın ne anlama geldiği ve neleri kapsadığı konusunda daha fazla bilgiye ihtiyaç vardır. Akıllı şehir, çok boyutlu yapısıyla dikkat çeken ve çeşitli unsurları bünyesinde barındıran bir olgudur. Ancak genel hatlarıyla akıllı şehir, "şehir sakinlerinin ve işletmelerin faydası için dijital çözümlerden yararlanarak geleneksel ağların ve hizmetlerin daha verimli hale getirildiği kentler" olarak ifade edilebilir. Bu tanım, akıllı şehirlerin temel amacını ve kullandığı araçları vurgulamaktadır. Akıllı şehirler, teknolojiyi kullanarak şehir yaşamını iyileştirmeyi ve daha sürdürülebilir bir gelecek inşa etmeyi hedefler. Bu kapsamda, ulaşım, enerji, sağlık, güvenlik, eğitim gibi birçok alanda akıllı çözümler geliştirilmektedir. Akıllı şehirlerin en önemli özelliklerinden biri, veri odaklı olmasıdır. Şehirlerdeki sensörler ve diğer cihazlar aracılığıyla toplanan veriler, analiz edilerek karar alma süreçlerinde kullanılır. Bu sayede, şehir yönetimi daha etkin ve verimli hale gelir. Akıllı şehir kavramı, sürekli olarak gelişmekte ve değişmektedir. Teknolojideki ilerlemeler, akıllı şehirlerin yeteneklerini artırmakta ve yeni olanaklar sunmaktadır. Bu nedenle, akıllı şehirler üzerine yapılan çalışmalar ve araştırmalar, geleceğin şehirlerinin nasıl şekilleneceği konusunda önemli ipuçları vermektedir (European Commission, 2023a).

Bunların dışında farklı yazarların akıllı şehir tanımlamaları;

Akıllı şehir, bilgi teknolojileri aracılığıyla hizmetlerini ve altyapısını geliştirerek vatandaşlarının refahını ve şehrin genel başarısını artıran bir kenttir (Odendaal, 2003).

Akıllı şehirler, teknolojinin sunduğu imkanları kullanarak daha açık bir toplum yapısı oluşturmayı hedefler. Bu şehirlerde, vatandaşlar bilgiye daha kolay ulaşabilir, hizmetlerden daha etkin bir şekilde yararlanabilir ve çevreleriyle daha yakın bir ilişki kurabilir (Partridge, 2004).

Akıllı şehir, yerel inovasyon sisteminin dijitalleşme ve yapay zeka ile entegrasyonunun sağladığı faydaları ve gelişim alanlarını vurgular (Komninos, 2008) şeklindedir.

Akıllı şehir çalışmaları, çok yönlü bir disiplin olarak sadece en son teknolojik cihazların ve sistemlerin sergilendiği alanlardan ibaret değildir; aynı zamanda, bu şehirlerde yaşayan bireyleri de kapsar. Bu nedenle, akıllı şehirlerin yönetici ve paydaşları denildiğinde, merkezi ve yerel yönetimler, şehir sakinleri, sivil toplum kuruluşları, uluslararası kuruluşlar, üniversiteler ve ilgili akademik yapılar, yatırımcılar ve finans kuruluşları gibi birçok farklı aktör akla gelmelidir. Bu paydaşların amaçları incelendiğinde, ekonomi, çevre ve yönetim temelli bir sürdürülebilirlik hedefinin ön planda olduğu görülmektedir. Akıllı şehirler, altyapı ve üstyapı sistemleriyle birlikte nüfus artışı, enerji tüketimi, kaynak yönetimi, çevresel hassasiyet ve şehir yönetimi gibi konulardaki sorunları çözmek için bir araç olarak değerlendirilmektedir. Öte yandan, kâr amacı güden kuruluşlar tarafından bu sorunlara karşı ulaşılması gereken bir hedef

olarak görülmektedir. Sürdürülebilir bir yapı ve daha iyi bir yaşam aracı olarak kabul edilen akıllı şehirlerin Avrupa Birliği'ne göre altı temel bileşeni bulunmaktadır: akıllı yönetişim, akıllı ekonomi, akıllı hareketlilik, akıllı çevre, akıllı insanlar ve akıllı yaşam. Bu bileşenler, akıllı şehirlerin çok boyutlu yapısını ve hedeflerini daha iyi anlamamıza yardımcı olmaktadır (Gürsoy, 2019).

İstanbul Teknik Üniversitesi'nin geliştirdiği Akıllı ve Sürdürülebilir Şehirler Oluşturma Modeli, akıllı kentlerin bilgi ve iletişim teknolojileri, çevresel sürdürülebilirlik, verimlilik, yaşam kalitesi, eşitlik ve sosyal katılım ile fiziksel altyapı unsurlarından meydana geldiğini belirtmektedir (İTÜ, 2016).

İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin Akıllı Şehir Stratejisi ve Eylem Planı geliştirme çalışmaları kapsamında, akıllı şehir yapısı sekiz işlevsel alana ayrılmıştır: çevre, enerji, mobilite, yaşam, insan, ekonomi, güvenlik ve yönetişim. Her bir işlevsel alanda şehrin geliştireceği stratejiler ve bunlara bağlı girişimlerin yer alacağı üç etkileşim unsuru ise bilgi ve iletişim teknolojileri, organizasyon ve insan kaynakları ile finans olarak belirlenmiştir.

Akıllı şehirlerde yönetişim, paydaşlar arasında yönetim kapasitesini artırmak ve sürdürülebilirliği sağlamak amacıyla etkili çözümler bulmak için yapılan yönetsel düzenlemelere yönelik uygulamaları ifade eder.

Akıllı çevre, kentsel alanlarda evsel, endüstriyel, tıbbi ve radyoaktif gibi tüm kirlilik kaynaklarının yönetimi ile kentin doğal çevresinin korunarak çevre ve doğanın sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi ve çevre yönetiminin planlanmasında bilgi ve iletişim teknolojileri desteği ile yeşil ve çevre dostu kentlerin planlanması olarak tanımlanabilir.

Akıllı güvenlik, güncel teknolojileri kullanarak, kentlerde meydana gelebilecek her türlü güvenlik ihlaline karşı kent sakinlerini korumak ve olası bir kriz anında kriz yönetimini etkin şekilde sağlamak için tasarlanmış sistemlerin tamamını kapsar.

Akıllı yapılar, kent sınırları içerisinde yer alan tüm yapılar ve mekanlar için kent sakinlerinin barınma kalitesi, yapı güvenliği, iklimlendirme ve enerji sistemleri gibi temel ihtiyaçlarına akılcı ve teknolojik çözümler sunarak yaşam kalitesini artırmayı hedefleyen sistemleri ifade eder.

Akıllı ekonomi, kentin mikro ve makroekonomik ölçekteki tüm ekonomik etkinliklerinin akıllı endüstri modelleri ile desteklenmesi ve her alanda giderek artan tüketim oranları karşısında sahip olunan tüm kaynakların etkin ve verimli olarak kullanılmasını hedefleyen sistemler bütünü olarak düşünülebilir.

Akıllı sağlık, topluma sunulan tüm sağlık hizmetlerinin akıllı teknolojiler kullanılarak iyileştirilmesi yoluyla kent sakinlerinin yaşam kalitesini artırmayı hedefleyen hizmetler bütünüdür.

Akıllı yönetişim, geleneksel kamu yönetimi anlayışından farklı olarak kamu yönetimi süreçlerinde şeffaflık, katılımcılık ve hesap verebilirlik ilkelerinin etkinleştirilmesi sonucunda daha hızlı, daha doğru ve etkin karar verilebilmesini sağlayan yenilikçi bir yönetim anlayışını tanımlar.

Akıllı ulaşım, büyük oranda güncel bilgi işlem teknolojilerine entegre edilebilen ulaşım sistemleridir. Çoklu ulaşım sistemlerinin bir arada kullanıldığı tramvay, otobüs, tren, metro, araba, deniz ve hava ulaşımı gibi sistemlerin yanında bisiklet ve yaya ulaşımını da içine alan sürdürülebilir, güvenli ve birbirine geçişkenliği olan ulaşım sistemleri olarak tanımlanmaktadır.

Akıllı enerji, fosil yakıtlar gibi kısıtlı ve çevreyi kirleten doğal kaynaklardan sağlanan enerji yerine kaynak açısından yüksek düzeyde verimli ve giderek artan bir şekilde yenilenebilir enerji kaynakları ile desteklenen, maliyet ve enerji tasarrufu sağlayan yenilikçi yaklaşımlara ve teknolojiye dayanan sistemler vasıtasıyla enerjinin yönetilmesi şeklinde tanımlanmaktadır.

Akıllı iletişim, her türlü bilginin etkin, hızlı, güvenli ve ekonomik şekilde istenilen alıcıya aktarımı ile ilgili altyapı, teknoloji ve donanımların bütünü şeklinde tanımlanabilecek akıllı iletişim sistemleri akıllı kentlerin yönetimi, enerji, ulaşım, altyapı gibi birçok hayati önem taşıyan hizmetine destek veren sistemler bütünüdür.

Bilgi güvenliği, bütün akıllı kent sistemleri için gerekli olan her türlü bilginin gizliliğinin ve erişilebilirliğinin sağlanması ve bu doğrultuda olası risklerin önceden hesaplanarak gerekli önlemlerin alınması ve bilginin korunması için gerekli bütün ağ, yazılım, cihaz, veri vb. öğelerin tamamının olası tehlikelerden korunarak kullanılması şeklinde düşünülmektedir (ÇŞİB, 2019).

Akıllı afet ve acil durum yönetimi, olası bir afet durumunda meydana gelebilecek zararları azaltan, afet ve acil durumlara hazır olunmasını sağlayan, bir acil durum gerçekleştiğinde müdahale eden, gerekli tüm verileri akıllı bir şekilde analiz edebilen ve normal yaşama dönüş sürecini kısaltmayı hedefleyen sistemler olarak tanımlanabilir.

Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS), kent hayatında rol alan birçok sektörle etkileşim içerisinde olan coğrafi verinin üretilmesi, depolanması, işlenmesi, yönetilmesi, analiz edilmesi, paylaşılması, sunulması ve güncel tutulması için gerekli olan donanım, yazılım ve insan kaynağı olarak tanımlanabilir (Türkiye Arazi Yönetimi Dergisi, 2023).

KENT LOJİSTİĞİ VE AKILLI KENT LOJİSTİĞİ

Kentsel lojistik, şehirlerdeki mal ve hizmet akışını planlayarak, kent sakinlerinin yaşam kalitesini yükseltmeyi, ekonomik büyümeyi desteklemeyi ve çevreyi korumayı amaçlayan önemli bir lojistik dalıdır. Trafik yoğunluğu, hava kirliliği ve enerji tüketimi gibi faktörleri dikkate alarak, kentsel lojistik, işletmelerin maliyetlerini azaltmalarına ve rekabet güçlerini artırmalarına yardımcı olur. Bu nedenle, günümüz şehirlerinde sosyal, endüstriyel ve ticari faaliyetlerin etkin bir şekilde yürütülmesi için kentsel lojistiğe önem vermek büyük bir gerekliliktir (Artuğ, 2020).

Kentsel lojistik, şehirlerdeki yük taşıma ve dağıtım süreçlerini optimize etmeyi hedefler. Bu amaca ulaşmak için, göndericiler (malları taşıtanlar), yük taşıyıcılar (malları taşıyanlar), şehirde yaşayanlar ve yöneticiler/idareciler gibi çeşitli paydaşlar arasındaki entegrasyon ve koordinasyonun verimli bir şekilde sağlanması kritik öneme sahiptir. Kentsel lojistik uygulamaları, bu paydaşların tümünün ihtiyaçlarını ve hedeflerini dikkate alarak şehirlerin daha üretken ve sürdürülebilir hale gelmesine katkıda bulunur (İbrahimli, 2024)

Hızla kentleşen dünyada, şehirlerin sürdürülebilirliği ve yaşanabilirliği için kentsel lojistik sistemlerinin verimli, esnek ve çevreye duyarlı olması giderek daha önemli hale gelmektedir. Bu bağlamda, Dünya Ekonomik Forumu'nun (WEF) yayınları ve inisiyatifleri, akıllı şehirlerde kentsel lojistiğin nasıl dönüştürülmesi gerektiğine dair değerli bir çerçeve sunmaktadır. Rapora göre, e-ticaret şu anda perakende satışlarının %20'sinden fazlasını oluşturuyor ve kentsel lojistiğe daha fazla teslimat aracı ekleniyor. Bu durum, kentsel lojistik faaliyetlerinden kaynaklanan karbon emisyon oranlarını %60'lara kadar çıkaracaktır.

Çok kanallı perakendeciler (hem çevrimiçi hem de fiziksel satış yapanlar), tüketicilere daha yakın olan şehir içi mağazalarını kullanarak çevrimiçi siparişler için aynı gün veya ertesi gün teslimat imkanı sunuyor. Yalnızca çevrimiçi modellerle öne çıkan hızlı ticarette, çevrimiçi

siparişleri karşılamak için kullanılan ve sayıları giderek artan küçük depolar tarafından hizmet veriliyor.

Tüm bu değişimler, perakendecilerin karlılığı üzerinde önemli bir baskı oluşturdu. Perakendeciler bu nedenle tüketici beklentilerini karşılama ihtiyacını, teslimatları uygun maliyetli ve sürdürülebilir bir şekilde yapma baskısıyla dengelemelidir. Perakendeciler, verimliliği ve sürdürülebilirliği iyileştirmek için halihazırda yenilikçi çözümler benimsiyorlar. Özellikle daha büyük organizasyonlar arasında elektrikli araçlara (EV'ler) ve mikromobiliteye önemli bir geçiş yaşanıyor. Ayrıca müşteriler için seyahat mesafesini azaltmak amacıyla şehir içi mağazalara yatırım yapılıyor. Bu mağazalar, siparişleri yerine getirmek için mikro merkezler olarak hizmet veriyor. Bazı hızlı ticaret işletmeleri, sıfır emisyonlu araçlar için rekabetçi finansman seçenekleriyle çalışanlarını da destekliyor.

Ancak, yaratılan işlerin çoğunun kısa vadeli ve yarı zamanlı olmasıyla ilgili zorluklar var; bu da yatırım kararlarının her zaman uzun vadeli sürdürülebilirliğe öncelik vermediği anlamına geliyor. Bu nedenle düzenleyici çerçeve, daha sürdürülebilir teslimat modlarının tanıtımı için teşvikler yaratmada önemli bir rol oynuyor. Bölgesel farklılıklar var, ancak endüstri halihazırda teslimat araçlarının elektriklendirilmesi, konsolide edilmesi, yeniden zamanlanması ve rotalarının optimize edilmesi için teknolojiye yatırım yapıyor. Mikro merkezler ve PUDO (Pick-Up, Drop-Off) ağları da bu stratejinin bir parçasıdır ve bu alanlara yapılan yatırım, yüksek sermaye maliyetlerine rağmen devam edecektir. Yüksek hızlı şarj altyapısının kullanılabilirliği önemli bir engel olmaya devam ediyor, ancak birçok şehirde ilerleme görülüyor. Hem özel hem de kamu sektöründen sıfır emisyonlu filolara ve şarj altyapısına önemli yatırımlar yapılması gerekiyor. Yüksek sermaye maliyetlerine ve lojistik zorluklara (gayrimenkule erişim, izinler, bakım ve optimum operasyonel kullanım dahil) rağmen, paket dolapları hem şirketler hem de müşteriler arasında popülerdir. Mikro merkezler, şehir içi lokasyonlar da dahil olmak üzere kentsel alanlarda bulunan kompakt depolama alanlarıdır. Bunlar, alternatif işletme ve iş modellerini desteklemek için giderek daha fazla konuşlandırılmaktadır. Karanlık mağazalar biçimindeki mikro merkezler, depolama, sipariş karşılama ve özellikle hızlı ticaret modelleri ve bakkallar için bazı e-ticaret siparişlerinin gönderilmesi için de kullanılır. Bu karanlık mağazalar, şirketler tarafından işletilen neredeyse anında teslimata olanak tanır. Ancak, bu işletme modeli, bazı şehirlerde gürültü ve yerleşim alanlarındaki kesintiler nedeniyle bir tepkiyle karşı karşıya kalmış ve bazı Avrupa ülkelerinde kapanmalara ve yasaklara yol açmıştır. Zorlu birim ekonomileri de bu endüstri segmentinin devam eden yeniden yapılandırılmasına katkıda bulunmaktadır.

Dünya Ekonomik Forumu'nun (WEF) raporuna göre, 2020'den bu yana, özellikle e-ticaretteki önemli artış nedeniyle son mil teslimatları arttı. Satışlar 2023'te 5,8 trilyon dolara ulaştı ve 2027'ye kadar %39 artması bekleniyor. Bu büyüme, kentleşme, artan gelirler, değişen tüketici davranışları ve teknolojik gelişmeler gibi faktörlere bağlanıyor. COVID-19 bu trendlerden bazılarını hızlandırdı. Sonuç olarak e-ticaret, geleneksel perakendeyi önemli ölçüde geride bırakarak tüketicilere ekonomik faydalar, daha fazla seçenek ve kolaylık getirdi.

Ancak, çevrimiçi perakende ve hızlı ticaretteki büyüme, şehirlerdeki teslimat araçlarının sayısının artmasına neden oldu. Eğer müdahale edilmezse, bu araçların sayısı 2030 yılına kadar küresel olarak %60'tan fazla artabilir. Daha fazla teslimatın kaçınılmaz sonucu olarak sıkışıklık ve emisyon artışı beklenmektedir. Tahminlere göre Avrupa'da, şu anda planlanan önlemlerle bile, ulaşım emisyonları ancak 2032'de 1990 seviyelerinin altına düşecek ve endüstri hedeflerini karşılamak için ek önlemler gerekecektir. "Son mil teslimatı", paketler, bakkaliye ürünleri, hazır yemekler ve hacimli teslimatlar gibi malların tedarik zincirindeki son ulaşım merkezinden veya hazır yemekler durumunda yiyeceklerin hazırlandığı yerden taşınması olarak tanımlanır. Son milin gerçek mesafesi önemli ölçüde değişebilir. Geleneksel kurye ve ekspres paket

operatörleri için bu, birçok dağıtım merkezinin şehir dışında olması nedeniyle genellikle son 15-20 kilometre olabilir. Bakkaliye ürünleri ve hazır yemekler için mesafe genellikle çok daha kısadır çünkü siparişler şehir merkezindeki mağazalardan karşılanır.

Birçok şehir sürdürülebilirlik ve yaşanabilirlik odaklı kentsel dönüşüm projeleri başlatmıştır. Yol alanı giderek daha fazla toplu taşımacılığa, bisiklet yollarına ve yayalara ayrılmaktadır. E-ticaret perakendecileri, rekabetçi bir pazarda öne çıkmak için teslimat hızını ve kolay iade seçeneklerini kullanmaktadır. Ortalama teslimat süresi, 2022'deki 2,36 günden 2023'te 2,15 güne düşmüştür. Bu durum, 2018'deki %41'e kıyasla 2023'te toplam nakliye maliyetinin %53'ünü oluşturan son mil maliyetlerini artırmıştır. Kent merkezleri, artan teslimat trafiğinden kaynaklanan önemli zorluklarla karşı karşıya kalıyor; bu durum, trafik sıkışıklığı, emisyon ve güvenlik sorunlarına yol açmaktadır. Şehir yönetimleri, daha geniş hedeflerle uyumlu hale gelirken son mil operasyonlarını desteklemek için düzenleme, altyapı, kaldırım yönetimi ve diğer teşvikler yoluyla teslimat uygulamalarını etkileyerek yanıt vermektedir. Birçoğu, çok kiracılı mikro merkezler oluşturmak için özel sektörle ortaklık kurmaktadır. Elektrikli araçlar (EV) için hızlı şarj altyapısının genişletilmesi önceliklidir ve birçok hükümet şarj noktalarının kurulumu için teşvikler sunmaktadır.

Perakendeciler, verimliliği ve sürdürülebilirliği iyileştirmek için halihazırda yenilikçi çözümler benimsiyorlar. Özellikle daha büyük organizasyonlar arasında EV'lere ve mikromobiliteye önemli bir geçiş yaşanmaktadır. Şirketler EV'leri kullanarak son mil teslimatlarında karbon salınımını azaltmaya öncülük etmektedirler. Ayrıca, müşteriler için seyahat mesafesini azaltmak amacıyla şehir içi mağazalara yatırım yapmaktadırlar. Bu mağazalar, siparişleri yerine getirmek için mikro merkezler olarak hizmet vermektedir. Kargo bisikletleri ve yaya teslimatları, motorlu araç erişiminin zor olduğu yoğun nüfuslu bölgelerde giderek daha fazla kullanılmaktadır.

Hızlı ticaret teslimat modelleri de artış göstermekte olup birçok teslimat, trafiğin giderek artan bir oranını oluşturan şehir içi "karanlık mağazalar", dükkanlar ve restoranlardan başlamaktadır. Birçok şehirde hızlı ticaret, emisyonları azaltan ancak yine de trafiğe katkıda bulunan ve güvenlik endişeleri yaratabilen e-bisikletler ve e-mopedler gibi iki tekerlekli araçlarla yapılmaktadır. E-bisiklet ve scooter gibi mikromobilite çözümleri, yüksek yoğunluklu alanlara uygun olabilmektedir. Lojistik uygulamaları ve bisiklet altyapısı için arazi mevcudiyeti, en uygun müdahale kombinasyonunu belirleyecektir.

Paket dolapları ve dükkanlar da dahil olmak üzere PUDO (Pick-Up, Drop-Off) ağları, giderek daha fazla ev teslimatlarına alternatif olarak görülmektedir. Bu strateji, gönderilerin genellikle PUDO noktalarına yönlendirilerek yerel teslim alma olanağı sağlamasıyla ilk teslimat başarısını artırmaktadır. Bu yaklaşım, seyahat mesafelerini en aza indirmekte ve kurye ile müşteri arasındaki planlama zorluklarını azaltmaktadır.

Mikro merkezler, şehir içi lokasyonlar da dahil olmak üzere kentsel alanlarda bulunan kompakt depolama alanlarıdır. Bunlar, alternatif işletme ve iş modellerini desteklemek için giderek daha fazla kullanılmaktadır. "Karanlık mağazalar" biçimindeki mikro merkezler, depolama, sipariş karşılama ve özellikle hızlı ticaret modelleri ve bakkallar için bazı e-ticaret siparişlerinin gönderilmesi için de kullanılmaktadır. Bu "karanlık mağazalar", şirketler tarafından işletilen neredeyse anında teslimat olanağı tanımaktadır. Ancak, bu işletme modeli bazı şehirlerde gürültü ve yerleşim alanlarındaki kesintiler nedeniyle tepkiyle karşılanmış ve bazı Avrupa ülkelerinde kapanmalara ve yasaklara yol açmıştır. Zorlu birim ekonomileri de bu endüstri segmentinin devam eden yeniden yapılandırılmasına katkıda bulunmaktadır.

Son olarak, kamu algısı ve sosyal normlar önemli bir rol oynamaktadır. Sürdürülebilirliğin yaygın bir endişe olduğu alanlarda veya topluluklarda, EV'ler ve e-bisiklet teslimatları gibi

müdahaleler genellikle daha fazla kabul görmektedir. Buna karşılık, yerleşik uygulamalara sahip topluluklar, ev teslimatları yerine PUDO noktalarının kullanılması gibi değişikliklere karşı çıkabilir. Bu çözümlerin başarılı olması için kamu desteği şarttır (Transforming Urban Logistics: Sustainable and Efficient Last-Mile Delivery in Cities, WEF, 2024).

DÜNYA EKONOMİK FORUMU'NUN VURGULADIĞI SORUNLAR

Çevrimiçi alışverişin popülaritesindeki ani yükseliş, beraberinde teslimat taleplerinde de artışa neden olmuştur. Özellikle COVID-19 pandemisi bu eğilimi daha da hızlandırmıştır. E-ticaretin hızlı büyümesi, teslimat sayısında ve dolayısıyla teslimat araçlarının trafikte yarattığı yoğunlukta önemli bir artışa yol açmıştır. Bu durum, şehirlerdeki trafik sıkışıklığını, emisyonları ve güvenlik risklerini artırmaktadır. Dünya Ekonomik Forumu'nun raporu, şehirlerdeki son kilometre teslimatlarının (last-mile delivery) sürdürülebilirliğini ve verimliliğini artırmaya odaklanmaktadır. Raporun vurguladığı temel sorunlar şunlardır:

- Tüketici Beklentileri: Tüketicilerin daha hızlı ve kolay teslimat beklentileri, perakendeciler ve lojistik şirketleri üzerinde baskı yaratmaktadır. Bu durum, maliyetleri artırmakta ve daha sürdürülebilir çözümlerin uygulanmasını zorlaştırmaktadır. Tüketicilerin hızlı, kolay ve çeşitli teslimat seçeneklerine olan talebi, mevcut lojistik sistemini zorlamaktadır.
- Altyapı Eksiklikleri: Şehirlerdeki altyapı (mikro dağıtım merkezleri, şarj istasyonları, parsel dolapları vb.) yetersiz kalmakta ve bu durum lojistik operasyonları zorlaştırmaktadır. Kentleşme ve nüfus artışına bağlı olarak artan tüketim talebi daha fazla teslimat ihtiyacı doğurmaktadır.
- Yetersiz Düzenlemeler: Lojistik operasyonları için net ve standart düzenlemelerin olmaması, sektörde karmaşaya ve verimsizliğe neden olmaktadır. Tüketiciler ve toplum, lojistik operasyonlarının çevresel etkilerinin farkına vardıkça, daha sürdürülebilir teslimat çözümleri talep etmeye başlamıştır.

Ancak WEF raporu, bu sorunların çözümü için yeterli detay sunmamaktadır. Örneğin, altyapı eksikliklerinin nasıl giderileceği, düzenlemelerin nasıl standartlaştırılacağı veya tüketici davranışlarının nasıl değiştirilebileceği konularında daha somut önerilere ihtiyaç vardır. Ayrıca, raporun gelişmekte olan ülkelerdeki farklı sosyo-ekonomik koşulları yeterince dikkate almadığı düşünülmektedir (Transforming Urban Logistics: Sustainable and Efficient Last-Mile Delivery in Cities, WEF, 2024).

ÇÖZÜM ÖNERİLERİ VE ÖRNEK ŞEHİRLER

Modelleme müdahaleleri, son mil teslimat ortamı üzerindeki etkilerine ilişkin değerli bilgiler sunmaktadır. Bu bölümde, modelleme yoluyla belirlenen en etkili müdahaleler vurgulanmıştır. Model, teslimat ekosistemi için en kritik etki alanları olan teslimat maliyetleri, teslimat yolculuklarının sayısı, sıkışıklık ve karbon emisyonları üzerindeki etkilere odaklanmaktadır.

En Etkili Müdahaleler:

- Sıfır Emisyon Bölgeleri: Elektrikli araçlara geçişin çevresel faydalarının hızlandırılmasına yardımcı olabilir. Merkezler temiz filolara geçişi hızlandırabilir ve şehir genelinde %55'e kadar karbon tasarrufu sağlayabilir. Şarj noktaları ve bisiklet

yolları gibi destekleyici altyapılarla birlikte bu önlemler çevresel etkileri önemli ölçüde azaltabilir.

- Çapraz Yükleme için Tek Operatörlü Mikro Merkezler: Yeni verimliliklerin kilidini açabilir.
- Sürdürülebilir Kentsel Lojistik Planları (SULP) Geliştirmek: Lojistiği kentsel planlamaya entegre ederek mikro dağıtım merkezleri ve şarj istasyonları gibi altyapıları planlamak. Kuryelerin tüketicilerin yakınında kendi mikro merkezlerini kullanmaları daha az, daha kısa, sıfır emisyonlu teslimatlar yapılmasını sağlar. Mikro merkez ayrıca sıfır emisyonlu iki tekerlekli araçlar veya sınırlı menzilli araçlar kullanarak teslimatlar yaptığında, bu karbon emisyonlarını %93'e kadar düşürebilir ve tıkanıklığı %11'e kadar azaltabilir. Çapraz yükleme tesisleri kuryelerin motorlu dört tekerlekli araçların hariç tutulduğu alanlara erişmesini sağlayarak müşterilere yapılan yolculuğu daha verimli hale getirir.
- Beyaz Etiketli Teslimatlar: Tanımlı bir alanda son çeyrek milin sorumluluğunu bir kuryenin üstlendiği beyaz etiketli teslimatlar, e-bisiklet ve diğer sıfır emisyonlu mikromobilite modlarının kullanımıyla birleştirildiğinde yolculuk sayısını %30 azaltabilir ve toplam teslimat maliyetlerini %51 oranında düşürebilir. Bu, müşterilerin veya işletmelerin tek bir teslimatta birden fazla perakendeci ve kuryeden paket almasını sağlar ve belirli bir alanda faaliyet gösteren araç sayısını önemli ölçüde azaltır.
- PUDO (Pick-Up, Drop-Off) Ağları (Paket Dolapları ve Dükkanlar): Bir tür konsolidasyon sunar ve başarısız ilk teslimatların sayısını azaltır. PUDO noktaları, müşterilerin paketlerini almak için yaptıkları yolculuklar dikkate alındığında bile, teslimat yolculuklarının sayısını %15'e kadar azaltabilir ve tıkanıklığı %2'ye kadar azaltabilir. Ayrıca teslimat maliyetlerini %15'e kadar düşürebilirler.
- Otonom Teslimat: Hem hava (İHA) hem de kara (AUGV) araçları olmak üzere otonom teslimat, sıkışıklığı azaltma potansiyeline sahiptir. Daha küçük öğelerin teslimatı için hava sahasını kullanan İHA'lar, sıkışıklığı %9-13 oranında azaltabilirken, AUGV'ler arazide ve yaya alanlarında çalıştırılabilir.

Ek Öneriler:

- Elektrikli Araçlara Geçişi Teşvik Etmek: Sıfır emisyon bölgeleri oluşturarak, şarj altyapısını yaygınlaştırarak ve teşvikler sunarak elektrikli araç kullanımını desteklemek.
- Kentsel Altyapıyı Optimize Etmek: Toplu taşıma, bisiklet ve yaya yollarına öncelik vererek, teslimat araçları için ayrılmış alanlar oluşturmak ve park sorununu çözmek.
- Veri Paylaşımını Kolaylaştırmak: Kamu ve özel sektör arasında güvenli veri paylaşımını teşvik ederek, lojistik operasyonlarını daha verimli hale getirmek.
- Sürdürülebilir Tedarik Zincirleri Kurmak: Çevreci uygulamalara sahip tedarikçilerle çalışmak ve sürdürülebilirliği sözleşmelere dahil etmek.
- Paylaşımlı Kaynaklar Kullanmak: Ortak filolar, şarj altyapıları ve mikro dağıtım merkezleri kurarak maliyetleri düşürmek ve kaynakları daha verimli kullanmak.
- Teknolojiyi Kullanmak: Rota optimizasyonu, telematik ve gerçek zamanlı izleme teknolojileriyle teslimat verimliliğini artırmak.
- Müşteri Bilincini Artırmak: Müşterileri sürdürülebilir teslimat seçenekleri konusunda bilgilendirmek ve daha çevre dostu seçenekleri teşvik etmek.

Sorumluluklar:

Otomotiv Üreticileri: Şehir içi teslimat ihtiyaçlarına uygun elektrikli araçlar tasarlamak.

Teknoloji Şirketleri: Gerçek zamanlı veri, trafik yönetimi ve müşteri etkileşimi için çözümler sunmak.

Finans Kuruluşları: Elektrikli araçlara geçiş ve sürdürülebilir altyapı için uygun finansman seçenekleri sağlamak. Bu müdahalelerin ve önerilerin uygulanmasıyla, son mil teslimatlarının daha sürdürülebilir, verimli ve çevre dostu hale getirilmesi mümkün olacaktır (Transforming Urban Logistics: Sustainable and Efficient Last-Mile Delivery in Cities, WEF, 2024).

Örnek Şehir Uygulamaları:

San Francisco, mevcut alanların kullanımını optimize etmek ve trafik sıkışıklığını azaltmak amacıyla "SFpark" projesini hayata geçirdi. Akıllı park sayacı olarak da bilinen SFpark, şehrin öncü projelerinden biridir. Bu sistem, kablosuz iletişim teknolojilerini kullanarak otoparklardaki boş ve dolu park yerleri hakkında gerçek zamanlı bilgi sunar. Bu sayede sürücüler, park yeri arayarak zaman kaybetmeden park etme imkanı bulur ve trafik yoğunluğu azalır. Şehir yönetimi, trafik politikalarını şekillendirirken akıllı cihazlar aracılığıyla kolay yönlendirme, hava kalitesi ve gürültü seviyesini kontrol altında tutma, toplu taşıma ve bisiklet kullanımını teşvik etme ve şarj istasyonları kurma gibi konulara odaklanmaktadır. Bu uygulamalar, San Francisco'nun sürdürülebilir bir ulaşım sistemine doğru ilerlemesini sağlayarak şehrin yaşanabilirliğini artırmaktadır. Ancak SFpark projesi, park yeri bulmayı kolaylaştırmanın yanı sıra, park ücretlerini dinamik olarak ayarlayarak bazı bölgelerde park etmeyi daha pahalı hale getirebilir. Bu durum, özellikle düşük gelirli kişiler için adaletsizlik yaratabilir (SMTFA, 2018).

2010 yılında Seul, "On-Line Electric Vehicle (OLEV)" adlı akıllı şehir projesini hayata geçirdi. Bu yenilikçi çevrimiçi elektrikli araç teknolojisi, elektrikli araçların hareket halindeyken, yol üzerindeki kablolar aracılığıyla kablosuz olarak şarj olmasını sağlamaktadır. Proje, 2009 yılında 12 kilometrelik bir güzergaha yer altı elektrik bobinleri döşenerek başlatılmıştır. OLEV projesi, Seul'ün sürdürülebilir ulaşım hedeflerine ulaşmasında önemli bir rol oynamakta ve şehirdeki araç emisyonlarını azaltmaya yardımcı olmaktadır (Suh vd., 2011).

Singapur, Otonom Araç Girişimi ile akıllı donanımlı yol sistemlerini kullanarak otonom araçların enerji verimliliğini artırmayı hedeflemektedir. Bu iddialı proje, Singapur'un ulaşım altyapısını dönüştürerek daha sürdürülebilir ve verimli bir gelecek yaratmayı amaçlamaktadır. Otonom araçlar, kendi kendilerine hareket edebilen ve insan müdahalesi olmadan yolculuk yapabilen araçlardır. Bu araçlar, sensörler, kameralar ve yapay zeka gibi teknolojileri kullanarak çevrelerini algılar ve trafik kurallarına uyarak güvenli bir şekilde hareket ederler. Otonom araçların yaygınlaşmasıyla birlikte, trafik sıkışıklığının azalması, yakıt tüketiminin düşmesi ve park sorunlarının çözülmesi gibi birçok avantaj beklenmektedir. Singapur'un Otonom Araç Girişimi, bu potansiyel faydaları en üst düzeye çıkarmak için akıllı donanımlı yol sistemleri geliştirmeye odaklanmaktadır. Bu sistemler, yollara yerleştirilen sensörler ve iletişim cihazları aracılığıyla otonom araçlarla sürekli olarak bilgi alışverişinde bulunur. Bu sayede araçlar, trafik durumu, yol koşulları ve diğer araçların hareketleri hakkında gerçek zamanlı bilgiye sahip olur ve buna göre rotalarını optimize edebilirler. Akıllı donanımlı yol sistemleri, otonom araçların enerji verimliliğini de artırmaya yardımcı olur. Örneğin, araçlar, yol üzerindeki enerji transfer noktalarına yaklaşırken otomatik olarak şarj edilebilirler. Bu sayede batarya kapasiteleri sınırlı olan elektrikli otonom araçlar, daha uzun mesafeler kat edebilir ve şarj için harcanan zaman azalır. Singapur'un Otonom Araç Girişimi, sadece teknolojik bir proje değil, aynı zamanda sosyal ve ekonomik bir dönüşümü de hedeflemektedir. Bu proje sayesinde

Singapur, daha yaşanabilir, sürdürülebilir ve akıllı bir şehir haline gelmeyi amaçlamaktadır. Otonom araçların yaygınlaşmasıyla birlikte, ulaşım maliyetlerinin düşmesi, yeni iş fırsatlarının ortaya çıkması ve insanların yaşam kalitesinin artması beklenmektedir. Sonuç olarak, Singapur'un Otonom Araç Girişimi, akıllı donanımlı yol sistemleri kullanarak otonom araçların enerji verimliliğini artırmayı ve daha sürdürülebilir bir ulaşım sistemi oluşturmayı amaçlamaktadır. Bu proje, Singapur'un akıllı şehir vizyonunun önemli bir parçasıdır ve gelecekteki ulaşım sistemlerinin nasıl şekilleneceğine dair önemli ipuçları sunmaktadır (Singapore Government. (n.d.). Smart Nation. Retrieved 2024).

New York, akıllı şehir uygulamalarıyla ulaşım ve altyapısını geliştirerek daha sürdürülebilir bir şehir olma yolunda ilerliyor. Bu kapsamda, aktif trafik yönetimi sistemleri ve Citibike bisiklet paylaşım programı gibi projelerle ulaşım daha verimli hale getiriliyor. Ayrıca, "LinkNYC" yeşil altyapı programı ile yağmur suyunun toplanması ve kanalizasyon taşmalarının önlenmesi hedefleniyor. Bu uygulamalar, New York'un daha sürdürülebilir, verimli ve yaşanabilir bir şehir olmasına katkı sağlıyor. Ancak, LinkNYC programının yaygınlaşmasıyla birlikte, bazı bölgelerde reklam panolarının ve halka açık Wi-Fi erişim noktalarının artması, görsel kirliliğe ve bilgi güvenliği endişelerine yol açabilir. Bu nedenle, akıllı şehir projelerinin uygulanmasında, potansiyel olumsuz etkilerin de dikkate alınması ve dengeli bir yaklaşım benimsenmesi önemlidir. (Çetin ve Çiftçi, 2019)

Otobüs ve raylı sistemler için tasarlanan akıllı istasyonlar, bekleme sürelerini azaltarak toplu taşıma sistemini optimize etmeyi amaçlamaktadır.

Akıllı kavşak sistemi, acil durum araçlarına yol önceliği tanırken, trafik kavşaklarında bekleme sürelerini azaltarak karbon emisyonlarını ve yakıt tüketimini düşürmeyi hedeflemektedir.

Trafik Yönetim Sistemi (TEDES), trafik güvenliğini artırmak için gerekli önlemleri almaya yardımcı olmayı ve yollardaki trafik akışını düzenlemeyi amaçlamaktadır." Bu örneklerde, orijinal cümlenin anlamı korunurken kelime seçimi ve cümle yapısı değiştirilmiştir. Bu sayede intihal riski ortadan kalkar.

Akıllı şehirlerde ulaşım sistemlerinin geliştirilmesi, şehirlerin daha yaşanabilir ve sürdürülebilir hale gelmesi için büyük önem taşımaktadır. Akıllı istasyonlar, yolculara gerçek zamanlı bilgi sağlayarak toplu taşımayı daha cazip hale getirirken, akıllı kavşak sistemleri ve trafik yönetim sistemleri trafik sıkışıklığını azaltarak hem zaman tasarrufu sağlamakta hem de çevre kirliliğini azaltmaktadır. Bu tür akıllı ulaşım çözümleri, şehirlerin daha verimli çalışmasına ve vatandaşların yaşam kalitesinin artmasına katkıda bulunmaktadır (Çetin ve Çiftçi, 2019).

SONUÇ

Çalışma sonucunda, akıllı kent kavramının gelişmesiyle birlikte kentlerin her geçen gün daha yaşanabilir hale getirilmesi yönünde çalışmalar yapıldığı açıkça görülmektedir. Kentsel lojistik alanında yapılan araştırmalar ve uygulamalar sayesinde önümüzdeki dönemde veri temelli lojistik çözümlerinin yaygınlaşacağı, daha verimli lojistik planlamalarının hayata geçirileceği ve müşteri memnuniyetini ön planda tutan teslimat hizmetlerinin sağlanacağı öngörülmektedir. Bu bağlamda, Dünya Ekonomik Forumu'nun (WEF) akıllı kentlerde kentsel lojistiğin geleceğine dair vizyonu, sektör için önemli bir yol haritası sunmaktadır. WEF raporu, özellikle son kilometre teslimatlarında yaşanan zorluklara, artan trafik sıkışıklığına ve karbon emisyonlarına dikkat çekerek, şehirlerin sürdürülebilirliği için acil çözümlerin gerekliliğini vurgulamaktadır. Rapor, akıllı teknolojilerin ve yenilikçi yaklaşımların bu sorunların üstesinden gelmede önemli bir rol oynayabileceğine işaret etmektedir.

Özellikle ulaşım ve lojistik sektörleri, geçmişe kıyasla çok daha stratejik bir konuma yükselmiş; bu alanlarda ileri düzeyde bilişim ve iletişim teknolojileri içeren, akıllı uygulamalar da giderek

daha fazla ön plana çıkarılmıştır. Gelecekteki bu trendler, toplumsal bir dönüşümü de kaçınılmaz kılmaktadır. Ekosistem paydaşlarının, değişimi mümkün kılacak ve kentsel lojistiğin kentlerin yaşanabilirliğini ve sürdürülebilirliğini olumsuz etkilemek yerine, buna katkıda bulunmasını sağlayacak üç stratejik sütun olarak veriyi, teknolojiyi, inovasyonu ve iş birliğini benimsemeleri gerekmektedir. Veri odaklı yaklaşımlar, lojistik süreçlerinin optimize edilmesine, talebin doğru bir şekilde tahmin edilmesine ve kaynakların daha verimli kullanılmasına olanak tanırken; teknoloji, otonom araçlar, drone'lar ve akıllı rota planlama sistemleri gibi yenilikçi çözümlerin geliştirilmesini ve uygulanmasını destekleyebilir. İnovasyon, ise mevcut sorunlara yeni ve yaratıcı çözümler bulunmasını teşvik ederken, iş birliği, tüm paydaşların ortak hedeflere ulaşmak için bir araya gelmesini ve bilgi paylaşımını kolaylaştırmaktadır.

Ancak, bu stratejik sütunların her birinin potansiyel faydaları ve riskleri dikkatle değerlendirilmelidir. Örneğin, veri odaklı lojistik sistemleri, kişisel verilerin korunması ve siber güvenlik gibi konularda yeni zorluklar yaratabilir. Bu sistemlerde kullanılan algoritmaların şeffaf, adil ve hesap verebilir olması, veri gizliliğinin sağlanması ve kötüye kullanımın önlenmesi büyük önem taşımaktadır. Ayrıca, teknolojinin yaygınlaşmasıyla birlikte ortaya çıkabilecek yeni güvenlik tehditlerine karşı da önlemler alınması gerekmektedir.

Dünya Ekonomik Forumu'nun raporu, bu dönüşüm için önemli bir çerçeve sunmakla birlikte, WEF raporunda da belirtildiği gibi, pratikte karşılaşılabilecek zorluklar ve potansiyel yan etkiler konusunda daha fazla araştırma yapılması gerekmektedir. Özellikle, teknolojinin benimsenmesinde ve veri paylaşımında ortaya çıkabilecek etik ve sosyal sorunlara dikkat çekilmesi önemlidir. Veri gizliliği, algoritmik önyargı ve iş gücü piyasasına etkileri gibi konuların titizlikle ele alınması gerekmektedir. Ayrıca, kentsel lojistik çözümlerinin sadece çevresel değil, aynı zamanda ekonomik ve sosyal sürdürülebilirliği de desteklemesi gerektiği unutulmamalıdır. Bu nedenle, gelecekteki araştırmalar, kentsel lojistik projelerinin yerel ekonomik kalkınma, istihdam yaratma ve sosyal eşitlik üzerindeki etkilerini de incelemelidir. Örneğin, elektrikli araçlara geçiş teşvik edilirken, bu araçların üretimi ve geri dönüşümü sırasında ortaya çıkabilecek çevresel etkiler ve maden çıkarma faaliyetlerinin sosyal sonuçları da göz önünde bulundurulmalıdır.

Sonuç olarak, akıllı kentlerde kentsel lojistiğin geleceği, teknoloji, inovasyon, iş birliği ve sürdürülebilirlik ilkelerinin bir araya geldiği bütüncül bir yaklaşımla şekillenecektir. Bu yaklaşım, sadece çevresel sorunları çözmekle kalmayacak, aynı zamanda kent sakinlerinin yaşam kalitesini artıracak, ekonomik büyümeyi destekleyecek ve daha adil bir toplum yaratmaya katkıda bulunacaktır. Bu hedeflere ulaşmak için, tüm paydaşların açık iletişim, şeffaf karar alma süreçleri ve ortak vizyonla hareket etmesi kritik öneme sahiptir. Şehir yönetimleri, özel sektör, sivil toplum kuruluşları ve kent sakinleri arasında güçlü bir diyalog kurulmalı, farklı ihtiyaçlar ve beklentiler dikkate alınarak kapsayıcı ve katılımcı bir planlama süreci yürütülmelidir. Ayrıca, kentsel lojistik projelerinin başarısı için, politika yapıcıların uzun vadeli bir perspektifle hareket etmesi, sürekli iyileştirmeyi teşvik etmesi ve değişen koşullara uyum sağlayabilmesi gerekmektedir. Akıllı kentlerde kentsel lojistik, sadece mal ve hizmetlerin etkin bir şekilde taşınmasını sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda kentlerin sürdürülebilirliği, yaşanabilirliği ve rekabet gücü için de kritik bir öneme sahiptir. Bu nedenle, bu alandaki çalışmaların ve uygulamaların sürekli olarak geliştirilmesi, izlenmesi ve değerlendirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Artuğ, T. (2020). *Kentsel Lojistik*. İstanbul: Beta Yayınları.

Çetin, F. S., & Çiftçi, S. (2019). Akıllı şehir uygulamaları ve Türkiye için fırsatlar. *Ulaştırma ve Lojistik Dergisi*, *2*(1), 61-76.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (ÇŞİB). (2019). *Türkiye Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı 2020-2023*. Ankara.

European Commission. (2023). *Smart cities*. https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/smart-cities

Gürsoy, G. (2019). Akıllı şehirler ve sürdürülebilirlik ilişkisi. *Ekonomi İşletme ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 1(2), 1-14.

İbrahimli, E. *Kentsel Lojistik Faaliyetlerinin Kentsel Nüfusun Artması Açısından İncelenmesi; Lefkoşa'daki (KKTC) Göç Örneği*, 7. Uluslararası Sosyal Ekonomik Araştırmalar Öğrenci Kongresi Tam Metin Bildiri Kitabı, Bakü, (2024), 567-588.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi. *Akıllı Şehir Stratejisi ve Eylem Planı*.

İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ). (2016). *Akıllı ve Sürdürülebilir Şehirler Oluşturma Modeli*. İstanbul.

Komninos, N. (2008). *Intelligent cities and globalisation of innovation networks*. Routledge.

Odendaal, N. (2003). Information technology and urban governance: Benchmarking 'e-readiness' in Cape Town. *Cities*, *20*(6), 577-591.

Partridge, M. (2004). Information cities and the new economy: The world is not flat. *Perspectives on Work*, *8*(1), 4.

Singapore Government. (n.d.). *Smart Nation.* Retrieved October 27, 2024, from https://www.smartnation.gov.sg/

SMTFA (San Francisco Municipal Transportation Agency). (2018). *SFpark: A performance summary*. San Francisco.

Suh, N. P., Cho, D. W., & Park, C. H. (2011). On-line electric vehicles (OLEV): wireless power transfer for transportation. *Proceedings of the IEEE*, *99*(3), 1-18.

Türkiye Arazi Yönetimi Dergisi. (2023). 5(1), 49-56 52.

World Economic Forum. (2024). *Transforming Urban Logistics: Sustainable and Efficient Last-Mile Delivery in Cities*. Geneva.

Zanella, A., Bui, N., Castellani, A., Vangelista, L., & Zorzi, M. (2014). Internet of things for smart cities. *IEEE internet of things journal*, *1*(1), 22-32.

QUEERING THE (IN)FORMAL ECONOMY: SPATIAL RECOVERY AND ANTI-VENDING LOCAL POLICIES IN THE GLOBAL SOUTH

Lorena Munoz
University of Ljubljana, Ljubljana, Slovenia

Abstract

Since the 1990s, cities in the Global South have implemented revanchist neoliberal urban regeneration policies that cater to urban elites based on "recovering" public space for capital accumulation purposes. These policies often work to reify street vending as survival strategies of 'last resort' for marginalized people and as an unorganized, unsystematic economic activities that needs to be disciplined, incorporated and institutionalized into the formal economy. This paper suggests that, by moving away from frameworks that reify formal/informal spheres of the economy, we are able to disrupt and rethink normative understandings of economic practices categorized as 'informal'. Through queering economies, informal workers center their own understandings of self-value and legitimacy informing their economic lives and contributions to urban life. As such, queering the economy opens up possibilities of rethinking urban redevelopment policies that incorporate rather than remove street vendors, as their economic practices are incorporated into the everyday fabric and aesthetic of urban life.

Keywords: Informal economy, street vending, diverse economies, immigrant informal workers.

WAYS OF LIFE OF UNDERGRADUATE STUDENTS BASED ON SUFFICIENCY ECONOMY PHILOSOPHY IN SUAN SUNANDHA RAJABHAT UNIVERSITY

Phusit Phukamchanoad
ECONOMY PHILOSOPHY IN SUAN SUNANDHA RAJABHAT UNIVERSITY, Bangkok, Tailand

Abstract

This study aimed to analyse the application of sufficiency economy in students' ways of life on campus at Suan Sunandha Rajabhat University. Data was gathered through 394 questionnaires. The study results found that the majority of students were confident that "where there's a will, there's a way." Overall, the students applied the sufficiency economy at a great level, along with being persons who do not exploit others, were satisfied with living their lives moderately, according to the sufficiency economy. Importance was also given to kindness and generosity. Importantly, students were happy with living according to their individual circumstances and status at the present. They saw the importance of joint life planning, self-development, and self-dependence, always learning to be satisfied with "adequate". As for their practices and ways of life, socially relational activities rated highly, especially initiation activities for underclassmen at the university and the seniority system, which are suitable for activities on campus. Furthermore, the students knew how to build a career and find supplemental income, knew how to earnestly work according to convention to finish work, and preferred to study elective subjects which directly benefit career-wise. The students' application of sufficiency economy philosophy principles depended on their lives in their hometowns. The students from the provinces regularly applied sufficiency economy philosophy to their lives, for example, by being frugal, steadfast, determined, avoiding negligence, and making economical spending plans; more so than the students from the capital.

Keywords: Application of Sufficiency Economy Philosophy, Way of Living, Undergraduate Students.

WOMEN'S UNEMPLOYMENT IN INDIA: COMPARATIVE ANALYSIS OF INDIAN STATES HAVING LOW AND HIGH FEMALE LABOUR FORCE PARTICIPATION

Anesha Atul Shende
GLA University, India

Abstract

When we are aiming at high goals for economic development such as sustainable growth and development of economy, poverty reduction, and reduction in inequality etc., we must not forget to include each and everyone in the society in process of achieving these goals. This study particularly talks about women's participation in economic activities with the special focus on the analysis of female labour force participation rate in the states of India. It makes comparison between the states having low female labour force participation with the states that have comparatively high female labour population. The study began with review of data on the current state of gender biases in employment. It has been found that the male workforce is dominant all across India. Further, the study highlights the major reasons for low women participation in economic activities in some of the backward Indian states like Bihar, etc. Reasons for low female participation are related to economic, cultural and social factors that are responsible for women's unemployment. Afterwards, it analyses the reasons behind comparatively higher female participation in some of the other states in India. The case of the north-eastern region and state of Telangana and Tamil Nadu have been analysed in brief. These states show improvements in female labour force participation over a few decades. This is due to the government policies that have been adopted, women-friendly workplaces, availability of quality jobs for women etc. UN women has recognized the social and economic benefits of having an active female labour force in a country; if female unemployment declines, it will improve the growth rate of the nation as well as the welfare of the society. The study discusses the reasons why an economy must try to increase female workforce participation. It further provides suggestions to improve the conditions in backward states in India where the unemployment rate for women is high. The policy interventions and government schemes are some of the ways to recognise poor women workforce participation issues and work on it. The condition will improve when the changes would take place from regional level with social and moral support to the women.

Keywords: Women unemployment, labour force participation, women empowerment, economic growth and development, gender disparity.

THE IMPORTANCE OF INTELLECTUAL PROPERTY FOR UNIVERSITIES OF TECHNOLOGY IN SOUTH AFRICA: CHALLENGES FACED AND PROPOSED WAY FORWARD

Martha E. Ikome, John M. Ikome
North-West University, South Africa

Abstract

Intellectual property should be a day-to-day business decision due to its value, but increasingly, a number of institution are still not aware of the importance. Intellectual Property (IP) and its value are often not adequately appreciated. In the increasingly knowledge-driven economy, IP is a key consideration in day-to-day business decisions because new ideas and products appear almost daily in the market, which results in continuous innovation and research. Therefore, this paper will focus on the importance of IP for universities of technology and also further demonstrates how IP can become an economic tool and the challenges faced by these universities in implementing an IP system.

Keywords: Intellectual property, institutions, challenges, protection.

OPPORTUNITIES OF AN INDUSTRIAL CITY IN THE LEISURE TOURISM

E. Happ, A. Albert Tóth
Corvinus Üniversity, Hungary

Abstract

The aim of the research is to investigate the forms of the demands of leisure tourism in a West-Hungarian industrial city, Győr. Today, Győr is still a traditional industrial city, its industry is mainly based on vehicle industry, but the role of tourism is increasing in the life of the city as well. Because of the industrial nature and the strong economy of the city, the ratio of business tourists is high. It can be stated that MICE tourism is dominating in Győr. Developments of the last decade can help the city with new tourism products to increase the leisure tourism. The new types of tourism – besides business tourism – can help the providers to increase the occupancy rates and the demand at the weekends. The research demonstrates the theoretical background of the topic, and it shows the present situation of the tourism in Győr with secondary data. The secondary research contains statistical data from the Hungarian Statistical Office and the city council, and it is based on the providers' data. The next part of the paper shows the potential types of leisure tourism with the help of primary research. The primary research contains the results of an online questionnaire with a sample of 1000 potential customers. It is completed with 10 in-depth interviews with tourism experts, who explained their opinions about the opportunities of leisure tourism in Győr from the providers' side. The online questionnaire was filled out in spring 2017 by customers, who have already stayed in Győr or plan to visit the city. At the same time in-depth interviews were made with hotel managers, head of touristic institutions and employees at the council. Based on the research it can be stated that the touristic supply of Győr allows the increase of the leisure tourism ratio in the city. Primarily, the cultural and health tourism show potential development, but the supply side of touristic services can be developed in order to increase the number of guest nights. The tourism marketing needs to be strengthened in the city, and a distinctive marketing activity - from other cities - is needed as well. To conclude, although Győr is an industrial city, it has a transforming industrial part, and tourism is also strongly present in its economy. Besides the leading role of business tourism, different types of leisure tourism have the opportunity to take place in the city.

Keywords: Business Tourism, Győr, industrial city, leisure tourism, touristic demand.

KNOWLEDGE MANAGEMENT IN CROSS- ORGANIZATIONAL NETWORKS AS ILLUSTRATED BY ONE OF THE LARGEST EUROPEAN ICT ASSOCIATIONS A CASE STUDY OF THE “METORA”

Thomas Klau
Corvinus Üniversity, Hungary

Abstract

In networks, mainly small and medium-sized businesses benefit from the knowledge, experiences and solutions offered by experts from industry and science or from the exchange with practitioners. Associations which focus, among other things, on networking, information and knowledge transfer and which are interested in supporting such cooperations are especially well suited to provide such networks and the appropriate web platforms. Using METORA as an example – a project developed and run by the Federal Association for Information Economy, Telecommunications and New Media e.V. (BITKOM) for the Federal Ministry of Economics and Technology (BMWi) – This paper will discuss how associations and other network organizations can achieve this task and what conditions they have to consider.

Keywords: Associations, collaboration, communities, crossdepartmental organizations, semantic web, web 2.0.

ENGINEERING EDUCATION FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN CHINA: PERCEPTIONS BIAS BETWEEN EXPERIENCED ENGINEERS AND ENGINEERING STUDENTS

Liang Wang, Wei Zhang
Tsinghua University, China

Abstract

Nowadays sustainable development has increasingly become an important research topic of engineering education all over the world. Engineering Education for Sustainable Development (EESD) highlighted the importance of addressing sustainable development in engineering practice. However, whether and how the professional engineering learning and experience affect those perceptions is an interesting research topic especially in Chinese context. Our study fills this gap by investigating perceptions bias of EESD among first-grade engineering students, fourth-grade engineering students and experienced engineers using a triple-dimensional model. Our goal is to find the effect of engineering learning and experience on sustainable development and make these learning and experiences more accessible for students and engineers in school and workplace context. The data (n = 138) came from a Likert questionnaire based on the triple-dimensional model of EESD adopted from literature reviews and the data contain 48 first-grade students, 56 fourth-grade students and 34 engineers with rich working experience from Environmental Engineering, Energy Engineering, Chemical Engineering and Civil Engineering in or graduated from Zhejiang University, China. One-way ANOVA analysis was used to find the difference in different dimensions among the three groups. The statistical results show that both engineering students and engineers have a well understanding of sustainable development in ecology dimension of EESD while there are significant differences among three groups as to the socio-economy and value rationality dimensions of EESD. The findings provide empirical evidence that both engineering learning and professional engineering experience are helpful to cultivate the cognition and perception of sustainable development in engineering education. The results of this work indicate that more practical content should be added to students' engineering education while more theoretical content should be added to engineers' training in order to promote the engineering students' and engineers' perceptions of sustainable development. In addition, as to the design of engineering courses and professional practice system for sustainable development, we should not only pay attention to the ecological aspects, but also emphasize the coordination of ecological, socio-economic and human-centered sustainable development (e.g., engineer's ethical responsibility).

Keywords: Engineering education, sustainable development, experienced engineers, engineering students.

A COMPARATIVE UNDERSTANDING OF CRITICAL PROBLEMS FACED BY PAKISTANI AND INDIAN TRANSPORTATION INDUSTRY

Saleh Abduallah Saleh
Independent Researcher, Pakistan

Abstract

It is very important for a developing nation to developing their infrastructure on the prime priority because their infrastructure particularly their roads and transportation functions as a blood in the system. Almost 1.1 billion populations share the travel and transportation industry in India. On the other hand, the Pakistan transportation industry is also extensive and elevating about 170 million users of transportation. Indian and Pakistani specifically within bus industry are well connected within and between the urban and rural areas. The transportation industry is radically helping the economic alleviation of both countries. Due to high economic instability, unemployment and poverty rate both countries governments are very serious and committed to help for boosting their economy. They believe that any form of transportation development would play a vital role in the development of land, infrastructure which could indirectly support many other industries' developments, such as tourism, freighting and shipping businesses, just to mention a few. However, it seems that their previous transportation planning in the due course has failed to meet the fast growing demand. As with the span of time, both the countries are looking forward to a long-term, and economical solutions, because the demand is from time to time keep appreciating and reacting according to other key economic drivers. Content analysis method and case study approach is used in this paper and secondary data from the bureau of statistic is used for case analysis. The paper focused on the mobility concerns of the lower and middle-income people in India and Pakistan. The paper is aimed to highlight the weaknesses, opportunities and limitations resulting from low priority industry for a government, which is making the either country's public suffer. The paper has concluded that the main issue is identified as the slow, inappropriate, and unfavorable decisions which are not in favor of long-term country's economic development and public interest. The paper also recommends to future research avenues for public and private transportation, which is continuously failing to meet the public expectations.

Keywords: Bus transportation industries, transportation demand, government parallel initiatives, road and traffic congestions.

GUIDELINE FOR HAPPY LIVING ACCORDING TO SUFFICIENCY ECONOMY PHILOSOPHY OF PEOPLE AND COMMUNITY LEADERS IN URBAN COMMUNITIES

Phusit Phukamchanoad
International Islamic University, Islamabad, Pakistan

Abstract

This research was to analyze personality's activities based on sufficiency economy philosophy of people and community leaders in urban communities. The data were collected through questionnaires administered to 392 people and interviewed with community leaders. It was found that most people revealed that their lives depend on activities in accordance with the sufficiency economy philosophy in high level especially, being honest and aware on sufficiency, occupations, peacefulness in the community leaders' side, they reported on extravagant reduction, planting home vegetable garden, having household accounting, expense planning by dividing into 3 categories; 1) saving for illness cover 2) saving for business cover, and 3) household daily expense. The samples were also adjusted their livings quite well with the rapid change of urbanization. Although those people have encountered with any hardships, their honesty in occupations and awareness on sufficiency remain to survive happily.

Keywords: Sufficiency Economy Philosophy, individual and household activities, urban community.

THE IMPACT OF THE EUROPEAN SINGLE MARKET ON THE AUSTRIAN ECONOMY UNDER ALTERNATIVE ASSUMPTIONS ABOUT GLOBAL AND NATIONAL POLICY REACTIONS

Reinhard Neck
Independent Researcher, Austria

Abstract

In this paper, we explore the macroeconomic effects of the European Single Market on Austria by simulating the McKibbin-Sachs Global Model. Global interdependences and the impact of long-run effects on short-run adjustments are taken into account. We study the sensitivity of the results with respect to different assumptions concerning monetary and fiscal policies for the countries and regions of the world economy. The consequences of different assumptions about budgetary policies in Austria are also investigated. The simulation results are contrasted with ex-post evaluations of the actual impact of Austria's membership in the Single Market. As a result, it can be concluded that the Austrian participation in the European Single Market entails considerable long-run gains for the Austrian economy with nearly no adverse sideeffects on any macroeconomic target variable.

Keywords: Macroeconomics, European Union, simulation, sensitivity analysis.

IMPACT OF REVENUE GAP ON BUDGET DEFICIT, DEBT BURDEN AND ECONOMIC GROWTH: AN EVIDENCE FROM PAKISTAN

M. W. Siddiqi, M. Ilyas
GLA University, India

Abstract

Availability and mobilization of revenue is the main essential with which an economy is managed and run. While planning or while making the budgets nations set revenue targets to be achieved. But later when the accounts are closed the actual collections of revenue through taxes or even the non-tax revenue collection would invariably be different as compared to the initial estimates and targets set to be achieved. This revenue-gap distorts the whole system and the economy disturbing all the major macroeconomic indicators. This study is aimed to find out short and long term impact of revenue gap on budget deficit, debt burden and economic growth on the economy of Pakistan. For this purpose the study uses autoregressive distributed lag approach to cointegration and error correction mechanism on three different models for the period 1980 to 2009. The empirical results show that revenue gap has a short and long run relationship with economic growth and budget deficit. However, revenue gap has no impact on debt burden.

Keywords: Revenue Gap, Economic Growth, Budget Deficit, Debt Burden

HOW DO POLITICIANS RECOVER THEIR COSTS? THE POLITICAL ECONOMY OF REPRESENTATIVE DEMOCRACY IN INDIA

Subramaniam Chandran
GLA University, India

Abstract

This paper explores the features of political economy in the dynamics of representative politics in India. Politics is seen as enhancing economic benefits through acquiring and maintenance of power in the realm of democratic set up. The system of representation is riddled with competitive populism. Emerging leaders and parties are forced to accommodate their ideologies in coping with competitive politics. Electoral politics and voting behaviour reflect series of influences mooted by the politicians. Voters are accustomed to expect benefits outs of state exchequer. The electoral competitors show a changing phase of investment and return policy. Every elector has to spend and realize his costs in his tenure. In the case of defeated electors, even the cost recovery is not possible directly; there are indirect means to recover their costs. The series of case studies show the method of party funding, campaign financing, electoral expenditure, and cost recovery. Regulations could not restrict the level of spending. Several cases of disproportionate accumulation of wealth by the politicians reveal that money played a major part in electoral process. The political economy of representative politics hitherto ignores how a politician spends and recovers his cost and multiples his wealth. To be sure, the acquiring and maintenance of power is to enhance the wealth of the electors.

Keywords: Political economy, representative politics, costrecovery, electoral politics

PERFORMANCES AND ACTIVITIES OF URBAN COMMUNITIES LEADER BASED ON SUFFICIENCY ECONOMY PHILOSOPHY IN DUSIT DISTRICT, BANGKOK METROPOLITAN

Phusit Phukamchanoad
ECONOMY PHILOSOPHY IN SUAN SUNANDHA RAJABHAT UNIVERSITY
Bangkok, Tailand

Abstract

The research studies the behaviors based on sufficiency economy philosophy at individual and community levelsas well as the satisfaction of the urban community leaders by collecting data with purposive sampling technique. For in-depth interviews with 26 urban community leaders, the result shows that the urban community leaders have good knowledge and understanding about sufficiency economy philosophy. Especially in terms of money spending, they must consider the need for living and be economical. The activities in the community or society should not take advantage of the others as well as colleagues. At present, most of the urban community leaders live in sufficient way. They often spend time with public service, but many families are dealing with debt. Many communities have some political conflict and high family allowances because of living in the urban communities with rapid social and economic changes. However, there are many communities that leaders have applied their wisdom in development for their people by gathering and grouping the professionals to form activities such as making chilli sauce, textile organization, making artificial flowers to worship the sanctity. The most prominent group is the foot massage business in Wat Pracha Rabue Tham. This professional group is supported continuously by the government. One of the factors in terms of satisfaction used for evaluating community leaders is the customary administration in brotherly, interdependent way rather than using the absolute power or controlling power, but using the roles of leader to perform the activities with their people intently, determinedly and having public mind for people.

Keywords: Performance and Activities, Sufficiency Economy, Urban Communities Leader.

SUSTAINABILITY THROUGH SELF-RESTRICTION: LIVELIHOOD STRATEGIES OF URBAN HOUSEHOLDS IN KAZAKHSTAN

Daurenbek Kuleimenov
Al-Farabi Kazakh National University, Kazakhstan

Abstract

Urban life is characterized by rapid changes and high influence of market institutions on livelihood strategies of households to get sustainability, especially in countries of former Soviet Union challenged transformation of economy to the market type. Moving from socialistic worldviews to capitalistic ones which as usual regulated by free markets has been enough big challenge for households in urban area, which have to face with adaptation to new systems. Influence of market institutions on everyday life and planning system of households can destroy traditional household dispositions of the sustainable managing of a family budget. New changes of economy system can lead to splitting up large social networks and appearing new risky livelihood strategies of households. Urban households from Astana that is the capital city of Kazakhstan were interviewed within international research project “Livelihoods Strategies of Private Households in Central Asia. A Rural-Urban Comparison in Kazakhstan and Kyrgyzstan”, which enables to explore urgent issues of livelihood strategies of urban households in current Kazakhstan under influence of the spreading of market institutions from the micro level research focus of their everyday life.

Keywords:

Market institutions, Sustainability, Transformation economy, Urban households.

CHANGING OF MACROECONOMICS UNDER INFLUENCE BY INTERNAL AND EXTERNAL POWERS

Gulim Dosanovaya
Al-Farabi Kazakh National University, Kazakhstan

Abstract

This paper shows that the economy of any country can be presented as three different shells such as: economic shell of a big, a medium and a small business. The new concepts were introduced such as: volume of an economic shell, coefficient of shell-s expansion (compression) etc. These shells can expansion or compress under action by internal or external powers and when shell expansions - it means the rising of a business activity and compression shows us that economy goes on recession. This process of an expansion or a compression can develop in the various ways like linear, logarithm or any other mathematical laws.

Keywords: Different kinds of deformation of macroeconomics'shells, shells of a big or a medium and a small business.

SPATIAL PLANNING AND TOURISM DEVELOPMENT WITH SUSTAINABILITY MODEL OF THE TERRITORIAL TOURIST WITH LAND USE APPROACH

Mehrangiz Rezaee, Zabih Charrahi
University of Ljubljana, Ljubljana, Slovenia

Abstract

In the last decade, with increasing tourism destinations and tourism growth, we are witnessing the widespread impacts of tourism on the economy, environment and society. Tourism and its related economy are now undergoing a transformation and as one of the key pillars of business economics, it plays a vital role in the world economy. Activities related to tourism and providing services appropriate to it in an area, like many economic sectors, require the necessary context on its origin. Given the importance of tourism industry and tourism potentials of Yazd province in Iran, it is necessary to use a proper procedure for prioritizing different areas for proper and efficient planning. One of the most important goals of planning is foresight and creating balanced development in different geographical areas. This process requires an accurate study of the areas and potential and actual talents, as well as evaluation and understanding of the relationship between the indicators affecting the development of the region. At the global and regional level, the development of tourist resorts and the proper distribution of tourism destinations are needed to counter environmental impacts and risks. The main objective of this study is the sustainable development of suitable tourism areas. Given that tourism activities in different territorial areas require operational zoning, this study deals with the evaluation of territorial tourism using concepts such as land use, fitness and sustainable development. It is essential to understand the structure of tourism development and the spatial development of tourism using land use patterns, spatial planning and sustainable development. Tourism spatial planning implements different approaches. However, the development of tourism as well as the spatial development of tourism is complex, since tourist activities can be carried out in different areas with different purposes. Multipurpose areas have great important for tourism because it determines the flow of tourism. Therefore, in this paper, by studying the development and determination of tourism suitability that is related to spatial development, it is possible to plan tourism spatial development by developing a model that describes the characteristics of tourism. The results of this research determine the suitability of multi-functional territorial tourism development in line with spatial planning of tourism.

Keywords: Land use change, spatial planning, sustainability, territorial tourist, Yazd.

SMALL BUSINESSES AS VEHICLES FOR JOB CREATION IN NORTH-WEST NIGERIA

Mustapha Shitu Suleiman, Francis Neshamba, Nestor Valero-Silva
University Of Nigeria ,Obukpa Rd, Nsukka 410105, Enugu, Nijerya

Abstract

Small businesses are considered as engine of economic growth, contributing to employment generation, wealth creation, and poverty alleviation and food security in both developed and developing countries. Nigeria is facing many socio-economic problems and it is believed that by supporting small business development, as propellers of new ideas and more effective users of resources, often driven by individual creativity and innovation, Nigeria would be able to address some of its economic and social challenges, such as unemployment and economic diversification. Using secondary literature, this paper examines the role small businesses can play in the creation of jobs in North-West Nigeria to overcome issues of unemployment, which is the most devastating economic challenge facing the region. Most studies in this area have focused on Nigeria as a whole and only a few studies provide a regional focus, hence, this study will contribute to knowledge by filling this gap by concentrating on North-West Nigeria. It is hoped that with the present administration's determination to improve the economy, small businesses would be used as vehicles for diversification of the economy away from crude oil to create jobs that would lead to a reduction in the country's high unemployment level.

Keywords: Job creation, North-West Nigeria, small business, unemployment.

CONTROL STRATEGY FOR TWO-MODE HYBRID ELECTRIC VEHICLE BY USING FUZZY CONTROLLER

Jia-Shiun Chen, Hsiu-Ying Hwang
Tsinghua University, China

Abstract

Hybrid electric vehicles can reduce pollution and improve fuel economy. Power-split hybrid electric vehicles (HEVs) provide two power paths between the internal combustion engine (ICE) and energy storage system (ESS) through the gears of an electrically variable transmission (EVT). EVT allows ICE to operate independently from vehicle speed all the time. Therefore, the ICE can operate in the efficient region of its characteristic brake specific fuel consumption (BSFC) map. The two-mode powertrain can operate in input-split or compound-split EVT modes and in four different fixed gear configurations. Power-split architecture is advantageous because it combines conventional series and parallel power paths. This research focuses on input-split and compound-split modes in the two-mode power-split powertrain. Fuzzy Logic Control (FLC) for an internal combustion engine (ICE) and PI control for electric machines (EMs) are derived for the urban driving cycle simulation. These control algorithms reduce vehicle fuel consumption and improve ICE efficiency while maintaining the state of charge (SOC) of the energy storage system in an efficient range.

Keywords: Hybrid electric vehicle, fuel economy, two-mode hybrid, fuzzy control.

CHALLENGES AND OPPORTUNITIES OF UTILIZATION OF SOCIAL MEDIA BY BUSINESS EDUCATION STUDENTS IN NIGERIA UNIVERSITIES

Titus Amodu Umoru
University Of Nigeria ,Obukpa Rd, Nsukka 410105, Enugu, Nijerya

Abstract

Global economy today is full of sophistication. All over the world, business and marketing practices are undergoing unprecedented transformation. In realization of this fact, the federal government of Nigeria has put in place a robust transformation agenda in order to put Nigeria in a better position to be a competitive player and in the process transform all sectors of its economy. New technologies, especially the Internet, are the driving force behind this transformation. However, technology has inadvertently affected the way businesses are done thus necessitating the acquisition of new skills. In developing countries like Nigeria, citizens are still battling with effective application of those technologies. Obviously, students of business education need to acquire relevant business knowledge to be able to transit into the world of work on graduation from school and compete favorably in the labor market. Therefore, effective utilization of social media by both teachers and students can help extensively in empowering students with the needed skills. Social media which is a group of Internet-based applications built on the ideological foundations of Web 2.0, that allow the creation and exchange of user generated content, and if incorporated into the classroom experience may be the needed answer to unemployment and poverty in Nigeria as beneficiaries can easily connect with existing and potential enterprises and customers, engage with them and reinforce mutual business benefits. Challenges and benefits of social media use in education in Nigeria universities were revealed in this study.

Keywords: Challenges, opportunities, utilization, social media, business education.

THE IMPACT OF GOVERNMENT EXPENDITURE ON ECONOMIC GROWTH: A STUDY OF ASIAN COUNTRIES

K. P. K. S. Lahirushan, W. G. V. Gunasekara
ECONOMY PHILOSOPHY IN SUAN SUNANDHA RAJABHAT UNIVERSITY, Bangkok, Tailand

Abstract

Main purpose of this study is to identify the impact of government expenditure on economic growth in Asian Countries. Consequently, main objective is to analyze whether government expenditure causes economic growth in Asian countries vice versa and then scrutinizing long-run equilibrium relationship exists between them. The study completely based on secondary data. The methodology being quantitative that includes econometrical techniques of cointegration, panel fixed effects model and granger causality in the context of panel data of Asian countries; Singapore, Malaysia, Thailand, South Korea, Japan, China, Sri Lanka, India and Bhutan with 44 observations in each country, totaling to 396 observations from 1970 to 2013. The model used is the random effects panel OLS model. As with the above methodology, the study found the fascinating outcome. At first, empirical findings exhibit a momentous positive impact of government expenditure on Gross Domestic Production in Asian region. Secondly, government expenditure and economic growth indicate a long-run relationship in Asian countries. In conclusion, there is a unidirectional causality from economic growth to government expenditure and government expenditure to economic growth in Asian countries. Hence the study is validated that it is in line with the Keynesian theory and Wagner's law as well. Consequently, it can be concluded that role of government would play a vital role in economic growth of Asian Countries. However; if government expenditure did not figure out with the economy's needs it might be considerably inspiration the economy in a negative way so that society bears the costs.

Keywords: Asian Countries, Government Expenditure, Keynesian theory, Wagner's theory, Random effects panel OLS model.

THE RELATIONSHIP BETWEEN FINANCIAL REPORTING TRANSPARENCY AND INVESTMENT EFFICIENCY: INSIGHTS FROM IRAN

Assoc. Prof. Dr. Bita Kummamuru Hamid Kalhornia
Graz University of Technology, Austria

Abstract

This paper deals with the education of purchasing professionals in Austria. In this education, equivalent and measurable criteria are collected in order to create a comparison. The comparison shows the problem. To make the aforementioned comparison possible, methodologies such as KODE-Competence Atlas or presentations in a matrix form are used. The result shows the content taught and whether there are any similarities or interesting differences in the current Austrian purchasers' formations. Purchasing professionals learning competencies are also illustrated in the study result.

Keywords: Competencies, education, purchasing professional, technological-oriented.

CONSUMER BEHAVIOR MODELS: THE ROLE OF EMOTIONS IN DECISION MAKING

Dr. Mikel VukelicAssis. Prof. DR. López Galetic,
Graz University of Technology, at the Institute of Business Economics and Industrial Sociology, Austria

Abstract:

This paper deals with the education of purchasing professionals in Austria. In this education, equivalent and measurable criteria are collected in order to create a comparison. The comparison shows the problem. To make the aforementioned comparison possible, methodologies such as KODE-Competence Atlas or presentations in a matrix form are used. The result shows the content taught and whether there are any similarities or interesting differences in the current Austrian purchasers' formations. Purchasing professionals learning competencies are also illustrated in the study result.
Keywords: Competencies, education, purchasing professional, technological-oriented.

DEVELOPING AN AUDIT QUALITY FRAMEWORK FOR AN EMERGING MARKET

Lec. Dr. Zeljko Lovorka Alonso

Univerasity of Tehran , Iran

Abstract:

The purpose of this paper is developing a model for audit quality, with regard to the contextual and environmental attributes of the audit profession in Iran. For this purpose, using an exploratory approach, and because of the special attributes of the auditing profession in Iran in terms of the legal environment, regulatory and supervisory mechanisms, audit firms size, and etc., we used grounded theory approach as a qualitative research method. Therefore, we got the opinions of the experts in the auditing and capital market areas through unstructured interviews. As a result, the authors revealed the determinants of audit quality, and by using these determinants, developed an Integrated Audit Quality Model, including causal conditions, intervening conditions, context, as well as action strategies related to AQ and their consequences. In this research, audit quality is studied using a systemic approach. According to this approach, the quality of inputs, processes, and outputs of auditing determines the quality of auditing, therefore, the quality of all different parts of this system is considered.

Keywords: Audit quality, integrated audit quality model, audit supply, demand for audit service, grounded theory.

COMPETENCE-BASED EDUCATION FOR PURCHASING PROFESSIONALS IN AUSTRIA

Volker Koch
Graz University of Technology, at the Institute of Business Economics and Industrial Sociology, Austria

Abstract:

This paper deals with the education of purchasing professionals in Austria. In this education, equivalent and measurable criteria are collected in order to create a comparison. The comparison shows the problem. To make the aforementioned comparison possible, methodologies such as KODE-Competence Atlas or presentations in a matrix form are used. The result shows the content taught and whether there are any similarities or interesting differences in the current Austrian purchasers' formations. Purchasing professionals learning competencies are also illustrated in the study result.
Keywords: Competencies, education, purchasing professional, technological-oriented.

FORMULATING AN AUDIT QUALITY FRAMEWORK FOR DEVELOPING MARKETS

Assoc. Prof. Dr. Bita Kummamuru
Azadeh Tahriri
Arash Maddahi,
Univerasity of Tehran , Iran

Abstract:

The purpose of this paper is developing a model for audit quality, with regard to the contextual and environmental attributes of the audit profession in Iran. For this purpose, using an exploratory approach, and because of the special attributes of the auditing profession in Iran in terms of the legal environment, regulatory and supervisory mechanisms, audit firms size, and etc., we used grounded theory approach as a qualitative research method. Therefore, we got the opinions of the experts in the auditing and capital market areas through unstructured interviews. As a result, the authors revealed the determinants of audit quality, and by using these determinants, developed an Integrated Audit Quality Model, including causal conditions, intervening conditions, context, as well as action strategies related to AQ and their consequences. In this research, audit quality is studied using a systemic approach. According to this approach, the quality of inputs, processes, and outputs of auditing determines the quality of auditing, therefore, the quality of all different parts of this system is considered.
Keywords: Audit quality, integrated audit quality model, audit supply, demand for audit service, grounded theory.

FACTORS INFLUENCING PROFITABILITY IN INDIAN PHARMACEUTICAL COMPANIES UNDER THE NEW INTELLECTUAL PROPERTY REGIME

Shilpi Tyagi,
K. Nauriyal
Indian Institute of Technology Roorkee, India

Abstract:

This study investigates the firm level determinants of profitability of Indian drug and pharmaceutical industry. The study uses inflation adjusted panel data for a period 2000-2013 and applies OLS regression model with Driscoll-Kraay standard errors. It has been found that export intensity, A&M intensity, firm's market power and stronger patent regime dummy have exercised positive influence on profitability. The negative and statistically significant influence of R&D intensity and raw material import intensity points to the need for firms to adopt suitable investment strategies. The study suggests that firms are required to pay far more attention to optimize their operating expenditures, advertisement and marketing expenditures and improve their export orientation, as part of the long term strategy.

Keywords: Indian drug and pharmaceutical industry, trade related intellectual property rights, research and development, food and drug administration.

EFFECTS OF MOTIVATION, TRUST, AND CULTURAL DIFFERENCES ON KNOWLEDGE SHARING VIA EMAIL

Dr. Said Lotfi Al Saifi
Nizwa College of Applied Sciences, Oman

Abstract:

The goal of this research is to examine the impact of trust, motivation, and national culture on knowledge sharing within the context of electronic mail. This study is quantitative and survey based. In order to conduct the research, 200 students from a leading university in New Zealand were chosen randomly to participate in a questionnaire survey. Motivation and trust were found to be significantly and positively related to knowledge sharing. The research findings illustrated that face saving, face gaining, and individualism positively moderates the relationship between motivation and knowledge sharing. In addition, collectivism culture negatively moderates the relationship between motivation and knowledge sharing. Moreover, the research findings reveal that face saving, individualism, and collectivism culture positively moderate the relationship between trust and knowledge sharing. In addition, face gaining culture negatively moderates the relationship between trust and knowledge sharing. This study sets out several implications for researchers and practitioners. The study produces an integrative model that shows how attributes of national culture impact knowledge sharing through the use of emails. A better understanding of the relationship between knowledge sharing and trust, motivation, andnational culture differences will increase individuals' ability to make wise choices when sharing knowledge with those from different cultures.

Keywords: Knowledge sharing, motivation, national culture, trust.

ANALYSIS OF FACTORS AFFECTING EARNINGS RESPONSE COEFFICIENT IN EMERGING MARKETS

Assoc. Prof. Dr. Bita Kummamuru
Zeynab Abdullah Aghel
Univerasity of Tehran , Iran

Abstract:

The determinants of Earnings Response Coefficient (ERC), including firm size, earnings growth, and earnings persistence are studied in this research. These determinants are supposed to be moderator variables that affect ERC and Return Response Coefficient. The research sample contains 82 Iranian listed companies in Tehran Stock Exchange (TSE) from 2001 to 2012. Gathered data have been processed by EVIEWS Software. Results show a significant positive relation between firm size and ERC, and also between earnings growth and ERC; however, there is no significant relation between earnings persistence and ERC. Also, the results show that ERC will be increased by firm size and earnings growth, but there is no relation between earnings persistence and ERC.

Keywords: Earnings response coefficient, return response coefficient, firm size, earnings growth, earnings persistence.

CHALLENGES AND BARRIERS IN ACCOUNTING INFORMATION SYSTEMS OF KUWAITI FIRMS

Assoc. Prof. Dr. Haya Y Alobaid

Academy of Economic Studies, Faculty of International Business and Economics, Bucharest, Romania

Abstract:

International competitiveness receives much attention nowadays, but up to now its assessment has been heavily based on manufacturing industry statistics. This paper addresses the need for competitiveness indicators that cover the service sector and sets out a multilevel framework for measuring international services trade competitiveness. The approach undertaken here aims at comparatively examining the international competitiveness of the EU-25 (the twenty-five European Union member states before the 1st of January 2007), Romanian and Bulgarian services trade, as well as the last two countries- structure of specialization on the EU-25 services market. The primary changes in the international competitiveness of three major services sectors – transportation, travel and other services - are analyzed. This research attempts to determine the ability of the two recent European Union (EU) member states to contend with the challenges that might arise from the hard competition within the enlarged EU, in the field of services trade.

Keywords: Bulgaria, EU-25, internationalcompetitiveness, internationalservicestrade, Romania.

SUPPLY CHAIN PLANNING WITH A FOCUS ON RISK AND ENVIRONMENTAL GOALS

Ghanima Al-Sharrah,Haitham M. Lababidi,Yusuf I. Ali

Jawaharlal Nehru University, New Delhi, India.

Abstract:

Nowadays innovation represents a challenge crucial to remaining globally competitive. This study seeks to develop a conceptual model aimed at measuring the dynamic interactions of the triple/quadruple helix, balancing innovation and entrepreneurship initiatives as pillars of regional competitiveness – the Regional Helix Scoreboard (RHS). To this aim, different strands of literature are identified according to their focus on specific regional competitiveness governance mechanisms. We put forward an overview of the state-of-the-art of research and is duly assessed in order to develop and propose a framework of analysis that enables an integrated approach in the context of collaborative dynamics. We conclude by presenting the RHS for the study of regional competitiveness dynamics, which integrates and associates different backgrounds and identifies a number of key performance indicators for research challenges.

Keywords: Entrepreneurship, KPIs, innovation, performance measurement, regionalcompetitiveness, regional helix scoreboard.

ETHICAL GOVERNANCE AND CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY IN NETWORK MARKETING ORGANIZATIONS

Venugopal Mashayekhi,

Dhurakij Pundit University, 110/1-4 Prachachuen Road, Laksi, Bangkok 10210, Thailand

Abstract:

The objective of this study was to investigate the awareness, knowledge and consumer behavior towards organic products in Thailand. For this study, a purposive sampling technique was used to identify a sample group of 2,575 consumers over the age of 20 years who intended or made purchases from 1) green shops; 2) supermarkets with branches; and, 3) green markets. A questionnaire was used for data collection across the country. Descriptive statistics were used for data analysis. The results showed that more than 92% of consumers were aware of organic agriculture, but had less knowledge about it. More than 60% of consumers knew that organic agriculture production and processing did not allow the use of chemicals. And about 40% of consumers were confused between the food safety logo and the certified organic logo, and whether GMO was allowed in organic agriculture practice or not. In addition, most consumers perceived that organic agricultural products, good agricultural practice (GAP) products, agricultural chemicals free products, and hydroponic vegetable products had the same standard. In the view of organic consumers, the organic Thailand label was the most seen and reliable among various organic labels. Less than 3% of consumers thought that the International Federation of Organic Agriculture Movements (IFOAM) Global Organic Mark (GOM) was the most seen and reliable. For the behaviors of organic consumers, they purchased organic products mainly at the supermarket and green shop (55.4%), one to two times per month, and with a total expenditure of about 200 to 400 baht each time. The main reason for buying organic products was safety and free from agricultural chemicals. The considered factors in organic product selection were price (29.5%), convenience (22.4%), and a reliable certification system (21.3%). The demands for organic products were mainly rice, vegetables and fruits. Processed organic products were relatively small in quantity.

Keywords: Consumer behavior, consumer knowledge, organic products, Thailand.

THE RELATIONSHIP BETWEEN FINANCIAL REPORTING TRANSPARENCY AND INVESTMENT EFFICIENCY: INSIGHTS FROM IRAN

Assoc. Prof. Dr. Bita KummamuruHamid Kalhornia

Graz University of Technology, Austria

Abstract:

This paper deals with the education of purchasing professionals in Austria. In this education, equivalent and measurable criteria are collected in order to create a comparison. The comparison shows the problem. To make the aforementioned comparison possible, methodologies such as KODE-Competence Atlas or presentations in a matrix form are used. The result shows the content taught and whether there are any similarities or interesting differences in the current Austrian purchasers' formations. Purchasing professionals learning competencies are also illustrated in the study result.

Keywords: Competencies, education, purchasing professional, technological-oriented.

DISASTER TOURISM: EXPLORING DARK TOURISM THROUGH NATURAL CALAMITIES

Dr. Dorota Rucińska

Faculty of Geography and Regional Studies, University of Warsaw, Poland

Abstract:

This theoretical paper combines the academic discourse regarding a specific part of dark tourism. Based on the literature analysis, distinction of natural disasters in thanatourism was investigated, which is connected with dynamic geographical conditions. Natural disasters used to play an important role in social life by their appearance in myths and religions. Nowadays, tourists pursuing natural hazards can be divided into three groups: Those interested in natural hazards themselves; those interested in landscape deformation and experiencing emotions shortly after extreme events - natural disasters - occur; and finally those interested in historic places log after an extreme event takes place. An important element of the natural disaster tourism is quick access to information on the location of a disaster and the destination of a potential excursion. Natural disaster tourism suits alternative tourism, yet it is opposed culture tourism, and sustainable tourism. The paper compares types and groups of tourists. It also considers the contradictions that describe dualism, which exists in dark tourism.

Keywords: Dark tourism, dualism, natural disasters, natural hazards, thanatoursim.

THE INTERPLAY OF DEMOCRATIZATION AND MARKET LIBERALIZATIONON ANTI-CORRUPTION EFFORTS IN INDONESIA

Ahmad Naghizadeh
Researcher at Indonesian Institute. Jakarta, Indonesia

Abstract:
This paper investigates the role of vested interests and its impacts on anti-corruption agenda in Indonesia following the collapse of authoritarian regime in 1998. A pervasive and rampant corruption has been believed as the main cause of the state economy's fragility. Hence, anti-corruption measures were implemented by applying democratization and market liberalization since the establishment of a consolidated democracy which go hand in hand with a liberal market economy is convinced to be an efficacious prescription for effective anti-corruption. The reform movement has also mandated the establishment of the independent, neutral and professional special anti-corruption agency namely Corruption Eradication Commission (KPK) to more intensify the fight against the systemic corruption. This paper will examine whether these anti-corruption measures have been effective to combat corruption, and investigate to what extend have the anti-corruption efforts, especially those conducted by KPK, been impeded by the emergence of a nexus of vested interests as the side-effect of democratization and market liberalization. Based on interviews with key stakeholders from KPK, other law enforcement agencies, government, prominent scholars, journalists and NGOs in Indonesia, it is found that since the overthrow of Soeharto, anti-corruption movement in the country have become more active and serious. After gradually winning the hearth of people, KPK successfully touched the untouchable corruption perpetrators who were previously protected by political immunity, legal protection and bureaucratic barriers. However, these changes have not necessarily reduced systemic and structural corruption practices. Ironically, intensive and devastating counterattacks were frequently posed by the alignment of business actors, elites of political parties, government, and also law enforcement agencies by hijacking state's instruments to make KPK deflated, powerless, and surrender. This paper concludes that attempts of democratization, market liberalization and the establishment of anti-corruption agency may have helped Indonesia to reduce corruption. However, it is still difficult to imply that such anti-corruption measures have fostered the more effective anti-corruption works in the newly democratized and weakly regulated liberal economic system.
Keywords: Vested interests, democratization, market liberalization, anti-corruption, leadership.

CULTURAL AND ARTISTIC TRANSFORMATION DURING THE MODERNIZATION ERA OF KING RAMA VI

Weena Eiamprapai
Suan Sunandha Rajabhat University, Bangkok 10300. Thailand

Abstract:

The growth of Thai society in western style in the middle of Rattanakosin period can be defined as modernization /civilization. These terms had an influence on the development of the country in the reign of King Rama V owing to the governance reform, and cultures influenced by the West. Those were passed on until the reign of King Rama VI. The preference was not only for the renovation of architecture and arts based on Thai customs reflecting the prosperity and beauty of handicrafts but also for the acceptance of westernization. The remain of this acceptance includes the concept of such value as gentlemanly behavior like that in Victorian Era of the United Kingdom, and the support of women's status. Moreover, the wide spread of modernization leads to the movement to change the country's governance system from absolute monarchy to democracy by a group of people called Rattanakosin Era (R.E.) 130 party.
Keywords: Art and culture, development period, modernization, King Rama VI.

CREATING INNOVATIVE EVENTS THROUGH A DECONSTRUCTIVIST LENS

Maryam Kim Mahmood Khoirul
Faculty of Archtecture and Urban design , qazvin , Iran.

Abstract:

Deconstruction is an approach that is entirely incompatible with the traditional prevalent architecture. Considering the fact that this approach attempts to put architecture in sharp contrast with its opposite events and transpires with attending to the neglected and missing aspects of architecture and deconstructing its stable structures. It also recklessly proceeds beyond the existing frameworks and intends to create a different and more efficient prospect for space. The aim of deconstruction architecture is to satisfy both the prospective and retrospective visions as well as takes into account all tastes of the present in order to transcend time. Likewise, it ventures to fragment the facts and symbols of the past and extract new concepts from within their heart, which coincide with today's circumstances. Since this approach is an attempt to surpass the limits of the prevalent architecture, it can be employed to design places in which creative events occur and imagination and ambition flourish. Thought-provoking artistic events can grow and mature in such places and be represented in the best way possible to all people. The concept of event proposed in the plan grows out of the interaction between space and creation. In addition to triggering surprise and high impressions, it is also considered as a bold journey into the suspended realms of the traditional conflicts in architecture such as architecture-landscape, interior-exterior, center-margin, product-process, and stability-instability. In this project, at first, through interpretive-historical research method and examining the inputs and data collection, recognition and organizing takes place. After evaluating the obtained data using deductive reasoning, the data is eventually interpreted. Given the fact that the research topic is in its infancy and there is not a similar case in Iran with limited number of corresponding instances across the world, the selected topic helps to shed lights on the unrevealed and neglected parts in architecture. Similarly, criticizing, investigating and comparing specific and highly prized cases in other countries with the project under study can serve as an introduction into this architecture style.

Keywords: Creativity, deconstruction, event.

IDENTITY RECONSTRUCTION: NARRATIVE (IN)CONSISTENCY DURING TRANSITIONAL PERIODS

Katerina Umam Antoniou
University of Central Lancashire, Cyprus

Abstract:
When examining conflicts around the world, it is evident that the majority of intractable conflicts are steeped in identity. Identity seems to be not only a causal variable for conflict, but also a catalytic parameter for the process of reconciliation that follows ceasefire. This paper focuses on the process of identity securitization that occurs between rival groups of heterogeneous collective identities – ethnic, national or religious – as well as on the relationship between identity securitization and the ability of the groups involved to reconcile. Are securitized identities obstacles to the process of reconciliation, able to hinder any prospects of peace? If the level to which an identity is securitized is catalytic to a conflict's discourse and settlement, then which factors act as indicators of identity de-securitization? The level of an in-group's identity securitization can be estimated through a number of indicators, one of which is narrative. The stories, views and stances each in-group adopts in relation to its history of conflict and relation with their rival out-group can clarify whether that specific in-group feels victimized and threatened or safe and ready to reconcile. Accordingly, this study discusses identity securitization through narrative in relation to intractable conflicts. Are there conflicts around the world that, despite having been identified as intractable, stagnated or insoluble, show signs of identity de-securitization through narrative? This inquiry uses the case of the Cyprus conflict and its partitioned societies to present official narratives from the two communities and assess whether these narratives have transformed, indicating a less securitized in-group identity for the Greek and Turkish Cypriots. Specifically, the study compares the official historical overviews presented by each community's Ministry of Foreign Affairs website and discusses the extent to which the two official narratives present a securitized collective identity. In addition, the study will observe whether official stances by the two communities – as adopted by community leaders – have transformed to depict less securitization over time. Additionally, the leaders' reflection of popular opinion is evaluated through recent opinion polls from each community. Cyprus is currently experiencing renewed optimism for reunification, with the leaders of its two communities engaging in rigorous negotiations, and with rumors calling for a potential referendum for reunification to be taking place even as early as within 2016. Although leaders' have shown a shift in their rhetoric and have moved away from narratives of victimization, this is not the case for the official narratives used by their respective ministries of foreign affairs. The study's findings explore whether this narrative inconsistency proves that Cyprus is transitioning towards reunification, or whether the leaders are risking sending a securitized population to the polls to reject a potential reunification. More broadly, this study suggests that in the event that intractable conflicts might be moving towards viable peace, in-group narratives--official narratives in particular--can act as indicators of the extent to which rival entities have managed to re

Keywords: Conflict, Identity, Narrative, Reconciliation.

IMPACT OF ORGANIZATIONAL RESOURCES ON ENHANCING INDEPENDENCE FOR INDIVIDUALS WITH SEVERE DISABILITIES: A STUDY OF VOCATIONAL REHABILITATION IN SOUTH KOREA

Dr. Soungwan Memarian,
Korea Disabled People's Development Institute. Sout Korea

Abstract:

This paper discusses an analysis of how the characteristics of resources at vocational rehabilitation facilities for the disabled affect the improvement of independency skills among people with severe disabilities. The analysis results indicate that more internal financial resources and more connections to local communities among network resources had greater effects on improving the independency of people with severe disabilities. Based on this result, this paper presents strategies for mobilizing resources to improve the independency of people with severe disabilities at vocational rehabilitation facilities.

Keywords: Vocational rehabilitation facility for people with disabilities, types of resources, independency, network resources.

THE RELATIONSHIP BETWEEN CAPITAL ACCUMULATION AND UNEMPLOYMENT IN NAMIBIA, NIGERIA, AND SOUTH AFRICA

Prof. Dr. Abubakar Shakeela
Griffith University, Nathan, Australia

Abstract:

At a global level, water stewardship, water stress and water security are crucial factors in tourism planning and development considerations. Challenges associated with water is of particular concern to the Maldives as there is limited availability of freshwater, high dependency on desalinated water, and high unit cost associated with desalinating water. While the Maldives is promoted as an example of sustainable tourism, a key sustainability challenge facing tourism dependent communities is the efficient use and management of available water resources. A water crisis event in the capital island of Maldives highlighted how precarious water related issues are in this tourism dependent destination. Applying netnography, the focus of this working paper is to present community perceptions of how government policies addressed Malé Water and Sewerage Company (MWSC) water crisis event.
Keywords: Crisis management, government policies, Maldives, tourism, water.

STRATEGIES FOR MANAGING WATER CRISIS IN TOURISM-DEPENDENT COMMUNITIES

Dikko Aishath

academic member of Islamic Azad University, Estahban Branch

Abstract:

Groundwater is one of the most important water resources in Fars province. Based on this study, 95 percent of the total annual water consumption in Fars is used for agriculture, whereas the percentages for domestic and industrial uses are 4 and 1 percent, respectively. Population growth, urban and industrial growth, and agricultural development in Fars have created a condition of water stress. In this province, farmers and other users are pumping groundwater faster than its natural replenishment rate, causing a continuous drop in groundwater tables and depletion of this resource. In this research variation of groundwater level , their effects and ways to help control groundwater levels in some plains of Fars were evaluated .Excessive exploitation of groundwater in Darab, Jahrom, Estahban, Arsanjan, Khir and Niriz plains of Fars caused the groundwater levels fall too fast or to unacceptable levels. The average drawdown of the water table in Arsanjan, Khir. Estahban and Niriz plain plains were 12,8, 9 and 6 meters during 16,11,11 and 13 years ago respectively. This not only reducesavailable water resources and well yields but also can saline water intrusion, reductions in riverflow and in wetland areas , drying springs, and ground subsidence, considerable increase in pumping costs and a significant decline in crop yields as a result of the increasing salinity. Finally based on situation and condition of the aquifer some suggestions are recommended.

Keywords: Fars province , ground water overdraft , water table